

షష్ఠ స్కంధము : ఉపోద్ఘాతము

6-1-శా.

-

శ్రీవత్సాంకిత కౌస్తుభస్ఫురిత లక్ష్మీచారు వక్షస్థల
శ్రీవిభ్రాజితు నీలవర్ణ శుభరాజీవాక్షుఁ గంజాత భూ
దేవేంద్రాది సమస్తదేవ మకుటోద్ధృష్టారు రత్నప్రభా
వ్యావిధాంఘ్రిసరోజ నచ్యుతుఁ గృపావాసుం బ్రశంసించెదన్.

కొన్ని ప్రతులందు "శా. శ్రీవత్సాంకిత.." పద్యమునకు మాటుగా

"క.

భూతదయాహృదయస్థిత
పాతకహర! సర్వలోకపావన! భువనా
తీతగుణాశ్రయ! యతివి
ఖ్యాత సురార్చితపదాబ్జ! కరుణానిలయా!"
అని పద్యం ఉన్నది.
- తంజనగరము - తేవప్పెరుమాళ్లయ్య వారి ప్రతి

టీకా:

శ్రీవత్సాంకిత కౌస్తుభస్ఫురిత లక్ష్మీచారు వక్షస్థల శ్రీవిభ్రాజితున్ = శ్రీమన్నారాయణుని {శ్రీవత్సాంకిత
కౌస్తుభస్ఫురిత లక్ష్మీ చారు వక్షస్థల శ్రీవిభ్రాజితుడు - శ్రీవత్స మనెడి పుట్టుమచ్చ అంకిత
(గుర్తుగాగలిగి) కౌస్తుభమణిచే స్ఫురిత (ప్రకాశిస్తున్న) లక్ష్మీదేవితోకూడిన చారు (అందమైన)
వక్షస్థలనంపదచే విభ్రాజితుడు (విశేషముగా ప్రకాశించుచున్నవాడు), హరి; నీలవర్ణున్ =
శ్రీమన్నారాయణుని {నీలవర్ణుడు - నీలమైన రంగుగల దేహము గలవాడు, హరి; శుభరాజీవాక్షున్

= శ్రీమన్నారాయణుని {శుభరాజీవాక్షుడు - శుభ (శుభప్రదమైన) రాజీవ (పద్మదళముల) వంటి అక్షుడు (కన్నులుగలవాడు), హరి}; కంజాత భూదేవేంద్రాది సమస్త దేవ మకుటోద్ధీప్తోరు రత్న ప్రభావ్యావిధాంఘ్రి సరోజన్ = శ్రీమన్నారాయణుని {కంజాత భూదేవేంద్రాది సమస్త దేవ మకుటోద్ధీప్తోరురత్న ప్రభావ్యావిధాంఘ్రి సరోజుడు - కంజాతభూ (నీటపుట్టునట్టి పద్మమున జనించినవాడు, బ్రహ్మదేవుడు) దేవేంద్రుడు ఆది (మొదలగు) దేవమకుట (దేవతల కిరీటములందు) ఉద్ధీప్త (మిక్కిలి ప్రకాశిస్తున్న) ఉరు (పెద్ద) రత్నముల ప్రభా (కాంతులు) వ్యావిధ (విశేషముగా పరచబడిన) అంఘ్రి (పాదములనెడి) సరోజుడు (పద్మములుగలవాడు), హరి}; అచ్యుతున్ = శ్రీమన్నారాయణుని {అచ్యుతుడు - చ్యుతము (వతనము) లేని వాడు, హరి}; కృపావాసున్ = శ్రీమన్నారాయణుని {కృపావాసుడు - కృప (దయ)కు ఆవాసుడు (నివాసమైనవాడు)}; ప్రశంసించెదన్ = స్తుతించెదను.

భావము:

శ్రీవత్సమనే పుట్టుమచ్చతో ప్రకాశించేదీ లక్ష్మీదేవికి నెలవైనదీ అయిన వక్షఃస్థలంతో విరాజిల్లేవాడు, నీలవర్ణం కలిగినవాడు, శుభాలను చేకూర్చే పద్మాలవంటి కన్నులు కలవాడు, బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతల కిరీటాలలోని రత్నకాంతులతో ప్రకాశించే పాదపద్మాలు కలవాడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుని స్తుతిస్తాను.

6-2-ఉ.

నిండుమతిం దలంతుఁ గమనీయ భుజంగమరాజమండలీ

మండనుఁ జంద్రఖండ పరిమండితమస్తకుఁ దారమల్లికా

పాండురవర్ణుఁ జండతరభండును హేమగిరీంద్రచారు కో

దండు మహేశు గంధగజద్రానవభంజను భక్తరంజనున్.

టీకా:

నిండుమతిన్ = సంపూర్ణమైన మనస్సుతో; తలంతు = సంస్కరించెదను; కమనీయ భుజంగమరాజ మండలీ మండనున్ = పరమశివుని {కమనీయ భుజంగమ రాజ మండలీ మండనుడు -

కమనీయ (మనోహరమైన) భుజంగమ (సర్ప) రాజ (రాజుల) మండలీ (సమూహములచే)
మండనుడు (అలంకరింపబడినాడు), శివుడు; చంద్రఖండపరిమండితమస్తకున్ = పరమశివుని
{చంద్రఖండ పరిమండిత మస్తకుడు - చంద్రఖండ (చంద్రకళచే) పరిమండిత (చక్కగా
అలంకరింపబడిన) మస్తకుడు (శిరస్సు గలవాడు), శివుడు; తారమల్లికాపాండురవర్ణున్ =
పరమశివుని {తార మల్లికా పాండుర వర్ణుడు - తార (తారక లేదా వెండి) వంటి మల్లికా
(మల్లెపూల) వంటి పాండుర (తెల్లని) వర్ణుడు (రంగు దేహము గలవాడు), శివుడు;
చండతరభండనున్ = పరమశివుని {చండతర భండనుడు - చండతర (మిక్కిలి భయంకరముగ)
భండనుడు (యుద్ధము చేయువాడు), శివుడు; హేమగిరీంద్రచారుకోదండున్ = పరమశివుని
{హేమగిరీంద్ర చారు కోదండు - హేమగిరీంద్ర (మేరుపర్వతోత్తమును) చారు (అందమైన) కోదండు
(విల్లుగా గలవాడు), శివుడు; మహేశున్ = పరమశివుని {మహేశుడు - మహా (గొప్ప) ఈశుడు,
శివుడు; గంధగజదానవభంజనున్ = పరమశివుని {గంధ గజదానవ భంజనుడు - గంధ
(మదించిన) గజదానవ (గజాసురుని) భంజనుడు (సంహరించినవాడు), శివుడు; భక్తరంజనున్ =
పరమశివుని {భక్త రంజనుడు - భక్తులను రంజనుడు (రంజింపజేయువాడు), శివుడు}.

భావము:

అందమైన నాగరాజులను భూషణాలుగా ధరించినవాడు, తలపై నెలవంకను
అలంకరించుకొన్నవాడు, నక్షత్రం వలె మల్లెపువ్వు వలె తెల్లని మేనిఛాయ కలవాడు, భయంకరంగా
యుద్ధం చేసేవాడు, మేరుపర్వతాన్ని విల్లుగా ధరించినవాడు, గర్వించిన గజాసురుణ్ణి
సంహరించినవాడు, భక్తులను రంజింపజేసేవాడు అయిన మహేశ్వరుణ్ణి నిండు మనస్సుతో
స్మరిస్తాను.

6-3-ఉ.

హంసతురంగముం బరమ**హంస**ము నంచితదేవతా కులో

త్తంసము నాగమాంత విది**త్త**ధ్రువపుణ్యరమావతంసమున్

కంసజిఘాంసు నంశమును **గ్గ**ర్భురసూత్ర సమావృతాంసమున్

హంసనడంచు బ్రహ్మము న**హీ**నశుభంబులకై భజించెదన్.

టీకా:

హంసతురంగమున్ = బ్రహ్మదేవుని {హంస తురంగము - హంసను తురంగము (వాహనము) గాగలవాడు, బ్రహ్మ}; పరమహంసమున్ = బ్రహ్మదేవుని {పరమహంసము - పరమ హంస యైనవాడు, బ్రహ్మ}; అంచితదేవతాకులోత్తంసమున్ = బ్రహ్మదేవుని {అంచిత దేవతా కులోత్తంసము - అంచిత (చక్కగా) దేవతా (దేవతల) కుల (సమూహమునందు) ఉత్తంసము (శ్రేష్ఠమైనవాడు), బ్రహ్మ}; ఆగమాంతవిదితధ్రువపుణ్య రమావతంసమున్ = బ్రహ్మదేవుని {ఆగమాంత విదిత ధ్రువ పుణ్య రమా వతంసము - ఆగమాంత (వేదాంతములో) విదిత (తెలుపబడి) ధ్రువ (నిశ్చయమైన) పుణ్యము యొక్క రమా (శోభను) వతంసము (శిరస్సున ధరించినవాడు), బ్రహ్మ}; కంసజిఘాంసునంశమున్ = బ్రహ్మదేవుని {కంసజిఘాంసు నంశము - కంసజిఘ (కంసునిశత్రువైన కృష్ణుని) యొక్క అంశము (అంశ అయినవాడు), బ్రహ్మ}; కర్బురసూత్రసమావృతాంసమున్ = బ్రహ్మదేవుని {కర్బుర సూత్ర సమావృతాంసము - కర్బుర (బంగారు) సూత్ర (యజ్ఞోపవీతము)చే సమావృత (చక్కగా కలిగిన) అంసము (మూపు గలవాడు), బ్రహ్మ}; హింసనడంచుబ్రహ్మమున్ = బ్రహ్మదేవుని {హింస నడంచు బ్రహ్మము - హింసను అణచివేసెడి పరబ్రహ్మ, బ్రహ్మ}; అహీన = గొప్ప; శుభముల్ = శుభముల; కై = కొరకు; భజించెదన్ = కొలిచెదను;

భావము:

హంస వాహనుడు, పరమహంస ఐనవాడు, దేవతలలో ఉత్తముడు, వేదాంతంలో నిక్షిప్తమైన పుణ్యపు శోభ కలవాడు, కంసమర్దనుడైన వాసుదేవుని అంశావతార మైనవాడు, బంగారపు యజ్ఞోపవీతం కలిగిన భుజాగ్రం కలవాడు, హింసను అణచివేసేవాడు అయిన బ్రహ్మదేవుణ్ణి గొప్ప శుభాలకోసం భజిస్తాను.

మోదకహస్తానిన్ సమదమూషకవాహను నేకదంతు లం

బోదరు నంబికాతనయు నూర్జితపుణ్య గణేశు దేవతా

ప్లోదగరిష్ఠ దంతిముఖు నంచిత భక్తఫలప్రదాయకున్

మోదముతోడ హస్తములు మోడ్చి భజించెద నిష్ఠసిద్ధికిన్.

టీకా:

మోదకహస్తానిన్ = వినాయకుని {మోదక హస్తాడు - మోదక (కుడుములు) హస్తాడు (చేతిలో గలవాడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; సమదమూషకవాహనున్ = వినాయకుని {సమద మూషక వాహనుడు - సమద (మదించిన) మూషక (ఎలుక) వాహనుడు (వాహనముగా గలవాడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; ఏకదంతున్ = వినాయకుని {ఏకదంతుడు - ఏక (ఒకటి) దంతుడు (దంతము గలవాడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; లంబోదరున్ = వినాయకుని {లంబోదరుడు - లంబ (దీర్ఘమైన, వ్రేలాడెడి) ఉదరుడు (పొట్ట గలవాడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; అంబికాతనయున్ = వినాయకుని {అంబికా తనయుడు - అంబిక (పార్వతీదేవి యొక్క) తనయుడు, విఘ్నేశ్వరుడు}; ఊర్జితపుణ్యన్ = వినాయకుని {ఊర్జిత పుణ్యుడు - ఊర్జిత (పోగు పడిన) పుణ్యుడు, విఘ్నేశ్వరుడు}; గణేశున్ = వినాయకుని {గణేశుడు - సర్వ గణములకు ఈశుడు (అధిపతి), విఘ్నేశ్వరుడు}; దేవతాహ్లాద గరిష్ఠున్ = వినాయకుని {దేవతాహ్లాదగరిష్ఠుడు - దేవతా (దేవతలకు) ఆహ్లాద (సంతోషమును కలిగించువారిలో) గరిష్ఠుడు (శ్రేష్ఠుడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; దంతిముఖున్ = వినాయకుని {దంతి ముఖుడు - దంతి (ఏనుగు) ముఖుడు (ముఖము గలవాడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; అంచితభక్తఫలప్రదాయకున్ = వినాయకుని {అంచిత భక్త ఫల ప్రదాయకుడు - అంచిత (చక్కటి) భక్తులకు ఫల (సత్ఫలములను) ప్రదాయకుడు (చక్కగా ఇచ్చువాడు), విఘ్నేశ్వరుడు}; మోదము = సంతోషము; తోడన్ = తోటి; హస్తములు = చేతులు; మోడ్చి = ముడిచి; భజించెదన్ = కొలిచెదను; ఇష్ట = కోరిన వరములు; సిద్ధికిన్ = సిద్ధించుటకు;

భావము:

చేత కుడుములు కలవాడు, మూషిక వాహనుడు, ఏకదంతుడు, లంబోదరుడు, పార్శ్వతీ నందనుడు, గణాధిపతి, దేవతలకు ఆనంద సంధాయకుడు, గజముఖుడు, భక్తులకు అభీష్ట ఫలాల నిచ్చేవాడు అయిన వినాయకుణ్ణి మా కోరికలు తీరడం కోసం ప్రీతిపూర్వకంగా చేతులు మోడ్చి సేవిస్తాను.

6-5-ఉ.

కల్లతనంబు గాక పొడగట్టిన పూర్వపురీతి నేడు నా

యుల్లమునందు నుండుము సమున్నత తేజముతోడ భక్తి రం

జిల్లిన చూపుగూడ విధిఁజెందిన ప్రోడ బుధాళి నీడ మా

తల్లి దయామతల్లి ప్రణతద్రుమకల్పకవల్లి భారతీ!

టీకా:

కల్లతనంబుగాక = సత్యముగ; పొడగట్టిన = దర్శన మిచ్చిన; పూర్వపు = ఇంతకు ముందు; రీతిన్ = వలె; నేడున్ = ఈ దినమునకూడ; నా = నా యొక్క; యుల్లమున్ = మనసు; అందున్ = లో; ఉండుము = వసించుము; సమున్నత = మిక్కిలి ఉన్నతమైన; తేజము = ప్రకాశము; తోడన్ = తోటి; భక్తి = భక్తి; రంజిల్లిన = వెలుగులు వెదజల్లెడు; చూపు = చూపు; కూడన్ = కలిగి; విధిన్ = బ్రహ్మదేవుని; చెందిన = చేరిన; ప్రోడ = ప్రోడరాలు; బుధ = జ్ఞానుల; ఆళి = సమూహములకు; నీడ = ఆశ్రయమై నామె; మా = మా యొక్క; తల్లి = అమ్మ; దయా = దయ గన; మతల్లి = శ్రేష్ఠురాలు; ప్రణత = నమస్కరించెడి వారికి; ద్రుమకల్పక = కల్పవృక్షము వంటి; వల్లి = లతవంటి యామె; భారతీ = సరస్వతీదేవీ.

భావము:

భారతీ! ఆనాడు నిజంగానే నీవు నాకు సాక్షాత్కరించినట్లు ఈనాడు కూడా వెలుగులు వెదజల్లే రూపంతో, రమ్యత్వం రంజిల్లే చూపుతో నా హృదయంలో ఉండు. విధాతను చెట్టబట్టిన ప్రోడవు. బుధాళికి తోడునీడవు. మా తల్లివి. దయామతల్లివి. ఆశ్రితజన కల్పవల్లివి.

6-6-క.

విలసత్కంకణరవరవ

క్రలితం బగు నభయ వరద కరముల బెరయం

జెలరేగి భక్తులకు నల

కలుములు దయచేయు జలధికన్యక దలతున్.

టీకా:

విలసత్ = ప్రకాశిస్తున్న; కంకణరవ = కంకణముల శబ్దముల; రవ = శబ్దముతో; కలితంబు = కూడినదైన; అభయ = అభయమును; వర = వరములను; ద = ఇచ్చెడి; కరములన్ = చేతులతో; పెరయన్ = ప్రకాశించుతూ; జెలరేగి = ఉత్సాహించి; భక్తుల్ = భక్తుల; కున్ = కు; అల = ఆ యొక్క; కలుములు = సంపదలు; దయచేయు = ఇచ్చెడి; జలధికన్యకన్ = లక్ష్మీదేవిని {జలధి కన్య - జలధి (సముద్రము) యొక్క కన్య (పుత్రిక), లక్ష్మీ}; తలతున్ = సంస్మరించెదను.

భావము:

మెరిసే కంకణాలు గలగలలాడగా, అభయహస్తంతో భయం తీర్చి, వరదహస్తంతో కోరిన వరాలిచ్చి, భక్తులకు భాగ్యాలను ప్రసాదించే సముద్రుని కుమార్తె అయిన ఆ యొక్క లక్ష్మీదేవిని స్మరించుకొంటాను.

6-7-క.

కాళికి బహుసన్నత లో

కాళికి గమనీయ వలయ కరకీలిత కం

కాళికి దాపస మానస

క్రలికి వందనము చేసి క్రింతు మదిన్.

టీకా:

కాళి = పార్వతీదేవి; కిన్ = కి; బహుసన్నతలోకాళి = పార్వతీదేవి {బహు సన్నత లోకాళి - బహు (అనేకమైన) సన్నత (స్తుతించెడి) లోక (లోకముల) ఆళి (సమూహములు గలమె), పార్వతి}; కిన్ =

కు; కమనీయవలయకరకీలీతకంకాళి = పార్వతీదేవి (కమనీయ వలయ కర కీలీత కంకాళి -
కమనీయ (మనోహరమైన) వలయ (కంకణములు) కర (చేతు లందు) కీలీత (అలంకరింపబడిన)
కంక (పుట్టెల) ఆళి (సమూహములు గలాయె), పార్వతి; కిన్ = కి; తాపసమానసకేళి = పార్వతీదేవి
{తాపస మానస కేళి - తాపసుల మానస (మనసు లందు) కేళి (విహరించెడి యాయె), పార్వతి;
వందనము = నమస్కారము; చేసి = చేసి; కీర్తింతున్ = స్తుతింతును; మదిన్ = మనసు నందు.

భావము:

లోకాలన్నిటి చేత పొగడబడేది, అందమైన కంకణాలు కలిగిన చేతిలో కపాలాన్ని ధరించేది.
మునుల మనస్సులలో విహరించేది అయిన కాళీమాతను నా మనస్సులో కీర్తిస్తాను.

6-8-వ.

అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబు జేసి.

టీకా:

అని = అని; ఇష్ట = ఇష్టమైన; దేవతా = దేవతలను; ప్రార్థనంబు = ప్రార్థించుట; చేసి = చేసి.

భావము:

అని ఇష్టదేవతలను ప్రార్థించి...

6-9-చ.

పరమసమాధిధుర్యుఁ బటు పావనకర్మ విధేయు దేవతా

వర నర వంద్యు సద్విమలవాక్య జనార్దనకీర్తనక్రియా

భరణ సమర్థు వేద చయ పారగు భవ్యుఁ ద్రికాలవేది భా

సురమతిఁ గొల్పుటొప్పు బుధశోభితుఁ బుణ్యుఁ బరాశరాత్మజన్,

టీకా:

పరమ = అత్యుత్తమమైన; సమాధి = యోగనిష్ఠలో; ధుర్యున్ = ధరించి యుండు వానిని; పటు = గట్టి; పావన = పుణ్యవంతమైన; కర్మ = కర్మములు చేయుట యందు; విధేయున్ = అణకువగా ఉండు వానిని; దేవతా = దేవతలచేత; వర = శ్రేష్ఠమైన; నర = మానవులచేతను; వంద్యున్ = నమస్కరింప దగిన వానిని; సత్ = మంచి; విమల = స్వచ్ఛమైన; వాక్యున్ = వాక్కు గలవానిని; జనార్దన = విష్ణుమూర్తిని; కీర్తన = కీర్తించు టనెడి; క్రియా = పనిలో; సమర్థున్ = సమర్థుడైన వానిని; వేద = వేదముల; చయ = సమూహము నందు; పారగున్ = మిక్కిలి నేర్పరుని; భవ్యున్ = యోగ్యుని; త్రికాల = సర్వమును {త్రికాలములు - 1భూత 2భవిష్య 3వర్తమాన కాలములు}; వేదిన్ = తెలిసిన వానిని; భాసుర = ప్రకాశవంతమైన; మతిన్ = మనసుతో; కొల్చుట = పూజించుట; ఒప్పు = సరియైన పని; బుధ = జ్ఞానులచే; శోభితున్ = శోభిల్లువానిని; పుణ్య = పుణ్యవంతుని; పరాశరాత్మజున్ = వేదవ్యాసుని {పరాశరాత్మజుడు - పరాశరుని పుత్రుడు, వ్యాసుడు}.

భావము:

గొప్ప యోగనిష్ఠలో ఉండేవాడు, పుణ్యకార్యాలు ఆచరించేవాడు, దేవతలచేత మానవులచేత నమస్కారాలను పొందేవాడు, మంచి స్వచ్ఛమైన వాక్కులు కలవాడు, విష్ణు సంకీర్తనంలో నిష్ణాతుడు, వేదవేత్త, భూతభవిష్యద్వర్తమానాలు తెలిసిన భవ్యుడు, పండితులచేత సేవింపబడేవాడు, పుణ్యాత్ముడు, పరాశరుని కుమారుడు అయిన వేదవ్యాసుని సేవించడం మంచిది.

6-10-క.

వ్యాసుని భగవత్పద సం

వాసుని నాగమ పురాణ వర విష్ణుకథా

వాసుని నిర్మల కవితా

భ్యాసుని పదపద్యయుగము భ్రావింతు మదిన్.

టీకా:

వ్యాసుని = వ్యాసుని; భగవత్ = భగవంతుని; పద = పాదముల వద్ద; సంవాసుని = చక్కగా నుండు వానిని; ఆగమ = వేదములు; పురాణ = పురాణములు; వర = శ్రేష్ఠమైన; విష్ణు = నారాయణుని; కథా = కథల యందు; వాసుని = విహరించువానిని; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; కవితా = కవిత్వమును; అభ్యాసుని = చేయువానిని; పద = పాదము లనెడి; పద్మ = పద్మముల; యుగమున్ = జంటను; భావించు = సంస్కరించు; మదిన్ = మనసు నందు.

భావము:

నిరంతరం భక్తితో భగవంతుని పాదాలు సేవిస్తూ ఉండేవాడు, వేద పురాణాలలోని గొప్ప విష్ణుకథలలో పాఠీయుడు, కమనీయ కవితా ప్రవీణుడు అయిన వ్యాసభగవానుని పాదపద్మాలను మనస్సులో స్మరిస్తాను.

6-11-సీ.

వరకవిత్వోద్దేశి వాల్మీకిఁ గొనియాడి-

భాగవతార్థ వైభవముఁ బలుకు

శుకమంజులాలాపు శుకయోగిఁ బ్రార్థించి-

భాణ మయూరుల ప్రతిభ నొడివి

భాస సౌమత్రిక భారవి మాఘుల-

ఘన సుధా మధుర వాక్యములఁ దలచి

కాళిదాసుఁ గవీంద్రకల్పవృక్షముఁ గొల్చి-

నన్నపాచార్య వర్ణనలఁ బొగడి

6-11.1-తే.

వెలయఁ దిక్కన సోమయాజుల భజించి

యెఱ్ఱనామాత్య భాస్కరు నిచ్చఁ గొల్చి

సుకవిసోముని నాచనసోమునెఱిగి

కవిమనోనాథు శ్రీనాథు ఘనత మెచ్చి.

టీకా:

వర = ఉత్తమమైన; కవితా = కవిత్వము చెప్పు టందు; ఉద్రేకిన్ = ఉత్సాహము గలవాడైన; వాల్మీకిన్
= వాల్మీకిని {వాల్మీకి - రామాయణ కర్త; కొనియాడి = కీర్తించి; భాగవత = భాగవతము యొక్క; అర్థ
= అర్థమును, ప్రయోజనమును; వైభవమున్ = వైభవమును, గొప్పదనముల; పలుకు = పలికెడు;
శుక = చిలుకవలె; మంజుల = మనోహరముగా; ఆలాపు = పలికెడు; శుక = శుకుడు యనెడి
{శుకుడు - భాగవత పురాణ ప్రయోక్త; యోగిన్ = యోగిని; ప్రార్థించి = కీర్తించి; బాణ = బాణుని
{బాణుడు - హర్షచరిత్ర, చండికా శతకము, పార్వతీ పరిణయం మున్నగునవి వ్రాసిన హర్షవర్ధనుని
ఆస్థాన కవి; మయూరులన్ = మయూరుల యొక్క {మయూరుడు - సంస్కృత సూర్యశతకం
వ్రాసిన శ్రీహర్షుని ఆస్థాన కవి; ప్రతిభన్ = ప్రజ్ఞను; నుడివి = పొగడి; భాస = భాసుని {భాసుడు -
ఊరుభంగం మున్నగు అద్భుత నాటకాలు వ్రాసిన గొప్ప సంస్కృత కవి; సౌమల్లిక = సౌమల్లికుని
{సౌమల్లికుడు - మహాకవి కాళిదాసు అంతనివానిచే సబహుమానంగా పేర్కొనబడిన అంతకు
పూర్వకవి; భారవి = భారవిని {భారవి - కీరాతార్జునీయం వ్రాసిన దక్షిణభారతదేశానికి చెందిన
సంస్కృత మహాకవి; మాఘులన్ = మాఘులను {మాఘుడు - శిశుపాలవధ వ్రాసిన గొప్ప
సంస్కృత పండితుడు; ఘన = గొప్ప; సుధా = అమృతమువంటి; మధుర = తీయని; వాక్యములన్ =
మాటలతో; తలచి = సంస్మరించి; కాళిదాసున్ = కాళిదాసుని {కాళిదాసు - మేఘసందేశం,
రఘువంశం, కుమారసంభవం మున్నగునవి వ్రాసిన మహా గొప్ప పండితుడు, ఇతనిని మించిన
కవి లేడు; కవి = కవులలో; ఇంద్ర = శ్రేష్ఠమైన; కల్పవృక్షమున్ = కల్పవృక్షము వంటివానిని; కొల్చి =
పూజించి; నన్నపాచార్యు = నన్నయ యనెడి ఆచార్యుని {ఆది కవి నన్నయ - మహాభారతం
ఆంధ్రీకరించిన కవిత్రయంలో ప్రథముడు; వర్ణనలన్ = వర్ణనలను; పొగడి = కీర్తించి.
వెలయన్ = ప్రసిద్ధముగా; తిక్కన = తిక్కన యనెడి {తిక్కన - మహాభారతం ఆంధ్రీకరించిన
కవిత్రయంలో రెండవవాడు; సోమయాజులన్ = సోమయాజిని; భజించి = పూజించి; ఎఱ్ఱన =
ఎఱ్ఱన {ఎఱ్ఱన - మహాభారతం ఆంధ్రీకరించిన కవిత్రయంలో మూడవవాడు }; ఆమాత్యున్ =
మంత్రిని; భాస్కరున్ = భాస్కరుని {భాస్కరుడు - రామాయణం ఆంధ్రీకరించిన మహాకవి; ఇచ్చన్
= ఇష్టపూర్తిగా; కొల్చి = పూజించి; సుకవి = మంచి కవి యైన; సోముని = సోముని; నాచనసోముని

= నాచనసోముని {నాచన సోమన - ఉత్తర హరివంశం వ్రాసిన మహాకవి}; ఎటిగి = తెలిసికొని;
 కవి = కవుల యొక్క; మనస్ = మనసులకు; నాథున్ = పతివంటి వాడైన; శ్రీనాథు = శ్రీనాథుని
 యొక్క {శ్రీనాథుడు - మరుత్తరాట్పరిత్ర, కాశీఖండము, హరవిలాసము మున్నగునవి వ్రాసిన
 ప్రాధికవి, వీరు పోతనకు మేనమామ అని నానుడి}; ఘనతన్ = గొప్పదనమును; మెచ్చి = శ్లాఘించి.

భావము:

ఉత్తమ కవితావేశం కలిగిన వాల్మీకిని కీర్తించి, భాగవత పరమార్థాన్ని చక్కగా వివరించి చెప్పిన
 శుకమహర్షిని ప్రార్థించి, బాణుడు మయూరుడు మొదలైన కవుల ప్రతిభను పొగడి, భాస సౌమిల్లక
 భారవి మాఘ కవుల సుధామధురోక్తులను స్మరించి, కవుల పాలిటి కల్పవృక్షమైన కాళిదాసును
 కొలిచి, నన్నపాయని వర్ణనలను పొగడి, తిక్కన సోమయాజిని కీర్తించి, ఎఱ్ఱన భాస్కర కవులను
 మెచ్చి, సుకవి అయిన నాచన సోమునికి నమస్కరించి, కవిజన మనోనాథుడైన శ్రీనాథుని
 గొప్పతనాన్ని మెచ్చుకొని...

6-12-ఉ.

ఎమ్మెలు చెప్పనేల? జగమ్మన్నగఁ బన్నగరాజశాయికిన్
 సొమ్ముగ వాక్యసంపదలు సూటలు చేసినవాని భక్తి లో
 నమ్మినవాని భాగవత నైష్ఠికుడై తగువానిఁ బేర్చితో
 బమ్మెఱ పోతరాజుఁ గవిప్రట్టపురాజుఁ దలంచి మొక్కెదన్.

టీకా:

ఎమ్మెలు = ప్రగల్భములు; చెప్పన్ = చెప్పుట; ఏల = ఎందులకు; జగము = లోకము; పన్నగన్ =
 కీర్తించగా; పన్నగరాజశాయి = నారాయణుని {పన్నగ రాజ శాయి - పన్నగరాజ (ఆదిశేషుని) శాయి
 (శయ్యగా కలవాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి; సొమ్ముగా = అలంకారమైన; వాక్య = మాట లనెడి;
 సంపదలు = సంపదలను; చూటలుచేసినవానిన్ = కొల్లగొట్టిన వానిని; భక్తిన్ = భక్తిగా; లో =
 మనసులో; నమ్మినవాని = నమ్మినట్టి వానిని; భాగవత = భాగవతులలో; నైష్ఠికుడు =
 నిష్ఠాగరిష్ఠుడైన వాడు; ఐ = అయ్య; తగువానిన్ = తగినవానిని; పేర్చితో = ఆదరముతో; బమ్మెఱ

పోతరాజు = బమ్మెరి పోతనను; కవి = కవులలో; పట్టపురాజున్ = పట్టాభిషిక్తుడైన రాజుని; తలంచి = సంస్కరించి; మ్రొక్కెదన్ = కొలిచెదను.

భావము:

ప్రగల్భాలు చెప్పడం ఎందుకు? జగమంతా మెచ్చగా శేషశయనుడైన విష్ణుదేవునికి తన కవితా సంపదలనే భూషణాలుగా కోకొల్లలుగా సమర్పించుకొన్నవాడు, భక్తినే నమ్మినవాడు, భగవత్పరమైన పరమ నిష్ఠా గరిష్ఠుడు (భాగవత రచనా నిష్ఠ కలవాడు), కవిరాజు అయిన బమ్మెరి పోతనను తలచుకొని నమస్కరిస్తాను.

6-13-వ.

అని సకల సుకవి నికరంబులకు ముకుళిత కరకమలుండనై.

టీకా:

అని = అని; సకల = నిఖిలమైన; సుకవి = మంచికవుల; నికరంబుల్ = సమూహముల; కున్ = కు; కుళిత = మోడ్చిన; కర = చేతులనెడి; కమలుండను = పద్మములు గలవాడను; ఐ = అయ్యి.

భావము:

అని సకల సత్కవి సమూహానికి చేతులు జోడించినవాడనై...

షష్ఠ స్కంధము : కృతిపతి నిర్ణయము

6-14-ఉ.

ఎయ్యది కర్మబంధముల **నె**ల్ల హరించు విభూతికారణం

బెయ్యది సన్మనీంద్రులకు **నె**ల్ల గవిత్వసమాశ్రయంబు ము

న్నెయ్యది సర్వమంత్రముల **నే**లిన దెయ్యది మోక్షలక్ష్మి రూ

పెయ్యది దానిఁ బల్కెద సు**ప్త**ాద్యము భాగవతాఖ్య మంత్రమున్.

టీకా:

ఎయ్యది = ఏది ఐతే; కర్మ = కర్మము యొక్క; బంధములన్ = బంధనములను; ఎల్లన్ = సమస్తమును; హరించు = నశింపజేసెడి; విభూతి = వైభవమునకు; కారణంబు = కారణమైనది; ఎయ్యది = ఏదైతే; సత్ = మంచి; ముని = మునులలో; ఇంద్రుల్ = ఇంద్రుని వంటివారి; కున్ = కి; ఎల్లన్ = అందరి; కవిత్వ = కవిత్వమునకు; సమాశ్రయంబు = చక్కటి ఆశ్రయమైనది; మున్ను = పూర్వము నుండి యున్నది; ఎయ్యది = ఏదైతే; సర్వ = సమస్తమైన; మంత్రములన్ = మంత్రములను; ఏలినది = పాలించునది; ఎయ్యది = ఏదైతే; మోక్ష = మోక్ష మనెడి; లక్ష్మీ = సంపదల; రూపు = స్వరూపము; ఎయ్యది = ఏదైతే; దానిన్ = దానిని; పల్కెద = చెప్పెదను; సు = మంచి; హృద్యము = మనసులకు నచ్చు నట్టిది; భాగవత = భాగవతము యనెడి; ఆఖ్య = పేరు గల; మంత్రమున్ = మంత్రము యైన దానిని.

భావము:

ఏది కర్మబంధాల నన్నిటినీ నశింపజేస్తుందో, ఏది మునిశ్రేష్ఠుల కవితాసంపదకు సమాశ్రయమైనదో, ఏది మంత్రాలన్నిటికీ మొదటి పెన్నిధియై పరిపాలిస్తుందో, ఏది మహాలక్ష్మీ స్వరూపమైనదో ఆ భాగవతమనే మనోహర మంత్రాన్ని పలుకుతాను.

6-15-వ.

అని శ్రీమహాభాగవత పురాణంబునందు షష్ఠస్కంధం బాంధ్రభాష రచియింపంబూని యీ కృతికిం బతిగా నద్దేవుండు గలం డని వితర్కించి నాకుం గవిత్వమహత్వంబు సంప్రాప్తంబగు కాలంబు దలంచి నారాయణుండె దైవం బని యెఱింగి మనోరథంబు సఫలంబయ్యె నని యీ కృతిఁ గృష్ణార్పణంబు చేసితిని; అది యెట్లనిన నేను విద్యాభ్యాసంబునం దగిలి కొండొక నై యుండ నొక్కనాఁడు దివంబున.

టీకా:

అని = అని; శ్రీ = శుభకరమైన; భాగవత = భాగవతమనెడి; పురాణంబు = పురాణము; అందున్ = లోని; షష్ఠ = ఆరవ (6); స్కంధంబున్ = స్కంధమును; ఆంధ్ర = తెలుగు; భాషన్ = భాషలో;

రచియింపన్ = వ్రాయుటకు; పూని = పూనుకొని; ఈ = దీనిని; కృతి = చేయుట; కిన్ = కు; పతిగా = భర్తగా; ఆ = ఆ యొక్క; దేవుండు = భగవంతుడు; కలండు = ఉన్నాడు; అని = అని; వితర్కించి = విచారించుకొని; నా = నా; కున్ = కు; కవిత్వ = కవిత్వము యనెడు; మహత్వము = గొప్పదనము; సంప్రాప్తంబు = కలుగుట; అగు = అయినట్టి; కాలంబున్ = కాలమును; తలంచి = తలచుకొని; నారాయణుండె = విష్ణుమూర్తి మాత్రమే; దైవంబు = భగవంతుడు; అని = అని; ఎఱింగి = తెలిసికొని; మనోరథంబున్ = కోరుతున్నవి; సఫలంబు = తీరుచున్నవని; అయ్యెను = అయినవి; అని = అని; ఈ = ఈ; కృతిన్ = కావ్యమును; కృష్ణ = శ్రీకృష్ణునికీ; అర్పణంబు = సమర్పించుట; చేసితిని = చేసితిని; అది = అది; ఎట్టిది = ఎటువంటిది; అనినన్ = అనగా; నేను = నేను; విద్యాభ్యాసంబునన్ = చదువుకొనుట యందు; తగిలి = లగ్నమై; కొండొకన్ = అప్రసిద్ధుని, బాలుని; ఐ = అయ్యి; ఉండన్ = ఉండగా; ఒక్కనాడు = ఒక దినమున; దివసంబున = పగలు సమయములో.

భావము:

అని శ్రీ మహాభాగవత పురాణంలోని షష్ఠస్కంధాన్ని ఆంధ్రభాషలో రచించటానికి సంకల్పించి, నా కృతికన్యకు శ్రీమన్నారాయణుడే అధిపతి కనుక దీనిని శ్రీకృష్ణునకే సమర్పించాను. అది ఎలాగంటే నేను విద్యార్థినై బాల్యదశలో ఉండగా ఒకనాటి పట్టపగలు....

6-16-చ.

కలిత విశేషవస్త్రములు కట్టి హిమాంబు సుగంధ చందనం
బలది వినూత్న భూషణము ఆరగర దాల్చి వినోదలీల నిం
పుల మృదుశయ్య నిద్రదగర బొందినచో గనుపట్టె బల్మఱుం
దలమునర గమ్ము క్రొమ్మెఱుంగుదండము రూపున నిల్చు పోలికిన్.

టీకా:

కలిత = కూర్చబడిన; విశేష = విశిష్టమైన; వస్త్రములున్ = బట్టలు; కట్టి = కట్టుకొని; హిమాంబు = మంచునీటి బిందువుల వంటి; సుగంధ = సువాసనలు గల; చందనంబున్ = చందనమును; అలది = రాసుకొని; వినూత్న = సరికొత్త; భూషణములున్ = నగలను; ఆరగన్ = చక్కగా; తాల్చి = ధరించి; వినోదలీలన్ = సంతోషముగా; ఇంపుల = నిండైన; మృదు = మెత్తని; శయ్యన్ = పక్కమై;

నిద్రన్ = నిద్రను; తగ = చక్కగా; పొందిన = పొందిన; చోన్ = అప్పుడు; కనుపట్టెన్ = కనబడెను;
పల్మఱున్ = అనేక మారులు; తలమునన్ = ఆకాశమున; కమ్ము = కమ్ముకొనెడి;
కొమ్మెఱుగుదండము = కొత్తమెరుపుతీగ; రూపునన్ = స్వరూపముతో; నిల్చు = సరిపడు; పోలికిన్ =
పోలున్నట్టిది.

భావము:

విలువైన వస్త్రాలను ధరించి, పన్నీరు కలిపిన సుగంధాన్ని పూసుకొని, అభినవాలైన ఆభరణాలను
అలంకరించుకొని వినోదంగా సరికొత్త మెత్తని శయ్యపై నిద్రిస్తుండగా ఒక కల వచ్చింది. ఆ కలలో
దట్టమైన కొమ్మెరుపులు దండాకృతి ధరించినట్లు ఒకానొక తేజోమయ రూపం నా ముందు
సాక్షాత్కరించింది.

6-17-నీ.

ఉరవడిఁ బ్రాగ్వీధి నుదయించు మార్తాండ-

కోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు

హరిహర బ్రహ్మల యాత్మలలో నుబ్బి-

కరుణ యొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు

ఖరకర కర తీవ్ర రతినిఁ గరంగుచు-

హేమాద్రి చెంతఁ బెల్లెగసినట్లు

ప్రణిరాజ ఫణరాజి ముణిగణ విస్ఫూర్తి-

సుషిరంపు వెలిఁదల చూపినట్లు

6-17.1-తే.

లుట్టిపడ్డట్లు కట్టెఱు నూఁదినట్లు

తేజ మెసఁగంగ నా మ్రోల దివ్యవాణి

ప్రాని సాక్షాత్కరించి సంపూర్ణదృష్టిఁ

జూచి యిట్లని పలికె మంజులముగాను

టీకా:

ఉరవడిన్ = అతివేగముగా; ప్రాగ్భీన్ = ఉదయపు దిక్కున; ఉదయించు = ఉదయిందెడి; మార్తాండ = సూర్యుల; కోటి = అనేకమైన; బింబ = మండలముల; ఛాయన్ = ప్రకాశముతో; కూడినట్లు = కలిసినట్లు; హరి = విష్ణుమూర్తి; హర = శివుడు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవు లయొక్క; ఆత్మలు = మనసుల; లోన్ = లోపల; ఉబ్బి = మిక్కిలి సంతోషించిన; కరుణ = దయ; ఒక్కటన్ = ఒకటైపోయి; మూర్తిన్ = స్వరూపమును; పెరసినట్లు = ఏర్పడినట్లు; ఖరకర = సూర్య (ఖరకరుడు - ఖర (తీవ్రమైన) కరుడు (కిరణములు గలవాడు), సూర్యుడు); కర = కిరణముల; తీవ్ర = తీవ్రత యొక్క; గతిన్ = విధముచేత; కరంగుచు = కరిగిపోతున్న; హేమాద్రి = హిమాలయముల; చెంతన్ = దగ్గర; పెల్లెగసినట్లు = అతిశయించినట్లు; ఫణిరాజ = ఆదిశేషుని; ఫణ = పడగల; రాజిన్ = సమూహము నందలి; మణి = మణుల; గణ = సమూహముల; విస్ఫూర్తిన్ = మిక్కిలి ప్రకాశముతో; సుషిరంపు = పాతాళమునుండి చేసికొన్న రంధ్రము ద్వారా; వెలిన్ = వెలుపలికి; తలచూపినట్లులు = కనబడినట్లు; ఉట్టిపడ్డట్లు = ఊడిపడినట్లు.

కట్టెన్ = కొరివిని; ఎఱ్ఱగా = ఎఱ్ఱగా అగునట్లు; ఊదినట్లు = ఊదినట్లు; తేజము = ప్రకాశము; ఎసంగంగన్ = అతిశయించగా; నా = నాకు; మ్రోల = ఎదురుగా; దివ్యవాణి = సరస్వతీదేవి (దివ్యవాణి - దివ్యమైన వాణి గలమె, సరస్వతి); పూని = పూనుకొని; సాక్షాత్కరించి = దర్శన మిచ్చి; సంపూర్ణ = పరిపూర్ణమైన; దృష్టిన్ = చూపులతో; చూచి = చూసి; ఇట్లు = ఈ విధముగా; అని = అని; పలికె = పలికెను; మంజులముగాను = వినుట కింపుగాను.

భావము:

ఒక్కసారిగా కోటి సూర్య బింబాలు తూర్పు దిక్కున ఉదయించినట్లు, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల దయ మూర్తీభవించినట్లు, సూర్య కిరణాల వేడికి కరిగిన మేరుపర్వతం బంగారు నీటిని క్రుమ్మరించినట్లు, నాగరాజైన ఆదిశేషుని పడగల మీది రత్న సమూహాల రమణీయ కాంతులు పుట్ట రంధ్రాలనుండి వెలువడినట్లు, కట్టెఱ్ఱ కాంతులు ఉట్టిపడే సరస్వతీదేవి నా ఎదుట ప్రత్యక్షమై సంపూర్ణ దృష్టితో నన్ను వీక్షించి మృదు భాషణలతో ఈ విధంగా అన్నది.

"ఆటలుఁ బాటలుం జదువు అద్భుతముల్ విననొప్పు వాద్యముల్

సాటిదలంపరాని బలుసాములు మున్నగు విద్యలెల్ల నీ

కాటలుఁ బాట లయ్యె విను మున్నిటికిన్ మెఱుఁగిడ్డభంగి నా

చాటునఁ జాటుకారపద సాధుకవిత్వముఁ జెప్పు మింపుగన్"

టీకా:

ఆటలు = ఆటలాడుట; పాటలు = పాటలుపాడుట; చదువుల్ = చదువుటలు; అద్భుతముల్ = ఆశ్చర్యకరములు; వినన్ = వినుటకు; ఒప్పు = సరి యగు; వాద్యముల్ = వాద్యములను వాయించుటలు; సాటిదలంపరాని = సాటిలేని; పలు = గట్టి; సాములు = సాముగారడీలు; మున్నగు = మొదలైన; విద్యలు = విద్యలు; ఎల్లన్ = సమస్తము నందు; నీ = నీ; కున్ = కు; బాటలు = నేర్పులు; అయ్యెన్ = అయినవి; వినుము = వినుము; అన్నిటి = వీటన్నిటి; కిన్ = కి; మెఱుగు = మెరుగు; ఇడ్డ = పరచబడిన; భంగిన్ = విధముగ; నా = నా; చాటున = ఆశ్రయముతో; చాటుకార = సరసమైన; పద = పదములతో; సాధు = మృదువైన; కవిత్వమున్ = కవిత్వమును; చెప్పుము = చెప్పుము; ఇంపుగన్ = చక్కగా.

భావము:

"నీ ఆటపాటలు, చదువు సంధ్యలు అద్భుతంగా సాగాయి. వీనుల విందైన వాద్యాలు, సాటిలేని సాము గరిడీలు మొదలైన విద్యలన్నీ నీకు అలవోకగా అలవడ్డాయి. విను. వీటి నన్నింటినీ మెరుగు పెట్టే రీతిగా మృదుపదాలతో కమ్మని కవిత్వాన్ని చెప్పు. నా అండదండలు నీకుంటాయి".

6-19-వ.

అని యానతిచ్చు జగన్మాతృ కృపావలోకన సుశ్లోకుండనై యే నొక్క శ్లోకంబు నా క్షణంబు నుడివితె; నది యెట్టి దనిన.

టీకా:

అని = అని; ఆనతిచ్చు = ఆజ్ఞ నిచ్చెడి; జగన్మాతృ = జగన్మాత యొక్క; కృప = దయాకలిత; అవలోకన = చూపులచేత; సుశ్లోకుండను = కవిత్వము చెప్ప గల వాడను; ఐ = అయ్యి; ఏను = నేను; ఒక్క = ఒక; శ్లోకంబున్ = శ్లోకమును; ఆ = ఆ; క్షణంబు = క్షణములోనే; నుడివితిని = చెప్పితిని; అది = అది; ఎట్టిది = ఎటువంటిది; అనినన్ = అనగా.

భావము:

అని ఆజ్ఞాపించిన జగన్మాత కరుణాకటాక్ష వీక్షణం వల్ల కృతార్థుడనై వెంటనే నేనొక శ్లోకాన్ని రచించాను. అది ఇది...

6-20-శ్లో.

హంసాయ సత్త్వనిలయాయ సదాశ్రయాయ
నారాయణాయ నిఖిలాయ నిరాశ్రయాయ
సత్సంగ్రహాయ సగుణాయ సదేశ్వరాయ
సంపూర్ణ పుణ్యపతయే హరయే నమస్తే.

టీకా:

హంసాయ = పరమహంస రూప మైనవాడ; సత్త్వనిలయాయ = సత్త్వ గుణములకు నివాసుడ;
సదా = ఎల్లప్పుడును; ఆశ్రయాయ = ఆశ్రయుడ; నారాయణాయ = నారాయణుడ; నిఖిలాయ =
సర్వము తానైనవాడ; నిరాశ్రయాయ = ఆశ్రయములు అవసరము లేనివాడ; సత్ = సత్యము,
మంచిని; సంగ్రహాయ = గ్రహించువాడ; సగుణాయ = సకల గుణములు తనలోనే గలవాడ; సత్ =
సత్యమైన; ఈశ్వరాయ = ఈశ్వరుడ; సంపూర్ణ = పరిపూర్ణమైన; పుణ్య = పుణ్యములకు; పతయే =
భర్తయైనవాడ; హరయే = విష్ణుమూర్తి; (తే) నమస్తే = నీకు నమస్కారము.

భావము:

పరమహంస స్వరూపుడు, సత్త్వగుణ సంపూర్ణుడు, సుజనులకు ఆశ్రయభూతుడు, సర్వం తానే అయినవాడు, ఆశ్రయము అక్కర లేనివాడు, మంచిని గ్రహించేవాడు, సకల గుణాలతో కూడినవాడు, సత్కమైన ఈశ్వరుడు, సంపూర్ణ పుణ్యపురుషుడు అయిన నారాయణునకు నమస్కారం.

6-21-వ.

ఈ శ్లోకం బద్ధేవి యంగీకరించె; నంత మేలుకాంచి యానంద భరితుండ నై నాటనుండి, చంద్రానుగత యగు చంద్రికయుం బోలె, నారాయణాంకితం బయిన కవిత్వ తత్త్వజ్ఞానంబు గోచరం బయ్యె; దానికి ఫలంబుగా గోపికావల్లభుని నుల్లంబున నిడికొని.

టీకా:

ఈ = ఈ; శ్లోకంబున్ = శ్లోకమును; ఆ = ఆ; దేవి = దేవత; అంగీకరించెన్ = అంగీకరించెను; అంత = అంతట; మేలుకాంచి = మేలుకొని; ఆనందభరితుండను = ఆనందముతో నిండినవాడిని; ఐ = అయ్యె; నాట = ఆనాటి; నుండి = నుండి; చంద్ర = చంద్రుని; అనుగత = అనుసరించునది; అగు = అయిన; చంద్రికయున్ = వెన్నెల; పోలెన్ = వలె; నారాయణ = విష్ణుమూర్తికి; అంకితంబున్ = సమర్పింపబడినది; అయిన = ఐన; కవిత్వ = కవిత్వము యొక్క; తత్త్వజ్ఞానంబు = లక్షణములు జ్ఞానములు; గోచరంబు = తెలిసినవి; అయ్యెన్ = అయినవి; దానికి = దానికి; ఫలంబుగా = ఫలితముగా; గోపికావల్లభుని = శ్రీకృష్ణుని; ఉల్లంబునన్ = మనసులో; ఇడుకొని = ఉంచుకొని.

భావము:

ఈ నా శ్లోకాన్ని ఆ దేవి ఆమోదించింది. అప్పుడు నేను మేలుకొని ఆనందంతో ఆనాటినుండి చంద్రుణ్ణి అనుసరించే వెన్నెల వలె నారాయణునకు సమర్పింపబడే కవిత్వ తత్త్వం తెలుసుకున్నాను. దానికి ఫలితంగా గోపికానాయకుడైన శ్రీకృష్ణుని నా మనస్సులో నిలుపుకొన్నాను.

6-22-ఆ.

పలుకఁ గలిగె మొదల భాగవతార్థంబు
భర్త గృష్ఠుఁ డయ్యె భాగ్య మొదవె
నమృతరసముఁ గోర నలరు చింతామణి
పాత్ర సంభవించు భంగి నిపుడు.

టీకా:

పలుక = చెప్పెడి; కలిగె = నేర్చు అలవడెను; మొదల = ముందు; భాగవత = భాగవతము యొక్క;
అర్థంబున్ = అర్థమును, ప్రయోజనమును; భర్త = నాయకుడు; కృష్ణుడు = శ్రీకృష్ణుడు; అయ్యెన్ =
అయ్యెను; భాగ్యము = అదృష్టము; ఒదవెన్ = కలిగెను; అమృత = అమృతము యనెడి; రసమున్ =
రసమును; కోరన్ = కోరుగొనగా; అలరు = అలరించెడి; చింతామణి = చింతామణి యైన; పాత్ర =
గిన్నె; సంభవించు = లభించు; భంగిన్ = విధముగా; ఇపుడు = ఇప్పుడు.

భావము:

మొదట భాగవతాన్ని చెప్పే అదృష్టం లభించింది. తరువాత ఆ భాగవతానికి శ్రీకృష్ణుడే కృతిపతి
అయ్యే అదృష్టం దక్కింది. అమృతరసాన్ని త్రాగడానికి చింతామణిపాత్ర లభించినట్లయింది.

6-23-ఆ.

భాగవతము దేటపఱుప నెవ్వఁడు జాలు
శుక్రుఁడు దక్క నరుని సక్రుఁడు దక్క
బుద్ధిఁ దోచినంత బుధులచే విన్నంత
భక్తి నిగిడినంత పలుకువాఁడ.

టీకా:

భాగవతమున్ = భాగవతమును; తేటపఱుపన్ = తెలియ జెప్పుటకు; ఎవ్వడు = ఎవరు; చాలున్ = సరిపోగలరు; శుకుడు = శుకయోగి; తక్క = తప్పించి; నరునిసఖుడు = కృష్ణుడు (నరునిసఖుడు - నరుడు (అర్జునుడు) యొక్క సఖుడు, కృష్ణుడు); తక్క = తప్పించి; బుద్ధిన్ = నా బుద్ధికి; తోచినంత = అందినంతవరకు; బుధుల్ = జ్ఞానుల; చేన్ = చేత; విన్నంత = వినినంత; భక్తి = నాభక్తి; నిగిడినంత = సాగినంతవరకు; పలుకువాడ = చెప్పెదను.

భావము:

భాగవత పరమార్థాన్ని తేటతెల్లంగా వెల్లడించడానికి శుకమహర్షి లేదా శ్రీకృష్ణుడు ఇద్దరే సమర్థులు. ఐనా నా బుద్ధికి తోచినంత, పండితులవల్ల విన్నంత, నా భక్తికి సాధ్యమైనంత చెప్తాను.

6-24-ఉ.

పుట్టిననాటనుండియును, బుట్టద యెట్టియ దట్టు నైనఁ జేఁ
పట్టి నుతింపఁ జిత్తము శుభంబగు మద్వరవాక్యసీమకుం
బట్టము గట్టినాడ హరిఁబ్రాయక తత్కథనామృతంబు నే
నుట్టిపడంగఁ జెప్పుదు బుద్ధోత్తము లానుఁడు శ్రోత్రపద్ధతిన్.

టీకా:

పుట్టిన = జన్మించిన; నాట = దినము; నుండియున్ = నుండికూడ; పుట్టద = కలుగదు; ఎట్టిది = ఎటువంటి; దట్టునన్ = దంభముతో; ఐనన్ = అయినను; పట్టి = కోరి; నుతింపన్ = పొగడుకొనుటకు; చిత్తము = మనసు; శుభంబున్ = శుభకరము; అగు = అగును; మత్ = నా యొక్క; వాక్యసీమ = కృతి; కున్ = కి; పట్టముగట్టినాడ = లగ్నమైనాడను; హరిన్ = నారాయణుని; పాయక = విడువక; తత్ = అతని; కథ = కథ లనెడి; అమృతంబున్ = అమృతమును; నేను = నేను; ఉట్టిపడంగ = ఊరికారునట్లు; చెప్పుదున్ = చెప్పెదను; బుధ = జ్ఞానులలో; ఉత్తములు = శ్రేష్ఠులు; అనుడు = వినండి; శ్రోత్రపద్ధతిన్ = వినవలసిన పద్ధతిలో.

భావము:

పుట్టినప్పుటినుండి ఎటువంటి గర్వాన్ని నే నెరుగను. శ్రీహరిని చేపట్టి కొనియాడితే చిత్తం నిర్మలమౌతుంది. అందుకని రమ్మమైన నా కవితరాజ్యానికి శ్రీహరిని పట్టం గట్టాను. ఆ మధుసూదనుని కథల సుధలు చిందిపడే చందాన చెప్తాను. పండితోత్తములు వీనుల విందుగా గ్రోలండి.

6-25-వ.

అని.

టీకా:

అని = అని;

భావము:

ఈ విధంగా చెప్పి...

షష్ఠ స్కంధము : గ్రంథకర్త వంశ వర్ణనము

6-26-సీ.

శ్రీవత్స గోత్రుండు శివభక్తి యుక్తుఁ డా-

ప్రస్తంబ సూత్రుఁ డపార గుణుఁడు

నేర్పూరి శాసనుం డెట్టిన ప్రెగ్గడ-

పుత్రుండు వీరన పుణ్యమూర్తి

కాత్యజం డగు నాదయామాత్యునకుఁ బోల-

మాంబకు నందను లమితయశులు

కసువనామాత్యుండు పునుఁడు వీరనమంత్రి-

సింగధీమణియు నంచితగుణాధ్యు

ఉద్భవించిరి తేజంబు ఊర్జితముగ
సొరది మూర్తిత్రయం బన శుభ్రకీర్తి
బరగి రందులఁ గసువనప్రభువునకును
ముమ్మడమ్మను సాధ్వీ యిమ్ములను వెలసె.

టీకా:

శ్రీవత్స = శ్రీవత్స యనెడి; గోత్రండు = గోత్రములో పుట్టినవాడు; శివ = పరమశివుని ఎడల; భక్తి = భక్తి; యుక్తుడు = కలిగినవాడు; ఆపస్తంబసూత్రుడు = ఆపస్తంబ సూత్రము ననుసరించు వాడు; అపార = అంతలేని; గుణుడున్ = సుగుణములు గలవాడు; ఏర్పూరి = ఏర్పూరును; శాసనుండు = ఏలెడివాడు; ఎఱ్ఱనప్రెగడ = ఎఱ్ఱనప్రెగడ; పుత్రుండు = కొడుకు; వీరన = వీరన; పుణ్యమూర్తి = (ఆ) పుణ్యాత్ముని; కిన్ = కి; ఆత్మజుండు = పుత్రుడు; అగు = అయిన; నాదయామాత్యున్ = నాదయ అమాత్యుని; కున్ = కి; పోలమాంబ = పోలమాంబ; కున్ = కు; నందనులు = పుత్రులు; అమిత = అంతలేని; యశులు = యశస్సు గలవారు; కసువనామాత్యుండు = కసువన అమాత్యుడు; ఘనుడు = గొప్పవాడును; వీరనమంత్రి = వీరనమంత్రియును; సింగధీమణియున్ = సింగధీమణియును; అంచిత = చక్కటి; గుణ = సుగుణములతో; ఆధ్యులు = గొప్పవారు; ఉద్భవించిరి = పుట్టిరి. తేజంబుల్ = తేజస్సులు; ఊర్జితముగ = కూడబెట్టుకొని; సొరదిన్ = వరుసగా; మూర్తిత్రయంబు = మువ్వురు మూర్తులు; అనన్ = అనునట్లు; శుభ్ర = శుభ్రమైన; కీర్తిన్ = యశస్సుతో; పరగిరి = ప్రసిద్ధిలైరి; అందులన్ = వారిలో; కసువనప్రభువున్ = కసువన అమాత్యుని; కును = కి; ముమ్మడమ్మ = ముమ్మడమ్మ; అను = అనెడి; సాధ్వీ = సాత్వికురాలుకు; ఇమ్ములను = అనుకూలముగా; వెలసె = వర్ధిల్లెను.

భావము:

శ్రీవత్సగోత్రుడు, శివభక్తుడు, ఆపస్తంబ సూత్రుడు, సుగుణ సంపన్నుడు, ఏర్పూరుకు శాసకుడు అయిన ఎఱ్ఱన ప్రెగడ కుమారుడు వీరన్న. ఆ పుణ్యమూర్తి పుత్రుడు నాదయామాత్యుడు. ఆయన భార్య పోలమ్మ. ఆ దంపతులకు కసువన్న, వీరన్న, సింగన్న అనే ముగ్గురు కుమారులు త్రిమూర్తుల

వలె జన్మించారు. ఆ ముగ్గురు నిర్మల కీర్తిమంతులై వర్ణిల్లారు. వారిలో కసువన మంత్రికి ముమ్మడమ్మ అనే సాధ్వి అనుకూలవతి అయిన భార్యగా అలరారింది.

6-27-ఉ.

ఆడదు భర్తమాట కెదురాడదు వచ్చినవారి వీడగా
నాడదు పెక్కుభాష లేడనాడదు వాకిలి వెళ్ళి, కల్ల మా
టాడదు మిన్నకేని సుగుణావళి కిందిరగాక సాటి యే
చేడియ లేదు చూరికుల శేఖరు కస్వయ ముమ్మడమ్మకున్.

టీకా:

ఆడదు = పలుకదు; భర్త = మొగుని; మాట = మాట; కున్ = కు; ఎదురాడదు = ఎదురు చెప్పదు;
వచ్చినవారి = ఇంటికి వచ్చినవారిని; వీడగాన్ = వదలిపొవునట్లు; ఆడదు = పలుకదు; పెక్కు =
అనేక; భాషల = మాటల; ఎడన్ = పెడసరముగా; ఆడదు = పలుకదు; వాకిలి = గుమ్మము దాటి
బయటకు; వెళ్ళి = వెళ్ళి; కల్ల = అనవసరపు మాటలను; మాటాడదు = మాట్లాడదు; మిన్నకేని =
మాట్లాక నుండును గాని; సుగుణ = (ఆమె) మంచి గుణముల; ఆవళి = సమూహముల; కిన్ = కు;
ఇందిర = లక్ష్మీదేవి; కాక = కాకుండ; సాటి = సరిపడగలిగిన; ఏ = ఎవరు; చేడియలు = స్త్రీలు;
ఏరుచూరి = ఏరుచూరి వంశపు; కుల = మంచివంశపు; శేఖరు = ఉత్తముడు; కస్వయ =
కసువయుని యొక్క; ముమ్మడమ్మ = ముమ్మడమ్మ; కున్ = కి;

భావము:

ముమ్మడమ్మ భర్త మాటకు ఎదురాడదు. ఇంటికి వచ్చినవారిని వెళ్ళగొట్టదు. వాకిలి దాటి పెద్దగా మాట్లాడదు. హాస్యానికైనా అసత్యమాడదు. ఏరుచూరి కులశేఖరుడైన కసువన్న భార్య అయిన ఆ ముమ్మడమ్మకు సుగుణాలలో లక్ష్మీదేవి తప్ప మరే స్త్రీ కూడ సాటి కాదు.

6-28-క.

ఆ కసువయమంత్రికి బు

ణ్యాకల్పశుభాంగి ముమ్మడమ్మ మమున్న

వ్యాకుల చిత్తుల నిరువుర

శ్రీకర గుణగణులఁ బుణ్యశ్రీలురఁ గాంచెన్.

టీకా:

ఆ = ఆ; కసువయమంత్ర = కసువయమంత్ర; కిన్ = కి; పుణ్యకల్ప = పుణ్యవతి; శుభాంగి = శుభకరమైన దేహము గలమె; ముమ్మడమ్మ = ముమ్మడమ్మ; మమున్ = మమ్ములను; అవ్యాకుల = తొందరపాటులేని; చిత్తులన్ = మనసులు గలవారను; ఇరువురన్ = ఇద్దరిని; శ్రీకర = శుభకరమైన; గుణ = గుణముల; గణ = సమూహములు గలవారిన్; పుణ్యశ్రీలురన్ = పుణ్యవర్తనులను; కాంచెన్ = జన్మ నిచ్చెను.

భావము:

ఆ కసువన మంత్రికి, పుణ్యశీల అయిన ముమ్మడమ్మకు చీకాకు లేని చిత్తం కలవాళ్ళమూ సద్గుణ సంపన్నులమూ సాధువర్తనులమూ అయిన ఇరువురు కుమారులం కలిగాము.

6-29-క.

అంగజసమ లావణ్య శు

భాంగులు హరి దివ్యపదయుగ్రాంబుజ విలస

ద్భృంగాయమాన చిత్తులు

సింగయ తెలగయలు మంత్రిశేఖరు లనగన్.

టీకా:

అంగజ = మన్మథునితో; సమ = సమానమైన; లావణ్య = సుకుమారముగల; శుభ = శుభకరమైన; అంగులున్ = శరీరములుగలవారు; హరి = నారాయణుని; దివ్య = దివ్యమైన; పద = పాదములనెడి; యుగ = జంట; అంబుజ = పద్మములందు; విలసత్ = విలాసముగాతిరిగెడి; భృంగాయమాన = తుమ్మెదవంటి; చిత్తులు = మనసులుగలవారు; సింగయ = సింగయ; తెలగయలు = తెలగయలు; మంత్రి = అమాత్యులలో; శేఖరులు = ఉత్తములు; అనగన్ = అనగా.

భావము:

మన్మథునికి సమానమైన సౌందర్యంతో, మంగళకరమైన శరీరాలు కలవాళ్ళం, తుమ్మెదల వలె శ్రీహరి పాదపద్మాలను ఆశ్రయించిన మనస్సులు కలవాళ్ళం అయిన సింగయ మంత్రి, తెలగయ మంత్రి అనే వాళ్ళం మేమిద్దరం.

6-30-క.

అందగ్రజండ శివపూ

జందనరినవాడ విష్ణుచరితామృత ని

ష్యంది పటు వాగ్విలాసా

నందోచిత మానసుండ నయకోవిదుడన్

టీకా:

అందు = వారిలో; అగ్రజండ = పెద్దవాడను; శివ = శివుని; పూజన్ = పూజించుటలో; తనరినవాడ = మునిగినవాడను; విష్ణు = నారాయణుని; చరిత = చరిత్ర యనెడి; అమృత = అమృతపు; నిష్యంది = చిలికెడు; పటు = ప్రౌఢమైన; వాక్ = పలుకుల; విలాస = విలాసముల; ఆనంద = ఆనందముతో; ఉచిత = చక్కనైన; మానసుండ = మనసు గలవాడను; నయ = మేలైన; కోవిదుడన్ = పండితుడను.

భావము:

అందులో నేను పెద్దవాణ్ణి. శివపూజా పరాయణుణ్ణి. శ్రీహరి చరితమనే అమృతాన్ని స్రవించే వాక్యసంపద కలవాణ్ణి. ఆ ఆనందంలో మునిగి తేలే మనస్సు కలవాణ్ణి

6-31-వ.

కావునం గృష్ణపాదారవింద సందర్శ నాదర్శితలాయమాన చిత్తుండ నై.

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; కృష్ణ = శ్రీకృష్ణుని; పాద = పాదము లనెడి; అరవింద = పద్మదళములను;
సందర్శనా = దర్శించవలె ననెడి; ఆదర్శ = ఆదర్శమే; తలాయమాన = ముఖ్యమైనట్టి; చిత్తుండను
= మనసు గలవాడను; ఐ = అయి.

భావము:

అందుచేత, నేను శ్రీకృష్ణుని పాదారవిందాలను సందర్శించ డమే ముఖ్య ఆశయంగా గల మనసు
కలవాడను అయి.....

షష్ఠ స్కంధము : షష్ఠ్యంతములు

6-32-క.

శ్రీపతికి మత్పతికి నుత

గోపతికిఁ ద్రిలోకపతికి గురుజనబుధ సం

తాప నివారణ మతికిని

ప్రాపితసనకాది తతికి బ్రహుతర ధృతికిన్,

టీకా:

శ్రీపతి = నారాయణుడు {శ్రీపతి - శ్రీ (లక్ష్మీదేవి) పతి (భర్త), విష్ణువు}; కిన్ = కి; మత్ = నా యొక్క; పతి
= దేవుడు; కిన్ = కి; నుత = స్తుతింపబడిన; గోపతి = కృష్ణుని {గోపతి - గోవులకు అధిపతి, కృష్ణుడు};
కిన్ = కి; త్రిలోకపతి = నారాయణుడు {త్రిలోక పతి - ముల్లోకములకు భగవంతుడు, విష్ణువు}; కిన్ =
కి; గురుజనబుధసంతాపనివారణమతికి = నారాయణుడు {గురుజన బుధ సంతాప నివారణ
మతి - గురుజన (గొప్పవారి) బుధ (జ్ఞానుల) సంతాపములను నివారణ (పోగొట్టెడి) మతి (మనసు
గలవాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి; ప్రాపితసనకాదితతి = నారాయణుడు {ప్రాపిత సనకాది తతి - ప్రాపిత
(తనను పొందిన) సనక (సనకుడు) ఆది (మొదలగువారి) తతి (సమూహము గలవాడు), విష్ణువు};

కిన్ = కి; బహుతరధృతి = నారాయణుడు {బహుతరధృతి - బహుతర (అనేకమైన) ధృతి (ధీరత్వం కల వాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి.

భావము:

లక్ష్మీదేవికి పతి అయినవాడు, నాకు ఈశ్వరుడైనవాడు, ఇంద్రునిచేత నుతింపబడినవాడు, ముల్లోకాలకు అధిపతి అయినవాడు, గొప్పవారైన పండితుల సంతాపాన్ని నివారించేవాడు, సనక సనందాది మహర్షులకు ఆశ్రయమైనవాడు, గొప్ప ధీరుడు అయిన శ్రీకృష్ణునికి...

6-33-క.

హరికి గురు కలుషకుంజర

హరికి బలాభీలహరికి అంతస్థిత గ

హ్వరికి నరహరికి రక్షిత

కరికిఁ గరార్థగిరికి ఘనతరకిరికిన్.

టీకా:

హరి = నారాయణుడు {హరి - కలుషములు హరించు వాడు, విష్ణువు}; కిన్ = కి;

గురుకలుషకుంజరహరి = నారాయణుడు {గురు కలుష కుంజర హరి - గురు (పెద్ద పెద్ద) కలుష (పాపము లనెడి) కుంజర (ఏనుగులను) హరి (సంహరించెడి వాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి;

బలాభీలహరి = నారాయణుడు {బలాభీల హరి - బలుడు అభీలుడను రాక్షసులను హరి

(సంహరించిన వాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి; అంతస్థితగహ్వరి = నారాయణుడు {అంతస్థిత గహ్వరి -

అంత (అంతరంగములో) స్థిత (ఉన్నట్టి) గహ్వరి (గుహ లందుండు వాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి;

నరహరి = నారాయణుడు {నరహరి - నరసింహమూర్తి యైనవాడు, విష్ణువు}; కిన్ = కి; రక్షితకరి =

నారాయణుడు {రక్షిత కరి - రక్షిత (కాపాడబడిన) కరి (గజేంద్రుడు గలవాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి;

కరార్థగిరి = నారాయణుడు {కరార్థగిరి - కర (చేతి) అగ్ర (పైన) గిరి (కొండ (గోవర్ధనగిరి)

గలవాడు), కృష్ణుడు}; కిన్ = కి; ఘనతరకిరి = నారాయణుడు {ఘనతర కిరి - ఘనతర (మిక్కిలి

గొప్పదైన) కిరి (వరాహవతారు డైన వాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి.

భావము:

పాపసంహారకుడు, భయంకర పాపాలనబడే ఏనుగులకు సింహం వంటివాడు, ఇంద్రుని గర్వాన్ని అణచినవాడు, బలుడు అభీలుడు అనే రాక్షసులను సంహరించినవాడు, జనుల హృదయాంతరాలలో నివసించేవాడు, నరసింహ స్వరూపుడు, గజేంద్రుని కాపాడినవాడు, కొనగోటిపై గోవర్ధన పర్వతం కలవాడు, ఆది వరాహమూర్తి అయిన శ్రీకృష్ణునికి...

6-34-క.

గుణికి సమాశ్రిత చింతా

మణికి మహేంద్రాది దివిజమండల చూడా

మణికిఁ బ్రకల్పితశయ్యా

ప్రణికి నురోభాగ కౌస్తుభప్రియమణికిన్,

టీకా:

గుణి = నారాయణుడు {గుణి - సుగుణముల స్వరూపమైనవాడు, విష్ణువు}; కిన్ = కి;

సమాశ్రితచింతామణి = నారాయణుడు {సమాశ్రిత చింతామణి - సమ (చక్కగా) ఆశ్రిత

(ఆశ్రయించిన వారికి) చింతామణి (కోరిన కోరిక లనుగ్రహించు మణి వంటి వాడు), విష్ణువు}; కిన్ =

కి; మహేంద్రాదిదివిజమండలచూడామణి = నారాయణుడు {మహేంద్రాది దివిజ మండల

చూడామణి - మహేంద్ర (ఇంద్రుడు) ఆది (మొదలగు) దివిజ (దేవతల) మండలి (సమూహ

మంతటికి) చూడామణి (తలమానిక మణి వంటివాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి; ప్రకల్పితశయ్యాఫణి =

నారాయణుడు {ప్రకల్పిత శయ్యా ఫణి - ప్రకల్పిత (చక్కగా ఏర్పరుపబడిన) శయ్య (పడక యైన) ఫణి

(ఆదిశేషుడు గలవాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి; ఉరోభాగకౌస్తుభప్రియమణి = నారాయణుడు {ఉరోభాగ

కౌస్తుభ ప్రియ మణి - ఉరోభాగ (వక్షస్థలమున) కౌస్తుభ (కౌస్తుభమనెడి) ప్రియ (ఇష్టమైన) మణి

(మణి గలవాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి.

భావము:

సద్గుణవంతుడు, ఆశ్రితుల కోరికలు తీర్చే చింతామణి అయినవాడు, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతలకు శిరోరత్నమైనవాడు, ఆదిశేషుని పాన్పుగా చేసికొన్నవాడు, వక్షఃస్థలం మీద కౌస్తుభమణి కలిగినవాడు అయిన శ్రీకృష్ణునికీ...

6-35-క.

కంసాసుర సంహారున

కంసాంచిత కర్ణకుండ లాభరణునకున్

హింసాపర పరమస్తక

మాంసకరాళిత గదాభిమత హస్తనకున్.

టీకా:

కంసాసురసంహారున్ = నారాయణుడు {కంసాసుర సంహారు - కంస (కంసు డనెడి) అసుర

(రాక్షసుని) సంహారు (సంహరించిన వాడు), కృష్ణుడు}; కిన్ = కి; అసాంచితకర్ణకుండలాభరణున్ =

నారాయణుడు {అంసాంచిత కర్ణకుండ లాభరణుడు - అంస (మూపులపై) అంచిత (అలంకరింప

బడిన) కర్ణకుండలములు ఆభరణములుగా గలవాడు, విష్ణువు}; కిన్ = కి;

హింసాపరపరమస్తకమాంసకరాళితగదాభిమతహస్తన్ = నారాయణుడు {హింసా పర పరమస్తక

మాంస కరాళిత గదాభిమత హస్తాడు - హింసపర (హింస యందు లగ్నమైన) పర (శత్రువుల)

మస్తక (శిరస్సు లందలి) మాంస (మాంసము) కరాళిత (క్రూరము గల) గద (గదాయుధమును)

అభిమత (కోరి ధరించిన) హస్తాన్ (హస్తము గలవాడు), విష్ణువు}; కిన్ = కి.

భావము:

కంసుడనే రాక్షసుని సంహరించినవాడు, భుజాలు తాకే కర్ణకుండలాలు భూషణాలుగా కలవాడు,

హింసాపరులైన విరోధుల శిరస్సులను చితుకబాదగా ఆ మాంసఖండాలతో నిండిన

గదాదండాన్ని చేత ధరించినవాడు అయిన శ్రీకృష్ణునికీ...

6-36-క.

వర యోగిమాన సాంతః

కరణ సుధాంభోధి భావకల్లోల లస

త్పరతత్త్వశేషశాయికిఁ

జిరదాయకి సకలభక్తచింతామణికిన్

టీకా:

వరయోగిమానసాంతఃకరణసుధాంభోధిభావకల్లోలలసత్పరతత్త్వశేషశాయి = నారాయణుడు {వర యోగి మానసాంతఃకరణ సుధాంభోధి భావకల్లోలల సత్పరతత్త్వ శేషశాయి - వర (ఉత్తమ) యోగి (యోగుల) మానస (మనసుల) అంతఃకరణములు యనెడి సుధాంభోధి (పాలసముద్రము నందలి) భావము లనెడి కల్లోల (కెరటములపై) లసత్ (ప్రకాశించుతున్న) పరతత్త్వ (పరబ్రహ్మ స్వరూపుడైన) శేష (ఆదిశేషుడు) శాయి (శయ్యగ గలవాడు), విష్ణువు; కిన్ = కి; సకలభక్తచింతామణి = నారాయణుడు {సకల భక్త చింతామణి - సకల (సమస్తమైన) భక్త (భక్తులకు) చింతామణి (కోరిన కోరికల నిచ్చు మణి వంటివాడు), విష్ణువు; కిన్ = కి.

భావము:

పరమ యోగీంద్రుల అంతఃకరణమనే పాలసముద్రంలో భావ తరంగాలలో తేలియాడే శేషతల్పంపై శయనించే పరతత్త్వం, భక్తుల పాలిటి చింతామణియై శాశ్వతమైన మేలును కలిగించేవాడు అయిన శ్రీకృష్ణునికి (ఈ కృతిని సమర్పిస్తున్నాను).

షష్ఠ స్కంధము : కథా ప్రారంభము

6-37-వ.

సమర్పితంబుగా నా యొనర్పం బూనిన షష్ఠస్కంధంబునకుఁ గథాప్రారంభక్రమం బెట్టిదనిన, హరి చరణస్మరణ పరిణామ వినోదులయిన శౌనకాదులకు నిఖిల పురాణేతిహాస నిర్ణయ విఖ్యాతుండైన సూతుం డిట్లనియె.

టీకా:

సమర్పితంబుగా = సమర్పించబడినదిగా; నా = నాచేత; ఒనర్పన్ = చేయుటకు; పూనిన = నిశ్చయించుకొన్న; షష్ఠ = ఆరవ (6); స్కంధంబున్ = స్కంధమున; కున్ = కు; కథా = కథ యొక్క; ప్రారంభ = మొదలు; క్రమంబు = విధానము; ఎట్టిది = ఎటువంటిది; అనినన్ = అనగా; హరి = నారాయణుని; చరణ = పాదముల; స్మరణ = సంస్మరించెడి; పరిణామ = అనుభవముతో; వినోదులు = వినోదించెడివారు; అయిన = అయినట్టి; శౌనక = శౌనకుడు; ఆదుల్ = మొదలగు వారి; కున్ = కి; నిఖిల = సమస్తమైన; పురాణ = పురాణ; ఇతిహాస = ఇతిహాసముల; నిర్ణయ = నిర్ణయించుటలో; విఖ్యాతుండు = ప్రసిద్ధుడు; ఐన = అయినట్టి; సూతుండు = సూతుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

(శ్రీకృష్ణునకు) అంకితంగా నేను రచించబోయే షష్ఠస్కంధానికి కథాప్రారంభం ఎటువంటిదంటే... శ్రీహరి పాద సంస్మరణం వల్ల సంతోషించు శౌనకాది మునులకు సమస్త పురాణాల, ఇతిహాసాల విశేషాలను వివరించి చెప్పడంలో కీర్తి గడించిన సూతుడు ఇలా అన్నాడు.

6-38-క.

శ్రీరమణీ రమణ కథా

పారాయణ చిత్తుడగుచుఁ బలికెఁ బరీక్షి

ద్యౌరమణుఁ డాదరంబున

సూరిజనానందసాంధ్రు శుకయోగీంద్రున్.

టీకా:

శ్రీరమణీరమణ = నారాయణుని (శ్రీరమణీ రమణుడు - శ్రీరమణీ (లక్ష్మీదేవి) రమణుడు (భర్త), విష్ణువు); కథా = కథలను; పారాయణ = పారాయణ చేసెడి (పారాయణము - నిష్ఠగా పూని ఒక పూజా కార్యక్రమము వలె చదువుట); చిత్తుడు = మనసు గలవాడు; అగుచున్ = అవుతూ; పలికెన్ = అనెను; పరీక్షితే = పరీక్షింతు యనెడి; భూరమణుడు = మహారాజు (భూరమణుడు - భూమికి

రమణుడు (భర్త), రాజు; ఆదరమునన్ = ఆదరముతో; సూరి = జ్ఞానులైన; జన = వారి; ఆనంద = ఆనందమును; సాంధ్రు = మిక్కిలి కలిగించు వాడు; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని వంటివానిని.

భావము:

"లక్ష్మీపతి అయిన శ్రీహరి కథలను పారాయణం చేసే మనస్సు కలిగిన పరీక్షిన్నరేంద్రుడు పండితులకు ఆనందాన్ని కలిగించే శుకమహర్షితో ఇలా అన్నాడు.

6-39-సీ.

"షడ్గుణైశ్వర్య శాశ్వతమూర్తి వయినట్టి-

మునినాథ! దయతోడ ముక్తిపదము

మున్నుగా నేమార్గమున వినిపించితి-

వారయ నపవర్గ భూరిమహిమఁ

గ్రమయోగసంభవ బ్రహ్మంబుతోఁగూడ-

ననుబొంద నగు నని వినుతి కెక్క

మఱియు సత్త్వరజ స్తమఃప్రభావంబులఁ-

గడిఁదియై యున్నట్టి కర్మచయము

6-39.1-తే.

నప్పటప్పటి కడఁగని యట్టి ప్రకృతి

గలుగు పురుషుని భోగార్థమటన దేహ

కారణ రంభ రూపమార్గంబు మొదలు

మాటిమాటికి నన్నియుఁ దేటపడఁగ

టీకా:

షడ్గుణైశ్వర్యాది = ఆరు గుణములు ఈశ్వర లక్షణములు గలిగిన షడ్గుణములు - భగవంతుని

షడ్గుణములు - ఐశ్వర్యాది - 1ఐశ్వర్యము 1వీర్యము 3యశము 4శ్రీ 5జ్ఞానము 6వైరాగ్యము}

{ అష్టైశ్వర్యములు - 1అణిమ 2మహిమ 3లఘిమ 4గరిమ 5ప్రాప్తి 6ప్రాకామ్యము 7వశిత్వము 8ఈశత్వము}; శాశ్వత = జనన మరణాతీత మైన; మూర్తివి = స్వరూపమవు; ఐనట్టి = అయినటువంటి; ముని = మునులలో; నాథ = నాయకుడా; దయ = కృప; తోడన్ = తోటి; ముక్తిపదము = మోక్షమును చెందుటను; మున్నుగాన్ = ముందుగా; ఏ = ఏ; మార్గమునన్ = విధముగా; వినిపించితివి = చెప్పితివి; అరయన్ = విచారించగా; అపవర్గ = ముక్తిమార్గము యొక్క; భూరి = అత్యధికమైన; మహిమన్ = గొప్పదనమును; క్రమ = క్రమమార్గమైన; యోగ = అష్టాంగయోగము వలన; సంభవ = కలిగెడి; బ్రహ్మంబు = పరబ్రహ్మ; తో = తోటి; కూడన్ = కూడెడి; అనువోందన్ = అవకాశము; అగును = సాధ్యము; అని = అని; వినుతికెక్క = ప్రసిద్ధముగను; మఱియు = ఇంకను; సత్త్వరజస్తమ = త్రిగుణముల; ప్రభావంబులన్ = ప్రభావములను; కడిది = బలవత్తరమైనది; ఐ = అయినది; ఉన్నట్టి = అటువంటి; కర్మ = కర్మముల; చయమున్ = సమూహమును; అప్పటప్పటికి = ఎప్పటి కప్పుడు; అడగని = అణగనిది. అట్టి = అయిన; ప్రకృతి = స్వభావము; కలుగు = ఉండెడి; పురుషుని = మానవుని; భోగ = అనుభవించుటకు; ఘటన = అయినట్టి; దేహ = శరీరమునకు; కారణ = కారణ మైనట్టి; ఆరంభ = మొదటి; రూప = రూపముల; మార్గంబు = విధానములు; మొదలు = మొదలైనవాటిని; మాటిమాటికిన్ = మరల మరల; అన్నియున్ = సమస్తమును; తేటపడగ = తేటతెల్లముగ తెలియునట్లు.

భావము:

ఐశ్వర్యం, ధైర్యం, కీర్తి, తేజస్సు, జ్ఞానం, వైరాగ్యం అనే ఆరు గుణాలతో; అణిమ, మహిమ, లఘిమ, గరిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యం, వశిత్వం అనే ఆరు ఈశ్వర లక్షణాలతో నిరంతరం వెలుగొందే మునీశ్వరా! ముందుగా ముక్తిమార్గాన్ని నాకు చక్కగా వివరించి చెప్పావు. నివృత్తి మార్గాన్ని అనుసరించిన మానవుడు క్రమంగా జ్ఞానయోగం ద్వారా బ్రహ్మసాయుజ్యాన్ని పొందుతాడని వెల్లడించావు. మానవుడు సత్త్వరజస్తమో గుణాల ప్రభావం వల్ల ప్రకృతికి లొంగిపోయి అనేక దుష్కర్మలను ఆచరిస్తాడు. అందుకు ఫలితంగా మాటిమాటికి దేహాలు ధరించి సంసార బంధాలలో చిక్కుకొంటాడు. దీనినే ప్రవృత్తిమార్గం అంటారు. ఈ మార్గాన్ని కూడా నాకు తేటతెల్లంగా తెలిపావు.

మఱియు ననేక పాపలక్షణంబులగు నానావిధ నరకంబులును వాని కాద్యంతంబులును,
స్వాయంభువ సంబంధి యగు మన్వంతరంబును, ప్రియవ్రతోత్తానపాదుల వంశంబును,
దచ్చరిత్రంబును, దీప్త వర్ష సముద్రాద్రి నద్యుద్యానవనస్పతులును, భూమండల సంస్థాపనంబును,
వాని పరిమాణంబును, జ్యోతిశ్చక్రచలన ప్రకారంబును, విభుండయిన పరమేశ్వరుం డెవ్విధంబున
నిర్మించె నా విధంబంతయు నెఱింగించినాడ; విప్పుడు.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; అనేక = అనేకమైన; పాప = పాపముల యొక్క; లక్షణంబులు =
ఫలితములు; అగు = అయిన; నానావిధ = రకరకముల; నరకంబులును = నరకములును; వానికి =
వాటికి; ఆద్యంతంబులును = తుదిమొదళ్ళు, వివరములు; స్వాయంభువ = స్వాయంభువునికి;
సంబంధి = సంబంధించినవి; అగు = అయిన; మన్వంతరంబును = మన్వంతరమును; ప్రియవ్రత =
ప్రియవ్రతుని; ఉత్తానపాదుల = ఉత్తానపాదుల యొక్క; వంశంబును = వంశములను; తత్ = వాని;
చరిత్రంబును = చరిత్రలును; దీప్త = సప్తదీప్తములు; వర్ష = వర్షములు; సముద్ర =
సప్తసముద్రములు; నది = నదులు; ఉద్యాన = ఉద్యానవనములు; వనస్పతులును = వృక్షములును;
భూమండల = భూమండలము; సంస్థాపనంబును = ఏర్పాటును; వాని = వాని యొక్క;
పరిమాణంబులు = కొలతలు; జ్యోతిశ్చక్ర = జ్యోతిర్మండలము; చలన = తిరిగెడి; ప్రకారంబును =
విధమును; విభుండు = భగవంతుడు; అయిన = అయినట్టి; పరమేశ్వరుండు = నారాయణుడు; ఏ =
ఏ; విధంబునన్ = విధముగా; నిర్మించెన్ = ఏర్పరచెనో; ఆ = ఆ యొక్క; విధంబున్ = విధము;
అంతయున్ = అంతా; ఎఱింగించినాడవు = తెలిపితివి; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు.

భావము:

ఇంకా అనేక పాపాలకు ఫలస్వరూపాలైన నానావిధ నరకాలను కూడా ఆద్యంతం
అభివర్ణించావు. బ్రహ్మ మానసపుత్రుడైన స్వాయంభువ మనువు చరిత్రం వివరించావు. ఆ
మన్వంతర వృత్తాంతం కూడ విశదీకరించావు. స్వాయంభువ మనువు కుమారులైన ప్రియవ్రత,
ఉత్తానపాదుల వంశాలను, వారి వారి చరిత్రలను వివరించావు. సప్తదీప్తపాలను, సప్తసముద్రాలను,

నవవర్షాలను, నదులను, ఉద్యానాలను, వృక్షవిశేషాలను, కులపర్వతాలను వర్ణించి చెప్పావు. సకల లోకాధీశ్వరుడైన భగవంతుడు ఈ భూమండలాన్ని ఎలా సంస్థాపించాడో, జ్యోతిశ్చక్రం ఉనికీని, చలనాన్ని ఏ విధంగా ఏర్పాటు చేసాడో ఆయా సంగతులన్నీ తెలియజేశావు. ఇప్పుడు...

6-41-ఆ.

కడిది వేదనలకుఁ గారణంబై యుండు

గుఱుతులేని నరక కూపరాశి

పాలుగాక నరుండు బ్రతికెడు మార్గంబు

పరమపుణ్య! తెలియఁ బలుకవయ్య!"

టీకా:

కడిది = అశక్యమైన; వేదనల్ = బాధల; కున్ = కు; కారణంబు = కారణము; ఐ = అయ్యి; ఉండు = ఉండెడి; గుఱుతు = అంతు; లేని = లేని; నరక = నరకము యనెడి; కూప = గోతుల; రాశి = సమూహము; పాలుగాక = చెందకుండ; నరుడు = మానవుడు; బ్రతికెడు = బయటపడెడి; మార్గంబున్ = దారిని; పరమపుణ్య = అతి పుణ్యవంతుడా; తెలియన్ = తెలియునట్లు; పలుకు = చెప్పుము; అయ్య = తండ్రీ.

భావము:

పుణ్యాత్మా! మానవుడు భరింపరాని బాధలతో నిండిన నానావిధ నరకకూపాలలో పడిపోకుండా సుఖంగా జీవించే మార్గం ఏదైనా ఉంటే దానిని నాకు తెలియజెప్పు".

6-42-వ.

అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; పరీక్షిత్ = పరీక్షితు యనెడి; నర = నరులలో; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని వంటివాని; కున్ = కి; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుని వంటి వాడు; ఇట్లు = ఈ విధముగా; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని అడిగిన పరీక్షిన్నరేంద్రునితో శుకమహర్షి ఇలా అన్నాడు.

6-43-క.

"కట్టా! త్రికరణ మెఱుగక

పుట్టిన దురితముల నపుడ పొలియింపని యా

కట్టడి దేహం బుడిగిన

కొట్టాడును బిట్టు నరకకూపంబులలోన్.

టీకా:

కట్టా = అయ్యో; త్రికరణమున్ = త్రికరణశుద్ధి {త్రికరణములు - మనోవాక్కాయములు మూడు};

ఎఱుగక = తెలియక; పుట్టిన = కలిగిన; దురితములన్ = పాపములను; అపుడ = అప్పుడు;

పొలియింపని = పోగొట్టుకొనని; ఆ = ఆ యొక్క; కట్టడి = క్రూరమైన; దేహంబున్ = శరీరము;

ఉడిగిన = తొలగిపోగా; కొట్టాడును = కొట్టుమిట్టాడును; బిట్టు = మిక్కిలిగ; నరక = నరకములనెడి;

కూపంబుల్ = గోతుల; లోన్ = లోపల.

భావము:

"అయ్యో! మనస్సు, వాక్కు, శరీరం అనే త్రికరణాలతో చేసిన పాపాలకు ప్రతిక్రియ చెయ్యకుండా చనిపోయిన మూర్ఖుడు నరకకూపాలలో పడి నానాబాధలను అనుభవిస్తాడు.

6-44-ఉ.

కావున గాలకింకర వికారము గానకమున్న మృత్యు దు
ర్భావన జిత్తమున్ వెడగుపాటును జెందకమున్న మేనిలో
జీవము వెల్లుచుండఁ దన చెల్వము దప్పకమున్న పన్నుగాఁ
బావనచిత్తుడై యఘముఁ బ్రాయు తెఱిం గొనరింపఁ గాఁదగున్.

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; కాలకింకర = యమకింకరుల; వికారమున్ = తెగులు; కానక = ఎదురుకాక;
మున్న = ముందే; మృత్యు = మరణము యనెడి; దుర్భావన = భరింపరాని భావము; చిత్తమునన్ =
మనసులో; వెడగుపాటును = తడబాటుపడు, తల్లడపడు; చెందక = చెందుటకు; మున్న = ముందే;
మేని = శరీరము; లోన్ = అందు; జీవము = ప్రాణము; వెల్లుచుండన్ = ప్రకాశించుతుండగా; తన =
తన యొక్క; చెల్వము = తెలివి; తప్పక = తప్పిపోక; మున్న = ముందే; పన్నుగా = సిద్ధముగా; పావన
= పవిత్రమైన; చిత్తుడు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; అఘమున్ = పాపములను; పాయు =
తొలగించుకొనెడి; తెఱింగున్ = విధమును; ఒనరింపన్ = సిద్ధపరచుకొనుట; తగున్ = సరియైనది.

భావము:

అందువల్ల యమకింకరుల భయంకర స్వరూపాలు కళ్ళముందు కనిపించక ముందే,
చచ్చిపోతామనే భావంతో మనస్సు చీకాకు పడక ముందే, తనలోని ప్రాణశక్తి ఆరిపోక ముందే,
దేహం పటుత్వాన్ని కోల్పోక ముందే నిర్మలమైన మనస్సుతో పాపాలను పరిహారం చేసుకొనే
మార్గాన్ని అవలంబించాలి.

6-45-క.

కాలం బెడగని పాపము
మూలముఁ జెఱుపంగవలయు మును రోగములం
దేలిన దోషము నెఱుఁగుచు
వాలాయము దాని నడచు వైద్యుని భంగిన్."

టీకా:

కాలంబున్ = కాలమును; ఎడగని = విషయము తెలిసికొని; పాపము = పాపము; మూలమున్ = మూలకారణమును; చెఱుపంగవలయు = చెరిపివేసుకొన వలయును; మును = ముందుగానే; రోగములన్ = జబ్బులను; తేలిన = కనబడిన; దోషమున్ = దోషములవలన; ఎఱుగుచు = తెలిసికొనుచు; వాలాయము = అవశ్యము; దానిన్ = దానిని; అడచు = అణచివేయు; వైద్యుని = వైద్యుని; భంగిన్ = విధముగ.

భావము:

వైద్యుడు రోగాలకు మూలకారణాన్ని కనిపెట్టి దానిని చక్కబరచటానికి వైద్యం చేసి వ్యాధులను పోగొట్టిన విధంగా మానవుడు తన పాపాలకు హేతువులను తెలుసుకొని కాలాతీతం కాకుండా నశింపజేసుకోవాలి".

6-46-^{సీ}.

అనవుడు నాతని క్రింది భూకాంతుండు-

"క్రనుకలి వినుకలి గ్రలిగినట్టి

పాపము దనకు నొప్పుని దని కని చాలఁ-

బరితప్పుడయ్యుఁ గ్రమ్మఱ నొనర్చు

మూఢాత్మునకు దోషమోచనం బెయ్యది-

యారయ నెఱిఁగింపు మదియుఁగాక

క్రలుష మొక్కొకచోటఁ గావించు నొకచోటఁ-

గావింపకుండుఁ దత్కర్మమెఱిగి

6-46.1-ఆ.

యిట్టి జనుఁడు పుణ్య మేరితిఁ జేసిన

నది ఫలింపనేర దని తలంతు

సలిలమందు మేని ములినంబుఁ బోకుండ

గజము గ్రుంకుబెట్టు గతియుఁ బోలె."

టీకా:

అనవుడు = అనగా; ఆతని = అతని; కిన్ = కి; అనియెన్ = చెప్పెను; భూకాంతుడు = రాజు, పరీక్షితు; కనుకలి = చూచుటవలన; వినుకలి = వినుటవలన; కలిగిన = కలిగెడి; అట్టి = అటువంటి; పాపము = పాపము; తన = తన; కున్ = కు; ఒప్పనిది = సరిపడనిది; అని = అని; కని = తెలిసికొని; చాలన్ = మిక్కిలి; పరి = అధికమైన; తప్పుడు = బాధపడువాడు; క్రమ్మఱన్ = మరల; ఒనర్చు = చేసెడి; మూఢాత్మున్ = తెలివితక్కువవాని; కున్ = కి; దోష = (ఆ) దోషముల నుండి; మోచనంబు = విమోచనము, విడుదల; ఎయ్యది = ఏదో; ఆరయన్ = తెలియునట్లు; ఎఱిగింపుము = తెలుపుము; అదియున్ = అంతే; కాక = కాకుండగ; కలుషము = పాపము; ఒక్కక = ఒక్కో; చోటన్ = స్థలములో; కావించున్ = చేయును; ఒకచోటన్ = ఒక్కో; చోటన్ = స్థలములో; కావింపకుండున్ = చేయకుండును; తత్ = ఆయా; కర్మము = కర్మలను; ఎఱిగి = తెలిసి; ఇట్టి = ఇటువంటి; జనుడు = మానవుడు; పుణ్యము = పుణ్యమును; ఏరీతిన్ = విధముగా; చేసినన్ = చేసినప్పటికి; అది = అది; ఫలింపన్ = ఫలితమునిచ్చుట; నేరదు = చేయలేదని; అని = అని; తలంతు = భావించెదను; సలిలము = నీటి; అందున్ = లో; మేని = దేహము; మలినంబున్ = మలినములు; పోకుండ = తుడిచివేయ బడకుండ; గజము = ఏనుగు; క్రుంకుపెట్టు = స్నానము చేయు; గతియున్ = విధమును; పోలెన్ = వలె.

భావము:

అని శుకుడు చెప్పగా పరీక్షితు అతనితో ఇలా అన్నాడు. "పాపకృత్యాలను కన్నులారా కని, వీనులారా విని మానవుడు పాపాలు చేయటం నరక హేతువని తెలుసుకొంటాడు. చేసిన పాపాలకు పశ్చాత్తాపం చెందుతాడు. అలా పశ్చాత్తాపం చెంది కూడా అలవాటు ప్రకారం మళ్ళీ పాపకృత్యాలు ఆచరిస్తాడు. అటువంటి పరమమూఢుని పాపాలకు పరిహారం ఉంటుందా? అంతేకాక జీవుడు ఒక్కొక్క సందర్భంలో దుష్కర్మలు చేస్తాడు. ఒక్కొక్క సందర్భాలలో చేయడానికి వెనుకాడుతాడు. ఇటువంటి చంచల హృదయుడు పుణ్యాలు చేయనే చేయడు. ఒకవేళ చేసినా లాభం ఉండదని

నా నమ్మకం. అది గజస్నానం వలె నిరర్థకమే అవుతుంది. ఏనుగు నీళ్ళలో మునిగి వచ్చినా దాని ఒంటిమీది బురద అలాగే ఉంటుంది".

6-47-వ.

అనిన శుకుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగా; అనియె = పలికెను;

భావము:

ఈవిధంగా పరీక్షిత్తు పలుకగా శుకుడు ఇలా అన్నాడు.

6-48-క.

"కర్మము కర్మముచేతను

నిర్మూలము గాదు తెలియనేరక తా నే

కర్మము చేసినఁ దత్ప్రతి

కర్మం బొనరింప వలయుఁ గలుపవిదూరా!

టీకా:

కర్మము = కర్మలు; కర్మము = కర్మలు; చేతను = చేత; నిర్మూలనము = నాశనము; కాదు = కాదు;

తెలియన్ = తెలిసికొన; నేరక = లేక; తాను = తను; ఏ = ఏ విధమైన; కర్మమున్ = కర్మని; చేసినన్ =

చేసినప్పటికి; తత్ = దానికి; ప్రతి = విరుగుడు; కర్మంబున్ = కర్మలను; ఒనరింపవలయున్ =

చేయవలెను; కలుపవిదూరా = పాపములకు మిక్కిలి దూరముగా ఉండువాడ.

భావము:

“పుణ్యాత్మా! ఒక కర్మం మరొక కర్మం చేయడంతో నిర్మూలనం కాదు. అంటే తెలిసి చేసిన దుష్కర్మ దోషం తర్వాత చేసిన సత్కర్మ వల్ల పరిహారం కాదు. చేసిన దుష్కర్మ ఫలం దానికి తగిన ప్రాయశ్చిత్తం చేసినప్పుడే నశిస్తుంది. పశ్చాత్తాపంతో ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకుంటేనే కాని పాపాలు పరిహారం కావు.

6-49-క.

హితవు గల కుడుపు మఱి రు

గ్నితతులఁ బొడమంగ నీని విధమున నతి స

ద్యతుఁడైనవాఁడు నిర్మల

మతిచే నఘరాశి నెల్ల ముట్టము జేయున్.

టీకా:

హితవు = ఇష్టము; కల = కలిగినట్టి; కుడుపు = ఆహారము; మఱి = ఇంక; రుగ్నితతులన్ = రోగముల సమూహములను; పొడమంగనీని = పుట్టనీయని; విధమునన్ = అట్లు; అతి = మిక్కిలి; సత్ = మంచి; వ్రతుడు = నియమనిష్ఠులుగలవాడు; ఐన = అయినట్టి; వాడు = వాడు; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; మతిన్ = మనసుచేత; అఘ = పాపపు; రాశిని = సమూహము; ఎల్లన్ = సమస్తమును; ముట్టము = నాశనము; చేయున్ = చేసివేయును.

భావము:

హితకరమైన భోజనం రోగాలను పారద్రోలి మానవునకు ఆరోగ్యాన్ని కలిగించిన విధంగా పెద్దల ఉపదేశానుసారం సత్ప్రవర్తనను అలవరచుకొన్నవాడు నిర్మలమైన హృదయం కలిగి పాపాల నన్నింటినీ పటాపంచలు చేసుకొంటాడు.

6-50-చ.

తపమున బ్రహ్మచర్యమున దానమునన్ శమ సద్ధమంబులన్
జపమున సత్యశౌచముల సన్నియమాది యమంబులం గృహ
నిపుణులు ధర్మవర్తనులు నిక్కము హృత్తను వాక్యజంపు పా
పపుగురిఁ ద్రుంతు రగ్ని శతపర్వ వనంబుల నేర్చుకైవడిన్.

టీకా:

1తపమునన్ = తపస్సువలన కాని; బ్రహ్మచర్యమునన్ = బ్రహ్మచర్యము వలన కాని; దానమునన్ =
దానములు వలన కాని; శమ = శమమువలన కాని; సత్ = సత్యమైన; దమంబులన్ =
దమములవలన కాని; జపమునన్ = జపమువలన కాని; సత్య = సత్యము; శౌచములన్ =
శుచిత్వముల వలన కాని; సత్ = మంచి; నియమ = నియమములు; ఆది = మొదలగు;
యమంబులన్ = యమముల వలన కాని; కృపానిపుణులు = దయామతులు; ధర్మవర్తనులు =
ధర్మమార్గానుయాయులు; నిక్కము = నిజముగ; హృత్ = మనసువలన; తను = శరీరమువలన;
వాక్య = మాటలవలన; జంపు = పుట్టినట్టిదైన; పాపపు = పాపము లనియెడు; గుడిన్ =
గుడిబండను; త్రుంతురు = తుంచివేయుదురు; అగ్ని = నిప్పు; శతపర్వ = వెదురు; వనంబులన్ =
అడవులను; ఏర్చు = కల్పివేయు; కైవడిన్ = విధముగా.

భావము:

దయార్థ హృదయులు, ధర్మవర్తనులు అయినవారు తపస్సు, బ్రహ్మచర్యం, దానం, అంతరింద్రియ
నిగ్రహం, బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహం, జపం, సత్యం, శుచిత్వం, యమనియమాలు మొదలైన ఉత్తమ
గుణాలను అలవరచుకొని మనోవాక్యాయకర్మలకు సంబంధించిన పాప సమూహాన్ని
అగ్నిదేవుడు వెదురు పొదలను దహించివేసినట్లు దహించి వేస్తారు.

6-51-వ.

అదియుం గాక.

టీకా:

అదియున్ = అంతే; కాక = కాకుండు.

భావము:

అంతే కాకుండా...

6-52-ఉ.

కొందఱు పుణ్యవర్తనులు గోపకుమార పదారవింద జా
నంద మరందపాన కలనారత షట్పదచిత్తు లొచు గో
వింద పరాయణుల్ విమలవేషులు దోష మడంతు రాత్మలం
జెందిన భక్తిచేత రవి చేకొని మంచు నడంచు కైవడిన్.

టీకా:

కొందఱు = కొంతమంది; పుణ్యవర్తనులు = పుణ్యమార్గనుసారులు; గోపకుమార = కృష్ణమూర్తి
{గోపకుమారుడు - (నంద) గోపుని యొక్క కుమారుడు, కృష్ణుడు}; పద = పాదములు యనెడి;
అరవింద = పద్మదళముల; జా = పుట్టిన; ఆనంద = ఆనంద మనెడి; మరంద = తేనెను; పానకలన =
తాగుట యందు; ఆరతన్ = ఆత్మత గల; షట్పద = తుమ్మెదలవంటి; చిత్తులు = మనసులు గలవారు;
జెచున్ = అగుచూ; గోవింద = గోవిందుని యెడల; పరాయణుల్ = లగ్నమైనవారు; విమల =
స్వచ్ఛమైన; వేషులు = వర్తన గలవారు; దోషమున్ = పాపములను; అడంతురు =
అణచివేయుదురు; ఆత్మలన్ = తమ ఆత్మలను; చెందిన = పొందిన; భక్తి = భక్తి; చేతన్ = చేత; రవి =
సూర్యుడు; చేకొని = పూనుకొని; మంచున్ = మంచుతెరలను; అడంచు = అణచివేయు; కైవడిన్ =
వలె.

భావము:

కొందరు పుణ్యాత్ములుంటారు. వారు కృష్ణుని పాదపద్మాల మకరందాన్ని ఆస్వాదించటంలో తుమ్మెదలవంటి హృదయాలు కలవారు. నిరాడంబర వేషులై తమ హృదయాలలో పెంపొందిన భక్తిచేత సూర్యుడు మంచును హరించినట్లు సమస్త దోషాలను రూపుమాపుకొంటారు.

6-53-క.

హరిభక్తిచేతఁ గొందఱు

పరిమార్తురు మొదలుముట్ట పాపంబుల ని

ష్ఠరతర కరముల సూర్యుం

డరుదుగఁ బెనుమంచుఁ బించ ముడచిన భంగిన్.

టీకా:

హరి = విష్ణుమూర్తిపైన; భక్తి = భక్తి; చేతన్ = వలన; కొందఱు = కొంతమంది; పరిమార్తురు = నాశనము చేసెదరు; మొదలుముట్ట = సంపూర్ణముగా; పాపంబులన్ = పాపములను; నిష్ఠరతర = అతి తీవ్రమైన (నిష్ఠర - నిష్ఠరతర - నిష్ఠరతమ); కరములన్ = కిరణములచేత; సూర్యుండు = సూర్యుడు; అరుదుగా = అపూర్వముగా; పెను = పెద్ద; మంచున్ = మంచును; పించమడచిన = గర్వభంగము చేసిన; భంగిన్ = విధముగా.

భావము:

మరికొందరు తమ భక్తి ప్రభావంతో సూర్యుడు తన ప్రచండ కిరణాలతో కారుచీకట్లను పారద్రోలినట్లు ఘోరమైన పాపాలను మొదలంటూ నిర్మూలిస్తారు.

6-54-క.

దంతిపురనాథ! విను మొక

మంతన మెఱిగింతు శమ దమంబులు నంహో

వంతు శుభవంతుఁ జేయవు

కంతుని గురుభక్తి ముక్తిఁ గలిగించు గతిన్.

టీకా:

దంతిపురనాథ = పరీక్షిత్తు {దంతిపుర నాథుడు - దంతిపురము (హస్తినాపురము) నకు నాథుడు (రాజు), పరీక్షిత్తు}; వినుము = వినుము; ఒక = ఒక; మంతనము = రహస్యమును; ఎఱిగింతు = తెలిపెదను; శమ = శమము; దమంబులు = దమములు; అంహోవంతు = పాపము కలవానిని; శుభవంతున్ = శుభునిగా; చేయవు = చేయవు; కంతునిగురు = విష్ణుమూర్తిపైని {కంతుని గురువు - కంతుడు (మన్మథుడు) యొక్క గురువు (తండ్రి), విష్ణువు}; భక్తి = భక్తి; ముక్తిన్ = మోక్షమును; కలిగించు = కలుగజేయు; గతిన్ = విధముగా.

భావము:

హస్తినాపుర ప్రభువువైన ఓ పరీక్షిన్నహారాజా! ఒక రహస్యం చెప్తాను విను. శ్రీహరి భక్తి పాపాత్ముడి పాపాలను పటాపంచలు చేసి అతనికి మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. శమదమాది సద్గుణాలు కూడా హరి భక్తివలె పాపాత్ముణ్ణి పుణ్యాత్ముడిగా మార్చలేవు.

6-55-నీ.

హరికి నర్థముఁ బ్రాణ ముర్పితంబుగ నుండు-

వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు

వనజలోచను భక్తపరుల సేవించిన-

వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు

వైకుంఠ నిర్మల వ్రతపరుండై నట్టి-

వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు

సరసిజోదరు కథాశ్రవణ లోలుం డైన-

వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు

6-55.1-తే.

లేదు తపముల బ్రహ్మచర్యాదినియతి

శమ దమాదుల సత్యశౌచముల దాన

ధర్మ మఖముల సుస్థిర స్థానమైన

వైష్ణవజ్ఞాన జనిత నిర్వాణపదము.

టీకా:

హరి = నారాయణుని; కిన్ = కి; అర్థమున్ = ప్రయోజనములు; ప్రాణము = ప్రాణములు;
అర్పితంబుగన్ = అర్పణజేసి; ఉండు = ఉండెడి; వాని = వాని యొక్క; కైవల్యమున్ = ముక్తి; ఎవ్వని =
ఎవరి; కిన్ = కిని; లేదు = లేదు; వనజలోచను = నారాయణుని {వనజ లోచనుడు - పద్మనేత్రుడు,
హరి}; భక్త = భక్తిలో; పరులు = లగ్నమైనవారిని; సేవించిన = కొలచిన; వాని = వాని యొక్క;
కైవల్యమున్ = ముక్తి; ఎవ్వని = ఎవరి; కిన్ = కిని; లేదు = లేదు; వైకుంఠ = నారాయణుని ఎడల
{వైకుంఠుడు - వైకుంఠమున నుండువాడు, హరి}; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; వ్రత = దీక్ష యందు;
పరుండు = లగ్నమైన వాడు; ఐనట్టి = అయినట్టి; వాని = వాని యొక్క; కైవల్యమున్ = ముక్తి; ఎవ్వని
= ఎవరి; కిన్ = కిని; లేదు = లేదు; సరసిజోదరు = నారాయణుని {సరసిజోదరుడు - సరసిజము
(పద్మము) ఉదరుడు (ఉదరమున గలవాడు), హరి}; కథ = కథలను; శ్రవణ = వినుట యందు;
లోలుండు = మునిగిన; ఐన = అయినట్టి; వాని = వాని యొక్క; కైవల్యమున్ = ముక్తి; ఎవ్వని =
ఎవరి; కిన్ = కిని; లేదు = లేదు.

లేదు = లేదు; తపములన్ = తపస్సులందు; బ్రహ్మచర్య = బ్రహ్మచర్యము; ఆది = మొదలైన; నియతిన్
= నియమములందు; శమ = శమము; దమ = దమము; ఆదులన్ = మొదలైనవాని యందు; సత్య =
సత్యము; శౌచములన్ = శౌచము లందు; దాన = దానములు; ధర్మ = ధర్మములు; మఖములన్ =
యజ్ఞము లందు; సుస్థిర = మిక్కిలి స్థిరమైన; స్థానము = స్థానము; ఐన = అయినట్టి; వైష్ణవ =
విష్ణుభక్తి యొక్క; జ్ఞాన = జ్ఞానము చేత; జనిత = కలిగెడి; నిర్వాణపదము = మోక్షమార్గము.

భావము:

ఎవరైతే శ్రీహరికి తమ అర్థాన్ని, ప్రాణాన్ని సమర్పిస్తారో, ఎవరైతే పుండరీకాక్షుని భక్తులను
సేవిస్తారో, ఎవరైతే నారాయణ వ్రత పరాయణులో, ఎవరైతే మాధవ కథలను ఆసక్తితో వింటారో
అటువంటి వారికి లభించే మోక్షం మరెవ్వరికీ లభించదు. విష్ణుభక్తి వల్ల లభించే సుస్థిరమైన

కైవల్యపదం తపస్సుల వల్ల కాని, బ్రహ్మచర్యాది నియమాల వల్ల కాని, అంతరింద్రియ బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహం వల్లకాని, సత్యపరిపానం వల్ల కాని, శుచిత్వం వల్ల కాని, దానధర్మాల వల్ల కాని, యజ్ఞాలు చేయటం వల్ల కాని ప్రాప్తించదు.

6-56-తే.

అరయ నెన్నడుఁ జేటు లేనట్టి ముక్తి
వర్త మే లోకమందు నెవ్వరికిఁ గలదు?
సాధులును బుణ్యశీలురు సజ్జనులును
హరిపరాయణ తత్పరు లయినఁ గాక.

టీకా:

అరయన్ = తరచిచూసిన; ఎన్నడున్ = ఎప్పటికిని; చేటు = నాశన మగుట; లేనట్టి = లేనటువంటి;
ముక్తి = మోక్ష; వర్తము = పథము; ఈ = ఈ; లోకము = లోకము; అందున్ = లో; ఎవ్వరి = ఎవరి; కిన్
= కి; కలదు = ఉన్నది; సాధులును = సాధులును; పుణ్యశీలురు = పుణ్యవంతులును; సజ్జనులును =
మంచివారును; హరి = నారాయణుని; పరాయణ = ఎడల; తత్పరులు = లగ్నమైన వారు; అయిన =
అయితే; కాక = తప్ప.

భావము:

సాధుస్వభావులు, పుణ్యమూర్తులు, సజ్జనులు, హరిభక్తి పరాయణులు అయిన వారికే తప్ప
పునరావృత్తి లేని శాశ్వత మోక్షం ఈ లోకంలో మరెవ్వరికీ లభించదు.

6-57-క.

అరుదుగ నరహరి భక్తిం
బొరయని యా పురుషు సుకృత పుంజంబులు వేఁ
మఱుఁ బుణ్యుఁ జేయ నేరవు
నరవర మధుఘటముఁ బెక్కు నదులుం బోలెన్.

టీకా:

అరుదుగ = అపూర్వముగా; నరహరి = నారాయణుని {నరహరి - నరసింహావతారము
ఎత్తినవాడు, హరి}; భక్తిన్ = భక్తిని; పొరయని = పొందని; ఈ = ఈ; పురుషు = మానవుని; సుకృత =
మంచిపనుల; పుంజములు = సమూహములు; వేమలు = అనేకసార్లు; పుణ్యన్ =
పుణ్యవంతునిగా; చేయన్ = చేయుటకు; నేరవు = చాలవు; నరవర = రాజా {నరవరుడు - నరులలో
ఉత్తముడు, రాజు}; మధు = మద్యపు; ఘటము = కుండను; పెక్కు = అనేకమైన; నదులున్ =
నదులను; పోలెన్ = వలె.

భావము:

రాజా! ఎన్ని పుణ్యాలు చేసినా హరిభక్తి లేనినాడు అన్న నిరుపయోగాలే. ఎన్ని నదులు కలిసినా
మద్యభాండాన్ని పవిత్రం చేయలేనట్లు హరిభక్తి లేని పుణ్యకార్యాలు వేలకు వేలు చేసినా
పాపాత్ముడైన నరుణ్ణి పవిత్రుణ్ణి చేయలేవు.

6-58-చ.

సతతముఁ గృష్ణపాదజలజంబుల యందు మనంబు నిల్పు సు
వ్రతులు దదీయ శుద్ధ గుణరాగులుఁ గాలుని యుగ్రపాశ సం
హతుల ధరించు తత్సుభటకౌఘములం గలలోనఁ గాన రే
గతులను దుష్టకర్మములు గైకొని వారలఁ జెందనేర్చునే?

టీకా:

సతతము = ఎల్లప్పుడు; కృష్ణ = కృష్ణుని; పాద = పాదములు యనెడి; జలజంబులన్ = పద్మముల;
అందున్ = అందు; మనంబున్ = మనసును; నిల్పు = నిలిపెడి; సు = చక్కటి; వ్రతులు = దీక్ష
గలవారు; తదీయ = అతని; శుద్ధ = పరిశుద్ధమైన; గుణ = సుగుణము లందు; రాగులు =
అనురాగము గలవారు; కాలుని = యముని; యుగ్ర = భయంకరమైన; పాశ = పాశముల;
సంహతులన్ = గట్టిగా కొట్టుటను; ధరించు = ధరించెడి; తత్ = అతని; సుభటక = గొప్పభటుల;
ఓఘములన్ = సమూహములను; కల = స్వప్నము; లోనన్ = లోనైనను; కానరు = పొందరు; ఏ = ఏ;

గతులను = విధముగను; దుష్ట = పాపపు, చెడ్డ; కర్మములు = కర్మలు; కైకొని = చేపట్టి; వారలన్ = వారిని; చెందన్ = చేరుటను; నేర్పునే = కలుగునా.

భావము:

ఎల్లప్పుడు శ్రీకృష్ణుని పాదపద్మాలపై మనస్సు లగ్నం చేసిన మహాభక్తులు, ఆ వాసుదేవుని సుగుణాలలో ఆసక్తి కలిగినవారు యముణ్ణి కాని, యమపాశాలను ధరించిన యమభటుల సమూహాలను కాని కలలో కూడా కనుగొనరు. అటువంటి మహానుభావులను, మహాభక్తులను ఎటువంటి పాపకర్మాలు ఏమాత్రం ఆవహింపవు.

6-59-వ.

కావున నీ యర్థంబునకుం బురాతనంబగు నొక్క ఇతిహాసంబు గలదు; అది విష్ణుదూత యమదూత సంవాదం బనంబడు; దాని నెఱింగింతు; ఆకర్ణింపుము

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; ఈ = ఈ; అర్థంబున్ = విషయమున; కున్ = కు; పురాతనంబు = పూర్వకాలపుది; అగు = అయిన; ఒక్క = ఒక; ఇతిహాసము = కథ; కలదు = ఉన్నది; అది = అది; విష్ణుదూత = విష్ణుదూతల; యమదూత = యమదూతల; సంవాదంబు = సంభాషణ, చర్చ; అనంబడున్ = అనెడిది; దానిన్ = దానిని; ఎఱింగింతి = తెలిపెద; ఆకర్ణింపుము = శ్రద్ధగా వినుము.

భావము:

కావున ఈ విషయాన్ని వివరించే ఒకానొక పురాతనమైన ఇతిహాసం ఉంది. దానిని "విష్ణుదూత యమదూతల సంవాదం" అంటారు. దానిని నీకు వినిపిస్తాను.

షష్ఠ స్కంధము : అజామిళోపాఖ్యానము

6-60-నీ.

నరనాథ! వినుము కన్యాకుబ్జపురమునఁ-

గలఁడు బ్రాహ్మణుఁ డజామిళుఁడనంగఁ

బాతకుం డతుల నిర్భాగ్యుం డవజ్ఞుండు-

నష్టసదాచారి కష్టరతుఁడు

జూదంబులందు దుర్వాదంబు లందును-

చౌర్యంబునందు మచ్చరము గలిగి

తొత్తాత్మ పత్నిగా మత్తుడై వరియించి-

కొడుకులఁ బదుగురఁ బడసి చాల

6-60.1-ఆ.

మోహజలధిలోన మునిగి ముచ్చట దీటి

బాల లాలనాది లీలఁ దగిలి

పెద్దకాల మతఁడు పెంపార సుఖియించి

ఫలిత మెల్ల వదిలి పతితుఁడయ్యె.

టీకా:

నరనాథ = రాజా {నర నాథుడు - నరులకు నాథుడు, రాజు}; వినుము = వినుము;

కన్యాకుబ్జపురమునన్ = కన్యాకుబ్జ పురము నందు; కలడు = ఉన్నాడు; బ్రాహ్మణుడు = బ్రాహ్మణుడు;

అజామిళుడు = అజామిళుడు; అనంగ = అనెడి; పాతకుండు = పాపిష్టివాడు; అతుల = మిక్కిలి;

నిర్భాగ్యుండు = నిర్భాగ్యుడు; నష్ట = విడిచిన; సదాచారి = మంచి ఆచారములు గలవాడు;

కష్టరతుడు = కష్టములను యిష్టపడెడివాడు; జూదంబులు = జూదములు; అందు = ఎడల;

దుర్వాదంబులు = దుష్టవాదనలు; అందును = ఎడలను; చౌర్యంబున్ = దొంగతనములు; అందున్

= ఎడల; మచ్చరము = మాత్సర్యము; కలిగి = కలిగి ఉండి; తొత్తు = దాసి, వేశ్య; ఆత్మ = తన యొక్క;

పత్నిగా = భార్యగా; మత్తుడు = మదించినవాడు; ఐ = అయ్యి; వరియించి = కోరి; కొడుకులన్ =

పుత్రులను; పదుగురన్ = పదిమందిని (10); పడసి = పొంది; చాల = మిక్కిలి.

మోహ = మోహము యనెడి; జలధి = సముద్రము; లోనన్ = లోపల; మునిగి = మునిగిపోయి;

ముచ్చట = ముద్దు; తీఱన్ = కొద్దీ; బాల = సంతానమును; లాలన = లాలించుట; ఆది = మొదలగు;

లీలన్ = తిరుగుడులలో; తగిలి = తగుల్కొని; పెద్ద = పెద్ద; కాలము = సమయము; అతడు = అతడు;
పెంపార = అతిశయించి; సుఖియించి = సుఖించుతు; ఫలితము = ఫలితము; ఎల్లన్ =
సమస్తమును; వదలి = వదలిపెట్టి; పతితుడు = పాడయిపోయినవాడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను.

భావము:

“రాజా! విను. కన్యాకుబ్జం అనే పట్టణంలో అజామిళుడు అనే బ్రాహ్మణుడు ఉన్నాడు. అతడు
పాపాత్ముడు, దరిద్రుడు, నింద్యచరిత్రుడు, సదాచారాలను విడిచినవాడు, నికృష్ట జీవనుడు,
జూదాలను వివాదాలను, దొంగతనాలను ఇష్టపడేవాడు. యౌవనపు మత్తులో ఒక దాసిని భార్యగా
చేసికొని, పదిమంది కొడుకులను కన్నాడు. సంసార వ్యామోహమనే సముద్రంలో మునిగి పిల్లల
లాలన పాలనలో గడుపుతూ చాలాకాలం సుఖాలు అనుభవించి వృద్ధుడయ్యాడు.

6-61-నీ.

నిర్మలం బనఁ జాలనెఱయు చిత్తం బన-

నల్లని వెండుకల్ తెల్లనయ్యె;

దగు మోహపాశ బంధంబు జాఱినమాడ్కి-

బొదలిన యంగముల్ వదలి వేలె;

నిందియంబుల కోర్కులిక నొల్ల నను భంగి-

నుడుగక తల చాల వడఁక జొచ్చె;

దమకంబు ప్రాయంబుఁ దగిలిపోయిన మాడ్కి-

లోచనంబుల చూడ్కి నీచమయ్యె;

6-61.1-ఆ.

వగరు పుట్టె; నంతఁ బొగలె దంతంబులు;

మక్కినయును దగ్గుఁ బిక్కిటిలె;

శిరసు నొవ్వఁ దొడఁగెఁ; జెదరె మనం; బంతఁ

గడిది యైన ముప్పు కాలమునకు.

టీకా:

నిర్మలంబు = నిర్మలమైనది; అనన్ = అనుటకు; చాలన్ = సరిపడనిదని; నెఱయు = అతిశయించిన;
చిత్తంబు = మనసు; అనన్ = అన్నట్లు; నల్లని = నల్లగా యుండెడి; వెండ్రుకల్ = వెంట్రుకలు; తెల్లన్ =
తెల్లగా; అయ్యెన్ = అయినవి; తగు = తగుల్గొన్న; మోహ = మోహము యనెడి; పాశ = తాడు
యొక్క; బంధంబున్ = బంధనము; జాణిన = జారిపోయిన; మాడ్కిన్ = వలె; పొదలిన = బలిసిన;
అంగముల్ = అవయవములు; వదలి = వదులైపోయి; వ్రేలన్ = వేలాడిపోయినవి; ఇంద్రియంబుల =
విషయ వాంఛ లందలి; కోర్కులు = కోరికలు; ఇక = ఇంకపై; ఒల్లను = ఒప్పుకొనలేను; అను = అనెడి;
భంగిన్ = విధముగ; ఉడుగక = వదలకుండగ; తల = శిరస్సు; చాలన్ = మిక్కిలి; వడఁకన్ =
వణకుట; చొచ్చెన్ = మొదలిడెను; తమకంబు = మోహములు; ప్రాయంబున్ = వయసు;
తగిలిపోయిన = తరలిపోయిన; మాడ్కిన్ = వలె; లోచనంబులన్ = కళ్ళలోని; చూడ్కి = చూపు;
నీచమయ్యె = తగ్గిపోయెను.

వగరు = (నోటిలో) అరుచి; పుట్టెన్ = పుట్టెను; అంతన్ = అంతట; పొగలె = కదలె; దంతంబులున్ =
పళ్ళు; ఉక్కిసయును = నుస, ఆయాసము; దగ్గు = దగ్గు; పిక్కటిల్లెన్ = అధిక మయ్యెను; శిరసు = తల;
నొవ్వన్ = నొప్పెట్టుట; తొడగెన్ = మొదలిడెను; చెదరె = చెదిరిపోయెను; మనంబున్ = మనస్సు;
అంతన్ = అంతట; కడిది = దుర్భరము; ఐన = అయినట్టి; ముప్పు = వార్ధకపు; కాలమున్ =
కాలమున; కున్ = కు.

భావము:

మనస్సు ఎప్పటికైనా నిర్మల మౌతుందన్నట్లుగా అజామిళుని నల్లని వెండ్రుకలు తెల్లబడ్డాయి.
మోహబంధాలు జారిపోతాయన్నట్లుగా అవయవాలు పట్టుదప్పి వ్రేలాడాయి. ఇంద్రియ వాంఛలు
ఇక వద్దు అన్నట్లుగా తల అడ్డంగా వణకసాగింది. మోహం వయస్సుతో పాటు తగ్గిపోయినట్లుగా
కంటిచూపు తగ్గిపోయింది. నోటి రుచి తగ్గింది. దంతాలు ఊడిపోయాయి. ఆయాసం, దగ్గు
ఎక్కువయ్యాయి. తలనొప్పి మొదలయింది. మనస్సు చెదిరిపోయింది. ముసలితనం వచ్చింది.

ఎనయ నతని కెనుబ దెనిమిది వర్షంబు
లంత నరుగుటయును భ్రాంతుఁ డగుచుఁ
గోరి పిన్నకొడుకు నారాయణాఖ్యుండు
బాలుఁ డగుట మిగుల భక్తిఁ జేసి.

టీకా:

ఎనయన్ = ఎంచి చూసిన; అతని = అతని; కిన్ = కి; ఎనుబదెనిమిది = ఎనభైఎనిమిది (88);
వర్షంబులు = ఏళ్లు; అంతన్ = అప్పటికి; అరుగుటయును = వెళ్ళుటయును; భ్రాంతుడు = భ్రాంతి
చెందినవాడు; అగుచున్ = అగుచూ; కోరి = కోరి; పిన్నకొడుకు = చిన్నకొడుకును; నారాయణ =
నారాయణ యనెడి; ఆఖ్యుండు = పేరు గలవాడు; బాలుడు = చిన్న పిల్లవాడు; అగుటన్ =
అగుటవలన; మిగులన్ = మిక్కిలి; భక్తిన్ = ముద్దు; చేసి = చేసి.

భావము:

అజామిళుడు ఎనభై ఎనిమిదేండ్లు నిండాని. కాని భ్రాంతి వీడలేదు. నారాయణ అన్న పేరున్న తన
చిన్నకొడుకంటే అతనికి ఎక్కువ ఇష్టం.

6-63-క.

తన సతియుఁ దాను గూరిమి
మనమునఁ బెనఁగొనఁగ నక్కుమారుని ననిశం
బును ముద్దు జేయుచుండెను
జనవర! వాత్సల్య మాతృ సందడిఁ గొనఁగన్.

టీకా:

తన = తన యొక్క; సతియున్ = పత్నియును; తానున్ = తను; కూరిమి = ఆపేక్ష; మనమునన్ =
మనసులో; పెనగొనగన్ = పెనవేసుకొనగా; ఆ = ఆ; కుమారునిన్ = పుత్రుని; అనిశంబున్ =
ఎల్లప్పుడు; ముద్దుజేయుచున్ = ముద్దుచేస్తూ; ఉండెను = ఉండెను; జనవర = రాజా {జన వర -

జనులకు వరుడు (పతి), రాజు; వాత్సల్యము = ఆపేక్ష; ఆత్మన్ = మనసును; సందడిగొనగన్ = సందడించుచుండగా.

భావము:

రాజా! పుత్రవాత్సల్యం ఆత్మలో పొంగి పొరలగా అజామిళుడు, అతని భార్య ఆ కొడుకును సదా ముద్దుచేస్తూ ఉండేవారు.

6-64-క.

బాలుని ముగ్ధ వచో ఋజు

ఫాలుని నిజ జనక బంధు పరిణామ కళా

శీలుని లోలతఁ గనుఁగొని

యాలరి బ్రాహ్మణుఁడు నందితాత్ముం డగుచున్.

టీకా:

బాలుని = పిల్లవానిని; ముగ్ధ = ముద్దుగారే; వచన్ = పలుకులు; ఋజు = చక్కటి; ఫాలుని = నుదురు గలవానిని; నిజ = తన యొక్క; జనక = తండ్రి; బంధు = బంధువుల; పరిణామ = వంశపారంపర్య పోలికలు; కళా = ప్రకాశించెడి; శీలుని = లక్షణ మైనవానిని; లోలతన్ = అతి యిచ్చతో; కనుగొని = చూసి; ఆలరి = దుశ్శీలుడైన; బ్రాహ్మణుడు = బ్రాహ్మణుడు; నందిత = సంతోషించెడి; ఆత్ముండు = మనసు గలవాడు; అగుచున్ = అగుచూ.

భావము:

ముద్దు మాటలు మాట్లాడుతూ చక్కని ఫాలభాగం కలిగి, తన తండ్రి బంధువుల పోలికలతో ప్రకాశించే ఆ బాలుని చూచి ఆ దుష్ట బ్రాహ్మణుడు సంతోషిస్తూ...

6-65-క.

అత్యంత పాన భోజన

క్రత్యంబులఁ బొత్తు గలిగి క్రీడలఁ దత్సాం

గత్యంబు వదల కాగత

మృత్యువు గన నేరఁ డయ్యె మిక్కిలి జడుడై.

టీకా:

అత్యంత = బహు మిక్కిలిగా; పాన = తాగుట; భోజన = తినుట; కృత్యంబులన్ = పనులలో; పొత్తు = కలిసి యుండుట; కలిగి = కలిగి; క్రీడలన్ = ఆటలలో; తత్ = వాని; సాంగత్యంబున్ = సన్నిహితమును; వదలక = వదిలిపెట్టకుండగ; ఆగత = వస్తున్న; మృత్యువున్ = మరణమును; కనన్ = చూడ; నేరడు = లేనివాడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను; మిక్కిలి = అధికముగ; జడుడు = తెలివితక్కువవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఎక్కువగా ఆ బాలునితోనే త్రాగుతూ, తింటూ అతనితో ఆటలాడుతూ అజామిళుడు రానున్న మృత్యువును తెలుసుకొనలేకపోయాడు.

6-66-తే.

తెలియ కీ రీతి నతఁడు వర్తించుచుండ

భయద మగు మృత్యుకాలంబు ప్రాప్తమైన

భూరి వాత్సల్యవృత్తి న పుత్తుఁ దలచి

యాత్మఁ బ్రలపించె నారాయణాయటంచు.

టీకా:

తెలియక = తెలియకపోవుటచేత; ఈ = ఈ; రీతిన్ = విధముగ; అతడు = అతడు; వర్తించుచుండ = తిరుగుతుండగా; భయదము = భయంకరము; అగు = అయిన; మృత్యు = మరణ; కాలంబున్ = సమయము; ప్రాప్తము = వచ్చినది; ఐన = అయిన; భూరి = అత్యధికమైన; వాత్సల్య = ఆపేక్ష; వృత్తిన్ = విధానములో; ఆ = ఆ; పుత్తున్ = కొడుకు; తలచి = తలచుకొని; ఆత్మన్ = మనసులో; ప్రలపించెన్ = పలవరించెను; నారాయణా = నారాయణా; అటంచున్ = అనుచూ.

భావము:

ఈ విధంగా రానున్న చావును తెలిసికొనకుండా గడుపుతుండగా భయంకరమైన మరణకాలం వచ్చింది. ఆ సమయంలో అతడు తన కుమారుని తలచుకొని ప్రేమాతిశయంతో "నారాయణా!" అని పలవరించాడు.

6-67-వ.

అప్పుడు.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-68-క.

కింకరుల ధర్మరాజ వ

శంకరుల దురంత దురిత సమధిక జన నా

శంకరుల సకలలోక భ

యంకరులం గనియె నింద్రియాకులుఁ డగుచున్.

టీకా:

కింకరుల = యమదూతలను; ధర్మరాజ = ధర్మరాజునకు; వశంకరుల = వశములో నుండెడి వారను;
దురంత = అంతులేని; దురిత = పాపము; సమధిక = మిక్కిలి అధికమైన; జన = జనులను;
నాశంకరులన్ = నాశనము చేసెడి వారను; సకల = సమస్త; లోక = లోకులకు; భయంకరులన్ =
భయగొలిపెడి వారిని; కనియెన్ = చూసెను; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములు; ఆకులుడు = చీకాకు
చెందిన వాడు; అగుచున్ = అగుచూ.

భావము:

అత్యంత పాపాత్ములను బాదించేవారు, సకలలోకాలకు భయంకరులు అయిన యమకింకరులను ఆ అజామిళుడు గుండెలు చెదరిపోగా చూశాడు.

6-69-క.

ఘాతకుల దండ దండిత

పాతకుల మహోగ్ర కర్మ భర నిష్కరుణా

జాతకులఁ బ్రేతనాయక

దూతక సంతతుల నతఁడు దూరమునందున్.

టీకా:

ఘాతకులన్ = చంపెడివారను; దండ = కట్టలతో; దండిత = దండించుతూ; పాతకులన్ = దెబ్బలు వేయు వారిని; మహా = మిక్కిలి; ఉగ్ర = భయంకరమైన; కర్మ = పనులతో; భర = నిండిన; నిష్కరుణా = దయమాలిన; జాతకులన్ = లక్షణములు గలవారిని; ప్రేతనాయక = యముని ప్రేతనాయకుడు - శవములకు నాయకుడు, యముడు; దూతక = దూతల; సంతతులన్ = సమూహమును; అతడు = అతడు; దూరమునందున్ = దూరముగా.

భావము:

పాపులను చంపేవాళ్ళు, వారిని దండించేవాళ్ళు, దయమాలి భయంకరంగా ప్రవర్తించేవాళ్ళు అయిన యమదూతలను దూరంగా చూశాడు.

6-70-మ.

కనియెన్ బ్రాహ్మణుఁ డంత్యకాలమున వీఁకన్ రోషనిష్ఠ్యాతులన్

ఘనపీనోష్ఠ వికారవక్త విలసద్ధరేక్షణోపేతులన్

జనసంత్రాస కరోద్యతాయత సుపాశ్చశ్రేణికా హేతులన్

హననవ్యాప్తి విభీతులన్ మువుర నాత్మానేతలన్ దూతలన్.

టీకా:

కనియెన్ = చూసెను; బ్రాహ్మణుడు = బ్రాహ్మణుడు; అంత్యకాలమునన్ = మరణ సమయమున;
వీకన్ = పట్టుదలతో; రోష = రోషము; నిష్ఠూతులన్ = వెళ్ళగక్కుతున్న వారిని; ఘన = అతిపెద్దవైన;
పీన = లావైన; ఓష్ఠ = పెదవులతో; వికార = వికారమైన; వక్త = ముఖము; విలసత్ = అతిశయించెడి;
గర్వ = గర్వముతో కూడిన; ఈక్షణ = చూపులు; ఉపేతులన్ = కలిగినవారను; జన = జనులను;
సంత్రాస = భయమును; కర = కొలిపెడి; ఉద్యత్ = పైకెత్తిన; ఆయత = పెద్దపెద్ద; సుపాశ =
గట్టిపాశముల; శ్రేణికా = సమూహములతోనూ; ఆహేతులన్ = కత్తులతోనూ; హనన = మరణ; వ్యాప్తి
= కలిగించెడి; విభీతులన్ = భయము కలిగించెడి వారను; మువ్వరన్ = ముగ్గురను; ఆత్మ = ఆత్మను;
ఆనేతలన్ = తీసుకుపోవు వారిని; దూతలన్ = యమదూతలను.

భావము:

తన అంత్యకాలంలో ఆ బ్రాహ్మణుడు ముగ్గురు యమదూతలను చూశాడు. వాళ్ళు పట్టుదలతో
కోపాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నారు. లావుపాటి పెదాలతో, వికారమైన ముఖాలతో, క్రూరమైన చూపులతో
ముందుకు దూకుతున్నారు. వాళ్ళు చూడ భయంకరంగా ఉన్నారు. చేతుల్లో భయంకరంగా ఉన్న
పాశాలు, కత్తులు సిద్ధంగా ఎత్తి పట్టుకొని ప్రాణాలు తీయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు.

6-71-వ.

ఇట్లతి వికృత తుండ గండాభోగ విభాగ విషమ వివృత నేత్రులు, నతి పుష్ట నిష్ఠుర తనుయష్ఠి
సంవేష్ఠిత మహోర్ధ్వరోములు, నభ్యస్త సమస్త జీవాపహరణ కరణ ప్రశస్త హస్త విన్యస్త పాశధారులు
నగు యమభటుల మువ్వరం గనుంగొని యజామిళుండు వికలేంద్రియుండును, వికంపిత
ప్రాణుండును, వికృత లోచనుండును, విహ్వలాత్మకుండునై.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగా; అతి = మిక్కిలి; వికృత = వికారమైన; తుండ = ముక్కు; గండ = చెక్కిళ్ళు; భోగ
= శరీర; విభాగ = అవయవములు; విషమ = వంకరగా; వివృత = తిరిగెడి; నేత్రులు =
కన్నులుగలవారు; అతి = మిక్కిలి; పుష్ట = బలమైన; నిష్ఠుర = కఠినమైన; తను = తనువు; యష్ఠి =

చేతికట్టలతో, హారాలతో; సంవేష్ఠిత = గట్టిగా పట్టుకొన్నట్టి, బాగా చుట్టుకుని ఉన్న; మహా = మిక్కిలి;
 ఊర్ధ్వ = నిక్కిన; రోములున్ = వెంట్రుకలు గలవారిని; అభ్యస్త = అలవాటుపడ్డ; సమస్త = సర్వ; జీవ =
 జీవులను; అపహరణ = కొనిపోవు; కరణ = కార్యములో; ప్రశస్త = ప్రసిద్ధిచెందిన; హస్త = చేతులందు;
 విన్యస్త = కదులుతున్న; పాశ = పాశములను; ధారులున్ = ధరించినవారు; అగు = అయిన;
 యమభటులన్ = యమభటులను; మువ్వరన్ = ముగ్గురను (3); కనుంగొని = చూసి;
 అజామిళుండు = అజామిళుడు; వికల = వికలమైన; ఇంద్రియుండును = ఇంద్రియములు కలవాడు;
 వికంపిత = మిక్కిలి కంపిస్తున్న; ప్రాణుండును = ప్రాణములు గలవాడును; వికృత = వికృతమైన;
 లోచనుండును = కన్నులు గలవాడును; విహ్వల = విలవిల లాడుతున్న; ఆత్మకుండును = ఆత్మ
 గలవాడును; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఈ విధంగా మిక్కిలి వికారాలైన ముక్కులు, బలిసిన బుగ్గలు, వికృతంగా తిరుగుతున్న మిడిగ్రుడ్లు,
 కండలు తిరిగిన కర్కశ దేహాలు, నిక్కపొడుచుకున్న రోమాలు కలిగిన యమకింకరులు
 అజామిళునికి కనిపించారు. వారి చేతులలో ప్రాణుల ప్రాణాలను బలవంతంగా అపహరించే
 భయంకరమైన కాలపాశాలు ఉన్నాయి. అటువంటి యమభటులను చూడగానే అజామిళుని
 ఇంద్రియాలు పట్టు తప్పాయి. ప్రాణాలు కంపించాయి. నిలువుగ్రుడ్లు పడ్డాయి. ఆత్మ గిలగిల లాడింది.

6-72-క.

దూరమున నాడు బాలుఁడు

బోరనఁ దన చిత్తసీమఁ బొడగట్టిన నో!

నారాయణ! నారాయణ!

నారాయణ! యనుచు నాత్మనందను నొడివెన్.

టీకా:

దూరమునన్ = దూరము నందు; ఆడు = ఆడుకొనుచున్న; బాలుడు = పిల్లవాడు; బోరనన్ =
 శ్రీఘ్రమే; తన = తన యొక్క; చిత్తసీమ = మనసు పొరలలో; పొడగట్టినన్ = కనపడగా; ఓ = ఓ;

నారాయణ = నారాయణ; నారాయణ = నారాయణ; నారాయణ = నారాయణ; అనుచున్ =
అంటూ; ఆత్మ = తన యొక్క; నందనున్ = కొడుకును; నొడివెన్ = పలికెను.

భావము:

దూరంగా ఆడుకుంటున్న కుమారుడు అతని హృదయసీమలో గోచరించగా "ఓ నారాయణా!
నారాయణా! నారాయణా!" అంటూ కొడుకును పిలిచాడు.

6-73-చ.

మరణపువేళ నద్దనుజమర్దను సంస్మరణంబు జేయఁ ద
త్పరిసరవర్తు లాత్మపరిపాలకు నామము నాలకించి ని
ష్ఠురగతి నేగుదెంచి పొడచూపి యదల్పిరి కాలుదాసులన్
ఖరతరభాషులన్ వికట కల్పిత వేషుల దీర్ఘరోషులన్.

టీకా:

మరణపు = మరణించెడి; వేళ = సమయములో; ఆ = ఆ; దనుజమర్దను = విష్ణుమూర్తిని
{దనుజమర్దనుడు - దనుజులు (రాక్షసులను) మర్దనుడు (సంహరించువాడు), హరి};
సంస్మరణంబున్ = తలచుకొనుట; చేయన్ = చేయగా; తత్ = ఆ; పరిసర = చుట్టుపక్కల; వర్తులు =
తిరుగుతున్నవారు; ఆత్మ = తమ స్వంత; పరిపాలకు = నాథుని; నామమున్ = పేరును; అలకించి =
విని; నిష్ఠుర = పరుషమైన; గతిన్ = వేగముతో; ఏగుదెంచి = వచ్చి; పొడచూపి = కనబడి; అదల్పిరి =
గద్దించిరి; కాలు = యముని; దాసులన్ = భటులను; ఖరతర = మిక్కిలివాడిగా {ఖరము -
ఖరతరము - ఖరతమము}; భాషులన్ = మాట్లాడువారిని; వికట = మిక్కిలి వంకరగా; కల్పిత =
ఏర్పరుపబడిన; వేషులన్ = వేషములు ధరించిన వారిని; దీర్ఘ = అధికమైన; రోషులన్ = రోషము
గలవారిని.

భావము:

అజామిళుడు మరణ సమయంలో నారాయణ నామస్మరణ చేస్తుండగా ఆ పరిసరాలలో తిరుగుతున్న విష్ణుదూతలు తమ ప్రభువు నామాన్ని విని వేగంగా అక్కడికి వచ్చారు. వికృత వేషాలతో అధికరోషంతో పెద్దగా కేకలు వేస్తున్న యమకింకరులను అదల్చారు.

6-74-క.

దాసీభర్త నజామిళ

భూసురుఁ దత్తనువువలన బోరన వెలికిం

దీసిన యమభటులఁ దొలఁగఁ

త్రోసిరి శ్రీవరుని కూర్మిదూతలు కడిమిన్.

టీకా:

దాసీ = దాసీదాని యొక్క; భర్త = భర్త యైనట్టి; అజామిళ = అజామిళుడు యనెడి; భూసురున్ = బ్రాహ్మణుని (భూసురుడు - భూమికి సురుడు (దేవుడు), బ్రాహ్మణుడు); తత్ = ఆ; తనువు = శరీరము; వలన = నుండి; బోరనన్ = శ్రీఘ్రమే; వెలికిన్ = బయటకు; తీసిన = తీసినట్టి; యమభటులన్ = యమభటులను; తొలగన్ = తొలగిపోవునట్లు; త్రోసిరి = తోసివేసిరి; శ్రీవరుని = విష్ణుమూర్తి యొక్క (శ్రీ వరుడు - శ్రీ (లక్ష్మీదేవి) యొక్క వరుడు (భర్త), హరి); కూర్మి = ఇష్ట; దూతలు = సేవకులు; కడిమిన్ = పరాక్రమముతో.

భావము:

దాసీ భర్త అయిన ఆ బ్రాహ్మణుని శరీరం నుండి ప్రాణాలను బయటికి గుంజుతున్న యమభటులను విష్ణుదూతలు బలవంతంగా త్రోసి పడవేశారు.

6-75-వ.

ఇట్లు విష్ణుదూతల వలన నిర్ధూత ప్రయత్నాలై యమదూత లిట్లనిరి.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగా; విష్ణుదూతల = విష్ణుమూర్తి సేవకుల; వలన = వలన; నిర్దూత = విడువబడినట్టి; ప్రయత్నులు = ప్రయత్నములు గలవారు; ఐ = అయ్యి; యమదూతలు = యమదూతలు; ఇట్లు = ఈ విధముగా; అనిరి = పలికిరి.

భావము:

ఈ విధంగా తమ ప్రయత్నం విఫలం కాగా యమదూతలు ఇలా అన్నారు.

6-76-క.

"ఎవ్వనివారలు? మాతోఁ

జివ్వకుఁ గత మేమి? యిట్లు చిక్కినవానిం

గ్రొవ్వున విడిపించితి; రిక

నవ్వులకో? జముని శాసనంబులు జగతిన్.

టీకా:

ఎవ్వని = ఎవనికి చెందిన; వారలు = వారు; మా = మా; తోన్ = తోటి; చివ్వు = గొడవ; కున్ = కి;
గతము = కారణము; ఏమి = ఏమిటి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; చిక్కిన = దొరికిన; వానిన్ = వానిని;
గ్రొవ్వున = బలముతో; విడిపించితిరి = విడిపించినారు; ఇక = ఇంక; నవ్వులకో = వేళాకోళమునకా
ఏమి; జముని = యముని యొక్క; శాసనంబులు = దండనములు; జగతిన్ = ప్రపంచములో.

భావము:

"మీరెవ్వరి దూతలు? మాతో కలహించడానికి కారణం ఏమిటి? ఇలా మా చేతికి చిక్కినవాణ్ణి మీరు బలవంతంగా విడిపించారు. ప్రపంచంలో యముని శాసనాలు ఇక నవ్వులాటకా?

6-77-వ.

అదియునుం గాక.

టీకా:

అదియునున్ = అంతే; కాక = కాకుండ.

భావము:

అంతేకాక...

6-78-సీ.

ఎవ్వరు మీ రయ్య? యీ భవ్యరూపముల్-

గన్నుల కద్భుతక్రమ మొనరె;

దివిజలో? భువిజలో? దేవతాప్రవరులో?-

సిద్ధలో? సాధ్యలో? చెప్పరయ్య;

దళిత పాండుర పద్మదళ దీర్ఘ నేత్రులు,-

వర పీత కౌశేయ వాసు లరయ

గండమండల నట త్కుండల ద్వయులును,-

బటు కిరీటప్రభా భాసితలును,

6-78.1-తే.

భూరి పుష్కర మాలికా వారువక్ష,

లమిత కోమల నవయౌవ నాధికులును,

బాహు కేయూర మణిగణ భ్రాజమాన

ఘన చతుర్భుజ, లభ్రసంకాశ రుచులు.

టీకా:

ఎవ్వరు = ఎవరు; మీరు = మీరు; అయ్య = తండ్రులారా; ఈ = ఈ; భవ్య = దివ్యమైన; రూపముల్ =

స్వరూపములు; కన్నుల్ = కన్నుల; కున్ = కు; అద్భుతము = ఆశ్చర్యకర; క్రమమున్ = విధమును;

ఓనరెన్ = కలిగించెను; దివిజలో = స్వర్గమున పుట్టినవారో; భువిజలో = భూమిపైన పుట్టినవారో;

దేవతా = దేవతలలో; ప్రవరులో = శ్రేష్ఠులో; సిద్ధులో = సిద్ధులో; సాధ్యులో = సాధ్యులో; చెప్పరు = చెప్పండి; అయ్య = తండ్రులారా; దళిత = విచ్చుకొన్న; పాండుర = తెల్లని; పద్మ = పద్మముల; దళ = దళములవంటి; నేత్రులు = కన్నులుగలవారు; వర = శ్రేష్ఠమైన; పీత = పచ్చని; కౌశేయ = పట్టుబట్టులు; వాసులు = ధరించినవారు; అరయ = తరచి చూసిన; గండ = చెక్కిలి; మండల = ప్రాంతమున; నటత్ = కదులుచున్న; కుండల = కర్ణకుండలముల; ద్వయంబులును = జంటలును; పటు = బలమైన; కిరీట = కిరీటముల; ప్రభా = ప్రకాశముతో; భాసితులును = వెలుగుతున్న వారును.

భూరి = అత్యధికమైన; పుష్కర = తెల్లతామర; మాలిక = పూలమాలలు గల; చారు = అందమైన; వక్షులు = వక్షస్థలము గలవారు; అమిత = మిక్కిలి; కోమల = మృదువైన; నవ = కొత్త; యౌవన = యౌవనము; అధికులును = అధికముగ గలవారును; బాహు = భుజ; కేయుర = కీర్తుల యొక్క; మణి = మణుల; గణ = సమూహములచే; భ్రాజమాన = ప్రకాశవంతమైన; ఘన = గొప్ప; చతుర్ = నాలుగు (4); భుజులు = చేతులు గలవారు; అభ్ర = మేఘముల; సంకాశ = వంటి; రుచులు = వర్ణములవారు.

భావము:

అయ్యా! మీరెవ్వరు? మీ శుభకరమైన రూపాలు మా కన్నులకు ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించాయి. మీరు నింగిలోని వారా? నేలమీది వారా? దేవతా శ్రేష్ఠులారా? సిద్ధులారా? సాధ్యులారా? వికసించిన తెల్ల తామర రేకుల వంటి విశాల నేత్రాలు కలవారు, శ్రేష్ఠమైన పసుపుపచ్చని పట్టువస్త్రాలను ధరించినవారు, చెక్కిళ్ళపై నాట్యమాడే కుండలాలు ధరించినవారు, మిక్కిలి సుకుమారమైన యౌవన ప్రాయంలో ఉన్నవారు, రత్న ఖచితాలైన భుజకీర్తులతో విరాజిల్లే నాలుగు భుజాలు కలిగినవారు, నీలమేఘాల వంటి దేహచ్ఛాయలు కలవారు అయిన మీరెవ్వరు?

6-79-క.

ధనువులు, నిషంగచయములు,

గ్రన దంబుజ, శంఖ, చక్ర, ఖడ్గ, గదా, సా

ధనములు ధరించిన మీ

తనువులు లోకముల కద్భుతం బొనరించెన్.

టీకా:

ధనువులు = విల్లులు; నిషంగచయములున్ = అమ్ముల పొదులు; కనత్ = తళుక్కు మంటున్న;
అంబుజ = పద్మము; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రాయుధము; ఖడ్గ = కత్తి; గదా = గద మొదలగు;
సాధనములు = ఆయుధములు; ధరియించిన = దరించినట్టి; మీ = మీ యొక్క; తనువులు =
శరీరములు; లోకముల్ = జగములు; కున్ = అందు; అద్భుతంబు = అద్భుతమును; ఒనరించెన్ =
చేసెను.

భావము:

ధనుస్సులు, అమ్ముల పొదులు, పద్మం, శంఖం, చక్రం, ఖడ్గం, గద మొదలైన ఆయుధాలను ధరించిన
మీ స్వరూపాలు లోకాలకు ఆశ్చర్యాని గొల్పుతున్నాయి.

6-80-క.

శాంతంబు లయిన మీ తను

కాంతులు జగములను దిశలఁ గలిగిన బహుళ

ధ్వాంతములఁ బాఱదోలుచు

సంతస మొనరించె నిపుడు సర్వంకషమై.

టీకా:

శాంతంబులు = శాంత మైనట్టివి; అయిన = ఐనట్టి; మీ = మీ యొక్క; తను = శరీర; కాంతులు =
ప్రకాశములు; జగములను = లోకములను; దిశలన్ = దిక్కులను; కలిగిన = ఉన్నట్టి; బహుళ =
అనేకమైన; ధ్వాంతములన్ = అంధకారములను; పాఱదోలుచు = పోగొట్టుచు; సంతసమున్ =
సంతోషమును; ఒనరించెన్ = కలిగించెను; ఇపుడు = ఇప్పుడు; సర్వ = సమస్తమును; కషము =
సానపెట్టుచున్నవి; ఐ = అయ్యి.

భావము:

శాంతంతో కూడిన మీ శరీర కాంతులు లోకమంతా నిండి దిగంతాలకు వ్యాపించే కారు
చీకటులను పారద్రోలుతూ సంతోషాన్ని కలిగిస్తున్నాయి.

6-81-వ.

ఇ ట్లఖిల లోకానందకర కమ్రాకారులు, నఖిల విభ్రాజమాన తేజో దుర్నిరీక్ష్యమాణులును,
నిఖిలధర్మపాలురును నగు మీరు ధర్మ పరిపాలుర మమ్ము నడ్డపెట్టం గతం బేమి?" యనిన
మందస్మిత కందళిత ముఖారవిందులయి గోవిందుని కందువ మందిరంబు కావలివారలు
వారివాహ గంభీర నిర్ఘోష పరిపోషణంబు లైన విశేషభాషణంబుల ని ట్లనిరి.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; అఖిల = సమస్తమైన; లోక = లోకములకు; ఆనంద = సంతోషమును; కర =
కలిగించెడి; కమ్ర = చక్కటి; ఆకారులు = స్వరూపములు గలవారు; అఖిల = సమస్తమును;
విభ్రాజమాన = విశేషముగ ప్రకాశిస్తున్న; తేజస్ = తేజస్సుతో; దుర్నిరీక్ష్యమాణులును = తేరిపార
చూడరానివారు; నిఖిల = సమస్తమైన; ధర్మ = ధర్మమును; పాలురున్ = నడిపించువారు; అగు =
అయిన; మీరు = మీరు; ధర్మ = ధర్మమును; పరిపాలురన్ = పరిపాలించెడి వారము; మమ్మున్ =
మమ్ములును; అడ్డపెట్టన్ = అడ్డుకొనుటకు; గతంబు = కారణము; ఏమి = ఏమిటి; అనినన్ = అనగా;
మందస్మిత = చిరునవ్వుతో; కందళిత = బాగుగా వికసించిన; ముఖ = మోము అనెడి; అరవిందలు
= పద్మములు గలవారు; అయి = అయ్యి; గోవిందుని = విష్ణుమూర్తి యొక్క; కందువ = అంతఃపుర,
నివాస; మందిరంబు = మందిరమున; కావలి = కాపాలా కాసెడి; వారలు = వారు; వారివహ =
మేఘ; గంభీర = గంభీరమైన; నిర్ఘోష = గర్జనలకు; పరిపోషణంబులు = చక్కగా పాలించ గలిగెడివి;
ఐన = అయిన; విశేష = విశేషమైన; భాషణంబులన్ = మాటలతో; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనిరి =
పలికిరి.

భావము:

ఈ విధంగా లోకాలన్నింటికి ఆనందాన్ని కలిగించే సుందర విగ్రహాలు కలవారు, చూడడానికి సాధ్యం కాని తేజస్సుతో విరాజిల్లుతున్నవారు, సర్వధర్మాలను పాలించేవారు అయిన మీరు మమ్మల్ని అడ్డగించడానికి కారణమేమిటి?" అని యమదూతలు పలుకగా చిరునవ్వులతో వికసించిన ముఖపద్మాలు కలిగిన ఆ విష్ణుదేవుని మందిర ద్వారపాలకులు గంభీరమైన మేఘ గర్జనలతో సమానమైన మాటలతో ఇలా అన్నారు.

6-82-ఉ.

"మీరు పరేతనాయకుని మేలిమి దూత లఠీనిఁ బల్కు డా
తోరపుఁ బుణ్యలక్షణము, దుష్కృతభావము, దండకృత్యమున్
బీరముతోడ నీతని కభీష్టనివాసముఁ బోలి దండ్యు లే
వ్వారలో? సర్వభూతములో? వారొక కొందఱు పాపకర్ములో?"

టీకా:

మీరు = మీరు; పరేతనాయకుని = యముని {పరేత నాయకుడు - పరేత (మరణించినవారి, భూతముల)కి నాయకుడు, యముడు}; మేలిమి = ఉత్తమ; దూతలు = దూతలు; అఠీని = అయినచో; పల్కుడా = చెప్పండి; తోరపు = స్థూలమైన; పుణ్య = పుణ్యము చేసినవారి; లక్షణము = లక్షణమును; దుష్కృత = పాపపు; భావమున్ = భావము; దండ = దండించెడి; కృత్యమున్ = పనిని; బీరము = పరాక్రమము; తోడన్ = తోటి; ఈతని = ఇతనియొక్క; అభీష్ట = తగిన; నివాసము = గమ్యము; పూని = పూని; దండ్యులు = దండింపదగినవారు; ఎవ్వారలో = ఎవరో; సర్వ = సమస్తమైన; భూతములో = భూతములో; వారొక = వాటిలో ఒక; కొందఱు = కొంతమంది; పాప = పాపపు; కర్ములో = కర్మలు చేయువారో.

భావము:

"మీరు యమదూతలైతే పుణ్య లక్షణాన్ని, పాప స్వరూపాన్ని, దండనీతిని వివరించండి. ఇతడు ఉండ వలసిన స్థానాన్ని వెల్లడించండి. దండింపదగినవా రెవరు? లోకంలోని సర్వ ప్రాణులూ? లేక పాపకర్ములైన కొందరూ?"

6-83-వ.

అనిన యమభటు లిట్లనిరి.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; యమభటులు = యమభటులు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనిరి = పలికిరి.

భావము:

అని విష్ణుదూతలు పలుకగా యమభటులు ఇలా అన్నారు.

6-84-క.

"వేదప్రణిహితమే యను

మోదంబుగ ధర్మ మయ్యె మున్ను; త దన్యం

బేది యగునది యధర్మం

బాదియు హరిరూపు వేద ముని విను కతనన్.

టీకా:

వేద = వేదములచే; ప్రణిహితమే = ఏర్పరుపబడినది మాత్రమే; అనుమోదంబుగ =

ఆమోదింపబడినదిగ; ధర్మము = ధర్మము; అయ్యెన్ = అయ్యెను; మున్ను = పూర్వమే; తత్ = దానికి;

అన్యంబు = ఇతరము; ఏది = ఏదైతే; అగున్ = అగునో; అది = అది; అధర్మంబు = అధర్మమునకు;

ఆదియున్ = మొదలుది; హరి = విష్ణుమూర్తి యొక్క; రూపు = స్వరూపము; వేదము = వేదము; అని

= అని; విను = వినెడి; కతనన్ = కారణముచేత.

భావము:

వేదాలలో ఏది చెప్పబడిందో అదే అందరికీ ఆమోదకరమైన ధర్మం. దానికంటే వేరైనది అధర్మం.
వేదం సాక్షాత్తు విష్ణుస్వరూపమని విన్నాము కదా!

6-85-సీ.

ఎవ్వనిచేఁ దన యిరవొందు త్రిగుణ స్వ-
భావమైనట్టి యీ ప్రాణిచయము
లనుగుణ నామక్రియారూపములచేత-
నేర్పడుగతిఁ దాన యెఱుఁగఁబడును
నర్యముం డనలంబు నాకాశమును బ్రభం-
జనుఁడు గోచయమును శశధరుండు
సంధ్యలు దినములు శర్వరీచయములుఁ-
గలంబు వసుమతీ జాలములును

6-85.1-తే.

దేహధారికి సాక్షులై తెలుపుచుండు
దండనస్థాన విధము సద్ధర్మగతియుఁ
దగులు మీరీ క్రమానురోధనముఁ జేసి
యఖిల కర్ములు దండార్హు లరయ నెపుడు.

టీకా:

ఎవ్వని = ఎవని; చేన్ = చేతనైతే; తన = తన యొక్క; ఇరవొందున్ = నెలకొనెడి; త్రిగుణ =
త్రిగుణములు {త్రిగుణములు - సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూడు}; స్వభావము = స్వభావముగా
గలవి; ఐనట్టి = అయినట్టి; ఈ = ఈ; ప్రాణి = జీవుల; చయములను = సమూహములను; గుణ =
గుణములు; నామ = పేర్లు; క్రియా = పనుల; రూపముల = స్వరూపములు; చేతన్ = వలన; ఏర్పడు =
ఏర్పడెడి; గతిన్ = విధముగ; తాన = తనే; ఎఱుగబడును = తెలియబడును; అర్యముండు =

సూర్యుడు; అనలంబు = అగ్ని; ఆకాశమును = ఆకాశము; ప్రభంజనుడు = వాయువు; గో = ఆవులు;
 చయమున్ = సమూహము; శశధరుండు = చంద్రుడు {శశధరుండు - శశము (కుందేలు)ను
 ధరించినవాడు, చంద్రుడు}; సంధ్యలు = సంధ్యలు; దివములు = పగళ్ళు; శర్వరీ = రాత్రులు;
 చయములు = సమూహములు; కాలంబున్ = కాలమును; వసుమతీ = భూముల; జాలములును =
 సమూహములును.

దేహధారి = జీవుని; కిన్ = కి; సాక్షులు = సాక్షులుగా; ఐ = ఉండి; తెలుపుచుండున్ = తెలియజేయు
 చుండును; దండన = దండించవలసిన; స్థాన = స్థానము; విధమున్ = విధమును; సద్ధర్మ =
 పుణ్యకర్మముల; గతియున్ = విధానమును; తగులు = చిక్కును; మీరు = మీరు; ఈ = ఈ; క్రమ =
 పద్ధతికి; అనురోధమున్ = అవరోధము చేయుట; చేసి = వలన; అఖిల = సర్వులైన; కర్ములు =
 జీవులు; దండ = దండనమునకు; అర్హులు = తగినవారు; అరయ = తరచి చూసిన; ఎప్పుడున్ =
 ఎల్లప్పుడును.

భావము:

ఎవని వల్ల సత్త్వరజస్తమో గుణ స్వభావంతో ఈ ప్రాణికోటి తమకు అనుగుణమైన గుణాలను,
 పేర్లను, ప్రవర్తనను, రూపాలను పొంది ఆ విధంగా తనకు తానుగా లోకానికి తెలియబడుతున్నాడో
 ఆ నారాయణుడు అంతర్యామియై సర్వప్రాణులలో నిండి ఉన్నాడు. సూర్యుడు, అగ్ని, ఆకాశం, గాలి,
 గోవులు, చంద్రుడు, సంధ్యలు, పగళ్ళు, రాత్రులు, కాలాలు, భూమి మొదలైనవి ఈ దేహధారుడైన
 జీవుని సర్వ కర్మలకు సాక్షులు. ఈ సాక్షులను అనుసరించే ధర్మాధర్మాల నిర్ణయం జరిగి
 అధర్మపరులు దండింపబడతారు. ఇప్పుడు మీరీ క్రమపద్ధతికి అడ్డు తగిలారు. కర్మబద్ధులైన
 జీవులందరూ దండింపదగినవారే.

6-86-తే.

కోరి కర్మంబు నడపెడు వారి కెల్ల

గ్రలిత శుభములు నశుభము ల్లలుగుచుండు;

నరయంగా దేహి గుణసంగి యైన యపుడె

ప్రాని కర్మంబు జేయక మానరాదు.

టీకా:

కోరి = కావాలని; కర్మంబున్ = కర్మలను; నడపెడు = చేసెడి; వారు = వారు; కిన్ = కి; ఎల్లన్ = సమస్తము; కలిత = కలిగిన; శుభమున్ = శుభములును; అశుభముల్ = అశుభములును; కలుగుచుండున్ = కలుగుతుండును; అరయగా = తరచి చూసిన; దేహి = జీవుడు; గుణ = గుణములతో; సంగి = సాంగత్యము గలవాడు; ఐన = అయిన; అప్పుడె = అప్పుడే; పూని = కోరి; కర్మంబున్ = కర్మములను; చేయక = చేయకుండుటను; మానరాదు = మానలేడు.

భావము:

కావాలని కర్మలను చేసేవారికి ఆ కర్మల ననుసరించి శుభాలు, అశుభాలు కలుగుతూ ఉంటాయి. దేహధారుడు సత్త్వరజస్తమో గుణసంపర్కం వల్ల కర్మ చేయకుండా ఉండలేడు.

6-87-క.

ప్రకృతమునఁ దా నొనర్చిన

సుకృతము దుష్కృతము నెంత చూడఁగ నంత

వికృతిఁ గని యనుభవించు

న్నకృతమతిం దత్ఫలంబు నతి నిపుణుండై.

టీకా:

ప్రకృతమునన్ = ప్రస్తుతము; తాన్ = తను; ఒనర్చిన = చేసిన; సుకృతము = మంచిపని; దుష్కృతము = చెడుపని; ఎంత = ఎంతైతే; చూడఁగన్ = తరచి చూసిన; అంతే = అంతవరకునే; వికృతిన్ = వికారమును, మార్పును; కని = పొంది; అనుభవించున్ = అనుభవించును; అకృత = పక్షముకాని; మతిన్ = మనసుతో; తత్ = దాని; ఫలంబున్ = ఫలితమును; అతి = మిక్కిలి; నిపుణుండు = నేర్పరి; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఈ జన్మలో తాను ఎంత పుణ్యం చేస్తాడో, ఎంత పాపం చేస్తాడో వాటిని బట్టి భవిష్యత్తులో అంతే వికారాన్ని పొంది అపరిపక్వమైన మనస్సుతో వాటి ఫలితాలను అనుభవిస్తాడు.

6-88-వ.

మఱియు వినుండు, జన్మంబు శాంత ఘోర మూఢ గుణంబులచేత నైనను, సుఖదుఃఖ
గుణంబులచేత నైనను, ధార్మికాది గుణంబులచేత నైనను, సకల భూతంబులుఁ ద్రైవిధ్యంబు నే
ప్రకారంబునం బొందు, నా ప్రకారంబున జన్మాంతరంబునం బొందుచుండు; దేవుండైన
యముండు సర్వ జీవాంతర్యామియై ధర్మాధర్మయుక్తం బయిన పూర్వ రూపంబుల మనస్సుచే
విశేషంబుగఁ జూచుచుండి, వాని కనురూపంబులఁ జింతించుచుండు; నవిద్యోపాధి జీవుండు
తమోగుణయుక్తం డై ప్రాచీన కర్మంబులచేత నేర్పడిన వర్తమాన దేహంబు, నే నని
తలంచుచుండి, నష్ట జన్మ స్మృతి గలవాడై పూర్వాపరంబు లెఱుంగం జాలకుండు; మఱియుఁ
గర్మేంద్రియంబులచేతఁ గర్మంబులం జేయుచుండి, జ్ఞానేంద్రియముల చేతఁ దమోవిషయంబు
లయిన శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధంబుల నెఱుంగుచుండి, పదియాఱవది యైన మనంబుతోఁ
గూడి, పదియేడవవాఁ డగుచుండి, షోడశోపాధ్యంతర్గతుం డై యొక్కరుం డైన జీవుండు,
సర్వేంద్రియ విషయ ప్రతిసంధానంబు కొఱకు జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ మనోవిషయంబులఁ
బొందుచుండి, షోడశ కళలు గలిగి, లింగ శరీరం బనం బరఁగి గుణత్రయకార్యం బను
నిమిత్తంబున హర్ష శోక భయంబుల నిచ్చుచున్న సంసారంబు ధరియించుచుండు; విజితషడ్వర్గు
డైన దేహి కర్మంబు లొల్లని బుద్ధి నెఱింగియు, వినియు, గర్మంబులు జేయుచుండి, తన సంచార
కర్మంబునం జుట్టుకొన్న పసిడికాయ పురువునుం బోలె నిర్గమోపాయం బెఱుంగక నాశంబు
నొందుచుండు, వర్తమాన వసంతాది కాలంబు, భూత భావి వసంతాది కాలయోగ్యం బైన పుష్ప
ఫలాదులు తత్కాల జ్ఞాపకంబు నెట్లు జేయు, నట్లు భూత భావి జన్మంబులకు ధర్మాధర్మంబులు
నిదర్శనంబులు జేయుచుం; డొక్క నరుండు నొక క్షణంబును గర్మంబు జేయకుండువాఁడు లేడు;
పూర్వసంస్కారంబులం గల గుణంబులచేతఁ బురుషుం డవశుండు గావున బలీమి గర్మంబులు
చేయింపంబడుచుం; డవ్యక్తనిమిత్తంబు నొంది తదనురూపంబు లయిన స్థూల సూక్ష్మ
శరీరంబులు మాతా పితృ సదృశంబు లగుచుండు; నిట్టి విపర్యయంబు పురుషునికిఁ బ్రకృతి

సంగమంబునం గలుగుచుండు; నా ప్రకృతి పురాణపురుషం డయిన యప్పరమేశ్వరుని
సేవించినం దలంగుచుండు..

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; వినుండు = వినండి; జన్మంబున్ = ఈ జన్మలో; శాంత = శాంతమైన, సత్వ;
ఘోర = ఘోరమైన, రజో; మూఢ = మూఢమైన, తమో; గుణంబుల = గుణముల; చేతన్ = వలన;
ఐనను = ఐనట్టి; సుఖ = సుఖ; దుఃఖ = దుఃఖ; గుణంబుల = గుణముల; చేతన్ = వలన; ఐనను =
ఐనట్టి; ధార్మిక = ధర్మబద్ధ మైనట్టివి; ఆది = మొదలైన; గుణంబుల = గుణముల; చేతన్ = వలన;
ఐనను = ఐనట్టి; సకల = సమస్తమైన; భూతంబులు = జీవులు; త్రైవిధ్యంబున్ = మూడు రకముల
ఫలితములు {త్రైవిధ్యము - 1సుఖమయ 2సుఖదుఃఖ మిళితమయ 3దుఃఖమయములైన మూడు
విధముల ఫలితములు, ఇంకొకవిధమున 1హర్ష 2శోక 3భయములు}; పొందున్ = పొందునో; ఆ =
ఆ; ప్రకారంబునన్ = విధముగనే; జన్మాంతరంబునన్ = ఇతర జన్మముల లోను; పొందుచుండున్ =
పొందుతుండును; దేవుండు = భగవంతుడు; ఐన = అయిన; యముండు = యమధర్మరాజు; సర్వ =
సమస్తమైన; జీవ = జీవుల; అంతర్యామి = లోపల వ్యాపించి యుండెడివాడు; ఐ = అయ్యి; ధర్మ =
ధర్మము; అధర్మ = అధర్మము; యుక్తంబున్ = కూడినవి; అయిన = ఐనట్టి; పూర్వరూపంబులన్ =
అసలు స్వరూపములను; మనస్సు = మనసు; చేతన్ = వలన; విశేషంబుగఁ = ప్రత్యేకముగ;
చూచుచుండి = దర్శించుచు; వాని = వాటి; కిన్ = కి; అనురూపంబులు = తగినట్టి వానిని;
చింతించుచుండును = ఆలోచించుచుండును; అవిద్య = అవిద్యపై; ఉపాధి = ఆధారపడిన; జీవుండు
= జీవుడు; తమోగుణ = తమోగుణముతో; యుక్తండు = కూడినవాడు; ఐ = అయ్యి; ప్రాచీన =
పూర్వజన్మలోని; కర్మంబుల = కర్మల; చేతన్ = వలన; ఏర్పడిన = కలిగిన; వర్తమాన = ప్రస్తుత;
దేహంబు = శరీరమే; నేను = తను; అని = అని; తలంచుచుండి = అనుకొనుచు; నష్ట = పోయిన; జన్మ
= పూర్వజన్మ; స్మృతి = జ్ఞాపకములు; కలవాడు = కలవాడు; ఐ = అయ్యి; పూర్వా = భూత; పరంబుల్
= భవిష్యత్తులు; ఎఱుంగంజాలకుండు = తెలిసికొనలే కుండును; మఱియున్ = ఇంకా;
కర్మేంద్రియంబుల్ = పంచకర్మేంద్రియముల (5) {కర్మేంద్రియములు - 1వాక్, 2పాణి, 3పాద, 4పాయు,
5ఉపస్థులు}; చేతన్ = తోటి; కర్మంబులన్ = కర్మములను; చేయుచుండి = చేయుచూ;
జ్ఞానేంద్రియముల్ = పంచజ్ఞానేంద్రియముల (5) {జ్ఞానేంద్రియములు - 1త్వక్ 2చక్షుస్ 3శోత్ర 4జిహ్వా
5ఘ్రాణములు}; చేతన్ = వలన; తమన్ = తమోగుణముతో కూడిన; విషయంబులు =

పంచేంద్రియార్థములు (5); అయిన = ఐనట్టి; శబ్ద = ధ్వని; స్పర్శ = స్పర్శము; రూప = స్వరూపము;
 రస = రుచి; గంధంబులన్ = వాసనలను; ఎఱుంగుచుండి = తెలిసికొనుచూ; పదియాఱవది =
 పదహారోది (16); ఐన = అయిన; మనంబు = మనసు; తోన్ = తోటి; కూడి = కలిసి; పదియేడవవాడు
 = పదిహేడవవాడు (17) (జీవుడు); అగుచుండి = అగుచు; పోడశ = పదహారు (16); ఉపాధి =
 ఆధారభూతమైనవాని; అంతర్గతుండు = లోను లొంగి యుండువాడు; ఐ = అయ్యి; ఒక్కరుండు =
 అద్వితీయుండు; ఐన = అయిన; జీవుండు = జీవుడు; సర్వ = సమస్తమైన; ఇంద్రియ =
 ఇంద్రియముల; విషయ = అర్థంబుల; ప్రతిసంధానంబు = కలియుట; కొఱకున్ = కోసము;
 జ్ఞానేంద్రియ = పంచజ్ఞానేంద్రియముల (5); కర్మేంద్రియ = పంచకర్మేంద్రియముల (5); మనన్ =
 మనస్సు (1); విషయంబులన్ = పంచేంద్రియార్థంబులను (5); పొందుచుండి = పొందుతూ; పోడశ =
 పదహారు (16); కళలు = కళలు; కలిగి = కలిగి; లింగశరీరంబున్ = లింగశరీరము; అనన్ = అనగా;
 పరగి = ప్రసిద్ధమైన; గుణత్రయ = త్రిగుణాత్మక త్రిగుణములు - 1సత్త్వ 2రజస్ 3తమో గుణములు;
 కార్యంబు = కర్మములు; అను = అనెడి; నిమిత్తంబునన్ = కారణములతో; హర్ష = సంతోషము; శోక
 = దుఃఖము; భయంబులన్ = భయములను; ఇచ్చుచున్న = ఇచ్చెడి; సంసారంబున్ =
 సంసారమును; ధరించుచుండు = మోయుచుండును; విజితషడ్వర్గుడు = అరిషడ్వర్గులను
 జయించినవాడు {అరిషడ్వర్గులు - 1 కామ 2క్రోధ 3లోభ 4మోహ 5మద 6మాత్సర్యములు};
 ఐనన్ = అయినను; దేహి = జీవుడు; కర్మంబున్ = కర్మలను; ఒల్లని = ఒప్పుకొనని; బుద్ధి =
 జ్ఞానమును; ఎఱింగియున్ = తెలిసినను; వినియున్ = విన్నవాడైనను; కర్మంబులున్ = కర్మలను;
 చేయుచుండి = చేయుచూ; తన = తన యొక్క; సంచారకర్మంబు = తన చుట్టూ తాను తిరుగు
 పనిలో; చుట్టుకొన్న = చుట్టుకుపోతున్న; పసిడికాయపురుగునున్ = పట్టుపురుగును; పోలె = వలె;
 నిర్గమ = బయటపడు, ముక్తిచెందెడి; ఉపాయంబున్ = ఉపాయమును; ఎఱుంగక = తెలియక;
 నాశంబున్ = నాశనమును; ఒందుచుండున్ = పొందుచుండును; వర్తమాన = ప్రస్తుతపు; వసంత =
 వసంతము {వసంతాది - షడ్వత్సరాలు - 1వసంత 2గ్రీష్మ 3వర్ష 4శరత్ 5హేమంత 6శిశిర
 ఋతువులు}; ఆది = మొదలైన; కాలంబున్ = కాలములు; భూత = భూతకాలపు; భావి =
 భావికాలపు; వసంత = వసంతము; ఆది = మొదలైన; కాల = కాలములకు; యోగ్యంబున్ = తగినవి;
 ఐన = అయిన; పుష్ప = పూలు; ఫల = పండ్లు; ఆదులు = మొదలైనవి; తత్ = ఆయా; కాల =
 కాలముల; జ్ఞాపకంబున్ = జ్ఞాపకములను; ఎట్లు = ఏ విధముగా; చేయున్ = చేయునో; అట్లు = ఆ
 విధముగ; భూత = పూర్వపు; భావి = రాబోవు; జన్మంబుల్ = జన్మములు; కున్ = కు; ధర్మ =

ధర్మము; అధర్మంబులు = అధర్మములు; నిదర్శనంబులు = ఋజువులు; చేయుచుండు =
 కలుగజేయును; ఒక్క = ఏ ఒక్క; నరుండున్ = మానవుడును; ఒక = ఏ ఒక్క; క్షణంబును =
 క్షణముకూడ; కర్మంబున్ = కర్మలను; చేయకుండువాడు = చేయకుండా ఉండెడివాడుగ; లేడు =
 ఉండలేడు; పూర్వ = పూర్వజన్మలలోని; సంస్కారంబులన్ = కర్మములను; కల = ఉన్నట్టి; గుణంబుల
 = గుణముల; చేతన్ = వలన; పురుషుండు = మానవుడు; వశుండు = లొంగి యుండు వాడు;
 కావున = కనుక; బలిమిన్ = బలవంతముగ; కర్మంబులున్ = కర్మలను; చేయింపబడుచుండున్ =
 చేయింపబడుతూ ఉండును; అవ్యక్త = తెలియబడకుండెడి; నిమిత్తంబునన్ = కారణభూతమును;
 ఒంది = పొంది; తత్ = వాటికి; అనురూపంబులు = తగినట్టివి; అయిన = అయినట్టి; స్థూల = భౌతిక;
 సూక్ష్మ = సూక్ష్మ; శరీరంబులు = దేహములు; మాతా = తల్లి; పితృ = తండ్రుల; సదృశంబులు =
 పోలెడివి; అగుచుండున్ = కలిగి యుండును; ఇట్టి = ఇటువంటి; విపర్యయంబు = వ్యత్యాసము;
 పురుషుని = మానవుని; కిన్ = కి; ప్రకృతి = ప్రకృతితో; సంగమంబునన్ = కలయిక వలన;
 కలుగుచుండున్ = పొందుతుండును; ఆ = ఆ యొక్క; ప్రకృతి = సహజపరిమాణము; పురాణ =
 సృష్ట్యాదినుండి యుండెడి; పురుషుండు = పురుషుడు; అయిన = అయిన; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుని =
 భగవంతుని; సేవించినన్ = కొలిచినతో; తలగుచుండు = తొలగిపోవుచుండును;

భావము:

ఇంకా వినండి. ఈ లోకంలో ప్రాణులు గుణత్రయ సంబంధం చేత శాంత స్వభావులు, ఘోర
 స్వభావులు, మూఢ స్వభావులు అని మూడు విధాలుగా ఉంటారు. వీరిలో శాంతస్వభావులు
 ధర్మమార్గంలో ప్రవర్తిస్తూ సుఖపడతారు. ఘోరస్వభావులు కూడని మార్గాలలో నడచి నానా
 కష్టాల పాలవుతారు. మూఢస్వభావులు కొంత మంచిగా కొంత చెడుగా ప్రవర్తిస్తూ సుఖ
 దుఃఖాలను తెచ్చుకుంటారు. వారి ప్రవర్తనలకు అనుగుణంగానే వారికి రాబోయే జన్మలు
 లభిస్తాయి. ధర్మస్వరూపుడైన యముడు సమస్త జీవులలో అంతర్యామిగా ఉంటాడు. అలా ఉండి
 ఆయా జీవుల ధర్మాధర్మాల స్వరూపాలను విశేష దృష్టితో గమనిస్తూ వాటికి అనురూపమైన
 మార్గాలను కల్పిస్తుంటాడు. అజ్ఞానం ఉపాధిగా కల జీవుడు తమోగుణంతో కూడినవాడై
 పూర్వకర్మల చేత ఏర్పడిన ఇప్పటి ఈ దేహమే తానని భావిస్తాడు. అందువల్ల పూర్వజన్మ స్మృతిని
 కోల్పోతాడు. కాళ్ళు, చేతులు మొదలైన కర్మేంద్రియాలతో ఏవేవో కర్మలు చేస్తూ ఉంటాడు. కన్నులు,
 చెవులు మొదలైన జ్ఞానేంద్రియాల ద్వారా జ్ఞానాన్ని సముపార్జించకుండా కేవలం శబ్ద స్పర్శ రూప

రస గంధాలను మాత్రమే గ్రహిస్తూ ఉంటాడు. ఐదు కర్మేంద్రియాలు, ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలు, ఐదు తన్మాత్రలు, ఒక మనస్సు మొత్తం పదునారు. జీవుడు పదునేడవవాడై ఈ పదునారు ఉపాధులతో సంబంధ సంస్పర్శలు కలిగి సంసార బంధాలలో చిక్కుకొని ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతూ ఉంటాడు. పది ఇంద్రియాలు, పంచ తన్మాత్రలు, మనస్సు అనే పదునారు కళలతో కూడి గుణత్రయ విశిష్టమైన లింగశరీరం సత్త్వగుణం వల్ల హర్షాన్ని, రజోగుణం వల్ల శోకాన్ని, తమోగుణం వల్ల భయాన్ని జీవునికి కలిగిస్తుంది. ఈ విధంగా కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యాలనే అరిషడ్వర్గాన్ని జయించలేక సంసార బద్ధుడైన జీవుడు కర్మలు బంధహేతువులని తెలిసి కూడా పూర్వజన్మ సంస్కార ప్రాబల్యం వల్ల ఇష్టం లేకపోయినా బలవంతంగా కర్మలు చేస్తున్నాడు. పట్టుపురుగు తన నోటిలో నుండి వచ్చిన దారాలతోనే తనచుట్టూ ఒక గూడు అల్లుకొని దానిలోనుండి బయటపడే మార్గంలేక నశించినట్లే జీవుడు స్వయంగా తనచుట్టూ ఏర్పరచుకొన్న కర్మబంధాలలో చిక్కి స్రుక్కి సురిగి పోతున్నాడు. వర్తమాన కాలంలో మనముందు నడుస్తున్న వసంతం మొదలైన ఋతువుల స్వరూప స్వభావాలను బట్టి జరిగిపోయిన, జరుగనున్న వసంతాదులలోని పుష్పాలను, ఫలాలను, శీతోష్ణ స్థితులను ఊహిస్తాము. అదే విధంగా జీవుని వర్తమాన జీవితంలోని నడవడిని బట్టి అతడు పూర్వ జన్మంలో ఎట్లా ఉండేవాడో రాబోయే జన్మలో ఎలా ఉంటాడో నిర్ణయింపవచ్చు. ఏ జీవి అయినా ఒక్క క్షణకాలం కూడా కర్మ చేయకుండా ఉండలేడు. పూర్వజన్మ సంస్కారానికి అనుగుణంగానే పురుషుని గుణాలు ఉంటాయి. ఆ గుణాలు అతణ్ణి లింగతీసుకొని అతని చేత బలవంతంగా కర్మలు చేయిస్తూ ఉంటాయి. అవ్యక్తమైన ఆ పూర్వజన్మ సంస్కారం నుండి జీవుని స్థూల సూక్ష్మ శరీరాలు ఏర్పడుతుంటాయి. అవి అప్పటి తల్లిదండ్రుల పోలికలను సంతరించుకుంటాయి. పురుషునికి విచిత్రమైన ఈ విపర్యయం ప్రకృతి సంబంధం వల్ల కలుగుతుంది. సంసార కారణమైన ఈ ప్రకృతిని తొలగించుకోవాలంటే పురాణ పురుషుడైన పరమేశ్వరుని సంసేవనం తప్ప మరోమార్గం లేదు.

6-89-నీ.

కావున నితఁడు సత్కర్మ వర్తనమున-

భూదేవకులమునఁ బుట్టినాడు;

దాంతుడై శాంతుడై ధర్మసంశీలుడై-

సకల వేదంబులఁ జదివినాడు;

అనయంబు గురువుల నతిథులఁ బెద్దలఁ-

జేరి శుశ్రూషలఁ జేసినాఁడు;

సర్వభూతములకు సమబుద్ధియై చాల-

బహు మంత్ర సిద్ధులఁ బడసినాఁడు;

6-89.1-తే.

సత్యభాషణ నియమంబుఁ జరపినాఁడు;

నిత్యనైమిత్తికాదుల నెఱపినాఁడు;

దండి లోభాది గుణములఁ దరపినాఁడు;

మంచిగుణములు దనయందు మరపినాఁడు.

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; సత్యర్మ = మంచిపనులుచేసిడి; వర్తనమున = నడవడికవలన; భూదేవ = బ్రాహ్మణ; కులమునన్ = కులములో; పుట్టినాడు = జన్మించాడు; దాంతుడు = తపఃక్లేశము నోర్చుకొను వాడు; ఐ = అయ్యి; శాంతుడు = శాంతమైన స్వభావి; ఐ = అయ్యి; దర్మ = ధర్మబద్ధమైన; సంశీలుండు = చక్కటి శీలము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; సకల = సమస్తమైన; వేదంబులన్ = వేదములను; చదివినాడు = చదువుకొన్నాడు; అనయంబున్ = ఎల్లప్పుడును; గురువులన్ = గురువులను; అతిథులన్ = అతిథులను; పెద్దలన్ = పెద్దవారిని; చేరి = వద్దకు చేరి; శుశ్రూషలన్ = సేవలను; చేసినాడు = చేసెను; సర్వ = సమస్తమైన; భూతముల = జీవులను; కున్ = ఎడల; సమబుద్ధి = సమబుద్ధి గలవాడు; ఐ = అయ్యి; చాలన్ = మిక్కిలి; బహు = అధికమైన; మంత్ర = మంత్రములను; సిద్ధులన్ = సిద్ధులను; పడసినాడు = పొందినాడు. సత్య = సత్యమునే; భాషణ = మాట్లాడెడి; నియమంబున్ = నియమమును; జరపినాడు = నడిపించెను; నిత్య = నిత్యమూ చేయు కర్మలు; నైమిత్తిక = ప్రయోజనమునకు ఉద్దేశించిన కర్మలు; ఆదులన్ = మొదలైనవి; నెఱపినాడు = చేసెను; దండిన్ = మిక్కిలిగా; లోభ = లోభము; ఆది = మొదలైన; గుణములన్ = గుణములను; తరపినాడు = తొలగించుకొనెను; మంచి = మంచి; గుణములు = గుణములు; తన = తన; అందున్ = లో; మరపినాడు = అలవాటు చేసెను.

భావము:

ఈ అజామిళుడు పూర్వజన్మంలో చేసిన సత్కర్మల వలన బ్రాహ్మణ కులంలో జన్మించాడు. ఇంద్రియాలను జయించి, శాంతచిత్తుడై ధర్మమార్గాన నడిచి, వేదాలన్నింటినీ పఠించాడు. సర్వదా గురువులను, అతిథులను, పెద్దలను ఆశ్రయించి సేవలు చేశాడు. సర్వజీవుల యందు సమబుద్ధి కలవాడై ఎన్నెన్నో మంత్రసిద్ధులను పొందినాడు. సత్యసంధుడై నియమంగా నిత్యకృత్యాలను నైమిత్తిక కర్మలను నెరవేర్చాడు. లోభం మొదలైన దుర్గుణాలను విడిచి సద్గుణాలనే తనయందు నిల్పుకున్నాడు.

6-90-క.

సతతాచార సమంచిత

మతియై సుజ్ఞానమునకు మరగెడు తటి నా

యతగతి నాతని కంగజ

మతమై నవయౌవనాగమం బెడ జొచ్చెన్.

టీకా:

సతత = ఎల్లప్పుడును; సదాచార = మంచి యాచారములతో; సమంచిత = కూడిన; మతి = బుద్ధిగలవాడు; ఐ = అయ్యి; సుజ్ఞానమున = మంచి జ్ఞానమున; కున్ = కు; మరగెడు = అలవాటుపడెడు; తటిన్ = సమయములో; ఆయత = విస్తారమైన; గతిన్ = వేగముతో; ఆతను = అతని; కిన్ = కి; అంగజ = మన్మథుని; మతము = విధానము; ఐ = అయ్యి; నవయౌవన = నవయౌవనము; ఆగమంబు = ప్రవేశము; ఎడజొచ్చెన్ = తోసుకొచ్చినది.

భావము:

ఎల్లప్పుడు సదాచారాన్ని పాటించే బుద్ధి కలవాడై ఉత్తమమైన జ్ఞానమార్గాన్ని అవలంబించే సమయంలో మదనోన్మాదాన్ని కలిగించే నవయౌవనం అతని హృదయంలో జొరబడింది.

6-91-నీ.

కడకంట యౌవనగర్వంబు పొడగట్టె-

మదిలోన నుద్రేక మదము దొట్టె;

గడుమేనఁ గామ వికారంబు దలచూపె-

ముఖమునఁ జిరునవ్వు మొలక లెత్తె;

నతి పుష్టి నిష్ఠురం బయ్యె; దేహం బెల్లఁ-

గచ భారమున నెఱికప్పు మెఱసె;

గటిభారమున నూరు కాండముల్ జిగి మీఱె-

బాహుశాఖలు దీర్ఘభంగిఁ దోచె;

6-91.1-ఆ.

మరము విపుల మయ్యె; మల్లస ద్వర కాంతి

పూర మంగళమునఁ బొందు పడియె;

భూరితేజఁ డయిన భూసురాన్వయునకు

నభినవైక యౌవనాగమమున.

టీకా:

కడకంటన్ = కంటి చివర్ల నుండి; యౌవన = యౌవనము యొక్క; గర్వంబున్ = గర్వము; పొడగట్టెన్
= కనపడ జొచ్చినది; మది = మనసు; లోనను = లోపల; ఉద్రేక = ఉద్రేకము; మదము = గర్వము;
తొట్టెన్ = వ్యాపించెను; కడున్ = మిక్కిలిగా; మేనన్ = శరీరములో; కామవికారంబున్ =
కామవికారములు; తలచూపెన్ = కలగజొచ్చెను; ముఖమునన్ = మోము నందు; చిరునవ్వు =
చిరునవ్వు; మొలకెత్తెన్ = మొలచినది; అతి = మిక్కిలి; పుష్టి = బలము; నిష్ఠురంబు = అధికము;
అయ్యెన్ = అయ్యెను; దేహంబున్ = శరీరము; ఎల్లన్ = అంతటను; కచ = వెంట్రుకల; భారమున =
విస్తారమువలన; నెఱికప్పు = జట్టుముడి; మెఱసెన్ = ప్రకాశించెను; కటి = మొలప్తదేశపు;
భారమునన్ = భారమువలన; ఊరు = తొడలు యనెడి; కాండముల్ = స్తంభములు; జిగిమీఱెన్ =
మెఱయ జొచ్చెను; బాహు = బాహువులు యనెడి; శాఖలు = కొమ్మలు; దీర్ఘ = పెద్దవైన; భంగిన్ =
వలె; దోచెను = కనిపించుచున్నవి; ఉరము = రొమ్ము;
విపులము = విశాలము; అయ్యెను = అయినది; ఉల్లసత్ = ఉల్లాసముతో; వర = శ్రేష్ఠమైన; కాంతి =

ప్రకాశముతో; పూర = నిండిన; మంగళమునన్ = శుభములను; పొందుపడియెన్ = కలిగెను; భూరి = అత్యధికమైన; తేజడు = తేజస్సు గలవాడు; అయిన = అయినట్టి; భూసుర = బ్రాహ్మణ; ఆన్వయున్ = వంశపువాని; కున్ = కి; అభినవైక = సరికొత్త; యౌవన = యౌవనము; ఆగమమునన్ = రాక వలన.

భావము:

అజామిళుడు కడకన్నులలో యౌవన గర్వం కనిపించింది. మనస్సులో ఉద్దేకం ఉప్పొంగింది. శరీరమంతటా కామవికారం తలచూపింది. ముఖంపై చిరునవ్వు మొలకెత్తింది. దేహమంతా బాగా బలిసి గట్టిపడింది. వెండ్రుకలు నల్లగా నిగనిగ మెరిసాయి. నడుము పెద్దదయింది. తొడలు సన్నబడ్డాయి. బాహువులు పొడవైనాయి. రొమ్ము విశాలమయింది. అవయవాలన్నీ నవనవ కాంతులతో మెరుస్తూ కుదురుకున్నాయి. ఈ విధంగా ఆ బ్రాహ్మణుడు యౌవనంలో అడుగుపెట్టి మిక్కిలి తేజోవంతు డైనాడు.

6-92-క.

హృదయమునఁ బొడము యౌవన

మదము వెలిం దోచు భంగి మానిత రుచిఁ ద

ద్వదనమున నూగుమీసలు

పొదలుచుఁ గప్పడరి చూడఁ బొంకం బయ్యెన్.

టీకా:

హృదయమునన్ = మనసులో; పొడమెన్ = పుట్టెను; యౌవన = యౌవనమువలన; మదము = గర్వము; వెలిన్ = బయటకు; తోచు = కనబడు; భంగిన్ = విధముగ; మానిత = మన్నింపదగిన; రుచిన్ = విధముగ; తత్ = అతని; వదనమునన్ = మోము నందు; నూగుమీసలు = నూనూగు మీసములు; పొదలుచున్ = పెరుగుచు; కప్పు = నల్లదనము; అడరి = వ్యాపించి; చూడన్ = చూచుటకు; పొంకంబు = పొందిక గలవి; అయ్యెన్ = అయ్యెను.

భావము:

హృదయంలో మొలకెత్తిన యౌవనమదం బయటికి ఉబికి వచ్చిన విధంగా అందమైన అతని ముఖంపై నూనూగు మీసాలు మొలకెత్తి చూడ ముచ్చటగా కనిపించాయి.

6-93-వ.

మఱియును.

టీకా:

మఱియును = ఇంకా.

భావము:

ఇంకా...

6-94-క.

తమ్మివిరి మీద వ్రాలిన

తుమ్మెద పంక్తియును బోలెఁ దోరపు లీలం

గ్రమ్మకొని విప్రతనయుని

నెమ్మొగమునఁ గానబడియె నెఱిమీసంబుల్.

టీకా:

తమ్మి = పద్మము; విరి = పూవుల; మీద = పైన; వ్రాలిన = వాలినట్టి; తుమ్మెద = తుమ్మెదల;

పంక్తియును = వరుసల; బోలెన్ = వలె; తోరపు = వత్తెన; లీలన్ = విధముగ; గ్రమ్మకొని =

గుమిగూడి; విప్ర = బ్రాహ్మణ; తనయుని = పుత్రుని; నెఱి = నిండ్లెన; మొగమునన్ = మోమునందు;

నెఱి = అందమైన; మీసంబుల్ = మీసములు.

భావము:

తామరపుష్పం మీద వ్రాలిన తుమ్మెదల బారులాగా ఆ బ్రాహ్మణ కుమారుని నెమ్మొమ్మపై
అందమైన మీసాలు క్రమ్ముకొని వచ్చాయి.

6-95-వ.

అంత ననంగబ్రహ్మ తంత్రమునకు వసంతు డొనర్చు నంకురార్పణారంభంబునుం బోలె లలిత
కిసలయ విసర ప్రసార భాసుర బహు పాదపాది పురోపవన పవన జనన ప్రభావ పరికంపిత
విటవిటీ జన హృదయ ప్రపుల్ల పల్లవ భల్లంబును, ననూన ప్రసూన నిర్భర గర్భావిర్భూత సురభి
పరాగపటల పటఘటిత నభోమంలంబును, నమంద నిష్కంద మరంద బిందు సందోహ కందళిత
చిత్త మత్త మధుప సంకుల ఝంకార ముఖరిత సకల దిశావలయంబును, నిరంతర ధారాళ
రసభరిత పరిపక్వ ఫలానుభవ ప్రభావ సమ్మోదవాద శుక ప్రముఖ పతంగ కోలాహలంబునునై,
మధుమాసంబు సర్వ జన మనోహరంబునునై, నిఖిల వనపాదపంబుల నలంకరించె;
నయ్యవసరంబున నజామిళుండు పితృనిర్దేశంబునం గుశ సమిత్పుష్ప ఫలార్థంబు వనంబున
కరిగి, తిరిగి వచ్చు సమయంబున, నొక్క లతాభవనంబున.

టీకా:

అంతన్ = అంతటను; అనంగబ్రహ్మ = మన్మథుని {అనంగ బ్రహ్మ - అనంగ (దేహములేని) బ్రహ్మ
(దేవుడు), మన్మథుడు}; తంత్రమున్ = తంతున, యజ్ఞమున; కున్ = కు; వసంతుడు = వసంతుడు;
ఓనర్చు = చేసెడి; అంకురార్పణ = ప్రారంభించెడి {అంకురార్పణ - నవధాన్యములను మొలకెత్తించి
సమర్పించుట ద్వారా చేసెడి వేదోక్త ప్రారంభ కర్మ, ప్రారంభము}; ఆరంభంబునున్ = ప్రయత్నము;
పోలెన్ = వలె; లలిత = మనోజ్ఞమైన; కిసలయ = చిగురుటాకుల; విసర = గుత్తులు; ప్రసార =
ప్రసరించెడి; భాసుర = ప్రకాశవంతమైన; బహు = అనేక; పాదప = చెట్లు; ఆది = మొదలగునవి;
పురః = నగరము యొక్క; ఉపవన = ఉద్యానవనముల యొక్క; పవన = గాలి; జనన = కలిగిన;
ప్రభావ = ప్రభావమువలన; పరికంపిత = మిక్కిలి చలిస్తున్న; విట = కాముకులు; విటీ =
కాముకురాళ్ళు అయిన; జన = వారి; హృదయ = మనసులు యనెడి; ప్రపుల్ల = చిగురించిన; పల్లవ
= చిగురుటాకు లనెడి; భల్లంబును = బాణములు గలదియును; అనూన = వెలితిలేని; ప్రసూన =

పూల; నిర్భర = నిండు; గర్భ = గర్భములనుండి; ఆవిర్భూత = వెలువడిన; సురభి = మనోజ్ఞమైన;
 పరాగ = పుష్పాడి; పటల = రేణువుల సమూహ మనెడి; పట = తెరచే; ఘటిత = కప్పబడిన;
 నభోమండలంబునున్ = ఆకాశమును; అమంద = మిక్కిలి; నిష్కంద = చిందుతున్న; మరంద =
 మకరందపు; బిందు = చుక్కల; సందోహ = జడిచే; కందళిత = తడసిన; చిత్త = మనసులు; మత్త =
 మత్తెక్కిన; మధుప = తుమ్మెదలచే; సంకుల = వ్యాపింప చేయబడిన; ఝంకార = ఝంమను
 శబ్దముచే; ముఖరిత = మారుమోగుచున్న; సకల = సమస్తమైన; దిశావలయంబును = దిక్పక్రమును;
 నిరంతర = దట్టమైన; ధారాళ = ఎడతెగని; రస = పలరసముచే; భరిత = నిండిన; పరిపక్వ =
 బాగుగా పండిన; ఫల = పండ్లను; అనుభవ = ఆరగించిన; ప్రభావ = ప్రభావమువలన; సమ్మోదిత =
 మిక్కిలి సంతోషము నిండిన; వాద = శబ్దములు పలుకుచున్న; శుక = చిలుక; ప్రముఖ = మొదలైన;
 పతంగ = పక్షుల; కోలాహలంబును = కలకలారావము గలదియును; ఐ = అయ్యి; మధుమాసంబు
 = చైత్రమాసము; సర్వ = సమస్తమైన; జన = వారి; మనోహరంబును = మనసులను రంజిల్ల
 జేసెడిది; ఐ = అయ్యి; నిఖిల = సమస్తమైన; వన = ఉద్యానవనముల యొక్క; పాదపంబులన్ =
 చెట్లను; అలంకరించెన్ = అలంకరించెను; ఆ = ఆ; అవసరంబున = సమయము నందు;
 అజామిళుండు = అజామిళుడు; పితృ = తండ్రి; నిర్దేశంబునన్ = ఆజ్ఞ ప్రకారము; కుశ = దర్బలు;
 సమిత్ = వంటచెరకు; పుష్ప = పూలు; ఫల = పండ్లు; అర్థంబున్ = కొరకై; వనంబున్ = అడవి; కున్
 = కు; అరిగి = వెళ్ళి; తిరిగి = వెనుకకు; వచ్చు = వచ్చెడి; సమయంబునన్ = సమయము నందు; ఒక్క
 = ఒక; లతాభవనంబునన్ = పొదరిల్లు నందు.

భావము:

అంతలో వసంత ఋతువు వచ్చింది. మన్మథుడనే బ్రహ్మదేవుడు ప్రారంభించిన యజ్ఞానికి
 వసంతుడనే పురోహితుడు అంకురారోపణం చేసినట్లు ఉద్యానవనాలలోని చెట్లకొమ్మలు క్రొత్త
 చిగుళ్ళు తొడిగాయి. వాయువేగానికి ఆ చిగురాకులు కంపిస్తున్న జారజారిణీ జన హృదయాలలో
 గ్రుచ్చుకొనే బాకుల వలె ఉన్నాయి. చక్కగా వికసించిన పువ్వులలోనుండి చెలరేగిన పుష్పాడి
 దుమారాలు ఆకాశంలో వ్రేలాడగట్టిన చాందినీలవలె ప్రకాశిస్తున్నాయి. పూలలో చిందుతున్న
 మకరంద బిందువుల విందులతో మైమరచిన తుమ్మెదల ఝంకార నాదాలతో దిక్కులన్నీ
 పిక్కటిల్లుతున్నాయి. బాగా పండి పగిలిన ఫలాలను ఆరగిస్తూ ఆనందంతో చిలుకలు మొదలైన
 పక్షులు కలకల ధ్వనులు చేస్తున్నాయి. ఈ విధంగా అందరికీ ఆనంద దాయకమైన మధుమాసం

చెట్లన్నింటికీ కొత్త సొగసులను చేకూర్చింది. ఆ సమయంలో అజామిళుడు తన తండ్రి
ఆజ్ఞానుసారం దర్భలు, సమిధలు, పుష్పాలు, పండ్లు తీసుకొని రావటం కోసం తోటలోనికి వెళ్ళి
తిరిగి వస్తూ ఒక దట్టమైన పొదరింట్లో...

6-96-క.

బధ్ధానురాగయై స్మర

యుద్ధంబున కలరు బుద్ధి మురు కామకళా

సిద్ధి యగు వృషలితోఁ బ్రియ

వృద్ధిం దగఁ గూడియున్న విటు నొరుఁ గాంచెన్.

టీకా:

బద్ధ = కట్టి వేసెడి; అనురాగ = అనురాగము గలది; ఐ = అయ్యి; స్మర = మన్నన; యుద్ధంబున్ = క్రీడ;
కున్ = కి; అలరు = అలరారే; బుద్ధిన్ = మనసుతో; ఉరు = అధికముగ; కామకళ = కామకళ యందు;
సిద్ధి = నేర్పు కలిగినవాడు; అగు = అయిన; వృషలి = వృషలి (వృ, వృష (వర్షణే) + కలచ్ (జీప్), కృ.ప్ర.,
శూద్రజాతిస్త్రీ, కన్యక, రజస్వల అయి తండ్రి ఇంట ఉన్న పడచు; తోన్ = తోటి; ప్రియ = ప్రేమ; వృద్ధిన్
= పెరిగిపోగా; తగన్ = తగినట్లు; కూడియున్న = కలసి యున్న; విటుని = విటుడిని; ఒరు = ఒకనిని;
గాంచెన్ = చూసెను.

భావము:

పొంగి పొరలే కామోద్రేకంతో, అతిశయిస్తున్న ఆసక్తితో రతిక్రీడలో చతురురాలైన తన ప్రియురాలైన
స్వైరిణి వృషలితో ఆనందిస్తున్న ఒక కాముకుణ్ణి చూశాడు.

6-97-క.

భటునిన్ రతిశాస్త్ర కళా

ర్భటునిన్ వర యౌవనానుభవ మదవిభవో

దృటునిన్ సురతేచ్ఛా సం

ముటునిన్ విగతాంబరోరుక్మటునిన్ విటునిన్.

టీకా:

భటునిన్ = పనివాడిని; రతిశాస్త్ర = కామశాస్త్రము యనెడి; కళ = కళ యందు; భటునిన్ = పనిమంచుడిని, నేర్పరిని; వర = ఉత్తమమైన; యౌవనానుభవ = సురత; అనుభవ = అనుభవముచే; మద = గర్వము యొక్క; విభవ = వైభవముచే; ఉద్భటునిన్ = పొంగిపొర్లుచున్నవానిని; సురత = స్త్రీసంగమమందు; ఇచ్ఛా = యధేచ్ఛగా; సంఘటునిన్ = కలియుచున్నవానిని; విగత = విడిచిన; అంబర = బట్టగల; ఊరు = తొడలు; కటునిన్ = కటిప్రదేశము గలవానిని; విటునిన్ = విటుడిని.

భావము:

కార్యనిమగ్నుడు, రతిశాస్త్ర కళలలో ఆరితేరినవాడు, నవ యౌవనంతో కామోన్మత్తుడు, సంభోగ కాంక్షతో తహతహ లాడుతున్నవాడు, దిగంబరంగా ఉన్న కటిప్రదేశం కలవాడు అయిన విటుణ్ణి (చూశాడు).

6-98-శా.

హాల ఘూర్ణిత నేత్రతో మదన తంత్రారంభ సంరంభతో
ఖేలాపాలన యోగ్య భ్రూవిభవతోఁ గీర్ణాలకాజాలతో
హేలాలింగన భంగి వేషవతితోఁ నిచ్ఛావతీమూర్తితోఁ
గేళిన్ దేలుచునున్నవానిఁ గనెఁ బుంభూత రోమాంచుడై.

టీకా:

హాల = కల్లు, సారాయి వలన; ఘూర్ణిత = తిరుగుచున్న; నేత్ర = కన్నులు; తో = తోటి; మదన = కామ; తంత్ర = తంతు; ఆరంభ = ఆరంభించెడి; సంరంభ = ఆత్మత; తో = తోటి; ఖేలా = క్రీడ; పాలన = నడుపుటకు; యోగ్య = తగిన; భ్రూ = కనుబొమల; విభవ = వైభవము; తోన్ = తోటి; కీర్ణ = చెదరిన; అలక = ముంగురుల; జాల = సమూహము; తో = తోటి; హేల = విలాసముగా; ఆలింగన = కౌగలించుట; భంగి = భంగిమలను; వేషవతి = ధరించినయామె; తో = తోటి; ఇచ్ఛావతీ = కాముకత్వము; మూర్తి = రూపు దాల్చిన యామె; తో = తోటి; కేళిన్ = (కామ) క్రీడయందు; తేలుచున్న

= మునిగి తేలుచున్న; వానిన్ = ఆమెను; కనెన్ = చూసెను; పుంభీభూత = నిక్కబొడిచిన; రోమ = రోమముల; అంచుడు = వరుసలు గలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

కల్లు త్రాగిన మైకంలో కళ్ళు తిరుగుతున్నది, కామ తంత్రాన్ని ఆరంభించాలనే తొందర గలది, రతిక్రీడకు రెచ్చగొట్టే భూవిన్యాసం కలది, చెదరిన ముంగురులు కలది, కౌగిలించుకోసం వేగిర పడే వివిధ భంగిమలను ప్రదర్శిస్తున్నది, కామకత్వం మూర్తీభవించినది అయిన ప్రియురాలితో శృంగారకేళిలో తేలియాడుచున్నవాణ్ణి అజామిళుడు చూశాడు. అతని పులకించిన రోమాలు నిక్కబొడుచుకున్నాయి.

6-99-క.

కలికి వరు మదన కదనపుఁ

పలుకుల కలకలము బెడఁగు పడు మేఖల ము

మువ్వల రవళిఁ దగిలి గతిగొనఁ

కలకంఠి రతంబు సలుపు గమకముఁ గనియెన్.

టీకా:

కలికి = (ఆ) స్త్రీ యొక్క; వరు = ప్రియుని; మదనకదనపు = రతిక్రీడ యొక్క; పలుకుల = మాటల; కలకలము = కలకలారావము; బెడగుపడు = మనోజ్ఞ మగు; మేఖల = మొలనూలు యందలి; మువ్వల = మువ్వల; రవళిన్ = చిరుశబ్దములకు; తగిలి = తగుల్కొని; గతిగొనన్ = తాళము వేయగా; కలకంఠి = స్త్రీ; రతంబున్ = కామకేళి; సలుపు = చేసెడి; గమకము = యత్నములను; కనియెన్ = చూసెను.

భావము:

రతి పారవశ్యంలో ఆ విటుని కంఠంనుండి వెలువడుతున్న అవ్యక్త మధుర ధ్వనులకు అనుగుణంగా ఆమె నడుమున కదులుతున్న ఒడ్డాణపు మువ్వల సవ్వడి లయ తప్పకుండా తాళం

వేస్తున్నది. ఈ విధంగా తన ప్రియునితో రతిక్రీడలో ఆసక్తురాలై ఉన్న ఆ అందగత్తె తమకాన్ని, గమకాన్ని అజామిళుడు చూశాడు.

6-100-క.

కవకవనై పదనూపుర

రవరవ లాగుబ్బుకొన్న రతిపతి గతులం

జివచివనై విటు చెవులకు

రవళిన్ రతిసల్పు రతుల రవరవ గనియెన్.

టీకా:

కవకవను = కవకవ మని ధ్వనించునవి; ఐ = అయ్యి; పదనూపుర = కాలిగజ్జలు; రవరవలు = ధ్వనులు; ఆగుబ్బుకొన్న = అతిశయించుతున్న; రతిపతి = మన్మథ; గతులన్ = క్రీడలో; చివచివన్ = చివచివలాడెడిది; ఐ = అయ్యి; విటు = విటుని; చెవులు = చెవుల; కున్ = కు; రవళిన్ = చిరుశబ్దముతో; రతిన్ = సంగమించుటను; సల్పు = సలిపెడి; రతుల = అనురాగపు; రవరవన్ = స్పర్ధను; కనియెన్ = కాంచెను.

భావము:

ఆమె కాలి అందెలు ఘల్లు ఘల్లుమని ఒకదానితో ఒకటి పోటీపడి ధ్వనిస్తున్నాయి. ఆ అందెల చప్పుళ్ళు విటునికి వీనుల విందుగా వినిపిస్తున్నవి. ఇలా ఒకరిపైకి ఒకరు ఎగబడి సాగిస్తున్న సంభోగ చమత్కారాలను అజామిళుడు చూశాడు.

"కవకవ", "రవరవ".... ధ్వన్యనుకరణ పదాలుపైన; "క", "వ", "ర" అక్షరాల వృత్త్యనుప్రాసతో అలంకరించి; శృంగారరసం చిక్కగా అల్లిన సహజ కవి పోతన్న గారికి పాదాభివందనాలు...

6-101-చ.

కురులళికంబుపై నెగయఁ గ్రొమ్ముడి వీడఁగ గుబ్బదోయిపై

సరములు చౌకళింపఁ గటిసంగతి మేఖల తాళగింప స

త్యర వర కంకణావళులు గర్జిలఁ గౌ నసియాడ మీదుగా

మరుని వినోదముల్ సలిపె మానిని యౌవన గర్వరేఖతోన్.

టీకా:

కురులు = వెంట్రుకలు; అళికంబు = నుదుటి; పైన్ = మీద; ఎగయన్ = ఎగిరి పడుతుండగ; కొమ్ముడి = జుట్టుముడి; వీడగన్ = విడిపోగా; గుబ్బదోయి = స్తన ద్వయము; పైన్ = మీద; సరములు = హారములు; చౌకళింపన్ = గంతులు వేయుచుండగ; కటి = కటిప్రదేశమును; సంగతి = కూడిన; మేఖల = మొలనూలు; తాళగింప = తాళము వేయుచుండగ; సత్ = మంచి; కర = చేతి; వర = శ్రేష్ఠమైన; కంకణ = గాజుల; ఆవళులు = సమూహములు; గర్జిలన్ = గలగల లాడుచుండగ; కౌను = నడుము; అసియాడ = ఊగిసలాడుచుండగ; మీదుగాన్ = పైనుండి; మరునివినోదముల్ = సురతక్రియలు; సలిపెన్ = జరిపెను; మానిని = స్త్రీ; యౌవన = యౌవనము యొక్క; గర్వరేఖ = గర్వపు గుర్తుల; తోన్ = తోటి.

భావము:

కురులు నుదుటిపై ఎగురుతుండాగా, కొప్పుముడి వీడగా, వక్షోజాలపై ముత్యాల సరాలు నాట్యమాడగా, మొలనూలు చిరుగంటలు తాళం వేయగా, అందాల కరకంకణాలు ధ్వనింపగా, నడుము తూగాడగా యౌవన గర్వంతో ప్రియుని పైకొని ఆ మగువ మన్మథకేళి సల్పింది.

6-102-క.

మవ్వపు సుకుమారాంగిని

జవ్వని నుపగూహనాది సముచిత రతులన్

నివ్వటిలుదానిఁ గని మది

నువ్విళ్ళూరంగ మన్మథోద్ధీపనుడై.

టీకా:

మవ్వపు = కోమలపు; సుకుమార = సుకుమారమైన (సుకుమారాంగని - సుకుమారమైన
దేహముగలామె, స్త్రీ); అంగిని = దేహము గలామె; జవ్వనిన్ = స్త్రీని; ఉపగూహన = కౌగలించు; ఆది =
మొదలగు; సముచిత = తగినట్టి; రతులన్ = రతిక్రీడ లందు; నివ్వటిలు = అతిశయించుతున్న;
దానిన్ = ఆమెను; కని = చూసి; మదిన్ = మనసు; ఉవ్విళ్ళూరంగ = ఉవ్విళ్ళూరుతుండగ; మన్మథ =
కామము; ఉద్దీపనుడు = ఉద్దీకించినవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

మిసమిసలాడే మృదువైన శరీరం గలది, నవయౌవనవతి, కౌగిలించుట మొదలైన శృంగార
క్రీడలలో ఆరితేరినది అయిన ఆ వెలయాలిని చూచి అజామిళుడు కామోద్రేకంతో ఉవ్విళ్ళూరాడు.

6-103-త.

బహుళ దృక్పరిపాక మోహ ని**బద్ధు** డౌచు మనంబులో
సహజ కర్మము వేదశాస్త్రము సాత్త్వికంబు దలంచి త
నిహిత చిత్తము పట్టి పట్టంగ నేర డయ్యె సదా మనో
గహనమందు మరుండు పావకు కైవడిం జరియింపగాన్.

టీకా:

బహుళ = అనేకమైన విధముల; దృక్ = చూపు లనెడి; పరిపాక = పండిన; మోహ = మోహముచే;
నిబద్ధుడు = బంధింపబడిన వాడు; డౌచున్ = అగుచు; మనంబు = మనసు; లోన్ = లో;
సహజకర్మము = స్వధర్మము; వేదశాస్త్రము = వేదశాస్త్రము; సాత్త్వికంబున్ = సాత్త్విక స్వభావములు;
తలచి = తలచుకొని; తత్ = ఆమె యందు; నిహిత = లగ్నమైన; చిత్తమున్ = మనసును;
పట్టిపట్టగనేరడయ్యెన్ = పట్టి ఉంచుకొనలేకపోయెను; సదా = అస్తమాను; మనన్ = మనసు
యనెడి; గహనము = అడవి; అందున్ = అందు; మరుండు = మన్మథుడు; పావకున్ = అగ్ని; కైవడిన్
= వలె; చరియింపగాన్ = తిరుగుచుండగ.

భావము:

మాటిమాటికి ఏపు మీరిన ఆమె చూపులనే మోహపాశాలలో చిక్కుకొన్న ఆ బ్రాహ్మణ కుమారుడు నిత్యకృత్యాలైన వైదిక కర్మలను, శాస్త్ర పాఠాలను, జపతపాలను మరిచిపోయాడు. అతని మనస్సనే అరణ్యంలో కామేద్రేకమనే కార్పిచ్చు చెలరేగ సాగింది. నియమబద్ధమైన అతని చిత్తం పట్టు తప్పిపోయింది.

6-104-శా.

ఆ లీలావతి గండపాళికలపై హాసప్రసాదంబు పై
నాలోలాలక పంక్తి పై నళికపై నాకర్ణ దృగ్భూతి పై
హేలాపాది కుచద్వ యోరు కటిపై నిచ్చల్ పిసాళింపఁగా
జాలిం బొందుచు నాత్మఁ గుందుచు మనోజాతానలోపేతుఁడై.

టీకా:

ఆ = ఆ; లీలావతి = విలాసవతి యొక్క; గండపాళికల = నిండు చెక్కిళ్ళ; పైన్ = మీద;
హాసప్రసాదంబు = చిరునవ్వు చిలకరింపు; పైన్ = మీద; ఆలోల = ఊగుతున్న; అలక =
ముంగురులు; పంక్తి = వరుసల; పైన్ = మీద; అళిక = నుదురు; పైన్ = మీద; ఆకర్ణ = చెవులవరకు
సాగిన; దృక్ = కన్నుల; భూతి = వైభవము; పై = మీద; హేల = విలాసములు; ఆపాది = కలిగించు;
కుచ = స్తనముల; ద్వయ = జంట; ఊరు = తొడలు; కటి = కటిప్రదేశముల; పై = మీద; ఇచ్చల్ =
కోరికలు; పిసాళింపగా = చెలరేగుతుండగా; జాలిన్ = జాలిని; పొందుచు = చెందుతూ; ఆత్మన్ =
మనసున; కుందుచున్ = కుంగిపోతూ; మనన్ = మనసున; జాత = పుట్టిన; అనల = అగ్ని;
ఉపేతుడు = కలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

అప్పటినుండి అజామిళుడు ఆమె చిక్కని చెక్కిళ్ళను, చక్కని చిరునవ్వును, కదులుతున్న
ముంగురులను, నున్నని నుదురును, చెవులదాకా వ్యాపించిన వాల్చిన్నులను, బిగువైన కుచాలను,

విశాలమైన కటి ప్రదేశాన్ని మాటిమాటికి స్మరింపసాగాడు. అతని మనస్సులో ఆమెను పొందాలనే కోరిక చెలరేగింది. దిగులుతో క్రుంగిపోయాడు. విచారించాడు. కామావేశానికి లోనయ్యాడు.

6-105-తే.

మఱి కులాచార వర్తన **మా**టు చేసి

పరగు పితృర్థములు దాని **పా**లు చేసి

సాధు లక్షణ గుణవృత్తి **జా**లు చేసి

లోలలోచన పసఁ జెంది **లో**లుఁ డయ్యె.

టీకా:

మఱి = ఇంకను; కుల = వంశ; ఆచార = ఆచారములప్రకారము; వర్తన = నడచుట; మాటుచేసి = వెనకపెట్టి; పరగు = ప్రసిద్ధములైన; పితృ = తండ్రి యొక్క; అర్థములు = సంపదలు; దాని = ఆమె; పాలుచేసి = పరము జేసి; సాధు = సాధుత్వ; లక్షణ = లక్షణముల; గుణ = సుగుణముల; వృత్తి = వర్తనను; చాలుచేసి = చాలించి; లోల = చంచలమైన; లోచన = కన్నుల గలామె; పసజెంది = రుచిమరగి; లోలుడు = చలించిపోయినవాడు; అయ్యె = అయ్యెను.

భావము:

అజామిళుడు కులాచార మర్యాదలను కూలద్రోశాడు. తండ్రి సంపాదించిన ఆస్తి నంతటినీ దాని పాలు చేసాడు. సాధు లక్షణాలైన సద్గుణాలను విడనాడాడు. బాగా రుచి మరిగి ఆ వాలుగన్నుల వెలయాలి అందచందాలకు లొంగిపోయాడు.

6-106-క.

శ్యా**మ**ను సుమాస్త్ర ఖేలన

కామఁ గులస్త్రీలలామఁ **గ**మనీయగుణ

స్తో**మ** నిజభామ నొల్లక

ధామమున నటించెఁ గ్రించుఁ **ద**నమున జడుఁడై.

టీకా:

శ్యామను = యౌవనవతిని; సుమాస్త్ర = మరుని {సుమాస్త్ర - పూలబాణముల వాడు, మన్మథుడు};
ఖేలన = క్రీడ యందు; కామన్ = కోరిక కలామెను; కులస్తీలలామన్ = శ్రేష్ఠమైన కులీన స్త్రీని
{కులస్తీలలామ - కులస్త్రీ (కులీన స్త్రీ) ల యందు, వ్యు. సత్కుల సంజాత, లలామ (శ్రేష్ఠురాలు)};
కమనీయ = చక్కటి; గుణ = గుణములు; స్తోమను = కలిగి నామెను; నిజ = తన యొక్క; భామను =
భార్యను; ఒల్లక = అంగీకరింపక; ధామమున = ఇంటిలో; నటించెన్ = కటటముతో ప్రవర్తించెను;
క్రించుదనమునన్ = నీచత్వముతో; జడుడు = తెలివితక్కువవాడు; ఐ = అయ్య;

భావము:

యౌవనవతి, కామక్రీడాసక్తురాలు, చక్కటి కులీనురాలు, మనోహరమైన గుణవంతురాలు అయిన
తన భార్యను ఇష్టపడక, నీచుడై తెలివితక్కువతనంతో తనింట్లో తాను కపటముతో మెలగసాగాడు.

6-107-ఉ.

బంధుల దిట్టి సజ్జనుల **బాధ**ల బెట్టి యనాథకోటి బెం
పందెలు చుట్టి యారములు **పట్టి** పథంబులు గొట్టి దిట్టయై
నిందల కోర్చి సాధులకు **నిందితుడై** గడియించు విత్త మా
సుందరి కిచ్చి మచ్చికలు **సొంపెద** గూర్చి వసించె దత్కపన్.

టీకా:

బంధులన్ = బంధువులను; తిట్టి = దూషించి; సజ్జనులన్ = మంచివారిని; బాధలబెట్టి = బాధించి;
అనాథ = దిక్కులేనివారి; కోటిన్ = సమూహములను; పెంపున్ = నాశనము చేసెడి; పందెలు =
జూదరులతో; చుట్టి = స్నేహము చేసి; ఈరములు = పొదలలో; పట్టి = దూరి యుండి; పథంబులుగొట్టి
= దారిద్ర్యపీడిలు చేసి; దిట్ట = ఆరితేరినవాడు; ఐ = అయ్య; నిందలు = తిట్లు; కున్ = కు; ఓర్చి =
ఓర్చుకొనుచు; సాధుల = సాధుజనుల; కున్ = చేత; నిందితుండు = నిందింపబడువాడు; ఐ =
అయ్య; గడియించు = సంపాదించెడి; విత్తము = ధనమును; ఆ = ఆ; సుందరి = స్త్రీ; కిన్ = కి; ఇచ్చి =

ఇచ్చివేసి; మచ్చికలు = చనువుల; సొంపు = అందమును; ఎదన్ = మనసున; కూర్చి = కూర్చుకొని;
వసించె = జీవించెను; తత్ = ఆమె; కృపన్ = దయతో.

భావము:

బంధువులను తిట్టి, సజ్జనులను బాధించి, దిక్కులేని దీనులను చిక్కులపాలు చేసి, దారులు కొట్టి
దోచుకొనడంలో దిట్టయై, నిందలను లెక్క చేయకుండా సంపాదించిన ధనాన్ని ఆ సుందరి కిచ్చి
ఆమె చనువును, అందాన్ని మెచ్చిన మనస్సుతో జీవింపసాగాడు.

6-108-సీ.

సముచిత శ్రుతిచర్చఁ జర్చింప నొల్లక-

సతి కుచద్వయచర్చఁ జర్చ జేయు;

దర్శ కర్మశ పాఠ తర్కంబు గాదని-

కలికితోఁ బ్రణయ తర్కంబు జేయు;

స్మృతిపదవాక్య సంగతి గాక తత్సతి-

పదవాక్య సంగతి పరఁగ జేయు;

నాటకాలంకార నైపుణం బుడిగి త-

న్నాటకాలంకార పాటేఁ దిరుగు;

6-108.1-తే.

బ్రరఁగఁ జిరకాల మీ రీతిఁ బాపనియతి

రమణ దాసీ కుటుంబ భారము వహించి

యది కుటుంబి నిగాఁగఁ బాపాత్ముఁ డగుచు

నశుచియును దుష్టవర్తనుఁ డై మెలంగె.

టీకా:

సముచిత = (తనకు) తగిన; శ్రుతి = వేదశాస్త్ర; చర్చన్ = చర్చలను; చర్చింపన్ = చర్చించుటకు; ఒల్లక
= ఒప్పుకొనక; సతి = ప్రియురాలి; కుచ = స్తనముల; ద్వయ = జంటను; చర్చన్ = గంధపుపూతను;

చర్చజేయు = చర్చించును; తర్క = తర్కశాస్త్రపు; కర్కశ = కఠినమైన; పాఠ = పాఠముల; తర్కంబు =
 ఆలోచనలను; కాదని = ఒప్పుకొనక; కలికి = స్త్రీ; తోన్ = తోటి; ప్రణయ = ప్రణయ విషయములను;
 తర్కంబుజేయు = చర్చించును; స్మృతి = ధర్మశాస్త్రము లందలి; వాక్య = సూక్తుల; సంగతిన్ =
 విషయములను; కాక = కాకుండగ; తత్ = ఆ; సతి = స్త్రీ; వాక్య = మాటల; సంగతిన్ = విషయమై;
 పరగజేయు = తెలుపుతుండును; నాటక = నాటకములు; అలంకార = అలంకారశాస్త్రములను;
 నైపుణంబు = నేర్పును; ఉడిగి = వదలివేసి; తత్ = ఆ; నాటకాలంకారపాటీన్ = నాటకాలాడిని
 గూడి; తిరుగున్ = తిరుగును; పరగ = ప్రసిద్ధముగ; చిరకాలము = అదికమైన కాలము; ఈ = ఈ;
 రీతిన్ = విధముగ; పాప = పాపపు; నియతిన్ = విధానములతోటి.
 రమణ = ప్రీతిగా; దాసీ = దాసీ యొక్క; కుటుంబ = కుటుంబము యొక్క; భారమును = బరువును;
 వహించి = మోసి; అది = ఆమె; కుటుంబిని = సంతానవతి; కాగన్ = అవ్వగా; పాపాత్ముడు =
 పాపాత్ముడు; అగుచున్ = అగుచు; అశుచియును = అశుభ్రమైన వాడు; దుష్టవర్తనుడు = చెడు
 ప్రవర్తన గలవాడు; ఐ = అయ్యి; మెలంగె = వర్తిలెను.

భావము:

ఉచితమైన వేదాలను గురించి చర్చించడం ఇష్టపడక ప్రియురాలి పాలిండ్లమీద చందనం పూతల
 మీద చర్చ సాగిస్తాడు. కఠినమైన తర్కశాస్త్ర పాఠాల ఆలోచనను కాదని ఆ స్త్రీతో ప్రణయతర్కాలు
 చేస్తాడు. ధర్మశాస్త్రాలలోని పదాలను వాక్యాల సంగతి విడిచి ఆమె పదాలను, వాక్యాలను
 మెచ్చుకొని ముచ్చటిస్తాడు. నాటకాలలోని అలంకారాలలోని నైపుణ్యాన్ని వదలి ఆమె నాట్యాన్ని,
 సింగారింపును వర్ణిస్తూ తిరుగసాగాడు. ఈ విధంగా చాలాకాలం అజామిళుడు భ్రష్టాచారుడై ఆ
 వేశ్య కుటుంబాన్ని పోషిస్తూ ఆమెనే భార్యగా భావిస్తూ పాపచిత్తుడై మలినదేహుడై చెడుమార్గంలో
 ప్రవర్తింపసాగాడు.

6-109-క.

అట గాన పాపకర్మునిఁ

గుటిలుని సుజనార్తు ధూర్తుఁ ధూరుని నే మా

రటమునఁ గొని యేగెద మం

తట దండమువలన నితఁడు ధన్యత నొందున్."

టీకా:

అటుగాన = అందుచేత; పాపకర్మునిన్ = పాపపు పనులు చేయువానిని; కుటీలుని = వంకర బుద్ధి
వానిని; సుజన = మంచివారిని; ఆర్తున్ = బాధించువానిని; ధూర్తునిన్ = తిట్టదగినవానిని;
క్రూరునిన్ = క్రూరపు బుద్ధి గలవానిని; నేము = మేము; ఆరాటమునన్ = ఆర్భాటముతో; కొని =
తీసుకొని; ఏగెదము = పోయెదము; అంతటన్ = దానితో; దండము = శిక్ష; వలన = మూలమున;
ధన్యతన్ = పవిత్రతను; ఒందున్ = పొందును.

భావము:

అందువల్ల ఈ పాపాత్ముడు, కుటీల చిత్తుడు, సజ్జన కంటకుడు, ధూర్తుడు అయిన ఈ క్రూరుణ్ణి
బలవంతంగా తీసుకొని పోతున్నాము. తరువాత ఇతడు తగిన దండనం పొంది ధన్యుడౌతాడు"

6-110-వ.

ఇట్లు పలుకుచున్న యమదూతల వారించి, నయకోవిదు లైన భగవద్దూత లిట్లనిరి.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; పలుకుచున్న = మాట్లాడుతున్నట్టి; యమదూతలన్ = యమదూతలను;
వారించి = ఆపి; నయకోవిదులు = మిక్కిలి జ్ఞానము గలవారు; ఐన = అయిన; భగవత్ =
భగవంతుని; దూతలు = దూతలు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనిరి = పలికిరి.

భావము:

ఈ విధంగా మాట్లాడుతున్న యమదూతలను నివారించి, నీతిశాస్త్ర పండితులైన విష్ణుదూతలు
ఇలా అన్నారు.

6-111-క.

"అవురా! ధర్మవివేక

ప్రవరుల పస గానఁబడియెఁ బూపము పుణ్యో

దృష్టల యదంధ్యల దండన

వివరం బొనరింపఁ బడియె విధి యెఱుఁగమిచేన్.

టీకా:

అవురా = ఔరా; ధర్మ = ధర్మాధర్మ; వివేక = విచక్షణ; ప్రవరుల = శ్రేష్ఠుల; పస = సామర్థ్యము;
కానబడియె = తెలిసిపోయినది; పాపము = పాపము; పుణ్య = పుణ్యము; ఉద్యవులన్ =
కలిగినవారిని; అందున్ = వారిలో; అదంధ్యులన్ = దండనార్థులు కానివారిని; దండన =
దండించెడి; వివరంబున్ = వివరములు; ఒనరింపబడియె = చేయబడెను; విధి = చేయవలసిన
విధి; ఎఱుగమి = తెలికపోవుట; చేన్ = చేత.

భావము:

"ఔరా! మీ ధర్మాధర్మ విచక్షణా సామర్థ్యం తెలిసిపోయింది. అజ్ఞానంతో మీరు పుణ్యాత్ములను,
దండింపరాని వారిని దండిస్తారన్న విషయం వెల్లడి అయింది.

6-112-చ.

సములును సాధులున్ విహితశాసనులున్సుదయాళురున్ శుభో

త్తమగుణులైన యట్టి తల్లిదండ్రులు బిడ్డల కెగ్గు జేయుచో

క్రమమున వార లెవ్వరికిఁ గైకొని కుయ్యడఁజాలువారు సం

భ్రమమున మీ మనంబులఁ దిరుబుగఁ జర్చయొనర్చి చూడుఁడా;

టీకా:

సములు = సమబుద్ధి గలవారు; సాధులున్ = సాధు స్వభావులును; విహిత = విధింపబడిన;
శాసనులున్ = నియమములు గలవారు; సుదయాళురున్ = మంచి దయ గలవారు; శుభ =
శుభకరమైన; ఉత్తమ = ఉత్తమమైన; గుణులు = గుణములు గలవారు; ఐన = అయిన; అట్టి =
అటువంటి; తల్లిదండ్రులు = తల్లిదండ్రులు; బిడ్డలు = సంతానమున; కున్ = కు; ఎగ్గు = అపకారము;
చేయుచో = చేయుచున్నట్లయిన; క్రమమునన్ = పద్ధతిగా; వారలు = వారు; ఎవ్వారి = ఎవరి; కిన్ =

కి; కైకొని = చేపట్టి; కుయ్యడజాలువారు = మొరపెట్టుకొన గలరు; సంభ్రమమునన్ = తొట్టుపాటుతో;
మీ = మీ యొక్క; మనంబులన్ = మనసులలో; తిరంబుగన్ = స్థిరముగ; చర్చన్ = తరచి
ఆలోచించుట; ఒనర్చి = చేసి; చూడుడా = చూడండి.

భావము:

సమబుద్ధి కలవారు, సాధువర్తనులు, నియమ బద్ధులు, మంచి దయాపరులు, గొప్ప సుగుణాలు
కలిగిన తల్లిదండ్రులే తమ బిడ్డలకు కీడు చేయ తలపెట్టితే ఇక ఆ బిడ్డలు ఎవరితో
మొరపెట్టుకుంటారు? మీ మనస్సులలో మీరే ఆలోచించి చూడండి.

6-113-ఆ.

ఎఱుక గలుగు నాతఁ డేది యొనర్చిన

నది యొనర్తు రితరు లైన వార

లతఁడు సత్య మిట్టి ధనె నేని లోకంబు

దత్తవర్తనమునఁ దగిలి యుండు.

టీకా:

ఎఱుకగలుగునాతడు = తెలిసినవాడు, జ్ఞాని; ఏది = ఏదైతే; ఒనర్చినన్ = చేసినచో; అది = దానిని;
ఒనర్తురు = చేసెదరు; ఇతరులైన = మిగిలిన; వారలు = వారు; అతడు = అతడు; సత్యము = సత్యము;
ఇట్టిది = ఇది; అనెను = అనిన; ఏని = చో; లోకంబు = లోకము; తత్ = ఆ; ప్రవర్తనమునన్ =
నడవడికను; తగిలి = లగ్నమై; ఉండు = ఉండును.

భావము:

లోకంలో జ్ఞానవంతుడు ఏది చేస్తే ఇతరులు కూడా దానినే చేస్తారు. అతడు దేనిని సత్యం అని
నిర్ణయిస్తాడో లోకం దానినే నమ్మి అదే విధంగా ప్రవర్తిస్తుంది.

6-114-ఆ.

నెమ్మిఁ దొడలమీఁద నిద్రించు చెలికాని
నమ్మదగినవాఁడు నయము విడిచి
ద్రోహబుద్ధిఁ జంప దొడరునే? యెందైనఁ
ప్రీతి లేక ధర్మదూతలార!

టీకా:

నెమ్మిన్ = ప్రేమగా; తొడల = తొడల; మీద = పైన; నిద్రించు = నిద్రపోవుచున్న; చెలికాని = స్నేహితుని;
నమ్మదగినవాడు = నమ్మకస్తుడు; నయము = న్యాయమును; విడిచి = వదలేసి; ద్రోహ = మోసపు;
బుద్ధిన్ = బుద్ధితో; చంపన్ = చంపుటకు; తొడరునె = యత్నించునా; ఎందైనన్ = ఎక్కడైనను; ప్రీతి =
ప్రేమ; లేక = లేకుండగ; ధర్మదూతలార = యమదూతలారా.

భావము:

యమదూతలారా! నమ్మి తన తొడలపై నిద్రించే మిత్రుణ్ణి నీతి విడిచి ద్రోహబుద్ధితో ప్రీతి లేకుండా
ఎక్కడైనా ఎవ్వడైనా చంపడానికి పూనుకుంటాడా?

6-115-ఆ.

చిత్తమెల్ల నిచ్చి చెలితనంబున వచ్చి
నచ్చి కలయ మెచ్చి నమ్మువానిఁ
గరుణ గలుగువాఁడు కడుసౌమ్యుఁ డగువాఁడు
చింతజేయ కెట్లు చెఱుప నేర్పు?

టీకా:

చిత్తము = మనసు; ఎల్లన్ = అంతయును; ఇచ్చి = సమర్పించి; చెలితనంబునన్ = స్నేహముతో;
వచ్చి = చేరి; నచ్చి = ఇష్టముగా; కలయమెచ్చి = మిక్కిలిగా కీర్తించి; నమ్మువానిన్ = నమ్మేడివానిని;
కరుణగలుగువాడు = దయామయుడు; కడు = మిక్కిలి; సౌమ్యుడగువాడు = సౌమ్యుడు;
చింతజేయక = ఆలోచించక; ఎట్లు = ఏ విధముగ; చెఱుపన్ = పాడుచేయ; నేర్పు = యత్నించును.

భావము:

మనస్సు నిచ్చి స్నేహభావంతో వచ్చి, తనకు నచ్చి, తనను మెచ్చి నమ్ముకున్న వ్యక్తికి
బుద్ధిమంతుడు ఆలోచించకుండా ఎలా కీడు చేస్తాడు?

6-116-వ.

అదియునుం గాక

టీకా:

అదియునున్ = అంతే; కాక = కాకుండగ.

భావము:

అంతేకాక...

6-117-ఉ.

ఈతడు కోటిసంఖ్యలకు నెక్కుడు పుట్టువులందుఁ జెంది యా
యతము లైన పాప నివహంబుల నన్నిటిఁ బాఱఁ దోలెఁ బ్ర
ఖ్యాతమతిన్ మహా మరణ కాలమునన్ హరిపుణ్యనామ సం
భూత సుధామయాద్భుత విభూతిక రాక్షర సంగ్రహంబునన్.

టీకా:

ఈతడు = ఇతడు; కోటిసంఖ్యల = కోటి; కున్ = కంటె; ఎక్కుడు = ఎక్కువైన; పుట్టువులు =
జన్మములు; అందున్ = లో; చెంది = జన్మించి; ఆయతములు = వచ్చిపడినవి; ఐన = అయినట్టి; పాప
= పాపపు; నివహంబులన్ = సమూహములను; అన్నిటిన్ = సమస్తమును; పాఱదోలెన్ =
పోగొట్టుకొనెను; ప్రఖ్యాత = ఖ్యాతికెక్కిన; మతిన్ = బుద్ధితో; మహా = గొప్పగ; మరణ = మరణించెడి;
కాలమునన్ = సమయములో; హరి = నారాయణుని; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన; నామ = నామము

వలన; సంభూత = పుట్టిన; సుధామయ = అమృతమయ; అద్భుత = అద్భుతమైన; విభూతిన్ =
వైభవమును; కర = కలిగించెడి; అక్షర = అక్షరముల; సంగ్రహంబునన్ = కూర్పుతోటి.

భావము:

ఇతడు మరణ సమయంలో అమృతమయమైన అద్భుతమైన అక్షరాలతో కూడిన భగవంతుని
పుణ్యనామాన్ని స్వీకరించడం వలన కోటి కంటే ఎక్కువ జన్మలలో చేసిన పాపాల నన్నింటినీ
పోగొట్టుకున్నాడు.

6-118-నీ.

బ్రహ్మహత్యానేక పాపాటవుల కగ్ని-

క్రీలలు హరినామ కీర్తనములు;

గురుతల్ప కల్మష క్షారసర్పములకు-

గ్రేకులు హరినామ కీర్తనములు;

తపనీయ చౌర్య సంతమసంబునకు సూర్య-

క్రిరణముల్ హరినామ కీర్తనములు;

మధుపాన కిల్బిష మదనాగ సమితికి-

గ్రేసరుల్ హరినామ కీర్తనములు;

6-118.1-తే.

మహిత యోగోగ్ర నిత్యసమాధి విధుల

నలరు బ్రహ్మాది సురలకు నందరాని

భూరి నిర్వాణ సామ్రాజ్య భోగభాగ్య

ఖేలనంబులు హరినామ కీర్తనములు;

టీకా:

బ్రహ్మహత్య = బ్రహ్మహత్య మొదలైన; అనేక = అనేకమైన; పాప = పాపములు యనెడి; అటవులు =
అడవుల; కున్ = కి; అగ్నిక్రీలలు = నిప్పులమంటలు వంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ =

నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; గురు = గురువు; తల్ప = భార్యా సంగమ; కల్మష = పాపము యనెడి; క్రూర = క్రూరమైన; సర్పములు = పాములకు; కేకులు = నెమళ్ళు వంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ = నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; తపనీయ = బంగారమును; చౌర్య = దొంగతనము యనెడి; సంతమసంబున్ = చిక్కటి చీకట్లు; కున్ = కు; సూర్య = సూర్యుని; కిరణముల్ = కిరణముల వంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ = నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; మధుపాన = మద్యము త్రాగిన; కిల్బిష = పాపము యనెడి; మద = మదించిన; నాగ = ఏనుగుల; సమితి = సమూహమున; కిన్ = కి; కేసరుల్ = సింహముల వంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ = నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; మహిత = గొప్ప; యోగ = యోగములలో; ఉగ్ర = తీవ్రమైనవాని; నిత్య = శాశ్వతమైన; సమాధి = సమాధి; విధులన్ = కర్మము లందు; అలరు = అలరారెడి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలగు; సురలు = దేవతల; కున్ = కు; అందరాని = అందకోలేని; భూరి = అత్యంత గొప్పడైన; నిర్వాణ = మోక్ష; సామ్రాజ్య = సామ్రాజ్యము యొక్క; భోగ = భోగములు; భాగ్య = భాగ్యములతో కూడిన; ఖేలనంబులు = విలాసములు; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ = నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు.

భావము:

హరి నామ సంకీర్తనలు బ్రహ్మహత్య మొదలైన పాపాలనే అడవులకు అగ్నిజ్వాలలు. గురుద్రోహమనే క్రూర సర్పాలకు నెమళ్ళు. బంగారాన్ని దొంగిలించడం అనే చిక్కని చీకట్లకు సూర్యకిరణాలు. మధుపానమనే పాపపు టేనుగులకు సింహాలు. ఆ హరినామ కీర్తనలు బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలకు కూడా అందరాని మోక్ష సామ్రాజ్య వైభవ విలాసాలు.

6-119-నీ.

ముక్తికాం తైకాంత మోహన కృత్యముల్-

కీలిమై హరినామ కీర్తనములు;

సత్యలోకానంద సౌభాగ్యయుక్తముల్-

కీలిమై హరినామ కీర్తనములు;

మహిత నిర్వాణ సామ్రాజ్యాభిషిక్తముల్-

కేలిమై హరినామ కీర్తనములు;

బహుకాల జనిత తపఃఫల సారముల్-

కేలిమై హరినామ కీర్తనములు;

6-119.1-తే.

పుణ్యమూలంబు లనపాయ పోషకంబు

లభిమతార్థంబు లజ్ఞాన హరణ కరము

లాగమాం తోపలబ్ధంబు లమృతసేవ

లార్తశుభములు హరినామ కీర్తనములు;

టీకా:

ముక్తి = మోక్ష మనెడి; కాంత = స్త్రీతోటి; ఏకాంత = ఏకాంతమైన; మోహన = మనోహరమైన;
కృత్యముల్ = పనులు యనెడి; కేలిమై = క్రీడల వంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ = నామములను;
కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; సత్యలోక = సత్యలోకపు; ఆనంద = ఆనందములు; సౌభాగ్య =
సౌభాగ్యములతో; యుక్తములు = కూడినవియైన; కేలిమై = క్రీడలవంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ
= నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; మహిత = గొప్ప; నిర్వాణ = మోక్ష; సామ్రాజ్య =
సామ్రాజ్యపు; అభిషిక్తములు = పట్టాభిషేకముల; కేలిమై = క్రీడలవంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ =
నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు; బహు = అధికమైన; కాల = కాలము; జనిత = కలిగిన;
తపః = తపస్సుయొక్క; ఫలసారముల్ = ఫలితముల; కేలిమై = క్రీడలవంటివి; హరి = విష్ణుమూర్తి;
నామ = నామములను; కీర్తనములు = కీర్తించుటలు;
పుణ్య = పుణ్యములకు; మూలంబులు = కారణభూతములు; అనపాయ = ఎడబాటులేని;
పోషకంబులు = పోషించునవి; అభిమత = కోరిన; అర్థంబులు = కోరికలు; అజ్ఞాన = అజ్ఞానమును;
హరణ = హరించుట; కరములు = చేయునవి; ఆగమాంత = వేదాంతమున; ఉపలబ్ధంబులు =
లభించెడివి; అమృత = అమృతమును; సేవలు = సేవించుటలు; ఆర్త = బాధలలో నుండు వారికి;
శుభములు = శుభకర మైనవి; హరి = విష్ణుమూర్తి; నామ = నామములను; కీర్తనములు =
కీర్తించుటలు

భావము:

హరినామ కీర్తనలు ముక్తికాంత ఏకాంత మోహన విహారాలు, సత్యలోక నివాసాన్ని ప్రసాదించే ఆనంద సౌభాగ్య విలాసాలు, మోక్ష సామ్యాజ్య పట్టాభిషేక స్వరూపాలు, ఎంతోకాలం చేసిన తపస్సుకు ఫలాల సారాంశాలు, పుణ్యాలకు కారణాలు, ప్రమాదాలనుండి రక్షించి పోషించేవి, కోరిన ప్రయోజనాల నిచ్చేవి, అజ్ఞానాన్ని హరించేవి, అమృతం వంటి వేదాంతసారాన్ని అందించేవి, ఆర్తులకు శుభాల నిచ్చేవి.

6-120-క.

కామంబు పుణ్యమార్గ

స్థమంబు మునీంద్ర సాంద్రచేతస్సరసీ

ధామంబు విష్ణు నిర్మల

నామంబుఁ దలంచువాఁడు నాథుఁడు గాడే?

టీకా:

కామంబు = కోరదగినది; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన; మార్గ = విధానమునకు; స్థమంబు = స్థిరమైన స్థానములు; ముని = మునులలో; ఇంద్ర = ఇంద్రుని వంటివారి; సాంద్ర = చిక్కటి; చేతన్ = మనసు యనెడి; సరసీ = సరస్సుల; ధామంబులు = నివాసములు; విష్ణు = విష్ణుమూర్తి యొక్క; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; నామంబున్ = నామములను; తలచువాడు = స్మరించెడివాడు; నాథుడు = ప్రభువు; కాడే = కాడా ఏమి.

భావము:

కోరదగినది, పుణ్యమార్గాలకు నిలయమైనది, మునీంద్రుల మనస్సులనే సరోవరాలే నివాసంగా ఉన్నది అయిన విష్ణు పవిత్ర నామాన్ని స్మరించేవాడు ప్రభువే కదా!

6-121-క.

డెందంబు పుత్రు వలనం

జెందిన దని తలప వలదు శ్రీపతి పే రే

చందమున నైనఁ బలికిన

నందకధరుఁ డందుఁ గలఁడు నాథుం డగుచున్.

టీకా:

డెందంబు = మనసు; పుత్రు = కుమారుని; వలనన్ = వలన; చెందినది = సంబంధించినది; అని = అని; తలపన్ = అనుకొన; వలదు = వద్దు; శ్రీపతి = నారాయణుని (శ్రీపతి - శ్రీ (లక్ష్మీదేవి) పతి (భర్త), విష్ణువు); పేరు = నామమును; ఏ = ఎట్టి; చందమునన్ = విధముగ; ఐనన్ = అయినప్పటికిని; పలికిన = పలికినట్లయిన యెడల; నందకధరుడు = నారాయణుడు (నందకధరుడు - నందకము యనెడి ఖడ్గమును ధరించెడివాడు, విష్ణువు); అందున్ = దానిలో; కలడు = ఉన్నాడు; నాథుండు = పాలించెడివాడు; అగుచున్ = అగుచూ.

భావము:

ఇతడు "నారాయణా!" అని పిలిచినప్పుడు ఇతని మనస్సు కుమారుని మీద ఆసక్తమై ఉన్నదని మీరు అనుకోవద్దు. భగవంతుని పేరును ఏ విధంగా పలికినా శ్రీహరి రక్షకుడై అందులోనే ఉంటాడు.

6-122-ఆ.

బిడ్డపేరు పెట్టి పిలుచుట విశ్రామ

క్షేళి నైన మిగులఁ గేలి నయినఁ

బద్య గద్య గీత భావార్థముల నైనఁ

గమలనయనుఁ దలఁపఁ గలుపహరము.

టీకా:

బిడ్డ = పుత్రుని; పేరు = పేరు; పెట్టి = తో; పిలుచుట = పిలుచుట; విశ్రామ = కాలక్షేపపు; కేళిన్ = ఆటలకి; ఐనన్ = అయినప్పటికిని; మిగులన్ = మిక్కిలి; గేలిన్ = పరిహాసమునకు; అయినన్ = అయినప్పటికిని; పద్యగద్య = కావ్య రూపములు; గీత = కీర్తనలలోని; భావ = భావములు; అర్థములన్ = అర్థములతో; ఐనన్ = అయినప్పటికిని; కమలనయను = నారాయణుని {కమల నయనుడు - కమలముల వంటి నయనములు గలవాడు, విష్ణువు}; తలపన్ = స్మరించిన; కలుష = (అవి) పాపములు; హరము = నశింపజేయును.

భావము:

కుమారుని పేరు పెట్టి పిలిచినా, విశ్రాంతి వేళలోనైనా, ఆటలోనైనా, పరిహాసంగానైనా, పద్య వచన గీత భావార్థాలతోనైనా కమలాక్షుణ్ణి స్మరిస్తే పాపాలు తొలగిపోతాయి.

6-123-ఉ.

కూలినచోటఁ గొట్టుపడి కుందినచోట మహాజ్వరాదులం

ప్రేలినచోట సర్పముఖ పీడల నందినచోట నార్తులై

తూలినచోట విష్ణు భవదూరునిఁ బేర్కొనిరేని మీద న

కాలుని యాతనావితతిఁ గ్రానరు పూనరు దుఃఖభావముల్.

టీకా:

కూలిన = కూలబడిపోయిన; చోటన్ = సమయములోను; కొట్టుబడి = దెబ్బతిని; కుందిన = కుంగిపోయిన; చోటన్ = సమయములోను; మహా = పెద్దపెద్ద; జ్వర = జ్వరము; ఆదులన్ = మొదలగువాని యందు; ప్రేలిన = వేగుతున్న; చోటన్ = సమయములోను; సర్ప = పాము; ముఖ = మొదలైన; పీడలన్ = బాధలను, పీడించువానిని; అందిన = చెందిన; చోటన్ = సమయములోను; ఆర్తులు = దుఃఖపడువారు; ఐ = అయ్యి; తూలిన = చలించిపోయిన; చోటన్ = సమయములోను; విష్ణున్ = నారాయణుని; భవదూరునిన్ = నారాయణుని {భవదూరుడు - భవబంధములను దూరము చేయువాడు, విష్ణువు}; పేర్కొనిరి = స్మరించిరి; ఏని = అయినచో; మీదన్ = ఆపైన; కాలుని

= యముని; యాతన = తీవ్రవేదనల, కారియపెట్టుటల; వితతిన్ = సమూహమును; కానరు = చూడరు; పూనరు = పొందరు; దుఃఖ = దుఃఖపూరిత; భావముల్ = భావనలను.

భావము:

తూలి పడినప్పుడు, దెబ్బలు తిని దుఃఖపడినప్పుడు, భయంకర జ్వరాలతో పిచ్చిగా ప్రేలినప్పుడు, పాము మొదలైన విషజంతువుల బాధ కలిగినప్పుడు, బాధలతో అలమటించి నప్పుడు భవబంధాలను నాశనం చేసే విష్ణు నామాన్ని ఉచ్చరిస్తే చాలు యమబాధలు కాని, దుఃఖాలు కాని పొందరు.

6-124-సీ.

అతిపాపములకుఁ బ్రయత్న పూర్వకముగఁ-

దనుపాపముల కమితంబు గాఁగ

సన్నుని వరులచే సంప్రోక్షమై యుండు-

నిర్మలం బగు పాప నిష్కృతములు

గ్రమరూపమున నుపశమనంబులగుఁ గాని-

తత్సాపచయములు ద్రువ లేవు;

సర్వకర్మంబుల సంహార మొనరించి-

చిత్తంబునకుఁ దత్త్వసిద్ధి నొసఁగు

6-124.1-ఆ.

నొనర నేశు సేవ, యోగిమానస సరో

వాసు సేవ, హేమవాసు సేవ,

వేదవేద్యు సేవ, వేదాంత విభు సేవ,

పరమపురుష పాదపద్మ సేవ.

టీకా:

అతి = మిక్కిలి; పాపముల = పాపముల; కున్ = కు; ప్రయత్నపూర్వకముగన్ = కావాలని చేసిన;
తనుపాపముల = పెద్ద పాపముల; కున్ = కు; అమితముగా = మిక్కిలిగా; కాగ = అగునట్లు; సత్ =
మంచి; ముని = మునులలో; వరుల = ఉత్తముల; చేన్ = చేత; సంప్రోక్తము = ఉపదేశింపబడినవి; ఐ
= అయ్యి; ఉండు = ఉండెడి; నిర్మలంబు = స్వచ్ఛమైనవి; అగు = అయిన; పాప = పాపములను;
నిష్కృతములు = ప్రాయశ్చిత్తములు; క్రమరూపమునను = క్రమక్రమముగా; ఉపశమనంబులు =
ఉపశమనము నిచ్చునవి; అగున్ = అగును; కాని = కాని తత్ = ఆ; పాప = పాపముల;
చయములున్ = సమూహములను; తరువ = తరింప, దాటించ; లేవు = లేవు; సర్వ = సమస్తమైన;
కర్మంబులన్ = కర్మలను; సంహారము = నాశనము; ఒనరించి = చేసి; చిత్తంబున్ = మనసు; కున్ =
కు; తత్త్వ = పరతత్త్వ; సిద్ధి = సిద్ధిని; ఒసగు = కలుగజేయును; ఒనరన్ = చక్కగా; ఈశు = భగవంతుని;
సేవ = భక్తి.

యోగిమానససరోవాసు = నారాయణుని {యోగి మానస సరోవాసుడు - యోగి (యోగుల
యొక్క) మానస (మనసు లనెడి) సరః (సరస్సు లందు) వాసుడు (నివసించెడివాడు), విష్ణువు}; సేవ
= భక్తి; హేమవాసు = నారాయణుని {హేమ వాసుడు - బంగారు అంబరములను ధరించువాడు,
విష్ణువు}; సేవ = భక్తి; వేదవేద్యు = నారాయణుని {వేద వేద్యుడు - వేదములచే వేద్యుడు
(తెలియబడువాడు), విష్ణువు}; సేవ = భక్తి; వేదాంతవిభు = నారాయణుని {వేదాంత విభుడు -
వేదాంతములు (ఉపనిషత్తాదులు) యందలి విభుడు (ప్రభువు), విష్ణువు}; సేవ = భక్తి; పరమపురుష
= నారాయణుని {పరమ పురుషుడు - సర్వమునకు పరమైన పురుషుడు, విష్ణువు}; పాద =
పాదము లనెడి; పద్మ = పద్మముల; సేవ = భక్తి.

భావము:

పెద్ద పాపాలకు పెద్ద ప్రాయశ్చిత్తాలను, చిన్న పాపాలకు చిన్న ప్రాయశ్చిత్తాలను మహానుభావులైన
మునులు నిర్ణయించి ఉంచారు. కాని ఆ ప్రాయశ్చిత్తాల వల్ల ఆ పాపాలు తాత్కాలికంగా
ఉపశమిస్తాయి తప్ప పూర్తిగా పరిహారం కావు. సమస్త పాపాలను సంపూర్ణంగా సంహరించి
మనస్సును పరిశుద్ధం చేయాలంటే భగవంతుని సేవ ఒక్కటి సరియైన త్రోవ. ఆ పరమేశ్వరుణ్ణి, ఆ

యోగిమానస వాసుణ్ణి, ఆ బంగారు వస్త్రాలు ధరించు వాణ్ణి, ఆ వేదవేద్యుణ్ణి, ఆ వేదాంత ప్రభువును, ఆ పురుషోత్తముణ్ణి స్మరిస్తూ ఆయన పాదాలు సేవిస్తే మోక్షం లభిస్తుంది.

6-125-క.

హరి నెఱుగని యా బాలుడు

హరిభక్తులతోడఁ గూడి హరి యను వాడున్

సరియై దోషము లడచును

గరువలితో నగ్ని దృఢముఁ గాల్చిన భంగిన్.

టీకా:

హరిన్ = నారాయణుని; ఎఱుగని = తెలియని; ఆ = ఆ; బాలుడు = పిల్లవాడు; హరి = నారాయణుని; భక్తుల్ = భక్తుల; తోడన్ = తోటి; కూడి = కలిసి; హరి = నారాయణ; అను = అనెడి; వాడున్ = వాడు కూడ; సరి = సమానము; ఐ = అయ్యి; దోషములన్ = పాపములను; అడచును = అణచివేయును; కరువలి = గాలి; తోన్ = తోకూడిన; అగ్ని = నిప్పు; తృణమున్ = గడ్డిపరకలను; కాల్చిన = కాల్చివేయు; భంగిన్ = విధముగ.

భావము:

భగవంతుడంటే ఏమిటో ఎరుగని బాలుడు హరిభక్తులలో చేరి "హరి హరి" అంటే చాలు, అగ్ని గాలితో కూడి గడ్డిని కాల్చివేసినట్లు హరినామ స్మరణం పాపాలన్నిటినీ అణచివేస్తుంది.

6-126-ఉ.

ఆరయ వీర్యవంత మగు నౌషధమెట్లు యదృచ్ఛఁ గొన్న ద

చ్చారు గుణంబు రోగములఁ జయ్యనఁ బాపెడు మాడ్కిఁ బుణ్య వి

స్సారుని నంబుజోదరునిఁ బామరుఁ డజ్ఞఁ డవజ్ఞఁ బల్కినన్

వారక తత్ప్రభావము ధ్రువంబుగ నాత్మగుణంబుఁ జూపదే?

టీకా:

ఆరయన్ = తరచి చూసిన; వీర్యవంతము = బలమైనది; అగు = అయిన; ఔషధము = మందు; ఎట్లు = ఏవిధముగనైతే; అదృచ్ఛన్ = చూడకుండగ; కొన్నన్ = తీసుకొన్నప్పటికిని; తత్ = దాని; చారు = మంచి; గుణంబు = గుణములు; రోగములన్ = జబ్బులను; చయ్యన = శ్రీఘ్రమే; పాపెడు = పోగొట్టెడు; మాడ్కిన్ = విధముగనే; పుణ్యవిస్ఫారునిన్ = నారాయణుని {పుణ్య విస్ఫారుడు - పుణ్యములకు విస్ఫారుడు (అధికముగా కలవాడు), విష్ణువు}; అంబుజోదరునిన్ = నారాయణుని {అంబుజోదరుడు - అంబుజము (పద్మము) ఉదరుడు (ఉదరమున గలవాడు), విష్ణువు}; పామరుడు = నీచు డైనను; అజ్ఞుడు = తెలివిలేనివాడు; అవజ్ఞ = తిరస్కారముతో; పలికినను = పలికినప్పటికిని; వారక = తప్పక; తత్ = దాని (భగవన్నామ); ప్రభావము = ప్రభావము; ధ్రువంబుగన్ = తప్పనిసరిగ; ఆత్మ = తన; గుణంబున్ = స్వభావమును; చూపదే = చూపించదా ఏమి.

భావము:

సారవంతమైన ఔషధాన్ని అనుకోకుండా పొరపాటున సేవించినా దాని గుణం వృధాగా పోదు. దాని ప్రభావం రోగాలను పోగొడుతుంది. అదే విధంగా పరమ పావనుడైన భగవంతుని నామం తెలియక పలికినా, తిరస్కార భావంతో పలికినా దాని ప్రభావం ఊరకే పోదు. దాని మహత్తర గుణాన్ని అది తప్పక చూపిస్తుంది.

6-127-క.

ధృతి దప్పిన తఱినిఁ బురా

కృతమునఁ గాకెట్లు దోచుఁ గేశవుఁడు మదిన్

మితి లేని జగముఁ దాల్చిన

యతఁ డొక్కని మనములోన నడఁగెడు వాడే?

టీకా:

ధృతి = వంటిమీది తెలివి; తప్పిన = తప్పిపోయిన; తఱిన్ = సమయము నందు; పురాకృతమునన్ = పూర్వజన్మ సుకృతము వలన; కాక = కాకుండగ; ఎట్లు = ఏ విధముగ; తోచున్ = స్మరణకు

వచ్చును; కేశవుడు = నారాయణుడు; మదిన్ = మనసు నందు; మితి = పరిమితి; లేని = లేనట్టి;
 జగమున్ = లోకములను; తాల్చిన = ధరించిన; అతడు = అతడు; ఒక్కని = ఒక్క మానవుని;
 మనము = మనసు; లోననే = లోపల; అడగెడువాడే = అణిగి ఉండువాడా ఏమి.

భావము:

అంత్యకాలంలో ధైర్యం సన్నగిల్లినప్పుడు పూర్వజన్మ పుణ్య విశేషం ఉంటేనే కాని కేశవుడు
 మనస్సుకు తోచడు. లోకాలన్నింటిని తనలో ధరించిన ఆ భగవంతుడు కేవలం ఒక్కని
 మనస్సులోనే ఇమిడేవాడు కాడు.

6-128-మ.

నిరతంబై నిరవద్యమై నిఖిల చిన్నిర్మాణమై నిత్యమై

నిరహంకార గుణాఢ్యమై నియమమై నిర్దోషమైనట్టి శ్రీ

హరి నామస్మరణామృతం బితడు ప్రత్యక్షంబు సేవించెఁ దా

మరణాంతంబున నిట్టి సజ్జనుని ధర్మంబేల వ్యర్థం బగున్."

టీకా:

నిరతంబు = ఎడతెగనిది; ఐ = అయ్యి; నిరవద్యము = లోపము లేనిది; ఐ = అయ్యి; నిఖిల =
 సమస్తమైన; చిత్ = చైతన్యమును; నిర్మాణము = నిర్మించునది; ఐ = అయ్యి; నిత్యము = శాశ్వతమైనది;
 ఐ = అయ్యి; నిరహంకార = అహంకారములేని; గుణ = సద్గుణములు కలిగి ఉండుటలో; ఆఢ్యము =
 శ్రేష్ఠమైనది; ఐ = అయ్యి; నియమము = సర్వ నియామక మైనది; ఐ = అయ్యి; నిర్దోషము =
 దోషములు లేనిది; ఐనట్టి = అయినట్టి; శ్రీ = శుభకరమైన; హరి = నారాయణుని; నామ =
 నామమును; స్మరణ = స్మరించుట యనెడి; అమృతంబున్ = అమృతమును; ఇతడు = ఇతడు;
 ప్రత్యక్షంబున్ = ఇంద్రియల పూర్వకముగా; సేవించెన్ = కొలిచెను; మరణాంతంబునన్ = చనిపోవు
 సమయము నందు; ఇట్టి = ఇటువంటి; సజ్జనుని = మంచివాని యొక్క; ధర్మంబు = ధర్మము; ఏలన్
 = ఎందులకు; వ్యర్థంబు = ఉపయోగపడనిది; అగున్ = అగును.

భావము:

శాశ్వతమూ, నిర్దోషమూ, సమస్త చైతన్యానికి ఆలవాలమూ, నిత్యసత్యమూ, అహంకారం లేని గుణాలతో కూడినదీ, నియమబద్ధమూ, నిర్మలమూ అయిన శ్రీహరి నామమనే అమృతాన్ని ఈ అజామిళుడు ప్రత్యక్షంగా సేవించాడు. ఈ హరినామ స్మరణ మనే ధర్మం ఈ సత్పురుషుని మరణానంతరం ఎందుకు వృథా అవుతుంది?"

6-129-వ.

అని యిట్లు భగవద్దూతలు భాగవతధర్మంబు నిర్ణయించి, యియ్యర్థంబున మీకు సంశయంబు గలదేని మీ రాజు నడుగుడు; పొం"డని పలికి బ్రాహ్మణుని నతిఘోరం బైన యామ్యపాశబంధ నిర్ముక్తునిం గావించి, యమభటుల వలని యుదుటు వాపి; రంత నా యమదూత లా భగవద్దూతల సంభాషణ ప్రభావంబునఁ దమ మనంబుల శాంతి నొంది భగవత్తత్త్వ జిజ్ఞాసులై చేయునది లేక నిరాకృతులై, యమలోకంబునకుం జని, పితృపతికి సర్వంబును నెఱింగించి; రంత.

టీకా:

అని = అని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; భగవత్ = భగవంతుని; దూతలు = సేవకులు; భాగవత = భగవంతుని యొక్క; ధర్మంబు = ధర్మమును; నిర్ణయించి = నిశ్చయించి పలికి; ఈ = ఈ; అర్థంబునన్ = విషయములో; మీకు = మీకు; సంశయంబున్ = అనుమానము; కలదు = ఉన్నట్లు; ఏని = అయినచో; మీ = మీ యొక్క; రాజు = ప్రభువును; అడుగుడు = అడగండి; పొండు = వెళ్ళండి; అని = అని; పలికి = చెప్పి; బ్రాహ్మణుని = విప్రుని; అతి = మిక్కిలి; ఘోరంబు = భయంకరము; ఐన = అయిన; యామ్య = యముని యొక్క; పాశ = పాశముల; బంధ = బంధములనుండి; నిర్ముక్తినిన్ = విడిపింప బడినవానిగా; కావించి = చేసి; యమభటులు = యమభటుల; వలని = వలని; ఉదుటు = అదురు, భయము; పాపిరి = పొగొట్టిరి; అంతన్ = అంతట; ఆ = ఆ; యమదూతలు = యమదూతలు; ఆ = ఆ; భగవత్ = నారాయణుని; దూతల = సేవకుల; సంభాషణ = మాటల యొక్క; ప్రభావంబునన్ = ప్రభావమువలన; తమ = తమ యొక్క; మనంబులన్ = మనసులందు; శాంతిన్ = శాంతిని; ఒంది = పొంది; భగవత్ = భగవంతుని; తత్త్వ = తత్త్వము నందు; జిజ్ఞాసులు = ఆసక్తి గలవారు; ఐ = అయ్యి; చేయునది = చేసిడిది; లేక = లేక; నిరాకృతులు = తిరస్కరింపబడిన వారు; ఐ

= అయ్య; యమలోకంబున్ = యమలోకమున; కున్ = కు; చని = వెళ్ళి; పితృపతి = యముని; కిన్ = కి; సర్వంబునున్ = సమస్తమును; ఎఱింగించిరి = తెలిపిరి; అంతన్ = అంతట.

భావము:

అని ఈ విధంగా విష్ణుదూతలు భాగవత ధర్మాన్ని నిరూపించి "ఈ విషయంలో మీకు సందేహం ఉంటే మీ యమధర్మరాజును అడగండి. పొండి" అని చెప్పి, బ్రాహ్మణుడైన అజామిళుని భయంకరమైన యమపాశాల నుండి విడిపించి యమభటుల వల్ల కలిగిన భయాన్ని పోగొట్టారు. అప్పుడు ఆ యమదూతలు శాంతించి, చేసేది లేక యమలోకానికి వెళ్ళి, యమునికి జరిగినదంతా తెలియజేశారు. అప్పుడు...

6-130-క.

అతఁడును బాశచ్యుతుఁడై

గతభయుఁడై ప్రకృతినొంది కడునుత్సవ సం

గతిఁ జూచి మ్రొక్కి మదిలో

నతులిత ముద మొదవి పొదలి హరిదాసులకున్.

టీకా:

అతడునున్ = అతడు కూడ; పాశ = పాశము; చ్యుతుడు = వీడిన, పడిపోయిన వాడు; ఐ = అయ్య;
గత = పోయిన; భయుడు = భయము గలవాడు; ఐ = అయ్య; ప్రకృతిన్ = స్వస్థతను; ఒంది = పొంది;
కడున్ = మిక్కిలి; ఉత్సవ = ఉత్సాహము; సంగతిన్ = కూడి; చూచి = చూసి; మ్రొక్కి = నమస్కరించి;
మదిన్ = మనసు; లోన్ = లో; అతులిత = సాటిలేని; ముదము = సంతోషము; ఒదవి = పొంది;
పొదలి = అతిశయించి; హరి = నారాయణుని; దాసులు = సేవకుల; కున్ = కు.

భావము:

ఆ అజామిళుడు యమపాశాలనుండి బయటపడి భయం తొలగిపోగా ధైర్యాన్ని పొంది ఎదుట ఉన్న విష్ణుదూతలకు ఎంతో ఆనందంతో నమస్కరించాడు.

6-131-ఆ.

నిలిచి కేలు మొగిచి పలుక నుద్యోగించి

చెలగుచున్న లోనితలపు దెలిసి

చక్రధరుని కూర్మి సహచరు లరిగి ర

దృశ్య లగుచు దేవదేవు కడకు.

టీకా:

నిలిచి = నిలబడి; కేలు = చేయి; మొగిచి = మోడ్చి; పలుకన్ = చెప్పుటకు; ఉద్యోగించి = ప్రయత్నించి;
చెలగుచున్న = చెలరేగుతున్న; లోని = లోపలి; తలపు = ఆలోచనలు; తెలిసి = తెలిసికొని; చక్రధరుని
= నారాయణుని (చక్రధరుడు - చక్ర (చక్రాయుధమును) ధరుడు (ధరించువాడు), విష్ణువు); కూర్మి =
ఇష్ట; సహచరులు = సేవకులు; అరిగిరి = వెళ్ళిరి; అదృశ్యులు = అదృశ్యమైనవారు; అగుచున్ =
అగుచు; దేవదేవు = నారాయణుని (దేవదేవుడు - దేవతలకే దేవుడు, విష్ణువు); కడకు = వద్దకు.

భావము:

ఆ అజామిళుడు నిలబడి చేతులెత్తి నమస్కరించి ఏదో చెప్పడానికి ప్రయత్నించాడు. విష్ణుభటులు
అతని మనస్సులోని భావాన్ని తెలుసుకొని అంతర్ధానం చెంది ఆ దేవదేవుని సన్నిధికి
వెళ్ళిపోయారు.

6-132-క.

వేదత్రయ సంపాద్యము

మోదంబు గుణాశ్రయంబు మొగి భగవద్ధ

ర్మాదేశంబగు తద్భట

వాదంబు నజామిళుండు వదలక వినుచున్.

టీకా:

వేద = వేదములు; త్రయ = మూటివలన; సంపాద్యము = ఆర్జింపబడినది; మోదంబు = సంతోషదాయకము; గుణ = కల్యాణగుణములకు; ఆశ్రయంబు = ఆశ్రయమైనది; మొగిన్ = సంపూర్ణముగ; భగవత్ = భగవంతుని; ధర్మ = ధర్మము యొక్క; ఆదేశంబు = ఉపదేశము కలది; అగు = అయిన; తత్ = ఆ; భట = సేవకుల; వాదంబున్ = సంభాషణమును; అజామిళుండు = అజామిళుడు; వదలక = విడువక; వినుచున్ = వినుచూ.

భావము:

మూడు వేదాల సారమూ, ఆనందదాయకమూ, కల్యాణ గుణాలకు ఆలవాలమూ, భగవంతుని ధర్మాన్ని ప్రబోధించేదీ అయిన ఆ విష్ణుదూతల యమభటుల సంవాదాన్ని అజామిళుడు సమగ్రంగా వింటూ...

6-133-క.

శ్రీమన్నారాయణ పద

తామరసధ్యానసలిల ధౌత మహాఘ

స్తోముండై సదృక్తికి

ధామం బగుచుండెఁ దెలిసి తత్క్షణమాత్రన్.

టీకా:

శ్రీమత్ = శుభకరమైన; నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; పద = పాదములనెడి; తామరస = పద్మముల యెడలి; ధ్యాన = ధ్యానము యనెడి; సలిల = మంచినీటిచే; ధౌత = ప్రక్షాళన చేయబడిన; మహా = గొప్ప; అఘ = పాపముల; స్తోముండు = సమూహము గలవాడు; ఐ = అయ్య; సత్ = మంచి; భక్తి = భక్తి; కిన్ = కి; ధామంబు = నివాసము; అగుచుండెన్ = అగుతుండెను; తెలిసి = ఉద్దేశపూర్వకముగా; తత్క్షణమాత్రన్ = ఆ క్షణము నందే.

భావము:

శ్రీమన్నారాయణుని పాదపద్మాల స్మరణమనే నిర్మలజలంతో తన పాపాలన్నిటినీ కడిగికొని ఆ క్షణం నుండి తనలో నిశ్చలమైన విష్ణుభక్తిని నిలుపుకున్నాడు.

6-134-క.

బరవసమున నరికట్టిన

దురితంబులఁ దలఁచి దలఁచి తుదిఁ దాపమునన్

హరి నీశు నాశ్రయించుచుఁ

పరితాపము నొంది పలికె బ్రాహ్మణుఁ డంతన్.

టీకా:

బరవసమునన్ = ధైర్యముగ; అరికట్టిన = నాశనము చేయబడిన; దురితంబులన్ = పాపములను; తలచిదలచి = మరల మరల తలచుకొనుచు; తుదిన్ = చివరకు; తాపమునన్ = వేదనతో; హరిన్ = నారాయణుని; ఈశున్ = నారాయణుని; ఆశ్రయించుచున్ = ఆశ్రయించుతూ; పరితాపమున్ = మిక్కిలి బాధతో; పలికెన్ = పలికెను; బ్రాహ్మణుడు = బ్రాహ్మణుడు; అంతన్ = అంతట.

భావము:

అతని మనస్సులో అణిచిపెట్టబడినవి అయిన పాపాలు మాటిమాటికి తలంపుకు వచ్చి, పశ్చాత్తాపంతో క్రుంగిపోయి, ఆ బ్రాహ్మణుడు పరమేశ్వరుడైన శ్రీహరిని ఆశ్రయించి తనలో ఇలా అనుకున్నాడు.

6-135-నీ.

"వృషలియం దనురాగ వృద్ధిఁ బిడ్డలఁ గని-

కులము గోదావరిఁ గూలఁ ద్రోచి

రచ్చల కెక్కి పెన్ రజ్జుచేతల సరి-

వారిలోపలఁ దలవంపు చేసి

కట్టడిముదుక నై కర్మబంధంబుల-

పుట్టనై నిందల ప్రోవ నగుచు

దరుణుల రోతల దవిలి భోగించిన-

కడిది నా జన్మంబు గ్రాలిపోయె;

6-135.1-ఆ.

చదువు చట్టుబడియె; శాస్త్రంబు మన్నయ్యె;

బుద్ధి పురువు మేసె బుణ్య మడగె;

నీతి మట్టుబడియె నిర్మలజ్ఞానంబు

మొదలి కుడిగె బోధ మూరి బోయె.

టీకా:

వృషలి = వృషలి (వృ, వృష (వర్షణే) + కలచ్ (జీప్), కృ.ప్ర., శూద్రజాతిస్త్రీ, కన్యక, రజస్వల అయి తండ్రి ఇంట ఉన్న పడచు,, అందు = అందలి; అనురాగ = ప్రేమ; వృద్ధిన్ = అతిశయముతో; బిడ్డలను = పిల్లలను; కని = పొంది; కులమున్ = వంశము; గోదావరిన్ = గోదావరిలో; కాలద్రోచి = కలిపేసి; రచ్చల్ = కలహముల; కున్ = కు; ఎక్కి = పూనుకొని; పెన్ = పెద్ద పెద్ద; రజ్జు = పనికీమాలిన; చేతలన్ = పనుల వలన; సరివారి = తోటివారి; లోపలన్ = అందు; తలవంపు = సిగ్గుపడెడి పనులు; చేసి = చేసి; కట్టడి = క్రూరపు; ముదుకను = ముసలివాడను; ఐ = అయ్యి; కర్మబంధంబులన్ = కర్మబంధనముల; పుట్టను = నిండుగా కలవాడను; ఐ = అయ్యి; నిందల = నిందల; ప్రోవన్ = సమూహము గలవాడను; అగుచున్ = అగుచూ; తరుణుల = స్త్రీ లనెడి; రోతలన్ = అసహ్యములను; తవిలి = తగుల్కొని; భోగించిన = అనుభవించిన; కడిది = దుర్లభమైన; నా = నా యొక్క; జన్మంబు = జన్మ; కాలిపోయె = నశించిపోయింది.

చదువు = చదువు; చట్టుబడియె = చట్టుబండలయిపోయింది; శాస్త్రంబు = శాస్త్రజ్ఞానము; మన్నయ్యె = మట్టిపాలయిపోయింది; బుద్ధి = బుద్ధి; పురువుమేసె = పురుగులుపట్టిపోయింది; పుణ్యము = పుణ్యము; అడగె = నశించినది; నీతి = నీతి; మట్టుబడియె = మట్టిలో కలిసిపోయింది; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; జ్ఞానంబు = జ్ఞానము; మొదలి = మొత్తమున; కిన్ = కు; ఉడిగెన్ = పోయింది; బోధ = బోధ; మూరిబోయె = నశించిపోయింది.

భావము:

వృషలి మీద మోహం పెంచుకొని సంతానాన్ని కన్నాను. కులగౌరవాన్ని గోదావరిలో కలిపాను. నా బ్రతుకును రచ్చ కెక్కించాను. సిగ్గుమాలిన పనులు చేసి సాటివారిలో తలవంపులు తెచ్చుకున్నాను. వార్ధక్యం పైబడినా సంసార బంధాలనుండి బయట పడలేక, లోకనిందలను లెక్కచేయక, స్త్రీల రోత సుఖాల రొచ్చులో మునిగి నా జీవితాన్ని భస్మం చేసుకున్నాను. చదువు చట్టుబండలైపోయింది. శాస్త్రజ్ఞానం మట్టిపాలయింది. బుద్ధికి పురుగు పట్టింది. పుణ్యం నశించింది. నీతి అడుగంటింది. తెలివి నశించింది. స్వచ్ఛమైన జ్ఞానం మొత్తానికే లేకుండా పోయింది.

6-136-క.

చిక్కని చక్కని చన్నుల

మక్కువ యిల్లాలి విడిచి మాయలుగల యీ

వెక్కసపు మద్యపానపు

డొక్కపసం దగిలి దుర్విటుడనై చెడితిన్.

టీకా:

చిక్కని = గట్టివి; చక్కటి = చక్కనైనవి యైన; చన్నులన్ = స్తనములతో; మక్కువ = ప్రేమ ఉన్న;
ఇల్లాలిన్ = భార్యను {ఇల్లాలు - ఇల్లు నందు యుండెడి ఆలు, భార్య}; విడిచి = వదలుకొని;
మాయలు = మాయామర్మము; కల = కలిగిన; ఈ = ఈ; వెక్కసపు = దుస్సహమైన; మద్యపానపు =
మద్యము తాగెడి; డొక్క = డొక్కు; పసన్ = చాతుర్యమునకు; తగిలి = తగుల్కొని; దుర్విటుడను =
మహా చెడ్డ జాటుడను; ఐ = అయ్యి; చెడితిన్ = చెడిపోతిని.

భావము:

చక్కని సౌందర్యంతో నన్ను ఇష్టపడే ఇల్లాలిని విడిచి మద్యం త్రాగే ఈ డొక్కు మాయలాడికి విటుణ్ణై చెడిపోయాను.

6-137-ఉ.

అక్కట! ఘోర దుష్కృత మహానలకీలలు నన్ను ముట్టి పే
రుక్కడగింప కిట్లు ధృతి నుండగ నిచ్చెనహో! దురాత్మునిం
గ్రక్కునఁ దల్లిదండ్రుల నకల్మషచిత్తులఁ బెద్దలన్ మఱి
దిక్కును లేనివారిఁ బలు త్రిక్కులఁ బెట్టుచుఁ బాఱఁ దోలితిన్.

టీకా:

అక్కటన్ = అయ్యో; ఘోర = ఘోరమైన; దుష్కృత = పాపములు యనెడి; మహా = గొప్ప; అనల =
అగ్ని; కీలలు = మంటలు; నన్నున్ = నన్ను; ముట్టి = చుట్టుముట్టి; పేరు = మిక్కిలి; ఉక్కడింపక =
చచ్చిచెడకుండగ; ఇట్లు = ఈ విధముగ; ధృతిన్ = ధైర్యముతో; ఉండగనిచ్చె = ఉండనిచ్చెను; అహో =
ఓహో; దురాత్మునిన్ = చెడ్డవానిని; గ్రక్కునన్ = శీఘ్రముగా; తల్లిదండ్రులన్ = తల్లిదండ్రులను;
అకల్మష = కల్మషము లేని; చిత్తులన్ = మనసులు గలవారిని; పెద్దలన్ = పెద్దవారిని; మఱి =
ఇంకొకటి; ఏ = ఎట్టి; దిక్కును = దిక్కును; లేని = లేనట్టి; వారిన్ = వారిని; పలు = అనేకములైన;
త్రిక్కులన్ = చిక్కులను, తిప్పలను; పెట్టుచున్ = పెడుతూ; పాఱదోలితిన్ = వెళ్ళగొట్టాను.

భావము:

అయ్యో! నా భయంకర పాపాన్ని జ్వాలలు దుర్మార్గుడనైన నన్ను చుట్టుముట్టి కాల్చి భస్మం
చెయ్యకుండా ఎందుకు విడిచి పెట్టాయో కదా! నేను తప్ప మరో దిక్కు లేని వృద్ధులైన నా తల్లి
దండ్రులను ఎన్నెన్నో బాధలు పెట్టి ఇంటినుండి వెళ్ళగొట్టాను.

6-138-క.

అకృతజ్ఞుడ నై విడిచితిఁ
బ్రక్కుతిం గల బంధువులను బాల్యమున ననున్
విక్రుతిఁ జనకుండఁ బెంచిన
సుక్రుతుల మజ్జనకవరుల శోభనకరులన్.

టీకా:

అకృతజ్ఞుడను = కృతజ్ఞత లేనివాడను; ఐ = అయ్యి; విడిచితిన్ = విడిచిపెట్టితిని; ప్రకృతిన్ = సహజ సిద్ధముగ; కల = కలిగిన; బంధువులను = బంధువులను; బాల్యమున = చిన్నతనములో; ననున్ = నన్ను; వికృతిన్ = రోగము లందు; చనకుండన్ = పడకుండగ; పెంచిన = పెంచినట్టి; సుకృతులన్ = మంచి పనులు చేయువారిని; మత్ = నా యొక్క; జనకవరులన్ = ఉత్తమ తల్లిదండ్రులను; శోభనకరులన్ = శుభములను కలిగించువారిని.

భావము:

కృతఘ్నుడనై ఆత్మీయులైన చుట్టాలను, చిన్నప్పుడు ఏ లేటు లేకుండా నన్ను పెంచి పెద్ద చేసిన పుణ్యాత్ములను, నా మేలు కోరే నా దాయాదులను వదలివేశాను.

6-139-వ.

అప్పుడు.

టీకా:

అప్పుడు = ఆ సమయమున.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-140-ఆ.

పెక్కు పాతకముల భృశదారుణం బైన

దొడ్డ నరకమందు బడ్డ నున్న

నా పదలకుఁ బాపి యరికట్టి రక్షించి

రిట్టి ధర్మపురుషు లెందు వారో?

టీకా:

పెక్కు = అనేకములైన; పాతకములన్ = పంచమహాపాపములను {పాతకములు - 1స్వర్ణస్థేయము
2సురాపానము 3బ్రహ్మహత్య 4గురుపత్నీగమనము 5ఇవి చేయువారి తోడి స్నేహము,
పంచమహాపాతకములు}; భృశ = మిక్కిలి; దారుణంబు = భయంకరము; ఐన = అయిన; దొడ్డ =
గొప్ప; నరకము = నరకము; అందున్ = లో; పడ్డనున్నన్ = పడిపోవుచున్న; ఆపదలు = ఆపదలు;
కున్ = నుండి; పాపి = పొగొట్టి; అరికట్టి = ఆపివేసి; రక్షించిరి = కాపాడిరి; ఇట్టి = ఇటువంటి; ధర్మ =
ధర్మబద్ధమైన; పురుషులు = వీరు; ఎందువారో = ఎక్కడివారో.

భావము:

ఎన్నెన్నో పాపాలకు ఒడిగట్టి అత్యంత భయంకరమైన నరకంలో పడి కొట్టుకొని పోతున్న నన్ను
దయతలచి అడ్డుకొని ఆపదలు బాపి రక్షించిన ఆ పుణ్యపురుషు లెవరో? ఎక్కడివారో?

6-141-శా.

చోద్యంబై కలవోలె నీ క్షణమునం జూడంగఁ బ్రత్యక్షమై

వేద్యం బయ్యెను నన్ను నీడ్చిన మహావీరుల్ భృశోదగు లా

యుద్యోగంబులవారు పాశధరు లీ యుత్సాహముల్ మాని సం

పాద్యానేక వికారరూప కుటిలప్రఖ్యాతు లెందేగిరో?

టీకా:

చోద్యంబు = ఆశ్చర్యకరము; ఐ = అయ్యి; కల = స్వప్నము; పోలెన్ = వలె; ఈ = ఈ; క్షణమునన్ =
క్షణములోనే; చూడంగన్ = చూచుచుండగ; ప్రత్యక్షము = ప్రత్యక్షము; ఐ = అయ్యి; వేద్యంబు =
తెలియబడువారు; అయ్యెను = అయ్యెను; నన్నున్ = నన్ను; ఈడ్చిన = బయటకీడ్చిన; మహా = గొప్ప;
వీరుల్ = వీరులు; భృశ = మిక్కిలి; ఉదగులు = విజృంభించినవారు; ఆ = ఆ; ఉద్యోగంబులవారు =
ప్రయత్నశీలురు; పాశ = యమపాశములను; ధరులు = ధరించినవారు; ఈ = ఈ; ఉత్సాహముల్ =
విజృంభణములు; మాని = వదలివేసి; సంపాద్య = సాధించదగిన; అనేక = అనేకమైన; వికార =

వికారపు; రూప = రూపములుగల; కుటిల = వంకర మార్గములు; ప్రఖ్యాతులు =
బాగుగా తెలిసినవారు; ఎందున్ = ఎక్కడకు; ఏగిరో = వెళ్ళినారో.

భావము:

ఆశ్చర్యంగా కలలా అనిపించి మరుక్షణంలో ప్రత్యక్షంగా కనిపించింది. నన్ను మృత్యుపాశాలలో
బంధించి ఈడ్చుకొని వచ్చిన ఆ భయంకర స్వరూపాలు గల మహావీరులు, వికృతాకారులు,
వక్రమార్గ సంచారులు తమ ఉద్దేశాన్ని, ఉత్సాహాన్ని వదలిపెట్టి ఎక్కడికి వెళ్ళారో?

6-142-ఉ.

దారుణ పాశబంధన విధానములన్ నరకార్ణవంబులోఁ
కూరిన నన్ను నేడు చెడకుండ నొనర్చిన పుణ్యమూర్తులం
భోరుహనేత్రులుజ్జ్వల నభోమణితేజులు లోచనోత్సవుల్
చారుదయా సమంచిత విచారులు నల్వరు నెందు నేగిరో?

టీకా:

దారుణ = భయంకరమైన; పాశ = యమపాశములచే; బంధన = బంధించబడిన; విధానములన్ =
పద్ధతులలో; నరక = నరకము యనెడి; ఆర్ణవము = సముద్రములో; లోన్ = లో; కూరిన =
కూరుకుపోయిన; నన్ను = నన్ను; నేడు = ఈ దినమున; చెడకుండ = చెడిపోకుండగ; ఒనర్చిన =
చేసిన; పుణ్య = పుణ్యమే; మూర్తులు = స్వరూపముగా గలవారు; అంభోరుహ = పద్మమువంటి
{అంభోరుహము - అంభస్ (నీరు) యందు రుహము (పుట్టినది), పద్మము}; నేత్రులు = కన్నులు
గలవారు; ఉజ్జ్వల = మిక్కిలి కాంతివంతమైన; నభోమణి = సూర్యుని వంటి {నభోమణి - నభస్
(ఆకాశమునకు) మణి (మణి వంటి వాడు), సూర్యుడు}; తేజులు = తేజస్సు గలవారు; లోచన =
కన్నులకు; ఉత్సవుల్ = ఉత్సాహము కలిగించువారు; చారు = చక్కటి; దయా = దయతో; సమంచిత
= కూడిన; విచారులు = విచారించుటలు గలవారు; నల్వరు = నలుగురు (4); ఎందున్ = ఎక్కడకు;
ఏగిరో = వెళ్ళినారో.

భావము:

భయంకరమైన పాశబంధాలతో నరక సముద్రంలో పడుతున్న నన్ను నాశనం కాకుండా రక్షించిన పుణ్యమూర్తులు, కమలనేత్రులు, సూర్యతేజులు, కనువిందు చేసేవాళ్ళు, దయాసముద్రులు అయిన ఆ నలుగురు ఎక్కడికి వెళ్ళిపోయారో?

6-143-మ.

నను రక్షించిన పుణ్యవంతులు కన**న్నా**ళీకపత్రాక్షులం

జనసంకాశులు శంఖచక్రధరు లా**జా**నూరుబాహుల్ స్మితా

నను లాలంబిత కర్ణవేష్టన సువర్ణచ్ఛాయ దివ్యాంబరుల్

ఘన కారుణ్య రసైకపూర్ణులు సమర్థస్ఫూర్తి నెం దేఁగిరో?

టీకా:

ననున్ = నన్ను; రక్షించిన = కాపాడినట్టి; పుణ్యవంతులు = పుణ్యాత్ములు; కనత్ = తళుక్కుమంటున్న; నాళీకపత్ర = పద్మపత్రములవంటి; అక్షులు = కన్నులున్నవారు; అంజన = కాటుకు; సంకాశులు = సమానమైన వర్ణము గలవారు; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రమును; ధరులు = ధరించెడివారు; ఆజాను = మోకాళ్ళవరకు తాకుతున్న; ఉరు = పెద్ద; బాహులు = చేతులుగలవారు; స్మిత = చిరునవ్వుగల; ఆననులు = ముఖము గలవారు; ఆలంబిత = వేళ్ళాడుతున్న; కర్ణవేష్టన = కుండలములు, చెవిపోగులు; సువర్ణ = బంగారు; ఛాయ = రంగు; దివ్య = దివ్యమైన; అంబరుల్ = వస్త్రములు గలవారు; ఘన = అతిగొప్ప; కారుణ్య = దయా; రస = రసము; ఏక = అంతయు; పూర్ణులు = నిండినవారు; సమర్థ = సంపూర్ణమైన; స్ఫూర్తిన్ = శోభతో; ఎందున్ = ఎక్కడకు; ఏగిరో = వెళ్ళినారో.

భావము:

నన్ను రక్షించిన ఆ పుణ్యమూర్తులు, పద్మాక్షులు, నీలవర్ణులు, శంఖచక్రాలను ధరించినవాళ్ళు, ఆజానుబాహులు, కనకాంబర ధారులు, చిరునవ్వు లొలకబోసే ముఖాలు కలిగినవాళ్ళు, భుజాల

వరకు వ్రేలాడే మకర కుండలాలను ధరించినవాళ్ళు, కరుణారస పరిపూర్ణులు, పూర్ణశోభతో కూడిన ఆ మహాత్ములు ఎక్కడికి వెళ్ళిపోయారో?

6-144-వ.

పాతకుండ నగు నాకు నవ్విబుధోత్తమ దర్శనంబు పురాకృతంబగు మదీయ పుణ్య విశేషంబునం గాని పొంద శక్యంబు గాదు; తత్సందర్శనం బాత్మకు నతిసుప్తసన్నంబయి యొప్పె; నట్లు గాకుండేనేనిఁ గలుషవర్తనంబున వృషలీభర్తనై యుండి మృతిఁ బొందుచున్న నాదు జిహ్వాకు శ్రీమన్నారాయణనామ గ్రహణంబు సంభవింప నేరదు; మఱియును.

టీకా:

పాతకుండను = పాతకములు యొనర్చువాడను; అగు = అయిన; నా = నా; కున్ = కు; ఆ = ఆ; విబుధ = దేవతా; ఉత్తమ = శ్రేష్ఠుల యొక్క; దర్శనంబు = దర్శనము; పురాకృతంబు = పూర్వజన్మములలో చేసినట్టివి; అగు = అయిన; మదీయ = నా యొక్క; పుణ్య = పుణ్యముల; విశేషంబునన్ = ప్రత్యేకతవలన; కాని = కాని; పొందన్ = పొందుటకు; శక్యంబు = సాధ్యము; కాదు = కాదు; తత్ = వారి; సందర్శనంబు = చక్కటి దర్శనము; ఆత్మ = మనసున; కున్ = కు; అతి = మిక్కిలి; ప్రసన్నంబు = ప్రసన్నతకలది; అయి = అయ్యి; ఒప్పెన్ = చక్కగానున్నది; అట్లు = ఆ విధముగ; కాకుండేనేని = కాకపోయినచో; కలుష = పాపపు; వర్తనంబున = ప్రవర్తనములతో; వృషలీ = స్వైరిణి యొక్క; భర్తను = మొగుడను; ఐ = అయ్యి; ఉండి = ఉండినను; మృతి = మరణము; పొందుచున్న = పొందుచున్నట్టి; నాదు = నా యొక్క; జిహ్వా = నాలుక; కున్ = కు; శ్రీమన్నారాయణ = శ్రీహరి; నామ = నామమును; గ్రహణంబు = స్వీకరించుట; సంభవింపన్ = కలుగుట; నేరదు = సాధ్యముగాదు; మఱియును = ఇంకను.

భావము:

పాపాత్ముడనైన నాకు ఆ దేవతా శ్రేష్ఠుల సందర్శనం పూర్వ జన్మలో చేసిన పుణ్యవిశేషం వల్లనే కాని లభించదు. వాళ్ళ దర్శనం నా ఆత్మకు ఎంతో ఆనందాన్ని చేకూర్చింది. అలా కాకుంటే పాపవర్తనంతో స్వైరిణికి భర్తనై మరణిస్తున్న సమయంలో నా నాలుకకు భగవంతుని నామాన్ని ఉచ్చరించే భాగ్యం ఎలా అబ్బుతుంది?

6-145-ఆ.

పాతకుండ జడుడ బ్రహ్మఘాతుకుడను

మాన లోభ మోహ మత్సరుండ

నాకు నెట్లు దొరకు? నారాయణుని దివ్య

నామ విమల కీర్తనంబు మదికి.

టీకా:

పాతకుండన్ = మహాపాపిని; జడుడన్ = తెలివితక్కువవాడిని; బ్రహ్మఘాతుకుడను = బ్రహ్మహత్య చేసినవాడను; మాన = అభిమానము; లోభ = లోభము; మోహ = మోహ; మత్సరుండన్ = మత్సరములుగలవాడను; నా = నా; కున్ = కు; ఎట్లు = ఏ విధముగ; దొరకు = దొరకును; నారాయణుని = విష్ణుమూర్తి యొక్క; దివ్య = దివ్యమైన; నామ = నామమును; విమల = స్వచ్ఛమైన; కీర్తనంబు = కీర్తించుటలు; మది = మనసున; కి = కు.

భావము:

నేను పాపాత్ముణ్ణి, మూర్ఖుణ్ణి, బ్రహ్మహత్య చేసినవాణ్ణి, దురభిమానం పిసినిగొట్టుతనం మోహం మాత్సర్యం కలిగినవాణ్ణి. అటువంటి నాకు ఆ భగవంతుని దివ్యనామ సంకీర్తనం ఎలా దొరుకుతుంది?

6-146-సీ.

దారుణ మోహంధకార పూరితుడను-

హరి విస్మయస్మరణార్హ మతినె?

పంచ మహతీవ్ర పాతకోపేతుడ-

హరి విస్మయస్మరణార్హ మతినె?

కౌటిల్య కీతవ వికార పారీణుండ-

హరి విస్మయస్మరణార్హ మతినె?

యఖిల దుఃఖైక ఘోరార్ణవ మగ్నుండ-

హరి విస్మయస్మరణార్ణవ మతినె?

6-146.1-తే.

నిండలకు నెల్ల నెలవైన నిర్గుణుండ

మందభాగ్యుండ నే నేడ? మధువిదారి

దివ్య గుణనామ కీర్తన తెఱఁగదేడ?

బూర్వ సుకృతంబు లే కెట్లు పొందఁ గలుగు?"

టీకా:

దారుణ = భయంకరమైన; మోహ = మోహము యనెడి; అంధకార = చీకటితో; పూరితుండను = నిండినవాడను; హరి = నారాయణుని; విస్మయ = ఆశ్చర్యకర వైభవములను; స్మరణ = స్మరించుటకు; అర్హ = అర్హత గల; మతినె = మనసు గలవాడనా ఏమి; పంచ = ఐదు; మహా = మిక్కిలి; తీవ్ర = తీవ్రమైన; పాతక = మహాపాపములతో {పంచమహాపాతకములు - 1స్వర్ణస్థేయము 2సురాపానము 3బ్రహ్మహత్య 4గురుపత్నీగమనము 5ఇవిచేయువారితోడి స్నేహము}; ఉపేతుడన్ = కూడినవాడను; హరి = నారాయణుని; విస్మయ = ఆశ్చర్యకర వైభవములను; స్మరణ = స్మరించుటకు; అర్హ = అర్హత గల; మతినె = మనసు గలవాడనా ఏమి; కౌటిల్య = కుటిలత్వము; కితవ = జూదరుల, మోసగాళ్ళ; వికార = వికృతలక్షణములలో; పారీణుండన్ = ఆరితేరినవాడను; హరి = నారాయణుని; విస్మయ = ఆశ్చర్యకర వైభవములను; స్మరణ = స్మరించుటకు; అర్హ = అర్హత గల; మతినె = మనసు గలవాడనా ఏమి; అఖిల = సమస్తమైన; దుఃఖ = దుఃఖముల; ఏక = నిండిన; ఘోర = భయంకరమైన; అర్ణవ = సముద్రమున; మగ్నుండ = మునిగినవాడను; హరి = నారాయణుని; విస్మయ = ఆశ్చర్యకర వైభవములను; స్మరణ = స్మరించుటకు; అర్హ = అర్హత గల; మతినె = మనసు గలవాడనా ఏమి; నిందల్ = నిందింపబడుటలు; కున్ = కు; ఎల్ల = సమస్తమునకు; నెలవు = స్థానము; ఐన = అయినట్టి; నిర్గుణుండ = గుణహీనుండను; మంద = అతి తక్కువ; భాగ్యుండ = సౌభాగ్యములు గలవాడను; నేను = నేను; ఏడ = ఎక్కడ; మధువిదారి = నారాయణుని {మధువిదారి - మధు యనెడి రాక్షసుని విదారి (సంహరించినవాడు), విష్ణువు}; దివ్య = దివ్యమైన; గుణ = గుణములు

గలిగిన; నామ = నామమును; కీర్తన = కీర్తించెడి; తెఱగు = దారి, విధానము; అది = అది; ఏడ = ఎక్కడ; పూర్వ = పూర్వజన్మల; సుకృతము = పుణ్యము; లేక = లేకుండగ; ఎట్లు = ఏ విధముగ; పొందగలుగు = పొందగలుగును.

భావము:

భయంకరమైన మోహమనే చీకటిలో నిండిన నేను, తీవ్రమైన పంచ మహా పాపాలతో కూడిన నేను, కుటీల స్వభావంతో జూదగాడినైన నేను, నానా విధాలుగా దుఃఖసముద్రంలో మునిగి తేలుతున్న నేను విస్మయాన్ని కలిగించే హరి నామ స్మరణకు అర్హుణ్ణి ఎలా అవుతాను? నిందలకు నిలయమైనవాణ్ణి, గుణహీనుణ్ణి, దురదృష్టవంతుణ్ణి నే నెక్కడ? భగవంతుని పవిత్ర నామాన్ని ఆలపించడం ఎక్కడ? ఇదంతా పూర్వపుణ్యం లేనిదే ఎలా సాధ్యం?

6-147-వ.

అని వితర్కించి.

టీకా:

అని = అని; వితర్కించి = విచారించుకొని.

భావము:

అని విచారించుకొని...

6-148-మ.

"**యత** చిత్తేంద్రియమారుతుండ నగుచున్ **యత్నం** బొనర్తున్ హరి

వ్రత సంపత్తికిఁ బుణ్యవృత్తికిఁ జిదా**వ్రా**సోన్ము ఖాసక్తికిన్

యుత నిర్వాణ పదానురక్తికి సుఖో**ద్యో**గక్రియాశక్తికిన్

దృతి లబ్ధోత్తమ ముక్తికిన్ సకల ధా**త్రి**ధుర్య సద్భక్తికిన్.

టీకా:

యత = నియమింపబడిన; చిత్త = మనసు; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములు; మారుతుండన్ = ప్రాణవాయువులు గలవాడను; అగుచున్ = అగుచూ; యత్నంబు = ప్రయత్నము; ఒనర్తున్ = చేసెదను; హరి = నారాయణుని; వ్రత = వ్రతము యనెడి; సంపత్తి = సంపద; కిన్ = కోసము; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన; వృత్తి = వర్తనమున; కిన్ = కోసము; చిత్ = చైతన్యమున; ఆవాస = వసించెడి స్థానమునకు; ఉన్ముఖ = వెళ్లెడి; ఆసక్తి = ఆసక్తి కలిగి యుండుట; కిన్ = కోసము; యుత = కూడిన; నిర్వాణపద = మోక్షపదము నందు; అనురక్తి = ప్రీతి; కిన్ = కోసము; సుఖ = మోక్షసుఖమునకైన; ఉద్యోగ = సంకల్పమును; క్రియాశక్తి = నడిపించెడి శక్తి; కిన్ = కోసము; ధృతి = తప్పక; లబ్ధ = లభించెడి; ఉత్తమ = శ్రేష్ఠమైన; ముక్తి = మోక్షపదమున; కిన్ = కి; సకల = సమస్తమైన; ధాత్రీ = భూమండలమును; ధుర్య = భరించగల; సత్ = గొప్ప; భక్తి = భక్తి; కిన్ = కి.

భావము:

నేను నా మనస్సును, ఇంద్రియాలను, శ్వాసను నియంత్రించి శ్రీమన్నారాయణుని శరణు పొందుతాను. శ్రీహరి భక్తి సమస్త విశ్వానికి ఆధారమైనది. పుణ్యప్రవృత్తికి మూలమైనది. ఆత్మజ్ఞానానికి ఆలవాలమైనది. మోక్షమార్గానికి సాధనమైనది. సుఖంగా సుముఖంగా ముందుకు నడిపించేది. ధైర్యాన్ని చేకూర్చి ధైర్యాన్ని పోగొట్టేది.

6-149-క.

విడిచితి భవబంధంబుల

నడచితి మాయావిమోహ మైన తమంబు

న్నొడిచితి నరివర్గంబుల

గడచితి నా జన్మ దుఃఖ కర్మార్థవమున్.

టీకా:

విడిచితి = వదలేసాను; భవ = సాంసారిక; బంధంబులన్ = బంధములను; అడచితి = అణచివేసుకొన్నా; మాయా = మాయతో కూడిన; విమోహము = మోహ పూరితం; ఐన = అయిన;

తమంబున్ = అజ్ఞానాన్ని; ఒడిచితిన్ = జయించాను; అరివర్గంబులన్ = అరిష్టర్గంబులను
{అరిష్టర్గంబులు - 1 కామ 2క్రోధ 3మోహ 4లోభ 5మద 6మాత్సర్యములు}; గడచితిన్ =
దాటేసాను; ఆజన్మ = జనన మరణాలనే; దుఃఖ = దుఃఖ పూరిత; కర్మ = కర్మబంధాల; ఆర్ణవమున్
= సముద్రమును.

భావము:

భవబంధాలను విడిచివేశాను. మాయతో కూడిన అజ్ఞానాంధకారాన్ని అణచివేశాను. కామ క్రోధ
లోభ మోహ మద మాత్సర్యాలు అనే ఆరుగురు శత్రువులను జయించాను. జనన మరణాలనే
సముద్రాన్ని తరించాను.

6-150-క.

యోషిద్రూపంబున నను

నేషణ ముఖగహ్వరమున నెగ మ్రింగి కడున్

ద్వేషమున గోతి నేసిన

దోషద యగు నాత్మ మాయఁ దొలగం గంటిన్."

టీకా:

యోషిత్ = స్త్రీ; రూపంబునన్ = రూపములో; నను = నన్ను; ఈషణ = కోరికలలెడి; ముఖ =
ముఖముయొక్క; గహ్వరమునన్ = గుహ, నోటితో; ఎగన్ = అవశ్యము; మ్రింగి = మింగేసి; కడున్ =
మిక్కిలి; ద్వేషమునన్ = ద్వేషముతో; గోతిన్ = గోతిలోనికి; ఏసిన = తోసేసిన; దోషద =
దోషములనుకలిగించెడిది; అగు = అయిన; ఆత్మ = మనసు యొక్క; మాయన్ = మాయను;
తొలగన్ = తొలగించుకొన; కంటిన్ = కలిగితిని.

భావము:

జారస్తీ రూపంతో ఎదురు వచ్చి కోరికలు అనే నోరు తెరచి మాయ నన్ను మ్రింగివేసింది. ద్వేషంతో నన్ను గోతిలోకి దించింది. కోతిని చేసి ఆడించింది. అటువంటి దోషభూయిష్టమైన మాయ నుండి తొలగి బైటపడ్డాను.

6-151-వ.

అని యిట్లు వైష్ణవజ్ఞానదీపం బాత్మస్నేహంబునం దోచిన నా బ్రాహ్మణుండు.

టీకా:

అని = అని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; వైష్ణవ = విష్ణుమూర్తి గురించిన; జ్ఞాన = జ్ఞానము యనెడి; దీపంబున్ = దీపమును; ఆత్మ = పరమాత్మతో; స్నేహమును = ప్రేమను; తోచిన = పొంది నట్టి; ఆ = ఆ; బ్రాహ్మణుండు = బ్రాహ్మణుడు.

భావము:

అని ఈ విధంగా హృదయంలో ఆత్మజ్ఞానమనే తైలంతో బ్రహ్మజ్ఞానమనే దీపం ప్రకాశించిగా ఆ బ్రాహ్మణుడు...

6-152-మ.

భగవద్ధర్మపరాయణోత్తముల సంభాషిక మంత్రంబులన్
మిగులన్ జ్ఞానము పుట్ట మోహ భవ సమ్మిశ్రాత్మ బంధంబులన్
తెగ ఖండించి సబంధు మిత్ర సుత పత్నీమోహ విశ్రాంతుడై
జగతీనాథు రమేశు కృష్ణుని దయైశ్వర్యంబులం గోరుచున్.

టీకా:

భగవత్ = భగవంతుని; ధర్మ = ధర్మము నందు; పరాయణ = లగ్నమైనవారిలో; ఉత్తముల = శ్రేష్ఠుల యొక్క; సంభాష = మాట లనెడి; ఏక = ముఖ్య; మంత్రంబులన్ = మంత్రములను; మిగులన్ =

మిక్కిలి; జ్ఞానము = జ్ఞానము; పుట్టన్ = కలుగగ; మోహ = మోహము; భవ = సంసారముల; సమ్మిశ్ర
 = కూడిన; ఆత్మ = ఆత్మ; బంధంబులన్ = బంధములను; తెగ = తెగ; ఖండించి = గొట్టి; స = కలిగిన;
 బంధు = బంధువులు; మిత్ర = మిత్రులు; సుత = పుత్రులు; పత్నీ = భార్య లందలి; మోహ =
 మోహమునండి; విశ్రాంతుడు = వదలివేసినవాడు; ఐ = అయ్యి; జగతీనాథున్ = నారాయణుని
 {జగతీ నాథుడు - జగతిన్ (లోకములకు) నాథుడు (ప్రభువు), విష్ణువు}; రమేశున్ = నారాయణుని
 {రమేశుడు - రమ (లక్ష్మీదేవి) కి ఈశుడు (భర్త), విష్ణువు}; కృష్ణుని = నారాయణుని; దయ = కృప;
 ఐశ్వర్యంబులన్ = ఐశ్వర్యములను; కోరుచున్ = కోరుకొనుచు.

భావము:

అతడు భగవద్భక్తులైన ఉత్తమ పురుషులతో జరిపిన సంభాషణలే మంత్రాలై జ్ఞానాన్ని
 చేకూర్చాయి. మోహం వల్ల కలిగిన సంసార బంధాలన్నీ తెగిపోయాయి. బంధువులు, మిత్రులు,
 కుమారులు, భార్యలు అనే వ్యామోహం నశించింది. జగన్నాథుడు, లక్ష్మీవల్లభుడు అయిన కృష్ణుని
 దయ అనే భాగాన్ని కోరుకున్నాడు.

6-153-క.

హరిభక్తులతో మాటలు

ధర నెన్నడుఁ జెడని పుణ్యధనముల మూటల్

వర ముక్తికాంత తేటలు

నరిషడ్వర్గంబు చొరని యరుదగు కోటల్.

టీకా:

హరి = నారాయణుని; భక్తుల = భక్తుల; తో = తోటి; మాటలు = సంభాషణములు; ధరన్ =
 భూమిపైన; ఎన్నడున్ = ఎప్పటికి; చెడని = చెడిపోని; పుణ్య = పుణ్యము యనెడి; ధనముల =
 సంపదల; మూటల్ = మూటలు; వర = ఉత్తమమైన; ముక్తి = ముక్తి యనెడి; కాంత = స్త్రీ యొక్క;
 తేటలు = సుద్దులు స్వచ్ఛమైన ప్రసంగములు; అరిషడ్వర్గంబు = అరిషడ్వర్గములు; చొరని =
 ప్రవేశించలేని; అరుదగు = అద్భుతమైన; కోటల్ = కోటలు.

భావము:

హరిభక్తులతో మాట్లాడే మాటలు ఎన్నటికీ చెడిపోని పుణ్యధనాలు, మోక్షలక్ష్మి విహరించే తోటలు.
కామక్రోధాది శత్రువులు ప్రవేశింపరాని అద్భుతమైన కోటలు.

6-154-సీ.

అనుచు నా బ్రాహ్మణుం డతి తత్త్వవేదియై-

భవబంధముల నెల్లఁ బాఱఁ దోలి

మొనసి గంగాద్వారమున కేగి యచ్చటఁ-

బ్రబ్బిన దేవతాభవనమందు

నాసీనుడై యోగ మాశ్రయించి చెలంగు-

దేహేంద్రియాదుల తెరువువలన

దనుఁ బాపుకొని పరతత్త్వంబుతోఁ గూర్చి-

మానుగా నాత్మసమాధిచేత

6-154.1-ఆ.

గుణగణంబుఁ బాసి క్రొమ రొప్పిన భగవ

దనుభవాత్మయందు నాత్మఁ గలిపి

రమణఁ దన్ను మొదల రక్షించినట్టి యా

పురుషవరులఁ గాంచి పొసఁగ మ్రొక్కె.

టీకా:

అనుచున్ = అనుచూ; ఆ = ఆ; బ్రాహ్మణుండు = బ్రాహ్మణుడు; అతి = మిక్కిలి; తత్త్వవేది = తత్త్వము

తెలిసిన వాడు; ఐ = అయ్య; భవబంధములన్ = సంసారబంధములను; ఎల్లన్ = సర్వమును;

పాఱదోలి = వదలివేసి; మొనసి = పూని; గంగా = గంగానది యొక్క; ద్వారమున్ = ద్వారమున;

కున్ = కు; ఏగి = వెళ్ళి; అచ్చటన్ = అక్కడ; ప్రబ్బిన = వర్తిల్లుచున్న; దేవతాభవనము =

దేవాలయము; అందున్ = లో; ఆసీనుడు = కూర్చొన్నవాడు; ఐ = అయ్య; యోగమున్ =

యోగాభ్యాసమును; ఆశ్రయించి = అభ్యసించుట ద్వారా; చెలంగు = చెలరేగెడు; దేహ = శరీరము;
 ఇంద్రియ = ఇంద్రియములు; ఆదులన్ = మొదలైనవాని; తెరువు = వర్తనల; వలన = వలన; తన్ను =
 తనను; పాపుకొని = దూరము చేసికొని; పరతత్త్వంబు = పరబ్రహ్మతత్త్వము; తోన్ = తోటి; కూర్చి =
 కలిపి; మానుగాన్ = మనోజ్ఞముగా; ఆత్మసమాధి = యోగసమాధి; చేత = ద్వారా.
 గుణగణంబున్ = త్రిగుణ సమూహమును; పాసి = వదలివేసి; కొమరొప్పిన = పరిపక్వమైన; భగవత్
 = భగవంతుని యొక్క; అనుభవాత్మ = అనుభవము నిచ్చెడి యాత్మ; అందున్ = లో; ఆత్మన్ = తన
 యాత్మను; కలిపి = కలిపేసి; రమణన్ = మనోజ్ఞముగా; మొదలన్ = ఇంతకు ముందు; రక్షించిన =
 తనను కాపాడిన; అట్టి = అటువంటి; ఆ = ఆ; పురుషవరులన్ = ఉత్తములను; కాంచి = దర్శించి;
 పొసగన్ = తగ్గట్టు; మ్రొక్కి = కొలిచెను.

భావము:

అని ఆ బ్రాహ్మణుడైన అజామిళుడు గొప్ప తత్త్వజ్ఞునియై, సంసార బంధాలన్నిటినీ పారద్రోలి
 గంగా ద్వారానికి వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడ ఉన్న ఒక దేవాలయంలో కూర్చొని యోగమార్గాన్ని
 ఆశ్రయించాడు. దేహం ఇంద్రియాలు మొదలైన వాని మార్గం నుండి విడివడి తన యోగ సమాధి
 ద్వారా పరతత్త్వంతో జోడించాడు. త్రిగుణాతీతుడై తన ఆత్మను పరమాత్మలో లీనం చేశాడు.
 అప్పుడు అతనికి మొదట తనను రక్షించిన ఆ దివ్యపురుషులు కనిపించారు. అతడు వారికి
 నమస్కరించాడు.

6-155-వ.

అట్లజామిళుండు యోగమార్గంబున దేహంబు విడిచి పుణ్య శరీరుండై యగ్రభాగంబునం
 బ్రాగుపలబ్ధులైన మహాపురుష కింకరులం గాంచి, సమంచిత రోమాంచిత చలచ్ఛటాపింజరిత
 స్వేదబిందుసందోహ మిష నిష్యంద మహానందవల్లీకామతల్లికాంకుర సంకుల పరిశోభిత
 తనుండును, హర్ష నికర్షమాణ మానసోద్యోగ యోగప్రభావోత్సాహ విస్మయ మందస్మిత కందళిత
 ముఖారవిందుండును, నిఖిల జగజ్జేగీయమానాఖండ శుభప్రద శుభాకార సందర్శన సమాసాదిత
 కుతూహల మానసుండును నై, ప్రణామంబు లాచరించుచు భాగీరథీ తీరంబునఁ గళేబరంబు
 విడిచి, తత్క్షణంబ హరిపార్శ్వవర్తులైన దాసవరుల స్వరూపంబుఁ దాల్చి, యా విష్ణుసేవకులతోడం
 గూడి దివ్య మణిగణఖచితంబైన సువర్ణమయంబైన యసమాన విమానం బెక్కి, నిఖిలానంద

భోగభాగ్యానుభ వాకుంతితం బైన వైకుంఠనగరంబునకు శ్రీమన్నారాయణ పదారవింద
సేవాచరణ పరిమాణ స్థితికిం జనియెను; నిట్లు విప్లావిత సర్వధర్ముండైన దాసీపతి, గర్జిత
కర్మంబులచేతఁ బతితుండును, హతవ్రతుండును నై నరకంబునం గూలుచుండి భగవన్నామ
గ్రహణంబున సద్యోముక్తుం డయ్యెఁ; గావున.

టీకా:

అట్లు = ఆ విధముగ; యోగమార్గంబునన్ = యోగమార్గములో; దేహంబు = శరీరమును; విడిచి =
వదలి; పుణ్యశరీరుండు = పుణ్యవంతమైన దేహము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; అగ్ర = ముందు;
భాగంబునన్ = భాగములో; ప్రాక్ = ఇంతకు ముందు; లబ్ధులు = దర్శనమిచ్చిన వారు; ఐన =
అయిన; మహాపురుష = నారాయణుని; కింకరులన్ = సేవకులను; కాంచి = చూసి; సమంచిత =
చక్కగా నొప్పుచున్న; రోమాంచిత = గగుర్పాటు వలన; చలత్ = చలిస్తున్న; చటాపింజరిత = చివళ్ల
యందు రంగులు గలిగిన; స్వేదబిందు = చెమటబిందువుల; సందోహ = సమూహము; మిష =
అనుపేర; నిష్యంద = కారుతున్న; మహా = గొప్ప; ఆనంద = సంతోష మనెడి; వల్లికామతల్లికా = తీగ
యొక్క; అంకుర = చివుళ్ళ; సంకుల = సమూహముచేత; పరిశోభిత = మిక్కిలి శోభ గలిగిన;
తనుండును = శరీరము గలవాడును; హర్ష = ఆనందము; నికర్షమాణ = పొంగిపొర్లుతున్న; మానస
= మానసిక; ఉద్యోగ = ప్రయత్నపు; యోగ = యోగపు; ప్రభావ = ప్రభావము యొక్క; ఉత్సహ =
ఉత్సాహము; విస్మయ = ఆశ్చర్యకరమైన; మందస్మిత = చిరునవ్వుతో; కందళిత = తడసిన; ముఖ =
ముఖ మనెడి; అరవిందుండును = పద్మము గలవాడును; నిఖిల = సమస్త; జగత్ = లోకము లందు;
జేగీయమాన = కీర్తింపబడుతున్న; అఖండ = అఖండమైన; శుభప్రద = శుభప్రదమైన; శుభాకార =
శుభాకారులను; సందర్శన = దర్శించుటవలన; సమాసాదిత = పొందినట్టి; కుతూహల =
కుతూహలము గల; మానసుండును = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; ప్రణామంబులు =
నమస్కారములు; ఆచరించుచు = చేయుచు; భాగీరథి = గంగానది యొక్క; తీరంబునన్ =
తీరములో; కళేబరంబున్ = దేహమును; విడిచి = వదలి; తత్క్షణంబు = ఆ క్షణములోనే; హరి =
నారాయణుని; పార్శ్వవర్తులు = అనుచరులు; ఐన = అయిన; దాస = సేవకులలో; వరుల =
ఉత్తముల; స్వరూపంబున్ = స్వరూపమును; తాల్చి = ధరించి; ఆ = ఆ; విష్ణు = నారాయణుని;
సేవకుల = దాసుల; తోడన్ = తోటి; కూడి = కలిసి; దివ్య = దివ్యమైన; మణి = మణులు; ఖచితంబు =
పొదిగినట్టిది; ఐ = అయ్యి; సువర్ణ = బంగారముతో; మయంబున్ = చేయబడినది; ఐన = అయిన;

అసమాన = సాటిలేని; విమానంబున్ = విమానమును; ఎక్కి = అధిరోహించి; నిఖిల = సర్వమైన; ఆనంద = సంతోషములు; భోగ = భోగములు; భాగ్య = భాగ్యముల; అనుభవ = అనుభవముల; అకుఠింతంబు = కుంటుపడనిది; ఐన = అయిన; వైకుంఠనగరంబున్ = వైకుంఠపురమున; కున్ = కు; శ్రీమన్నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; పద = పాదము లనెడి; అరవింద = పద్మములను; సేవా = కొలుచుట వలని; పరిమాణ = అనుభవపు; స్థితి = స్థితి; కిన్ = కి; చనియెన్ = వెళ్ళెను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; విప్లావిత = చక్కగా వికసించిన; సర్వ = అఖిల; ధర్ముండు = ధర్మములు గలవాడు; ఐన = అయిన; దాసీపతి = శూద్రుని యొక్క భర్త; గర్విత = నిందార్హమైన; కర్మంబుల = పనులు; చేతన్ = వలన; పతితుండును = పతనమైన వాడును; హత = నష్టమైన; వ్రతుండు = నియమములు గలవాడును; ఐ = అయ్యి; నరకంబునన్ = నరకములో; కూలుచుండి = కూలిపోవుతూ; భగవత్ = భగవంతుని; నామ = నామమును; గ్రహణంబునన్ = గ్రహించుటచేత; సద్యోముక్తుండు = వెంటనే మోక్షము పొందినవాడు; అయ్యె = అయ్యెను; కావున = అందుచేత.

భావము:

ఈ విధంగా అజామిళుడు యోగమార్గం ద్వారా తన శరీరాన్ని విడిచి దివ్యమైన పుణ్యశరీరం ధరించినవాడై తన ఎదుట పూర్వం తనను రక్షించిన విష్ణుకింకరులను చూశాడు. అతని దేహం ఆనందంతో పులకించింది. పారవశ్యంతో ఒడలంతా చెమర్చింది. ఆనందవల్లి చిగుర్చింది. హృదయం హర్షంతో నిండింది. యోగప్రభావం ప్రకాశించింది. విస్మయంతో ఉత్సాహంతో కూడిన మందహాసం అతని ముఖారవిందం మీద చిందులు త్రొక్కింది. సమస్త లోకాలను ప్రకాశింప జేసేదీ, మంగళ ప్రదమైనదీ అయిన భగవంతుని శుభాకారాన్ని సందర్శించాలనే కుతూహలం మనస్సులో కలిగింది. అజామిళుడు విష్ణుదూతలకు చేతులు మోడ్చుతూ గంగాతీరంలో శరీరం విడిచాడు. వెనువెంటనే అతనికి నారాయణ పార్శ్వచరులైన మహాభక్తుల స్వరూపం ప్రాప్తించింది. అనంతరం అతడు విష్ణుదూతలతో కలిసి వైకుంఠ నగరంలో ప్రవేశించి శ్రీమన్నారాయణుని పాదపద్మాలను సేవించే పరిణత దశకు చేరుకున్నాడు. ఈ విధంగా సర్వ ధర్మాలను ఉల్లంఘించినవాడు, దాసీపుత్రిని పెండ్లాడినవాడు, దుష్కర్మల చేత భ్రష్టుడైనవాడు అయిన అజామిళుడు నరకంలో పడబోతూ నారాయణ నామ స్మరణం వల్ల క్షణమాత్రంలో మోక్షాన్ని అందుకున్నాడు.

6-156-క.

కర్మంబు లెల్ల బాయను

మర్మము దెలుపంగ లేదు మధురిపు పేరే

పేర్మిని నొడువుటకంటెను

దుర్మదమునఁ జిత్త మెన్ని త్రోవలఁ జన్నన్.

టీకా:

కర్మంబులు = కర్మలు; ఎల్లన్ = సర్వమును; పాయను = వదలివేసిడి; మర్మము = సుళువు;

తెలుపంగ = చెప్పుటకు; లేదు = లేదు; మధురిపు = నారాయణుని {మధు రిపుడు - మధు యనెడి

రాక్షసుని శత్రువు, విష్ణువు}; పేరే = నామమే; పేర్మినిన్ = కూర్మితో; నుడువుట = పలుకుట; కంటెను =

కంటె; దుర్మదమున = మహాచెడ్డ గర్వముతో; చిత్తము = మనసు; ఎన్ని = ఎన్ని రకముల; త్రోవలు =

దార్లలో; చన్నన్ = తిరిగినను.

భావము:

కర్మాలన్నీ విడిపోవటానికి వేరే ఉపాయం ఏదీ లేదు. చెప్పిన మాట వినకుండా ఎదురు తిరిగి

మనస్సు ఎన్ని మార్గాల్లో పోయినా సర్వదా నారాయణ నామాన్ని ఉచ్చరించటమే సరైన

ఉపాయం.

6-157-ఉ.

పాండవవంశపావన! నృపాలక! యీ యితిహాస మెవ్వడే

నొండొక భక్తి లేక విను నోర్పుమెయిం బరియించు నాతఁ డు

ద్ధండత ముక్తికామినికిఁ దానకమై దనుజారిలోకమం

దుండు మహావిభూతి యమదూతల చూడ్కిగోచరాకృతిన్.

టీకా:

పాండవవంశ = పాండవవంశమును; పావన = పవిత్రము చేసినవాడ; నృపాలక = రాజా
{నృపాలకుడు - నృ (నరులను) పాలకుడు, రాజు}; ఈ = ఈ; ఇతిహాసమున్ = ఇతిహాసమును;
ఎవ్వడేని = ఏవరైనాసరే; ఒండొక = వేరొక దాని పైన; భక్తి = శ్రద్ధ; లేక = లేకుండగ; వినున్ = వినునో;
ఓర్పు = ఓర్పు; మెయిన్ = కొద్దీ; పరియించున్ = చదువునో; ఆతడు = అతడు; ఉద్ధండత = గట్టిగా;
ముక్తి = ముక్తి యనెడి; కామిని = స్త్రీ; కిన్ = కి; తానకము = స్థానము; ఐ = అయ్యి; దనుజారి =
నారాయణుని {దనుజారి - దనుజుల (రాక్షసుల)కి అరి (శత్రువు), విష్ణువు}; లోకము = లోకము;
అందున్ = లో; ఉండు = ఉండును; మహా = గొప్ప; విభూతిన్ = వైభవముతో; యమదూతల =
యమదూతల; చూడ్కి = చూపుల; కిన్ = కి; అగోచర = కనపడని; ఆకృతిన్ = రూపుతో.

భావము:

పాండవ వంశాన్ని పవిత్రం చేసే పరీక్షిన్నహారాజా! ఈ ఇతిహాసాన్ని ఎవడైనా సరే ఏకాగ్రచిత్తంతో
విన్నూ, చదివినా అతడు ముక్తికాంతకు నెలవై యమదూతలకు కనబడని రూపంతో విష్ణులోకంలో
మహావైభవంతో ఉంటాడు.

6-158-తే.

అరయఁ బుత్రోపచారిత మైన విష్ణు

నామ మవసానకాలంబునను భజించి

శార్ఙ్గ నిలయంబుఁ జేరె నజ్ఞామిళుండు

నిట్లు సద్భక్తిఁ దలఁచిన నేమిజెప్ప?

టీకా:

అరయన్ = తరచి చూసిన; పుత్ర = కుమారుని యందు; ఉపచారితము = వాడబడినది; ఐన =
అయిన; విష్ణు = నారాయణుని; నామము = నామమును; అవసానకాలముననున్ = మరణ
సమయమున; భజించి = స్మరించి; శార్ఙ్గ = నారాయణుని; నిలయంబున్ = నివాసమును; చేరెన్ =

చేరగలిగెను; అజామిళుండు = అజామిళుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; సద్భక్తిన్ = మంచి భక్తితో;
తలచినన్ = స్మరించినచో; ఏమిచెప్ప = ఏమి చెప్పవలెను.

భావము:

మరణకాలంలో అజామిళుడు తన కుమారుని పేరు పెట్టి పిలిచి విష్ణునామాన్ని ఉచ్చరించిన
కారణంగా హరి సాన్నిధ్యాన్ని చేరగలిగాడు. ఇక భక్తితో భగవంతుని నామాన్ని పలికితే చెప్పే
దేమున్నది?

6-159-క.

కోరినవారల కెల్లను

జేరువ కైవల్యపదము శ్రీవరుని మదిం

గోరినవారల కెల్లను

దూరము మోక్షాప్తి యెన్ని త్రోవలనైనన్."

టీకా:

కోరిన = కోరెడి; వారల = వారి; కిన్ = కి; ఎల్లన్ = అందరకు; చేరువ = దగ్గరగా నుండును;
కైవల్యపదము = ముక్తిమార్గము; శ్రీవరుని = నారాయణుని; మదిన్ = మనసున; కోరిని =
వాంఛించని; వారల = వారి; కిన్ = కి; ఎల్లన్ = అందరకు; దూరము = అందనిది; మోక్షాప్తి =
మోక్షప్రాప్తి; ఎన్ని = ఎన్ని రకముల; త్రోవలన్ = మార్గములను; ఐనన్ = అయినప్పటికిని.

భావము:

శ్రీమన్నారాయణుని మనస్సులో కోరుకున్నవారి కందరికీ మోక్షమార్గం సమీపంలో ఉంటుంది.
కోరిని వారికి ఎన్ని విధాల ప్రయత్నించినా మోక్షమార్గం చాలా దూరంగా పోతుంది.

6-160-వ.

అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె "మునీంద్రా! యాజ్ఞాభ్రష్టుం డై యమధర్మరాజు శ్రీవిష్ణు
నిర్దేశకులచే విహతులైన భటులచేత వర్ణింపం బడిన నారాయణుని నామప్రభావం బాకర్ణించి,

వారల కేమనియె? మఱియు, నెన్నడేని యమదండంబు విఫలం బై పోయిన తెఱంగు గలదేని వినవలయు; నీ సందేహంబుఁ బాప మహాత్మా! నీవు దక్కఁ దక్కిన వారలు సమర్థులు గారని తలంచుచున్నవాడ; చిత్తంబును బ్రసాదాయత్తంబుగా భవదీయ వచన సుధాధారలం బ్రసాదింపవలయు;" ననిన శుకుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; పరీక్షితే = పరీక్షిత్తు యనెడి; నరేంద్రుండు = రాజు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; ముని = మునులలో; ఇంద్రా = ఇంద్రుని వంటివాడ; ఆజ్ఞాభ్రష్టుండు = తన యాజ్ఞ వమ్ము యైనవాడు; ఐ = అయ్యి; యమధర్మరాజు = యమధర్మరాజు; శ్రీవిష్ణు = నారాయణుని; నిర్దేశకుల = అనుయాయుల; చేన్ = చేత; విహతులు = ఓడింపబడినవారు; ఐన = అయిన; భటుల = యమభటుల; చేత = చేత; వర్ణింపబడిన = వర్ణింపబడిన; నారాయణుని = నారాయణుని; నామ = నామము యొక్క; ప్రభావంబు = ప్రభావమును; ఆకర్ణించి = విని; వారల = వారి; కిన్ = కి; ఏమి = ఏమి; అనియె = చెప్పెను; మఱియు = ఇంకను; ఎన్నడేని = ఎప్పుడైనా; యమదండంబు = యముని దండనము; విఫలంబు = వ్యర్థము; ఐపోయిన = అయిపోయిన; తెఱంగు = విధము; కలదేని = ఉన్నచో; వినవలయున్ = వినవలెను; ఈ = ఈ; సందేహంబున్ = అనుమానమును; పాప = పొగొట్టుటకు; మహాత్మ = గొప్పవాడ; నీవు = నీవు; తక్క = తప్పించి; తక్కినవారలు = ఇతరులు; సమర్థులు = తగినవారు; కారు = కారు; అని = అని; తలంచుచున్నవాడ = అనుకొనుచున్నాను; చిత్తంబును = మనసున; ప్రసాద = దయచేయుటకు; ఆయత్తంబుగా = సిద్ధపరచి; భవదీయ = నీ యొక్క; వచన = మాటలు యనెడి; సుధా = అమృతపు; ధారలన్ = ధారలచే; ప్రసాదింపవలయు = అనుగ్రహింపవలసినది; అనిన = అనగా; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని శుకమహర్షి చెప్పగా పరీక్షిత్తు ఇలా అన్నాడు "మునీంద్రా! తన ఆజ్ఞ వ్యర్థమైన యమధర్మరాజు విష్ణుదూతలచే తిరస్కరింపబడిన తన భటులు వర్ణించిన భగవంతుని నామ ప్రభావాన్ని విని వారితో ఏమన్నాడు? ఇంకా ఎన్నడైనా యమదండనం వ్యర్థమైన సందర్భం ఉన్నదా? ఉంటే వినాలని ఉంది. మహాత్మా! ఈ సందేహాన్ని తొలగించడానికి నీవు కాక సమర్థులు మరెవ్వ

రున్నారు? నా హృదయం ఆనందమయం అయ్యేటట్లు నీ వచామృత ధారలు ప్రసాదించు" అని పలుకగా శుకుడు ఇలా అన్నాడు.

6-161-క.

"శ్రీకృష్ణభటులచేత ని

రాకృతులై యామ్యభటులు యమునకు నాత్మ

స్వీకృత విప్రకథా క్రమ

మీక్రియ ము నైలిపి రదియు నెఱింగింతుఁ దగన్.

టీకా:

శ్రీకృష్ణ = నారాయణుని; భటుల = సేవకుల; చేత = చేత; నిరాకృతులు = యత్నభంగమైనవారు; ఐ = అయ్యి; యామ్యభటులు = యమునిభటులు; యమున్ = యమధర్మరాజున; కున్ = కి; ఆత్మ = తమచే; స్వీకృత = ధరింపబడినశ్రీకృష్ణ = నారాయణుని; భటుల = సేవకుల; చేత = చేత; నిరాకృతులు = యత్నభంగ మైనవారు; ఐ = అయ్యి; యామ్యభటులు = యముని భటులు; యమున్ = యమధర్మరాజున; కున్ = కి; ఆత్మ = తమచే; స్వీకృత = ధరింపబడిన; విప్ర = బ్రాహ్మణముని; కథ = కథా; క్రమము = విధమును; ఈ = ఈ; క్రియన్ = విధముగ; మున్ = ముందు; తెలిపిరి = తెలియజేసిరి; అదియున్ = అదికూడ; ఎఱింగింతున్ = తెలిపెదను; తగన్ = చక్కగా; విప్ర = బ్రాహ్మణముని; కథ = కథా; క్రమము = విధమును; ఈ = ఈ; క్రియన్ = విధముగ; మున్ = ముందు; తెలిపిరి = తెలియజేసిరి; అదియున్ = అదికూడ; ఎఱింగింతున్ = తెలిపెదను; తగన్ = చక్కగా.

భావము:

విష్ణుదూతలచేత తిరస్కరింపబడిన యమదూతలు తమ చేతులలో నుండి విముక్తుడైన బ్రాహ్మణుని కథాక్రమాన్ని యముని ముందు విన్నవించిన విధానాన్ని విశదంగా చెప్తాను.

6-162-తే.

"చేరి త్రైవిధ్యమున మించు జీవతతికిఁ

గర్మఫలములఁ దెలిపెడు కారణంబు

అగుచు శిక్షించువార లీ యవనిమీద

దేవ! యెందఱు గలరయ్య! తెలియవలయు.

టీకా:

చేరి = చేరి; త్రైవిధ్యమునన్ = మూడు రకముల ఫలితములతో {త్రైవిధ్యము - 1హర్ష 2శోక 3భయములు}; మించు = అతిశయించెడి; జీవతతి = సర్వప్రాణుల; కిన్ = కి; కర్మఫలములన్ = చేసిన కర్మలకు ఫలితమును; తెలిపెడు = తెలియజేసెడు; కారణంబులు = కారణభూతులు; అగుచున్ = అగుచూ; శిక్షించు = శిక్షించెడి; వారలు = వారు; ఈ = ఈ; అవని = ప్రపంచము; మీద = అందు; దేవ = భగవంతుడా; ఎందఱు = ఎంతమంది; కలరు = ఉన్నారు; అయ్య = తండ్రీ; తెలియవలయు = తెలుపుము.

భావము:

(దూతలు యమునితో ఇలా అన్నారు) "దేవా! సాత్త్విక రాజస తామస స్వభావలతో మూడు విధాల కర్మలు చేసే జీవసమూహానికి వారి వారి కర్మఫలాలకు తగినట్లుగా శిక్షించేవారు ఎందున్నారో తెలియజేయండి.

6-163-క.

దక్షిణదిశాధినాయక!

శిక్ష దగం జేయువారు క్షితిఁ బెక్కుండ్రే

నీ క్షయమును నక్షయమును

సాక్షాత్తుగ నెందు రెండు సంపన్న మగున్?

టీకా:

దక్షిణదిశాధినాయక = యమధర్మరాజు {దక్షిణదిశాధినాయకుడు - దక్షిణపు దిక్కునకు అధినాయకుడు (ప్రభువు), యమధర్మరాజు}; శిక్ష = శిక్షలను; తగన్ = తగినట్లు; చేయువారు = చేసెడివారు; క్షితిన్ = లోకమున; పెక్కుండ్రేని = ఎక్కువమందైతే; ఈ = ఈ; క్షయమున్ = మరణము;

అక్షయమున్ = పుట్టుకలు; సాక్షాత్తుగా = ప్రత్యక్షముగ; ఎందున్ = దేనిలో; రెండున్ = రెండును (2); సంపన్నము = సాధింపబడినవి; అగున్ = కలుగుచున్నది.

భావము:

దక్షిణ దిక్కుకు అధిపతివైన ఓ యమధర్మరాజా! శిక్షించేవారు చాలమంది ఉన్నట్లయితే లోకంలో ఈ చావు పుట్టుకలు రెండూ ఎట్లా సంపన్నమౌతాయి?

6-164-తే.

దట్టమైనట్టి కర్మబంధముల నెల్ల

నాజ్ఞ బెట్టెడువారు పెక్కిన చోట

నకట! శాస్త్రత్వ ముపచార మయ్యెఁ గాదె?

శూరులై నట్టి మండలేశులకుఁ బోలె.

టీకా:

దట్టము = గట్టిది; ఐనట్టి = అయినట్టి; కర్మబంధమునన్ = కర్మబంధములను; ఎల్లన్ = సమస్తమును; ఆజ్ఞపెట్టిడి = శాసించెడి; వారు = వారు; పెక్కిన = చాలా మంది; ఐన = అయిన; చోటన్ = చో; అకట = అయ్యో; శాస్త్రత్వము = శాసన పని; ఉపచారము = అలంకారప్రాయపుది, నామమాత్రపుది; అయ్యెగాదె = అయిపోదా ఏమి; శూరులు = వీరులు; ఐనట్టి = అయినట్టి; మండలేశులు = మండలాధికారుల; కున్ = కు; పోలెన్ = వలె.

భావము:

తరగని కర్మబంధాల ననుసరించి శిక్షలను విధించేవారు ఎక్కువైతే శాసకుడు అన్న మాట కేవలం మర్యాద కోసమే కదా! మండలాధిపతులను పరిపాలకు లన్నట్లు నామమాత్రమే అవుతుంది.

6-165-ఉ.

కావున నీవ యొక్కడవ కర్తవు మూఁడు జగంబులందు సం

భావిత భూతకోటిఁ బరిపాకవశంబున శిక్షజేయఁగా

నీవర శాసనం బఖిలనిర్ణయమై తనరారుచుండ నేఁ

డీవలఁ గ్రమ్మఱింప మఱి యెవ్వఁడు శక్తుఁడు? ధర్మపాలనా!

టీకా:

కావున = అందుచేత; నీవ = నీవు మాత్రమే; ఒక్కడవ = ఒక్కడివే; కర్తవు = శాసకుడవు; మూడు = మూడు (3); జగంబులు = లోకములు; అందున్ = లోను; సంభావిత = జన్మించిన; భూత = జీవ; కోటి = తిరికి; పరిపాక = పరిపక్వతను; వశంబునన్ = అనుసరించి; శిక్షజేయగాన్ = శిక్షించుటకు; నీ = నీ యొక్క; వర = ఉత్తమమైన; శాసనంబు = శాసనము; అఖిల = సమస్తమును; నిర్ణయము = నిర్ణయించెడిది; ఐ = అయ్యి; తనరారుచుండన్ = విలసిల్లుతుండగా; నేడు = ఈ దినమున; ఈవల = ఈవిధముగ; క్రమ్మఱింపన్ = మరలించుటకు; మఱి = మఱి; ఎవ్వఁడు = ఎవరు; శక్తుఁడు = సమర్థుఁడు; ధర్మపాలన = యమధర్మరాజు {ధర్మపాలన - ధర్మమును పాలించెడివాడు, యమధర్మరాజు}.

భావము:

కనుక ముల్లోకాలలో జన్మించిన ప్రాణికోటిని కర్మఫలాలను అనుసరించి శిక్షించటానికి నీ ఒక్కడవే కర్తవు. నీ శ్రేష్ఠమైన శాసనం అన్నివిధాల తిరుగులేనిది. ఓ ధర్మపాలకా! నీ శాసనాన్ని మరలించడానికి ఈ లోకంలో ఎవడికి సాధ్యం?

6-166-క.

చండకర తనయ! యొరులకు

దండధరత్వంబు గలదె? తగ జగమున ను

ద్దండధరవృత్తి నొత్తిలి

దండింతువు నిన్ను దండధరుడని పొగడన్.

టీకా:

చండకరతనయ = యమధర్మరాజు {చండకర తనయుడు - చండకర (తీవ్రమైన కిరణములు గల సూర్యుని) తనయుడు, యముడు}; ఒరుల్ = ఇతరులు; కున్ = కు; దండధరత్వంబు = శిక్షించెడి

అధికారము; కలదె = ఉన్నదా; తగ = తగ; జగమునన్ = లోకమున; ఉద్ధండధర = మిక్కిలి
శాసకత్వపు; వృత్తిన్ = విధానముతో; ఒత్తిలి = గట్టిగా; దండింతువు = శిక్షించెదవు; నిన్ను = నిన్ను;
దండధరుడు = దండధరుడు; అని = అని; పొగడన్ = కీర్తించుచుండగా.

భావము:

సూర్యుని కుమారుడవైన యమధర్మరాజా! దండించే అధికారం లోకంలో నీకు గాక మరెవ్వరి
కున్నది? నీవు దండింప దగినవారిని ఉద్ధండంగా దండిస్తావు. అందుకే అందరు నిన్ను
దండధరుడని స్తుతిస్తారు.

6-167-⁵నీ.

ఇట్టి నీ దండంబ యీ మూడుజగములఁ-

దెగువమై నేడు వర్తిల్లుచుండ

మనుజలోకంబున మహితాద్భుతాకార-

సిద్ధుల మిగులఁ బ్రసిద్ధులైన

వారు నల్వురు వేగ వచ్చి నిర్దేశంబు-

భంగించి మమ్మంత చెంగదోలి

నీ శాసనంబున నేమీడ్చి కొనువచ్చు-

క్రూరచిత్తునిఁ బుచ్చికొని యదల్చి

6-167.1-తే.

పాశబంధంబు లీసునఁ బట్టి త్రెంచి

బలిమి మిగులంగ మమ్మును బాఱదోలి

యిచ్చఁ జనినారు వారు దా మెచటివార

లాదరమ్మున మాకు నేఁ డానతిమ్ము."

టీకా:

ఇట్టి = ఇటువంటి; నీ = నీ యొక్క; దండంబ = శిక్ష; ఈ = ఈ; మూడుజగములన్ = ముల్లోకము
లందు {ముల్లోకములు - 1స్వర్గలోకము 2మర్త్యలోకము 3పాతాళలోకము}; తెగువము =
తిరుగులేనిది; ఐ = అయ్యి; నేడు = ఈ దినమున; వర్తిల్లుంచుండ = నడచుచుండగా;
మనుజులొకమున = మానవలోకమున; మహిత = గొప్ప; అద్భుత = అద్భుతమైన; ఆకార =
ఆకరము; సిద్ధుల = సిద్ధులతోను; మిగులన్ = మిక్కిలి; ప్రసిద్ధులు = ప్రసిద్ధులు; ఐన = అయిన; వారు
= వారు; నల్వరు = నలుగురు (4); వేగ = వేగముగా; వచ్చి = వచ్చి; నిర్దేశంబు = ఆదేశమును;
భంగించి = భంగపరచి, మరలించి; మమ్ము = మమ్ములను; అంత = అంతట; చెంగదోలి = ఓడించి;
నీ = నీ యొక్క; శాసనంబునన్ = ఆజ్ఞ ప్రకారము; నేము = మేము; ఈడ్చుకొనువచ్చు = తీసుకొచ్చెడి;
క్రూర = క్రూరమైన; చిత్తుని = మనసు గలవానిని; పుచ్చుకొని = తీసుకొని; అదల్చి = అదరగొట్టి.
పాశ = యమపాశపు; బంధంబులు = కట్లు; ఈసున = పట్టుదలగా; త్రెంచి = తెంపేసి; బలిమిన్ =
బలము; మిగులంగ = అతిశయించి; మమ్మును = మమ్ములను; పాఱదోలి = పారదోలి; ఇచ్చన్ =
ఇష్టాసారముగా; చనినారు = వెళ్ళిరి; వారు = వారు; ఎచటి = ఎక్కడి; వారలు = వారు; ఆదరమున =
దయచేసి; మాకు = మాకు; నేడు = ఈ దినమున; ఆనతిమ్ము = తెలుపుము.

భావము:

ఇలాంటి శాసనం ముల్లోకాలలో నేడు నిరాటంకంగా వర్తిస్తున్నది. అటువంటప్పుడు
మానవలోకంలో ఇందుకు భిన్నంగా ఒక విచిత్రం జరిగింది. ఎవరో నలుగురు దివ్యపురుషులు
వేగంగా వచ్చి నీ శాసనం మేరకు మేము ఈడ్చుకొని వస్తున్న క్రూరాత్ముణ్ణి బలవంతంగా తీసుకొని
పోయారు. మీ ఆజ్ఞను భంగం చేశారు. మమ్మల్ని పారద్రోలారు. వాడికి కట్టిన పాశ బంధాలను
త్రెంచివేశారు. మమ్మల్ని తరిమికొట్టి స్వేచ్ఛగా వెళ్ళిపోయారు. దయచేసి వాళ్ళు ఎక్కడివాళ్ళో మాకు
తెలియజేయండి”

అని" రని మఱియు శుకుం డిట్లనియె "నట్లు దూతలు పరితాప సమేతులై పలికిన, దండధరుడు పుండరీకాక్షుని చరణకమలంబులు దన మానసంబున సన్నిహితంబుగఁ జేసికొని, వందనం బాచరించి, పరమ భక్తిపరుండై వారల కిట్లనియె.

టీకా:

అనిరి = అనిరి; అని = అని; మఱియు = ఇంకను; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; అట్లు = ఆ విధముగ; దూతలు = యమదూతలు; పరితాప = మిక్కిలి బాధతో; సమేతులు = కూడినవారు; ఐ = అయ్యి; పలికిన = మాట్లాడగా; దండధరుడు = యమధర్మరాజు (దండధరుడు - శిక్షించెడి బాధ్యత ధరించినవాడు, యముడు); పుండరీకాక్షుని = నారాయణుని (పుండరీకాక్షుడు - పుండరీకములు (తెల్లతామరలు) వంటి అక్షుడు (కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు); చరణ = పాదము లనెడి; కమలంబులు = పద్మములను; తన = తన యొక్క; మానసంబునన్ = మనసు నందు; సన్నిహితంబుగ = దగ్గరగా; చేసికొని = చేసికొని; వందనంబు = నమస్కారము; ఆచరించి = చేసి; పరమ = అత్యధికమైన; భక్తి = భక్తి; పరుండు = కలిగివాడు; ఐ = అయ్యి; వారలు = వారి; కిన్ = కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అన్నారు" అని చెప్పి శుకుడు మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు "ఆ విధంగా దూతలు బాధపడుతూ చెప్పగా, యముడు విష్ణు పాద పద్మాలను తన హృదయంలో నిలుపుకొని నమస్కరించి భక్తిపరవశుడై వారితో ఇలా అన్నాడు.

6-169-సీ.

"కలఁడు మదన్యుండు ఘనుఁ డొక్కఁ డతఁ డెందు-

వైలికిఁ గానఁగరాక విశ్వమెల్లఁ

నతిలీనమై మహద్భుత సమగ్రస్ఫూర్తి-

నుండును గోక నూలున్నభంగి

దామెనఁ బశువులు దగిలి యుండెడు మాడ్కి-

నామసంకీర్తన స్థేమగతుల

విహరించు నెవ్వఁడు విలసిత మత్సూజ-

లైవ్వని పదముల నివ్వటిల్లుఁ

6-169.1-ఆ.

ర్రనుట మనుట చనుట ర్రలు నెవ్వని లీల

లందు లోక మెవనియందుఁ బొందు

నెన్నఁబడుచుఁ బుడమి నెవ్వని నామముల్

కర్మబంధనముల పేర్కొనడఁచు.

టీకా:

కలడు = ఉన్నాడు; మత్ = నా కంటిను; అన్యుడు = ఇతరమైనవాడు; ఘనుడు = గొప్పవాడు; ఒక్కడు = ఒకడు; అతడు = అతడు; ఎందున్ = ఎక్కడను; వెలికి = బయటకు; కానగరాగ = కనబడకుండగ; విశ్వము = జగత్తు; ఎల్లన్ = అంతటి యందు; అతి = మిక్కిలిగా; లీనమై = కలసిపోయి; మహా = గొప్ప; అద్భుత = అద్భుతమైన; సమగ్ర = సంపూర్ణమైన; స్ఫూర్తిన్ = స్ఫూర్తితో; ఉండును = ఉండును; కోకన్ = చీరలలో; నూలు = దారములు; ఉన్న = ఉండెడి; భంగిన్ = విధముగ; దామెనన్ = పలుపుతాడునకు {దామెన - పశువులను కట్టిడి తాడు, పలుపుతాడు}; పశువులు = పశువులు; తగిలి = తగుల్కొని; ఉండెడు = ఉండెడి; మాడ్కిన్ = విధముగ; నామ = నామమును; సంకీర్తన = కీర్తించుటల; స్థమ = స్థిరమైన; గతులన్ = వర్తనలలో; విహరించున్ = విహరించుచుండునో; ఎవ్వడు = ఎవరో; విలసిత = విలసిల్లెడి; మత్ = నా యొక్క; పూజలు = కొలచుటలు; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; పదములన్ = పాదములందు; నివ్వటిల్లున్ = కలుగునో; కనుట = పుట్టుట. మనుట = బ్రతుకుట; చనుట = గిట్టుట; కల్గున్ = సంభవించును; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; లీలలు = లీలలు; అందున్ = లోను; లోకము = జగత్తు; ఎవని = ఎవని; అందున్ = అందు; పొందున్ = చెందునో; ఎన్నబడుచున్ = అతిశయించి; పుడమి = భూమండలము; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; నామముల్ = నామములు; కర్మబంధనముల = కర్మబంధములను; పేర్కొనడఁచు = అణచివేయునో.

భావము:

“నాకంటే ఘనుడు ఒక్క డున్నాడు. అతడు బయటికి కనిపించక విశ్వమంతా నిండి ఉన్నాడు. అత్యద్భుతంగా సమగ్రంగా చీరలో దారాల వలె వ్యాపించి ఉన్నాడు. అతని ఆజ్ఞానుసారం జీవులందరు త్రాళ్ళతో అంటగట్టబడిన పశువుల మాదిరిగా ఆయా పేర్లతో, సంకేతాలతో గిరిగిరా తిరుగుతున్నారు. నేను చేసే పూజలన్నీ ఆయన పాదాలకే అంకితం. జనం పుట్టడం, బ్రతకడం, మరణించడం అన్నీ ఆయన లీలావిలాసాలే. ఈ సమస్త జగత్తు ఆయనలోనే లీనమై ఉంటుంది. ఆయన నామాలు ఉచ్చరిస్తే చాలు సమస్త కర్మబంధాలు నిర్మూలమై పోతాయి.

6-170-త.

వినుడు నేను మహేంద్రుడు డప్పతి **వీ**తిహోత్రుడు రాక్షసుం
డనిలు డర్కుడు చంద్రుడుం గమ**లా**సనుండు మరుద్గణం
బును మహేశుడు రుద్రవర్గము **భూ**రి సంయమి సిద్ధులున్
మొనసి కన్గొనజాల రెవ్వని **మూ**ర్తి విశ్రుతకీర్తిమై.

టీకా:

వినుడు = వినండి; నేను = నేను; మహేంద్రుడు = మహేంద్రుడు; అప్పతి = వరుణుడు {అప్పతి - అప్పు (నీరు) నకు పతి (ప్రభువు), వరుణుడు}; వీతిహోత్రుడు = అగ్నిదేవుడు; రాక్షసుండు = నిర్భతి; అనిలుడు = వాయుదేవుడు; అర్కుడు = సూర్యుడు; చంద్రుడున్ = చంద్రుడు; కమలాసనుండు = బ్రహ్మదేవుడు {కమలాసనుడు - కమలము ఆసనముగా గలవాడు, బ్రహ్మ}; మరుద్గణంబులు = మరుత్తు గణములు; మహేశుడు = శివుడు; రుద్రవర్గము = రుద్రగణములు; భూరి = గొప్ప, అత్యధికమైన; సంయమి = మునులు (సంయమి - సంయమనము సాధించిన వారు, ముని); సిద్ధులున్ = సిద్ధులు; మొనసి = పూని; కన్గొనజాలరు = కనుగొనలేరు; ఎవని = ఎవని యొక్క; మూర్తి = స్వరూపమును; విశ్రుత = మిక్కిలిగ వినబడెడి; కీర్తిమై = కీర్తిగలది.

భావము:

వినండి. నేను, ఇంద్రుడు, వరుణుడు, అగ్నిదేవుడు, వైర్యతి, వాయుదేవుడు, సూర్యుడు, చంద్రుడు, బ్రహ్మ, దేవగణాలు, శివుడు, ప్రమథ గణాలు, గొప్ప మునులు, సిద్ధులు అందరమూ కలిసి కూడా సుప్రసిద్ధమైన ఆయన మూర్తిని కనుగొనజాలము.

6-171-క.

సత్త్వేతర గుణపాశ వ

శత్త్వంబునఁ బొంద వీరు జలజాక్షు సదై

కత్త్వంబు గాన నోపరు

సత్త్వప్రాధాన్య లితర జనముల తరమే?

టీకా:

సత్త్వ = సత్త్వగుణమునకు; ఇతర = ఇతరమైన; గుణ = గుణము లనెడి; పాశ = పాశముల;
వశత్త్వంబునన్ = ప్రభావమున బడినచో; పొంద = పొందుటకు; వీరు = ఇటువంటి వారు; జలజాక్షు
= నారాయణుని (జలజాతాక్షు - పద్మనయనుడు, విష్ణువు); సత్ = సత్వమైన; ఏకత్త్వంబున్ =
సర్వవ్యాపకత్వమును; కానన్ = గుర్తించ; ఓపరు = సమర్థులు గారు; సత్త్వ = సత్త్వగుణము;
ప్రాధాన్యంబున్ = ప్రధానముగా కలవా రైనను; ఇతర = మిగతా; జనముల = వారికి; తరమే =
సాధ్యమా.

భావము:

సత్త్వగుణ ప్రధాను లైనవారు సైతము రజస్తమోగుణాలనే పాశాలతో బద్ధులైనచో విష్ణుమూర్తి
సర్వవ్యాపకత్వాన్ని గుర్తించలేరు. ఇక తక్కినవారికి సాధ్యమా?

6-172-చ.

అభవు నమేయు నవ్యయు నన్త ననారతుఁ బూని మేనిలో

నుభయము నై వెలుంగు పురుషోత్తముఁ గానరు చిత్తకర్మ వా

ర్విభవ గరిష్ఠులై వెదకి వీటిఁడి ప్రాణులు; సర్వవస్తువుల్
శుభగతిఁ జూడనేర్చి తనుఁ జూడఁగనేరని కంటిపోలికన్.

టీకా:

అభవున్ = నారాయణుని {అభవుడు - పుట్టుక లేనివాడు, విష్ణువు}; అమేయున్ = నారాయణుని {అమేయుడు - పరిమితులు లేనివాడు, విష్ణువు}; అవ్యయున్ = నారాయణుని {అవ్యయుడు - వ్యయము లేనివాడు, విష్ణువు, విష్ణుసహస్ర నామాలలో 13 నామం అవ్యయః - శ్రీశంకర భాష్యం వినాశము కాని వికారము కాని లేనివాడు, వ్యు, న అస్య వ్యయః ఇతి అవ్యయః}; అనంతున్ = నారాయణుని {అనంతుడు - అంతము లేనివాడు, విష్ణువు}; అనారతున్ = నారాయణుని {అనారతుడు - అనవరతము యుండెడివాడు, విష్ణువు}; పూని = పూని; మేనిలోను = దేహములోపల {పరమాత్మ త్రైవిధ్యము - దేహము (మొదటివాడు) దేహి (జీవుడు, రెండవవాడు), దేహములో (సర్వాంతర్యామి, మూడవవాడు) తానై యుండుట}; ఉభయమును = దృశ్యము ద్రష్ట రెండును; ఐ = అయ్యి; వెలుంగు = ప్రకాశించెడి; పురుషోత్తమున్ = నారాయణుని; కానరు = గుర్తించలేరు; చిత్త = జ్ఞానము నందు; కర్మ = వైదికకర్మ లందు; వాక్ = ప్రవచనములు చేయుట యందు; విభవ = వైభవము గలిగి ఉండుటలో; గరిష్ఠులు = గొప్పవారు; ఐ = అయ్యి; వెదకి = వెదకి; వీటిడి = అవివేకి; ప్రాణులు = మానవులు, జీవులు; సర్వ = సమస్తమైన; వస్తువుల్ = వస్తువులు; శుభగతిన్ = చక్కగా; చూడన్ = చూడ; నేర్చి = గలిగినను; తనున్ = తననుతాను; చూడగన్ = చూచుటను; నేరని = సమర్థతలేని; కంటి = కన్ను; పోలికన్ = వలె.

భావము:

జన్మరహితుడు, హద్దులు లేనివాడు, అనంతుడు, అవ్యయుడు, శాశ్వతుడు, మానవుల శరీరంలో క్షరపురుషుడు, అక్షర పురుషుడు అయి వెలిగే పురుషోత్తముణ్ణి మనోవాక్యాయ కర్మల వైభవంలో ఆరితేరిన మానవులు దర్శింపలేరు. సర్వ వస్తువులను సందర్శించే కన్ను తనను తాను చూచుకోలేదు కదా!

పరముని భక్తలోక పరిపాలన శీలుని దుష్టలోక సం
హారుని పతంగపుంగవ విహారుని కూరిమిదూత లామనో
హారులు సురేంద్రవందితులు నాహారిరూప గుణస్వభావులై
తిరుగుచునుండు రెల్లడలఁ దిక్కులఁ దేజము పిక్కటిల్లఁగన్.

టీకా:

పరముని = నారాయణుని {పరముడు - సర్వమునకు పరమైనవాడు, విష్ణువు};
భక్తలోకపరిపాలనశీలుని = నారాయణుని {భక్త లోక పరిపాలన శీలుడు - భక్తులు లోక
(సర్వులను) పరిపాలన (పాలించెడి) శీలుడు (వర్తన గలవాడు), విష్ణువు}; దుష్టలోకసంహారుని =
నారాయణుని {దుష్ట లోక సంహారుడు - దుష్టులు లోక (సర్వులను) సంహారుడు (సంహరించెడి
వాడు), విష్ణువు}; పతంగపుంగవవిహారుని = నారాయణుని {పతంగపుంగవ విహారుడు - పతంగ
పుంగవ (పక్షులలో ఉత్తముడు గరుత్మంతుడు) పై విహారుడు (విహరించెడి వాడు), విష్ణువు}; కూరిమి
= ఇష్ట; దూతలు = సఖులు; ఆ = ఆ; మనోహారులు = అందమైనవారు; సురేంద్ర = దేవేంద్రునిచే;
వందితులున్ = నమస్కరింపబడు వారు; ఆ = ఆ; హారి = నారాయణుని; రూప = రూపము; గుణ =
గుణములు; స్వభావులు = స్వభావములు గలవారు; ఐ = అయ్య; తిరుగుచున్ = విహరించుచును;
ఉందురు = ఉండెదరు; ఎల్ల = అన్ని; ఎడల = చోట్లను; దిక్కులన్ = దిక్కు లందు; తేజము =
ప్రకాశము; పిక్కటిల్లగన్ = అతిశయించగ.

భావము:

పరమాత్ముడు, భక్తులను పరిపాలించేవాడు, దుష్టులను సంహరించేవాడు, గరుడవాహనుడు
అయిన విష్ణుదేవుని దూతలు ఆ నలుగురు. ఆ అందమైన వారికి దేవేంద్రుడైనా నమస్కరిస్తాడు.
వారు రూపంలోను, గుణాలలోను శ్రీహరి అంతటివారై దివ్యతేజస్సుతో అంతటా సంచరిస్తూ
ఉంటారు.

6-174-ఉ.

తెక్కుకు నెక్కువై కసటులేని మహద్భుత తేజ మెల్లెడం
బిక్కుటిలం జరింతు రతి భీమబలాధ్యులు విష్ణుదూత లా

చక్కని ధర్మశాంతు లతిసాహసవంతులు దేవపూజితుల్

క్రిక్కిరియన్ జగంబునను శేవసేవక రక్షణార్థమై.

టీకా:

లెక్కకునెక్కువ = అత్యధికమైనవి; ఐ = అయ్యి; కసటు = మాలిన్యములు; లేని = లేనట్టి; మహా = గొప్ప; అద్భుత = అద్భుతమైన; తేజంబు = తేజస్సు; ఎల్ల = అన్ని; ఎడలన్ = చోట్లను; పిక్కటిలన్ = అతిశయించగ; చరింతురు = తిరిగెదరు; అతి = మిక్కిలి; భీమ = అధికమైన; బల = బలము గలవారిలో; ఆధ్యులు = శ్రేష్ఠులు; విష్ణుదూతలు = విష్ణుదూతలు; ఆ = ఆ; చక్కని = చక్కటి; ధర్మ = ధర్మము నందు; శాంతులు = శాంతించువారు; అతి = మిక్కిలి; సాహసవంతులు = ధైర్యశాలురు; దేవ = దేవతలచే; పూజితుల్ = కొలువబడెడి వారు; క్రిక్కిరియన్ = సర్వ వ్యాపకులుగా; జగంబునను = లోకము నందు; కేవల = నారాయణుని (కేవల - కేవలము శుభకర మైనవాడు, విష్ణువు); సేవక = భక్తులను; రక్షణార్థమై = కాపాడుటకై.

భావము:

లెక్కకు మిక్కిలిగా ఉన్న ఆ విష్ణుదూతలు కళంకం లేని మహా తేజస్సుతో, మహాబలాధ్యులై, ధర్మంతో కూడిన శాంత స్వభావం కలవారై, మిక్కిలి సాహసవంతులై, దేవతల పూజలందుతూ విష్ణుభక్తుల రక్షణ కోసం ఈ లోకంలో క్రిక్కిరిసి సంచరిస్తూ ఉంటారు.

6-175-క.

నా వలనను మీ వలనను

దేవాసుర గణము వలనఁ ద్రిజగంబులలో

నే వగలఁ బొందఁకుండఁగఁ

గావం గలవారు పుడమిఁ గల వైష్ణవులన్.

టీకా:

నా = నా; వలనను = మూలమున; మీ = మీ; వలనను = మూలమున; దేవ = దేవతలు; అసుర = రాక్షసులు; గణము = సమూహముల; వలనన్ = మూలమున; త్రిజగంబుల = ముల్లోకముల; లో = లోను; ఏ = ఎలాంటి; వగలన్ = బాధలను; పొందకుండగన్ = పొందకుండగా; కావంగలవారు = కాపాడ గలవారు; పుడమిన్ = భూమిపై; కల = ఉన్నట్టి; వైష్ణవులన్ = విష్ణుమూర్తి భక్తులను.

భావము:

నా వలన, మీ వలన, దేవతల వలన, రాక్షసుల వలన ముల్లోకాలలో ఏ కష్టాన్నీ పొందకుండా విష్ణుభక్తులను కాపాడేవారు ఆ విష్ణుదూతలు.

6-176-క.

భగవత్ప్రణిహిత ధర్మం

అగపడ దెవ్వరి మతికి ననిమిష గరుడో

రగసిద్ధ సాధ్య నర సుర

ఖగతాపస యక్ష దివిజ ఖచరుల కైనన్.

టీకా:

భగవత్ = భగవంతునిచే; ప్రణిహిత = ఒప్పుకొనబడిన; ధర్మంబు = ధర్మము; అగపడదు = కనబడదు; ఎవ్వరి = ఎవరి; మతి = బుద్ధి; కిన్ = కిని; అనిమిష = దేవతల {అనిమిషులు - నిమిష (కనురెప్పపాటులు) లేనివారు, దేవతలు}; గరుడ = గరుడుల; ఉరగ = సర్పముల; సిద్ధ = సిద్ధుల; సాధ్య = సాధ్యుల; నర = మానవుల; సుర = దేవతల; ఖగ = పక్షుల; తాపస = మునుల; యక్ష = యక్షుల; దివిజ = దేవతల {దివిజులు - దివి (స్వర్గమున) జులు (జనించినవారు), దేవతలు}; ఖచరుల = దేవతల {ఖచరులు - ఖ (ఆకాశమున) చరులు (తిరుగువారు), దేవతలు}; కైనన్ = అయినప్పటికిని.

భావము:

దేవతలు, గరుడులు, నాగులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, మానవులు, పక్షులు, మునులు, యక్షులు, విద్యాధరులు, భేచరులు మొదలైన వారెవ్వరు కూడా భగవంతుని తత్త్వాన్ని గుర్తించలేరు.

6-177-క.

ఎన్నడుఁ దెలియఁగ నేరరు

పన్నగపతిశాయి తత్త్వభావము మేనం

గన్నుల వేల్పును డాపలఁ

జన్నమరిన వేల్పు ముదుక చదువుల వేల్పున్.

టీకా:

ఎన్నడు = ఎప్పుడును; తెలియగనేరరు = తెలిసికొనలేరు; పన్నగపతిశాయి = నారాయణుని
{పన్నగపతిశాయి - పన్నగపతి (ఆదిశేషుని) పై శాయి (శయించువాడు), విష్ణువు}; తత్త్వ = తత్త్వము
యొక్క; భావమున్ = లక్షణమును; మేనంగన్నులవేల్పును = ఇంద్రుడైన {మేనం గన్నుల వేల్పు -
మేనన్ (దేహమున) కన్నుల (కళ్ళు గల) వేల్పు (దేవుడు), ఇంద్రుడు}; డాపలజన్నమరినవేల్పు =
శివుడైన {డాపల జన్నమరిన వేల్పు - డాపల (ఎడమ ప్రక్కన) చన్ను (స్తనము) అమరిన (చక్కగా
నున్న) వేల్పు (దేవుడు), శివుడు}; ముదుకచదువులవేల్పును = బ్రహ్మదేవుడైన {ముదుక చదువుల
వేల్పు - ముదుక (పరిపక్వమైన) చదువుల(జ్ఞానముల)కి వేల్పు (దేవుడు), బ్రహ్మదేవుడు}.

భావము:

ఒంటినిండా కన్నులున్న ఇంద్రుడు కాని, అర్థనారీశ్వరుడైన శివుడు కాని, వేదవేత్త అయిన బ్రహ్మ
కాని ఆ శేషశయనుడైన విష్ణువు తత్త్వాన్ని తెలుసుకోలేరు.

6-178-సీ.

వర మహద్భుత మైన వైష్ణవజ్ఞానంబుఁ-

దిరముగా నెవ్వరు దెలియఁగలరు?

దేవాదిదేవుండు త్రిపురసంహారుఁ డొండెఁ-

గమలసంభవుఁ డొండె గార్తికేయ

కపిల నారదు లొండె గంగాతమజుం డొండె-

మను వొండె బలి యొండె జనకుఁ డొండెఁ

ప్రహ్లాదుఁ డొండె నేర్పాటుగా శుకుఁ డొండె-

భాసురతరమతివ్యాసుఁ డొండెఁ

6-178.1-తే.

గాక యన్యుల తరమె? యీ లోకమందు

నీ సుబోధంబు సద్బోధ మీ పదార్థ

మీ సదానంద చిన్మయ మీ యగమ్య

మీ విశుద్ధంబు గుహ్యంబు నీ శుభంబు.

టీకా:

వర = ఉత్తమమైన; మహా = గొప్ప; అద్భుతము = ఆశ్చర్యకరము; ఐన = అయిన; వైష్ణవ = విష్ణువు
గురించిన; జ్ఞానంబు = జ్ఞానము; తిరముగా = ధ్రువముగా, ఖాయముగా; ఎవ్వరు = ఎవరు;
తెలియగలరు = తెలిసికొనగలరు; దేవాదిదేవుండు = దేవతలకే ముఖ్య దేవుడు; త్రిపురసంహారుడు
= పరమశివుడు {త్రిపుర సంహారుడు - త్రిపురములను నాశనము చేసినవాడు, శివుడు}; ఒండె =
కాని; కమలసంభవుడు = బ్రహ్మదేవుడు {కమల సంభవుడు - కమలము లందు సంభవుడు
(పుట్టినవాడు), బ్రహ్మ}; ఒండె = కాని; కార్తికేయ = కార్తికేయుడు; కపిల = కపిలుడు; నారదులు =
నారదుడులు; ఒండె = కాని; గంగాతమజుండు = భీష్ముడు; ఒండె = కాని; మనువు = మనువు; ఒండె =
కాని; బలియున్ = బలిచక్రవర్తి; ఒండె = కాని; జనకుడు = జనకమహారాజు; ఒండె = కాని; ప్రహ్లాదుడు
= ప్రహ్లాదుడు; ఒండె = కాని; ఏర్పాటుగా = ప్రకటముగా; శుకుడు = శుకమహాముని; ఒండె = కాని;
భాసుర = మిక్కిలి ప్రకాశిస్తున్న; మతి = మనసు గలవాడు; వ్యాసుడు = వ్యాసభగవానుడు; ఒండె =
కాని; కాక = కాకుండగ.

అన్యుల = ఇతరుల; తరమె = సాధ్యమే; ఈ = ఈ; లోకము = లోకము; అందు = లో; ఈ = ఈ;

సుబోధంబు = ఉత్తమ జ్ఞానము; సద్బోధము = విశేష జ్ఞానము; ఈ = ఈ; పదార్థము = బ్రహ్మ

పదార్థం; ఈ = ఈ; సదానంద = శాశ్వతమైన ఆనందపు; చిత్ = మనసు; మయము = పూరము; ఈ = ఈ; అగమ్యము = అంతపట్టనిది; ఈ = ఈ; విశుద్ధంబు = పరిశుద్ధము; గుహ్యంబు = రహస్యమైవది; ఈ = ఈ; శుభంబు = శుభములు.

భావము:

దేవాదిదేవుడు త్రిపురాంతకుడు అయిన శివుడు, బ్రహ్మ, కుమారస్వామి, కపిలుడు, నారదుడు, భీష్ముడు, మనువు, బలి చక్రవర్తి, జనకుడు, ప్రహ్లాదుడు, శుకుడు, వ్యాసుడు అనేవాళ్ళు తప్ప విశేషమూ, బ్రహ్మపదార్థమూ, సదానంద చిన్మయమూ, అగమ్యమూ, పరిశుద్ధమూ, పరమ రహస్యమూ, శుభకరమూ అయిన ఈ వైష్ణవ జ్ఞానాన్ని ఎవరు తెలుసుకోగలరు?

6-179-క.

ఈ పన్నిద్దఱు దక్కఁగ

నోపరు తక్కిరులు దెలియ నుపనిష దుచిత

శ్రీపతినామ మహద్భుత

దీపిత భాగవత ధర్మ దివ్యక్రమమున్.

టీకా:

ఈ = ఈ; పన్నిద్దఱున్ = పన్నిండు మంది (12); తక్కఁగ = తప్పించి; ఓపరు = సమర్థులు గారు; తక్కిరులు = ఇతరులు; తెలియను = తెలిసికొనుటకు; ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తులలో; ఉచిత = చెప్పబడిన, ఉచ్చరింపబడిన; శ్రీపతి = నారాయణుని (శ్రీపతి - శ్రీ (లక్ష్మీదేవి, సంపదలు) కి పతి (ప్రభువు), విష్ణువు); నామ = నామము యొక్క; మహా = గొప్ప; అద్భుత = అద్భుతమైన; దీపిత = ప్రకాశవంతమైన; భాగవత = భాగవత; ధర్మ = ధర్మము యొక్క; దివ్య = దివ్యమైన; క్రమమున్ = విధమును.

భావము:

ఈ పన్నెండుమంది తప్ప తక్కిన వారెవ్వరూ ఉపనిషద్రహస్యమైన విష్ణునామంతో అద్భుతంగా ప్రకాశించే దివ్యమైన భాగవత ధర్మాన్ని తెలిసికొనలేరు.

6-180-తే.

ఏది జపియింప నమృతమై యెసగుచుండు

నేది సద్ధర్మపథ మని యెఱుగ దగిన

దదియె సద్భక్తి యోగంబు నావహించు

మూర్తిమంతంబు దా హరికీర్తనంబు.

టీకా:

ఏది = ఏదైతే; జపియింపన్ = నామజపము చేయుచుండగ; అమృతము = అమృతము; ఐ = అయ్యి;
ఎసగుచుండున్ = ఒప్పుచుండును; ఏది = ఏదైతే; సద్ధర్మ = ఉత్తమ ధర్మము యొక్క; పథము =
మార్గము; అని = అని; ఎఱుగ = తెలిసికొన; తగినది = తగినట్టిది; అదియె = అదే; సద్భక్తి = శ్రేష్ఠమైన
భక్తి; యోగంబున = యోగమువలన; ఆవహించు = కలుగుట; మూర్తిమంతంబు =
మూర్తిభవించినది; తాన్ = అది; హరి = నారాయణుని; కీర్తనంబు = కీర్తించుటలు.

భావము:

ఏది జపించిన కొద్దీ అమృతమై అలరారుతుందో, ఏది ఉత్తమమైన ధర్మమార్గమో, ఏది మూర్తిభవించిన భక్తియోగమో అదే హరినామ కీర్తనం.

6-181-తే.

కంటిరే మీరు సుతులార! కమలనేత్రు

భవ్య మగు నామకీర్తన ఫలము నేడు

దవిలి మృత్యువు పాశబంధములవలన

జాణతనమున నూడె నజ్ఞామిళుండు.

టీకా:

కంటిరే = చూసితిరా; మీరు = మీరు; సుతులారా = పిల్లలూ; కమలనేత్రు = నారాయణుని కమల
నేత్రుడు - కమల నయనుడు, విష్ణువు; భవ్యము = శుభమైనది; అగు = అయిన; నామ = నామము
యొక్క; కీర్తన = సంకీర్తనకు; ఫలము = ఫలితము; నేడు = ఈ దినమున; తవిలి = పూని; మృత్యువు =
యముని; పాశ = పాశముల; బంధముల = బంధనముల; వలన = వలన; జాణతనమునన్ =
మిక్కిల నేర్పుతో; ఊడెన్ = విడివడెను; అజామిళుండు = అజామిళుడు.

భావము:

నాయనలారా! భగవంతుని పవిత్రమైన నామ సంకీర్తన ఫలాన్ని నేడు చూశారు కదా? దాని
ఫలితంగా మృత్యుదేవత పాశబంధాల నుండి అజామిళుడు నేర్పుగా బయటపడ్డాడు.

6-182-ఉ.

ఏటికి జాలిఁ బొంద? నరులైక్రియఁ గృష్ణుని కీర్తనంబు పా
పాటవులన్ దహింపఁ గల డౌటకు సందియ మేల? యిప్పు డీ
తూటరి దోషకారి పెనుదోషి యజామిళుఁ డంతమొందుచుం
బాటిగ విష్ణునామ సుతుఁ బల్కుచుఁ గేవలముక్తి కేగఁడే?

టీకా:

ఏటికి = ఎందులకు; జాలిన్ = దిగులు; పొందన్ = చెందగా; నరులు = మానవులు; ఏ = ఏ; క్రియన్ =
విధముగ; కృష్ణుని = శ్రీకృష్ణుని; కీర్తనంబు = సంకీర్తనములు; పాప = పాపముల యొక్క; అటవులన్
= అడవులను; దహింపగలది = కాల్చి వేయ గలిగినది; డౌట = అగుట; కు = కు; సందియము =
సందేహము; ఏల = ఎందులకు; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; ఈ = ఈ; తూటరి = తుంటరి; దోషకారి =
పాపములు చేయువాడు; పెను = మిక్కిలి; దోషి = పాపాత్ముడు; అజామిళుడు = అజామిళుడు;
అంతమొందుచు = మరణించుచు; పాటిగ = నేర్పుగ; విష్ణు = నారాయణుని; నామ = నామము గల;
సుతున్ = పుత్రుని; పల్కుచున్ = పిలుచుచు; కేవలముక్తి = కైవల్యమున; కిన్ = కి; ఏగడే = వెళ్ళలేదా,

భావము:

మానవులు ఈ విధంగా దిగులు చెందట మెందుకు? భగవంతుని నామ సంకీర్తనం పాపాల అడవులను కాల్చివేస్తుం దనడంలో సందేహ మెందుకు? ఇప్పుడు ఈ తుంటరి, దుష్టుడు, పాపాత్ముడైన అజామిళుడు మరణిస్తూ ఏదో పాటిగా భగవంతుని పేరును ఉచ్చరించి మోక్షాన్ని పొందలేదా?

6-183-క.

ఇంతయును దధ్య మని మది

నింతయుఁ దెలియంగలేరు హీనాత్ములు దు

ర్ధాంతతర ఘటిత మాయా

క్రాంతాత్యంతప్రకాశ గౌరవ జడులై.

టీకా:

ఇంతయును = ఇదంత; తధ్యము = నిజము; అని = అని; మదిన్ = మనసులో; ఇంతయును = కొంచముకూడ; తెలియంగ = తెలిసికొన; లేరు = లేరు; హీనాత్ములు = అల్పులు; దుర్ధాంతతర = మిక్కిలి అణపపరానిదై {దుర్ధాంతము - దుర్ధాంతతరము - దుర్ధాంతతమము}; ఘటిత = కూడిన; మాయా = మాయచే; ఆక్రాంత = ఆక్రమింపబడిన; అత్యంత = అత్యధికమైన; ప్రకాశ = జ్ఞాన ప్రకాశము యొక్క; గౌరవ = అధిక్యమును; జడులు = తెలిసికొనలేని వారు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

అల్పులైన మానవులు దాట శక్యం కాని మహామాయలో చిక్కుకొని తెలివిని కోల్పోయి, మందబుద్ధులై ఈ యథార్థాన్ని కొంచెమైనా తెలిసికొనలేక పోతున్నారు.

6-184-మం

ఈ విధమునన్ విబుధు లేకతమ చిత్తముల నేకతము లేక హరి నీశున్

భావమున నిల్పి తగు భాగవతయోగ పరిపాకమున నొందుదురు వారిం

దేవలదు దండన గతిం జనదు మాకు గురితింప నఘముల్ దలగు మీదన్

శ్రీవరుని చక్రము విశేషగతి గాచు సురసేవితులు ముక్తి గడు బెద్దల్.

టీకా:

ఈ = ఈ; విధమునన్ = విధముగ; విబుధులు = జ్ఞానులు; ఏకతమ = మిక్కిలి ఏకాగ్రమైన {ఏకము - ఏకతరము - ఏకతమము}; తమ = తమ యొక్క; చిత్తములన్ = మనసులలో; ఏ = ఏ; కతము = కారణము; లేక = లేకుండగ; హరిన్ = నారాయణుని; ఈశున్ = నారాయణుని; భావమునన్ = మనసున; నిల్పి = నిలుపుకొని; తగు = తగినట్టి; భాగవతయోగ = భాగవత యోగము యొక్క; పరిపాకమునన్ = పరిపక్వమును; ఒందుదురు = పొందెదరు; వారిన్ = వారిని; తీవలదు = తీసుకు రావద్దు; దండనగతి = శిక్షించుట; చనదు = శక్యము కాదు; మాకు = మాకు; గుఱుతింపన్ = గుర్తించినచో; అఘముల్ = పాపములు; తలగున్ = తొలగిపోవును; మీదన్ = అంతేకాక, ఆపైన; శ్రీవరుని = నారాయణుని; చక్రము = చక్రాయుధము; విశేష = విశేషమైన; గతిన్ = విధముగ; కాచు = కాపాడును; సుర = దేవతలచే; సేవితులు = సేవింపబడువారు; ముక్తిన్ = మోక్షమార్గము; కడు = మిక్కిలి; పెద్దల్ = శ్రేష్టులు.

భావము:

ఈ విధంగా జ్ఞానులు కారణం లేకుండానే ఏకాగ్రతతో తమ మనస్సులలో శ్రీహరిని నిలుపుకొని యోగసాధనతో పరమ భాగవతులై వెలుగొందుతున్నారు. అటువంటి వారిని మీరు తీసుకొని రావద్దు. వారిని నేను శిక్షింపలేను. అటువంటి వారిని గుర్తిస్తే పాపాలు తొలగిపోతాయి. వారిని విష్ణుచక్రం ప్రత్యేకంగా కాపాడుతూ ఉంటుంది. వారు దేవతలచేత సేవింపబడుతూ మోక్షాన్ని పొందే పెద్దలు.

6-185-ఉ.

ఎవ్వరు సిద్ధ సాధ్య ఖచరేశ లసత్పరిగీత గాథలం

దెవ్వరు ముక్తిభోగతల హేమ మనోహర చంద్రశాలలం

దెవ్వరు శంఖచక్ర గురుహేతి గదా రుచిరోగ్రపాణు లా

మవ్వపు రూపవంతు లసమానులు పో ధరలోని వైష్ణవుల్.

టీకా:

ఎవ్వరు = ఎవరు; సిద్ధ = సిద్ధుల; సాధ్య = సాధ్యుల; ఖచర = ఆకాశగమనుల; ఈశ = దేవతలచే;
లసత్ = తళుక్కు మనెడి; పరి = చక్కటి; గీత = గేయములు; గాథలు = కథలు; అందు = లో; ఎవ్వరు
= ఎవరు; ముక్తి = మోక్షము యనెడి; భోగ = భోగించెడి; తల = తలము యొక్క; హేమ = బంగారపు,
శ్రేష్ఠమైన; మనోహర = మనోహరమైన; చంద్రశాలలు = చంద్రకాంతశాలలు; అందు = లో; శంఖ =
శంఖము; చక్ర = చక్రము; గురు = పెద్ద; హేతి = ఖడ్గము; గదా = గదలు; రుచిర = కాంతివంతమైన;
ఉగ్ర = భయంకరమైన; పాణులు = చేతు లందు ధరించినవారు; ఆ = ఆ; మవ్వపు = సుకుమారమైన;
రూపవంతులు = అందమైనవారు; అసమానులు = సాటిలేనివారు; పో = తిరుగులేదు; ధర =
లోకము; లోని = అందలి; వైష్ణవుల్ = విష్ణుభక్తులు.

భావము:

విష్ణుభక్తుల కీర్తిని సిద్ధులు, సాధ్యులు, ఖచరులు లలిత గీతాలతో గానం చేస్తుంటారు. ఆ
భాగవతులు ముక్తిసాధంలోని అందమైన చంద్రశాలల్లో నివసిస్తూ ఉంటారు. సాటిలేనివారు,
సౌందర్యవంతులు అయిన ఆ వైష్ణవుల అరచేతులలో శంఖ చక్ర గదా ఖడ్గ రేఖలు విరాజిల్లుతూ
ఉంటాయి.

6-186-నీ.

శ్రుత్యంత విశ్రాంత మత్యనుక్రమణీయ-

భగవత్ప్రసంగతుల్ భాగవతులు;

సనకాది ముని యోగిజ్ఞ సదానందైక-

ప్రమ భాగ్యోదయుల్ భాగవతులు;

కృష్ణపదధ్యాన క్షేపలామృతపాన-

ప్రణామ యుతులు శ్రీభాగవతులు;

బహుపాత కానీక ప్రభవ ప్రక్రియా-

పరుషోగ్ర మూర్తులు భాగవతులు;

6-186.1-తే.

భావ తత్త్వార్థవేదులు భాగవతులు;

బ్రహ్మవా దానువాదులు భాగవతులు;

సిరులు దనరంగ నెన్నడుఁ జేటులేని

పదవి నొప్పారువారు పో భాగవతులు.

టీకా:

శ్రుత్యంత = వేదాంతము లందు; విశ్రాంత = విశ్రమించిన; మతి = బుద్ధిని; అనుక్రమణీయ = అనుసరించి పోవునట్టి; భగవత్ = నారాయణుని; ప్రసంగతుల్ = సంగములు చేయువారు; భాగవతులు = భాగవత తత్త్వజ్ఞులు; సనక = సనకుడు; ఆది = మొదలైన; ముని = మునులు; యోగి = యోగులు; జన = ఐన వారి; సదానంద = శాశ్వతమైన ఆనందము; ఏక = మొదలైన; పరమ = అత్యుత్తమమైన; భాగ్య = భాగ్యములను; ఉదయుల్ = కలిగించెడివారు; భాగవతులు = భాగవతులు; కృష్ణ = కృష్ణుని; పద = పాదములను; ధ్యాన = సంస్మరించెడి; కేవల = కేవలమైన; అమృత = అమృతమును; పాన = ఆస్వాదించెడి; పరిణామ = క్రమము; యుతులు = కూడినవారు; శ్రీ = శుభకరమైన; భాగవతులు = భాగవతులు; బహు = మిక్కిలి; పాతక = పెద్దపాపముల; అనీక = సమూహములను; పరిభవ = పరాభవము చేసిడి; ప్రక్రియా = విధానములతో; పరుష = కఠినమైన; ఉగ్ర = ఉగ్రమైన; మూర్తులు = స్వరూపములు గలవారు; భాగవతులు = భాగవతులు; భావ = భవమునకు చెందిన; తత్త్వార్థ = తత్త్వలక్షణములను; వేదులు = బాగుగా తెలిసికొన్నవారు; భాగవతులు = భాగవతులు; బ్రహ్మవాద = పరబ్రహ్మతత్త్వమును; అనువాద = వివరించుటలో నేర్పరులు; భాగవతులు = భాగవతులు; సిరులు = సంపదలు; తనరంగ = అతిశయించగ; ఎన్నడును = ఎల్లప్పుడును; చేటులేని = చెడిపోవుటలేని; పదవిన్ = మహోన్నత స్థానమున; ఒప్పారువారు = చక్కగ నుండువారు; పో = తప్పక; భాగవతులు = భాగవతులు.

భావము:

భాగవతులు వేదాంత వీధులలో విహరిస్తూ భగవంతునికి చెందిన ప్రసంగాలు చేస్తుంటారు. వారు సనక సనందాది యోగులు అనుభవించే బ్రహ్మనందాన్ని అందుకోగల అదృష్టవంతులు. శ్రీకృష్ణుని పాదాలను ధ్యానించడమనే అమృతాన్ని పానం చేసి బ్రతుకు పండించుకొంటారు. భయంకరమైన పెక్కు పాపాల సమూహాన్ని చెండాడుతారు. పరతత్వాన్ని గుర్తించి బ్రహ్మస్వరూపాన్ని ఆరాధిస్తూ ఉండే పరమైశ్వర్య సంపన్నులు భాగవతులు. వారు తమ మహోన్నత స్థానం నుండి చలించరు.

6-187-క.

అదిగాన విష్ణుభక్తులఁ

గదియఁగఁ జనవలదు మీరు కరివరదు లస

త్పదపద్మ వినతి విముఖులఁ

దుది నంటఁగఁ గట్టి తెండు ధూర్తులు వారల్.

టీకా:

అదిగాన = అందుచేత; విష్ణుభక్తులన్ = విష్ణుభక్తులను; కదియగన్ = దగ్గరకు; చనవలదు = వెళ్ళవద్దు; మీరు = మీరు; కరివరదు = నారాయణుని (కరి వరదు - కరి (గజేంద్రుని) కి వరదుడు (వరముల నిచ్చిన వాడు), విష్ణువు); లసత్ = మెరిసెడి; పద = పాదము లనెడి; పద్మ = పద్మములకు; వినతి = కొలచుట యందు; విముఖులన్ = అయిష్టులను; తుదినంటగన్ = మొదలంటా; కట్టి = కట్టివేసి; తెండు = తీసుకురండి; ధూర్తులు = చెడ్డవారు; వారల్ = వారు.

భావము:

కావున, మీరు విష్ణుభక్తులను సమీపించవద్దు. శ్రీహరి పాదపద్మారాధనకు విముఖులైన ధూర్తులను పట్టి బంధించి తీసుకురండి.

6-188-సీ.

ఎకసక్కెమున కైన నిందిరారమణుని-

పలుకంగలేని దుర్భాషితులను

గలలోన నైన శ్రీకాంతుని సత్పాద-

కమలముల్ చూడని కర్మరతుల

నవ్వుచు నైనఁ గృష్ణప్రశంసకుఁ జెవి-

దార్పనేరని దుష్కథాప్రవణుల

యాత్రోత్సవంబుల నైన నీశుని గుడి-

త్రోవఁ ద్రొక్కగలేని దుష్పదులను

6-188.1-ఆ.

పరమ భాగవతుల పాదధూళి సమస్త

తీర్థసార మనుచుఁ దెలియలేని

వారి వారివారి వారిఁ జేరినవారిఁ

దొలుతఁ గట్టి తెండు దూతలార!

టీకా:

ఎకసెక్కెమున = ఎగతాళిచేయుట; కైనన్ = కోసమైన; ఇందిరారమణునిన్ = నారాయణుని
{ఇందిరా రమణుడు - ఇందర (లక్ష్మీదేవి)కి రమణుడు (మనోహరుడు), విష్ణువు}; పలుకంగ =
కీర్తించ; లేని = లేని; దుర్భాషితులను = చెడు మాట లాడువారు; కల = స్వప్నము; లోనన్ = లోపల;
ఐనన్ = అయినను; శ్రీకాంతుని = నారాయణుని {శ్రీకాంతుడు - శ్రీ (లక్ష్మీదేవి) కాంతుడు (భర్త),
విష్ణువు}; సత్ = మంచి; పాద = పాదములు యనెడి; కమలముల్ = పద్మములను; చూడని =
చూడనట్టి; కర్మ = కర్మ లండు; రతులన్ = ఆసక్తి గలవారు; నవ్వుచున్ = నవ్వులాటలకు; ఐనన్ =
అయినప్పటికి; కృష్ణ = కృష్ణుని; ప్రశంస = కీర్తించుట; కున్ = కు; చెవిదార్ప = వినిపించుకొన; నేరని =
లేని; దుష్కథా = చెడ్డకథ లండు; ప్రవణులన్ = ఆసక్తులు; యాత్ర = తీర్థయాత్ర; ఉత్సవంబులన్ =
ఉత్సవములలో; ఐనన్ = అయినప్పటికి; ఈశుని = నారాయణుని; గుడి = ఆలయపు; త్రోవ = దారి;
త్రొక్కగలేని = తొక్కలేనట్టి; దుష్పదులను = చెడునడత వారిని; పరమ = మిక్కిలి పవిత్రమైన;
భాగవతుల = భాగవతుల యొక్క;

పాద = పాదముల; ధూళి = దుమ్ము; సమస్త = నిఖిల; తీర్థ = తీర్థముల యొక్క; సారము = సారము;
అని = అని; తెలియ = తెలుసుకొన; లేని = లేని; వారిన్ = వారిని; వారివారిన్ = వారి యొక్క వారిని;
వారిన్ = వారిని; చేరినవారి = అనుసరించు వారిని; తొలుతన్ = ముందుగ; కట్టి = కట్టివేసి; తెండు =
తీసుకురండి; దూతలార = సేవకులూ.

భావము:

దూతలారా! ఎగతాళిగానైనా హరి నామాన్ని ఉచ్చరించని వదరుబోతును, కలలోనైనా శ్రీపతి
పాదపద్మాలను దర్శించని పొగరుబోతులను, చెడ్డ కథలంటే ఆసక్తి చూపుతూ నవ్వులాటకైనా
విష్ణుదేవుని ప్రశంసను వినని వారిని, ఉత్సవ దినాలలోనైనా గుడికి పోని దుర్మార్గులను,
భగవద్భక్తుల పాదధూళి పరమ పవిత్రమని తెలుసుకోలేని వారిని, వారికి సంబంధించిన వారిని
ముందుగా పాశాలతో కట్టి తీసుకొని రండి.

6-189-ఆ.

ఎల్ల పాపములకు నిల్లెన యింటిలో
బద్ధతృష్ణు లగుచు బుద్ధి దలఁగి
పరమహంసకులము గుఱిదప్పి వర్తించు
ధూర్తజనులఁ దెండు దూతలార!

టీకా:

ఎల్ల = సమస్తమైన; పాపముల = పాపముల; కున్ = కు; ఇల్లు = నివాసము; ఐన = అయిన; ఇంటిలో
= నివాసములలో; బద్ధతృష్ణులు = ఆశలకు లోనైనవారు; అగుచు = అగుచూ; బుద్ధిన్ = తెలివి; తలగి
= తప్పి; పరమహంస = పరమహంసల; కులము = సమూహములను; గుఱితప్పి = దారితప్పి;
వర్తించు = ప్రవర్తించెడి; ధూర్తజనులన్ = చెడ్డవారిని; తెండు = తీసుకురండి; దూతలార = సేవకులు.

భావము:

దూతలారా! సమస్త పాపాలకు నిలయమైన ఇంటిలో ఆశలకు లొంగి, తెలివిమాలి, మహాత్ముల
దారి విడిచి నడచుకొనే దుష్టులను తీసుకురండి.

6-190-ఆ.

అరయఁ దనదు జిహ్వ హరిపేరు నుడువదు

చిత్త మతని పాదచింత జనదు;

తలపఁ దమకు ముక్తి తంగేటి జన్మోకో

సకల విష్ణు భక్తులకును బోలె?

టీకా:

అరయన్ = తరచిచూసిన; తనదు = తన యొక్క; జిహ్వ = నాలుక; హరి = నారాయణుని; పేరు =
నామమును; నుడువదు = పలుకదు; చిత్తము = మనసు; అతని = అతని యొక్క; పాద =
పాదముల; చింతన్ = ఆలోచన లందు; చనదు = వెళ్ళదు; తలప = తరచిచూసిన; తమ = తమ; కున్
= కు; ముక్తి = మోక్షప్రాప్తి; తంగేటిజన్మోకో = అంత సుళువైనదా ఏమి {తంగేటిజన్ము -
అందుబాటులో ఉన్న వస్తువు, తంగేడు చెట్టు యందున్న తేనెపట్టు యొక్క జన్ను (తేనె)}; సకల =
అందరు; విష్ణుభక్తులు = విష్ణుభక్తుల; కును = కు; పోలెన్ = వలె.

భావము:

నాలుకతో భగవంతుని పేరు పలుకక, మనస్సులో అతని పాదాలను చింతించక ఉండే వీళ్ళకు
విష్ణుభక్తులకు లభించే ముక్తి తంగేటి చెట్టుకు పట్టిన తేనెపట్టులాగా సులభంగా ఎలా లభిస్తుంది?

6-191-ఆ.

పద్మనయను మీఁది భక్తి యోగం బెల్ల

ముక్తి యోగ మనుచు మొద లెఱుంగు

వారి వారివారి వారిఁ జేరినవారి

త్రోవఁ బోవ వలదు దూతలార!

టీకా:

పద్మనయను = నారాయణుని; మీది = పైగల; భక్తియోగంబు = భక్తియోగము; ఎల్లన్ = సమస్తమును; ముక్తియోగము = ముక్తిప్రదమైన యోగము; అనుచు = అనుచు; మొదలు = ముందుగనే; ఎటుంగు = తెలిసిన; వారి = వారి; వారివారి = వారి యొక్క వారి; వారిన్ = వారిని; చేరినవారి = అనుసరించెడి వారి; త్రోవన్ = దారిలో; పోవవలదు = పోవద్దు; దూతలార = సేవకులు.

భావము:

దూతలారా! పద్మాక్షుని మీది భక్తియోగమే ముక్తియోగమని భావించే వారి జోలికి, వారికి సంబంధించినవారి జోలికి మీరు వెళ్ళవద్దు"

6-192-వ.

అని పలికె" నని చెప్పి మఱియు శుకుం డిట్లనియె "శ్రీకృష్ణనామ కీర్తనంబు జగన్మంగళం బనియును, జగన్మోహనం బనియును, జగజ్జేగీయమానం బనియును, నిఖిలపాపైక నిష్కృతి యనియును, నిఖిల దుఃఖ నివారణం బనియును, నిఖిలదారిద్ర్య నిర్మూలనం బనియును, నిఖిల మాయా గుణవిచ్ఛేదకం బనియును, నుద్ధామంబు లగు హరి వీర్యంబుల నాకర్ణించు వారల చిత్తంబు లతి నిర్మలంబులగు భంగిం దక్కిన వ్రతాచరణంబులం గావనియును, శ్రీకృష్ణ పదపద్మంబులు హృత్పద్మంబుల నిలుపు వార లన్య పాపకర్మంబు లగు నవిద్యా వ్యసనంబులం బొరయ నేరరనియును, నిజస్వామియైన యమధర్మ రాజచేతఁ గీర్తింపంబడిన భగవన్మహాత్మ్యంబు నాకర్ణించి, విస్మితులై కాలకింకరులు నాఁటనుండియు వైష్ణవజనంబులం దేఱిచూడ వెఱుతురు; నరేంద్రా! పరమగుహ్యంబగు నీ యితిహాసంబును బూర్వకాలంబున సకల విజ్ఞానగోచరుండైన కుంభసంభవుండు సకలదుఃఖ విలయంబును సకలపుణ్య నిలయంబును నైన మలయంబునఁ బురాణపురుషుండైన పురుషోత్తము నారాధనంబు చేయుచుండి నాకెఱింగించెను;" అని చెప్పిన విని విస్మయానంద హృదయుండై పరీక్షిజ్ఞనపాలుం డిట్లనియె.

టీకా:

అని = అని; పలికెను = చెప్పెను; అని = అని; చెప్పి = చెప్పి; మఱియు = ఇంకను; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; శ్రీకృష్ణ = శ్రీకృష్ణుని; నామ = నామమును; కీర్తనంబు = సంకీర్తనములు; జగత్ = భువనమునకే; మంగళంబు = శుభకరములు; అనియును = అని; జగత్ = భువనమునకే; మోహనంబు = మోహింపజేయునది; అనియును = అని; జగత్ = భువనమునకే; జేగీయమానంబు = కీర్తింపదగినది; అనియును = అని; నిఖిల = సమస్తమైన; పాప = పాపములు; ఏక = సమస్తమునకు; నిష్క్రమి = నివారించునది; అనియును = అని; నిఖిల = సర్వ; దుఃఖ = దుఃఖములను; నివారణంబు = పోగొట్టునది; అనియును = అని; నిఖిల = సమస్త; దారిద్ర్య = దారిద్ర్యములను; నిర్మూలంబు = నిర్మూలించెడిది; అనియును = అని; నిఖిల = సమస్తమైన; మాయా = మాయా; గుణ = గుణములను; విచ్ఛేదకంబు = నాశనము చేయునది; అనియును = అని; ఉద్ధామంబులు = తిరుగు లేనివి; అగు = అయిన; హరి = నారాయణుని; వీర్యంబులన్ = పరాక్రమములు; ఆకర్ణించువారల = వినెడి వారి; చిత్తంబులన్ = మనసులు; అతి = మిక్కిలి; నిర్మలంబులు = స్వచ్ఛమైనవి; అగు = అయ్యెడి; భంగిన్ = విధముగ; తక్కిన = ఇతరమైన; వ్రత = వ్రతములను; ఆచరణంబులు = చేయుటలు; కావు = కావు; అనియును = అని; శ్రీకృష్ణ = శ్రీకృష్ణుని; పద = పాదము లనెడి; పద్మంబులు = పద్మములను; హృత్ = హృదయము యనెడి; పద్మంబులన్ = పద్మములలో; నిలుపు = నిలుపుకొనెడి; వారలు = వారు; అన్య = ఇతరమైన; పాపకర్మంబులు = పాపిష్టి పనులు; అగు = అయిన; అవిద్యా = అవిద్య; వ్యసనంబులన్ = వ్యసనములను విషయవాంఛలు (సప్తవ్యసనములు - కామక్రోధాదుల వలన కలిగెడు దోషములు ఇవి ఏడు (1)పానము 2స్త్రీ 3మృగయ 4ద్యూతము (ఇవి కామమువలన పుట్టినవి) 5వాక్పారుష్యము 6దండపారుష్యము 7అర్థపారుష్యము (ఇవి కోపమువలన పుట్టునవి)); పొరయ = పొందుటను; నేరరు = నేర్వలేరు; అనియును = అని; నిజ = తనయొక్క; స్వామి = ప్రభువు; ఐన = అయిన; యమధర్మరాజు = యముని; చేతన్ = వలన; కీర్తింపబడిన = స్తుతింపబడిన; భగవత్ = నారాయణుని; మహత్త్వంబున్ = మహత్యమును; ఆకర్ణించి = విని; విస్మితులు = ఆశ్చర్యచకితులు; ఐ = అయ్యి; కాలకింకరులు = యమభటులు; నాట = ఆనాటి; నుండియు = నుండి; వైష్ణవ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; జనంబులన్ = జనులను; తేఱిచూడ = తేరిపారచూచుటకు; వెఱితురు = భయపడుదురు; నరేంద్రా = రాజా (నరేంద్రా - నరులకు ఇంద్రుని వంటివాడు, రాజు); పరమ =

అతిపవిత్రమైన; గుహ్యంబు = రహస్యమైనది; అగున్ = అయిన; ఈ = ఈ; ఇతిహాసంబును = ఇతిహాసమును; పూర్వ = పూర్వపు; కాలంబునన్ = కాలములో; సకల = సమస్తమైన; విజ్ఞాన = విజ్ఞానములను; గోచరుండు = దర్శించ గలవాడు; ఐన = అయిన; కుంభసంభవుండు = అగస్త్యమహర్షి {కుంభ సంభవుడు - కుంభమున పుట్టిన వాడు, అగస్త్యుడు}; సకల = సమస్త; దుఃఖ = దుఃఖములకు; విలయంబును = నాశనము చేయునది; సకల = సమస్త; పుణ్య = పుణ్యములకు; నిలయంబును = నివాసమును; ఐన = అయిన; మలయంబునన్ = మలయపర్వతమువద్ద; పురాణపురుషుండు = ఆదినారాయణుడు {పురాణ పురుషుడు - సృష్టిపూర్వమునుండి ఉన్న పురుషుడు, విష్ణువు}; ఐన = అయిన; పురుషోత్తమున్ = నారాయణుని {పురుషోత్తముడు - పురుషులందరిలోను ఉత్తముడు, విష్ణువు}; ఆరాధనంబు = పూజించుట; చేయుచుండి = చేస్తూ; నాకున్ = నాకు; ఎఱింగించెను = తెలియజేసెను; అని = అని; చెప్పిన = చెప్పగా; విని = విని; విస్మయ = ఆశ్చర్యము; ఆనంద = ఆనందములు గల; హృదయుండు = హృదయము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; పరీక్షిత = పరీక్షితు యనెడి; జనపాలుండు = రాజు {జనపాలుడు - జన (ప్రజలను) పాలుడు (పాలించెడివాడు), రాజు}; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని యముడు చెప్పాడు" అని చెప్పి శుకుడు ఇంకా ఇలా అన్నాడు "శ్రీకృష్ణుని నామ సంకీర్తన లోకానికి శుభకరమనీ, లోకాన్ని సమోహంప జేస్తుందనీ, లోకంలో కీర్తింపబడేదనీ, సమస్త మాయాబంధాలను త్రంచేదనీ భావించి, సాటిలేని హరి పరాక్రమ కథలను వినేవారి మనస్సులు పవిత్రాలౌతాయి. తక్కిన వ్రతాలను ఆచరించడం వల్ల కావు. శ్రీకృష్ణుని పాదపద్మాలను తమ మనస్సనే పద్మాలలో నిలుపుకొన్నవారు పాపాలకు మూలాలైన అజ్ఞానం, వ్యసనాలకు దూరంగా ఉంటారు" అని భగవంతుని మహత్తును తమ ప్రభువైన యమధర్మరాజు పొగడగా విని, ఆశ్చర్యపడి యమదూతలు నాటినుండి విష్ణుభక్తుల వైపు కన్నెత్తి చూడడానికి కూడా భయపడసాగారు. రాజా! పరమ రహస్యమైన ఈ ఇతిహాసాన్ని పూర్వం సర్వజ్ఞుడైన అగస్త్య మహర్షి సమస్త దుఃఖాలను హరించేదీ, సకల పుణ్యాలకు నిలయమైనదీ అయిన మలయపర్వతంపై పురాణ పురుషుడైన విష్ణువును ఆరాధిస్తూ నాకు తెలియజేశాడు" అని శుకమహర్షి చెప్పగా విని ఆశ్చర్యం, ఆనందం నిండిన మనస్సు కలవాడై ఆ పరీక్షిన్మహారాజు ఇలా అన్నాడు.

షష్ఠ స్కంధము : చంద్రుని ఆమంత్రణంబు

6-193-క.

స్వా_{యం}భువ మనువేళల

నో_యయ్య! సురాసు రాండ జో_రగ నర వ

ర్గా_యత సర్గము దెలిపితి

పా_యక యది విస్తరించి పలుకం గదవే."

టీకా:

స్వా_{యం}భువ = స్వా_{యం}భువ యనెడి; మనువువేళలన్ = మన్వంతరములోని; ఓ = ఓ; అయ్య = తండ్రి; సుర = దేవతలు; అసుర = రాక్షసులు; అండజ = గ్రుడ్డునుండి పుట్టినవి; ఉరగ = పాములు {ఉరగము - ఉర (రొమ్ము)చే గము (గమనము గలవి), పాము}; నర = మానవుల; వర్గ = జాతుల; ఆయత = విస్తారమైన; సర్గమున్ = సృష్టిని; తెలిపితి = తెలియజేసితివి; పాయక = తప్పక; అది = దానిని; విస్తరించి = మరింకా వివరముగ; పలుకంగదవే = చెప్పుము.

భావము:

"అయ్యా! శుకమహర్షీ! స్వా_{యం}భువ మన్వంతరంలో దేవతలు, రాక్షసులు, పక్షులు, పాములు, మానవులు మొదలైన ప్రాణుల సృష్టిక్రమం ఎలా జరిగిందో చెప్పావు. దానిని ఇంకా విస్తారంగా వివరించి చెప్పు."

6-194-క.

ఉత్త_ర కొడు కిట్లడిగిన

నుత్త_రమును నమ్మునీంద్రుఁ డుత్త_మచేతో

వృత్తి ముదమంది పలికెను

ద్రుత్త_పటా టుడిగి వినుఁడు తాపసవర్యుల్!

టీకా:

ఉత్తరకొడుకు = పరీక్షిత్తు {ఉత్తరకొడుకు - ఉత్తర యొక్క పుత్రుడు, పరీక్షిత్తు}; ఇట్లు = ఈ విధముగ;
అడిగినన్ = అడుగగా; ఉత్తరమున = సమాధానముగ; ఆ = ఆ; ముని = మునులలో; ఇంద్రుడు =
ఇంద్రుని వంటివాడు; ఉత్తమ = శ్రేష్ఠమైన; చేతన్ = మానసిక; వృత్తిన్ = నడవడికతో; ముదమంది =
సంతోషించి; పలికెను = చెప్పెను; తత్తఱపాటు = తొట్టపాటు; ఉడిగి = మానేసి; వినుడు = వినండి;
తాపస = తాపసులలో; వర్యులు = ఉత్తములు.

భావము:

ఉత్తర యొక్క కుమారుడు పరీక్షిత్తు ఈ విధంగా అడుగగా ఆ శుకమహర్షి మనస్సులో
సంతోషించినవాడై ఇలా అన్నాడు. మునులారా! సావధానులై వినండి" (అని సూతుడు శౌనకాది
మునులకు చెప్పసాగాడు).

6-195-నీ.

"పూని ప్రచేతసుపుత్రులు పదుగురు-
ప్రాచీనబర్హిష ప్రాఖ్య గలుగు
వారు మహాంబోధి వలన వెల్వడి వచ్చి-
తగ వృక్ష వృతమైన ధ్రుణిఁ జూచి
మేదినీజములపై మిక్కిలి కోపించి-
మదిలోన దీపితమన్యు లగుచు
వక్త్రంబులను మహావాయు సంయుతమైన-
యనలంబుఁ గల్పించి యవనిజములఁ

6-195.1-తే.

బెల్లువడఁ గాల్పఁ దొడఁగినఁ దల్లడిల్లి
వారి కోపంబు వారించువాడ పోలెఁ

బలికె జందురు "దో మహాభాగులార!

దీనమగు వృక్షముల మీదఁ దెగుట దగునె?

టీకా:

పూని = సంకల్పించి; ప్రచేతపుత్రులు = ప్రచేతసుల కొడుకులు; పదుగురు = పదిమంది (10);
ప్రాచీనబర్హిష = ప్రాచీనబర్హిషులు; ప్రాఖ్యన్ = అని పేరొందుట; కలుగు = కలిగిన; వారు = వారు;
మహా = గొప్ప; అంబోధి = సముద్రము {అంబోధి - అప్పు (నీటి)కి నిధివంటిది, సముద్రము}; వలన =
నుండి; వెల్వడి = బయటకు; వచ్చి = వచ్చి; తగన్ = పూర్తిగ; వృక్ష = చెట్లతో; ఆవృతమైన = నిండిన;
ధరణిన్ = భూమిని; చూచి = చూసి; మేదినిజముల = చెట్ల {మేదినిజములు - మేదిని (భూమి)
నుండి జములు (జనించునవి), వృక్షములు}; పై = మీద; మిక్కిలి = అధికముగ; కోపించి = కోపించి;
మది = మనసు; లోనన్ = లోపల; దీపిత = రగులుతున్న; మన్యులు = కోపము గలవారు; అగుచు =
అగుచు; వక్త్రంబులను = నోటినుండి; మహా = గొప్ప; వాయు = గాలితో; సంయుతము = కూడినది;
ఐన = అయిన; అనలంబున్ = అగ్నిని; కల్పించి = పుట్టించి; అవనిజములన్ = చెట్లను
{అవనిజములు - అవని (భూమి) నుండి జములు (పుట్టినవి), వృక్షములు}; పెల్లువడ = ఫెళఫెళమని
శబ్దము చేయు చుండగ; కాల్పన్ = కాల్పవేయ; తొడగిన = మొదలిడిన; తల్లడిల్లి = చలించిపోయి.
వారి = వారి యొక్క; కోపంబు = కోపమును; వారించు = ఆపెడు; వాడ = వాడి; పోలెన్ = వలె;
పలికెన్ = పలికెను; చంద్రుండు = చంద్రుడు; ఓ = ఓ; మహాభాగులారా = మహానుభావులూ; దీనము
= దీనములు; అగు = అయిన; వృక్షముల = చెట్ల; మీద = పైన; తెగుట = ఇలా సాహసించుట; తగునె
= సరియైనదా ఏమి.

భావము:

ప్రచేతసుని పుత్రులు "ప్రాచీనబర్హి" అని పేరెన్నిక గన్నవారు పదిమంది తపస్సు చాలించి
సముద్రగర్భం నుండి బయటకు వచ్చి దట్టంగా సందు లేకుండా వృక్షాలతో నిండిన భూమిని
చూశారు. సందు లేకుండా భూమినంతా ఆక్రమించిన చెట్లమీద వారికి కోపం వచ్చింది. వారు
క్రోధావేశంతో తమ కోపాగ్ని జ్వాలలను మహావాయువుతో ప్రసరింపజేశారు. ఆ మంటలకు
వృక్షసముదాయమంతా కాలి భస్మమై పోసాగింది. అది చూసి తల్లడిల్లిన చంద్రుడు వారి కోపాన్ని

నివారించడానికి వారితో ఇలా అన్నాడు "ఓ మహానుభావులారా! దిక్కులేని ఈ వృక్షాలపై కోపం తగునా?

6-196-తే.

మొదల వర్ధిష్టు లగు మిమ్ము సదయ హృదయు

లగు ప్రజాపతు లనుచు సర్వాత్ము డనియె;

నట్టి మీరు ప్రజాసృష్టి కైన వార

లీ వనస్పతి తతుల దహింప దగునె?

టీకా:

మొదల = ముందుగ; వర్ధిష్టులు = వృద్ధి చెందెడు వారు; అగు = అయిన; మిమ్ము = మిమ్ములను; సదయ = దయ గల; హృదయులు = హృదయములు గల వారు; అగు = అయిన; ప్రజాపతులు = మూల పురుషులు (ప్రజాపతులు - ప్రజ (సంతానమును పొందెడి) పతులు (ప్రభువులు)); అనుచు = అని; సర్వాత్ముడు = భగవంతుడు; అనియె = పలికెను; అట్టి = అటువంటి; మీరు = మీరు; ప్రజా = సంతానమును; సృష్టి = సృజించుట; కైన = కోసమైన; వారలు = వారు; ఈ = ఈ; వనస్పతి = చెట్ల (వనస్పతులు - పూలు పువ్వుకుండగ కాచెడు చెట్లు (వానస్పత్యములు - పూలుపూచి కాయలు కాచెడివి)); తతులన్ = సమూహములను; దహింపన్ = కాల్చివేయుట; తగునె = తగునా ఏమి.

భావము:

వర్ధిల్లుతున్న మిమ్ము దయాహృదయలైన ప్రజాపతులుగా భగవంతుడు నిర్ణయించాడు. ప్రజాసృష్టి కోసం ఉన్న మీరు ఈ వృక్షాల సమూహాన్ని కాల్చివేయడం తగునా?

6-197-సీ.

ఆదికాలంబున నా ప్రజాపతి పతి-

యైన లోకేశ్వరుం డచ్యుతుండు

పద్మనేత్రుండు వనస్పతుల నోషధి ముఖ్య-

జాతంబు నిషము నూర్జంబు గోరి

కల్పించె; నందు ముఖ్యుంబైన యన్నంబు-

నచరంబు లై నట్టి యపద మెల్లఁ

బాదచారులకును బాలెప్పట్టి యిరుగాళ్ళు-

చేతులు గలిగిన జీవతతికి

6-197.1-తే.

పాణులొగి లేని యా చతుష్పాత్తు లెల్ల

నన్నముగఁ బూని గావించె నదియుఁగాక

నామహాభాగుఁ డచ్యుతుఁ డాదరమున

మీకు ననఘాఖ్య విఖ్యాతి జోకపటిచె.

టీకా:

ఆదికాలంబునన్ = పూర్వకాలమున; ఆ = ఆ; ప్రజాపతిపతి = మూలపురుషుడు (ప్రజాపతిపతి - ప్రజాపతులందరికిని పతి (ప్రభువు), విష్ణువు); ఐన = అయిన; లోకేశ్వరుండు = నారాయణుడు; అచ్యుతుండు = నారాయణుడు; పద్మనేత్రుడు = నారాయణుడు; వనస్పతులన్ = వనస్పతులను; ఓషధి = ఓషధులు (ఓషధులు - ఫలించెడుతోడనే నశించెడు చెట్లు వరి వంటివి); ముఖ్య = మొదలగు; జాతంబున్ = సమూహమును; ఇషమున్ = ఇష్టము; ఊర్జము = బలములను; కోరి = కోరి; కల్పించెన్ = సృష్టించెను; అందు = వానిలో; ముఖ్యంబు = ముఖ్యమైనట్టిది; ఐన = అయిన; అన్నంబు = ఆహారము; అచరంబులు = చరించలేనివి; ఐనట్టి = అయినట్టి; అపదము = పాదములు లేనివి, అచరములు; ఎల్లన్ = సర్వము; పాదచారుల్ = పాదములతో చరించెడివాని; కును = కి; పాలెప్పట్టి = పంచిపెట్టి; ఇరుగాళ్ళు = రెండు (2) కాళ్ళు; చేతులు = చేతులు; కలిగిన = ఉన్నట్టి; జీవ = ప్రాణుల; తతి = జాతి; కి = కి;

పాణులు = చేతులు; ఒగి = అసలు; లేని = లేనట్టి; ఆ = ఆ; చతుష్పాత్తుల = నాలుగుకాళ్ళ

జంతువులు; ఎల్లన్ = అన్నిటిని; అన్నముగన్ = ఆహారముగ; పూని = నిశ్చయించి; కావించె =

చేసెను; అదియునున్ = అంతే; కాక = కాకుండగ; ఆ = ఆ; మహాభాగుడు = మహానుభావుడు;

అచ్యుతుడు = నారాయణుడు (అచ్యుతుడు - చ్యుతము (పతనము) లేనివాడు, విష్ణువు); ఆదరమున

= మన్ననతో; మీకున్ = మీకు; అనఘ = పుణ్యులు అను; ఆఖ్య = పేరును; విఖ్యాతి = ప్రసిద్ధిని;
జోకపటిచె = జతపరిచెను.

భావము:

సృష్టి ప్రారంభంలో ప్రజాపతులకు అధిపతి, సర్వ లోకాధిపతి, అచ్యుతుడు, కమలనయనుడు అయిన శ్రీహరి వనస్పతులను, ఓషధులను సృష్టించాడు. జీవులకు ఆహారంగా ఇష్టమైన రుచులకోసం, శరీరానికి శక్తిని ఇవ్వడానికి ఈ వృక్షాలను ఏర్పాటు చేశాడు. చరించేవి, పాదచారులు అయిన జీవులకు అచరాలు, పాదరహితాలు అయినవానిని ఆహారంగా కల్పించాడు. రెండుకాళ్ళు గల ప్రాణులకు, నాలుగు కాళ్ళు కలిగిన జంతువులకు వృక్షాలను ఆహారంగా ఏర్పాటు చేశాడు. అంతేకాక ఆ మహానుభావుడు, అచ్యుతుడు అయిన విష్ణువు మీకు అనఘులు అన్న ప్రఖ్యాతిని కల్పించాడు.

6-198-క.

నిజముగ దేవాధీశ్వరుఁ

డజుఁడు ప్రజాసర్గమునకు ననఘుల మిమ్మున్

సృజియించె నిట్టివారికిఁ

గుజదహనము చేయ నెట్లు గోరిక పొడమెన్?

టీకా:

నిజముగ = నిజముగ; దేవాధీశ్వరుడు = బ్రహ్మదేవుడు (దేవాధీశ్వరుడు - దేవ (దేవత లందరికి) అధీశ్వరుడు (అధిపతి), బ్రహ్మదేవుడు); అజుడు = బ్రహ్మదేవుడు (అజుడు - జన్మము లేనివాడు, బ్రహ్మదేవుడు); ప్రజ = ప్రజలను; సర్గమున్ = సృష్టి; కు = కి; అనఘుల = పుణ్యులను; మిమ్మున్ = మిమ్ములను; సృజియించెన్ = సృష్టించెను; ఇట్టి = ఇటువంటి; వారి = వారల; కిన్ = కి; కుజ = చెట్లను (కుజము - కు (భూమి) నుండి జము (జనించునది), వృక్షము); దహనంబు = బూడిద; చేయ = చేయవలె నని; ఎట్లు = ఏవిధముగ; గోరిక = కోరిక; పొడమెన్ = కలిగెను.

భావము:

నిజానికి దేవదేవుడైన బ్రహ్మ ప్రజాసృష్టి కోసం పుణ్యాత్ములైన మిమ్మల్ని సృష్టించాడు. ఇటువంటి మీకు వృక్షాలను దహించాలనే కోరిక ఎలా పుట్టింది?

6-199-చ.

సతత మహత్త్వ సత్త్వ గుణ సత్పురుషస్మృతిః బౌందరయ్య! మీ
పితరులునుం బితామహులుఁ పెద్దలు నెన్నడుఁ బౌందనట్టి దు
ష్కృతమతమైన కోపమునఁ గిల్చిషభావము మానరయ్య! సం
భృత కరుణావలోకమున భీత తరుప్రకరంబు జూచుచున్.

టీకా:

సతతము = ఎల్లప్పుడును; మహత్త్వ = గొప్ప; సత్త్వగుణ = సత్త్వగుణములను; సత్పురుష =
సత్పురుషుల మనెడు; స్మృతి = స్మృహను; పౌందరు = పౌందండి; అయ్య = తండ్రులు; మీ = మీ
యొక్క; పితరులునున్ = తల్లిదండ్రులు; పితామహులున్ = తాతలు; పెద్దలు = పెద్దలు; ఎన్నడును =
ఎప్పుడు కూడ; పౌందని = పౌందనిది; అట్టి = అయినట్టి; దుష్కృతము = చెడ్డపని; ఐన = అయినట్టి;
కోపమునన్ = కోపము నందలి; కిల్చిష = పాపపు; భావము = బుద్ధి; మానరు = మానండి; అయ్య =
తండ్రులు; సంభృత = చక్కగా ధరింపబడినట్టి; కరుణ = దయ గల; అవలోకనమున = చూపులతో;
భీత = భయపడుతున్న; తరు = చెట్ల; ప్రకరంబును = సమూహమును; చూచుచున్ = చూచుచు.

భావము:

ఎల్లప్పుడూ గొప్ప సత్త్వగుణాలను సంతరించుకొన్న సత్పురుషులు మీరు అన్న స్మృహను
పౌందండి. మీ తండ్రులు, తాతలు, పెద్దలు ఎన్నడూ అవలంబించని కోపతాపాలకు లోనై పాపం
కట్టుకోకండి. భయంతో వణుకుతున్న ఈ వృక్షసమూహాన్ని దయతో చూడండి.

6-200-ఉ.

తప్పక యర్భకావళికిఁ దల్లియుఁ దండ్రీయు నేత్రపంక్తికిన్

తెప్పలు నాతికిం బతియు తెఱఁడు ప్రజావళి కెల్ల నర్థి కిం

పొప్ప గృహస్థ మూఢులకు నుత్తము లెన్న సమస్తబాంధవుల్

ముప్పనఁ గావలేని కడు మూర్ఖులు గారు నిజాల చుట్టముల్.

టీకా:

తప్పక = తప్పకుండ; అర్భక = పిల్లల; ఆవళిన్ = సమూహమును; తల్లియున్ = తల్లి; తండ్రీయున్ = దండ్రీ; నేత్ర = కన్నుల; పంక్తి = వరుస; కిన్ = కి; తెప్పలు = కనురెప్పలు; నాతి = స్త్రీ; కిన్ = కి; పతియు = భర్త; తెఱఁడు = రాజు; ప్రజా = పౌరుల; ఆవళి = సమూహము; ఎల్లన్ = సమస్తమునకు; అర్థి = యాచించెడివాని; కిన్ = కి; ఇంపొప్ప = చక్కగా; గృహస్థు = గృహస్థుడు; మూఢుల్ = తెలివితక్కువవారల; కును = కి; ఉత్తములు = ఉత్తములు; ఎన్నన్ = ఎంచిచూసిన; సమస్త = సమస్తమైన; బాంధవుల్ = బంధువులు; ముప్పనన్ = ప్రమాద పరిస్థితులలో; కావలేని = కాపాడలేని; కడు = మిక్కిలి; మూర్ఖులు = మూర్ఖులు; కారు = కారు; నిజాల = నిజమైన; చుట్టముల్ = బంధువులు.

భావము:

పిల్లలకు తల్లిదండ్రులు, కళ్ళకు రెప్పలు, స్త్రీకి భర్త, ప్రజలకు రాజు, యాచకులకు గృహస్థుడు, మూఢులకు బుద్ధిమంతుడు సంరక్షకులు. వారే నిజమైన బంధువులు. ఆపద సమయంలో ఆదుకొనని మూర్ఖులు బంధువులు కారు.

6-201-సీ.

అఖిల భూతముల దేహంతస్థమగునాత్మ-

యీశుఁ డచ్యుతుఁడని యెఱుఁగవలయు;

నెఱిఁగి సర్వం బైన యిందెరారమణ లోఁ-

జాపులఁ దనివిగాఁ జూడవలయు;

జూచిన చిద్రూప శుద్ధాత్మ లగు మిమ్ము-

నెనసిన వేడ్కతోనిచ్చమెచ్చు;

మెచ్చిన సర్వాత్మ మీ రెటింగినచోట-

గోపగుణంబులఁ బాపవలయు;

6-201.1-ఆ.

బాపి దగ్ధశేష పాదపజాలంబు

దియ్య మెసఁగ బ్రతుకనియ్యవలయు;

ననఘులార! మీర లస్మదీయప్రార్థ

నంబు పరఁగఁ జేకొనంగవలయు.

టీకా:

అఖిల = సమస్తమైన; భూతముల = జీవుల; దేహ = శరీరమునకు; అంతస్థము = లోనుండెడిది; అగు = అయినట్టి; ఆత్మ = ఆత్మ; ఈశుడు = నారాయణుడు; అచ్యుతుడు = నారాయణుడు; అని = అని; ఎఱుగవలయు = తెలిసికొనవలెను; ఎఱిగి = తెలిసి; సర్వంబు = సర్వము తానే; ఐన = అయినట్టి; ఇందెరారములు = నారాయణుని; లోచూపుల = అంతర్దృష్టితో; తనివిగా = సంతృప్తిగా; చూడవలయు = చూడవలెను; చూచిన = అట్లు చూచున్నచో; చిద్రూప = చిద్రూపులు; శుద్ధాత్ములు = పరిశుద్ధాత్ములు; అగు = అయిన; మిమ్ము = మిమ్ములను; ఎలసిన = కలిగిన; వేడ్కన్ = ఆపేక్ష; తోన్ = తోటి; ఇచ్చన్ = ఇష్టపూర్తిగ; మెచ్చు = మెచ్చుకొనును; మెచ్చిన = (అలా) మెచ్చుకొన్నందున; సర్వాత్మ = నారాయణుని; మీరు = మీరు; ఎటింగినచోట = తెలిసికొన్నచో; కోప = కోపము గల; గుణంబులన్ = గుణములను; పాపవలయు = విడువవలెను; పాప = విడిచిపెట్టి; దగ్ధ = కాలగా; శేష = మిగిలిన; పాదప = చెట్ల; జాలంబు = సమూహములను; తియ్యము = ఇంపు; ఎసగ = మీరగా; బ్రతుకనియ్యవలయున్ = జీవించ నియ్య వలెను; అనఘులార = పుణ్యులారా; మీరలు = మీరు; అస్మదీయ = మా యొక్క; ప్రార్థనంబు = కోరిక; పరగన్ = ఒప్పుగా; చేకొనంగవలయు = అంగీకరింప వలయును

భావము:

సమస్త జీవరాసుల దేహాలలో సర్వేశ్వరుడు, అచ్యుతుడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుడు ఆత్మ స్వరూపంతో ఉన్నాడని తెలుసుకొనండి. అలా తెలిసికొని సర్వాంతర్యామి అయిన ఆ విష్ణువును

లోచూపులతో తనివి తీరా చూడండి. అలా చూస్తే జ్ఞానస్వరూపులు, పవిత్రులు అయిన మిమ్మల్ని భగవంతుడు సంతోషంగా మెచ్చుకుంటాడు. అలా మెచ్చుకొన్న పరాత్పరుడు అంతటా ఉన్నాడని తెలిసికొని మీరు మీ కోపాన్ని వదిలిపెట్టాలి. అలా కోపాన్ని వదిలి కాలగా మిగిలిన వృక్షాలను సంతోషంగా బ్రతకనివ్వండి. ఓ పుణ్యాత్ములారా! మీరు నా ప్రార్థనను అంగీకరించాలి.

6-202-క.

ఇదె వృక్ష సముద్భవ యగు

మదిరేక్షణ నాప్సరసిఁ గుమారిక నిత్తున్

వదలక పత్నిఁగఁ జేకొని

ముద మందుఁడు పాదపముల మోసమువాయన్."

టీకా:

ఇదె = ఇదిగో; వృక్ష = వృక్షము లందు; సముద్భవ = జనించినది; అగు = అయిన; మదిరేక్షణ = స్త్రీ;
ఆప్సరసిన్ = అప్సరస పుత్రిక; కుమారికన్ = చిన్నపిల్లను; ఇత్తును = ఇచ్చెదను; వదలక = తప్పక;
పత్నిఁగ = భార్యగా; చేకొని = చేపట్టి; ముదము = సంతోషమును; అందుడు = పొందండి;
పాదపములన్ = చెట్లను; మోసము = ఆపద; వాయన్ = పోవునట్లు.

భావము:

ఈ వృక్షాల నడుమ జన్మించిన ఈ సుందరి అయిన అప్సరసను మీకు ఇస్తున్నాను. ఈమెను భార్యగా స్వీకరించి సంతోషించండి. ఈ వృక్షాలను ఆపదనుండి కాపాడండి".

6-203-వ.

అని యిట్లామంత్రణంబు జేసి, మారిష యను కన్యకను వారల కిచ్చి చంద్రుండు చనియె; అప్పుడు.

టీకా:

అని = అని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; ఆమంత్రణము = నచ్చజెప్పుట, ఉపదేశము; చేసి = చేసి; మారిష = మారిష {మారిష - మరులు (కామమును) కలిగించునది}; అను = అనెడి; కన్యకను = స్త్రీని; వారల = వారి; కిన్ = కి; ఇచ్చి = ఇచ్చి; చంద్రుండు = సోముడు; చనియె = వెళ్ళెను; అప్పుడ = అప్పుడు.

భావము:

అని ఈ విధంగా ప్రాచేతసులకు నచ్చచెప్పి మారిష అనే పేరు కలిగిన ఆ కన్యకు వారికిచ్చి చంద్రుడు వెళ్ళిపోయాడు. అప్పుడు...

6-204-క.

వారలు పర్యాయంబున

నీరేజముఖిన్ వరించి నెటి రమియింపన్

ధీరుడు ప్రాచేతసుడై

వారక దక్షుండు పుట్టి వనజజ సముడై.

టీకా:

వారలు = వారు; పర్యాయంబున = ఒకరి తరువాత నొకరు; నీరేజముఖిని = స్త్రీని {నీరేజముఖి - నీరేజము (పద్మము) వంటి ముఖి (ముఖము గలమె), స్త్రీ}; వరించి = వరించి; నెటిన్ = చక్కగ; రమియింపన్ = భోగించగా; ధీరుడు = మహాజ్ఞాని; ప్రాచేతసుడు = ప్రాచేతసుల పుత్రుడు; ఐ = అయ్యి; వారక = అవశ్యము; దక్షుండు = దక్షుడు; పుట్టి = జనించెను; వనజజ = బ్రహ్మదేవునికి {వనజజుడు - వనజము (పద్మము)న జుడు (జనించినవాడు), బ్రహ్మ}; సముడు = సమానమైన వాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఆ ప్రాచేతసులు వంతులవారిగా పద్మం వంటి ముఖం కలిగిన ఆ మారిషతో సుఖించగా, ఆమెకు ధీరుడు, బ్రహ్మతో సమానుడు అయిన దక్షుడు జన్మించాడు.

6-205-క.

ఎవ్వని సంతానంబులు

నివ్వటిలెన్ వసుధ నెల్ల నెటి నా దక్షుం

డెవ్వలన జగము లన్నిటఁ

ప్రవ్వ జలము నిలిపినట్లు ప్రజఁ బుట్టించెన్.

టీకా:

ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; సంతానంబులు = సంతానములు; నివ్వటిలెన్ = వ్యాపించెను; వసుధన్ = భూమండలము; ఎల్లన్ = అంతటను; నెటిన్ = అతిశయముతో; ఆ = ఆ; దక్షుండు = దక్షుడు; ఎవ్వలన = ఏ విధముగా; జగములన్ = భువనములను; అన్నిటన్ = అన్నింటిలోను; ప్రవ్వన్ = కుండయందు; జలము = నీరు; నిలిపినట్లు = నింపినట్లు; ప్రజన్ = ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; సంతానంబులు = సంతానములు; నివ్వటిలెన్ = వ్యాపించెను; వసుధన్ = భూమండలము; ఎల్లన్ = అంతటను; నెటిన్ = అతిశయముతో; ఆ = ఆ; దక్షుండు = దక్షుడు; ఎవ్వలన = ఏ విధముగా; జగములన్ = భువనములను; అన్నిటన్ = అన్నింటిలోను; ప్రవ్వన్ = కుండ యందు; జలము = నీరు; నిలిపినట్లు = నింపినట్లు; ప్రజన్ = సంతానములను; పుట్టించెను = పుట్టించెను. సంతానములను; పుట్టించెను = పుట్టించెను.

భావము:

కుండలో నీరు నింపినట్లు ఆ దక్షప్రజాపతి ఈ భూమినంతా తన సంతానంతో నింపివేశాడు.

6-206-ఉ.

వారని వేడ్కతో దుహితృ వత్సలదక్షుండు దక్షుండాత్మచేఁ

గోరి సృజించెఁ గొన్నిటి నకుంఠిత వీర్యముచేతఁ గొన్నిటిన్

బోరన ఖేచరంబులను భూచరముఖ్య వనేచరంబులన్

నీరచరవ్రజంబు రజనీచరజాల దివాచరంబులన్.

టీకా:

వారని = ఆపలేని; వేడ్క = కుతూహలము; తో = తోటి; దుహిత్య = పుత్రికల ఎడల; వత్సల = వాత్సల్యము గలవారిలో; దక్షుడు = సమర్థుడు; దక్షుడు = దక్షుడు; ఆత్మ = మనస్సు; చే = తోటి; కోరి = కోరి; సృజించె = సృష్టించెను; కొన్నిటిని = కొన్నింటిని; అకుంఠిత = కుంటుపడని; వీర్యము = శుక్రము; చేతన్ = చేత; కొన్నిటిని = కొన్నింటిని; బోరన = మిక్కిలిగ; ఖేచరంబులను = ఆకాశమున తిరుగెడి జీవులను; భూచర = భూమిపై తిరిగెడు వానిని; ముఖ్య = మొదలగు వానిని; వనేచరములన్ = అడవిలో తిరిగెడు వానిని; నీరచర = నీటిలో తిరిగెడు వాని; వ్రజంబు = సమూహమును; రజనీచర = రాత్రించరుల; జాల = సమూహమును; దివాచరంబులన్ = పగలు తిరిగెడు వానిని.

భావము:

కుమార్తెలంటే ఇష్టపడే దక్షుడు కొందరిని తన ఆత్మశక్తితో, మరికొందరిని తన వీర్యం ద్వారా సృష్టించాడు. ఈ విధంగా జనించిన జీవరాసులలో కొందరు ఖేచరులు, మరికొందరు భూచరులు. కొన్ని వనచరాలు, మరికొన్ని జలచరాలు. కొన్ని రాత్రి సంచరించేవి కాగా మరికొన్ని పగలు సంచరించేవి.

6-207-క.

నర సుర గరు డోరగ కి

న్నర దానవ యక్ష పక్షి నగ వృక్షములం

దరమిడి సృష్టి యొనర్చెను

దిరముగ దక్షప్రజాపతి వితతకీర్తిన్.

టీకా:

నర = మానవులు; సుర = దేవతలు; గరుడ = గరుడులు; ఉరగ = పాములు; కిన్నర = కిన్నరలు; దానవ = రాక్షసులు; యక్ష = యక్షులు; పక్షి = పక్షులు; నగ = పర్వతములను, గిరులను; వృక్షములన్ =

వృక్షములను; తరమిడి = వరుసపెట్టి; సృష్టి = పుట్టించుట; ఒనర్చెను = చేసెను; తిరముగ = స్థిరముగ;
దక్ష = దక్షుడు యనెడి; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; వితత = విస్తారమైన; కీర్తిన్ = యశస్సుతో.

భావము:

దక్షప్రజాపతి మానవులను, దేవతలను, గరుడులను, పాములను, కిన్నరులను, రాక్షసులను,
యక్షులను, పక్షులను, వృక్షాలను, పర్వతాలను వరుసగా సృష్టించి గొప్ప కీర్తిని సంపాదించాడు.

6-208-క.

బహువిధముల బహుముఖముల

బహురూపములైన ప్రజల బహులోకములన్

బహుళముగఁ జేసి మదిలో

బహుమానము నొందఁ డయ్యె ప్రఖ్యాతముగన్.

టీకా:

బహు = అనేక; విధముల = రకముల; బహు = అనేకమైన; ముఖముల = ఉపాయములతో; బహు =
అనేకమైన; రూపములు = స్వరూపములు గలిగినవి; ఐన = అయిన; ప్రజల = జీవులను; బహు =
అనేకమైన; లోకములన్ = లోకములలో; బహుళముగన్ = అధికముగ; చేసి = సృష్టించి; మది =
మనసు; లో = అందు; బహుమానము = తనివి; ఒందడయ్యెన్ = పొందకుండెను; ప్రఖ్యాతముగన్ =
ప్రసిద్ధముగ.

భావము:

పెక్కు విధాలుగా, పెక్కు ముఖాలతో, పెక్కు రూపాలతో పెక్కులోకాలలో అనేక విధాలుగా సృష్టించి
కూడా దక్షుడు సంతృప్తిని పొందలేదు.

6-209-తే.

ఆప్రజాసర్గ బృంహితం బయిన జగము

దక్షుఁ డీడ్కించి మదిలోనఁ దాప మొంది

మఱియు జననంబు నొందించు మతము రోసి

పరమపురుషుని నాశ్రయింపంగఁ దలచె.

టీకా:

ఆ = ఆ; ప్రజాసర్గ = సంతానముచే; బృంహితుంబు = నిండినది; అయిన = ఐన; జగము = భువనము;
దక్షుడు = దక్షుడు; ఈక్షించి = చూసి; మది = మనసు; లోనన్ = అందు; తాపము = బాధ; ఒంది =
పొంది; మఱియు = ఇంకను; జననంబునొందించు = సృష్టించు; మతము = అభిప్రాయము; రోసి =
అసహించుకొని; పరమపురుషుని = నారాయణుని; ఆశ్రయింపంగన్ = ఆశ్రయింపవలెనని; తలచె
= భావించెను.

భావము:

నానావిధాలైన ప్రాణులతో నిండిన లోకాన్ని చూచి దక్షప్రజాపతి తన మనస్సులో సంతాపం చెంది
ఇక సృష్టించడం ఇష్టపడక పరమపురుషుణ్ణి ఆశ్రయించాలనే నిశ్చయానికి వచ్చాడు.

6-210-వ.

ఇట్లు దక్షప్రజాపతి ప్రజాసర్గంబు చాలక చింతించి మంతనంబున లక్ష్మీకాంతుని
సంతుష్టస్వాంతుంజేయువాడై.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; దక్ష = దక్షుడు యనెడి; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; ప్రజా = ప్రజలను; సర్గంబు =
సృష్టించుటతో; చాలక = తృప్తిచెందక; చింతించి = ఆలోచించి; మంతనంబున = ఏకాంతమున;
లక్ష్మీకాంతుని = నారాయణుని {లక్ష్మీకాంతుడు - లక్ష్మీదేవి యొక్క కాంతుడు (భర్త), విష్ణువు}; సంతుష్ట
= సంతోషించిన; స్వాంతున్ = మనసు గలవానిని; చేయువాడు = చేసెడివాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఈ విధంగా దక్షప్రజాపతి తాను చేసిన సృష్టికి సంతృప్తి పడక ఆలోచించి ఏకాంతంలో శ్రీమహావిష్ణువును సంతృప్తి పరచాలని సంకల్పించి...

6-211-క.

మోదం బై పరిదూషిత

ఖేదం బై శాబరీధ కిలికించిత దృ

గ్భేదం బై బహుసౌఖ్య

పాదం బై యొప్పు వింధ్యపాదంబునకున్.

టీకా:

మోదంబు = సంతోషకర మైనది; ఐ = అయ్యి; పరిదూషిత = మిక్కిలి తిరస్కరింప బడిన; ఖేదంబు = దుఃఖము గలది; ఐ = అయ్యి; శాబరి = శబరీస్త్రీల యొక్క; ఇథ = ప్రసిద్ధమైన; కిలికించిత = కిలికిలారావముతో కూడిన; దృక్ = చూపుల; భేదంబు = విశేషములు గలది; ఐ = అయ్యి; బహు = అనేకమైన; సౌఖ్య = సౌఖ్యములను; అపాదంబు = కలిగించెడిది; ఐ = అయ్యి; ఒప్పు = చక్క నైన; వింధ్య = వింధ్యపర్వత; పాదంబున్ = పాదమున; కున్ = కు;

భావము:

ఆనందాన్ని ఇచ్చేది, మనస్తాపాన్ని పోగొట్టేది, శబరస్త్రీల కిలికిలారావాలు చేస్తూ విలాస వీక్షణాలను ప్రసరింపజేసేది, మిక్కిలి సుఖకరమైనది అయిన వింధ్యపర్వత పాద ప్రదేశానికీ...

6-212-వ.

అరిగి, యం దఘమర్షణం బను తీర్థంబు సర్వదురితహరం బయి యొప్పుదాని ననుసవనంబు సేవించి, యతి ఘోరం బయిన తపంబు చేయుచు హరిం బ్రసన్నుం జేసి, హంసగుహ్యం బను స్తవరాజంబున నిట్లని స్తుతియించె.

టీకా:

అరిగి = వెళ్ళి; అందు = దానిలో; అఘమర్షణంబు = అఘమర్షణము {అఘ మర్షణము - అఘము (పాపము)లను మర్షణము (క్షాళనము చేసెడిది)); అను = అనెడి; తీర్థంబు = పుణ్యతీర్థము; సర్వ = అఖిలమైన; దురిత = పాపములను; హారంబు = హరించునది; అయి = అయ్యి; ఒప్పు = చక్కగ నుండెడి; దాని = దాని యొక్క; అనుసవనంబున్ = సవనము చేయు నప్పు డెల్ల, అన్ని నిష్ఠల యందు; సేవించి = కొలచి; అతి = మిక్కిలి; ఘోరంబు = భయంకరము; అయిన = అయిన; తపంబు = తపస్సు; చేయుచు = చేస్తూ; హరిన్ = నారాయణుని; ప్రసన్నున్ = ప్రసన్నమైన వానిగ; చేసి = చేసి; హంసగుహ్యంబు = హంసగుహ్యము యనెడి; స్తవ = స్తోత్రములలో; రాజంబునన్ = శ్రేష్ఠమైన దానితో; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అని = అని; స్తుతియించె = స్తోత్రము చేసెను.

భావము:

(దక్షుడు వింధ్యపర్వత పాదప్రదేశానికి) వెళ్ళి అక్కడ సమస్త పాపాలను హరించే అఘమర్షణం అనే తీర్థంలో నిత్యం స్నానం చేస్తూ మిక్కిలి ఘోరమైన తపస్సు చేస్తూ శ్రీహరిని ప్రసన్నుని చేసికొని, అతనిని హంసగుహ్యం అనే స్తోత్రంతో ఇలా స్తుతించాడు.

షష్ఠ స్కంధము : హంసగుహ్య స్తవరాజము

6-213-తే.

"పరమునికి వందన మొనర్తుఁ బ్రరిథవించి
మున్నవితథానుభూతికి మ్రొక్కికొందు;
మ్రోయు గుణములఁ దేలు నిమిత్తమాత్ర
బంధువై నట్టి వానికిఁ బ్రణతు లిడుదు.

టీకా:

పరముని = నారాయణుని {పరముడు - సర్వమునకు అతీతమైన వాడు, విష్ణువు}; కి = కి;
వందనము = నమస్కారము; ఒనర్తు = చేసెదను; పరిథవించి = విశేషించి; మున్న = ముందుగా;

అవితథానుభూతి = పరమాత్మ {అవితథానుభూతి - అవితథ (అసత్యము కాని, యథార్థమైన, వ్యర్థము కాని) అనుభూతి యైన వాడు, ఆత్మానుభూతి యైన వాడు}); కి = కి; మొక్కికొందు = కొలిచెదను; మెఱయు = ప్రకాశించెడి; గుణములన్ = గుణములలో; తేలు = తేలుచుండెడి; నిమిత్తమాత్ర = నామమాత్రపు; బంధువు = బంధువు; ఐనట్టి = అయినట్టి; వాని = వాని; కిన్ = కి; ప్రణతులు = నమస్కారములు; ఇడుదు = చేసెదను.

భావము:

“ముందుగా పరమేశ్వరునికి విశేషించి నమస్కరిస్తున్నాను. అనుభూతియే ఆకారమైన వానికి మొక్కుతున్నాను. గుణవంతుడై విరాజిల్లుతూ నిమిత్తమాత్రంగా బంధురూపంలో ఉన్నవానికి ప్రణామాలు చేస్తున్నాను.

6-214-ఆ.

తవిలి గుణుల చేతఁ దత్త్వబుద్ధులచేత
నిగిడి కానరాని నెలవువాని
మొదలఁ దాన కలిగి ముక్తి మానావధి
రూపమైనవాని ప్రాపుఁగందు.

టీకా:

తవిలి = పూని; గుణుల = సుగుణములు గలవారి; చేతన్ = చేతను; తత్త్వబుద్ధులు = తత్త్వజ్ఞానుల; చేతన్ = చేతను; నిగిడి = నిక్కి; కానరాని = కనుగొనబడని; నెలవువాని = స్థానము గలవాని; మొదలన్ = సృష్ట్యాదిని; తాన = తను మాత్రమే; కలిగి = ఉండి; ముక్తి = మోక్షము యనెడి; మాన = కొలతకి; అవధి = హద్దునకు; రూపము = మూర్తిత్వము; ఐనవాని = అయినవాని; ప్రాపుగన్ = రక్ష; కందు = పొందెదను.

భావము:

సుగుణవంతులకు కాని, తత్త్వవేత్తలకు కాని తెలియరాని ఉనికి కలవాడు, మొదటినుండి ఉన్నవాడు, మోక్షానికి పరమావధి అయిన రూపం కలవాడు అయిన ఆ భగవంతుని ఆశ్రయిస్తున్నాను.

6-215-ఆ.

ఎల్ల తనువులందు నిరవొంది తనతోడఁ

బొందు చేసినట్టి పొందుకాని

పొందు పొందలేడు పురుషుండు గుణము నా

గుణిని బోలు నట్టి గుణి భజింతు.

టీకా:

ఎల్ల = అఖిలమైన; తనువులు = దేహములు; అందు = లోను; ఇరవొంది = నివాస ముండి; తన = తన (ఆత్మ); తోడన్ = తోటి; పొందు = కూడి యుండుట; చేసినట్టి = చేసిన; పొందుకాని = సహచరుని; పొందు = స్నేహము; పొందలేడు = పొందలేడు; పురుషుండు = మానవుడు; గుణమున్ = గుణముల వలన; ఆ = అటువంటి; గుణిని = గుణములు గలవాని; పోలునట్టి = వలె నుండు నట్టి; గుణిన్ = గుణము గల వానిని; భజింతు = పూజించెదను.

భావము:

సమస్త జీవుల దేహాలలో నివసిస్తున్నా జీవులు ఆ అంతర్యామిని గుర్తించడం లేదు. వారు తమలో తాము స్నేహం చేస్తున్నారే కాని పరమాత్మతో పొందు చేయడం లేదు. గుణాలలో చిక్కుకున్న జీవులు గుణాలకు అధీశ్వరుని దర్శింపలేకున్నారు. అటువంటి గుణవంతుడైన భగవంతుణ్ణి స్తుతిస్తున్నాను.

6-216-ఉ.

పూని మనంబునుం దనువు భూతములున్ మఱి యింద్రియంబులుం

ప్రాణములున్ వివేక గతిఁ బ్రాయక యన్యముఁ దమ్ము నెమ్మెయిం

గానఁగనేర వా గుణనికాయములం బరికించునట్టి స

ర్వానుగతున్ సమస్తహితు నాదిమపూరుషు నాశ్రయించెదన్.

టీకా:

పూని = తగిలి; మనంబునున్ = మనసు; తనువు = దేహము; భూతములున్ = పంచభూతములు;
మఱి = ఇంకా; ఇంద్రియంబులున్ = పంచేంద్రియములు; ప్రాణములున్ = పంచప్రాణములును;
వివేకగతిన్ = దేహత్మాది విభేద జ్ఞానము; పాయక = విడువక; అన్యమున్ = అతీతమైన
పరమాత్మను; తమ్మున్ = తాముగా; ఎమ్మెయిన్ = ఏ విధముగను; కానగనేరవు = కనుగొనలేవు; ఆ
= ఆ; గుణ = గుణముల; నికాయములన్ = సమూహములను; పరికించు = చూసెడి; అట్టి =
అటువంటి; సర్వానుగతున్ = నారాయణుని (సర్వానుగతు - అఖిలమును అనుసరించు వాడు,
విష్ణువు); సమస్తహితున్ = నారాయణుని (సమస్త హితుడు - సమస్త మైన వారికి హితుడు,
విష్ణువు); ఆదిమపూరుషున్ = నారాయణుని (ఆదిమ పూరుషుడు - ఆదిమ (సృష్టికి మూలము
యైన) పూరుషుడు (పురుషోత్తముడు), విష్ణువు); ఆశ్రయించెదన్ = ఆశ్రయించెదను.

భావము:

మనస్సు, దేహం, పంచభూతాలు, పంచేంద్రియాలు, పంచప్రాణాలు కలిగి ఉన్న జీవులు ఈ దేహమే
తాము అనుకుంటున్నారు. ఆ భావంతోనే అంతర్యామిని గుర్తింపలేక ఉన్నారు. వారికి వివేకబుద్ధి
ప్రాప్తించినపుడు ఇంద్రియాదులు వేరని, జీవుడు వేరని తెలుసుకుంటున్నారు. ఈ సృష్టి నంతటినీ
పరికించేవాడు, సమస్తానికి మూలమైనవాడు విశ్వహితుడు అయిన ఆదిపురుషుని
ఆశ్రయిస్తున్నాను.

6-217-వ.

మఱియు; ననేకవిధ నామ రూప నిరూప్యంబగు మనంబునకు దృష్టస్మృతుల నాశంబువలనఁ
గలిగెడు నుపరామం బగు సమాధి యందుఁ గేవల జ్ఞానస్వరూపంబునఁ దోచు నిర్మల
ప్రతీతిస్థానంబైన హంసస్వరూపికి నమస్కరింతు; దారువందు నతి గూఢంబైన వీతిహోత్రుని

బుద్ధిచేతం బ్రకాశంబు నొందించు భంగి, బుద్ధిమంతులు హృదంతరంబున సన్నివేశం డయిన
 పరమపురుషుని నాత్మశక్తిత్రయంబులచేతం దేజరిల్లు జేయుదు; రట్టి దేవుండు, సకల
 మాయావిచ్ఛేదకం బయిన నిర్వాణ సుఖానుభవంబునం గూడి యుచ్ఛరింపం గొలఁదిగాని
 శక్తిగల విశ్వరూపుండు నాకుం బ్రసన్నుండగుంగాక; వాగ్బుద్ధింద్రియ మానసంబులచేతం జెప్పను,
 నిట్టి దని నిరూపింపను, నలవిగాక యెవ్వని గుణరూపంబులు వర్తించు, నెవ్వండు నిర్గుణుండు,
 సర్వంబు నెవ్వనివలన నుత్పన్నంబగు, నెవ్వనివలన స్థితిం బొందు, నెవ్వని వలన లయంబగు, నట్టి
 పరాపరంబులకుం బరమంబై, యనన్యంబై, ప్రాకృసిద్ధంబై, సర్వవ్యాపకంబై, యదియ బ్రహ్మంబై,
 యాదికారణంబై యున్న తత్త్వంబు నాశ్రయింతు; నెవ్వని ప్రభావంబు మాటలాడెడు వారలకు,
 వాదంబు చేయువారలకు వివాద సంవాదస్థలంబు లగుచు నప్పటప్పటికి మోహంబు
 నొందించుచుండు, నట్టి యనంతగుణంబులు గల మహాత్మునకుం బ్రణామంబు చేయు; దస్థి నాస్థి
 యను వస్తుద్వయ నిష్ఠలం గలిగి, యొక్కటన యుండి విరుద్ధ ధర్మంబులుగఁ గనంబడు
 నుపాసనా శాస్త్ర సాంఖ్యశాస్త్రంబులకు సమంబై, వీక్షింపఁదగిన పరమంబు నాకు ననుకూలంబగు
 గాక, యెవ్వండు జగదనుగ్రహంబుకొఱకు జన్మ కర్మంబులచేత నామరూపంబు లెఱుంగంబడ
 కుండియు, నామరూపంబులు గలిగి తేజరిల్లు, నట్టి యనంతుడయిన భగవంతుండు
 ప్రసన్నుండగుం గాక; యెవ్వండు జనులకుఁ బురాకృత జ్ఞాన పదంబుల చేత నంతర్గతుండై,
 మేదినిం గలుగు గంధాది గుణంబుల నాశ్రయించిన వాయువు భంగి మెలంగుచుండు నా
 పరమేశ్వరుండు మదీయ మనోరథంబు సఫలంబు జేయు గాక"యనుచు భక్తిపరవశుండయి
 యుక్తి విశేషంబున స్తుతియించుచున్న దక్షునికి భక్తవత్సలుం డైన శ్రీవత్సలాంభనుండు
 ప్రాదుర్భావంబు నొందె; నప్పుడు.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; అనేక = అనేక; విధ = రకముల; నామ = నామములు; రూప =
 రూపములను; నిరూప్యంబు = నిరూపించెడిది; అగు = అయిన; మనంబున్ = మనసున; కు = కు;
 దృష్ట = చూసినది; స్మృతుల = స్మరించునది; నాశంబు = నాశన మగుట; వలన = వలన; కలిగెడు =
 కలుగు; ఉపరామంబు = విరామము; అగు = అయిన; సమాధి = సమాధి; అందున్ = లోను; కేవల =
 కేవలము; జ్ఞాన = జ్ఞానము యొక్క; రూపంబునన్ = రూపములో; తోచు = గోచరించెడి; నిర్మల =
 స్వచ్ఛమైన; ప్రతీత = తత్త్వము వెలువడు; స్థానంబు = స్థానము; ఐన = అయినట్టి; హంస = హంస;

స్వరూపి = స్వరూపము గలవాని; కి = కి; నమస్కరింతు = నమస్కరించెదను; దారువు = కట్టి; అందు
 = లో; అతి = మిక్కిలి; గూఢంబు = రహస్యముగ నుండు నది; ఐన = అయిన; వీతిహోత్రుని =
 అగ్నిహోత్రుని; బుద్ధి = జ్ఞానము; చేతన్ = వలన; ప్రకాశంబున్ = కనబడునట్లు; ఒందించు = చేసెడి;
 భంగిన్ = విధముగ; బుద్ధిమంతులు = జ్ఞానులు; హృదంతరంబునన్ = హృదయము లోపల;
 సన్నివేశుండు = కూడి యుండెడివాడు; అయిన = అయినట్టి; పరమపురుషుని = సర్వోత్తమమైన
 పురుషుని; ఆత్మశక్తిత్రయంబు = ఆత్మ యొక్క మూడు శక్తులు {ఆత్మ శక్తి త్రయంబు - ఆత్మయొక్క
 మూడుశక్తులు 1ఆజ్ఞాశక్తి 2 సంకల్పశక్తి 3మంత్రశక్తి}; చేతన్ = చేతను; తేజరిల్లన్ = ప్రకాశముగ;
 చేసెదరో = చేస్తారో; అట్టి = అటువంటి; దేవుండు = దేవుడు; సకల = సమస్తమైన; మాయా =
 మాయలను; విచ్ఛదకంబు = తెగనరికి వేయు నది; అయిన = అయినట్టి; నిర్వాణ = మోక్షపద; సుఖ
 = సుఖము యొక్క; అనుభవంబునన్ = అనుభవముతో; కూడి = కలసి; ఉచ్చరింపన్ = చెప్పుటకు;
 కొలదికాని = శక్యముకాని; శక్తి = శక్తి; కల = కలిగిన; విశ్వరూపుండు = విశ్వమే తన రూపమైన
 వాడు; నాకున్ = నాకు; ప్రసన్నుండు = ప్రసన్నమైన వాడు; అగుంగాక = అగుగాక; వాక్ = మాటలు;
 బుద్ధి = జ్ఞానము; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములు; మానసంబు = మనసు; చేతన్ = చేతను; చెప్పను =
 చెప్పుటకు; ఇట్టిది = ఇటువంటిది; అని = అని; నిరూపింపను = నిరూపించుటకు; అలవిగాక =
 శక్యము గాకుండగ; ఎవ్వని = ఎవని; గుణ = గుణములు; రూపంబులు = స్వరూపములు; వర్తించున్
 = నడుస్తుండునో; ఎవ్వండు = ఎవడైతే; నిర్గుణుండు = త్రిగుణరహితుడో; సర్వంబు = సమస్తము;
 ఎవ్వని = ఎవని; వలనన్ = వలన; ఉత్పన్నంబు = సృష్టింపబడుట; అగున్ = జరుగునో; ఎవ్వని =
 ఎవని; వలన = వలనైతే; స్థితిన్ = స్థితిని; పొందున్ = పొందునో; ఎవ్వని = ఎవని; వలన = వలనైతే;
 లయంబు = లయమగుట; అగున్ = అగునో; అట్టి = అటువంటి; పర = ఇతరమైనది; అపరంబులు =
 అనితరమైనవాని (రెంటి); కున్ = కి; పరమంబు = అతీతమైనది; ఐ = అయ్యి; అనన్యంబు =
 అద్వితీయము; ఐ = అయ్యి; ప్రాక్ = మొదటినుండి; ప్రసిద్ధంబు = మిక్కిలి సిద్ధించి యుండునది; ఐ =
 అయ్యి; సర్వవ్యాపకంబు = సమస్తము నందు వ్యాపించి యుండునది; ఐ = అయ్యి; అదియ = అదే;
 బ్రహ్మంబు = పరబ్రహ్మము; ఐ = అయ్యి; ఆదికారణంబు = మూలకారణము; ఐ = అయ్యి; ఉన్న =
 ఉన్నట్టి; తత్త్వంబున్ = తత్త్వమును; ఆశ్రయింతు = ఆశ్రయించెదను; ఎవ్వని = ఎవని; ప్రభావంబు =
 ప్రభావము; మాటలాడెడు = మాట్లాడే; వారల = వారల; కున్ = కు; వాదంబు = వాదనలు; చేయు =
 చేసెడి; వారల = వారల; కున్ = కు; వివాద = తగవు; సంవాద = తర్క; స్థలంబులు = స్థానములు;
 అగుచున్ = అగుచు; అప్పటప్పటికి = ఎప్పటి కప్పుడే; మోహంబు = మోహము; ఒందించున్ =

పొందించు; అట్టి = అటువంటి; అనంత = అంతటా; గుణంబులు = లక్షణములు; కల = కలిగిన;
 మహాత్మున్ = గొప్పవాని; కున్ = కి; ప్రణామంబు = నమస్కారములు; చేయుదు = చేయుదును; అస్థి
 = ఉన్నది; నాస్థి = లేనిది; అను = అనెడి; వస్తు = పదార్థములు; ద్వయ = రెంటి; నిష్ఠలన్ = ఉనికి; కలిగి
 = ఉండి; ఒక్కటన = ఏకమై; ఉండి = ఉండి; విరుద్ధ = విరుద్ధమైన; ధర్మంబులుగన్ = లక్షణములువలె;
 కనంబడు = కనబడెడు; ఉపాసనాశాస్త్ర = ఉపాసించెడి శాస్త్రము; సాంఖ్యశాస్త్రంబుల = సాంఖ్య
 శాస్త్రములు; కున్ = కు; సమంబు = సమానమైనది; ఐ = అయ్యి; వీక్షింపదగిన = దర్శించదగిన;
 పరమంబు = పరమాత్మ; నా = నా; కున్ = కు; అనుకూలంబు = ప్రసన్నము; అగుగాక = అగుగాక;
 ఎవ్వడు = ఎవడైతే; జగత్ = భువనమును; అనుగ్రహంబు = అనుగ్రహించుట; కొఱకు = కోసము;
 జన్మ = పుట్టుక; కర్మంబుల = కర్మల; చేతన్ = వలన; నామ = నామములు; రూపంబులు =
 స్వరూపములు; ఎఱుంగంబడక = తెలియకుండగ; ఉండియు = ఉండియు; నామ = నామములు;
 రూపంబులు = రూపములు; కలిగి = కలిగి; తేజరిల్లున్ = విరాజిల్లును; అట్టి = అటువంటి;
 అనంతుడు = అంతము లేనివాడు; అయిన = అయినట్టి; భగవంతుండు = భగవంతుడు;
 ప్రసన్నుండు = అనుకూలుడు; అగుంగాక = అగుగాక; ఎవ్వండు = ఎవడైతే; జనులు = మానవులు;
 కున్ = కు; పురాకృత = పూర్వము చేసిన సుకృతముల; జ్ఞాన = కలిగిన జ్ఞాన; పదంబుల = స్థితి; చే =
 వలన; తను = తను; అంతర్గతుండు = లోన వ్యాపించి యుండువాడు; ఐ = అయ్యి; మేదినిన్ =
 భూమిపైన; కలుగు = ఉండెడి; గంధ = వాసన; ఆది = మొదలైన; గుణంబులన్ = గుణములను;
 ఆశ్రయించిన = ఆశ్రయించినట్టి; వాయువు = వాయువు; భంగిన్ = వలె; మెలంగుచుండున్ =
 తిరుగుచుండు; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుండు = నారాయణుడు {పరమేశ్వరుడు - పరమ (అందరికంటె
 పై నుండెడి) ఈశ్వరుడు, విష్ణువు}; మదీయ = నా యొక్క; మనోరథంబు = కోరికను; సఫలంబు =
 తీరునట్లు; చేయుగాక = చేయుగాక; అనుచున్ = అనుచూ; భక్తి = భక్తితో; పరవశుండు = పరవశము
 పొందిన వాడు; అయి = అయ్యి; యుక్తివిశేషంబునన్ = యోగవిద్యారహస్యముతో;
 స్తుతియించుచున్న = స్తోత్రము చేయుచున్న; దక్షున్ = దక్షుని; కి = కి; భక్త = భక్తుల యెడ;
 వత్సలుండు = వాత్సల్యము గలవాడు; ఐన = అయిన; శ్రీవత్సలాంఘనుండు = నారాయణుడు
 {శ్రీవత్స లాంఘనుడు - శ్రీవత్సము అనెడి పుట్టుమచ్చ గలవాడు, విష్ణువు}; ప్రాదుర్భవంబున్ = ప్రత్యక్ష
 మగుటను; ఒందె = పొందెను; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

నానావిధాలైన నామ రూపాలను నిరూపించే మనస్సుచేత గమనింపబడినవి, స్మరింపబడినవి అయిన విషయాలు తొలగినప్పుడు కలిగే సమాధి స్థితిలో కేవలం జ్ఞానస్వరూపంగా గోచరించి, అటువంటి సమాధి స్థితికి ఆశ్రయభూతుడైన హంసస్వరూపునకు నమస్కరిస్తాను. ఎండుకట్టలో దాగి ఉన్న అగ్నిని తమ బుద్ధితో ప్రకాశింపజేసినట్లు బుద్ధిమంతులు తమ హృదయాంతరాలలో ఉన్న పరమపురుషుని తమలోని శక్తిత్రయం చేత ప్రకాశింపజేస్తారు. అటువంటి భగవంతుడు సమస్త విధాలైన మాయలకు అతీతమైన మోక్షసంబంధమైన ఆనందానుభూతితో విలసిల్లుతుంటాడు. మాటలకు అందని మహత్తర శక్తితో కూడి ఉన్న ఆ విశ్వరూపుడు నాకు ప్రసన్నుడు అగును గాక! వాక్కు, బుద్ధి, ఇంద్రియాలు, మనస్సు మొదలైనవి ఆ పరమాత్ముని స్వరూపాన్ని వెల్లడించలేవు. అది ఇటువంటిదని నిరూపింపలేవు. ఇంద్రియాలకు అతీతాలైన గుణరూపాలతో వర్తిస్తూ ఉన్న ఆ నిర్గుణ స్వరూపానికి నమస్కరిస్తున్నాను. ఈ సమస్త విశ్వం ఏ మహాశక్తి వలన సృష్టింప బడుతున్నదో, ఏ మహాశక్తి వలన రక్షింపబడుతున్నదో, ఏ మహాశక్తి వలన లయం పొందుతున్నదో అటువంటి పరమాత్మ స్వరూపం పరాపరాల కంటే ఉత్తమమైనది. అనన్యమైనది, అనాది కాలం నుండి ప్రసిద్ధమైనది, అంతటా వ్యాపించి ఉన్నది, పరబ్రహ్మస్వరూపమైనది, అన్నిటికీ మూలమైనది అయిన ఆ పరతత్వమును ఆశ్రయిస్తున్నాను. ఆ పరమాత్మ ప్రభావం వల్లనే ప్రాణులు మాట్లాడుతున్నారు. వాదోపవాదాలు చేస్తున్నారు. వివాదాలు పెడుతున్నారు. అన్నింటికీ కారణం ఆ పరమాత్మ అనంత గుణాలే. జీవులను ఎప్పటి కప్పుడు మోహంలో ముంచి తేల్చే ఆ భగవంతునికి ప్రణామం చేస్తున్నాను. ఉన్నది, లేదు అనే వస్తు ద్వయానికి ఆలవాలాలై పైకి విరుద్ధ ధర్మాలుగా కనబడుతున్న యోగసాంఖ్య దర్శనాలను రెంటికీ సమత్వం సమకూర్చే పరమాత్మ నన్ను అనుగ్రహించు గాక! స్వతస్సిద్ధంగా నామరూపాలు లేనివాడైననూ. జగాలను అనుగ్రహించుట కొరకు అవతరిస్తూ వివిధ నామరూపాలు స్వీకరించి ప్రకాశిస్తుండే ఆ భగవంతుడు, అనంతుడు నాకు ప్రసన్నుడగు గాక! ఏ దేవుడు మానవుల పురాకృత పుణ్య విశేషాల చేత సుగంధాన్ని ఆశ్రయించిన వాయువు వలె అంతర్యామియై ఈ భూమిమీద ఉద్భవిస్తుంటాడో ఆ పరమేశ్వరుడు నా మనోరథాన్ని సఫలం చేయు గాక!" అంటూ భక్తిపరవశుడై తన భక్తి విశేషాలతో స్తుతిస్తున్న దక్షునికి భక్తవత్సలుడైన శ్రీహరి సాక్షాత్కరించాడు. అప్పుడు....

6-218-సీ.

భర్మాచలేంద్ర ప్రపాతద్వయంబునఁ-

గలిగిన నీలంపు గను లనంగ

మొనసి తార్జ్యుని యిరుమోపు పై నిడినట్టి-

పదముల కాంతులు పరిధవిల్లఁ

జండ దిజ్జుండల శుండాల కరముల-

కైవడి నెనిమిది కరము లమరఁ

జక్ర కోదండాసి శంఖ నందక పాశ-

చర్మ గదాదుల సరవి బూని

6-218.1-ఆ.

నల్లమేను మెఱయ నగుమొగం బలరంగఁ

జల్ల చూపు విబుధ సమితిఁ బ్రోవ

బసిడికాసెఁ బూని బహు భూషణ కిరీట

కుండలముల కాంతి మొండు కొనఁగ.

టీకా:

భర్మాచలేంద్ర = మేరుపర్వతము యొక్క భర్మాచలేంద్రము - భర్మ (బంగారు) చల (కొండ)లలో
ఇంద్రము (శ్రేష్ఠమైనది), మేరుపర్వతము; ప్రపాత = కొండ చరియల; ద్వయంబునన్ = జంట
యందు; కలిగిన = ఉన్నట్టి; నీలంపు = ఇంద్రనీలముల; గనులు = గనులు; అనగ = అన్నట్లు; మొనసి
= కలిగి; తార్జ్యుని = గరుత్మాంతుని; ఇరు = రెండు (2); మోపులు = భుజములు; పైన్ = మీదను;
ఇడినట్టి = పెట్టినట్టి; పదముల = పాదముల; కాంతులు = ప్రకాశములు; పరిధవిల్లన్ =
అతిశయించగా; చండ = భయంకరమైన; దిజ్జుండలశుండాల = దిగ్గజముల యొక్క (దిజ్జుండల
శుండాలు - దిక్ (దిక్కుల) చివర మండల (స్థలము లందలి) శుండాలములు (ఏనుగులు),
దిగ్గజములు); కరముల = తొండముల; కైవడి = వలె; ఎనిమిది = ఎనిమిది (8); కరములన్ =
చేతులలోను; అమరన్ = అమరిన; చక్ర = చక్రము; కోదండ = విల్లు; అసి = ఖడ్గము; శంఖ = శంఖము;

నందక = నందకము యనెడి కత్తి; పాశ = త్రాడు; చర్మ = శతచంద్రము; గద = గద; అదుల = మొదలైనవానిని; సరవిన్ = వరుసగా; పూని = ధరించి;
 నల్ల = నల్లని; మేను = దేహము; మెఱయన్ = మెరుస్తుండగా; నగు = నవ్వు; మొగంబు = ముఖము;
 అలరంగ = ప్రకాశించగా; చల్ల = చల్లని; చూపు = చూపు; విబుధ = దేవతల, జ్ఞానుల; సమితిన్ = సమూహమును; ప్రోవన్ = కాపాడుతుండగా; పసిడి = బంగారు; కాసిన్ = కాసికోక, దట్టి; పూని = ధరించి; బహు = అనేక; భూషణ = అలంకారములు; కిరీట = కిరీటములు; కుండలముల = చెవికుండలముల; కాంతి = వెలుగులు; మెండుకొనగ = అతిశయించగా.

భావము:

శ్రీమహావిష్ణువు గరుత్మంతుని మీద ఆసీనుడై ఉన్నాడు. గరుడుని రెండు భుజాల మీద చాచిన ఆ స్వామి పాదాలు మేరు పర్వతం చరియకు రెండు ప్రక్కలా ప్రకాశించే ఇంద్రనీలమణుల గనులవలె ఉన్నాయి. అతని అష్టబాహువులు అందంగా పైకి చాచిన అష్టదిగ్గజాల తొండాలవలె ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఎనిమిది చేతులలో చక్రం, ధనుస్సు, పద్మం, శంఖం, ఖడ్గం, పాశం, డాలు, గదాదండం విరాజిల్లుతున్నాయి. నల్లని దేహంతో, నగుమొగంతో, సాధుజనులను సంరక్షించే చల్లని చూపులతో, బంగారు రంగు పట్టు పీతాంబరంతో, మణిమయ కిరీటంతో, నలుమూలలా కాంతులు విరజిమ్మే భూషణాలతో, మకర కుండలాలతో (ప్రత్యక్షమైనాడు).

6-219-సీ.

కుండల మణిదీప్తి గండస్థలంబులఁ-

బూర్జేందురాగంబుఁ బొందుపఱుప

దివ్యకిరీట ప్రదీప్తులంబర రమా-

సతికి గౌసుంభవస్తంబు గాఁగ

వక్షస్థలంబుపై వనమాలికాశ్రీలు-

శ్రీవత్స కౌస్తుభ శ్రీల నొఱయ

నీలాద్రిఁ బెనఁగొని నిలిచిన విద్యుల్ల-

తల భాతిఁ గనకాంగదంబు మెఱయ

నఖిలలోక మోహనాకార యుక్తుడై

నారదాది మునులు జేరికొలువఁ

గదిసి మునులు పొగడ గంధర్వ కిన్నర

సిద్ధ గాన రవము చెవుల నలర.

టీకా:

కుండల = చెవికుండలముల; మణి = మణుల యొక్క; దీప్తి = కాంతులు; గండస్థలంబులన్ = చెంప
లందు, చెక్కి శృంధు; పూర్ణేందు = నిండుచంద్రుని; రాగంబు = వెలుగులు; పొందుపఱుప = చక్కగ
కలుగ జేయగా దివ్య = దివ్యమైన; కిరీట = కిరీటము యొక్క; ప్రదీప్తులు = మిక్కిలి ప్రకాశవంతమైన
కాంతులు; అంబర = ఆకాశము యనెడి; రమాసతి = లక్ష్మీదేవి; కిన్ = కి; కౌసుంభ = కుంకుమపువ్వు
రంగు గల; వస్త్రంబు = బట్ట; కాగ = అవ్వగా వక్షస్థలంబు = రొమ్ము; పై = మీద; వనమాలికా =
వనమాలికల {వనమాలిక - ఆకులు పువ్వులు చేర్చికట్టిన మాల}; శ్రీలు = శోభలు; శ్రీవత్స =
శ్రీవత్సము {శ్రీవత్సము - విష్ణుమూర్తి రొమ్ముపై నుండెడి శ్రీవత్సము అనెడి పేరుగల పుట్టుమచ్చ};
కౌస్తుభ = కౌస్తుభముల యొక్క {కౌస్తుభము - విష్ణుమూర్తి వక్షస్థలమున ధరించెడి కౌస్తుభము అను
పేరుగల ఒక మణి}; శ్రీలన్ = శోభలతో; ఒఱయన్ = పోటీపడుతుండగా; నీలాద్రిన్ = నీలగిరిని;
పెనగొని = చుట్టుకొని; నిలిచిన = నిలబడినట్టి; విద్యుల్లతల = మెరపుతీగల; భాతిన్ = వలె; కనక =
బంగారు; అంగదంబు = భుజకీర్తులు; మెఱయ = తళతళలాడుచుండ; అఖిల = సమస్త; లోక =
లోకములకు;

మోహన = మనోహరమైన; ఆకార = స్వరూపము; యుక్తుడు = కలవాడు; ఐ = అయ్యి; నారద =
నారదుడు; ఆది = మొదలగు; మునులు = మునులు; చేరి = చేరి; కొలువన్ = కొలుస్తుండగా; కదిసి =
సమీపించి; మునులు = మునులు; పొగడ = స్తుతించుచుండగ; గంధర్వ = గంధర్వులు; కిన్నర =
కిన్నరలు; సిద్ధ = సిద్ధుల; గాన = కీర్తనల; రవము = శబ్దము; చెవులన్ = చెవులను; అలర =
అలరించుతుండగ.

భావము:

శ్రీమన్నారాయణుని కర్ణకుండలాల కాంతులు ప్రసరించి చెక్కిళ్ళు చంద్రబింబాలవలె తళతళలాడుతున్నాయి. తలమీద ధరించిన కిరీటం తన దివ్యదీప్తులతో గగనలక్ష్మికి కుంకుమరంగు చీరను అలంకరిస్తున్నది. అతని వక్షఃస్థలంమీద విరాజిల్లే వనమాలిక శోభలు శ్రీవత్సంతోను, కౌస్తుభంతోను పోటీ పడుతున్నాయి. బాహువులకు చుట్టుకొని ఉన్న భుజకీర్తులు నీలగిరికి చుట్టుకొన్న మెరుపు తీగలవలె మెరుస్తున్నాయి. ఆ స్వామి సౌందర్యం సమస్తలోకాలను మోహంలో ముంచి తేలుస్తున్నది. నారదాది మహర్షులు చుట్టూ చేరి సేవిస్తున్నారు. దేవతా బృందాలు కైవారాలు సలుపుతున్నారు. గంధర్వులు, కిన్నరులు, సిద్ధులు వీనుల విందుగా గానం చేస్తున్నారు.

6-220-క.

సర్వేశుడు సర్వాత్ముడు

సర్వగతుం డచ్యుతుండు సర్వమయుండై

సర్వంబుఁ జేరి కొలువఁగ

సర్వదుండై దక్షునకుఁ బ్రసన్నుం డయ్యెన్.

టీకా:

సర్వేశుడు = నారాయణుడు {సర్వేశుడు - సర్వ (సమస్తమునకు) ఈశుడు (ప్రభువు), విష్ణువు};

సర్వాత్ముడు = నారాయణుడు {సర్వాత్ముడు - సర్వ (అఖిల జీవులకు) ఆత్ముడు (అంతరాత్మ యైన

వాడు), విష్ణువు}; సర్వగతుండు = నారాయణుడు {సర్వగతుడు - సర్వ (సమస్త మందు) గతుడు

(ఉండెడి వాడు), విష్ణువు}; అచ్యుతుండు = నారాయణుడు {అచ్యుతుడు - చ్యుతము (పతనము) లేని

వాడు, విష్ణువు}; సర్వమయుండు = సర్వము నందు నిండినవాడు {సర్వమయుడు - సర్వము

నందు నిండినవాడు, విష్ణువు}; ఐ = అయ్యి; సర్వంబు = అందరు; చేరి = పూని; కొలువఁగన్ =

సేవిస్తుండగా; సర్వదుడు = సర్వము ప్రసాదించువాడు; ఐ = అయ్యి; దక్షున్ = దక్షుని; కున్ = కి;

ప్రసన్నుడు = ప్రత్యక్షము; అయ్యెన్ = అయ్యెను.

భావము:

సర్వేశ్వరుడు, సర్వాత్ముడు, సర్వాంతర్యామి, సర్వమయుడు, అచ్యుతుడు అయిన భగవంతుడు అందరూ తనను చేరి సేవిస్తుండగా కోరినవన్నీ ఇచ్చేవాడై దక్షునకు ప్రసన్నుడైనాడు.

6-221-వ.

ఇట్లు ప్రసన్నుడయిన సర్వేశ్వరుని సర్వంకషంబును మహాశ్చర్యధుర్యంబును నయి తేజరిల్లు దివ్యరూపంబుఁ గాంచి, భయంబును హర్షంబును విస్మయంబును జిత్తంబున ముప్పిరిగొని చొప్పు దప్పింపం దెప్పటి, కప్పరపాటునం బుడమిపైఁ జాగిలంబడి, దండ ప్రణామంబు లాచరించి, కరకమలంబులు మొగిడ్చి సెలయేఱుల తొట్టునఁ గొట్టుపడి, యిట్టట్టుఁ బట్టుచాలక నిట్టపొడిచి, మున్నీరుదన్ని నిలచిన పెన్నీరునుం బోలె, సర్వాంగంబులుం దొంగిలింపఁ, జిత్తంబు నాత్మాయత్తంబుజేసి, పిక్కటిల్లిన సంతోషంబుచేత భగవంతుం బలుకను, నత్యంత మంగళ సందోహపాదకంబు లైన తన్నామంబు లుగ్గడింపను, నతి నిర్మలంబులైన తదీయకర్మంబులు దడవను, విబుధ హర్షకరంబులైన తత్పౌరుషంబులు పొగడను, నాత్మీయ మనోరథంబు వాక్తువ్వను నోపక ప్రజాకాముండై యూరకున్న ప్రజాపతిం జూచి, సర్వజీవ దయాపరుండును, సర్వసత్త్వ హృదంతరస్థుండును, సర్వ జ్ఞుండునుం, గావున నతని భావంబు దెలిసి, జగన్నాథుం డార్తపోషణంబులైన భాషణంబుల నిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; ప్రసన్నుడు = ప్రత్యక్షమైనవాడు; అయిన = అయిన; సర్వేశ్వరుని = నారాయణుని (సర్వేశ్వరుడు - సర్వులకును ఈశ్వరుడు (భగవంతుడు), విష్ణువు); సర్వంకషంబును = సమస్తము నందు వ్యాపించినది; మహా = మిక్కిలి; ఆశ్చర్య = అద్భుతములకు; ధుర్యంబున్ = మూలమైనది; అయి = అయ్యి; తేజరిల్లు = ప్రకాశించెడి; దివ్య = దివ్యమైన; రూపంబున్ = స్వరూపమును; కాంచి = దర్శించి; భయంబును = భయమును; హర్షంబును = సంతోషమును; విస్మయంబును = ఆశ్చర్యమును; చిత్తంబున = మనసునందు; ముప్పిరిగొని = ముప్పేటలపెనగొని; చొప్పు = జాడ; తప్పింపన్ = తప్పిపోవునట్లుచేయగా; తెప్పటి = తెప్పరిల్లి; కప్పరపాటునన్ = తొట్టుపాటుతో; పుడమి = భూమి; పైన్ = మీద; చాగిలంబడి = సాగిలబడి; దండప్రణామంబులు =

సాష్టాంగనమస్కారములు; ఆచరించి = చేసి; కర = చేతులు యనెడి; కమలంబులు = పద్మములు;
 మొగిడ్చి = ముకుళించి; సెలయేలుల = సెలయేళ్ళు; తొట్టునన్ = చెరువు కింది పొలములను;
 కొట్టుపడి = కొట్టుకుపోతూ; ఇట్టట్టు = ఇటు నటు ప్రక్కల; పట్టు = గట్టు; చాలక = సరిపడక;
 నిట్టపొడిచి = పొంగిపొర్లి; మున్నీరు = సముద్రమునకు; తన్ని = ఎగదన్ని; నిలిచిన =
 నిలబడిపోయిన; పెన్నీరునున్ = వరదనీరును; పోలె = వలె; సర్వాంగంబులు = సర్వావయవములు;
 తొంగిలింప = వశము తప్పగా; చిత్తంబున్ = మనసును; ఆత్మాయత్తంబు = తన వశములోనికి
 తెచ్చుకొనుట; చేసి = చేసికొని; పిక్కటిల్లిన = అతిశయించిన; సంతోషంబు = సంతోషము; చేత =
 వలన; భగవంతున్ = నారాయణుని; పలుకను = స్తుతించుటకు; అత్యంత = అత్యధికమైన; మంగళ
 = శుభముల; సందోహ = సమీకరములను; ఉపాదకంబులు = కలిగించునవి; ఐన = అయిన; తత్ =
 అతని; నామంబులు = నామములను; ఉగ్గడింపన్ = పలుకుటకు; అతి = మిక్కిలి; నిర్మలంబు =
 స్వచ్ఛము; ఐన = అయిన; తదీయ = అతని; కర్మంబులు = లీలలను; తడవను = అభివర్ణించను;
 విబుధ = దేవతలకు; హర్షకరంబులు = సంతోషకరములు; ఐన = అయిన; తత్ = అతని;
 పౌరుషంబులు = పరాక్రమములు; పొగడను = కీర్తించను; ఆత్మీయ = తన యొక్క; మనోరథంబు =
 మనసులోని కోరికను; వాక్తువ్వను = పలుకుటకు; ఓపక = సమర్థుడు కాకుండగ; ప్రజా =
 సంతానములను; కాముండు = కోరెడివాడు; ఐ = అయ్యి; ఊరకున్న = ఉరకుండిపోయిన;
 ప్రజాపతిన్ = ప్రజాపతిని; చూచి = చూసి; సర్వ = అఖిల; జీవ = ప్రాణులకు; దయాపరుండును =
 కృపావరుండును; సర్వ = అఖిలమైన; సత్త్వ = ప్రాణుల యొక్క; హృద = హృదయముల;
 అంతరస్థుండును = లోనుండు వాడును; సర్వజ్ఞుండును = సమస్తము తెలిసినవాడు; కావునన్ =
 కనుక; అతని = అతని యొక్క; భావంబు = ఉద్దేశ్యము; తెలిసి = తెలిసికొని; జగన్నాథుండు =
 నారాయణుడు {జగన్నాథుడు - జగత్ (భువనములకు) నాథుడు (ప్రభువు), విష్ణువు}; ఆర్త =
 ఆర్తులను; పోషణంబులు = పాలించెడివి; ఐన = అయిన; భాషణంబులన్ = మాటలతో; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా ప్రత్యక్షమైన సర్వేశ్వరుని దివ్యరూపం అన్ని దిక్కులనూ ప్రాకాశింపజేస్తూ
 మహాశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. దానిని చూచిన దక్షుని హృదయంలో భయం, ఆనందం, ఆశ్చర్యం
 ముప్పిరి గొన్నాయి. ఎలాగో ఆ తన్మయత్వం నుంచి తెప్పరిల్లి రెప్పపాటు కాలంలో స్వామికి

సాష్టాంగ దండప్రణామం చేసాడు. చేతులు జోడించి నమస్కరించాడు. సెలయేళ్ళ కలయికతో దరులొరసి పొంగి మిన్నంటి సముద్రాన్ని దరిసిన మహానదీ ప్రవాహం వలె దక్షప్రజాపతి పులకించిన దేహంతో భగవంతుని ముందు నిలిచాడు. పరవశించిన తన హృదయాన్ని ఎలాగో స్వాధీనం చేసుకొని పొంగిపొరలే ఆనందంతో ఆ పరమేశ్వరునితో ఏమేమో మాట్లాడా లనుకున్నాడు. పరమ మంగళదాయకాలైన ఆయన పవిత్ర నామాలను ఉచ్చరించా లనుకున్నాడు. పరమ పవిత్రాలైన ఆయన లీలలను అభివర్ణించా లనుకున్నాడు. విబుధులకు సంతోషాన్ని కలిగించే ఆయన పరాక్రమాన్ని ప్రస్తుతించా లనుకున్నాడు. తన మనస్సులోని కోరికను వెల్లడించా లనుకున్నాడు. కాని ఏమీ చేయలేక పోయాడు. ఆ ప్రజాకాముడైన దక్షప్రజాపతిని చూచి సర్వజ్ఞుడు, సర్వప్రాణి హృదయాంతర్యామి అయిన ఆ స్వామి అతని అభిప్రాయాన్ని గ్రహించి అర్హజన పరిపోషకాలైన మాటలతో ఇలా అన్నాడు.

6-222-క.

"మెచ్చితిఁ బ్రాచేతస! తప

మిచ్చట ఫలసిద్ధి యయ్యె నిట్లతిభక్తిన్

హెచ్చగు మద్వరవిభవము

నచ్చుపడం బొంద నెవ్వఁ డర్హుఁడు? జగతిన్.

టీకా:

మెచ్చితి = మెచ్చుకొంటిని; ప్రాచేతస = ప్రచేతసుల పుత్రుడా; తపము = తపస్సు; ఇచ్చటన్ = ఇక్కడితో; ఫలసిద్ధి = సఫలము; అయ్యెన్ = అయినది; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అతి = మిక్కిలి; భక్తిన్ = భక్తితో; హెచ్చు = అధికము; అగు = అయిన; మత్ = నా యొక్క; వర = వరముల; విభవమున్ = వైభవమును; అచ్చుపడన్ = స్పష్టపడునట్లు; పొందన్ = పొందుటకు; ఎవ్వండు = ఎవరు; అర్హుండు = అర్హత గలవారు; జగతిన్ = లోకమున.

భావము:

“దక్షప్రజాపతీ! నిన్ను మెచ్చుకొన్నాను. నీ తపస్సు ఫలించింది. అచంచలమైన భక్తితో నన్ను సేవించి నా నుంచి వైభవోపేతమైన వరాలను అందుకొనడానికి నీకంటే అర్హుడు ఈ లోకంలో ఎవరున్నారు?

6-223-ఆ.

తపము చాలు నింకఁ ద్రగ భూతతతికి వి

భూతు లొనరుఁ గాక పొందుపడఁగ;

నిదియ సుమ్ము మాకు నిచ్చలోఁ గల కోర్కి

పొసఁగ నీదువలనఁ బొందుపడియె.

టీకా:

తపము = తపస్సు; చాలును = చాలు; ఇంకన్ = ఇంక; తగన్ = బాగుగా; భూత = ప్రాణుల; తతి = సమూహమున; కి = కి; విభూతులు = వైభవములు; ఒనరుగాక = కలుగుగాక; పొందుపడగన్ = చక్కగా; ఇదియె = ఇదే; సుమ్ము = సుమా; మాకున్ = మాకుకూడ; ఇచ్చ = సంకల్పము; లోన్ = లోపల; కల = ఉన్నట్టి; కోర్కి = కోరిక; పొసఁగ = చక్కగా; నీదు = నీ; వలన = వలన; పొందుపడియె = నెరవేరినది.

భావము:

ఇక నీ తపస్సు చాలించు. సకల ప్రాణికోటికి సమస్త శుభాలు చక్కగా సమకూరు గాక! నా మనస్సులోని సంకల్పం కూడా ఇదే. అది నీ వల్ల నెరవేరింది.

6-224-వ.

వినుము, బ్రహ్మయు, భర్గుండును, బ్రజాపతులును, మనువులును, నింద్రులును, నిఖిల భూతంబులకు భూతిహేతువులయిన మద్భూతి విభవంబులు; మఱియు, నాకు యమ నియమాది సహిత సంధ్యావందనాది రూపంబగు తపంబు హృదయంబు; సాంగ జపవద్ధ్యానరూపం బగు

విద్య శరీరంబు; ధ్యానాది విషయంపు వ్యాపారంబుగా నుండు భావనాది శబ్దవాచ్యంబగు క్రియ
 యాకృతి; క్రతు జాతంబు లంగంబులు; ధర్మం బాత్మ; దేవతలు ప్రాణంబులు; నిగమంబు
 మత్స్వరూపంబు; జగదుత్పత్తికి నాది యందు నే నొక్కండన తేజరిల్లుచుంటి; బహిరంతరంబుల
 వేణొక్కటి లేక సుషుప్త వ్యవస్థ యందు సర్వంబు లీనం బగుటం జేసి సంజ్ఞామాత్రుండును,
 నవ్యక్షుండునుగా నుండు జీవుని భంగి నొక్కడన యుండుదు; ననంతండు నై
 యనంతగుణంబులు గల మాయా గుణంబువలన గుణ విగ్రహం బగు బ్రహ్మాండంబును,
 నయోనిజండు స్వయంభువు నగు బ్రహ్మయును నుదయించిరి; మదీయ వీర్యోపబృంహితుండయి
 మహా దేవుం డగు నా బ్రహ్మ యసమర్థుండునుంబోలె నకృతార్థమృత్యుమాన మనస్కుండయి,
 సృజింప నుద్యమించు తఱి తపం బాచరింపు మని నాచేత బోధితుండై, ఘోరంబైన తపం
 బాచరించి తొలుత సృష్టికర్తృత్వంబు వహించిన మిమ్ము సృజియించె; నంతఁ బంచజన ప్రజాపతి
 తనూజయగు యసిక్ని యను పేరిట వినుతినొంది యున్న యిక్కన్యకను నీ కిచ్చితి; దీనిం
 బత్నిఁగాఁ గైకొని మిథునవ్యవాయ ధర్మంబు గలవాఁడవై మిథునవ్యవాయధర్మంబు గల యీ
 నాతి యందుఁ బ్రజాసర్గంబు నతి విపులంబుగ గావింపం గలవాఁడవు. మఱియు నీకుఁ బిదప నీ
 క్రమంబున నిఖిల ప్రజలును మన్మాయా మోహితులై మిథునవ్యవాయధర్మంబునఁ బ్రజావృద్ధి
 నొందించి మదారాధనపరులై యుండ గలవా" రని పలికి, విశ్వభావనుండైన హరి,
 స్వప్నోపలభ్యార్థంబునుం బోలె నంతర్ధానంబు నొందె; నప్పుడు దక్షుండు
 విష్ణుమాయోపబృంహితుం డై పాంచజని యగు నసక్ని యందు హర్యశ్వసంజ్ఞుల వినుతిఁ
 జెందియున్న యయుతసంఖ్యాపరిగణితు లైన పుత్రులం గాంచె; అప్పుడా ధర్మశీలు రైన
 దాక్షాయణులు పితృనిర్దేశంబునం బ్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ దపంబుచేయువారై పశ్చిమ దిశకుం
 జని, యచ్చట సింధు సముద్ర సంగమంబున సమస్త దేవ ముని సిద్ధగణ సేవితంబై,
 దర్శనమాత్రంబున నిర్ధూతకల్మషులను నిర్మలచిత్తులనుం జేయుచున్న నారాయణ సరస్సనం
 బరగు తీర్థరాజంబున నవగాహనంబు చేసి, నిర్మలాంతరంగులై పరమహంసధర్మంబు నందు
 నుత్పన్నమతు లై ప్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ దండ్రి యనుమతంబున నుగ్రతపంబు చేయుచుండ,
 వారికడకు నారదుండు వచ్చి, యిట్లనియె.

టీకా:

వినుము = వినుము; బ్రహ్మయు = బ్రహ్మదేవుడు; భర్గుండును = పరమశివుడును; ప్రజాపతులును = ప్రజాపతులు; మనువులును = మనువులు {చతుర్దశమనువులు - 1స్వామ్యంభువుడు
2స్వారోచిషుడు 3ఉత్తముడు 4తామసుడు 5రైవతుడు 6చాక్షుసుడు 7వైవస్వతుడు 8సూర్యసావర్ణి
9దక్షసావర్ణి 10బ్రహ్మసావర్ణి 11ధర్మసావర్ణి 12రుద్రసావర్ణి 13రౌచ్యుడు 14భౌచ్యుడు}; ఇంద్రులును =
ఇంద్రులు; నిఖిల = సమస్తమైన; భూతంబుల్ = ప్రాణుల; కున్ = కు; భూతి = వైభవములకు;
హేతువులు = కారణములు; అయిన = ఐన; మత్ = నానుండి; భూతి = పుట్టిన; విభవంబులు =
వైభవములు; మఱియు = ఇంకను; నాకు = నాకు; యమ = యమము {యమనియమాది -
అష్టాంగయోగముమార్గములు, 1 యమము 2 నియమము 3 ఆసనము 4 ప్రాణాయామము 5
ప్రత్యాహారము 6 ధారణ 7 ధ్యానము 8 సమాధి}; నియమ = నియమము; ఆది = మొదలైనవానితో;
సహిత = కూడిన; సంధ్యావందన = సంధ్యావందనము; ఆది = మొదలగు; రూపంబు =
స్వరూపములు గలది; అగు = అయిన; తపంబు = తపస్సు; హృదయంబు = హృదయము;
సాంగజప = అంగవిన్యాస పూర్వక జపము; ధ్యాన = ధ్యానముల; రూపంబు = స్వరూప మైనది;
అగు = అయిన; విద్య = విద్య; శరీరంబు = దేహము; ధ్యాన = ధ్యానము; ఆది = మొదలైనవాని;
విషయంపు = విషయములలోని; వ్యాపారంబుగా = వర్తనగా; ఉండు = ఉండెడి; భావన =
భావనము; ఆది = మొదలగు; శబ్ద = శబ్దములచే; వాచ్యంబు = చెప్పబడునది; అగు = అయిన; క్రియ
= క్రియలే; ఆకృతి = స్వరూపము; క్రతు = యజ్ఞముల; జాతంబులు = వరుసలు; అంగంబులు =
అవయవములు; ధర్మంబు = ధర్మము; ఆత్మ = ఆత్మ; దేవతలు = దేవతలు; ప్రాణంబులు =
ప్రాణములు; నిగమంబు = వేదములు; మత్ = నా యొక్క; స్వరూపంబు = స్వరూపము; జగత్ =
భువనము యొక్క; ఉత్పత్తి = సృష్టి; కిన్ = కి; ఆది = మూల కారణము; అందు = లో; నేను = నేను;
ఒక్కండన = ఒక్కడినే; తేజరిల్లుచుంటి = విలసిల్లుతుంటిని; బహిర్ = బయట; అంతరంబులన్ =
లోపల యందు; వేటొక్కటి = మరి యొకటి; లేక = లేకుండగ; సుషుప్త = నిద్రాణ {త్ర్యవస్థలు - 1జాగ్రత్త
2స్వప్నము 3సుషుప్తి; అవస్థ = స్థితి; అందు = లో; సర్వంబు = సమస్తము; లీనంబు = లీనము;
అగుటన్ = అగుట; చేసి = వలన; సంజ్ఞామాత్రుండును = నామమాత్రుడును; అవ్యక్తుండును =
వ్యక్తము కానివాడు; కాన్ = అయ్యి; ఉండు = ఉండెడి; జీవుని = జీవుడి; భంగిన్ = వలె; ఒక్కండన =
ఒక్కడినే; ఉండుదు = ఉండెదను; అనంతుండను = అంతము లేనివాడను; ఐ = అయ్యి; అనంత =

అంతులేని; గుణంబులు = గుణములు; కల = ఉన్నట్టి; మాయాగుణంబు = మాయాగుణము; వలన
 = వలన; గుణ = గుణములు; విగ్రహంబు = విభాగములుగా కలది; అగు = అయిన;
 బ్రహ్మాండంబునున్ = బ్రహ్మాండము; అయోనిజండు = గర్భమున పుట్టనివాడు {అయోనిజుడు -
 గర్భమున పుట్టనివాడు, బ్రహ్మదేవుడు}; స్వయంభువును = తనకు తానే పుట్టినవాడు
 {స్వయంభువు - తనకు తానే పుట్టినవాడు, బ్రహ్మదేవుడు}; అగు = అయిన; బ్రహ్మయును =
 బ్రహ్మదేవుడు; ఉదయించిరి = పుట్టిరి; మదీయ = నా యొక్క; వీర్య = తేజస్సుచే; ఉపబృంహితుండు
 = సంవృద్ధమైనవాడు; అయి = అయ్యి; మహా = గొప్ప; అగు = అయిన; ఆ = ఆ; బ్రహ్మ =
 బ్రహ్మదేవుడు; అసమర్థుండును = చేతకానివాని; పోలె = వలె; అకృతార్థమ్మన్యమాన = తాను
 కృతార్థుడను కానని తలచెడు; మనస్కుండు = మనసు గలవాడు; అయి = అయ్యి; సృజింపను =
 సృష్టించుటకు; ఉద్యమించు = సిద్ధపడు; తటి = సమయము నందు; తపంబు = తపస్సు;
 ఆచరింపుము = చేయుము; అని = అని; నా = నా; చేత = చేత; బోధితుండు = తెలియ
 జెప్పబడినవాడు; ఐ = అయ్యి; ఘోరంబు = తీవ్రము; ఐన = అయిన; తపంబులు = తపస్సులు;
 ఆచరించి = చేసి; తొలుత = ముందుగా; సృష్టి = సృష్టించుటకు; కర్తృత్వంబు = బాధ్యత; వహించిన =
 స్వీకరించిన; మిమ్ము = మిమ్ములను; సృజియించెను = పుట్టించెను; అంతన్ = అంతట; పంచజన =
 పంచజనుడు యనెడి {పంచజనుడు - మనుష్యుడు, మానిసి}; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి యొక్క;
 తనూజ = పుత్రిక {తనూజ - తనువు (శరీరము) నుండి జ (పుట్టినది), కుమార్తె}; అగు = అయిన;
 అసిక్ని = అసిక్ని {అసిక్ని - అంతఃపురమున పనిచేసెడి పడుచుస్త్రీ}; అను = అనెడి; పేరిటన్ =
 పేరుతో; వినుతి = ప్రసిద్ధి; ఒంది = పొంది; ఉన్న = ఉన్నట్టి; ఈ = ఈ; కన్యకను = కన్యను; నీ = నీ; కున్
 = కు; ఇచ్చితి = ఇచ్చితిని; దీనిన్ = దీనిని; పత్ని = భార్యగా; కైకొని = చేపట్టి; మిథునవ్యవాయ =
 జతకట్టిడి, దంపతుల యొక్క; ధర్మంబు = లక్షణము; కలవాడవు = ఉన్నవాడవు; ఐ = అయ్యి;
 మిథునవ్యవాయ = జతకట్టిడి; ధర్మంబు = లక్షణము; కల = ఉన్నట్టి; ఈ = ఈ; నాతి = స్త్రీ; అందు =
 అందు; ప్రజా = సంతానములు; సర్గంబు = పుట్టించుట; అతి = మిక్కిలి; విపులంబుగా =
 విస్తారముగా; కావింపగలవాడవు = చేయగలవు; మఱియు = ఇంకను; నీ = నీ; కున్ = కు; పిదప =
 తరువాత; ఈ = ఈ; క్రమంబునన్ = విధముగనే; నిఖిల = సమస్తమైన; ప్రజలును = జనులును; మత్
 = నా యొక్క; మాయా = మాయ యందు; మోహితులు = మోహింప బడినవారు; ఐ = అయ్యి;
 మిథునవ్యవాయధర్మంబునన్ = జతకట్టిడి లక్షణముతో; ప్రజా = జనులను; వృద్ధిన్ = పెంచుట;
 ఒందించి = చేసి; మత్ = నా యొక్క; ఆరాధనాపరులు = సేవలలో లగ్నమైనవారు; ఐ = అయ్యి;

ఉండగలవారు = ఉండెదరు; అని = అని; పలికి = చెప్పి; విశ్వభావనుండు = సకలలోకములచే
 భావింపబడువాడు (విశ్వ భావనుడు - సకల లోకములచే భావింపబడువాడు, విష్ణువు); ఐన =
 అయిన; హరి = నారాయణుడు; స్వప్న = కలలో; ఉపలబ్ధ = లభించినట్టి; అర్థంబునున్ =
 పదార్థంబును; పోలె = వలె; అంతర్ధానంబున్ = అదృశ్య మగుటను; ఒందెన్ = పొందెను; అప్పుడు =
 అప్పుడు; దక్షుండు = దక్షుడు; విష్ణు = నారాయణుని; మాయా = మాయచే; ఉపబృంహితుండు =
 సంవృద్ధమైనవాడు; ఐ = అయ్యి; పాంచజని = పంచజనుని పుత్రిక యైనది; అగు = అయిన; అసక్తి
 = అసక్తి; అందు = అందు; హర్యశ్వ = హర్యశ్వ యనెడి; సంజ్ఞలన్ = పేరుతో; వినుతి = ప్రసిద్ధి; చెంది
 = చెంది; ఉన్న = ఉన్నట్టి; అయుత = పదివేల; సంఖ్యా = సంఖ్యలలో; పరిగణితులు =
 లెక్కింపబడెడివారు; ఐన = అయిన; పుత్రులన్ = కుమారులను; కాంచె = కనెను; అప్పుడ = అప్పుడు;
 ఆ = ఆ; ధర్మశీలురు = ధర్మ బద్ధమైన వర్తన గలవారు; ఐన = అయిన; దాక్షాయణులు = దక్షునికి
 పుట్టినవారు; పితృ = తండ్రి యొక్క; నిర్దేశంబునన్ = చెప్పిన ప్రకారము; ప్రజాసర్గంబు = జనులను
 సృష్టించుట; కొఱకు = కోసము; తపంబు = తపస్సు; చేయువారు = చేసెడివారు; ఐ = అయ్యి; పశ్చిమ
 = పడమర; దిశ = దిక్కున; కున్ = కు; చని = వెళ్ళి; అచ్చట = అక్కడ; సింధు = సింధునది; సముద్ర =
 సముద్రము నందు; సంగమంబునన్ = కలిసిడి చోట; సమస్త = అఖిల; దేవ = దేవతలు; ముని =
 మునులు; సిద్ధ = సిద్ధుల; గణ = సమూహములచే; సేవితంబు = కొలువబడునది; ఐ = అయ్యి; దర్శన
 = చూసినంత; మాత్రంబునన్ = మాత్రముచేత; నిర్ధూత = పోగొట్టబడిన; కల్మషులను = పాపములు
 గలవారిని; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; చిత్తులనున్ = మనసు గలవారిని; చేయుచున్న = చేస్తున్న;
 నారాయణసరస్సు = నారాయణసరస్సు; అనన్ = అనగా; పరగు = ప్రసిద్ధమైన; తీర్థ =
 పుణ్యతీర్థములలో; రాజంబునన్ = శ్రేష్ఠమైనదానిలో; అవగాహనంబు = స్నానము చేయుట; చేసి =
 చేసి; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; అంతరంగులు = మనసులు గలవారు; ఐన = కాగా; పరమహంస =
 పరమహంసల యొక్క; ధర్మంబున్ = ధర్మము; అందున్ = లో; ఉత్పన్న = పుట్టిన; మతులు =
 మనసులు గలవారు; ఐ = అయ్యి; ప్రజాసర్గంబు = జనులను పుట్టించు; కొఱకు = కోసము; తండ్రి =
 తండ్రి యొక్క; అనుమతంబునన్ = అనుజ్ఞతో; ఉగ్ర = తీవ్రమైన; తపంబు = తపస్సు; చేయుచుండ =
 చేస్తుండగా; వారి = వారి; కడ = వద్ద; కున్ = కు; నారదుండు = నారదుడు; వచ్చి = వచ్చి; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

విను. బ్రహ్మ, శివుడు, ప్రజాపతులు, మనువులు, ఇంద్రులు మొదలైనవారు సమస్త ప్రాణుల
వైభవాలకు కారణమైనవారు. వీరంతా నా మహాశక్తి వలన జన్మించినవారే. ఇంద్రియ నిగ్రహం,
నియమం, సంధ్యావందనం మొదలైన వానితో కూడిన తపస్సే నా హృదయం. అంగోపాంగ
సహితమై ధ్యానరూపమైన విద్యయే నా దేహం. ధ్యానం మొదలైన విషయాలలో ప్రవర్తించే
భావనాది క్రియయే నా ఆకారం. యజ్ఞాలే నా అవయవాలు. ధర్మమే నా ఆత్మ. దేవతలే నా
ప్రాణాలు. వేదాలే నా స్వరూపం. ఈ జగత్తు ఉద్భవించడానికి పూర్వం నేను ఒక్కడినే ఉన్నాను.
వెలుపల గానీ, లోపల గానీ వేరొక పదార్థం లేదు. అప్పుడు ఈ సమస్త విశ్వం సుషుప్తి అవస్థలో
ఉండగా నేనొక్కడనే సంజ్ఞామాత్రంగా అవ్యక్తంగా ఉన్నాను. నేను అనంతుడనే. అనంత గుణాలతో
కూడిన నా మాయవల్ల గుణశరీరమైన ఈ బ్రహ్మాండాన్ని, అయోనిజడైన బ్రహ్మాను సృష్టించాను. నా
తేజస్సుతో నిండిన ఆ చతుర్ముఖ బ్రహ్మ సృష్టికార్యాన్ని చేపట్టి కూడా తనను కృతార్థుడైన వానిగా
తలచుకోలేదు. అసమర్థతతో ఈ సృష్టి తనవల్ల కాదని భావించాడు. అప్పుడు తపస్సు చేయమని
బ్రహ్మాను నేను ప్రబోధించాను. చతుర్ముఖుడు నాచేత ప్రబోధితుడై ఘోరమైన తపస్సు చేసి
మొట్టమొదటి సారిగా సృష్టికర్తలైన మిమ్మల్ని ప్రజాపతులుగా సృష్టించాడు. దక్షప్రజాపతీ! ఇప్పుడు
పంచజన ప్రజాపతి పుత్రిక అయిన అసిక్ని అనే పేరు గల ఈ కన్యను నీకు ఇస్తున్నాను. నీవు
ఈమెను భార్యగా పరిగ్రహించు. ఈమె యందు దాంపత్యధర్మంతో ప్రవర్తించి విస్తారంగా ప్రజలను
సృష్టించు. అనంతరం ప్రజలందరూ నా మాయచే మోహితులై దాంపత్యధర్మాన్ని అవలంబించి
ప్రజాభివృద్ధి కావించి నన్ను సేవించగలరు" అని దక్షప్రజాపతితో పలికి శ్రీమన్నారాయణుడు కలలో
కనిపించిన పదార్థం వలె అంతర్ధానమైనాడు. అనంతరం దక్షప్రజాపతి విష్ణుదేవుని మాయచేత
విమోహితుడై పంచజనుని పుత్రిక అయిన అసిక్ని అనే పత్ని యందు హర్యశ్వులు అనే పేరుగల
వారిని పదివేలమంది కుమారులను కన్నాడు. ధర్మస్వభవులైన ఆ దక్షుని కుమారులు
పదివేలమంది తమ తండ్రి ఆజ్ఞానుసారం ప్రజలను సృష్టించే నిమిత్తం తపస్సు చేయాలని
నిశ్చయించారు. ఆ హర్యశ్వులు పడమటి దిక్కుకు ప్రయాణం చేశారు. అక్కడ సింధునది
నముద్రంలో సంగమించే ప్రదేశంలో నారాయణ సరస్సు అనే తీర్థరాజాన్ని చూశారు. ఆ పుణ్యతీర్థం
సమస్త దేవతలచేత, మునీశ్వరులచేత, సిద్ధపురుషులచేత సేవింపబడుతూ ఉంటుంది. ఆ తీర్థాన్ని
దర్శించినవారు సమస్త పాపాల నుండి విముక్తులై నిర్మల హృదయులౌతారు. అటువంటి పవిత్ర

తీర్థంలో ఆ హర్యశ్వులు స్నానం చేశారు. పరిశుద్ధమైన మనస్సులు కలవారై ప్రజాసర్గం నిమిత్తం పరమాత్మను ఉద్దేశించి భయంకరమైన తపస్సును ప్రారంభించారు. ఒకనాడు నారదుడు అక్కడికి వచ్చి వారితో ఇలా అన్నాడు.

6-225-సీ.

"మీ రతిమూఢులు మీదటి గతి గాన-

రెన్నంగ బసిబిడ్డ లన్నలార!

పుడమి దా నింతని కడఁ బరికింపరు-

ప్రజలఁ బుట్టింప నే ప్రతిభ గలదు?

అట్టిన నొక్క మహాత్ముడు పురుషుండు-

బహురూపములు గల భ్రామ యొకతె

పుంశ్చలి గర్తంబు బురణింప నుభయ ప్ర-

వాహంబు గల నది వఱలఁ గదల

6-225.1-ఆ.

నంచ యొకటి యిరువదైదింటి మహిమలఁ

గలిగియుండు తెరువు గానరాక

వజ్రనిబిడ మగుచు వరుసఁ దనంతన

తిరుగుఁ గాష్టబిలము దేటపడఁగ.

టీకా:

మీరు = మీరు; అతి = మిక్కిలి; మూఢులు = తెలివితక్కువవారు; మీదటి = రాబోవు; గతిన్ = గతిని; కానరు = చూడలేరు; ఎన్నంగ = తరచి చూసిన; పసి = బాగా చిన్న; బిడ్డలు = పిల్లలు; అన్నలార = అన్నలారా; పుడమిన్ = భూమిపై; తాన్ = తను; ఇంత = ఇంత; అని = అని; కడన్ = చివరను; పరికింపరు = చూడరు; ప్రజలన్ = జనులను; పుట్టింపన్ = పుట్టించుటలో; ఏ = ఏమి; ప్రతిభ = గొప్పదనము; కలదు = ఉన్నది; అట్లు = అలా; ఐన = అయినచో; ఒక్క = ఒక్క; మహాత్ముడు = మహాత్ముడు; పురుషుండు = పురుషుడు; బహు = అనేక; రూపములు = స్వరూపములు; కల =

కలిగిన; భామ = స్త్రీ; ఒకతె = ఒకామె; పుంశ్చలి = రంకుటాలు (పుంశ్చలి - పురుషుని చూచి చలించునట్టి ఆడుది, రంకుటాలు); గర్తంబు = గొయ్యి; పురణింపన్ = విజృంభించుటకు; ఉభయప్రవాహంబు = రెండు ప్రక్కలకు ప్రవహించుట; కల = ఉన్నట్టి; నది = నది; వఱలన్ = ప్రవర్తించును; కదలని = కదలని; అంచ = హంస, ఆత్మ; ఒకటి = ఒకటి; ఇరువదైదింటి = పంచవింశతితత్వములు (పంచవింశతి తత్వములు - 1 అవ్యక్తము 2 మహత్తు 3 అహంకారము 4 మనసు 5 నుండి 14 జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు పది 15 నుండి 19 తన్మాత్రలు ఐదు 20 నుండి 24 మహాభూతములు ఐదు 25 పురుషుడు); మహిమలన్ = మహిమలను; కలిగియుండు = కలిగి ఉండెడి; తెరువు = దారి; కానగరాక = చూడలేక; వజ్ర = వజ్రమువంటి; నిబిడము = సాంద్రత గలది; అగుచు = అగుచు; వరుసన్ = వరుస లండు; తనంతన = తనంత తాను; తిరుగున్ = తిరుగును; కాష్ఠబిలము = కాష్ఠబిలము; తేటపడగ = తెలియునట్లు.

భావము:

"నాయనలారా! మీరు మిక్కిలి మూఢులుగా ఉన్నారు. భవిష్యత్తును చూడలేకున్నారు. మీరు పసిబిడ్డలు. ఈ భూమి పరిమాణం ఎంతో తెలియనివారు. ఇక జీవులను ఎలా సృష్టించగలరు? మహాత్ముడైన పురుషుడు ఒక డున్నాడు. స్త్రీరూపిణియై అనేక రూపాలు ధరించిన ప్రకృతి ఒకటున్నది. మాయలమారి అయిన ఆ ప్రకృతి పురుషుణ్ణి లోబరచుకుంటుంది. ప్రకృతి, పురుషుడు కలిసి సంసార ప్రవాహాన్ని సాగిస్తారు. ఈ సంసారమనే నది రెండు వైపులనుండి ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. ఆ ప్రవాహాన్ని అనుసరించి ఒక హంస విహరిస్తూ ఉంటుంది. ఆ హంసకు ఇరవై అయిదు మహిమ లుంటాయి. అయినా ఆ హంస సరియైన మార్గం కానరాక వజ్రకాంతులతో మెరుస్తున్న జలప్రవాహం పడే గోతి చుట్టూ తిరుగుతూ ఉంటుంది.

6-226-క.

వినుడందుల ననురూపము

నను పొందఁగ నెఱుఁగ కాత్మ నాత్మ గురుక్షిం

గొనసాగించెద మను మి

మృన నేమియు లేదు మూఢు లని తెలిసి తగన్."

టీకా:

వినుడు = వినండి; అందుల = దానిలో; అనురూపమునను = అనుకూలముగా; పొందగన్ = పొందుట; ఎఱుగక = తెలియక; ఆత్మన్ = మనసున; ఆత్మన్ = తమయొక్క; గురు = తండ్రి; ఉక్తిన్ = చెప్పినట్లు; కొనసాగించెదము = చేసెదము; అను = అనెడి; మిమ్ము = మిమ్ములను; అనన్ = అనుటకు; ఏమియు = ఏమి; లేదు = లేదు; మూఢులు = తెలివితక్కువవారు; అని = అని; తెలిసి = తెలిసికొని; తగన్ = తగినట్లు.

భావము:

హర్యశ్వలారా! వినండి. ఈ సృష్టి రహస్యాన్ని తెలుసుకోకుండా కేవలం మీ త్రండి ఆజ్ఞలను పాటించడానికి పూనుకొన్నారు. అటువంటి మిమ్ములను తెలివి తక్కువవాళ్ళు అని కాకుండా ఇంకేమనాలి?"

6-227-వ.

అని నారదుండు బోధించిన హర్యశ్వలు సహజబుద్ధిచేత నారద వాక్యంబులఁ దమలోన నిట్లని వితర్కించిరి.

టీకా:

అని = అని; నారదుండు = నారదుడు; బోధించిన = తెలియజెప్పగా; హర్యశ్వలు = హర్యశ్వలు; సహజ = సహజసిద్ధమైన; బుద్ధి = జ్ఞానము; చేత = చేత; నారద = నారదుని; వాక్యంబులన్ = మాటలను; తమలోన్ = తమలో తాము; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అని = అని; వితర్కించిరి = మిక్కిలిగ తర్కించుకొనిరి.

భావము:

అని నారదుడు బోధించగా హర్యశ్వలు తమ బుద్ధితో విమర్శించుకొని తమలో తాము ఇలా తర్కించుకొన్నారు.

6-228-తే.

"సొరిది క్షేత్రజ్ఞుడన నతిసూక్ష్మ బుద్ధి
నరయ నజ్ఞానబంధనం బగుచు లింగ
దేహమన నెద్ది గల దది దెలియకున్న
గలదె? మోక్షంబు దుష్కర్మ గతులచేత.

టీకా:

సొరిది = వరుసగా; క్షేత్రజ్ఞుడు = క్షేత్రజ్ఞుడు {క్షేత్రజ్ఞః - విష్ణుసహస్రనామములలో 16వ నామము,
క్షేత్రము (శరీరము)ను తెలిసికొనువాడు}; అనన్ = అనగాను; అతి = మిక్కిలి; సూక్ష్మ = సూక్ష్మమైన;
బుద్ధిన్ = బుద్ధితో; అరయన్ = తెలిసికొని; అజ్ఞానబంధనంబు = అజ్ఞానబంధము; అగుచు =
అగుచు; లింగదేహము = లింగదేహము {లింగదేహము - పూర్వసంస్కారములచే చేయబడిన
దేహము, లింగము (సంజ్ఞ నామ రూపాది)లచే తెలియబడునది}; అనన్ = అనగా; ఎద్ది = ఏదైతే;
కలదు = ఉన్నదో; అది = దానిని; తెలియకున్న = తెలిసికొనకపోయినచో; కలదే = దొరకునా ఏమి
మోక్షంబు = ముక్తి; దుష్కర్మ = దుష్టకర్మ; గతుల = విధానముల; చేత = చేత.

భావము:

"ముందుగా మనం సూక్ష్మబుద్ధితో క్షేత్రజ్ఞుడంటే ఎవరో తెలుసుకోవాలి. తర్వాత అజ్ఞానబంధన
రూపమైన లింగదేహమంటే ఏమిటో గ్రహించాలి. ఆత్మ, దేహం ఈ రెండింటి స్వరూపాలను
తెలుసుకోకుండా కేవలం నిరుపయోగాలైన కర్మలు ఆచరించిన మాత్రాన మోక్షం లభించదు.

6-229-తే.

కలఁడు జగదేక సన్నత కారణండు
స్వామి భగవంతుఁ డభవుండు స్వాశ్రయుండు
పరముఁ డాతనిఁ జాడక బ్రహ్మ కైనఁ
గలుగునే? ముక్తిపదము దుష్కర్మగతుల.

టీకా:

కలడు = ఉన్నాడు; జగత్ = లోకములు; ఏక = అన్నిటను; సన్నత = స్తుతింపబడు; కారణుండు = కారణమైనవాడు; స్వామి = నారాయణుడు {స్వామి - వస్తు స్వాతంత్ర్యము గలవాడు, విష్ణువు}; భగవంతుడు = నారాయణుడు {భగవంతుడు - ఐశ్వర్యవంతుడు, విష్ణువు}; అభవుండు = నారాయణుడు {అభవుండు - పుట్టుక లేనివాడు, విష్ణువు}; స్వాశ్రయుండు = నారాయణుడు {స్వాశ్రయుండు - స్వయం (తనకు తనే) ఆశ్రయమైన వాడు, విష్ణువు}; పరముడు = నారాయణుడు {పరముడు - సమస్తమునకు పై నుండువాడు, విష్ణువు}; ఆతనిన్ = అతనిని; చూడక = దర్శించకుండగ, తెలియక; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; కైనన్ = కి అయినప్పటికి; కలుగునే = లభించునా ఏమి; ముక్తిపదము = మోక్షమార్గము; దుష్కర్మ = దుష్టకర్మ; గతుల = విధానముల వలన.

భావము:

ఈ సమస్త లోకాలకు మూలకారకుడైన భగవంతుడు ఒక డున్నాడు. ఆయన సర్వేశ్వరుడు, పుట్టుక లేనివాడు, ఆత్మాశ్రయుడు, పురుషోత్తముడు. అటువంటి అంతర్యామి అయిన స్వామిని దర్శింపలేకుంటే బ్రహ్మకైనా మోక్షం లభిస్తుందా?

6-230-ఆ.

పురుషుఁ డెట్టులేనిఁ బూని బిలస్వర్గ
గతుఁడుఁ బోలె వర్తకంబు మాను
నట్టి బ్రహ్మ మెఱుఁగు నయ్యకు స్వర్భోగ
కర్మగతుల నేమి గ్రానబడును?

టీకా:

పురుషుడు = జీవుడు; ఎట్టులేని = ఎలా ఐనా; పూని = ప్రయత్నించి; బిలస్వర్గ = పాతాళమునకు; గతుడు = పోవువాని; పోలె = వంటి; వర్తకంబు = ప్రవర్తన; మానునట్టి = మానివేసినట్టి; బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మ స్వరూపము; ఎఱుగు = తెలిసిన; అయ్య = వాని; కు = కి; స్వర్భోగ = స్వర్గసుఖముల నిచ్చెడి; కర్మ = కర్మముల; గతులన్ = విధానములలో; ఏమి = ఏమి; గానబడును = ప్రయోజనము.

భావము:

పురుషుడు సంసారమనే పాతాళ కూపంలో కూరుకొనిపోయి బయట పడకుండా ఉంటే పరబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని ఎట్లా గుర్తించగలుగుతాడు? కర్మలు ఆచరించటం వల్ల స్వర్గఫలాలు ప్రాప్తిస్తాయి. కాని క్షేవల్యం చేకూరదు.

6-231-శా.

తన్నిష్ఠాగతి లేనివానికి నసత్కర్మప్రచారంబుచే

మున్నే మయ్యెడి నాత్మబుద్ధి గుణ సమ్మోహంబునం దోచుచున్

వన్నెల్ పెట్టుక వింతబాగుల తఱిన్ వర్తించు దౌర్గుణ్య సం

ప్రస్నస్తీయును బోలె నెల్లగతులం బ్రఖ్యాతమై యుండగన్.

టీకా:

తత్ = భగవంతుని యెడల; నిష్ఠాగతి = లగ్నమైన విధానము; లేని = లేనట్టి; వాని = వాని; కిన్ = కి;
అసత్ = అసత్యమైన; కర్మ = కర్మల; ప్రచారంబు = వ్యాప్తుల; చేన్ = చేత; మున్ను = ముందు; ఏమి =
ఏమి; అయ్యెడున్ = ప్రయోజనము; ఆత్మ = ఆత్మ; బుద్ధి = బుద్ధి యొక్క; గుణ = గుణములచే;
సమ్మోహనంబునన్ = మోహింపబడుట వలన; తోచుచున్న = అనిపించుతూ; వన్నెల్ = రంగులు;
పెట్టుక = వేసుకొని; వింత = అబద్ధపు; బాగుల = అందాల; తఱిన్ = వెంట; వర్తించు = తిరిగెడు;
దౌర్గుణ్య = దుర్గుణము లనెడి; సంపన్న = సంపదలు గల; స్తీయును = స్త్రీని; పోలె = వలె; ఎల్ల =
అన్ని; గతులన్ = విధములుగను; ప్రఖ్యాతము = ప్రసిద్ధము; ఐ = అయ్యి; ఉండగన్ = ఉండగా.

భావము:

భగవన్నిష్ఠ లేకుండా దుష్కర్మలు చేసేవారికి ఏమీ ప్రయోజనం ఉండదు. చంచలమైన బుద్ధి చెడు గుణాల వ్యామోహానికి లొంగి రంగులు పులుముకొని వింత వింత వేషాలు వేస్తూ ఉంటుంది. అటువంటి దుర్గుణాల వలయంలో చిక్కుకొని దిక్కుతోచని వానికి మోక్షం అందనే అందదు.

6-232-నీ.

అనువొంద సృష్టిన వ్యయముగ జేయుచు-

ప్రచుర ప్రవాహ సంపత్తిత మైన

నెఱయఁ గూలం బను నిర్గమ స్థానంబు-

నందు వేగముగల క్తందు మాయ

గదిలి యహంకార గతివశంబునఁ జాల-

వివశుడై బోధకు విపరి యైన

వానికి నీరీతి వలవంత కర్మ ప్ర-

చారంబులను మీదఁ జక్కనైన

6-232.1-ఆ.

జన్మ మరణ ముఖ్య జాడ్యంబుతోఁ బాసి

నిఖిల సౌఖ్య పదవి నెఱసి కమ్ర

మార్గమైనయట్టి మహనీయ ధామంబు

జిత్ర మార నెట్లు చేరఁ గలడు?

టీకా:

అనువొంద = అనుకూలముగ; సృష్టిన్ = జనులను సృష్టించుట; అవ్యయముగ = ఎడతెగక;

చేయుచు = చేస్తూ; ప్రచుర = విస్తారమైన; ప్రవాహ = ప్రవాహమునందు; సంపత్తితము = మిక్కిలి

పడిపోయినది; ఐన = అయిన; నెఱయన్ = చక్కటి; కూలంబు = తీరము; అను = అనెడి;

నిర్గమస్థానంబు = బయటపడుదారి; అందు = లో; వేగము = మిక్కిలి వేగముతో; కల = ఉన్నట్టి;

క్తందు = కమ్ముకొనెడి; మాయన్ = మాయకు; కదిలి = చలించిపోతూ; అహంకార = అహంకారపు;

గతిన్ = వేగమునకు; వశంబునన్ = లొంగిపోవుటచే; చాల = మిక్కిలి; వివశుడు = స్వవశముగాని

బుద్ధిగలవాడు; ఐ = అయ్యి; బోధకువిపరి = అవివేకి; ఐన = అయిన; వాని = వాడి; కిన్ = కి; ఈ = ఈ;

రీతిన్ = విధముగ; బలవంత = నిర్బంధమైన; కర్మ = కర్మల; ప్రచారంబులను = వ్యాప్తులచే; మీద =

ఇకపైన; చక్కనైన = చక్కటి;

జన్మ = పుట్టుక; మరణ = మరణము; ముఖ్య = అనెడి; జాడ్యంబు = జబ్బు; తోన్ = నుండి; పాసి =

దూరమై; నిఖిల = సర్వ; సౌఖ్య = సుఖప్రదమైన; పదవి = స్థానమున; నెఱసి = అతిశయించి; కమ్ర =

చక్కటి; మార్గము = మార్గము; ఐనయట్టి = అయినట్టి; మహనీయ = గొప్ప; ధామంబు =
మోక్షధామమును; చిత్తమారన్ = మనస్పూర్తిగా; ఎట్లు = ఎలా; చేరగలడు = అందుకోగలడు.

భావము:

మానవుడు అవకాశాన్ని కల్పించుకొని ఎడతెగకుండా సంతతిని సృష్టిస్తూ ఆ ప్రవాహంలో పడి
కొట్టుకుపోతూ ఉంటాడు. మాయ వల్ల అతిశయించిన ప్రవాహ వేగాన్ని తట్టుకోలేక
సతమతమౌతూ ఉంటాడు. అహంకారం అతణ్ణి వివశుణ్ణి చేసి జ్ఞానమార్గానికి దూరం చేస్తుంది.
బలవంతంగా వానిచేత దుష్కర్మలు చేయిస్తుంది. ఈ విధంగా పుట్టుక, చావు, రోగం అనే
దురవస్థలలో మునిగి తేలే జీవుడు ఆ బంధలనుండి బయటపడి సకల సౌఖ్యాలకు ఆకరం, పరమ
సుందరం అయిన మోక్షమార్గాన్ని ఎలా అందుకోగలడు?

6-233-తే.

దాని సంసర్గ గుణములు తప్పి నడచు
కుచ్చితపు భార్య జేకొన్న కుమతిబోలె
దివిరి సుఖదుఃఖములన్ గూడి తిరిగి జీవ
రూప మెఱుగని వారికిఁ బ్రాపు గలదె?

టీకా:

దానిన్ = అందుచేత; సంసర్గ = సంసారపు; గుణములు = గుణము లందు; తప్పి = తప్పి; నడచు =
వర్తించు; కుచ్చితపు = నికృష్టపు; భార్యన్ = భార్యను; చేకొన్న = చేపట్టిన; కుమతి = చెడు బుద్ధి
గలవాని; పోలె = వలె; తివిరి = పూని; సుఖదుఃఖములన్ = సుఖదుఃఖములను; కూడి =
అనుభవించి; తిరిగి = వర్తించి; జీవరూపము = ఆత్మస్వరూపము; ఎఱుగని = తెలియని; వారు =
వారు; కిన్ = కి; ప్రాపు = ఆశ్రయము, రక్షణ; కలదే = ఉన్నదావమి.

భావము:

దుర్బుద్ధి కల పురుషుడు వక్రబుద్ధి కల స్త్రీని పెండ్లాడితే ఆ సంసారం సరసంగా ఉండదు. అటువంటి సుఖదుఃఖ మయమైన సంసారంలో పడిన జీవుడు తిరిగి స్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకోలేడు. అతనికి మోక్షం లభించదు.

6-234-మత్త.

పంచవింశతి తత్త్వరాశి కపారదర్పణ మయ్యుఁ దాఁ
గొంచమై పురుషుండు తత్త్వముఁగోరి పట్టఁగ నేర కే
మంచుఁ గించుఁ దలంచువాఁడు కదధ్వ కర్మము జేయఁగా
మంచిలోకము వానికేటికి మానుగా సమకూరెడిన్?

టీకా:

పంచవింశతి = ఇరవై ఐదు {పంచవింశతి తత్త్వములు - పంచభూతములు (1-5),
పంచజ్ఞానేంద్రియములు (6-10) పంచకర్మేంద్రియములు(11- 15) పంచతన్మాత్రలు(16-20) మనసు(21)
బుద్ధి(22) చిత్తము(23) అహంకారము(24) పురుషుడు(25)}; తత్త్వ = తత్త్వముల; రాశి =
సమూహమున; కి = కు; అపార = అంతులేని; దర్పణము = అద్దము; అయ్యున్ = అయినప్పటికిని;
తాన్ = తను; కొంచము = చిన్నది; ఐ = ఐనట్లు; పురుషుండు = పురుషుడు; తత్త్వమున్ =
తత్త్వజ్ఞానమును; కోరి = కోరి; పట్టగనేరక = తెలియలేక; ఏమి = ఏమి; అంచున్ = అనుచు; కించు =
తక్కువగా; తలంచు = భావించు; వాడు = వాడు; కదధ్వకర్మము = చెడు మార్గమున నడచు
కర్మములు; చేయగా = చేయుచుండగ; మంచిలోకము = ముక్తిమార్గము; వాని = వాడి; కి = కి; ఏటికి
= ఎందుకు; మానుగ = తథ్యముగ; సమకూరెడిన్ = లభింపగలదు.

భావము:

పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు, పంచతన్మాత్రలు, పంచభూతాలు, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తం,
అహంకారం, పురుషుడు అనే ఇరవైయైదు తత్త్వాలను ప్రతిబింబించే అద్దం వంటిది పరతత్త్వం.

అటువంటి పరతత్వాన్ని పట్టుకొనే ఉపాయం తెలుసుకోకుండా జీవుడు పనికిమాలిన పనులు చేస్తుంటే వానికి ఉత్తమమైన ముక్తిమార్గం ఎందుకు అందుతుంది?

6-235-క.

బంధాను మోక్షణక్రమ

సంధా నైశ్వర్యధుర్య శాస్త్ర సమగ్ర

గ్రంథంబు మాను చిద్రూ

పాంధునకును గర్మగతుల నగునే శుభముల్.

టీకా:

బంధ = బంధముల నుండి; అనుమోక్షణ = విమోచన; క్రమ = మార్గ; సంధాన = సంభవించెడి; ఐశ్వర్య = సంపదల యొక్క; ధుర్య = అగ్రస్థితి; శాస్త్ర = శాస్త్రము యొక్క; సమగ్ర = సమగ్రమైన; గ్రంథంబు = గ్రంథమును అభ్యసించుట; మాను = వదలివేసిన; చిత్ = జ్ఞాన; రూప = రూపము యెడల; అంధున్ = గుడ్డివాని; కును = కి; కర్మ = కర్మల; గతులన్ = ఆచరించెడిదారిలో; అగునే = కలుగునా; శుభముల్ = శుభములు.

భావము:

సంసారబంధంలో చిక్కుకొని మోక్షాన్ని అనుసంధానం చేసే ఆధ్యాత్మిక విద్యను పరిత్యజించి కర్మ కలాపంలో పడిన అజ్ఞానాంధుడైన అభాగ్యునికి శుభాలు ఎలా కలుగుతాయి?

6-236-మత్త.

చూడ నీ జగమంతయున్ వెసఁ జుట్టి పట్టుక లీల నే

జోడులేక రయంబునం గుడి సుట్టుపట్టి స్వతంత్రముం

గూడి యుండిన కాలచక్రముఁ గ్రోరి చూడని వారి కే

జూడఁగల్గును గర్మ సంగతిఁ జారుమోక్షపదం బిలన్.

టీకా:

చూడన్ = చూడగా; ఈ = ఈ; జగము = భువనము; అంతయున్ = అంతా; వెసన్ = శ్రీఘ్రమే; చుట్టి = చుట్టుముట్టి; పట్టుక = పట్టుకొని; లీలన్ = లీలవలె; ఏ = ఎలాంటి; జోడు = సహాయము; లేక = లేకుండగ; రయంబునన్ = శ్రీఘ్రమే; గుడిసుట్టుపట్టి = సున్నా చుట్టివేసి; స్వతంత్రమున్ = స్వతంత్రమును; కూడి = కలిసి; ఉండిన = ఉన్నట్టి; కాలచక్రమున్ = కాలచక్రమును; కోరి = పూని; చూడని = తెలిసికొనని; వారు = వారి; కి = కి; ఏ = ఏ; జాడన్ = విధముగను; కల్గును = లభించును; కర్మసంగతి = కర్మబంధముల నుండి; జారు = విడువడు; మోక్షపదంబు = ముక్తిమార్గము; ఇలన్ = లోకమున.

భావము:

శక్తిమంతమైన ఈ కాలచక్రానికి సమస్త జగత్తును చుట్టచుట్టి పట్టుకొని సున్న చుట్టి మటుమాయం చేసే కిటుకులు తెలుసు. అటువంటి కాలస్వరూపాన్ని తెలుసుకోకుండా ఊరకే కర్మలు చేసేవానికి అక్షయమైన మోక్షపదం ఎలా దక్కుతుంది?

6-237-ఆ.

జన్మ హేతు వైన జనకునిర్దేశంబు
తనకు జేయరాని దనుచు దెలిసి
గుణమయప్రవృత్తి మోరాధ్వ నిశ్వాస
నిరతు డగుచు జేయ నేర డతడు."

టీకా:

జన్మహేతువు = తన పుట్టుకకు కారణము; ఐన = అయిన; జనకు = తండ్రి యొక్క; నిర్దేశంబు = ఆజ్ఞ; తన = తన; కున్ = కు; చేయరానిది = చేయరానిది; అనుచున్ = అని; తెలిసి = తెలిసికొని; గుణమయ = గుణమయ మైన; ప్రవృత్తిన్ = ప్రవర్తన గల; ఘోర = ఘోరమైన; అధ్వ = మార్గము నందు; నిశ్వాస = మిక్కిలి; నిరతుడు = ఆసక్తి లేనివాడు; అగుచున్ = అగుచు; చేయనేరడు = చేయలేడు; అతడు = అతడు.

భావము:

ఈ సృష్టి కార్యాన్ని మనతండ్రి అయిన దక్షప్రజాపతికి అతని తండ్రి బ్రహ్మదేవుడు అప్పగించాడు. అతి భయంకరమైన ప్రవృత్తి మార్గం పై ఆసక్తి లేనివాడై మనతండ్రి ఆ కార్యాన్ని పూర్తి చేయలేకపోయాడు."

6-238-వ.

అని తమలో వితర్కించి యా కుమారు లప్పుడు.

టీకా:

అని = అనుచు; తమలో = తమలోతాము; వితర్కించి = మిక్కిలి తర్కించుకొని; ఆ = ఆ; కుమారులు = బిడ్డలు; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

]అని ఆ దక్షుని కుమారులు తమలో తాము తర్కించుకొని...

6-239-సీ.

వినవయ్య! భూపాల! మునివరేణ్యుని మాట-

లనువొందఁ దలపోసి వినయ మలర

వలగొని యతనికి వందనంబు లొనర్చి-

తిరిగి యెన్నఁడు రాని తెరువు పట్టి

చయ్యన నేగిరి సహజ సత్త్వబ్రహ్మ-

మయమైన పంకజనయను పాద

పద్మ మరందంబు పానంబు జేయుచు-

మత్తిల్లి నిలిచిన మానసాళి

6-239.1-ఆ.

బరిణమింప విష్ణుఁ బాడుచుఁ దత్కీర్తి

సరణి మ్రోయు మహతి సంఘటించి

నారదుండు గుణవిశారదుం డెందేనిఁ

జనియెఁ దన్ను జగము సన్నుతింప.

టీకా:

వినవు = వినుము; అయ్య = తండ్రి; భూపాల = రాజా; మునివరేణ్యుని = నారదుని {మునివరేణ్యుడు - మునులలో శ్రేష్ఠుడు, (ఇక్కడ) నారదుడు}; మాటలను = మాటలను; అనువొంద = అనుకూలముగా; తలపోసి = ఆలోచించుకొని; వినయము = వినయము; అలర = విలసిల్లగా; వలగొని = ప్రదక్షణములు ఆచరించి; అతని = అతని; కి = కి; వందనంబులు = నమస్కారములు; ఒనర్చి = చేసి; తిరిగి = వెనుకకు; ఎన్నడు = ఎప్పుడు; రాని = రానట్టి; తెరువుపట్టి = దారిపట్టి; చయ్యన = వేగముగ; ఏగిరి = వెళ్ళిరి; సహజ = సహజముగ; సత్త్వ = సత్త్వగుణము; బ్రహ్మ = బ్రహ్మముతో; మయము = నిండినది; ఐన = అయిన; పంకజనయను = నారాయణుని {పంకజనయనుడు - పంకజము (పద్మము)వంటి నయనుడు (కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు}; పాద = పాదములు యనెడి; పద్మ = పద్మముల యొక్క; మరందంబు = మకరందమును; పానంబు = తాగుట; చేయుచు = చేస్తూ; మత్తిల్లి = మత్తెక్కి; నిలిచిన = ఉన్నట్టి; మానస = మానసము అను; అళి = తుమ్మెద; పరిణమింప = సంతోషించగా, పరవశించగా; విష్ణున్ = నారాయణుని; పాడుచున్ = కీర్తించుతూ; తత్ = అతని; కీర్తి = యశస్సు; సరణిన్ = క్రమమును; మ్రోయు = పలికెడి; మహతి = మహతి యనెడి వీణ {మహతి - నారదుని వీణ యొక్క పేరు}; సంఘటించి = కూర్చి; నారదుండు = నారదుడు; గుణ = సుగుణముల; విశారదుండు = మిక్కిలి జ్ఞానము గలవాడు; ఎందేని = యథేచ్ఛగా, ఎక్కడకో; చనియె = వెళ్ళిపోయెను; తన్ను = తనను; జగము = లోకములు; సన్నుతింప = స్తుతించగా.

భావము:

రాజా! విను. ఆ హర్యశ్వులు నారద మునీంద్రుని హితోపదేశాన్ని శిరసావహించి భక్తితో అతనికి ప్రదక్షిణ నమస్కారాలు చేసి తత్క్షణమే మోక్షమార్గాన్ని అవలంబించి కృతార్థులయ్యారు. సహజ మధురమైన శ్రీమన్నారాయణుని పాదకమల మకరందాన్ని పానం చేస్తూ, తన మానసమనే

మధుకరం పరవశిస్తుండగా, గుణవిశారదుడైన నారదుడు శ్రీహరి లీలలను తన మహాతీవీణపై మ్రోగిస్తూ, యథేచ్ఛగా వెళ్ళిపోయాడు.

6-240-క.

అప్పుడు దక్షుడు దనయులు

దప్పి మహాపథము గనుటఁ దగ నారదుడే

చెప్పినఁ గప్పిన శోకము

ముప్పిరిగొని చిత్తవృత్తి మూరిం బోవన్.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు; దక్షుడు = దక్షుడు; తనయులు = పుత్రులు; తప్పి = తన మాట తప్పి;
మహాపథము = ముక్తిమార్గము; కనుట = పట్టిపోవుట; తగ = పూని; నారదుడే = నారదుడే; చెప్పినన్
= చెప్పగా; కప్పిన = కమ్మిన; శోకము = దుఃఖము; ముప్పిరిగొని = పెనగొని; చిత్తవృత్తి = మానసవర్తన;
మూరింబోవన్ = నశింపగా.

భావము:

అప్పుడు దక్షుడు తన కుమారులు ప్రవృత్తి మార్గాన్ని పరిత్యజించి నివృత్తి మార్గాన్ని స్వీకరించి మోక్షప్రవృత్తులైనారని నారదుడు చెప్పగా విన్నాడు. అతనికి దుఃఖం పొంగి వచ్చింది. హృదయం వ్యాకుల మయింది.

6-241-చ.

అడలుచు నున్న వచ్చి కమలాసనుఁ డూఱడిలంగఁ బల్కె మున్

పడసిన లీలఁ బుత్రుల నపార గుణాధ్యులఁ గాంచుమన్న నా

పడఁతుక యందుఁ బల్కురను బున్నగఁ దా శబళాశ్వ సంజ్ఞలం

బెడఁగగు వారిఁ బుణ్యముల చేర్చినవారి సహస్ర సంఖ్యులన్.

టీకా:

అడలుచున్న = శోకించుతున్న; వచ్చి = వచ్చి; కమలాసనుడు = బ్రహ్మదేవుడు {కమలాసనుడు -
కమలము ఆసనముగా గలవాడు, బ్రహ్మ}; ఊరడిలంగన్ = ఊరడించుటకు; పల్కె = పలికెను; మున్
= ఇంతకు ముందు; పడసిన = పొందిన; లీలన్ = విధముగ; పుత్రులన్ = కుమారులను; అపార =
అంతులేని; గుణ = సుగుణముల; ఆధ్యులన్ = శ్రేష్ఠులను; కాంచుము = పొందుము; అన్నన్ = అనగా;
ఆ = ఆ; పడతుక = స్త్రీ; అందున్ = అందు; పల్వురను = అనేక మందిని; పన్నుగ = యుక్తిగ; తాన్ =
తాను; శబళాశ్వ = శబళాశ్వ యనెడి; సంజ్ఞలన్ = పేర్లతో; బెడగు = చక్కనైనవారు; అగు = అయిన;
వారిన్ = వారిని; పుణ్యములన్ = పుణ్యములను; చేర్చిన = కూడబెట్టిన; వారిన్ = వారిని; సహస్ర =
వేల (1000); సంఖ్యులన్ = సంఖ్యలలో యున్నవారిని.

భావము:

దక్షుడు దుఃఖిస్తూ ఉండగా బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి ఓదార్చి "పూర్వంలాగా అపార గుణవంతులైన
కొడుకులను పుట్టించు" అని ప్రోత్సహించాడు. దక్షుడు తండ్రి ఆజ్ఞను పాటించి అసిక్కి యందు
శబళాశ్వులు అను చక్కనివారు, పుణ్యాత్ములు అయిన వేలకొలది కుమారులను కన్నాడు.

6-242-క.

పుట్టించిన జనకుని మదిఁ

బుట్టిన తలఁ పెరిగి వారు పూనికఁ బ్రజలం

బుట్టించు వ్రతముఁ గైకొనిఁ

గట్టిగఁ దప మాచరింపఁగాఁ జనిరి వెసన్.

టీకా:

పుట్టించిన = జన్మనిచ్చిన; జనకుని = తండ్రి యొక్క; మదిన్ = మనసున; పుట్టిన = కలిగిన; తలపు =
భావము; ఎరిగి = తెలిసి; వారు = వారు; పూనికన్ = పట్టుదలగా; వ్రజన్ = జనులను; పుట్టించు =
పుట్టించెడు; వ్రతము = దీక్ష; కైకొని = చేపట్టి; గట్టిగన్ = గట్టిగా; తపము = తపస్సు; ఆచరింపగా =
చేయుటకు; చనిరి = వెళ్ళిరి; వెసన్ = శ్రీఘ్రమే.

భావము:

తమను పుట్టించిన తండ్రి అంతరంగాన్ని తెలుసుకొన్న ఆ కుమారులు ప్రజలను సృష్టించడానికి దీక్ష వహించి, తపస్సు చేయటానికి వెళ్ళారు.

6-243-వ.

ఇట్లు శబళాశ్వులు ప్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ దండ్రి పంపునం దపంబు జేయువారై యే తీర్థంబు తీర్థరాజం బై సకలతీర్థఫలంబు నాలోకన మాత్రంబున ననుగ్రహించుచు సకలపాపంబుల నిగ్రహించు, నే తీర్థ ప్రభావంబున నగ్రజన్ములు ఫలసిద్ధిం బొందుదు, రట్టి నారాయణసర స్సను పుణ్యతీర్థంబునకుం జని, త దుపస్పర్శమాత్రంబున నిర్ధూత మలాశయులై.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; శబళాశ్వులు = శబళాశ్వులు; ప్రజాసర్గంబు = జనులను పుట్టించుట; కొఱకు = కోసము; తండ్రి = తండ్రి; పంపున = నియమించిన ప్రకారము; తపంబు = తపస్సు; చేయువారు = చేసెడివారు; ఐ = అయ్యి; ఏ = ఏ; తీర్థంబు = పుణ్యతీర్థము; తీర్థరాజంబు = తీర్థములలో శ్రేష్ఠమైనది; ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; తీర్థ = తీర్థముల; ఫలంబున్ = ఫలితములను; ఆలోకన = దర్శన; మాత్రంబునన్ = మాత్రముచేత; అనుగ్రహించుచు = ప్రసాదిస్తూ; సకల = సర్వ; పాపంబులన్ = పాపములను; నిగ్రహించున్ = నాశనము చేయును; ఏ = ఏ; తీర్థ = తీర్థము యొక్క; ప్రభావంబునన్ = ప్రభావమువలన; అగ్రజన్ములు = శ్రేష్ఠమైన జన్మము గలవారు, అన్నలు; ఫల = ఫలితముల; సిద్ధిన్ = సిద్ధించుటను; పొందుదురు = పొందుదురు; అట్టి = అటువంటి; నారాయణసరస్సు = నారాయణసరస్సు; అను = అనెడి; పుణ్యతీర్థంబున్ = పుణ్యతీర్థమున; కున్ = కు; చని = వెళ్ళి; తత్ = దానిని; ఉపస్పర్శ = తాకిన; మాత్రంబునన్ = మాత్రముచేత; నిర్ధూత = పోగొట్టబడిన; మలాశయులు = దోషములు గలవారు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఆ శబళాశ్వులు తండ్రి ఆజ్ఞానుసారం ప్రజాసృష్టి కొరకు తపస్సు చేయాలనే కోరికతో తీర్థాలలో ఉత్తమమైన నారాయణ తీర్థాన్ని చేరుకున్నారు. ఆ పుణ్యతీర్థం దర్శనమాత్రం చేతనే సమస్త

పుణ్యతీర్థాలలో స్నానం చేసిన ఫలాన్ని అనుగ్రహిస్తుంది. సకల పాపాలను హరిస్తుంది. అటువంటి తీర్థరాజాన్ని స్మరించి తమ దోషాలను పోగొట్టుకొని పవిత్రులైనారు.

6-244-శా.

బ్రహ్మాంద్రాదులు నందనేరని పరబ్రహ్మాంబుఁ జింతించుచున్
బ్రహ్మానందముఁ బొంది జిహ్వాకలపై బ్రహ్మణ్యమంత్రంబులన్
బ్రహ్మలోకనవాంఛతో నిలుపుచున్ బ్రహ్మం బితండంచు మున్
బ్రహ్మజ్ఞాన గురున్ హరిం దపమునం బ్రాటించి రబ్బాలకుల్.

టీకా:

బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఇంద్ర = ఇంద్రుడు; ఆదులు = మొదలగువారు; అందనేరని = అందుకొనలేని;
పరబ్రహ్మాంబున్ = పరబ్రహ్మమును; చింతించుచున్ = ధ్యానించుతూ; బ్రహ్మానందమున్ =
బ్రహ్మానందమును; పొంది = పొంది; జిహ్వాకల = నాలుకల; పై = మీద; బ్రహ్మణ్య = పరమాత్మకు
చెందిన; మంత్రంబులన్ = మంత్రములను; బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మమును, పరమాత్మను; ఆలోకన =
దర్శించెడి; వాంఛ = కోరిక; తో = తోటి; నిలుపుచున్ = ధారణచేయుచు; బ్రహ్మాంబు = పరమాత్మ;
ఇతడు = ఇతడు; అంచున్ = అని; మున్ = ముందుగా; బ్రహ్మజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానమునకు; గురున్ =
తండ్రిని; హరిన్ = నారాయణుని; తపమునన్ = తపస్సు నందు; పాటించిరి = ధ్యానించిరి; ఆ = ఆ;
బాలకుల్ = చిన్నవారు.

భావము:

శబలాశ్వులు బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతలు కూడా అందుకోలేని పరబ్రహ్మాన్ని
బ్రహ్మానందంతో ధ్యానం చేశారు. ఆ బాలకులు తమ నాలుకలతో పరమాత్మకు సంబంధించిన
మంత్రాలను ఉచ్చరిస్తూ భగవంతుణ్ణి దర్శించాలనే కుతూహలంతో సమస్తమూ ఆ పరబ్రహ్మ
స్వరూపంగా భావించి ఆనందమయ్యుడైన ఆ దేవదేవుని గురించి తపస్సు చేశారు.

6-245-నీ.

ఏకపాదాంగుష్ఠ మిలమీద సవరించి-

నిశ్చల కాయులై నిక్కి నిలిచి

కరములు గీలించి సరవి మీదికి నెత్తి-

గుఱుతుగాఁ బెనుబయల్ గుట్టిపట్టి

నిడివిగాఁ గ్రూరమై నిగిడిన చూడ్కులఁ-

గఁడు దీప్తభానునిఁ బొడిచిపట్టి

వడిఁ గొంతకాలంబు వాయువు భక్షించి-

యంతనుండియు నిరాహారు లగుచు

6-245.1-ఆ.

సకలలోకములకు సంహారకరమును

బేర్చి దేవతలకు భీతికరము

గాఁగ ఘోరతపముఁ గావింపఁ దొడఁగిరి

మహిత చిత్తు లక్కుమారవరులు.

టీకా:

ఏక = ఒంటి; పాద = కాలు యొక్క; అంగుష్ఠము = బొటకనవేలు; ఇల = భూమి; మీద = పైన;
సవరించి = ఆనించి; నిశ్చల = చలనములేని; కాయులు = దేహములు గలవారు; ఐ = అయ్యి; నిక్కి =
నిగిడి; నిలిచి = నిలబడి; కరములు = చేతులు; కీలించి = జోడించి; సరవిన్ = వరుసగా; మీది = పై;
కిన్ = కి; ఎత్తి = ఎత్తి; గుఱుతుగా = గుర్తుగా, లక్ష్యముగా; పెనుబయలు = మహాకాశమును; గుట్టిపట్టి =
గురిపెట్టి; నిడివిగా = పొడుగ్గా; క్రూరమైన = క్రూరమై; నిగిడిన = నిక్కిన; చూడ్కుల = చూపులచే; కడు
= మిక్కిలి; తీవ్ర = తీవ్రమైన; భానుని = సూర్యుని; పొడిచిపట్టి = గట్టిగాపట్టుకొని వడిన్ = నిష్ఠగా;
కొంతకాలంబు = కొన్నాళ్ళు; వాయువు = గాలిని; భక్షించి = ఆహారముగా తీసుకొని; అంత =
తరువాత; నుండియు = నుండి; నిరాహారులు = ఆహారమేమియు తీసుకొననివారు; అగుచు =
అగుచూ;

సకల = సమస్తమైన; లోకముల = లోకముల; కు = కు; సంహారకరమును = నాశనము చేసెడిది;

పేర్చి = పూనుకొని; దేవతల = దేవతల; కున్ = కు; భీతికరమున్ = భయమును కలిగించెడిది; కాగ =

అగునట్లు; ఘోర = భయంకరమైన; తపమున్ = తపస్సును; కావింపన్ = చేయుట; తోడగిరి = ఆరంభించిరి; మహిత = గొప్ప; చిత్తులు = మనసులు గలవారు; ఆ = ఆ; కుమార = పిల్లలలో; వరులు = శ్రేష్టులు.

భావము:

ఆ శబలాశ్వులు ఒంటికాలి బొటనవ్రేలు నేలమీద మోపి నిక్కి నిశ్చలదేహులై నిలుచున్నారు. రెండు చేతులను జోడించి పైకెత్తి ఆకాశంలోకి చూశారు. సూటిగా ప్రసరించే చురుకైన చూపులతో సూర్యుణ్ణి చూస్తూ కొంతకాలం వాయు భక్షణం చేస్తూ మరికొంత కాలం నిరాహారులై లోకాలు కంపించగా, దేవతలు భయపడగా తపస్సు కొనసాగించారు.

షష్ఠ స్కంధము : శబలాశ్వులకు బోధించుట

6-246-వ.

ఇట్లతి భయంకరంబైన తపంబు చేయుచు, నెడతెగక భగవన్మంత్రంబులు నుడువుచుఁ బ్రజాసర్గ కాములై యున్న య చ్చిన్ని బాలుర కడకు నారదుండు చనుదెంచి, పూర్వవిధంబునం బలుకుచు నిట్లనియె; భ్రాతృవత్సలులై యున్న మీరలు వేదాంతసారం బొలుకు చున్న నా వచనంబు లాదరించి, తోఁబుట్టువులు చనిన మార్గంబునఁ జనుండు; ఎవ్వరేనిం దమ యగ్రజులు చనిన మార్గంబునం దామునుం దప్పక వర్తింతు రేని నట్టివారిని విశేషధర్మం బెఱింగిన వారండు; సతతంబును బుణ్యబంధువు లైన దేవతలం గూడి సుఖంబుండుం"డని బల్కి, నారదుండు చనియె; వారలును సర్వకర్మంబుల యందు నిర్మోహులు పరమపదంబునకు నాస్పదంబు లైన దేవర్షి వాక్యంబుల నాశ్రయించి.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; అతి = మిక్కిలి; భయంకరము = భీకరము; ఐన = అయిన; తపంబు = తపస్సు; చేయుచున్ = చేస్తూ; ఎడతెగక = నిరంతరాయముగా; భగవత్ = భగవంతుని యొక్క; మంత్రంబులు = మంత్రములను; నుడువుచు = పలుకుతూ; ప్రజాసర్గ = సంతాన సృష్టి యందు;

కాములు = కోరిక గలవారు; ఐ = అయ్యి; ఉన్న = ఉన్నట్టి; ఆ = ఆ; చిన్ని = చిన్నవారైన; బాలుర = పిల్లల; కడ = వద్ద; కు = కు; నారదుండు = నారదుడు; చనుదెంచి = వచ్చి; పూర్వ = ఇంతకుముందు; విధంబునన్ = వలెనే; భాత్రు = సోదరుల యెడ; వత్సలులు = అనురాగము గలవారు; ఐ = అయ్యి; ఉన్న = ఉన్నట్టి; మీరలు = మీరు; వేదాంత = వేదాంతముల; సారంబు = సారాంశము; ఒలుకుచున్న = పొంగిపొర్లుతున్న; నా = నా యొక్క; వచనంబులు = మాటలు; ఆదరించి = అంగీకరించి; తోబుట్టువులు = సోదరులు; చనిన = వెళ్ళిన; మార్గంబునన్ = దారిలోనే; చనుండు = వెళ్ళండి; ఎవ్వరేనిన్ = ఎవరైనాసరే; తమ = తమ యొక్క; అగ్రజులు = అన్నలు; చనిన = వెళ్ళిన; మార్గంబునన్ = దారిలో; తామునున్ = తము కూడ; తప్పక = విడువక; వర్తింతురేని = నడతురేని; అట్టివారిని = అటువంటివారిని; విశేష = విశిష్టమైన; ధర్మంబు = ధర్మములు; ఎఱిగినవారు = తెలిసినవారు; అండ్లు = అంటారు; సతతంబును = ఎల్లప్పుడును; పుణ్య = పుణ్యవంతులకు; బంధువులు = బంధువులు; ఐన = అయినట్టి; దేవతలన్ = దేవతలను; కూడి = కలిసి; సుఖంబున్ = సుఖముగా; ఉండుండు = ఉండండి; అని = అని; పల్కి = పలికి; నారదుండు = నారదుడు; చనియె = వెళ్ళెను; వారలును = వారు కూడ; సర్వ = అఖిల; కర్మంబుల = కర్మముల; అందున్ = ఎడను; నిర్మోహితులు = మోహము లేనివారు; ఐ = అయ్యి; పరమపదంబున్ = మోక్షపదమున; కున్ = కు; ఆస్పదంబులు = మూలస్థానములు; ఐన = అయినట్టి; దేవర్షి = దేవముషి; వాక్యంబులన్ = మాటలను; ఆశ్రయించి = అండగొని.

భావము:

ఈ విధంగా ఘోరమైన తపస్సు చేస్తూ ఎడతెగకుండా భగవంతుని మంత్రాలను ఉచ్చరిస్తూ సృష్టి చేయాలనే కోరికతో ఉన్న ఆ కుమారుల దగ్గరకు నారద మహర్షి వచ్చి మునుపటిలాగానే ఇలా పలికాడు. "అన్నల మీద ఎంతో ప్రేమ కలిగిన మీరు వేదాంత సారాన్ని వివరించే నా మాటలను వినండి. మీ తోబుట్టువులు వెళ్ళిన మార్గంలోనే నడవండి. లోకంలో అన్నల మార్గాన్ని అవలంబించినవాళ్ళు విశేష ధర్మజ్ఞులుగా ప్రశంసలు అందుకుంటారు. పుణ్యపురుషులైన వారికి ఆత్మబంధువులైన దేవతలు ఉండే లోకానికి వెళ్ళి కలకాలం సుఖంగా ఉండండి" అని చెప్పి నారద మహర్షి వెళ్ళిపోయాడు. శబలాశ్వులు సృష్టి చేయాలనే కర్మ వ్యామోహాన్ని వదలిపెట్టి పరమపదానికి అవసరమైన నారదుని హితోపదేశాన్ని ఆమోదించారు.

6-247-ఉ.

అప్పుడు లజ్జతోడ శబళాశ్వులు పూర్వజు లేగినట్టి యా
చొప్పున నెన్నడుం దిరిగి చూడని త్రోవ విశేష పద్ధతిం
దప్పక పోయిరయ్య! గుణధాములు; నేడును మళ్ళరేమి నేఁ
చెప్పదఁ గాక రాక కడ చేరిన రాత్రులఁ బోలి భూవరా!

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు; లజ్జ = సిగ్గు; తోడ = తోటి; శబళాశ్వులు = శబళాశ్వులు; పూర్వజులు = ముందు
పుట్టిన వారు, అన్నలు; ఏగిన = వెళ్ళిన; అట్టి = అటువంటి; ఆ = ఆ; చొప్పున = విధముగనే; ఎన్నడున్
= ఎప్పటికిని; తిరిగి = వెనుకకుతిరిగి; చూడని = చూడనట్టి; త్రోవ = దారిని; విశేష = విశిష్టమైన;
పద్ధతిన్ = పద్ధతిని; తప్పక = విడువక; పోయిరి = వెళ్ళిరి; అయ్య = తండ్రి; గుణధాములు =
సుగుణము లనెడి వెలుగులు గలవారు; నేడును = ఈనాటికిని; మళ్ళరు = వెనుకకు తిరిగి రారు;
ఏమి = ఏమి; నేన్ = నేను; చెప్పదగాక = చెప్పగలను; రాకకడ = పౌరణిమిని; చేరిన = చేరినట్టి;
రాత్రులన్ = రాత్రులను; పోలి = వలె.

భావము:

రాజా! సద్గుణవంతులైన శబళాశ్వులు తమ నడవడికి సిగ్గుపడి, తమ అన్నలు పోయిన మార్గాన్ని
అనుసరించి పునరావృత్తి లేని మోక్షాన్ని కాంక్షించి జరిగిపోయిన రాత్రులు తిరిగిరానట్లు
తిరుగులేని పరమపదాన్ని అందుకొన్నారు.

6-248-క.

దక్షున కా కాలంబున
లక్ష్మితమై యుండెఁ బెక్కు లాగుల నుత్పా
తక్షోభంబులు వానికి
రూక్షవృధ నొంది యా పురుష నాశంబున్.

టీకా:

దక్షన్ = దక్షుని; కు = కి; ఆ = ఆ; కాలంబున = సమయములో; లక్ష్మితము = ఎదురుపడినవి; ఐ = అయ్యి; ఉండెన్ = ఉండెను; పెక్కు = అనేక; లాగుల = రకముల; ఉత్పాత = ఉపద్రవముల; క్షోభంబులు = కల్లోలములు; వాని = వాటి; కి = కి; రూక్ష = తీక్షణమైన; వ్యధన్ = బాధను; ఒంది = పొంది; ఆ = ఆ; పురుష = పురుష ప్రయత్నమునకు కలిగిన; నాశంబున్ = నాశనమును.

భావము:

దక్షప్రజాపతికి ఆ సమయంలో అనేక విధాలైన అపశకునాలు గోచరించాయి. తన కుమారులు ప్రజాసృష్టికి పరాజ్ఞుఖులయ్యారని తెలుసుకున్నాడు. అతని మనస్సు అధికమైన వ్యధతో క్షోభించింది.

6-249-క.

నారదకృత మని యెఱిగి మ

హరోషముతోడ నేగి యాతనిఁ గని దుః

ఖారూఢ చిత్తుడై మది

ఊరడిలం దెరువు లేక యుగ్రం డగుచున్.

టీకా:

నారద = నారదునిచేత; కృతము = జరిగినది; అని = అని; ఎఱిగి = తెలిసి; మహా = గొప్ప; రోషము = కినుక; తోడన్ = తోటి; ఏగి = వెళ్ళి; ఆతనిన్ = అతనిని; కని = చూసి; దుఃఖ = దుఃఖముచేత; ఆరూఢ = నిండిన; చిత్తుడు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; మదిన్ = మనసును; ఊరడిలన్ = ఊరడిల్లుటకు; తెరువు = దారి; లేక = లేక; ఉగ్రండు = కోపముతో మండిపడుతున్నవాడు; అగుచున్ = అగుచూ.

భావము:

ఇదంతా నారదుని పని అని తెలిసికొని వెళ్ళి నారదుని చూసి దుఃఖాన్ని ఆపుకొనలేక అతని మీద కోపంతో మండిపడ్డాడు.

6-250-ఆ.

మోము జేవుటింప ముడిపడ బొమదోయి

చూపు వెంట మంట సుడిగొనంగఁ

బెదవు లడరఁ బండ్లు పెటపెటఁ గొలుకుచు

దక్షుఁ డాగ్రహించి తపసిఁ బలికె.

టీకా:

మోము = ముఖము; జేవురింపన్ = ఎఱ్ఱబడగా; ముడిపడన్ = ముడిచివేయగ; బొమదోయి = కనుబొమలజంట యొక్క; చూపు = కనుచూపు; వెంట = వెంట; మంట = మంటలు; సుడిగొనంగ = సుడితిరుగ; పెదవులు = పెదవులు; అడర = అదరగ; పండ్లు = పళ్ళు; పెటపెట = పెటపెట మని; కొలుకుచున్ = కొరుకుతూ; దక్షుడు = దక్షుడు; ఆగ్రహించి = కోపించి; తపసిన్ = మునిని (నారదుని) తోటి; పలికె = అనెను.

భావము:

ముఖం ఎఱ్ఱబడగా, కనుబొమలు ముడిపడగా, చూపులలో మంటలు చెలరేగగా, పెదవులు అదరగా పండ్లు పటపట కొరుకుతూ దక్షుడు నారదునితో ఇలా అన్నాడు.

6-251-చ.

"నెఱయఁగ సాధురూపమున నీవతిబాలుర కాత్మజాళికిం

గ్రలుకున భిక్షుమార్గ మగు కందువ చెప్పితి వేల? ధూర్తవై

మఱుగక యుండవచ్చునె? కుమారుల నీ దురితంబు పొంద; ని

న్నొఱులగఁ ద్రోతు నాదు సమద్రోగ మహాగ్రహ శాపవహ్నులన్.

టీకా:

నెఱయగ = నేర్పుగా; సాధు = సాధువు; రూపమున = వలె; నీవు = నీవు; అతిబాలుర = చిన్నపిల్లల;
కు = కు; ఆత్మజ = నాబిడ్డల; ఆళికిన్ = సమూహమున; కిన్ = కి; కలుకునన్ = కరుకుగా; భిక్షు =
సన్యాసుల; మార్గము = దారి; అగు = అయిన; కందువ = జాడ; చెప్పితివి = చెప్పావు; ధూర్తవు = తిట్ట
దగిన వాడవు; ఐ = అయ్యి; మఱుగక = సంతాపము పొందక; ఉండవచ్చునె = ఉండగలమా;
కుమారులన్ = పుత్రులను; ఈ = ఇలాంటి; దురితంబు = కలతను; పొంద = పొందగా; నిన్ను =
నిన్ను; ఒఱలగన్ = విలపించునట్లు; తోతు = తోసెదను; నాదు = నా యొక్క; సమద = మదించిన;
ఉగ్ర = భయంకరమైన; మహా = గొప్ప; ఆగ్రహ = కోపముతో కూడిన; శాప = శాపము యనెడి;
వహ్నులన్ = మంటలలోకి.

భావము:

"నీవు సాధురూపంలో వచ్చి నా పుత్రులైన పసివారికి మోక్షధర్మాన్ని ఉపదేశించి సన్యాసులుగా
ఎందుకు మార్చావు? ధూర్తుడవైన నిన్ను ఉపేక్షించవచ్చునా? నా కుమారులకు ఈ గతి పట్టించిన
నిన్ను నా శాపాగ్నికి ఆహుతి చేస్తాను.

6-252-వ.

అది యెట్లంటేని, దేవర్షి పితృ ఋణంబులు దీర్పక కర్మవిచారంబు చేయని బాలుర మనంబులకు
నైహికేచ్ఛలయందు నైరాశ్యంబు గలుగజేసి నివృత్తిమార్గం బుపదేశించి, వారలకు
నుభయలోకముల యందుఁ జెందఁ గల శ్రేయోహాని నొనర్చితి; విట్టి పాతకంబున
భాగవతోత్తములలో లజ్జాహీనుండవై యశోహానిం బొంది చరింపుదు గాక; నిరపరాధులై
వైరంబులేని నా పుత్రుల పట్ల ద్రోహకృత్యం బొనర్చిన నీవు దప్పఁ దక్కిన భాగవతోత్తములు సకల
భూతానుగ్రహ పరవశులు; అతి కుతూహలంబున నీచేత స్నేహపాశ నికృంతనంబైన మిత్రభేదంబె
కాని తదుపశమనంబు గాకుండెడు; ఇంతనుండియుఁ బురుషుండు విషయ తీక్షణత్వంబు
లనుభవింపక కాని తెలియకుండెడు; జ్ఞానంబు తనంతటనె కాని యొరులచే బోధింపఁబడి
తెలియరాకుండెడి; నిరంతరంబును లోకసంచారియైన నీకు నే లోకంబునను నునికిపట్టు
లేకుండుం గాక" యని నిర్దయుండై శాపం బిచ్చె; నంత నారదుండు తత్కృతవాక్యంబుల కలుగక

"యట్ల కాని" మృని సమ్మతించి చనియె; నిట్టి శాంతభావం బెవ్వనివలనం గలుగు, నతండు
సర్వాతీతుండయిన సర్వేశ్వరుం డనంబడు; మఱియు దక్షుండు దన మనోరథంబు
విఫలంబగుటం జేసి యతి దుఃఖిత మనస్కుడై పొగలుచున్నఁ, బితామహుండు చనుదెంచి,
మఱియుఁ బ్రజాసర్గోపాయం బుపదేశించిన నా ప్రజాపతి ప్రియభామయైన యసిక్కి యందుఁ
బిత్తువత్సల లైన పుత్రికల నలువదుండ్రం బుట్టించి; వారిలో ధర్మునకుం బదువురను, కశ్యపునకుం
బదమువ్వురను, జంద్రునకు నిలువదేడ్వురను, భూతునకు నాంగిరసునకుఁ గృశాశ్వునకు
నిద్దతేసిచొప్పున నార్వురను, తార్క్షుండను నామాంతరంబుఁ దాల్చిన కశ్యపునకు మరలఁ గడమ
నలువురను నీ క్రమంబున నిచ్చె వారి నామంబు లాకర్ణింపుము.

టీకా:

అది = అది; ఎట్లు = ఏ విధముగ; అంటేని = అంటివేని; దేవ = దేవతల {దేవఋణము - వేదోక్త
కర్మలనాచరించుట ద్వారా తీర్చుకొనునది}; ఋషి = ఋషుల {ఋషిఋణము - వేద
శాస్త్రాధ్యయనముల ద్వారా తీర్చుకొనునది}; పితృ = పితరుల {పితృఋణము - ప్రజాసృష్టి ద్వారా
తీర్చుకొనునది}; ఋణంబులు = ఋణములను; తీర్పక = తీర్చకుండగ; కర్మ = వేదోక్త కర్మలందు;
విచారంబుచేయని = నేర్పు పొందని; బాలుర = పిల్లల; మనంబుల = మనసుల; కున్ = కి; ఐహిక =
ఇహలోకపు; ఇచ్చల = వాంఛల; అందు = ఎడల; నైరాశ్యంబున్ = వైముఖ్యమును; కలుగన్ =
ఏర్పడునట్లు; చేసి = చేసి; నివృత్తి = ముక్తి; మార్గంబు = మార్గము; ఉపదేశించి = ఉపదేశించి; వారల
= వారి; కున్ = కి; ఉభయలోకములు = ఇహపరలోకములు రెంటి; అందు = లోను; చెందగల =
అందుకొనగల; శ్రేయో = శ్రేయస్సుల; హాని = నాశనమును; ఒనర్చితివి = చేసితివి; ఇట్టి = ఇటువంటి;
పాతకంబున = మిక్కిలి పాపము వలన; భాగవత = భాగవతులలో; ఉత్తముల = శ్రేష్ఠుల; లో = లోను;
లజ్జ = సిగ్గు; హీనుండవు = లేనివాడవు; ఐ = అయ్యి; యశన్ = కీర్తికి; హానిన్ = నాశనమును; పొంది
= పొంది; చరింపుదువుగాక = తిరిగెదవుగాక; నిరపరాధులు = తప్పుచేయనివారు; ఐ = అయ్యి;
వైరంబు = శత్రుత్వము; లేని = లేనట్టి; నా = నా యొక్క; పుత్రుల = కుమారుల; పట్ల = ఎడల; ద్రోహ =
కీడుచేయు; కృత్యంబు = పని; ఒనర్చిన = చేసినట్టి; నీవు = నీవు; తప్ప = తప్పించి; తక్కిన = మిగిలిన;
భాగవత = భాగవతులలో; ఉత్తములు = శ్రేష్ఠులు; సకల = సర్వ; భూత = ప్రాణులను; అనుగ్రహ =
అనుగ్రహించెడి; పరవశులు = ఆసక్తి గలవారు; కావున = కనుక; నిరంతరంబును = ఎల్లప్పుడును;
లోక = లోకము లందు; సంచారి = తిరిగెడువారు; ఐన = అయిన; నీవు = నీవు; కున్ = కు; ఏ = ఏ;

లోకంబునను = లోకములోను; ఉనికిపట్టు = నివాసస్థానము; లేకుండుంగాక = లేకపోవుగాక; అని =
 అని; నిర్దయుండు = దయ లేనివాడు; ఐ = అయ్యి; శాపంబు = శాపము; ఇచ్చెను = ఇచ్చెను; అంత =
 అంతట; నారదుండు = నారదుడు; తత్ = ఆ; క్రోధవాక్యంబుల = శాపమున; కు = కు; అలుగక =
 కినుక వహింపక; అట్ల = అలాగే; కానిమ్ము = కానియ్యి; అని = అని; సమ్మతించి = అంగీకరించి;
 చనియెన్ = వెళ్ళిపోయెను; ఇట్టి = ఇటువంటి; శాంతభావంబు = శాంతమైన స్వభావము; ఎవ్వని =
 ఎవరి; వలనన్ = అందు; కలుగున్ = ఉండునో; అతండు = అతడు; సర్వాతీతుండు = సమస్తమునకు
 అతీతమైనవాడు; అయిన = అయినట్టి; సర్వేశ్వరుండు = భగవంతుడు; అనంబడు = అనబడును;
 మఱియు = ఇంకను; దక్షుండు = దక్షుడు; తన = తన యొక్క; మనోరథంబు = కోరికలు; విఫలంబు =
 తీరకపోవుట; అగుటన్ = జరుగుట; చేసి = వలన; అతి = మిక్కిలి; దుఃఖిత = శోకముగల;
 మనస్సుడు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; పొగలుచున్న = కుములుచుండగ; పితామహుండు =
 బ్రహ్మదేవుడు (పితామహుడు - తండ్రులకు తండ్రి, బ్రహ్మ; చనుదెంచి = వచ్చి; మఱియు = ఇంకను;
 ప్రజాసర్గ = సంతానము పుట్టించెడి; ఉపాయంబు = ఉపాయమును; ఉపదేశించిన = ఉపదేశించగా;
 ఆ = ఆ; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; ప్రియ = ఇష్ట; భామ = భార్య; ఐన = అయిన; అసిక్కి = అసిక్కి; అందు =
 అందు; పితృ = తండ్రి యెడల; వత్సలలు = వాత్సల్యము గలవారు; ఐన = అయిన; పుత్రికలన్ =
 కుమార్తెలను; అఱువదుండ్రన్ = అరవైమందిని; పుట్టించి = పుట్టించి; వారి = వారి; లో = లో; ధర్మున్
 = ధర్ముని; కున్ = కి; పదుపురను = పదిమందిని; కశ్యపున్ = కశ్యపుని; కున్ = కి; పదమువ్వురను =
 పదముగ్గురను; చంద్రున్ = చంద్రుని; కు = కి; ఇఱువదేడ్వరను = ఇరవై ఏడుమందిని; భూతున్ =
 భూతున; కున్ = కు; అంగిరసున్ = అంగిరసున; కున్ = కు; కృశాశ్వున్ = కృశాశ్వున; కున్ = కు;
 ఇద్దఱేసి = ఇద్దరేసి; చొప్పున = వంతున; ఆర్వురను = ఆరుగురిని; తార్క్షుండు = తార్క్షుడు; అను =
 అనెడి; నామాంతరంబు = ఇంకొక పేరు; దాల్చిన = ధరించిన; కశ్యపున్ = కశ్యపుని; కు = కి; మరల =
 మళ్ళీ; కడమ = చివరి; నలుపురను = నలుగురను; ఈ = ఈ; క్రమంబునన్ = విధముగ; ఇచ్చె =
 వివాహమున నిచ్చెను; వారి = వారి యొక్క; నామంబులు = పేర్లు; ఆకర్ణింపుము = వినుము.

భావము:

ఎందుకంటే దేవఋణం, ఋషిఋణం, పితృఋణం తీరనివారు, కర్మలలో ఆరితీరనివారు అయిన
 నా కుమారులను ఐహిక సుఖాలకు విముఖులను చేశావు. వారికి ప్రవృత్తి మార్గం మీద వెగటు
 పుట్టించి నివృత్తి మార్గం ఉపదేశించి ఇహపర సుఖాలకు దూరం చేశావు. నా బిడ్డల శ్రేయస్సును

నాశనం చేశావు. కనుక దీనికి ఫలితంగా ఉత్తములైన భగవద్భక్తుల మధ్య సిగ్గుమాలిన వాడవై తిరుగుతూ అప్రతిష్ఠను పొందుదువు గాక! ఎటువంటి లోపం లేనివారు, ఏ పాపం ఎరుగనివారు, ఎవరితోను వైరం పెట్టుకోనివారు అయిన నా కుమారులకు ద్రోహం చేసినందుకు లోకానుగ్రహ బుద్ధి కలిగిన తక్కిన భాగవతోత్తముల వలె కాకుండా లోక సంచారివై ఒకచోట నిలుకడ లేకుండా ఉండువు గాక!" అని దక్షుడు నిర్దాక్షిణ్యంగా నారదుణ్ణి శపించాడు. నారదుడు దక్షుని క్రోధవచనాలకు కోపం తెచ్చుకోకుండా అలాగే కానిమ్మంటూ ఆ శాపాన్ని స్వీకరించి మౌనంగా వెళ్ళిపోయాడు. ఇటువంటి శాంత స్వభావం కలవారే పరమేశ్వర స్వరూపులుగా భావింపబడతారు. ప్రజాసృష్టి జరగాలనే తన మనోరథం సిద్ధించనందుకు దక్షుడు మిక్కిలి విచారించాడు. ఆ సమయంలో బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి ప్రజాసృష్టికి తగిన శక్తిని అతనికి అనుగ్రహించాడు. అనంతరం దక్షప్రజాపతి తన అర్ధాంగి అయిన అసిక్ని యందు అరవై మంది కుమార్తెలను పొందాడు. వారంతా తమ తండ్రిమీద అమితమైన ఆదరాభిమానాలు కలవారు. దక్షుడు తన కుమార్తెలలో పదిమందిని ధర్మునికి, పదముగ్గిరిని కశ్యప ప్రజాపతికి, ఇరవై ఏడుగురిని చంద్రునికి ఇచ్చి వివాహం చేసాడు. మిగిలిన కుమార్తెలలో భూతునికి ఇద్దరిని, ఆంగిరసునికి ఇద్దరిని, కృశాశ్వునికి ఇద్దరిని, తార్క్షునికి (కశ్యపునికి నామాంతరం) నలుగురిని ఇచ్చి పెండ్లి చేసాడు.

6-253-ఆ.

ఎట్టి పుణ్యవతులొ? యీ చేడియలు చెప్ప

సవతు లేనియట్టి సవతులయ్యు

గడుప పడసి రెట్టి కడుపునఁ బుట్టిరో

కడిది త్రిజగ మెల్లఁ గడుపు గాఁగ.

టీకా:

ఎట్టి = ఎటువంటి; పుణ్యవతులొ = పుణ్యవతులో; ఈ = ఈ; చేడియలు = స్త్రీలు; చెప్ప = చెప్పుటకు;

సవతు = సాటి; లేనియట్టి = లేనట్టి; సవతులు = సవత్నులు; అయ్యు = అయినప్పటికిని; కడు =

ఎక్కువ మందిని; పడసిరి = (సంతానము) పొందిరి; ఎట్టి = ఎటువంటి; కడుపునన్ = తల్లి కడుపున;

పుట్టిరో = జన్మించినారో; కడిది = దుర్లభమైన; త్రిజగము = ముల్లోకములు; ఎల్లన్ = సర్వమును;
కడుపు = తమ కడుపున మోసినవారు; కాగ = అగునట్లు.

భావము:

దక్షుని కుమార్తెలు ఎంతటి పుణ్యవతులో చెప్పలేను. సవతులై కూడా సాటిలేని సతీమతల్లులై
సంసారం చక్కదిద్దుకున్నారు. వారి తల్లి కడుపు చల్లగా ముల్లోకాలను కడుపులో మోసి కన్నారు.

6-254-వ.

వార లెవ్వ రనిన భానువు, లంబయుఁ గకుప్పు, జామియు, విశ్వయు, సాధ్యయు, మరుత్వతియు,
వసువు, ముహూర్తయు, సంకల్పయు, ననం బదుగురు ధర్మునకుఁ బత్నులై కొడుకులం బడసిరి;
వార లెవ్వ రంటిని భానువునకు వేదముషభుండు పుట్టి; నతనికి నింద్ర సేనుం డుదయించె;
లంబకు విద్యోతుండు గలిగె; నతనికి స్తనయిత్నువు లనువారు పుట్టిరి; కకుభ్యేవికి సంకుటుండు
పుట్టి; సంకుటునకుం గీటకుండు పుట్టి; కీటకునకు దుర్గాభిమానిను లయిన దేవతలు జన్మించిరి;
జామిదేవికి దుర్గ భూముల కధిష్ఠాన దేవతలు జనియించిరి; వారికి స్వర్గుండును, నందియు
జన్మించిరి; విశ్వ యను దానికి విశ్వేదేవగణంబు జనియించె; వార లపుత్రుకులనం బరఁగిరి; సాధ్య
యనుదానికి సాధ్యగణంబులు పుట్టి; వానికి నర్థసిద్ధి యను వాఁడు పుట్టి; మరుత్వతి యనుదానికి
మరుత్స్వతుఁడు, జయంతుం డను వార లుదయించి; రందు జయంతుండు వాసుదేవాంశజుం
డైన యుపేంద్రుం డనంబడి వినుతి నొందె; ముహూర్త యనుదానికి సకల భూతంబులకు
నాయాకాలంబులం గలిగెడు నాయా ఫలాఫలంబుల నిచ్చు మౌహర్తికు లనియెడు
దేవగణంబులు పుట్టిరి; సంకల్ప యనుదానికి సంకల్పుం డుదయించె; నా సంకల్పునకుఁ
గాముండు జనియించె; వసు వనుదానికి ద్రోణుండును, బ్రాణుండును, ధ్రువుండును, నర్కండును,
నగ్నియు, దోషుండును, వస్తువును, విభావసువును నన నెనమండ్రు వసువు లుదయంబు నొంది;
రందు ద్రోణునకు నభిమతి యను భార్య యందు హర్ష శోక భయాదులు పుట్టిరి; ప్రాణునకు భార్య
యైన యూర్జస్వతి యందు సహుఁడును, నాయువును, బురోజవుండును ననువారలు గలిగిరి;
ధ్రువునకు భార్య యగు ధరణి యందు వివిధంబులగు పురంబులు పుట్టి; నర్కనకు భార్య యగు
వాసన యందుఁ దర్వాదు లుదయించి; రగ్నికి భార్యయైన వసోర్ధార యందు ద్రవిణకాదులు
పుట్టిరి; మఱియుఁ గృత్తికలకు స్కందుండు గలిగె; నా స్కందునకు విశాఖాదు లుదయించిరి;

దోషునకు శర్వరి యను భార్య యందు హరికళ యగు శింశుమారుం డుదయించె వస్తువునకు నాంగిరస యందు విశ్వకర్మ యను శిల్పాచార్యుం డుదయంబందె; నా విశ్వకర్మకు నాకృతి యను సత్యయందుఁ జాక్షుషుం డను మనువు జనియించె; నా మనువు వలన విశ్వలు సాధ్యు లనువారలు పుట్టిరి; విభావసునకు నుష యను భార్య యందు వృష్టియు, రోచియు, నాతపుండును జనించి; రెండు నాతపునికిఁ బంచయాముం డను దివసాభిమాన దేవత జనియించె; శంకరాంశజుం డయిన భూతునకు సురూప యను భార్య యందుఁ గోట్ల సంఖ్యలైన రుద్రగణంబు లుదయించిరి; మణియు రైవతుండు, నజుండు, భవుండు, భీముండు, వాముండు, నుగ్రుండు, వృషాకపియు నజైకపాత్తు, నహిర్బుధ్వుండు, బహురూపుండు, మహాంతుండు ననువారలును, రుద్రపారిషదులును నతిభయంకరు లయిన ప్రేతులును వినాయకులును బుట్టి; రంగిరసుం డను ప్రజాపతికి స్వధ యను భార్యయందుఁ బితృగణంబులు పుట్టిరి; సత్య యను భార్యకు నధ్వర వేదాభిమాన దేవతలు పుట్టిరి; కృశాశ్వనకు నర్చి యను భార్యయందు ధూమ్రకేశుం డను పుత్రుం డుదయించె; వేదశిరునకు ధిషణ యను భార్య యందు దేవలుండును, వయనుండును, మనువునుం బుట్టిరి; తార్క్షునకు వినత కద్రువ పతంగి యామిని యన నలువురు భార్య లందుఁ బతంగికిఁ బక్షులు పుట్టి; యామినికి శలభంబులు పుట్టి; వినతకు సాక్షాత్కరించిన యజ్ఞాధిపతికి వాహనం బయిన గరుడుండును, సూర్యునకు సారథి యైన యనూరుండును జనియించిరి; కద్రువకుఁ బెక్కు తెఱంగు లగు భుజంగమంబులు పుట్టి; చంద్రునకుఁ గృత్తికాది నక్షత్రంబులు భార్యలయినను వారల యందుఁ జంద్రుండు రోహిణి యందు మాత్రము మోహితుం డగుటంజేసి దక్షశాపంబున క్షయరోగగ్రస్తుండై సంతానంబు పడయనేరఁ డయ్యె; నంత దక్ష ప్రసాదంబున క్షయపీడితంబు లగు షోడశకళల మరలం బొందె; మణియును.

టీకా:

వారలు = వారు; ఎవ్వరు = ఎవరు; అనిన = అనగా; భానువు = భానువు; లంబయు = లంబ; కకుప్పు = కకుప్పు; జామియు = జామి; విశ్వయు = విశ్వ; సాధ్యయు = సాధ్య; మరుత్వతియు = మరుత్వతి; వసువు = వసువు; ముహూర్తయు = ముహూర్త; సంకల్పయున్ = సంకల్ప; అనన్ = అనెడి; పదుగురు = పదిమంది; గురు = గొప్పవాడైన; ధర్మున్ = ధర్ముని; కున్ = కి; పత్నులు = భార్యలు; ఐ = అయ్యి; కొడుకులన్ = పుత్రులను; పడసిరి = పొందిరి; వారలు = వారు; ఎవ్వరంటేని = ఎవరంటే; భానువున్ = భానువు; కు = కు; వేదముషభుండు = వేదముషభుడు; పుట్టెన్ =

జనించెను; అతని = అతని; కి = కి; ఇంద్రసేనుండు = ఇంద్రసేనుడు; ఉదయించె = పుట్టెను; లంబ =
 లంబ; కు = కు; విద్యోతుండు = విద్యోతుడు; కలిగె = జనించెను; అతని = అతని; కి = కి; స్తన =
 స్తనండు; ఇత్తువులు = ఇత్తువు; అను = అనెడి; వారు = వారు; పుట్టిరి = కలిగిరి; కకుభేవి = కకుప్
 దేవి; కి = కి; సంకుటుండు = సంకుటుడు; పుట్టె = పుట్టెను; సంకుటున్ = సంకుటుని; కున్ = కి;
 కీటకుండు = కీటకుడు; పుట్టె = పుట్టెను; కీటకున్ = కీటకుని; కు = కి; దుర్గ = దుర్గము లందు;
 అభిమానులు = ఆపేక్ష కలిగినవారు; అయిన = ఐన; దేవతలు = దేవతలు; జన్మించిరి = పుట్టిరి;
 జామిదేవి = జామిదేవి; కి = కి; దుర్గ = ప్రవేశింప శక్యము కాని; భూములు = ప్రదేశములు; కు = కు;
 అధిష్ఠాన = అధికారము గల; దేవతలు = దేవతలు; జన్మించిరి = పుట్టిరి; వారి = వారి; కి = కి;
 స్వర్గుండును = స్వర్గుడు; నందియు = నంది; జన్మించిరి = పుట్టిరి; విశ్వ = విశ్వ; అను = అనెడి; దాని
 = ఆమె; కి = కు; విశ్వేదేవ = విశ్వేదేవ; గణంబు = సమూహములు; జనించె = పుట్టెను; వారలు =
 వారు; అపుత్రకులు = పుత్రులు లేనివారు; అనన్ = అని; పరిగిరి = ప్రసిద్ధులైరి; సాధ్య = సాధ్య; అను
 = అనెడి; దాని = ఆమె; కి = కు; సాధ్య = సాధ్యుల; గణంబులు = సమూహములు; పుట్టె = పుట్టెను;
 వాని = వాని; కిన్ = కి; అర్థసిద్ధి = అర్థసిద్ధి; అను = అనెడి; వాడు = వాడు; పుట్టె = పుట్టెను; మరుత్వతి
 = మరుత్వతి; అను = అనెడి; దాని = ఆమె; కి = కు; మరుత్వంతుడు = మరుత్వంతుడు; జయంతుండు
 = జయంతుడు; అను = అనెడి; వారలు = వారు; ఉదయించిరి = పుట్టిరి; జయంతుండు =
 జయంతుడు; వాసుదేవ = నారాయణుని; అంశజుండు = అంశతో పుట్టినవాడు; ఐన = అయిన;
 ఉపేంద్రుండు = ఉపేంద్రుడు; అనంబడి = అని తెలియబడి; వినుతి = ప్రసిద్ధి; ఒందె = పొందెను;
 ముహూర్త = ముహూర్త; అను = అనెడి; దాని = ఆమె; కి = కు; సకల = సర్వ; భూతముల = జీవుల;
 కున్ = కు; ఆయా = ఆయా; కాలంబులన్ = కాలానుసరమై; కలిగెడున్ = కలిగెడి; ఆయా = ఆయా;
 ఫలాఫలములను = మంచి చెడు ఫలితములను; ఇచ్చు = ఇచ్చెడి; మౌహర్తికులు = మౌహర్తికులు;
 అనియెడు = అనెడు; దేవ = దేవతల; గణంబులు = సమూహములు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; సంకల్ప =
 సంకల్ప; అను = అనెడి; దాని = ఆమె; కి = కు; సంకల్పుండు = సంకల్పుడు; ఉదయించెన్ = పుట్టెను;
 ఆ = ఆ; సంకల్పున్ = సంకల్పుని; కున్ = కి; కాముండు = కాముడు; జన్మించె = పుట్టెను; వసువు =
 వసువు; అను = అనెడి; దాని = ఆమె; కి = కు; ద్రోణుండును = ద్రోణుడు; ప్రాణుండును = ప్రాణుడు;
 ధ్రువుండును = ధ్రువుండు; అర్కుండును = అర్కుండు; అగ్నియు = అగ్ని; దోషుండును = దోషుండు;
 వస్తువును = వస్తువు; విభావసువును = విభావసువు; అనన్ = అనగా; ఎనమండ్రు =
 ఎనిమిదిమంది; వసువులు = వసువులు {అష్టవసువులు - 1ద్రోణుడు 2ప్రాణుడు 3ధ్రువుండు

4అర్కుండు 5అగ్ని 6దోషుండు 7వస్తువు 8విభావసువు (ఇంకొక క్రమముకూడ కలదు));

ఉదయంబునొందిరి = పుట్టిరి; అందు = వారిలో; ద్రోణున్ = ద్రోణుని; కున్ = కి; అభిమతి = అభిమతి;
అను = అనెడి; భార్య = భార్య; అందు = అందు; హర్ష = హర్షుడు; శోక = శోకుడు; భయ = భయుడు;
ఆదులు = మొదలగువారు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; ప్రాణున్ = ప్రాణుని; కున్ = కి; భార్య = భార్య; ఐన =
అయిన; ఊర్జస్వతి = ఊర్జస్వతి; అందు = అందు; సహుడును = సహుడు; ఆయువును = ఆయువు;
పురోజవుండునున్ = పురోజవుడు; అను = అనెడి; వారలు = వారు; కలిగిరి = పుట్టిరి; ధ్రువున్ =
ధ్రువుని; కున్ = కి; భార్య = భార్య; అగు = అయిన; ధరణి = ధరణి; అందు = అందు; వివిధంబులు =
అనేక రకములు; అగు = అయిన; పురంబులు = పురములు; పుట్టెన్ = పుట్టెను; అర్కున్ = అర్కుని;
కు = కి; భార్య = భార్య; అగు = అయిన; వాసన = వాసన; అందు = అందు; తర్ష = తర్షుడు; ఆదులు =
మొదలగువారు; ఉదయించిరి = పుట్టిరి; అగ్ని = అగ్ని; కి = కి; భార్య = భార్య; ఐన = అయిన;
వసోర్ధార = వసోర్ధార; అందు = అందు; ద్రవిణక = ద్రవిణకుడు; ఆదులు = మొదలగువారు; పుట్టిరి =
పుట్టిరి; మఱియున్ = ఇంకను; కృత్తికల = కృత్తికల; కు = కు; స్కందుండు = స్కందుడు; కలిగెన్ =
పుట్టెను; ఆ = ఆ; స్కందున్ = స్కందున; కు = కు; విశాఖ = విశాఖుడు; ఆదులు = మొదలగువారు;
ఉదయించిరి = పుట్టిరి; దోషున్ = దోషుని; కు = కి; శర్వరి = శర్వరి; అను = అనెడి; భార్య = భార్య;
అందు = అందు; హరి = నారాయణుని; కళ = అంశ; అగు = అయిన; శింశుమారుండు =
శింశుమారుడు; ఉదయించె = పుట్టెను; వస్తువున్ = వస్తువు; కున్ = కు; ఆంగిరస = ఆంగిరస;
అందు = అందు; విశ్వకర్మ = విశ్వకర్మ; అను = అనెడి; శిల్పాచార్యుండు = శిల్పాచార్యుడు;
ఉదయంబందెన్ = పుట్టెను; ఆ = ఆ; విశ్వకర్మ = విశ్వకర్మ; కున్ = కు; ఆకృతి = ఆకృతి; అను = అనెడి;
సతి = భార్య; అందున్ = అందు; చాక్షుషుండు = చాక్షుషుడు; అను = అనెడి; మనువు = మనువు;
జనియించెన్ = పుట్టెను; ఆ = ఆ; మనువు = మనువు; వలన = వలన; విశ్వలు = విశ్వలు; సాధ్యులు
= సాధ్యులు; అను = అనెడి; వారు = వారు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; విభావసున్ = విభావసువున; కున్ =
కు; ఉష = ఉష; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; అందు = అందు; వృష్టియు = వృష్టి; రోచియున్ =
రోచి; ఆతపుండును = ఆతపుడు; జనించిరి = పుట్టిరి; అందున్ = అందు; ఆతపుని = నాతపుని; కి =
కి; పంచయాముండు = పంచయాముడు; అను = అనెడి; దివస = పగలుని; అభిమాన =
అభిమానించెడి; దేవత = దేవత; జనియించె = పుట్టెను; శంకర = ఆదిశంకరుని; అంశజుండు =
అంశతో పుట్టిన వాడు; అయిన = అయిన; భూతున్ = భూతుని; కు = కి; సురూప = సురూప; అను
= అనెడి; భార్య = భార్య; అందు = అందు; కోట్ల = కోట్లకొద్దీ; సంఖ్యలు = సంఖ్యలలో నుండు వారు;

ఐన = అయిన; రుద్రగణంబులు = రుద్రగణములు; ఉదయించిరి = పుట్టిరి; మఱియు = ఇంకను;
 రైవతుండు = రైవతుడు; అజుండు = అజుడు; భవుండు = భవుడు; భీముండు = భీముడు; వాముండు
 = వాముడు; ఉగ్రుండు = ఉగ్రుడు; వృషాకపియున్ = వృషాకపి; అజైకపాత్తున్ = అజైకపాత్తు;
 అహిర్భుధ్వుండు = అహిర్భుధ్వుండు; బహురూపుండు = బహురూపుడు; మహాంతుండున్ =
 మహాంతుడు; అను = అనెడి; వారలు = వారు; రుద్రపారిషదులును = రుద్రునికి అనుచరులు,
 ప్రమథగమములు; అతి = మిక్కిలి; భయంకరులు = భీకరులు; అయిన = అయిన; ప్రేతులను =
 ప్రేతములు; వినాయకులును = వినాయకులు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; అంగిరసుండు = అంగిరసుడు; అను
 = అనెడి; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; కి = కి; స్వధ = స్వధ; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; అందున్ = అందు;
 పితృగణంబులు = పితృగణములు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; సతి = సతి; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; కు =
 కు; అద్వర = అధర్వణ; వేద = వేదము నందు; అభిమాన = ఆపేక్ష కలిగిన; దేవతలు = దేవతలు;
 పుట్టిరి = పుట్టిరి; కృశాశ్వున్ = కృశాశ్వున; కున్ = కి; అర్చి = అర్చి; అను = అనెడి; భార్య = భార్య;
 అందు = అందు; ధూమ్రకేశుండు = ధూమ్రకేశుడు; అను = అనెడి; పుత్రుండు = కుమారుడు;
 ఉదయించె = పుట్టెను; వేదశిరున్ = వేదశిరున; కు = కి; ధిషణ = ధిషణ; అను = అనెడి; భార్య =
 భార్య; అందు = అందు; దేవలుడును = దేవలుడు; వయనుండును = వయనుడు; మనువునున్ =
 మనువు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; తార్క్షున్ = తార్క్షుని, (కశ్యపుని నామాంతరం తార్క్షుడు); కు = కి; వినత =
 వినత; కద్రువ = కద్రువ; పతంగి = పతంగి; యామిని = యామిని; అన = అని; నలువురు =
 నలుగురు; భార్యలు = భార్యలు; అందు = వారిలో; పతంగి = పతంగి; కిన్ = కి; పక్షులు = పక్షులు;
 పుట్టి = పుట్టెను; యామిని = యామిని; కి = కి; శలభంబులు = శలభములు; పుట్టి = పుట్టెను; వినత =
 వినత; కు = కు; సాక్షాత్కరించిన = ప్రత్యక్ష; యజ్ఞాధిపతి = నారాయణుని {యజ్ఞాధిపతి -
 యజ్ఞములకు అధిపతి, విష్ణువు}; కి = కి; వాహనంబు = వాహనము; అయిన = అయినట్టి;
 గరుడుండును = గరుడుడు; సూర్యున్ = సూర్యుని; కు = కి; సారథి = సారథి; ఐన = అయినట్టి;
 అనూరుండును = అనూరుడు; జనియించిరి = పుట్టిరి; కద్రువ = కద్రువ; కున్ = కు; పెక్కు =
 అనేకమైన; తెఱగులు = విధములైనవి; అగు = అయినట్టి; భుజంగమంబులు = పాములు; పుట్టి =
 పుట్టెను; చంద్రున్ = చంద్రున; కున్ = కు; కృత్తిక = కృత్తిక; ఆది = మొదలైన; నక్షత్రంబులు =
 నక్షత్రములు; భార్యలు = భార్యలు; అయినను = అయినప్పటికిని; వారల = వారి; అందు = లో;
 చంద్రుండు = చంద్రుడు; రోహిణి = రోహిణి; అందు = ఎడల; మాత్రము = మాత్రము; మోహితుండు =
 ప్రేమగలవాడు; అగుటన్ = అగుట; చేసి = వలన; దక్ష = దక్షుని; శాపంబునన్ = శాపమువలన;

క్షయరోగ = క్షయరోగమున; గ్రస్తుడు = లోనైనవాడు; ఐ = అయ్యి; సంతానంబు = సంతానమును;
 పడయనేరడు = పొందలేని వాడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను; అంత = అంతట; దక్ష = దక్షుని;
 ప్రసాదంబున = అనుగ్రహమున; క్షయపీడితంబులు = క్షయచే బాధింపబడునవి; అగు = అయిన;
 పోడశ = పదహారు; కళలన్ = కళలను; మరలన్ = మళ్ళీ; పొందె = పొందెను; మఱియును =
 ఇంకను.

భావము:

వారెవరంటే భానువు, లంబ, కకుప్పు, జామి, విశ్వ, సాధ్య, మరుత్వతి, వసువు, ముహూర్త, సంకల్ప
 అనే పదిమంది దక్షుని కుమార్తెలు ధర్మునకు భార్యలై కొడుకులను కన్నారు. వారెవరంటే
 భానువుకు వేదముషభుడు పుట్టాడు. అతనికి ఇంద్రసేనుడు జన్మించాడు. అంబకు విద్యోతుడు
 పుట్టాడు. అతనికి స్తనుడు, ఇత్నువు అనే కుమారులు కలిగారు. కకుభేవికి సంకుటుడు పుట్టాడు.
 అతనికి కీకటుడు జన్మించాడు. కీకటునకు దుర్గాభిమానులైన దేవతలు జన్మించారు. జామిదేవికి
 దుర్గభూములకు అధిష్ఠాన దేవతలు జన్మించారు. వారికి స్వర్గుడు, నంది పుట్టారు. విశ్వకు
 విశ్వేదేవతలు జన్మించారు. వారు సంతానం లేనివారయ్యారు. సాధ్యకు సాధ్యగణాలు పుట్టారు.
 వానికి అర్థసిద్ధి అనేవాడు జన్మించాడు. మరుత్వతికి మరుత్వతుడు, జయంతుడు అనేవారు
 కలిగారు. వారిలో జయంతుడు శ్రీమన్నారాయణుని అంశతో పుట్టి ఉపేంద్రుడు అనే పేరుతో
 ప్రసిద్ధిని పొందాడు. ముహూర్తకు సకల ప్రాణులకు ఆయా కాలాలలో కలిగే ఆయా ఫలితాలాను
 ఇచ్చే మౌహూర్తికులు అనే దేవసమూహం పుట్టింది. సంకల్పకు సంకల్పుడు జన్మించాడు. ఆ
 సంకల్పునకు కాముడు పుట్టాడు. వసువుకు ద్రోణుడు, ప్రాణుడు, ధ్రువుడు, అర్కుడు, అగ్ని, దోషుడు,
 వస్తువు, విభావసువు అనే ఎనిమిదిమంది వసువులు పుట్టారు. వారిలో ద్రోణునకు అభిమతి అనే
 భార్య వల్ల హర్షుడు, శోకుడు, భయుడు మొదలైనవారు పుట్టారు. ప్రాణునకు ఊర్జస్వతి అనే భార్య
 వల్ల సహుడు, ఆయువు, పురోజవుడు అనే కుమారులు కలిగారు. ధ్రువునకు ధరణి అనే భార్య వల్ల
 వివిధ పురాలు కలిగాయి. అర్కునికి వాసన అనే భార్య వలన తర్షుడు మొదలైనవారు
 జన్మించారు. అగ్నికి వసోర్ధార అనే భార్యవల్ల ద్రవిణకుడు మొదలైనవారు పుట్టారు. కృత్తికలకు
 స్కందుడు జన్మించాడు. ఆ స్కందునకు విశాఖుడు మొదలైనవారు పుట్టారు. దోషునకు శర్వరి అనే
 భార్య వల్ల విష్ణువు యొక్క అంశ అయిన శిశుమారుడు పుట్టాడు. వస్తువుకు ఆంగిరస అనే భార్య
 వల్ల విశ్వకర్మ అనే శిల్పాచార్యుడు పుట్టాడు. ఆ విశ్వకర్మకు ఆకృతి అనే భార్య వల్ల చాక్షుషుడు అనే

మనువు జన్మించాడు. ఆ మనువు వల్ల విశ్వం, సాధులు అనేవాళ్ళు పుట్టారు. విభావసునకు ఉష అనే భార్య వల్ల వృష్టి, రోచిస్సు, ఆతపుడు జన్మించారు. వారిలో ఆతపునికి పంచయాముడు అనే దినాధిదేవత పుట్టాడు. శంకరుని అంశతో పుట్టిన భూతునకు సురూప అనే భార్య వల్ల కోట్లకొలది రుద్రగణాలు పుట్టారు. అంతేకాక రైవతుడు, అజడు, భవుడు, భీముడు, వాముడు, అగ్రుడు, వృషాకపి, అజైకపాత్తు, అహిర్బుధ్వుడు, బహురూపుడు, మహాంతుడు అనేవాళ్ళు, రుద్రపారిషదులు, మిక్కిలి భయంకరాకారులైన ప్రేతలు, వినాయకులు జన్మించారు. అంగిరసుడు అనే ప్రజాపతికి స్వధ అనే భార్య వల్ల పితృగణాలు పుట్టారు. సతి అనే భార్యకు అధర్వవేదాన్ని అభిమానించే దేవతలు పుట్టారు. కృతాశ్వునకు అర్చిస్సు అనే భార్య వల్ల ధామ్రకేశుడు అనే కుమారుడు కలిగాడు. వేదశిరస్సుకు ధిషణ అనే భార్య వల్ల దేవలుడు, వయునుడు, మనువు జన్మించారు. కశ్యపునిత తార్క్షుడు అను నామాంతరం కలదు. అతనికి వినత, కద్రువ, పతంగి, యామిని అని నలుగురు భార్యలు. అందులో పతంగికి పక్షులు పుట్టాయి. యామినికి శలభాలు పుట్టాయి. వినత తనకు సాక్షాత్కరించిన యజ్ఞాధిపతికి వాహనమైన గరుత్మంతుని, సూర్యునికి సారథి అయిన అనూరుని కన్నది. కద్రువకు రకరకాల పాములు జన్మించాయి. చంద్రునికి కృత్తిక మొదలైన నక్షత్రాలు భార్యలు. చంద్రుడు తన భార్యలలో రోహిణిని అధిక మోహంతో చూచి మిగిలిన భార్యలను నిర్లక్ష్యం చేసి దక్షుని శాపం వల్ల క్షయరోగాన్ని పొంది సంతానం లేనివాడైనాడు. తరువాత దక్షుని దయవల్ల క్షయవల్ల తొలగిన కళలను తిరిగి పొందాడు. ఇంకా...

6-255-సీ.

కామితప్రదుఁ డైన కశ్యపు కౌగిలఁ-

ముచ్చట దీర్తు రే ముద్ధరాంధు;

అఖిల లోకములకు నవ్వలై జగ మెల్లఁ-

బ్రాజింప నుండు రే పువ్వబోండ్లు;

బలియు రై పుత్రులు పౌత్రులు త్రిజగంబు-

లేలంగఁ జాతు రే యిందుముఖులు;

ముంగొంగు పసిడి యై మూల్గు పుణ్యంబుల-

విష్ణువేంగుదు రెట్టి వింతరాంధు;

6-255.1-తే.

వారి కలగంప కడుపుల నేరుపఱప

నరిది బిడ్డలఁ బడసిన బిరుదు సతుల

నామములు నన్వయంబులు నీమనంబు

పూనఁజెప్పుదు వినవయ్య! మానవేంద్ర!

టీకా:

కామిత = కోరినవి; ప్రదుడు = ఇచ్చెడివాడు; ఐన = అయిన; కశ్యపు = కశ్యపుని; కౌగిట = కౌగిట
యందు; ముచ్చట = ముచ్చటలు; తీర్తురు = తీర్చెదరు; ఏ = ఏ; ముద్దరాంధ్రు = ముగ్ధులు; అఖిల =
సమస్తమైన; లోకముల = లోకముల; కున్ = కు; అవ్వలు = తల్లులు; ఐ = అయి; జగము = జగత్తు;
ఎల్లన్ = అంతయును; పూజింపన్ = సేవించుతుండగా; ఉందురు = ఉండెదరు; ఏ = ఏ;
పువ్వుబోండ్లు = స్త్రీలు {పువ్వుబోణి - పువ్వుల వంటి సున్నితమైనామె, స్త్రీ}; బలియురు =
బలవంతులు; ఐ = అయ్యి; పుత్రులు = కుమారులు; పౌత్రులు = మనుమలు; త్రిజగంబులు =
ముల్లోకములు; ఏలంగ = పరిపాలించుతుండగ; చూతురు = చూస్తుంటారు; ఏ = ఏ;
ఇందుముఖులు = స్త్రీలు {ఇందుముఖి - ఇంద (చంద్రుని) వంటి ముఖి (ముఖముగలదామె), స్త్రీ};
మున్ = ముందరివైపు; కొంగు = కొంగునగల; పసిడి = బంగారము; ఐ = అయ్యి; మూల్గు =
పోగుపడెడి; పుణ్యంబుల = పుణ్యములతో; విజ్ఞవీగుదురు = గర్వించెదరు; ఎట్టి = ఎటువంటి;
వింతరాంధ్రు = వింతస్త్రీలు;
వారి = వారి యొక్క; కలగంప = కలగూరగంప (అనేకరకములైన); కడుపులన్ = గర్భముల;
ఏరుపఱుపన్ = తరచిచూసిన; అరిది = దుర్లభమైన; బిడ్డలన్ = సంతానమును; పడసిన = పొందిన;
బిరుదు = ప్రసిద్ధమైన; సతుల = స్త్రీల; నామములున్ = పేర్లు; అన్వయంబులు = వంశములు; నీ = నీ
యొక్క; మనంబు = మనసున; పూనన్ = పట్టునట్లు; చెప్పుదు = చెప్పెదను; విను = వినుము; అయ్య
= తండ్రి; మానవేంద్ర = రాజా.

భావము:

రాజా! ఏ ముద్దరాంధ్రు కోరిన కోరికలను తీర్చే కశ్యపుని కౌగిలిలో ముచ్చటలు తీరుస్తారో, ఏ
పూబోడులు సర్వలోకాలకు తల్లులై లోకులందరి పూజలు అందుకుంటారో, ఏ చంద్రముఖులు
తమ కొడుకులు, మనుమలు ముల్లోకాలను పాలించడాన్ని చూస్తారో, ఏ వింత కాంతలు

ముంగొంగు బంగారమైన పుణ్యాలతో పొంగి పోతుంటారో ఆ దక్షప్రజాపతి పుత్రికలైన
సతీమతల్లుల అంతులేని సంతాన సౌభాగ్యాలను లెక్కింపలేము. ఆ పుణ్యస్థల పేర్లను, వంశాలను
నీ మనస్సు కెక్కేవిధంగా చెప్తాను. విను.

6-256-త.

అదితియున్ దితి కాష్ఠయున్ దను వయ్యరిష్టయుఁ దావుయు
న్నదనఁ గ్రోధవశాఖ్యయున్ సురసాఖ్యయున్ సురభిన్ మునిన్
మొదలుగాఁ దిమియున్నిళాఖ్య సుముఖ్య యా సరమాదిగా
ముదిత లెన్నఁగఁ గన్న సంతతి ముజ్జగంబుల భూవరా!

"(తరలము.) అదితియున్....." పద్యం మాటుగా

"6-256/1-వ.

అదితియు దితియుఁ కాష్ఠయు నరిష్టయు సారసయు నిళయు మునియుఁ గ్రోధవశయుఁ
దావుయు సురభియు సరమయుననఁ బదమువ్వురు గల రందు."

అను వచనము వ్రాతప్రతులఁ గానిపించెడి.

(దనువు తిమి పేర్లు లేవు)

- తంజనగరము - తేవప్పేరుమాల్లయ్య వారి ప్రతి

టీకా:

అదితియున్ = అదితి; దితి = దితి; కాష్ఠయున్ = కాష్ఠ; తనువు = తనువు; అరిష్ట = అరిష్ట; తావుయున్
= తావు; అదనన్ = మరియు; క్రోధవశాఖ్యయున్ = క్రోధవశ అను పేరు గలమె; సురసాఖ్యయున్ =
సురస అను పేరు గలమె; సురభిన్ = సురభి; మునిన్ = ముని; మొదలుగాన్ = ముందుగా;
తిమియున్ = తిమి; ఇళాఖ్య = ఇళ అను పేరు గలమె; సుముఖ్య = బహుముఖ్యురాలు; ఆ = ఆ;
సరమ = సరమ; ఆదిగా = మొదలైన; ముదితలు = స్త్రీలు; ఎన్నగన్ = ప్రసిద్ధముగ; కన్న = పొందిన;
సంతతి = సంతానము; ముజ్జగంబులన్ = ముల్లోకములను; భూవర = రాజా.

భావము:

రాజా! అదితి, దితి, కాష్ఠ, దనువు, అరిష్ట, తామ్ర, క్రోధవశ, సురస, సురభి, ముని, తిమి, ఇళ, సరమ అనే పదముగ్గురు కశ్యపుని భార్యల సంతానంతో ముల్లోకాలు నిండిపోయాయి.

6-257-సీ.

చాలంగ దిమికిని జలచరంబులు పుట్టె-

శ్వాపదంబులు పుట్టి సరమ యందు;

సురభికి మహిషాది సురభులు జనియించె-

దామ్రకు శ్వేన గృ^{త్}ములు గలిగె;

మునికి నప్పరసల మూకలు జనియించె-

నిళగనె భూరుహ ములను; గ్రోధ

వశ కుద్భవిల్లె దుర్^వార సర్పంబులు; -

సరి యాతుధానులు సురస కరయ

6-257.1-తే.

నుప్పతిల్లిరి; గంధర్వు లొక్క మొగి న

రిష్టకు సుతు; ల్దనువునకు ద్రిదశ రిపులు

పదియునెనమండ్రు నై నట్టి విదితబలులు

వారి నామాన్వయంబుల గోరి వినుము.

టీకా:

చాలంగన్ = మిక్కిలిగా; తిమి = తిమి; కి = కి; జలచరంబులు = నీట తిరుగు జంతువులు
{జలచరంబులు - నీట తిరుగు జంతువులు}; పుట్టె = పుట్టెను; మఱి = మరి; శ్యాపదులు = పులులు
మొదలగు ఘాతక జంతువులు; సరమ = సరమ; కునున్ = కు; ప్రజలు = సంతానము; సురభి =
సురభి; కి = కి; మహిష = ఎద్దు; ఆది = మొదలైన; సురభులు = చీలిన గిట్టలు గల జంతువులు
{సురభులు - చీలిన గిట్టలు గల జంతువులు}; జనియించె = పుట్టెను; తామ్ర = తామ్ర; కు = కు; శ్యేన
= డేగ; గృధ్రములు = గద్దలు; కలిగె = పుట్టెను; ముని = ముని; కిన్ = కి; అప్పరసల = అప్పరసల;
మూకలు = సమూహములు; జనియించె = పుట్టెను; ఇళ = ఇళ; కనె = పడసెను; భూరుహములను
= చెట్లను; క్రోధవశ = క్రోధవశ; కు = కు; ఉద్భవిల్లె = జనించెను; దుర్వార = వారింపరాని; సర్పంబులు
= పాములు; సరి = చక్కగా; యాతుధానులు = ఒక జాతి పిశాచములు; సురస = సురస; కున్ = కు;
అరయ = చూడగా; ఉప్పతిల్లిరి = పుట్టిరి;
గంధర్వులు = గంధర్వులు; ఒక్క = ఒక్క; మొగిన్ = వరుసగా; అరిష్ట = అరిష్ట; కు = కు; సుతుల్ =
పుత్రులు; తనువున్ = తనువున; కు = కు; త్రిదశరిపులు = రాక్షసులు (దేవతల శత్రువులు)
{త్రిదశరిపులు - రాక్షసులు (దేవతల శత్రువులు)}; పదియునేనమండ్రు = పద్దెనిమిదిమంది (18);
ఐనట్టి = అయినట్టి; విదిత = ప్రసిద్ధమైన; బలులు = బలము గలవారు; వారి = వారి యొక్క; నామ =
పేర్లు; అన్వయంబులు = వంశములు; కోరి = పూని; వినుము = వినుము.

భావము:

తిమికి తిమింగలాలు మొదలైన జలచరాలు జన్మించాయి. సరమకు పులులు మొదలైన
క్రూరజంతువులు జన్మించాయి. సురభికి ఎద్దులు మొదలైన పశుసంతతి కలిగింది. తామ్రకు డేగలు,
గద్దలు మొదలైన పక్షి సమూహం జన్మించింది. మునికి అప్పరసలు పుట్టారు. ఇళ వృక్షాలను
కన్నది. క్రోధవశకు భయంకరమైన సర్పాలు జన్మించాయి. సురసకు యాతుధానులు అనబడే
పిశాచులు జన్మించారు. అరిష్టకు గంధర్వులు పుట్టారు. దనువుకు దేవతల శత్రువులు,
బలవంతులు అయిన పద్దెనిమిది మంది దానవులు జన్మించారు. వారి పేర్లు, వంశాలను చెప్తాను.
విను.

ద్విమూర్ధుండును, శంబరుండును, నరిష్టుండును, హయగ్రీవుండును, విభావసుండును,
 నయోముఖుండును, శంకుశిరుండును, స్వర్భానుండును, గపిలుండును, నరుణీయుఁ,
 బులోముండును, వృషపర్వుండును, నేకచక్రుండును, ననుతాపకుండును, ధూమ్రకేశుండును,
 విరూపాక్షుండును, దుర్జయుండును, విప్రచిత్తియు ననువారలు వీరలలోన స్వర్భానునకు సుభద్ర
 యను కన్యక పుట్టి; దాని నముచి వివాహం బయ్యె; వృషపర్వునకు శర్మిష్ఠ యను కూతురు పుట్టి;
 దాని నహుష పుత్రుండైన యయాతి పెండ్లియయ్యె; వైశ్వానరునకు నుపదానవి, హయశిరస,
 పులోమ, కాలక యను నలువురు పుత్రిక లుదయించి; రంధు నుపదానవి హిరణ్యాక్షునకుం బత్ని
 యయ్యె; హయశిరసను గ్రతువు వివాహంబయ్యె; పులోమ కాలకలను నిరువురను గశ్యపప్రజాపతి
 చతుర్ముఖుని వాక్యంబునఁ గైకొనియె; నా యిరువురకును సమరకోవిదు లయిన దానవులు
 పౌలోమ కాలకేయు లనం బుట్టిరి; మఱియు నా యిరువురకును నలువదివేల రాక్షసులు
 జన్మించిరి; వారు యజ్ఞకర్మంబులకు విఘాతకులై వర్తింప వారి నింద్రునకుం బ్రియంబుగా నీ
 పితామహుం డగు నర్జునుండు వధించె మఱియు విప్రచిత్తి సింహిక యనుదాని యందు రాహు
 ప్రముఖంబుగాఁ గల కేతు శతంబును బడసి; వారలు గ్రహత్వంబుఁ గైకొనిరి; మఱియుం
 బురాణపురుషుండైన శ్రీమన్నారాయణుండు దన యంశంబునఁ బరమభాగ్యవతి యయిన
 యదితి గర్భంబున నుదయించె; నా యదితి వంశంబును విదితంబుగా వినిపించెద
 సావధానుండవై వినుము; వివస్వంతుడును, నర్యముండును, బూషుండును, ద్వష్టయు, సవితయు,
 భగుండును, ధాతయు, విధాతయు, వరుణుండును, మిత్రుండును, శక్తుండును, నురుక్రముండును
 నను ద్వాదశాదిత్యులు జన్మించి రంధు వివస్వంతునకు శ్రాద్ధదేవుం డను మనువు సంజ్ఞాదేవి
 యందు నుదయించె; మఱియు యముండు యమియు నను నిరువురు మిథునంబుగా
 నుదయంబు నొందిరి. వెండియు నా సంజ్ఞాదేవి బడబా స్వరూపంబు నొంది యశ్వనీదేవతలం
 గనియె; ఛాయాదేవి యందు శనైశ్చరుండును, సావర్ణి యను మనువును దపతి యను
 కన్యకయుం బుట్టిరి; యా తపతిని సంవరణుండు వరియించె; నర్యమునకు మాతృక యను
 పత్నియందుఁ జర్షణ లుదయించిరి; వారి మూలంబున మనుష్యజాతి యీలోకంబున స్థిరంబుగా
 నుండు నట్లు బ్రహ్మదేవునిచేఁ గల్పింపంబడె; పూషుండు భర్గునిఁ జూచి దంతంబులు
 వివృతంబులుగా నగిన, నతండు క్రోధించి దంతంబు లూడనడచిన నాటనుండియు, భగ్నదంతు
 డయి యనపత్యుండయి పిష్టాదులు భక్షించుచుండె; ద్వష్టకు దైత్యానుజ యైన రచన యను
 కన్యకకు నధిక బలాధ్యుం డగు విశ్వరూపుండు పుట్టి; నంత నా దేవతలు, బృహస్పతి గోపించి

తలంగి పోయినం, దమకు నా విశ్వరూపుని నాచార్యునింగా వరియించి" రని చెప్పిన విని
శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె.

టీకా:

ద్విమూర్ధుండును = ద్విమూర్ధుడు; శంబరుండును = శంబరుడు; అరిష్టుండును = అరిష్టుడు;
హయగ్రీవుండును = హయగ్రీవుడు; విభావసుండును = విభావసుడు; అయోముఖుండును =
అయోముఖుడు; శంకుశిరుండును = శంకుశిరుడు; స్వర్భానుండును = స్వర్భానుడు;
కపిలుండునున్ = కపిలుండు; అరుణియున్ = అరుణి; పులోముండును = పులోముండు;
వృషపర్వుండునున్ = వృషపర్వుండు; ఏకచక్రుండునున్ = ఏకచక్రుండు; అనుతాపకుండును =
అనుతాపకుండు; ధూమ్రకేశుండును = ధూమ్రకేశుండు; విరూపాక్షుండును = విరూపాక్షుండు;
దుర్జయుండును = దుర్జయుండు; విప్రచిత్తియున్ = విప్రచిత్తి; అను = అనెడి; వారలు = వారు; వీరల
= వీరి; లోన = లో; స్వర్భానున్ = స్వర్భానున; కు = కు; సుభద్ర = సుభద్ర; అను = అనెడి; కన్యక =
కుమార్తె; పుట్టి = పుట్టెను; దానిన్ = ఆమెను; నముచి = నముచి; వివాహంబయ్యె =
వివాహమాడెను; వృషపర్వున్ = వృషపర్వున; కు = కు; శర్మిష్ఠ = శర్మిష్ఠ; అను = అనెడి; కూతురు =
పుత్రిక; పుట్టి = పుట్టెను; దానిన్ = ఆమెను; నహలష = నహలషుని; పుత్రుండు = కుమారుడు; ఐన =
అయిన; యయాతి = యయాతి; పెండ్లియయ్యె = వివాహమాడెను; వైశ్వానరున్ = వైశ్వానరున;
కునున్ = కు; ఉపదానవి = ఉపదానవి; హయశిరస = హయశిరస; పులోమ = పులోమ; కాలక =
కాలక; అను = అనెడి; నలువురు = నలుగురు (4); పుత్రికలు = కుమార్తెలు; ఉదయించిరి = పుట్టిరి;
అందునున్ = వారిలో; ఉపదానవి = ఉపదానవి; హిరణ్యాక్షున్ = హిరణ్యాక్షున; కున్ = కు; పత్ని =
భార్య; అయ్యె = అయ్యెను; హయశిరసను = హయశిరసను; క్రతువు = క్రతువు; వివాహంబయ్యె =
వివాహమాడెను; పులోమ = పులోమ; కాలకలను = కాలకలను; ఇరువురను = ఇద్దరిని (2); కశ్యప =
కశ్యపుడు యనెడి; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; చతుర్ముఖుని = బ్రహ్మదేవుని (చతుర్ముఖుడు - చతుర్
(నాలుగు) ముఖుడు (ముఖములు గలవాడు), బ్రహ్మ; వాక్యంబునన్ = మాట ప్రకారము;
కైకొనియెన్ = చేపట్టెను; ఆ = ఆ; ఇరువురు = ఇరువుర; కునున్ = కు; సమర = యుద్ధము
చేయుటలో; కోవిదులు = మిక్కిలి నేర్పరులు; అయిన = అయిన; దానవులు = రాక్షసులు; పౌలోమ =
పౌలోములు; కాలకేయులు = కాలకేయులు; అనన్ = అనగా; పుట్టిరి = పుట్టిరి; మఱియున్ =
ఇంకను; ఆ = ఆ; ఇరువురు = ఇద్దరి (2); కునున్ = కు; అఱువదివేల = అరవైవేల (60,000);

రాక్షసులు = రాక్షసులు; జన్మించిరి = పుట్టిరి; వారు = వారు; యజ్ఞకర్మంబుల్ = యజ్ఞకర్మముల; కు =
 కు; విఘాతకులు = చెరుపుచేయువారు; ఐ = అయ్యి; వర్తింపన్ = నడచుచుండగా; వారిన్ = వారిని;
 ఇంద్రున్ = ఇంద్రున; కున్ = కి; ప్రియంబుగా = ప్రియ మగునట్లు; నీ = నీ యొక్క; పితామహుండు =
 తాత; అగు = అయిన; అర్జునుండు = అర్జునుడు; వధించె = సంహరించెను; మఱియు = ఇంకను;
 విప్రచిత్తి = విప్రచిత్తి; సింహిక = సింహిక; అను = అనెడి; దాని = ఆమె; అందు = అందు; రాహు =
 రాహువు; ప్రముఖంబుగాన్ = మొదలైనవారై; కల = ఉన్నట్టి; కేతు = కేతువు; శతంబును =
 నూరుమందిని (100); పడసె = పొందెను; వారలు = వారు; గ్రహత్వంబున్ = గ్రహములుగా
 యుండుటను; కైకొనిరి = చేపట్టిరి; మఱియున్ = ఇంకను; పురాణపురషుండు = ఆదిపూరుషుడు
 {పురాణపురుషుడు - పురాణ (అతిపూర్వకాలపు, ఆదినుండి ఉన్నవాడైన) పురుషుడు, విష్ణువు};
 ఐన = అయిన; శ్రీమన్నారాయణుండు = విష్ణుమూర్తి {శ్రీమన్నారాయణుడు - శ్రీమత్ (శ్రీమంతమైన)
 నారాయణుడు, విష్ణువు}; తన = తన యొక్క; అంశంబునన్ = అంశతో; పరమ = బహుమిక్కిలి;
 భాగ్యవతి = భాగ్యవంతురాలు; అయిన = అయిన; అదితి = అదితి; గర్భంబునన్ = గర్భములో;
 ఉదయించెన్ = పుట్టెను; ఆ = ఆ; అదితి = అదితి యొక్క; వంశంబును = వంశమును; విదితంబుగా
 = తేటతెల్లముగా; వినిపించెద = చెప్పెదను; సావధానుండవు = సావధానుడవు; ఐ = అయ్యి;
 వినుము = వినుము; వివస్వతుడునున్ = వివస్వతుడు; అర్యముండునున్ = అర్యముడు;
 పూషుండునున్ = పూషుడు; త్వష్టయు = త్వష్ట; సవితయు = సవిత; భగుండును = భగుడు;
 ధాతయు = ధాత; విధాతయు = విధాత; వరుణుండును = వరుణుడు; మిత్రుండును = మిత్రుడు;
 శక్రుండును = శక్రుడు, ఇంద్రుడు; ఉరుక్రముండునున్ = ఉరుక్రముడు; అను = అనెడి;
 ద్వాదశాదిత్యులు = పన్నెడుమంది అదితి పుత్రులు {ద్వాదశాదిత్యులు - 1వివస్వతుడు 2అర్యముడు
 3పూషుడు 4త్వష్ట 5సవిత 6భగుడు 7ధాత 8విధాత 9వరుణుడు 10మిత్రుడు 11శుక్రుడు
 12ఉరుక్రముడు అనెడు పన్నెడుమంది అదితి పుత్రులు}; జన్మించిరి = పుట్టిరి; అందు = అందు;
 వివస్వతున్ = వివస్వతున; కు = కు; శ్రాద్ధదేవుండు = శ్రాద్ధదేవుడు; అను = అనెడి; మనువు =
 మనువు; సంజ్ఞాదేవి = సంజ్ఞాదేవి; అందు = అందు; ఉదయించె = పుట్టెను; మఱియు = ఇంకను;
 యముండు = యముడు; యమి = యమి; అను = అనెడి; ఇరువురు = ఇద్దరు (2); మిథునంబుగాను
 = మిథునముగా; ఉదయంబున్ = పుట్టుకను; ఒందిరి = పొందిరి; వెండియున్ = ఇంకను; ఆ = ఆ;
 సంజ్ఞాదేవి = సంజ్ఞాదేవి; బడబ = ఆడుగుఱ్ఱము యొక్క; స్వరూపంబున్ = స్వరూపమును; ఒంది =
 పొంది; అశ్వనీదేవతలన్ = అశ్వనీదేవతలను; కనియె = పొందెను; ఛాయాదేవి = ఛాయాదేవి; అందు

= అందు; శనైశ్చరుండును = శనీశ్చరుడు; సావర్ణి = సావర్ణి; అను = అనెడి; మనువును = మనువు;
తపతి = తపతి; అను = అనెడి; కన్యకయున్ = పుత్రిక; పుట్టిరి = పుట్టిరి; ఆ = ఆ; తపతిన్ = తపతిని;
సంవరణుండు = సంవరణుడు; వరియించె = వివాహమాడెను; అర్యమున్ = అర్యమున; కు = కు;
మాతృక = మాతృక; అను = అనెడి; పత్ని = పత్ని; అందు = అందు; చర్షణులు = చర్షణులు;
ఉదయించిరి = పుట్టిరి; వారి = వారి; మూలంబునన్ = వలన; మనుష్య = మానవ; జాతి = జాతి; ఈ
= ఈ; లోకంబునన్ = లోకములో; స్థిరంబుగాన్ = స్థిరముగా; ఉండునట్లు = ఉండేట్లు; బ్రహ్మదేవుని =
బ్రహ్మదేవుని; చేన్ = చేత; కల్పింపబడె = సృష్టింపబడెను; పూషుండు = పూషుడు; భర్గునిన్ =
పరమశివుని; చూచి = చూసి; దంతంబులు = దంతములు; వివృతంబులుగా = తెరువబడునట్లుగా;
నగినన్ = నవ్వగా; అతండు = అతడు; క్రోధించి = కోపించి; దంతంబులు = దంతములు;
ఊడనడచిన = ఊడగొట్టిన; నాట = దినము; నుండియు = నుండి; భగ్నదంతుడు = దంతములు
ఊడిన వాడు; అయి = అయ్యి; అనపత్యండు = సంతతి లేని వాడు; అయి = అయ్యి; పిష్ట = పిష్టము,
పిండి; ఆదులు = మొదలైనవానిని; భక్షించుచుండెన్ = తినుచుండెను; త్వష్ట = త్వష్ట; కు = కు;
దైత్యానుజ = దైత్యుల సోదరి; ఐన = అయిన; రచన = రచన; అను = అనెడి; కన్యక = పుత్రిక; కున్ =
కు; అధిక = మిక్కిలి; బల = బలము గలవారిలో; ఆధ్యండు = శ్రేష్ఠుడు; అగు = అయిన;
విశ్వరూపుండు = విశ్వరూపుడు; పుట్టన్ = పుట్టెను; అంతన్ = అంతట; ఆ = ఆ; దేవతలున్ =
దేవతలను; బృహస్పతి = బృహస్పతి; కోపించి = కోపించి; తలంగిపోయినన్ = వెళ్లిపోగా; తమ =
తమ; కున్ = కు; ఆ = ఆ; విశ్వరూపునిన్ = విశ్వరూపుని; ఆచార్యునింగా = గురువుగా; వరియించిరి
= ఎన్నుకొనిరి; అని = అని; చెప్పిన = చెప్పగా; విని = విని; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి =
యోగులలో; ఇంద్రున్ = ఇంద్రున; కున్ = కు; పరీక్షిత = పరీక్షితు; నరేంద్రుండు = రాజు; ఇట్లు = ఈ
విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ద్విమూర్ధుడు, శంబరుడు, అరిష్టుడు, హయగ్రీవుడు, విభావసుడు, అయోముఖుడు, శంకుశిరుడు,
స్వర్భానుడు, కపిలుడు, అరుణి, పులోముడు, వృషపర్వుడు, ఏకచక్రుడు, అనుతాపకుడు,
ధామ్రకేశుడు, విరూపాక్షుడు, విప్రచిత్తి, దుర్జయుడు అని దనువుకు పద్దెనిమిది మంది కుమారులు.
వీరిలో స్వర్భానునికి సుప్రభ అనే కుమార్తె జన్మించింది. ఆమెను నముచి వివాహం చేసుకున్నాడు.
వృషపర్వునికి శర్మిష్ఠ అనే కూతురు పుట్టింది. ఆమెను నహుషుని కుమారుడైన యయాతి పెండ్లి

చేసుకున్నాడు. వైశ్యానరునికి ఉపదానవి, హయశిర, పులోమ, కాలక అనే నలుగురు కుమార్తెలు కలిగారు. వారిలో ఉపదానవి హిరణ్యాక్షునికి భార్య అయింది. హయశిరను క్రతువు వివాహం చేసుకున్నాడు. పులోమ, కాలక అనే ఇద్దరిని బ్రహ్మదేవుని ఆజ్ఞానుసారం కశ్యప ప్రజాపతి భార్యలుగా స్వీకరించాడు. పులోమకు పౌలోముడు, కాలకకు కాలకేయుడు పుట్టారు. వారు యుద్ధనిపుణులైన దానవులు. ఆ ఇద్దరికి అరవై వేలమంది రాక్షసులు జన్మించారు. వారు యజ్ఞకార్యాలకు ఆటంకం కలిగిస్తుండగా నీ తాత అయిన అర్జునుడు వారిని సంహరించి ఇంద్రునికి సంతోషాన్ని కలిగించాడు. విప్రచిత్తి సింహిక అనే భార్య వల్ల రాహువు, కేతువు మొదలైన నూరుగురు కుమారులను కన్నాడు. వారు గ్రహాలుగా మారారు. పురాణ పురుషుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు తన అంశతో అదితికి కుమారుడై పుట్టాడు. ఆ అదితి వంశాన్ని వివరంగా చెప్తాను. జాగ్రత్తగా విను. అదితికి వివస్వతుడు, అర్యముడు, పూషుడు, త్వష్ట, సవిత, భగుడు, ధాత, విధాత, వరుణుడు, మిత్రుడు, శక్రుడు, ఉరుక్రముడు అనే కుమారులు కలిగారు. వారు ద్వాదశాదిత్యులుగా పిలువబడ్డారు. వారిలో వివస్వంతునికి సంజ్ఞాదేవి అనే భార్య వల్ల శ్రాద్ధదేవుడు జన్మించాడు. ఇంకా వారికి యముడు, యమి అనే కవలలు జన్మించారు. ఆ సంజ్ఞాదేవి ఆడుగుట్టం రూపాన్ని ధరించి అశ్వినీ దేవతలను కన్నది. వివస్వంతునికి ఛాయాదేవి అనే భార్య వల్ల శనైశ్చరుడు, సావర్ణి అనే మనువు, తపతి అనే కన్య జన్మించారు. ఆ తపతిని సంవరణుడు వరించాడు. అర్యమునికి మాతృక అనే భార్య వల్ల చర్షణులు జన్మించారు. వారివల్ల మానవ జాతి ఈలోకంలో స్థిరంగా ఉండేవిధంగా బ్రహ్మ ఏర్పాటు చేసాడు. దక్షయజ్ఞంలో పూషుడు శివుణ్ణి చూసి వికృతంగా పళ్ళు బయటపెట్టి వెక్కిరించాడు. శివుడు కోపించి వాని దంతాలను ఊడదన్నాడు. అప్పటినుండి పళ్ళు లేనివాడై, సంతానం లేనివాడై పిండిముద్దలే తినసాగాడు. త్వష్ట భార్య రాక్షసుల సోదరి అయిన రచన. వారిద్దరికి మిక్కిలి బలవంతుడైన విశ్వరూపుడు పుట్టాడు. ఒకసారి దేవతలకు బృహస్పతిపై కోపం రాగా అతడు దేవగురువుగా ఉండక తప్పుకున్నాడు. అప్పుడు దేవతలు ఆ విశ్వరూపుని తమ గురువుగా స్వీకరించారు" అని శుకమహర్షి చెప్పగా విని పరీక్షిత్తు ఇలా అన్నాడు.

షష్ఠ స్కంధము : బృహస్పతి తిరస్కారము

"అరయంగ యోగింద్ర! అద్భుతం బయ్యెడు-

సురలపై నేటికి సురగురుండు

కోపించె? నీతండు గురుభావమున దేవ-

తల కేమి యాపదఁ దలఁగఁ జేసె?

నెఱిగింపు"మనవుడు "నిందుండు త్రిభువనై-

శ్వర్య మదంబున సత్పథంబు

గానక వసు రుద్ర గణములు నాదిత్య-

మరుదశ్య దేవాది మండలములు

6-259.1-తే.

సిద్ధ చారణ గంధర్వ జిహ్వాగాది

సురులు మునులును రంభాది సుందరాంగు

లాడఁ బాడంగ వినుతి చేయంగఁ గొలువఁ

మొక్క భద్రాసనంబున ముక్కుమీఱి.

టీకా:

అరయంగన్ = తరచి చూసినచో; యోగి = యోగులలో; ఇంద్ర = ఇంద్రుని వంటివాడ; అద్భుతంబున్
= ఆశ్చర్యకరము; అయ్యెడున్ = అగుచున్నది; సురల = దేవతల; పై = మీదకి; ఏటి = ఎందుల; కి = కు;
సురగురుండు = బృహస్పతి (సురగురుడు - సుర (దేవతల)కి గురుడు (గురువు), బృహస్పతి);
కోపించెన్ = కోపించెను; ఈతండు = ఇతను; గురు = గురువు ననెడి; భావమున = భావముతో;
దేవతల్ = దేవతల; కున్ = కి; ఏమి = ఏ విధమైన; ఆపదలన్ = ఆపదలను; తలగన్ =
తోలగిపోవునట్లు; చేసెన్ = చేసెను; ఎఱిగింపుము = తెలుపుము; అనవుడు = అనగా; ఇందుండు =
ఇందుడు; త్రిభువన = ముల్లోకములపైన; ఐశ్వర్య = అధికారపు; మదంబునన్ = గర్వమువలన; సత్
= మంచి; పథంబున్ = దారిని; కానక = చూడలేక; వసు = వసువుల; రుద్ర = రుద్రుల; గణములున్ =
సమూహములును; ఆదిత్య = ఆదిత్యుల; మరుత్ = మరుత్తుల; అశ్వదేవా = అశ్వినీదేవతల; ఆది =
మొదలగు; మండలములు = సమూహములును;

సిద్ధ = సిద్ధులు; చారణ = చారణులు; గంధర్వ = గంధర్వులు; జిహ్వాగ = సర్పములు (జిహ్వాగము -

వంకరగా పోవునది, సర్పములు; ఆది = మొదలగువారును; సురలు = దేవతలు; మునులును = మునులును; రంభ = రంభ; ఆది = మొదలగు; సుందరాంగులు = స్త్రీలు {సుందరాంగులు - సుందర (అందమైన) అంగులు (దేహము గలవారు), స్త్రీలు}; ఆడన్ = నాట్యములు చేయుచుండగా; పాడంగ = గీతములు పాడుచుండగా; వినుతి = స్తోత్రము; చేయంగ = చేయుచుండగా; కొలువన్ = సేవించుచుండగా; మ్రొక్క = మొక్కుతుండగా; భద్రాసనంబునన్ = సింహాసనమున {భద్రాసనము - రాజు కూర్చొనెడి పీఠము, సింహాసనము}; ఉక్కు = శౌర్యము; మీటి = అతిశయించి.

భావము:

"యోగీంద్రా! ఆశ్చర్యం! దేవ గురువైన బృహస్పతికి దేవతల మీద కోపం ఎందుకు వచ్చింది? ఆ తరువాత గురుభావంతో వారికి వచ్చిన ఆపదను ఏ విధంగా తొలగించాడు? నాకు వివరంగా చెప్పు" అని అడిగిన పరీక్షిత్తులు శుకమహర్షి ఇలా చెప్పాడు. "ఒకసారి ఇంద్రుడు ముల్లోకాలకు నేనే ప్రభువు నన్న అహంకారంతో సన్మార్గాన్ని అతిక్రమించాడు. వసువులు, రుద్ర గణాలు, ఆదిత్యులు, మరుత్తులు, అశ్వినీదేవతలు, సిద్ధులు, చారణులు, గంధర్వులు, నాగులు, దేవతలు, మునులు మొదలైన వారితో సింహాసనంపై కొలువు తీరాడు. రంభ మొదలైన సుందరాంగులు ఆడి, పాడి, ప్రశంసిస్తూ ఉన్నారు.

6-260-సీ.

నిండు పున్నమనాఁడు గండరించిన చంద్ర-

మండల శ్రీలతో మాఱుమలయ

భద్రవిద్యోతాతప్త్రంబు గ్రాలుచు-

మిన్నేటి తరగల మేలుకొలుపఁ

గలిత దివ్యాంగనా కరతల చాతుర్య-

చామీరికశ్రేణి జాడపఱుపఁ

జింతామణిస్ఫుట కాంత రత్నానేక-

ఘటిత సింహాసనార్థంబు నందు

6-260.1-తే.

నూరుపీఠంబుపై శచి యుండ నుండి
వరుస దిక్పాలకాది దేవతలు గొలువ
చాటి చెప్పంగరాని రాజసముతోడ
నింద్రుఁ డొప్పారె వైభవసాంద్రుఁ డగుచు.

టీకా:

నిండు = పూర్తి; పున్నమ = పౌర్ణమి; నాడు = దినమున; గండరించిన = పుట్టిన; చంద్రమండలశ్రీ =
వెన్నెల {చంద్రమండలశ్రీలు - చంద్రమండలము యొక్క శ్రీలు (కాంతులు), వెన్నెల}; తో = తో; మాటు
= రెండవ; మలయ = మలయపర్వతము వంటి; భద్ర = శుభకరమైన; విద్యుత్ = తళుక్కు మంటున్న;
ఆతపత్రంబున్ = గొడుగు నందు; క్రాలుచు = సంచరించుచు; మిన్నేటి = ఆకశగంగా; తరగల =
అలలు; మేలుకొలుపన్ = మేలుకొలుపుతుండగ; కలిత = ఉన్నట్టి; దివ్య = దేవతా; అంగన = స్త్రీల;
కరతల = అరచేతుల; చాతుర్య = నేర్పుతో; చామీరిక = చామరముల; శ్రేణి = వరుసలు; జాడ =
జాడలు; పలుపన్ = ప్రకాశించుతుండగ; చింతామణి = చింతామణి {చింతామణి - కోరిన
కోరికలను యిచ్చెడి దేవమణి}; స్ఫుటత్ = మెరసెడి; కాంత = కాంతి కలిగిన; రత్న = రత్నముల; అనేక
= అనేకముచే; ఘటిత = కూర్చబడిన; సింహాసన = సింహాసనము {సింహాసనము - రాజ
కూర్చొనెడి పీఠము}; అగ్రంబున్ = పైన; అందున్ = అందు; ఊరు = తొడలనెడి;
పీఠంబు = పీఠము; పై = మీద; శచి = శచీదేవి; ఉండన్ = ఉండగా; ఉండి = ఉండి; వరుస =
క్రమముగా; దిక్పాలక = దిక్పాలకులు {దిక్పాలకులు - అష్టదిక్కులను పాలించెడి వేల్పులు}; ఆది =
మొదలగు; దేవతలు = దేవతలు; కొలువన్ = సేవించుతుండగా; చాటిచెప్పంగరాని = చెప్పరాని;
రాజసము = రాజత్వము; తోడన్ = తోటి; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; ఒప్పారె = చక్కగా నుండెను; వైభవ
= వైభవముల; సాంద్రుడు = అధికముగ గలవాడు; అగుచు = అగుచు;

భావము:

నిండు పున్నమినాటి చంద్రబింబం లాగా విరాజిల్లుతున్న శ్వేతచ్ఛత్రం కన్నుల పండుగ చేస్తున్నది.
ఆకాశగంగా తరంగాల వంటి వింజామరలతో దేవకాంతలు బంగారు కంకణాలు జారుతుండగా
ఒయ్యారంగా వీస్తున్నారు. నవరత్న ఖచితమైన సింహాసనం మీద శచీదేవితో కూడి ఇంద్రుడు

కూర్చున్నాడు. దేవతల పరివారం కైవారం చేస్తున్నది. దిక్పాలకులు సేవిస్తున్నారు. ఈ విధంగా సాటిలేని రాజసంతో ఇంద్రుడు మహా వైభవంతో నిండుకొలువు తీరి ఉన్నాడు.

6-261-వ.

అయ్యవసరంబున

టీకా:

ఆ = ఆ; అవసరంబున = సమయమున.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-262-క.

గురుతర ధర్మక్రియ నయ

గురుడున్ గురుమంత్ర విషయ గురుడు వచశ్చే

గురుడు సమస్తామరగణ

గురుడు గురుం డరుగుదెంచెఁ గొల్వనకు నృపా!

టీకా:

గురుతర = అత్యధికమైన (గురు - గురుతరము - గురుతమము); ధర్మ = ధర్మబద్ధ; క్రియ = కార్యము
లందు; నయ = నీతిశాస్త్రపు; గురుడున్ = గురువు; గురు = గొప్ప; మంత్రవిషయ = మంత్రాంగము
చెప్పుటలో; గురుడున్ = గట్టివాడు; వచన్ = వాక్యనెడి; శ్రీ = సంపదకు, లక్ష్మీదేవికి; గురుడు =
గొప్పవాడు, తండ్రి (సముద్రము); సమస్త = అఖిల; అమర = దేవతా; గణ = సమూహములకు;
గురుడు = గురువు యగు; గురుండు = బృహస్పతి; అరుగుదెంచెన్ = వచ్చెను; కొల్వన = కొలువు
సభ; కున్ = కు; నృపా = రాజా;

భావము:

రాజా! గొప్ప ధర్మశాస్త్రవిదుడు, నీతివిద్యా విశారదుడు, మంత్రాలోచనపరుడు, సమస్త దేవతలకు గురువు అయిన బృహస్పతి ఆ సభలోకి ప్రవేశించాడు.

6-263-చ.

అమిత తపఃప్రభావుఁ గరుణాత్ముని గీష్పతిఁ జూచి రాజ్యదు
ర్దమ మదరేఖ నిందుఁడు వృథా తనగద్దెయ లేవకుండె నె
య్యమున నెదుర్కొనం జనక యాసన మీయక గౌరవోప చా
రములఁ బ్రసన్నుఁ జేయక తిర్రంబుగ దివ్యసభాంతరంబునన్.

టీకా:

అమిత = అత్యధికమైన; తపస్ = తపస్సు నందు; ప్రభావున్ = ప్రభావము గలవాడు; కరుణాత్ముని = దయగల మనసు గలవాడు; గీష్పతిన్ = బృహస్పతిని; చూచి = చూసి; రాజ్య = అధికారపు; దుర్దమ = దమింపరాని, అణచలేని; మదరేఖన్ = గర్వపు లక్షణములతో; ఇందుడు = ఇందుడు; వృథా = అనవసరముగా; తన = తన యొక్క; గద్దెయ = పీఠమును; లేవకుండె = లేవక యుండెను; నెయ్యమునన్ = స్నేహముతో; ఎదుర్కొనన్ = ఎదురు; చనక = వెళ్ళక; ఆసనము = పీఠము; ఈయక = ఇయ్యకుండగ; గౌరవ = గౌరవించుటలు; ఉపచారములన్ = సేవలను; ప్రసన్నున్ = ప్రసన్నమైనవానిగా; చేయక = చేయకుండగ; తిరంబుగ = స్థిరముగా; దివ్య = దేవ; సభ = సభ; అంతరంబునన్ = లోపల.

భావము:

సభలోకి వచ్చిన మహాతపస్వి, దయామయుడు అయిన బృహస్పతిని చూచి దేవేంద్రుడు అధికార గర్వంతో తన సింహాసనం దిగలేదు. ఆదరంగా ఎదురు పోలేదు. కూర్చుండటానికి ఆసనం చూపలేదు. గౌరవ పురస్కరంగా స్వాగతం పలుకలేదు. ఆ దేవగురువుకు తగిన మర్యాద చేయలేదు. అలాగే కదలక కూర్చున్నాడు.

6-264-క.

అప్పుడు సురపతి గన్నుల

గప్పిన సురరాజ్య మదవికారంబునకుం

జప్పుడు జేయక గృహమున

కప్పుణ్యుడు దిరిగిపోయె నతిఖిన్నుండై.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు; సురపతి = ఇంద్రుని {సురపతి - సుర (దేవతల) పతి (ప్రభువు), ఇంద్రుడు};
కన్నులన్ = కన్నులను; కప్పిన = కప్పినట్టి; సుర = దేవతల, స్వర్గ; రాజ్య = రాజ్యాధికారపు; మద =
గర్వమువలన కలిగిన; వికారంబున్ = వికారము; కున్ = కు; చప్పుడు చేయక = స్పందించకుండగ;
గృహమున్ = తన యింటి; కి = కి; ఆ = ఆ; పుణ్యుడు = పుణ్యవంతుడు; తిరిగి = వెనుతిరిగి; పోయెన్
= వెళ్ళెను; అతి = మిక్కిలి; ఖిన్నుడు = శోకించువాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఆ సమయంలో దేవేంద్రుని కన్నుల గప్పిన రాజ్యాధికార దురహంకారాన్ని గమనించి బృహస్పతి
మిక్కిలి ఖిన్నుడై తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు.

6-265-చ.

ఎఱుగమి జేసినట్టి గురుహేళన మంత నెఱింగి యింద్రు డ

చ్చరుపడి భీతినొంది యతిచింతితుండై తలపోసి పల్కె "న

ష్టరమపవిత్ర లోకనుతభవ్యచరిత్ర విశేషు పాదపం

క్రరుహము బూజ చేయక యక్రము జేసితి నల్పబుద్ధి నై.

టీకా:

ఎఱుగమిన్ = తెలియక; చేసిన = చేసిన; అట్టి = అటువంటి; గురు = గురువు; హేళనము =
అవమానము; అంతన్ = అంతయును; ఎఱింగి = తెలిసికొని; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; అచ్చరుపడి =
ఆశ్చర్యపోయి; భీతిన్ = భయమును; ఒంది = పొంది; అతి = మిక్కిలి; చింతితుడు = బాధపడువాడు;

ఐ = అయ్యి; తలపోసి = ఆలోచించుకొని; పల్కెన్ = పలికెను; ఆ = ఆ; పరమ = మిక్కిలి; పవిత్రున్ = పుణ్యుని; లోక = లోకములచే; నుత = స్తుతింపబడెడి; భవ్య = దివ్యమైన; చరిత్ర = వర్తన; విశేషు = విశేషముగా గలవాని; పాద = పాదములు యనెడి; పంకరుహమున్ = పద్మములను; పూజన్ = సేవించుట; చేయక = చేయకుండగ; అకర్మము = తప్పుపని; చేసితిన్ = చేసితిని; అల్పబుద్ధిని = తెలివితక్కువవాడిని; ఐ = అయ్యి.

భావము:

తెలియక చేసిన గురుధిక్కారాన్ని తెలుసుకొన్న ఇంద్రుడు తాను చేసిన దానికి ఆశ్చర్యపడి, భయపడి, పశ్చాత్తాపం చెంది ఇలా అనుకున్నాడు “అయ్యో! పరమ పవిత్రుడు, లోకంచేత కొనియాడబడే భవ్య చరిత్రుడు అయిన గురుదేవుని గౌరవించి ఆయన పాదపద్మాలను పూజింపక ఉపేక్షించాను. అల్పబుద్ధిని చేయరాని కార్యం చేశాను.

6-266-క.

త్రిభువన విభవ మదంబున

సభలో మధురువునకుఁ బ్రసన్నునకు లన

తృభువునకు నెగ్గు జేసితి

శుభములు దొలగంగ నే నసురభావమునన్.

టీకా:

త్రిభువన = ముల్లోకము లందు గొప్ప; విభవ = వైభవముల; మదంబునన్ = గర్వముతో; సభ = సభ; లోన్ = అందు; మత్ = నా యొక్క; గురువున్ = గురువున; కున్ = కు; ప్రసన్నున = ప్రసన్నమైన స్వభావము గలవాని; కున్ = కి; లనత్ = ప్రకాశించుతున్న; తృభువున్ = త్రైభువము గలవాని; కున్ = కి; ఎగ్గు = అవమానము; చేసితి = చేసితిని శుభములు = శుభములు; తొలగంగన్ = తొలగిపోవునట్లు; నేన్ = నేను; అసురభావమునన్ = రాక్షసత్వముతో.

భావము:

ముల్లోకాల ఐశ్వర్యమదంతో కరుణామయుడు, జ్ఞాని అయిన నా గురువునకు రాక్షస భావంతో సర్వ శుభాలు తొలగిపోయే విధంగా కీడు చేశాను.

6-267-ఆ.

పారమేష్ఠ్య మయిన పదవి నొందిన భూపు

లెట్టివారి కైన లేవవలదు;

విబుధు లిట్లు చెప్పు విధమెన్న వారలు

ధర్మవేత్తలనుచుఁ దలఁపబడరు.

టీకా:

పారమేష్ఠ్యము = బ్రహ్మచే అనుగ్రహింపబడినది, బ్రహ్మాండము (పారమేష్ఠ్యము - పరమేష్ఠి (బ్రహ్మ) యొక్క స్థానము, బ్రహ్మాండము); అయిన = అయినట్టి; పదవిన్ = అధికారమును; ఒందిన = పొందిన; భూపులు = రాజులు (భూపుడు - భూమికి పతి, రాజు); ఎట్టి = ఎటువంటి; వారి = వారి; కిన్ = కి; ఐన = అయినను; లేవవలదు = లేవనక్కరలేదు; విబుధులు = జ్ఞానులు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; చెప్పు = చెప్పిడి; విధము = విధానము; ఎన్నన్ = ఎంచి చూడగా; వారలు = వారు; ధర్మవేత్తలు = ధర్మము తెలిసిన వారు; అనుచున్ = అని; తలపబడరు = అనబడరు.

భావము:

“బ్రహ్మాండమైన పదవిని అధిష్ఠించిన మహారాజులు ఎటువంటి వారు వచ్చినా లేవనక్కరలే”దని చెప్పే పండితులను ధర్మవేత్తలు అనరు.

6-268-ఆ.

కుపథవర్తులగుచుఁ గుత్సిత దుర్వచో

నిపుణు లైనవారు నిడివి దెలిసి

తొలగలేక వా రధోగతి బడుదురు

తప్పులేక రాతి తెప్ప భంగి.

టీకా:

కుపథ = చెడుమార్గమున; వర్తులు = తిరుగువారు; అగుచున్ = అగుచు; కుత్సిత = నిందాపూర్వక;
దుర్ = చెడ్డ; వచన్ = మాటలాడుట యందు; నిపుణులు = నైపుణ్యము గలవారు; ఐనవారు =
అయినట్టివారు; నిడివి = నీతిమార్గము; తెలిసి = తెలుసుకొని; తొలగలేక = తొలిగిపోకుండగ; వారు
= వారు; అధోగతి బడుదురు = నశించెదరు; తప్పులేక = తప్పనిసరిగా; రాతి = రాయితో చేసిన; తెప్ప
= పడవ; భంగి = వలె.

భావము:

చెడు మార్గంలో నడుస్తూ కుత్సిత బుద్ధితో దుర్భాషలాడడంలో నేర్పరులైన వారు నీతిమార్గాన్ని
తెలుసుకోలేక రాతిపడవ లాగా అధోగతి పాలై మునిగిపోతారు.

6-269-ఉ.

కావున లోకవందితుని కార్యవిచారుని యింటి కేగి త

త్యావన పాదపద్మములపై మకుటంబు ఘటిల్ల మ్రొక్కి త

త్సేవ యొనర్చి చిత్తము వశించి ప్రసన్ను నొనర్తు నంచు న

ద్దేవవిభుండు పోయె నతిత్రివ్రగతిన్ గురుధామ సీమకున్.

టీకా:

కావున = అందుచేత; లోక = లోకముచేత; వందితుని = స్తుతింపబడువానిని; కార్యవిచారుని =
కార్యసాధనలో ఆలోచన చెప్పు వానిని; ఇంటి = నివాసమున; కున్ = కు; ఏగి = వెళ్ళి; తత్ = అతని;
పావన = పవిత్రమైన; పాద = పాదములు యనెడి; పద్మములు = పద్మములు; పై = మీద; మకుటంబు
= కిరీటము; ఘటిల్లన్ = తగులునట్లు; మ్రొక్కి = నమస్కరించి; తత్ = అతనికి; సేవన్ = సేవలను;
ఒనర్చి = చేసి; చిత్తము = మనసు; వశించి = వశపరచుకొని; ప్రసన్నున్ = ప్రసన్నమైన వానిని;

ఒనర్తున్ = చేసెదను; అంచున్ = అనుచూ; ఆ = ఆ; దేవవిభుండు = ఇంద్రుడు (దేవ విభుడు -
దేవతలకు విభుడు (ప్రభువు), ఇంద్రుడు); పోయెన్ = వెళ్ళెను; అతి = మిక్కిలి; తీవ్ర = తీవ్రమైన; గతిన్
= వేగముతో; గురు = బృహస్పతి; ధామసీమ = నివాసస్థానమున; కున్ = కు.

భావము:

కాబట్టి లోకవందితుడు, కార్యాకార్య విచక్షణ కలవాడు అయిన గురుదేవుని ఇంటికి పోయి ఆ
మహాత్ముని పవిత్ర పాదపద్మాలపై కిరీటం తాకే విధంగా నమస్కరించి చక్కగా అతని చిత్తాన్ని
వశీకరించుకుని ప్రసన్నుని చేసుకుంటాను" అంటూ ఇంద్రుడు మిక్కిలి వేగంగా గురుదేవుని
ఇంటికి పోయాడు.

షష్ఠ స్కంధము : దేవాసుర యుద్ధము

6-270-నీ.

ఈరీతిఁ దనయింటి కీతెంచు దేవతా-

పతి రాక యా బృహస్పతి యెఱింగి

యథ్యాత్మమాయచే నడఁగి యదృశ్యుఁ డై-

పోయె నప్పుడు దేవపుంగవుండు

సకలంబుఁ బరికించి జాడఁ గానక గురు-

జింతించి తలపోసి చిన్నపోయెఁ;

బోయిన విధ మెల్ల దాయలు రాక్షస-

వీరులు వేగులవారివలనఁ

6-270.1-తే.

దెలిసి మిక్కిలి తమలోనఁ దెలివినొంది

యందఱును గూడి భార్గవు నాశ్రయించి

తత్కృపాదృష్టిఁ దమశక్తి దట్టమైన

దేవతలమీఁది దాడికిఁ దెరువు పెట్టి.

టీకా:

ఈ = ఈ; రీతిన్ = విధముగ; తన = తన యొక్క; ఇల్లు = నివాసమున; కి = కి; ఏతెంచు = వచ్చెడి;
దేవతాపతి = ఇంద్రుడు {దేవతా పతి - దేవతల యొక్క పతి (ప్రభువు), ఇంద్రుడు}; రాక = వచ్చుటను;
ఆ = ఆ; బృహస్పతి = బృహస్పతి; ఎఱింగి = తెలిసికొని; ఆధ్యాత్మ = ఆధ్యాత్మిక; మాయ = ప్రభావము;
చేన్ = వలన; అడగి = అణగిపోయి; అదృశ్యుడు = మాయమైనవాడు; ఐపోయెను = అయ్యెను;
అప్పుడు = అప్పుడు; దేవపుంగవుండు = ఇంద్రుడు {దేవ పుంగవుడు - దేవ (దేవతలలో)
పుంగవుడు (శ్రేష్ఠుడు), ఇంద్రుడు}; సకలంబు = సర్వము; పరికించి = వెతికి చూసి; గురున్ =
బృహస్పతిని; చింతించి = స్మరించి; తలపోసి = ఆలోచించుకొని; చిన్నపోయెన్ = చిన్నపోయెను;
పోయిన = (బృహస్పతి) వెళ్ళిపోవుట; విధము = విధానమును; ఎల్లన్ = సర్వమును; దాయలు =
దాయాదులు; రాక్షస = రాక్షసులైనట్టి; వీరులు = శూరులు; వేగులవారి = చారుల; వలన = వలన;
తెలిసి = తెలిసికొని;
మిక్కిలి = అధికముగ; తమలోన = తమలో తాము; తెలివిన్ = తెలివిని; ఒంది = పొంది;
అందఱునున్ = అందరూ; కూడి = కలిసి; భార్గవున్ = శుక్రాచార్యుని {భార్గవుడు - భర్గుని యొక్క
పుత్రుడు, శుక్రుడు}; ఆశ్రయించి = చేరి; తత్ = అతని; కృపా = దయ గల; దృష్టిన్ = చూపులతో; తమ =
తమ యొక్క; శక్తి = బలము; దట్టము = పెరిగినది; ఐన = కాగా; దేవతల = దేవతల; మీది = పైకి; దాడి
= యుద్ధమున; తరువు = దారి; పెట్టి = నిశ్చయించి, పట్టి.

భావము:

ఈ విధంగా తన ఇంటికి దేవేంద్రుడు వస్తున్న సంగతి తెలుసుకొని బృహస్పతి ఆధ్యాత్మిక
మాయచే అదృశ్యుడైనాడు. ఇంద్రుడు అంతటా వెదకి గురువు జాడ కనుగొనలేక చిన్నబోయాడు.
బృహస్పతి వెళ్ళిపోయిన విషయాన్ని దేవతల దాయాదులైన రాక్షస వీరులు గూఢచారుల వలన
తెలుసుకొని, తమకు తామే తెలివి తెచ్చుకొని అందరు కలిసి తమ గురువైన శుక్రాచార్యుని
ఆశ్రయించి, అతని దయచేత తమ శక్తిని పెంపొందజేసికొని దేవతల మీదికి దండయాత్రకు మార్గం
కనిపెట్టి...

ధూర్తులు సమస్త కిల్బిష

మూర్తులు వర ధర్మ కర్మ మోచిత మార్గా

వర్తులు దుర్లయ నిర్మిత

కీర్తులు దానవులు చనిరి గీర్వాణులపై.

టీకా:

ధూర్తులు = నిందార్తులు; సమస్త = సర్వ; కిల్బిష = పాపముల; మూర్తులు = స్వరూపులు; వర = శ్రేష్ఠమైన; ధర్మ = ధర్మబద్ధమైన; కర్మ = కార్యముల నుండి; మోచిత = విమోచనమైన; మార్గ = దారి యందు; ఆవర్తులు = వర్తించెడివారు; దుర్లయ = అవినీతిచే; నిర్మిత = నిర్మింపబడిన; కీర్తులు = యశస్సు గలవారు; దానవులు = రాక్షసులు; చనిరి = వెళ్ళిరి; గీర్వాణుల = దేవతల (గీర్వాణులు - మాటయే బాణముగా గలవారు, దేవతలు); పై = మీదకి.

భావము:

మోసగాళ్ళు, పాపాత్ములు, ధర్మమార్గాన్ని విడిచినవాళ్ళు, అవినీతిపరులన్న చెడుపేరు తెచ్చుకున్నవాళ్ళు అయిన రాక్షసులు దేవతలపై దండెత్తారు.

6-272-సర్గ.

దండన్ గోదండ కాండోద్ధత రథ హయ వేదండ దండంబుతోడన్

దండెత్తెన్ మెండుగా నద్దనుజనికరముల్ దైవవర్గంబు మీదం

జండబ్రహ్మాండ భేదోచ్చయ జయరవముల్ సర్వదిక్ క్షోభగా ను

ద్దండప్రఖ్యాత లీలం దలపడిరి సురల్ దర్పులై వారితోడన్.

టీకా:

దండన్ = మెండుగా; గోదండ = విల్లులు; కాండ = బాణముల; ఉద్ధత = చెలరేగుట; రథ = రథములు; హయ = గుఱ్ఱములు; వేదండ = ఏనుగుల; తండంబు = సమూహముల; తోడన్ = తోటి; దండెత్తెన్ = దండెత్తెను; మెండుగా = మిక్కిలిగా; ఆ = ఆ; దనుజ = రాక్షస; నికరముల్ = సమూహములు; దైవ =

దేవతలు; వర్గంబున్ = గణములు; మీదన్ = పైని; చండ = భయంకరమైన; బ్రహ్మాండ =
 బ్రహ్మాండమును; భేద = బద్ధలు చేయుచున్నట్టి; ఉచ్చయ = చెలరేగిన; జయ = జయజయ మనెడి;
 రవముల్ = శబ్దములు; సర్వ = సమస్తమైన; దిక్ = దిక్కులను; క్షోభగాన్ = సంక్షోభము
 చెందునట్లుగా; ఉద్ధండ = అత్యధికమైన; ప్రఖ్యాత = ప్రసిద్ధమైన; లీలన్ = విధముగా; తలపడిరి =
 ఒండొరులను తాకిరి; సురల్ = దేవతలు; దర్పులు = గర్వించినవారు; ఐ = అయ్యి; వారి = వారి;
 తోడన్ = తోటి.

భావము:

గొప్ప ధనుర్బాణాలతో విజృంభించి రథాలు, గుఱ్ఱాలు, ఏనుగులతో ఎక్కి ఆ రాక్షసుల సమూహం
 దేవతాగణాలపై దండెత్తింది. దేవతలు తీవ్రంగా బ్రహ్మాండం బ్రద్దలయ్యే వీరాలాపాలతో, జయజయ
 ధ్వనులతో, దిక్కులన్నీ క్షోభించే విధంగా వీరావేశంతో విజృంభించి వాళ్ళను ఎదిరించారు.

6-273-చ.

మదమున దేవదానవులు **మ**చ్చరముల్గడుఁ బిచ్చలింప సం
పదలను గోరి పోరునెడ **భ**ార్గవ మంత్రకళా విశేషులై
యెదురులు వాలి నస్త్రమున **నే**య మహాసురు లేచియేచి పెం
గుదులుగఁ గువ్వ దేవతలు **కో**ల్తల కోర్వక వీఁగి రయ్యెడన్.

టీకా:

మదమున = మదముతో; దేవ = దేవతలు; దానవులు = రాక్షసులు; మచ్చరముల్ = మాత్యర్యములు;
 కడు = మిక్కిలి; పిచ్చలింప = చెలరేగగా; సంపదలను = సంపదలను; కోరి = ఆశించి; పోరున్ =
 యుద్ధము చేయు; ఎడన్ = సమయము నందు; భార్గవ = శుక్రాచార్యుని; మంత్ర = మంత్రాగపు,
 ఆలోచన; కళ = నేర్పువలన, విద్యల యొక్క; విశేషులు = విశిష్టతలు గలవారు; ఐ = అయ్యి;
 ఎదురులువాలి = ఎదురుగా నిలబడి; అస్త్రమునన్ = అస్త్రముతో; ఏయ = కొట్టగా; మహా = గొప్ప;
 అసురులు = రాక్షసులు; ఏచియేచి = విజృంభించి; పెన్ = పెద్దపెద్ద; గుదులుగ = గుత్తులుగ; గువ్వ =
 చుట్టుముట్టగ; దేవతలు = దేవతలు; కోల్తలు = ముట్టడి, ఎదుట నిలిచి యుద్ధము చేయుట; కు = కు;
 ఓర్వక = తట్టుకొనలేక; వీగిరి = ఒడిపోయిరి; ఆ = ఆ; ఎడన్ = సమయము నందు.

భావము:

దేవతలు, రాక్షసులు పెచ్చు పెరిగిన మాత్సర్యంతో సంపదల కోసం పరస్పరం పోరాడసాగారు. రాక్షస వీరులు శుక్రాచార్యుల మంత్రశక్తితో మహాబల సంపన్నులై దేవతలమీద అస్త్రాలను ప్రయోగించగా దేవతలు వారి ముట్టడికి, పరాక్రమానికి తాళలేక పారిపోయారు.

6-274-ఆ.

దనుజవీరు లేయు దారుణ దివ్యాస్త్ర
దళితదేహు లగుచుఁ దలలు వీడ
నోడి పాటి రద్భుతోపేత బలులైన
త్రిదశవరులు బిట్టు దిట్టినట్లు.

టీకా:

దనుజ = రాక్షస; వీరులు = వీరులు; ఏయు = వేసెడి; దారుణ = భయంకరమైన; దివ్య = గొప్ప; అస్త్ర = అస్త్రములవలన; దళిత = దెబ్బతిన్నట్టి; దేహులు = శరీరములు గలవారు; అగుచున్ = అగుచు; తలలు = శిరస్సులు; వీడ = తెగుతుండగ; ఓడి = ఓడిపోయి; పాటిరి = పాటిపోయిరి; అద్భుత = అద్భుతమైన; బలులు = బలము గలవారు; ఐన = అయిన; త్రిదశ = దేవతలైన; వరులు = శ్రేష్టులు; బిట్టు = మిక్కిలిగా; దిట్టినట్లు = శపింపబడినట్లు.

భావము:

అద్భుత పరాక్రమం కలవారై కూడా దేవతలు శాపం తగిలినట్లు రాక్షసవీరులు వేసే భయంకరమైన దివ్యాస్త్రాలకు తట్టుకోలేక ఛిద్రమైన దేహాలతో తలలు తెగిపడగా ఓడి పారిపోయారు.

6-275-క.

ఒక మొగము గాక దివిజులు
తికమక గొని వైరులెల్ల ధీకొనఁ దమ్ముం

బిక్పిక లై నకనక లై

లుకలుక బరువెత్తి రోడి లోగొను భీతిన్.

టీకా:

ఒకమొగము = ఏకోన్ముఖులు; కాక = కాకుండగ; దివిజలు = దేవతలు {దివిజలు - దివి (స్వర్గమున) జలు (పుట్టినవారు), దేవతలు}; తికమకగొని = తొట్టుపడి; వైరులు = శత్రువులు; ఎల్లన్ = అందరు; ఢీకొనన్ = ఎదుర్కొనగా; తమ్మున్ = తమను; పికపికలు = చెల్లాచెదరు; ఐ = అయ్యి; నకనకలు = గడగడలాడువారు; ఐ = అయ్యి; లుకలుకన్ = తడబడుతూ; పరువెత్తిరి = పరుగెత్తారు; ఓడి = ఓడిపోయి; లోగొను = లొంగదీసుకొను; భీతిన్ = భయముతోటి.

భావము:

శత్రువులు ఢీకొనగా దేవతలంతా చెల్లాచెదరై తొట్టుపాటు పడుతూ వాళ్ళు తమను లొంగదీసుకుంటారేమో అన్న భయంతో గడగడలాడుతూ ఓడి పారిపోయారు.

6-276-చ.

దనుజుల గర్వరేఖయును దానవవీరుల యంపజోకయున్

మనుజువిశేష భోజనుల మచ్చరికంబు నిశాటకోటి యే

చిన బల శౌర్యముం దమకు సిగ్గును హాని మహాభయంబు ని

ర్ముణతను జేయు నుమ్మలీక గోల్తల కోర్వక పాటిరార్తు లై.

టీకా:

దనుజుల = రాక్షసుల; గర్వరేఖయును = విజయగర్వాతిశయము; దానవ = రాక్షస; వీరుల = వీరుల; అంప = బాణముల; జోకయున్ = జతపరచుట; మనుజువిశేషభోజనుల = రాక్షసుల {మనుజు విశేష భోజనులు - మానవులను విశేషముగా తినెడివారు, రాక్షసులు}; మచ్చరికంబు = మాతృర్యములు; నిశాట = రాక్షసుల {నిశాటులు - నిశ (రాత్రి యందు) ఆటులు (చరించెడివారు), రాక్షసులు}; కోటి = సమూహములు; ఏచిన = అతిశయించిన; బల = బలము; శౌర్యమున్ = పరాక్రమము; తమ = తమ;

కు = కు; సిగ్గును = లజ్జను; హాని = నష్టము; మహా = గొప్ప; భయంబు = భయము; నిర్గుణతను = నిశ్చేష్టతలను; చేయు = కలుగజేయు; ఉమ్మలికన్ = సంతాపముతో; కోల్తల్ = ఎదుట నిలిచి యుద్ధముచేయుట; కు = కి; ఓర్వక = ఓర్పుకొనలేక; పాటిరి = పారిపోయిరి; ఆర్తులు = భయపడుతున్నవారు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

రాక్షసుల విజయగర్వాతిశయం, వారి శరాఘాతాలు, వారి మాత్సర్యం, వారి వీర విజృంభణం తమకు సిగ్గును, కీడును, భయాన్ని కలుగజేయగా చేష్టలుడిగినవారై దేవతలు యుద్ధంలో నిలువలేక పారిపోయారు.

6-277-క.

అమరులు విస్మయ దానవ

సమరులు శరభిన్న దేహ సంతాపగుణ

భ్రమరులు దైత్య కిరాతక

చమరులు కమలజని కడకుఁ జనిరి భయార్తిన్.

టీకా:

అమరులు = దేవతలు {అమరులు - మరణము లేనివారు, దేవతలు}; విస్మయ = విడిచినట్టి; దానవ = రాక్షసులతోటి; సమరులు = యుద్ధములు గలవారు; శర = బాణములచే; భిన్న = పగిలిన; దేహ = అవయవముల; సంతాప = బాధపడెడి; గుణ = లక్షణముతో; భ్రమరులు = చలించిపోవుతున్న వారు; దైత్య = రాక్షసు లనెడి {దైత్యులు - దితి యొక్క సంతానము, రాక్షసులు}; కిరాతక = వేటగాడికి, కిరాతకులకు; చమరులు = చమరీ మృగముల వంటివారు; కమలజని = బ్రహ్మదేవుని క్రమలు జడు - కమలమునందు జడు (పుట్టినవాడు), బ్రహ్మ; కడ = వద్ద; కున్ = కు; చనిరి = వెళ్ళిరి; భయ = భయము; ఆర్తిన్ = బాధతోటి.

భావము:

రాక్షసులతో యుద్ధాన్ని వదలిన దేవతలు, బాణాల వల్ల గాయపడిన దేహాలతో, వేటగాడికి బెదరిన చమరీమృగాల వలె, పారిపోయి బ్రహ్మదేవుని వద్దకు వెళ్ళారు.

6-278-ఉ.

ధాతకు దేవతా విభవదాతకుఁ బుణ్యజనానురాగ సం

ధాతకు సర్వలోకహితదాతకు వైదిక ధర్మమార్గ ని

ర్ణేతకు నుల్లసద్విభవ నేతకు సర్వ జగజ్జయాంగజ

భ్రాతకుఁ బుణ్యయోగిజన భ్రావవిజేతకు మ్రొక్కిరయ్యెడన్.

టీకా:

ధాత = బ్రహ్మదేవుని; కు = కి; దేవతావిభవదాత = బ్రహ్మదేవుని {దేవతా విభవ దాత - దేవత

(దేవతల యొక్క) విభవ (వైభవములను) దాత (సమకూర్చెడి వాడు), బ్రహ్మ; కు = కి;

పుణ్యజనానురాగసంధాత = బ్రహ్మదేవుడు {పుణ్యజ నానురాగ సంధాత - పుణ్యజన (పుణ్యాత్ము

లైన మానవులకు, దేవతలకు) అనురాగ ప్రేమను) సంధాత (కలిగించెడివాడు), బ్రహ్మ; కు = కి;

సర్వలోకహితదాత = బ్రహ్మదేవుడు (సర్వ లోక హిత దాత - సర్వ (అఖిల) లోక (లోకముల) హిత

(హితమును) దాత (కలిగించెడి వాడు), బ్రహ్మ; కు = కి; వైదికధర్మమార్గనిర్ణేత = బ్రహ్మదేవుడు {వైదిక

ధర్మమార్గ నిర్ణేత - వైదిక (వేదశాస్త్రము లందలి) ధర్మ (ధర్మబద్ధమైన) మార్గ (విధానములను) నిర్ణేత

(నిర్దేశించెడివాడు), బ్రహ్మ; కున్ = కి; ఉల్లసద్విభవనేత = బ్రహ్మదేవుడు {ఉల్లస ద్విభవ నేత -

ఉల్లసత్ (వికాసవంత మైన) విభవ (వైభవములు గల) నేత (ప్రభువు), బ్రహ్మ; కు = కు;

సర్వజగజ్జయాంగజభ్రాత = బ్రహ్మదేవుడు (సర్వ జగజ్జయాంగజ భ్రాత - సర్వ (అఖిల) జగత్

(లోకములను) జయ(జయించెడి) అంగజ (మన్మథుని) భ్రాత (సోదరుడు), బ్రహ్మ; కు = కు;

పుణ్యయోగిజనభావవిధాత = బ్రహ్మదేవుడు {పుణ్య యోగి జన భావ విజేత - పుణ్య (పావనమైన)

యోగి జనముల భావ (హృదయములను) విజేత (జయించినవాడు), బ్రహ్మ; కు = కు; మ్రొక్కిరి =

నమస్కరించిరి; ఆ = ఆ; ఎడన్ = సమయము నందు.

భావము:

దేవతలకు వైభవాన్ని సమకూర్చేవాడు, పుణ్యాత్ములను ప్రేమించేవాడు, సర్వలోకాలకు హితం కూర్చేవాడు, వేదధర్మాలను నిర్ణయించేవాడు, గొప్ప వైభవాలకు అధిపతి, లోకా లన్నింటినీ జయించే మన్మథునికి అన్న అయినవాడు, యోగీంద్రుల హృదయాలను లోగొన్నవాడు అయిన బ్రహ్మకు దేవతలు నమస్కరించారు.

6-279-క.

ఆఖండలుండు మొదలుగ

లేఖానీకముల బ్రహ్మ లేనగవున ని

త్యాఖండ సత్యపారస

శేఖర వాక్యముల వారి సేదలు దేర్చెన్.

టీకా:

ఆఖండలుండు = ఇంద్రుడు; మొదలుగ = మొదలైన; లేఖా = దేవతల; అనీకముల = సమూహములను; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; లేనగవున = లేతనవ్వుతో; నిత్య = నిత్యమైన; అఖండ = ఎడతెగని; సత్యప = మంచి దయా; రస = రసములలో; శేఖర = ఉత్తమమైన; వాక్యములన్ = మాటలతో; వారిన్ = వారిని; సేదలుదేర్చెన్ = ఓదార్చెను.

భావము:

ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతల సమూహాన్ని చిరునవ్వుతో మిక్కిలి దయతో పలకరించి ఓదార్చాడు.

6-280-వ.

ఇట్లు బ్రహ్మదేవుండు దేవేంద్రప్రముఖులయిన దేవతల కనుకంపాతిశయ విభవంబున నభయం బొసంగి యిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; బ్రహ్మదేవుండు = చతుర్ముఖబ్రహ్మ; దేవేంద్ర = దేవేంద్రుడు; ప్రముఖులు = మొదలగు గొప్పవారు; అయిన = అయిన; దేవతల్ = దేవతల; కు = కు; అనుకంప = కనికరము; అతిశయ = మిక్కుటమైన, విశేషమైన; విభవంబునన్ = వైభవముతో; అభయంబున్ = అభయము; ఒసంగి = ఇచ్చి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా బ్రహ్మదేవుడు ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతలకు విశేషమైన దయతో అభయమిచ్చి ఇలా అన్నాడు.

6-281-ఉ.

"నెట్టన పాపకర్మమున నేరమిఁ జేసితి రేమి చెప్ప; మీ
పుట్టిన నాటనుండియును బుద్ధులు జెప్పి జగంబు లేలఁగాఁ
బట్టముఁ గట్టి పెంచిన కృపానిధి బ్రహ్మకళావిధిజ్ఞఁ జే
పట్టక గుట్టు జాఱి సిరిపట్టనఁ దొట్టిన పొట్ట కొవ్వునన్.

టీకా:

నెట్టన = అనివార్యముగ; పాప = పాపపు; కర్మమున = కార్యమును; నేరమిన్ = తప్పుపనిని; చేసితిరి = చేసిరి; ఏమి = ఏమని; చెప్ప = చెప్పను; మీ = మీరు; పుట్టిన = జన్మించిన; నాట = సమయము; నుండియును = నుండి కూడ; బుద్ధులు = మంచిచెడులు; చెప్పి = విడమరచి చెప్పి; జగంబుల్ = లోకములను; ఏలగాన్ = పరిపాలించుటకు; పట్టముగట్టి = అధికారమును కట్టబెట్టి; పెంచిన = పెంచినట్టి; కృపా = దయకు; నిధి = నిధివంటి వానిని; బ్రహ్మకళా = బ్రహ్మవిద్య; విధిజ్ఞన్ = విధానములు బాగుగా తెలిసినవానిని; చేపట్టక = కైకొనక, గ్రహించక; గుట్టుజాఱి = గుట్టురట్టు చేసుకొని; సిరి = సంపదల; పట్టనన్ = కారణముగ; తొట్టిన = పెరిగిపోయిన; పొట్టకొవ్వునన్ = అతిగర్వముతో.

భావము:

"మీరు చేయకూడని పాపకార్యాన్ని బలవంతంగా చేశారు. మీరు పుట్టినప్పటి నుండి బుద్ధులు చెప్పి లోకాలను పాలించడానికి పట్టంకట్టి పెంచినట్టి దయాసముద్రుడు, బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు అయిన గురువును దరిజేర్చుకొనకుండా సంపద గర్వంతో మీ గుట్టును రట్టు చేసుకున్నారు.

6-282-వ.

బ్రహ్మిష్టుం డైన బ్రాహ్మణు నాచార్యుం గైకొనక గురుద్రోహంబు చేసితిరి; తద్దోషం బిప్పుడు మీఁకుఁ జేసేఁత శత్రుకృతం బై యనుభవింపం జేసె; నతి బలవంతులయిన మిమ్ము నతి క్షీణులైన యారాక్షసులు జయించుట దమ యాచార్యుండైన శుక్రు నారాధించి తన్మంత్ర ప్రభావంబునఁ బునర్లబ్ధ వీర్య లగుటచేతనే; ఇప్పుడు మదీయంబైన నిలయంబు నాక్రమింపం గలవారై మదోద్రేకంబున నెదురు లేక వర్తిల్లుచున్న రక్షోనాయకులకుం ద్రిదివంబు గొనుట తృణప్రాయంబు; అభేద్య మంత్ర బలంబుగల భార్గవునకు వారు శిష్యులగుటంజేసి విప్ర గోవింద గవేశ్వరానుగ్రహంబు గలవారలకుఁ దక్కుం దక్కిన రాజుల కరిష్టంబగుం; గావున మీ రిప్పుడు త్వష్ట యను మను పుత్రుండగు విశ్వరూపుం డను ముని నిశ్చల తపో మహత్త్వ సత్త్వ స్వభావుం డతని నారాధించిన, మీకు నభీష్టార్థంబుల నతండు సంఘటిల్లఁ జేయు; నిట్టి దుర్దశల నతం డడంచు" నని చెప్పిన దిక్పాలకాదులు డెందంబులు డిందుపడి కమలగర్భుని వీడ్కొని విశ్వరూపు కడకుం జని యిట్లనిరి.

టీకా:

బ్రహ్మిష్టుండు = బ్రహ్మజ్ఞాన స్వరూపుడు; ఐన = అయిన; బ్రాహ్మణున్ = బ్రాహ్మణుని; ఆచార్యున్ = గురువు; కైకొనక = చేపట్టక; గురుద్రోహంబు = గురువు యెడల చేసిన ద్రోహము; చేసితిరి = చేసిరి; తత్ = ఆ యొక్క; దోషంబు = దోషము; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; మీరు = మీరు; కున్ = కు; చేసేత = చేజేతుల చేసినది; శత్రు = శత్రువులచే; కృతంబు = చేయబడినది; ఐ = అయ్యి; అనుభవింపన్ = అనుభవించునట్లు; చేసెన్ = చేసెను; అతి = మిక్కిలి; బలవంతులు = శక్తి సామర్థ్యములు గలవారు; అయిన = ఐన; మిమ్మున్ = మిమ్ములను; అతి = మిక్కిలి; క్షీణులు = దుర్బలులు; ఐన = అయిన; ఆ = ఆ; రాక్షసులు = రాక్షసులు; జయించుట = జయించుట; తమ = తమ యొక్క; ఆచార్యుండు =

గురువు, పురోహితుడు; ఐన = అయిన; శుక్రున్ = శుక్రుని; ఆరాధించి = సేవించి; తత్ = అతని; మంత్ర
 = మంత్రాంగపు; ప్రభావంబునన్ = ప్రభావము వలన; పునర్ = మరల; లబ్ధ = లభించిన; వీర్యులు =
 పరాక్రమము గలవారు; అగుటన్ = అగుట; చేతనే = వలన; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; మదీయంబు =
 నాది; ఐన = అయినట్టి; నిలయంబున్ = నివాసమును; ఆక్రమింపగలవారు = ఆక్రమించ గలవారు;
 ఐ = అయ్యి; మద = మదమువలని; ఉద్రేకంబునన్ = ఉద్రేకముతో; ఎదురు = తిరుగు; లేక =
 లేకుండగ; వర్తిల్లుచున్ = తిరుగుచున్న; రక్షస = రాక్షసుల యొక్క; నాయకుల్ = నాయకుల; కున్ =
 కు; త్రిదివంబు = స్వర్గమును; కొనుట = తీసుకొనుట; తృణప్రాయంబు = అతి తేలిక {తృణప్రాయము
 - తృణము (గడ్డిపరక)తో ప్రాయము (సమానము), అతితేలికైన పని; అభేద్య = జయింపరాని; మంత్ర
 = మంత్రాంగపు; బలంబు = సామర్థ్యము; కల = కలిగినట్టి; భార్గవున్ = శుక్రుని; కు = కి; వారు =
 వారు; శిష్యులు = శిష్యులు; అగుటన్ = అగుట; చేసి = వలన; విప్ర = బ్రాహ్మణుని; గోవింద =
 నారాయణుని; గవ = గోవుని; ఈశ్వర = ఈశ్వరుని; కల = అనుగ్రహం కలిగినట్టి; వారల్ = వారల;
 కున్ = కు; తక్కు = తప్పించి; తక్కిన = ఇతరమైన; రాజుల్ = రాజుల; కున్ = కు; అరిష్టంబు =
 నష్టదాయక మగునది; అగున్ = అగును; కావున = కనుక; మీరు = మీరు; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; త్వష్ట
 = త్వష్ట; అను = అనెడి; మను = మనువు యొక్క; పుత్రుండు = కుమారుడు; అగు = అయిన;
 విశ్వరూపుండు = విశ్వరూపుడు; అను = అనెడి; ముని = ముని; నిశ్చల = చలించని; తపస్ =
 తపస్సు; మహత్త్వ = మహత్వము; సత్త్వ = సత్త్వగణములు గల; స్వభావుండు = స్వభావము
 గలవాడు; అతనిన్ = అతనిని; ఆరాధించిన = సేవించిన; మీ = మీ; కున్ = కు; అభీష్టార్థంబులు =
 వలసిన వాంఛితములను; అతండు = అతడు; సంఘటిల్లన్ = తీరునట్లు; చేయున్ = చేయును; ఇట్టి
 = ఇటువంటి; దుర్దశలన్ = దురదృష్టములను; అతండు = అతడు; అడంచున్ = అణచివేయును; అని
 = అని; చెప్పిన = చెప్పగా; దిక్పాలక = దిక్పాలకులు {అష్టదిక్పాలకులు - 1 ఇంద్రుడు - తూర్పు
 దిక్కునకు 2 అగ్ని - ఆగ్నేయ మూలకు 3 యముడు - దక్షిణ దిక్కునకు 4 నిర్భతి - నైఋతి మూలకు
 5 వరుణుడు - పడమటి దిక్కునకు 6 వాయువు - వాయవ్య మూలకు 7 కుబేరుడు - ఉత్తర
 దిక్కునకు 8 ఈశానుడు - ఈశాన్య మూలకు పరిపాలకులు}; ఆదులు = మొదలగువారు;
 డెందంబులు = మనసులు; డెందుపడి = కుదుటపడి; కమలగర్భుని = బ్రహ్మదేవుని {కమల గర్భుడు
 - కమలమున గర్భుడు (పుట్టినవాడు), బ్రహ్మ; వీడ్కొని = సెలవు తీసుకొని; విశ్వరూపు =
 విశ్వరూపుని; కడ = వద్ద; కున్ = కు; చని = వెళ్ళి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనిరి = పలికిరి.

భావము:

బ్రహ్మనిష్ఠుడు, బ్రాహ్మణుడు అయిన ఆచార్యుని గౌరవించకుండా గురుద్రోహం చేశారు. చేతులారా చేసిన ఆ దోషమే ఇప్పుడు మీకు శత్రురూపంలో అనుభవానికి వచ్చింది. మిక్కిలి బలవంతులైన మిమ్ములను బలహీనులైన రాక్షసులు జయించడం వారు తమ గురువైన శుక్రాచార్యుని పూజించి, అతని మంత్రమహిమ వల్ల తిరిగి గొప్ప పరాక్రమవంతులు కావడం వల్లనే సాధ్యమయింది. ఇప్పుడు వారు నా బ్రహ్మపదాన్నైనా ఆక్రమించ గలవారై గర్వంతో ఎదురులేకుండా ఉన్నారు. అటువంటి వారికి స్వర్గాన్ని ఆక్రమించడం తృణప్రాయమైన పని. భేదింపరాని మంత్రబలం కలిగిన శుక్రాచార్యుని శిష్యులు కనుక బ్రాహ్మణుల, గోవుల, నారాయణుల అనుగ్రహం పొందిన వారికి తప్ప మిగిలిన రాజులకు కీడు చేస్తారు. కావున మీరిప్పుడు త్వష్ట అనే మనువు కొడుకు, మహాతపస్వి, సత్త్వగుణ సంపన్నుడు అయిన విశ్వరూపుడు అనే మునిని ఆశ్రయించండి. మీ కోరికలను అతడు తీరుస్తాడు. ఇటువంటి కష్టాలను తొలగింప జేస్తాడు" అని బ్రహ్మ చెప్పగా దిక్పాలకులు మొదలైన దేవతలు బ్రహ్మ వద్ద సెలవు తీసుకొని విశ్వరూపుని దగ్గరకు వెళ్ళి ఇలా అన్నారు.

6-283-తే.

"అన్న మేలగు నీకు నిన్నడుగఁ గోరి
వచ్చినారము భవదీయ వనమునకును;
తండ్రులకు నేడు సమయోచితంబు లైన
కోర్కు లొడఁగూడఁ జేసి చేకొనుము యశము

టీకా:

అన్న = ఓ యన్నా; మేలు = శుభములు; అగు = కలుగును; నీ = నీ; కున్ = కు; నిన్ను = నిన్ను;
అడుగన్ = అడుగుటను; కోరి = కోరి; వచ్చినారము = వచ్చితిమి; భవదీయ = నీ యొక్క; వనమున =
ఆశ్రమమున; కునున్ = కు; తండ్రుల్ = తండ్రుల సోదరవర్గము వారమైన మా; కు = కు; నేడు = ఈ
దినమున; సమయోచితంబులు = కాలానుగుణములు; ఐన = అయిన; కోర్కులు = కోరికలు;
ఒడగూడన్ = తీరునట్లు; చేసి = చేసి; చేకొనుము = కైకొనుము; యశము = కీర్తిని.

భావము:

“అన్నా! నీకు మేలగు గాక! నిన్ను అర్థించడానికి నీ తపోవనానికి వచ్చాము. నీ తండ్రులమైన మా కోరికలను సమయోచితంగా తీర్చి కీర్తిని పొందు.

6-284-క.

సుతులకుఁ బితృశుశ్రూషణ

మతిపుణ్యము జేయుచుండు నాత్మజులు గుణో

న్నతి బ్రహ్మచారు లైనను

మతిలో గురుసేవకన్న మఱియుం గలదే?

టీకా:

సుతుల్ = పుత్రుల; కున్ = కు; పితృ = తండ్రులకు; శుశ్రూషణము = సేవజేయుట; అతి = మిక్కిలి;
పుణ్యము = పుణ్యకరము; చేయుచుండు = చేస్తూ ఉండును; ఆత్మజులు = పుత్రులు; గుణ =
సుగుణముల; ఉన్నతిన్ = అతిశయముతో; బ్రహ్మచారులు = బ్రహ్మచారులు; ఐనను =
అయినప్పటికిని; మతిలోన్ = ఆలోచించి చూసినచో; గురుసేవ = పితృసేవ; కన్న = కంటెను;
మఱియున్ = ఇంకేమైనను; కలదే = ఉన్నదా ఏమి.

భావము:

తండ్రికి సేవలు చేసే కుమారులకు ఎంతో పుణ్యం కలుగుతుంది. ఆ కుమారులు గుణవంతులు, బ్రహ్మచారులు అయితే వారికి గురుసేవను మించినది వేరే ఏముంది?

6-285-వ.

అదియునుం గాక

టీకా:

అదియునున్ = అంతే; కాక = కాకుండగ.

భావము:

అంతేకాక...

6-286-సీ.

అరయ నాచార్యుండు పరతత్త్వరూపంబు-

దండి దలంపంగ ధాతరూపు;

రూపింప భ్రాత మరుత్పతి రూపంబు-

దెలియంగ దల్లి భూదేవిరూపు;

భగిని కరుణరూపు; భావంబు ధర్మ స్వ-

రూపంబు దా నర్థిరూపు మొదల

నభ్యాగతుండు మున్న యగ్ని దేవునిరూపు-

సర్వభూతములు గేశవుని రూపు;

6-286.1-ఆ.

గాన తండి వేగ కడు నార్తులగు పితృ

జనులమైన మమ్ము జల్ల జూచి

పరభయంబు వాపి నిరుపమం బగు తపో

మహిమచేత మెఱసి మనుపవయ్య!

టీకా:

అరయన్ = తరచి చూసిన; ఆచార్యుండు = గురువు; పరతత్త్వ = పరబ్రహ్మ; రూపంబు =
స్వరూపము; తండి = తండి; తలపంగ = తరచి చూసిన; ధాత = బ్రహ్మదేవుడు; రూపు = స్వరూపము;
రూపింప = తరచి చూసిన; భ్రాత = సోదరుడు; మరుత్పతి = ఇంద్రుడు {మరుత్పతి - మరుత్
(మరుద్గణములకు) పతి (ప్రభువు), ఇంద్రుడు}; రూపంబు = స్వరూపము; తెలియంగ = తరచి
చూసిన; తల్లి = తల్లి; భూదేవి = భూదేవి; రూపు = స్వరూపము; భగిని = సోదరి; కరుణ = దయ
యొక్క; రూపు = స్వరూపము; భావంబు = భావము; ధర్మ = ధర్మము యొక్క; స్వరూపంబు =

స్వరూపము; తాన్ = తను; అర్థి = వేడువాని; రూపు = స్వరూపము; మొదల = ముఖ్యముగ;
 అభ్యాగతుడు = అతిథి; మున్న = ముందే; అగ్నిదేవుని = అగ్నిదేవుని; రూపు = స్వరూపము; సర్వ =
 అఖిలమైన; భూతములు = జీవులు; కేశవుని = నారాయణుని; రూపు = స్వరూపము; కాన = కావున;

తండ్రి = నాయనా; వేగ = శీఘ్రమే; కడున్ = మిక్కిలి; ఆర్తులు = దుఃఖితులు; అగు = అయిన;
 పితృజనులము = తండ్రి సోదరవర్గము వారము; ఐన = అయిన; మమ్మున్ = మమ్ములను; చల్లన్ =
 దయతో; చూచి = చూసి; పర = శత్రు; భయంబు = భయమును; వాపి = పోగొట్టి; నిరుపమంబు =
 సాటిలేనిది; అగు = అయిన; తపస్ = తపస్సు యొక్క; మహిమ = మహాత్మ్యము; చేత = వలన; మెఱసి
 = అతిశయించి; మనుపు = రక్షింపుము; అయ్య = తండ్రి.

భావము:

గురువు పరమాత్మ స్వరూపుడు. తండ్రి బ్రహ్మ స్వరూపుడు. అన్న ఇంద్ర స్వరూపుడు. తల్లి భూదేవి
 రూపం. సోదరి దయాస్వరూపిణి. భావం ధర్మ స్వరూపం. తాను అర్థి స్వరూపం. అభ్యాగతుడు
 అగ్నిదేవ స్వరూపం. సర్వ ప్రాణులు విష్ణు స్వరూపం. కాబట్టి తండ్రి! మిక్కిలి ఆపదలో ఉన్న
 పితృజనులమైన మమ్ము నీ చల్లని చూపు చూసి, శత్రు భయాన్ని పోగొట్టి, నీ తపోమహిమతో
 కాపాడు.

6-287-వ.

ఇప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠుండ వైన నిన్నాచార్యునింగా వరియించి, భవదీయ తేజోవిశేషంబు చేత
 వైరివీరులం బరిమార్చెద; మాత్యేయార్థం బైన యవిష్ట పాదాభివందనంబు నిందితంబు గాదని
 వేదవాక్యంబు గలదు; గావున నీకు నమస్కరించుచున్న దేవతలం గైకొని పౌరోహిత్యంబు జేయు"
 మనినఁ బ్రహసితవదనుండై యమ్మునీశ్వరుం డిట్లనియె.

టీకా:

ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మవిద్య యందు; నిష్ఠుండు = నిష్ఠ గలవాడవు; ఐన = అయిన;
 నిన్ను = నిన్ను; ఆచార్యునిన్ = గురువు, పురోహితుడు; కాన్ = అగునట్లు; వరియించి = కోరి;
 భవదీయ = నీ యొక్క; తేజస్ = తేజస్సు యొక్క; విశేషంబు = విశిష్టత; చేత = వలన; వైరి = శత్రు;

వీరులన్ = వీరులను; పరిమార్చెదము = సంహరించెదము; ఆత్మీయ = మా యొక్క; అర్థంబు = ప్రయోజనార్థము; ఐన = అయిన; యవిష్ట = చిన్నవారి; పాద = పాదములకు చేయు; అభివందనంబు = నమస్కారము; నిందితంబు = నిందింపదగినది; కాదు = కాదు; అని = అని; వేద = వేదము లందలి; వాక్యంబు = సూక్తి; కలదు = ఉన్నది; కావున = కనుక; నీ = నీ; కు = కు; నమస్కరించుచున్న = నమస్కారము చేయుచున్న; దేవతలన్ = దేవతలను; కైకొని = స్వీకరించి; పొరోహిత్యంబు = గురువుగా నుండుట; చేయుము = చేయుము; అనినన్ = అనగా; ప్రహసిత = చక్కగా నవ్వుతున్న వాడు; ఐ = అయ్యి; ఆ = ఆ; ముని = మునులలో; ఈశ్వరుండు = భగవంతుని వంటి వాడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఇప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠుడవైన నిన్ను మా గురువుగా స్వీకరించి, నీ తేజో విశేషంతో శత్రువీరులను సంహరిస్తాము. ఆత్మరక్షణ కోసం చిన్నవాని పాదాలకు వందనం చేయటం దోషం కాదని వేదాలు తెలుపుతున్నవి. కావున నీకు నమస్కరిస్తున్న దేవతలమైన మమ్మల్ని స్వీకరించి మాకు పొరోహిత్యం చెయ్యవలసింది" అని దేవతలు చెప్పగా ఆ మునీశ్వరుడు నవ్వుతూ ఇలా అన్నాడు.

6-288-తే.

"బ్రహ్మతేజంబు పోయెడి ప్రార్థనంబు
ధర్మగుణ గర్వితం బని తా నెఱింగి
సొరిది ననుబోటి తపసి యీ సురలచేతఁ
బ్రకట మధురోక్తి నేఱికిఁ బలుకబడియె.

టీకా:

బ్రహ్మతేజంబు = బ్రహ్మతేజస్సు; పోయెడి = నష్టపోయెడి; ప్రార్థనంబు = కోరికలను; ధర్మ = ధర్మబద్ధమైన; గుణ = గుణములచే; గర్వితంబు = తిరస్కరింపబడునది; అని = అని; తాన్ = తను; ఎఱింగి = తెలిసి; సొరిదిన్ = క్రమముగా; నను = నా; పోటి = వంటి; తపసి = తపస్వి; ఈ = ఈ; సురల = దేవతల; చేతన్ = చేత; ప్రకట = ప్రసిద్ధముగ; మధుర = తీయటి; ఉక్తిన్ = మాటలతో; ఏటికి = ఎందులకు; పలుకబడియె = పలుకబడెను.

భావము:

ధర్మవిరుద్ధమైన మీ ప్రార్థనను అంగీకరిస్తే నా బ్రహ్మతేజస్సు నశిస్తుంది. నావంటి తాపసిని మీవంటి పెద్దలు ఇంత తీయని మాటలతో పొగడటం ఎందుకు?

6-289-వ.

విశేషించి

టీకా:

విశేషించి = ప్రత్యేకించి.

భావము:

ప్రత్యేకించి...

6-290-క.

గురుధనముఁ గూర్చ నేటికి

గురుశిక్షం దగిలి మంత్రకోవిదులై స

ధురుధర్మ నిరతు లేనిన్

గురువులకును శిష్యవరులె కూర్చిన ధనముల్.

టీకా:

గురు = గురువులకు; ధనమున్ = సంపదలను; కూర్చన్ = సంపాదించుట; ఏటికి = ఎందులకు;
గురు = గురువు యొక్క; శిక్షన్ = విద్యాభ్యాసము నందు; తగిలి = లగ్నమై; మంత్ర = మంత్రాంగము
నందు; కోవిదులు = నిష్ణాతులు; ఐ = అయ్యి; సద్గురు = మంచి గురువుగా; ధర్మ = ధర్మబద్ధత
యందు; నిరతులు = మిక్కిలి నేర్పరులు; ఏనిన్ = అయినను; గురువుల = గురువుల; కును = కు;
శిష్య = శిష్యులలో; వరులె = ఉత్తములే; కూర్చిన = సంపాదించిన; ధనముల్ = సంపదలు.

భావము:

గురువుకు ప్రత్యేకంగా ధనాన్ని సమకూర్చడం ఎందుకు? గురుశిక్షణకు లోనైన మంత్రకోవిదులై ధర్మనిరతులైన శిష్యులే గురువుకు అన్ని ధనాలు.

6-291-సీ.

అరయ నకించను లై నట్టివారికిఁ-

దగు శిలోఁఛనవృత్తి ధనము సుమ్ము;

దానిచే నిర్వర్తితప్రియసాధు స-

త్రియ గలవారలై ప్రీతినొందె

దరు గాన సద్గర్హితాచారమైన యా-

చార్యత్వ మిపుడు మీ శాసనమునఁ

గైకొంటి; గురువుల కామంబు ప్రాణార్థ-

వంచనములు లేక వడి నొనర్తు"

6-291.1-ఆ.

ననుచు విశ్వరూపుఁ డనియెడు ముని ప్రతి

జ్ఞోక్తిఁ బలికె వారి నూఁటించి

మహితమైన తత్సమాధిచే గురుభావ

మమరఁ జేసె దేవసమితి కపుడు.

టీకా:

అరయ = తరచి చూసినచో; అకించనులు = నిరుపేదలు; ఐనట్టి = అయినటువంటి; వారి = వారి;

కిన్ = కి; తగు = తగిన; శిల = దంచినచోట రాలిన గింజలేరి తినుట; ఉంఛన = పొలములలో

రాలిపడెడి గింజలను ఏరుకొని తిని బ్రతికెడి; వృత్తి = వృత్తియే, జీవికయే; ధనము = సంపద; సుమ్ము

= సుమా; దాని = దాని; చే = చేత; నిర్వర్తిత = నిర్వహించెడి; ప్రియ = ఇష్టపూర్తిగా; సాధు =

సాధుత్వపు; సత్ = మంచి; క్రియ = కార్యములు; కలవారు = చేసెడివారు; ఐ = అయ్యి; ప్రీతిన్ =

సంతోషమును; ఒందెదరు = పొందెదరు; కాన = కావున; సత్ = మంచివారిచేత; గర్విత =
నిందింపబడెడి; ఆచారము = వ్యవహారము; ఐన = అయిన; ఆచారత్వమున్ = గురుత్వమునకు;
ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; మీ = మీ యొక్క; శాసనమునన్ = ఆజ్ఞ ప్రకారము; కైకొంటిన్ = స్వీకరించితిని;
గురువుల = గురువుల నుండి; కామంబు = ఆశింపదగినది; ప్రాణ = ప్రాణముల కైనను; అర్థ =
ధనముల కైనను; వంచనములు = మోసములు చేయుట; లేక = లేకుండగ; వడిన్ = శ్రీఘ్రమే;
ఒనర్తున్ = చేసెదను; అనుచు = అనుచూ;
విశ్వరూపుడు = విశ్వరూపుడు; అనియెడు = అనెడు; ముని = ముని; ప్రతిజ్ఞ = ప్రతిని; ఉక్తిన్ = చేసి;
పలికె = చెప్పెను; వారిన్ = వారిని; ఊరిడించి = ఉపశమింపజేసి; మహితము = గొప్పది; ఐన =
అయినట్టి; తత్ = అతని; సమాధి = యోగసమాధి; చే = చేత; గురుభావము = గురుత్వమును;
అమరన్ = చక్కగా; చేసె = చేసెను; దేవ = దేవతల; సమితి = సమూహమున; కు = కు; అప్పుడు =
అప్పుడు;

భావము:

ఏమీ లేని దరిద్రులకు కళ్ళంలో రాలిన గింజలను ఏరుకొని తినే జీవితమే ధనం. ఆ వృత్తితో
జీవిస్తూ కూడా వారు సత్కార్యాలు చేస్తూ సంతృప్తిని పొందుతారు. అటువంటి సత్పురుషులు
తిరస్కరించే గురుత్వాన్ని మీ కోరిక మేరకు స్వీకరిస్తున్నాను. స్వార్థం, వంచన లేకుండా మీ కోరిక
నెరవేర్చి మీకు మేలు చేస్తాను" అని ఆ విశ్వరూప మునీంద్రుడు ప్రతిజ్ఞ చేసి వారికి ఓదార్చాడు.
సమాధి నిష్ఠుడై దేవతల ఆచార్యత్వాన్ని అంగీకరించాడు.

6-292-క.

భార్గవవిద్యా గుప్త

స్వర్గశ్రీ ద్విగుణ దనుజ సమధిక సంప

ద్వర్గముల విష్ణుమాయా

నర్గళగతిఁ దెచ్చి యింద్రునకు నిచ్చె నృపా!

టీకా:

భార్గవ = శుక్రుని {భార్గవుడు - భర్గుని యొక్క పుత్రుడు, శుక్రుడు}; విద్యా = విద్యవలన; గుప్త = కాపాడబడుతున్న; స్వర్గశ్రీ = స్వర్గసంపదలకు; ద్విగుణ = రెట్టింపుగల; దనుజ = రాక్షసులకంటెను; సమధిక = అత్యధికమైన; సంపద = సంపదలు; వర్గములన్ = సమూహములను; విష్ణు = విష్ణుమూర్తి యొక్క; మాయ = మాయను; అనర్గళ = అడ్డులేని; గతిన్ = విధముగ; తెచ్చి = తీసుకు వచ్చి; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని; కు = కి; ఇచ్చెన్ = ఇచ్చెను; నృపా = రాజా.

భావము:

రాజా! శుక్రాచార్యుల మంత్రప్రభావం వల్ల రాక్షసుల సంపదలు దేవతల కంటే రెండింతలైనాయి. అటువంటి రాక్షసుల ఐశ్వర్యానికి మించిన రాజ్యసందను విశ్వరూపుడు విష్ణుమాయ వలన దేవేంద్రునికి సాధించి పెట్టాడు.

6-293-క.

ఏ విద్యచేత రక్షితుఁ

డైవజి దురంబులోన నసురలఁ ద్రుంచెన్

భావింప నట్టి విద్యను

శ్రీవరమాయామతంబుఁ జెప్పెను హరికిన్."

టీకా:

ఏ = ఏ; విద్య = విద్య; చేతన్ = వలన; రక్షితుడు = రక్షింపబడినవాడు; ఐ = అయ్యి; వజ్ర = ఇంద్రుడు {వజ్ర - వజ్రమ ఆయుధముగా గలవాడు, ఇంద్రుడు}; దురంబులోనన్ = యుద్ధములో; అసురులన్ = రాక్షసులను; ద్రుంచెన్ = సంహరించెను; భావింపన్ = తలచుకొనగ; అట్టి = అటువంటి; విద్యన్ = విద్యను; శ్రీవర = విష్ణుమూర్తి యొక్క; మాయా = మాయయొక్క; మతంబున్ = విధానమును; చెప్పెను = చెప్పెను; హరి = ఇంద్రుని; కిన్ = కి.

భావము:

ఏ విద్యచేత ఇంద్రుడు సురక్షితంగా యుద్ధంలో రాక్షసులను ఓడించాడో అటువంటి విష్ణుమాయా తత్త్వం అయిన నారాయణ కవచం అనే విద్యను దేవేంద్రునికి చెప్పాడు".

6-294-ఉ.

నావుడు పాండవాన్వయుడు నమ్మినభక్తి జగన్నివాసు రా
జీవదళాక్షుఁ గృష్ణుఁ దన చిత్తమునన్ భజించి పల్కె "నో
దేవగణార్చితాంఘ్రియుగ! దివ్యమునీశ్వర! విశ్వరూపుఁడ
ప్రావనమైన విద్య సురపాలున కే క్రియ నిచ్చె? జెప్పవే.

టీకా:

నావుడు = అనగా; పాండవ = పాండవ; అన్వయుడు = వంశస్థుడు; నమ్మిన = నమ్మకము గల;
భక్తిన్ = భక్తితో; జగన్నివాసున్ = విష్ణుమూర్తిని; రాజీవదళాక్షున్ = విష్ణుమూర్తిని; కృష్ణున్ =
విష్ణుమూర్తిని; తన = తన యొక్క; చిత్తమునన్ = మనసులో; భజించి = నమస్కరించుకొని;
పల్కెన్ = పలికెను; ఓ = ఓ; దేవ = దేవతల; గణ = గణములచే; అర్చిత = పూజింపబడెడి; అంఘ్రి =
పాదముల; యుగ = ద్వయము గలవాడ; దివ్య = గొప్ప; ముని = మునులలో; ఈశ్వర = భగవంతుడ;
విశ్వరూపుడు = విశ్వరూపుడు; ఆ = ఆ; పావనము = పవిత్రము; ఐన = అయిన; విద్య = విద్యను;
సురపాలున్ = ఇంద్రుని (సురపాలుడు - సుర (దేవతలను) పాలుడు (పరిపాలించెడివాడు),
ఇంద్రుడు); కిన్ = కి; ఇచ్చెన్ = ఇచ్చెనో; చెప్పవే = చెప్పుము.

భావము:

అని శుకుడు చెప్పగా పరీక్షిత్తు సర్వాంతర్యామి, పద్మదళనేత్రుడు అయిన కృష్ణుని తన మనస్సులో
స్మరించి ఇలా అన్నాడు "దేవతలు పూజించే పాదాలు కలిగిన ఓ మునీంద్రా! విశ్వరూపుడు ఆ
పవిత్రమైన నారాయణ కవచాన్ని ఇంద్రునికి ఏ విధంగా ఇచ్చాడో వివరించు.

6-295-ఉ.

ఎందును రక్షితుం డగుచు నిందుడు లీలయ పోలె వైరి సే
నునుమాడి దేవతలు నమ్మి సుఖింపగ నిష్ఠసంపదం
జెంది సమస్తలోకముల జేకొని యేలె మునీంద్ర! దాని నే
విందు సుఖంబు గందు నిక వీనులు సంతస మందఁ బల్కవే.

టీకా:

ఎందునున్ = దేనివలన; రక్షితుడు = రక్షింపబడినవాడు; అగుచు = అగుచు; ఇందుడు = ఇందుడు;
లీలయ = ఆటను; పోలె = వలె; వైరి = శత్రు; సేనన్ = సేనలను; తునుమాడి = సంహరించి; దేవతలు
= దేవతలు; నమ్మి = నమ్మకముగా; సుఖింపగన్ = సుఖించుతుండగా; ఇష్ట = కోరిన; సంపదన్ =
సంపదలను; చెంది = పొంది; సమస్త = అఖిలమైన; లోకములన్ = లోకములను; చేకొని = చేపట్టి;
ఏలెన్ = పరిపాలించెనో; ముని = మునులలో; ఇంద్ర = ఇంద్రుని వంటివాడ; దానిన్ = దానిని; నేన్ =
నేను; విందు = వినెదను; సుఖంబున్ = సుఖములను; కందున్ = చూసెదను; ఇంక = ఇకపైన;
వీనులు = చెవులు; సంతసమున్ = సంతోషమును; అందన్ = పొందగా; పల్కవే = చెప్పుము.

భావము:

దేనివల్ల ఇందుడు సురక్షితంగా అవలీలగా శత్రుసైన్యాన్ని నిర్జించి దేవతలు సుఖపడే విధంగా
కోరిన సంపదలను పొంది సర్వలోకాలను స్వాధీనం చేసికొని పరిపాలించాడో ఆ విద్యా
స్వరూపాన్ని వినగోరుతున్నాను. వీనుల విందుగా వినిపించు."

షష్ఠ స్కంధము : శ్రీమన్నారాయణ కవచము

6-296-క.

వర నారాయణ కవచము

నరిభీకర వజ్రకవచ మాశ్రిత సంప

త్పరిణామ కర్మసువచము

పురుహూతున కెట్లు మౌని బోధించె? దగన్.

టీకా:

వర = శ్రేష్ఠమైన; నారాయణ కవచమున్ = నారాయణ కవచము యనెడి మహామంత్రము; అరి = శత్రువులకు; భీకర = భయంకరమైన; వజ్ర = వజ్రము వలె దుర్భేధ్యమైన; కవచము = రక్షాకవచము; ఆశ్రిత = ఆశ్రయించినవారికి; సంపత్ = సంపత్కరమైన; పరిణామ = పరిణామములను కలిగించెడి; కర్మ = కార్యముగా గల; సువచము = మంచిమాటలు కలది; పురుహూతున్ = ఇంద్రుని; కు = కి; ఎట్లు = ఏ విధముగ; మౌని = ముని; బోధించె = తెలియజేసెను; తగన్ = చక్కగా.

భావము:

శత్రువులకు భయంకరమైన వజ్రకవచం, ఆశ్రయించిన వారికి సంపదలిచ్చే రక్షాకవచం అయిన ఆ గొప్ప నారాయణ కవచాన్ని విశ్వరూప ముని ఇంద్రుని కెలా బోధించాడు?"

6-297-వ.

అనినం బరీక్షిజ్జనపాలునకు మునినాథుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; పరీక్షిత్ = పరీక్షిత్తు; జనపాలున్ = రాజున; కు = కు; ముని = మునులలో; నాథుండు = ప్రభువు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని ప్రశ్నించిన పరీక్షిన్నరేంద్రునితో శుకమహర్షి ఇలా అన్నాడు.

6-298-నీ.

"**వి**నవయ్య! నరనాథ! **ము**నినాథుఁ డింద్రున-

క్రనువొంద నారాయణాఖ్య మైన

క్రవచంబు విజయ సం**క్ర**ల్పంబు నప్రమే-

యస్వరూపంబు మ**హా**ఫలంబు

మంత్రగోప్యము హరిమాయావిశేషంబు-

సాంగంబుగాఁగ నెఱుంగఁ జేసె;

దాని నే వినిపింతుఁ బూనితదేకాగ్ర-

చిత్తంబుతోడుతఁ జిత్తగింపు;

6-298.1-తే.

మొనర ధౌతాంఘ్రిపాణి యై యుత్తరంబు

ముఖముగా నుత్తమాసనమున వసించి

కృతనిజాంగ కరన్యాస మతిశయిల్ల

మహిత నారాయణాఖ్య వర్మము నొనర్చె.

టీకా:

విను = వినుము; అయ్య = తండ్రి; నరనాథ = రాజా; ముని = మునులలో; నాథుడు = ప్రభువు;
ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని; కున్ = కు; అనువు = అనుకూలము; ఒందన్ = పొందునట్లుగ; నారాయణ =
నారాయణ; ఆఖ్యము = పేరు గలది; ఐన = అయిన; కవచంబు = రక్షణతోడుగు వంటి
మహామంత్రము; విజయ = విజయమును; సంకల్పంబున్ = చక్కగా కలిగించెడిది; అప్రమేయ =
అపరిమితమైన; స్వరూపంబు = స్వరూపము గలది; మహా = గొప్ప; ఫలంబు = ఫలితముల
నిచ్చునది; మంత్ర = మంత్రములలో; గోప్యము = రహస్యముగా దాచదగినది; హరి = నారాయణుని;
మాయా = మాయతోకూడి; విశేషంబు = విశిష్టమైనది; సాంగంబుగాన్ = అంగన్యాస
కరన్యాసములతో సంపూర్ణంగా; ఎఱుంగజేసెద = తెలిపెదను; దానిన్ = దానిని; నేన్ = నేను;
వినిపింతు = చెప్పెదను; పూని = ధారణ కలిగి; తదేకాగ్ర = దాని యందే లగ్నమైన; చిత్తంబు =
మనసు; తోడుత = తోటి; చిత్తగింపుము = వినుము; ఒనర = సిద్ధపరుచుకొన్న;
ధౌత = శుభ్రముగా కడుగుకొన్న; అంఘ్రి = పాదములు; పాణి = చేతులు గలవాడవు; ఐ = అయ్య;
ఉత్తరంబు = ఉత్తరపు; ముఖముగా = వైపునకు చూచువాడవై; ఉత్తమ = మంచి; ఆసనమున =
ఆసనముపైన; వసించి = ఉండి; కృత = చేసిన; నిజ = తన యొక్క; అంగ = అవయవములు; కర =
కరములను; న్యాస = వాడుటలు; అతిశయిల్ల = అతిశయించునట్లు; మహిత = గొప్ప; నారాయణ =
నారాయణ; వర్మము = కవచము; ఒనర్చె = కలిగించెను.

భావము:

“రాజా! విను. విజయాన్ని చేకూర్చేది, ఊహించడానికి వీలుకాని ప్రభావం కలది, మహాఫలాన్ని ఇచ్చేది, రహస్యంగా కాపాడుకోదగినది, వైష్ణవ మాయాస్వరూపమైనది అయిన నారాయణ కవచాన్ని విశ్వరూపుడు ఇంద్రునికి సాంగోపాంగంగా ఉపదేశించాడు. దాని విధానాన్ని నేను వినిపిస్తాను. ఏకాగ్రచిత్తంతో విను. ముందుగా కాళ్ళు, చేతులు కడుక్కొని, ఉత్తర ముఖంగా ఉత్తమాసనంపై కూర్చొని, అంగన్యాస కరన్యాసాలు చేసి గొప్పదైన ఈ నారాయణ కవచాన్ని ప్రయోగించాలి.

6-299-వ.

ఇట్లు నారాయణకవచంబు ఘటించి, పాదంబులను, జానువులను, నూరువులను, నుదరంబునను, హృదయంబునను, నురంబునను, ముఖంబునను, శిరంబునను నట్లప్టాంగంబులం బ్రణవపూర్వకంబైన యష్టాక్షరీ మంత్రరాజంబు విన్యాసంబుచేసి ద్వాదశాక్షర విద్యచేతం గరన్యాసంబు చేసి, మంత్రమూర్తియై భగవచ్ఛబ్ద వాచ్యం బైన ప్రణవాది యకారాంత మహామంత్రంబు చేత నంగుళ్యంగుష్ఠ పర్వసంధులయం దుపన్యసించి, మఱియు హృదయంబున నోంకారంబు, వికారంబు మూర్ధంబున, షకారంబు భ్రూమధ్యంబు నందు, ణకారంబు శిఖ యందు, వేకారంబు నేత్రంబులయందు, నకారంబు సర్వ సంధులయందు మఱియు నస్త్రము నుద్దేశించి మకారంబు నుపన్యసించె నేని మంత్రమూర్తి యగు; మఱియును “అస్త్రాయఫట్” అను మంత్రంబున దిగ్బంధనంబుచేసి, పరమేశ్వరునిం దన భావంబున నిల్పి విద్యామూర్తియు, దపోమూర్తియు నగు షట్పక్షి సంయుతం బైన నారాయణ కవచాఖ్య మైన మంత్రరాజంబు నిట్లని పరియించె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; నారాయణకవచంబు = నారాయణ కవచమును; ఘటించి = అనుసంధానము చేసికొని; పాదంబులను = పాదములను; జానువులను = మోకాళ్ళ యందు; ఊరువులను = తొడల యందు; ఉదరంబునను = కడుపు నందు; హృదయంబునను = హృదయమునను; ఉరంబునను = వక్షస్థలమునను; ముఖంబునను = ముఖము నందు; శిరంబునను = తలపైన; ఇట్లు = ఈ విధముగ; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అప్టాంగంబులన్ =

అష్టాంగములు యందు {అష్టాంగములు - 1పాదములు 2మోకాళ్ళు 3తొడలు 4కడుపు
 5హృదయము 6వక్షస్థలము 7ముఖము 8తల}; ప్రణవపూర్వకంబు = ఓంకారము ముందుగా
 కలది; ఐన = అయిన; అష్టాక్షరీ = అష్టాక్షరి {అష్టాక్షరీమంత్రము - ఓంనమోనారాయణాయ అనెడి 8
 అక్షరములు గల ఓంకారముతో ప్రారంభించి శిరస్సుతో మొదలిడి అష్టాంగవిన్యాసముతో చేసెడి
 మంత్రము}; మంత్ర = మంత్రములలో; రాజంబు = శ్రేష్ఠమైనది; విన్యాసంబు = విన్యాసము; చేసి = చేసి;
 ద్వాదశాక్షరవిద్య = ద్వాదశాక్షరవిద్య {ద్వాదశాక్షరవిద్య - ఓంనమోభగవతేవాసుదేవాయ అనెడి 12
 అక్షరములుగల ఓంకారముతో ప్రారంభించి కరన్యాసముతో చేసెడి మంత్రము}; చేతన్ = చేత; కర
 = చేతులతో; న్యాసంబు = న్యాసము; చేసి = చేసి; మంత్రమూర్తి = మంత్రమూర్తిగ; ఐ = అయ్యి; భగవత్
 = భగవంతుడు యనెడి; శబ్ద = పలుకుచే; వాచ్యంబు = పలుకబడునది; ఐన = అయిన; ప్రణవ =
 ఓంకారము; ఆది = ముందుకలిగి; అకారాంత = అకారము అంతముగా కలిగిన; మహా = గొప్ప;
 మంత్రంబు = మంత్రము; చేతన్ = చేత; అంగుళ్య = చేతి వేళ్ళు; అంగుష్ఠ = బొటకనవేలు; పర్వ =
 విస్తరించిన; సంధుల = సంధుల; అందు = అందు; ఉపన్యసించి = చక్కగా న్యాసముచేసి; మఱియు
 = ఇంకను; హృదయంబునన్ = హృదయము నందు; ఓంకారంబు = ఓంకారము; వికారంబు =
 వికారము; మూర్ధంబునన్ = శిరస్సు నందు; షకారంబు = షకారము; భూమధ్యంబున్ = భృకుటి;
 అందు = అందు; ణకారంబు = ణకారము; శిఖ = పిలకప్రాంతము; అందు = అందు; వేకారంబు =
 వేకారము; నేత్రంబులు = కన్నులు; అందు = అందు; నకారంబు = నకారము; సర్వ = అన్ని; సంధుల
 = శరీరసంధుల; అందు = అందు; మఱియున్ = ఇంకను; అస్త్రమున్ = అస్త్రమును; ఉద్దేశించి =
 ఉద్దేశించి; మకారంబును = మకారము; ఉపన్యసించెనేని = పలికినట్లయితే; మంత్రమూర్తి =
 మంత్రమూర్తిగ; అగు = అగును; మఱియును = ఇంకను; అస్త్రాయఫట్ = అస్త్రాయఫట్; అను =
 అనెడి; మంత్రంబునన్ = మంత్రముచేత; దిగ్బంధనంబు = దిగ్బంధనము; చేసి = చేసి; పరమేశ్వరుని
 = భగవంతుని; తన = తన యొక్క; భావంబునన్ = భావములో; నిల్పి = నిలుపుకొని; విద్యా = విద్య
 యొక్క; మూర్తియున్ = స్వరూపమును; తపస్ = తపస్సు యొక్క; మూర్తియున్ = స్వరూపమును;
 అగు = అయిన; షట్పక్షి = ఆరుశక్తులతో; సంయుతంబు = కూడినది; అయిన = అయిన;
 నారాయణకవచ = నారాయణకవచము; ఆఖ్యము = అనెడి పేరు గలది; ఐన = అయిన; మంత్ర =
 మంత్రములలో; రాజంబున్ = శ్రేష్ఠమైన దానిని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అని = అని; పఠియించె =
 చదివెను.

భావము:

ఈ విధంగా నారాయణ కవచాన్ని అనుసంధానం చేసుకొని 'ఓం నమో నారాయణాయ' అనే ప్రణవ పూర్వకమైన అష్టాక్షరీ మంత్రంలోని ఎనిమిది అక్షరాలను పాదాలు, మోకాళ్ళు, తొడలు, కడుపు, హృదయం, వక్షస్థలం, ముఖం, శిరస్సు అనే అష్టాంగాలలో విన్యాసం చేయాలి. తరువాత 'ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ' అనే ద్వాదశాక్షరీ మంత్రంతో కరన్యాసం చేయాలి. ఈ విధంగా అంగన్యాస కరన్యాసాలు చేసి సాధకుడు మంత్రమూర్తియై వెలుగొందిన తర్వాత 'ఓం విష్ణవే నమః' అనే మంత్రాన్ని గ్రహించి, హృదయంలో 'ఓం'కారాన్ని, శిరస్సున 'వి'కారాన్ని, కనుబొమల నడుమ 'ష'కారాన్ని, శిఖయందు 'ణ'కారాన్ని, నేత్రాలలో 'వే'కారాన్ని, మిగిలిన శరీర సంధి ప్రదేశాలలో 'న'కారాన్ని, అస్త్రముద్రతో 'మ'కారాన్ని విన్యాసం చేసి 'అస్త్రాయ ఫట్' అనే మంత్రంతో దిగ్బంధనం చేసి భగవంతుణ్ణి మనస్సులో ధ్యానిస్తే విద్యామూర్తిగా, తపోమూర్తిగా రూపొందుతాడు. షట్పక్షులతో కూడిన 'నారాయణ కవచం' అనే మంత్రాన్ని ఈ విధంగా పఠించాలి.

6-300-చ.

గరుడుని మూపుపై బదయుగంబు ఘటిల్లగ శంఖచక్ర చ

ర్మరుచిర శార్ఙ్గఖడ్గ శర రాజితపాశ గదాది సాధనో

త్కర నికరంబు లాత్మకరకంజములన్ ధరియించి భూతి సం

భరిత మహాష్టబాహుడు కృపామతితో ననుఁ గాచుఁ గావుతన్.

టీకా:

గరుడుని = గరుత్మంతుని; మూపు = వీపు; పైన్ = మీద; పద = పాదముల; యుగంబున్ = రెంటిని;
ఘటిల్లగ = ఉండగ; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రము; చర్మ = చర్మము; రుచిర = ప్రకాశవంతమైన;
శార్ఙ్గ = విల్లు; ఖడ్గ = కత్తి; శర = బాణము; రాజిత = విలసిల్లెడి; పాశ = పాశము; గద = గద; ఆది =
మొదలగు; సాధన = ఆయుధ; ఉత్కర = సంపత్తుల; నికరంబులు = సమూహములు; అత్మ = తన
యొక్క; కర = చేతు లనెడి; కంజములన్ = పద్మము లందు; ధరియించి = ధరించి; భూతి =
అష్టైశ్వర్యములు; సంభరిత = అలంకరింపబడిన; మహా = గొప్ప; అష్ట = ఎనిమిది (8); బాహుడు =

భుజములు గలవాడు; కృపామతి = దయ గల మనసు; తోన్ = తోటి; నను = నన్ను; కాచుగావుత = కాపాడుగాక.

భావము:

గరుత్మంతుని భుజాలపై రెండు పాదల నుంచి కూర్చున్నవాడు, తన ఎనిమిది చేతుల్లో శంఖం, చక్రం, కవచం, ధనుస్సు, ఖడ్గం, బాణం, పాశం, గద అనే ఆయుధాలు ధరించినవాడు అయిన భగవంతుడు దయతో నన్ను కాపాడుగాక!

6-301-ఆ.

ప్రకట మకర వరుణ పాశంబు లందును
జలములందు నెందు బొలియ కుండఁ
గాచుగాక నన్ను ఘనుడొక్కఁ డై నట్టి
మత్స్యమూర్తి విద్యమానకీర్తి.

టీకా:

ప్రకట = ప్రసిద్ధమైన; మకర = మొసలి; వరుణ = వర్షపు; పాశంబులు = బంధనములు; అందు = అందు; జలములు = నీటి; అందు = అందును; ఎందున్ = దేనిలోను; పొలియకుండన్ = నాశము పొందకుండగ; కాచుగాక = కాపాడుగాక; నన్ను = నన్ను; ఘనుడు = గొప్పవాడు; ఒక్కడు = ఒకడే; ఐనట్టి = అయినట్టి; మత్స్యమూర్తి = మత్స్యవతార స్వరూపుడు; విద్యమాన = ప్రవర్తిస్తున్న; కీర్తి = యశస్సు గలవాడు.

భావము:

ప్రళయకాలంలో తానొక్కడే మిగిలి కీర్తితో ప్రకాశించే మత్స్యవతార మూర్తి అయిన మహానుభావుడు నన్ను వరుణ పాశాలలో పడకుండా జలాలలో రక్షించునుగాక!

6-302-క.

వటుడు సమాశ్రిత మాయా

నటుడు బలిప్రబల శోభనప్రతిఘటనో

దృటుడు త్రివిక్రమదేవుడు

చటులస్థలమందు నన్ను సంరక్షించున్.

టీకా:

వటుడు = బ్రహ్మచారి; సమాశ్రిత = చక్కగా ఆశ్రయించిన; మాయా = మాయా; నటుడు = నటనలు చేసేడి వాడు; బలి = బలిచక్రవర్తి; ప్రబల = అత్యధికమైన; శోభన = తేజస్సును; ప్రతిఘటన = ప్రతిఘటించుట యందు; ఉదృటుడు = బహు గట్టివాడు, మిక్కిలి సమర్థుడు; త్రివిక్రమదేవుడు = వామనుడు (త్రివిక్రమదేవుడు - త్రివిక్రమావతారము ధరించిన దేవుడు, వామనుడు); చటుల = భయంకరమైన; స్థలము = ప్రదేశముల; అందు = లో; నన్ను = నన్ను; సంరక్షించున్ = కాపాడుగాక.

భావము:

మాయావటుడై నటించి బలి చక్రవర్తి సంపదను అపహరించిన త్రివిక్రమ దేవుడు నన్ను అన్ని భయంకర స్థలాలలో రక్షించునుగాక!

6-303-చ.

అడవుల సంకటస్థలుల నాజిముఖంబుల నగ్ని కీలలం

దెడరుల నెల్ల నాకు నుతి కెక్కగ దిక్కుగంగాక శ్రీనృసిం

హుడు సురశత్రుయాధిప వధోగుడు విస్ఫురి తాట్టహాస వ

క్తుడు ఘన దంష్ట్ర పావక విదూత దిగంతరుఁ డప్రమేయుడై.

టీకా:

అడవుల = అడవు లందు; సంకట = ఆపదలు కలిగెడి; స్థలులన్ = స్థలము లందు; ఆజి = యుద్ధపు; ముఖంబునన్ = ఎదురుగ; అగ్నికీలలన్ = నిప్పు మంటలలో; ఎడరులన్ = ఎడారు లందు; ఎల్లన్ = అన్నిచోట్లను; నా = నా; కు = కు; నుతికి = ప్రసిద్ధము; ఎక్కగన్ = అగునట్లు; దిక్కు = రక్షగ; అగుగాక =

ఉండుగాక; శ్రీనృసింహుఁడు = నరసింహస్వామి; సురశత్రు = రాక్షసులనెడి సురశత్రులు - సురల(దేవతల)కు శత్రులు, రాక్షసులు; యూధప = ఏనుగులను; వధ = సంహరించెడి; ఉగ్రుడు = కోపము గలవాడు; విస్ఫురిత = వెలిగిక్కుచున్న; అట్టహాస = వికృతహాసము గల; వక్తుడు = నోరు గలవాడు; ఘన = పెద్ద; దంష్ట్ర = దంతముల నుండి జనించిన; పావక = అగ్నిహోత్రునిచే; విధూత = ఎగురకొట్టబడిన; దిగంతరుండు = దిగంతములు గలవాడు; అప్రమేయుండు = ఏ ప్రమాణముల చేతను తెలుసుకొనుటకు శక్యము కాని వాడు, యదార్థ స్వరూప మెరుగ రానివాడు {అప్రమేయః - శ్రీశ్రీ శంకరాచార్యుల వారి విష్ణుసహస్రనామ భాష్యం 46 వ నామం, షట్ప్రమాణ పరమ దూరుడు కనుక అప్రమేయుడు; 1 ప్రత్యక్ష, 2. అనుమాన, 3. ఉపమాన, 4. అర్థాపత్తి, 5 అభావ, 6. శాస్త్రరూప ప్రమాణములు షట్ప్రమాణములు అనబడును}; ఐ = అయ్యి.

భావము:

దేవతల శత్రువులైన రాక్షసులను సంహరించడంలో ఉగ్రత్వం చూపేవాడు, అత్యంత భయంకరమైన అట్టహాసంతో కూడిన ముఖం కలవాడు, తన కోరల నుండి బయల్పెడలిన అగ్ని జ్వాలలచేత దిగంతాలను చెదరగొట్టినవాడు, ఊహించడానికి శక్యం కాని మహిమ కలవాడు అయిన నృసింహదేవుడు అడవులలోను, ప్రమాద స్థలాలలోను, యుద్ధభూమిలోను, నిప్పుల మంటలలోను, అన్ని ప్రమాదాలలోను నాకు దిక్కుగును గాక!

6-304-చ.

అరయగ నెల్ల లోకములు నంకిలి నొంద మహార్ణవంబులో
 నొరిగి నిమగ్న మైన ధర నుద్ధతి గొమ్మన నెత్తినట్టి యా
 క్రిపతి యగ్ని కల్పు డురుఖేలుఁడు నూర్జిత మేదినీ మనో
 హరుఁడు గృపావిధేయుఁడు సదాధ్వములన్ననుఁ గాచుగావుతన్.

టీకా:

అరయగన్ = చూడగా; ఎల్ల = సమస్తమైన; లోకములున్ = లోకములు; అంకిలి = కలత, ఆపద;
 ఒందన్ = బారగా, పొందగా; మహార్ణవంబు = మహాసముద్రము; లోన్ = లోపల; ఒరిగి =
 ఒరిగిపోయి; నిమగ్నము = మునిగి ఉన్నది; ఐన = అయిన; ధరన్ = భూమిని; ఉద్ధతిన్ =

ఉద్ధరించుటకు; కొమ్మునన్ = కోరలపై; ఎత్తిన = ధరించిన; అట్టి = అటువంటి; ఆ = ఆ; కిరిపతి = యజ్ఞవరాహుడు (కిరిపతి - కిరి (వరాహము) పతి (ప్రభువు), వరాహావతారుడు); అగ్నికల్పడు = అగ్నికల్పడు; ఉరు = గొప్పగ; ఖేలుడు = క్రీడించువాడు; ఊర్జిత = గొప్పది అయిన, దృఢమైన; మేదినీ = భూదేవికి; మనోహరుడు = ప్రియుడు; కృప = దయకు; విధేయుడు = లొంగిపోవువాడు; సదా = ఎల్లప్పుడు; అధ్వములన్ = దారుల యందు; నన్ను = నన్ను; కాచుగావుత = కాపాడుగాక.

భావము:

లోకాలన్నీ మహాసముద్రం మధ్య మునిగినప్పుడు భూదేవిని ఉద్ధరించి తన కోర కొనపై ధరించిన అగ్నిసమానుడు, క్రీడావినోది, ధరణీమనోహరుడు, కారుణ్యనిధి అయిన ఆది వరాహమూర్తి నన్ను ఎల్లప్పుడు సకల దారులందు కాపాడునుగాక!

6-305-క.

రాముడు రాజకులైక వి

రాముడు భృగు సత్కులాభిరాముడు సుగుణ

స్తోముడు నను రక్షించును

శ్రీమహితోన్నతుడు నది శిఖరములందున్.

టీకా:

రాముడు = పరశురాముడు; రాజకులైకవిరాముడు = పరశురాముడు {రాజ కులైక విరాముడు - రాజ (రాజుల) కుల (వంశమునకు) ఏక (సమస్తమును) విరాముడు (తొలగించువాడు), పరశురాముడు}; భృగుసత్కులాభిరాముడు = పరశురాముడు {భృగు సత్కు లాభిరాముడు - భృగు యొక్క సత్కుల (చక్కటి వంశమునకు) అభిరాముడు (మనోహరమైనవాడు), పరశురాముడు}; సుగుణస్తోముడు = పరశురాముడు {సుగుణ స్తోముడు - సుగుణముల సమూహము గలవాడు, పరశురాముడు}; నను = నన్ను; రక్షించును = కాపాడుగాక; శ్రీమహితోన్నతుడు = పరశురాముడు {శ్రీమహితోన్నతుడు - శ్రీ (శుభకరమైన) మహిత (గొప్ప) ఉన్నతుడు (ఉన్నతమైనవాడు), పరశురాముడు}; అది = కొండ; శిఖరముల = శిఖరముల; అందున్ = అందు.

భావము:

క్షత్రియకుల వినాశకుడు, భృగువంశంలో ప్రసిద్ధుడు, సద్గుణుడు. గొప్ప మహిమాన్వితుడు అయిన పరశురాముడు పర్వత శిఖరాలలో నన్ను కాపాడుగాక!

6-306-సీ.

తాటక మర్దించి తపసి జన్మముఁ గాచి-

హరువిల్లు విఱచి ధైర్యమున మెఱసి

ప్రబలు లైనట్టి విరాధ కబంధోగ్ర-

ఖరదూషణాది రాక్షసులఁ దునిమి

వానరవిభు నేలి వాలిఁ గూలఁగ నేసి-

జలరాశి గర్వంబుఁ జక్కజేసి

సేతువు బంధించి చేరి రావణ కుంభ-

కర్ణాది వీరులఁ గడిమిఁ ద్రుంచి

6-306.1-తే.

యల విభీషణు లంకకు నధిపుఁ జేసి

భూమిసుతఁ గూడి సాకేత పురము నందు

రాజ్యసుఖములు గైకొన్న రామవిభుఁడు

వరుస ననుఁ బ్రోచుచుండుఁ బ్రవాసగతుల.

టీకా:

తాటక = తాటకీని; మర్దించి = సంహరించి; తపసి = ఋషి యొక్క; జన్మము = యజ్ఞమును; కాచి = కాపాడి; హరు = శివుని; విల్లు = విల్లును; విఱచి = విరిచి; ధైర్యమునన్ = ధైర్యముతో; మెఱసి = ప్రకాశించుతూ; ప్రబలులు = మిక్కిలి బలమైనవారు; ఐనట్టి = అయినటువంటి; విరాధ = విరధుడు; కబంధ = కబంధుడు; ఉగ్ర = భయంకరమైన; ఖర = ఖరుడు; దూషణ = దూషణుడు; ఆది = మొదలగు; రాక్షసులన్ = రాక్షసుల; దునిమి = సంహరించి; వానరవిభున్ = సుగ్రీవుని; ఏలి =

పాలించి; వాలిన్ = వాలిని; కూలగ = సంహరించుటకు; ఏసి = బాణమువేసి; జలరాశి = సముద్రుని
యొక్క; గర్వమున్ = గర్వమును; చక్కజేసి = అణచివేసి; సేతువు = సేతువును; బంధించి = కట్టి; చేరి
= పూని; రావణ = రావణుడు; కుంభకర్ణ = కుంభకర్ణుడు; ఆది = మొదలగు; వీరులన్ = వీరులను;
కడిమిన్ = పరాక్రమముతో; త్రుంచి = సంహరించి;
అల = ఆయొక్క; విభీషణున్ = విభీషణుని; లంక = లంకారాజ్యమున; కున్ = కు; అధిపున్ =
రాజును; చేసి = చేసి; భూమిసుతన్ = సీతాదేవితో (భూమిసుత - భూదేవి యొక్క పుత్రిక, సీత); కూడి
= కలిసి; సాకేత = సాకేతము యనెడి; పురము = పట్టణము; అందు = లో; రాజ్యసుఖములు =
రాజభోగములను; కైకొన్న = స్వీకరించిన; రామవిభుడు = శ్రీరామచంద్రుడు; వరుస = క్రమముగా;
నను = నన్ను; ప్రోచుచుండు = కాపాడుతుండును; ప్రవాస = దూర ప్రాంతములకు; గతులన్ =
పోవునపుడు.

భావము:

తాటకీని సంహరించి, విశ్వామిత్రుని యజ్ఞాన్ని కాపాడి, శివుని విల్లు విరిచి, ధైర్యవంతుడై
బలాఢ్యులైన విరాధుడు, కబంధుడు, ఖరుడు, దూషణుడు మొదలైన రాక్షసులను చంపి, సుగ్రీవుని
చేరదీసి, వాలిని నేలకూల్చి, సముద్రుని గర్వాన్ని అణచి, సేతువును బంధించి, రావణుడు
కుంభకర్ణుడు మొదలైన రాక్షస వీరులను సంహరించి, విభీషణుని లంకకు రాజును చేసి, సీతతో
కూడి అయోధ్యకు వచ్చి, సుఖంగా రాజ్యాన్ని పరిపాలించిన రాముడు దూరదేశాలలో నన్ను
రక్షించును గాక!

6-307-వ.

మఱియు; నఖిల ప్రమాదంబు లైన యభిచార కర్మంబుల వలన నారాయణుండును, గర్వంబు
వలన నరుండును, యోగభ్రంశంబువలన యోగనాథుఁ డయిన దత్తాత్రేయుండును,
గర్మబంధంబులవలన గణేశుం డైన కపిలుండును, గామదేవునివలన సనత్కుమారుండును,
మార్గంబుల దేవహేళనంబు చేయుటవలన శ్రీహయగ్రీవమూర్తి యును, దేవతానమస్కార తిరస్కార
దేవపూజా చ్ఛిద్రంబులవలన నారదుండును, నశేష నిరయంబులవలనఁ గూర్మంబును,
నపథ్యంబు వలన భగవంతుం డైన ధన్వంతరియును, ద్వంద్వంబువలన నిర్జితాత్ముం డయిన
ఋషభుండును, జనాపవాదంబువలన నగ్నిదేవుండును, జనన మరణాదులం గలుగఁ జేయు

కర్మంబులవలన బలభద్రుండును, గాలంబులవలన యముండును, సర్వగణంబులవలన
 శేషుండును, నప్రబోధంబులవలన ద్వైపాయనుండును, బాషాండ సమూహంబులవలన
 బుద్ధదేవుండును, శనైశ్చరునివలనఁ గల్గియున్నై, ధర్మరక్షణపరుం డయిన మహావతారుండు నన్ను
 రక్షించుంగాత; ప్రాత స్సంగమ ప్రాహ్లా మధ్యాహ్నపరాహ్లా సాయంకాలంబులను
 ప్రదోషార్ధరాత్రాపరాత్ర ప్రత్యూషానుసంధ్యలను గదాద్యాయుధంబుల ధరియించి, కేశవ, నారాయణ,
 గోవింద, విష్ణు, మధుసంహార, త్రివిక్రమ, వామన, హృషికేశ, పద్మనాభ, శ్రీవత్సధామ, సర్వేశ్వరేశ,
 జనార్దన, విశ్వేశ్వర, కాలమూర్తు లను నామ రూపంబులు గల దేవుండు నన్ను రక్షించుంగాక;
 ప్రళయకాలాన లాతితీక్షణసంభ్రమ భ్రమణ నిర్వక్రవిక్రమ వక్రీకృత దనుజచక్రం బైన సుదర్శన నామ
 చక్రంబ! మహావాయు ప్రేరితుండై పుతాశనుండు నీరస తృణాటవుల భస్మీభూతంబు చేయు భంగి,
 భగవత్ప్రయుక్తంబవై మద్వైరి సైన్యంబుల దగ్ధంబు గావింపుము; జగత్సంహారకాల పటు ఘటిత
 చటుల మహోత్పాత గర్జారవ తర్జన దశదిశాభి వర్జిత ఘనఘనాంతర నిష్ఠూత నిష్ఠురకోటి
 శతకోటిసం స్పర్శ స్ఫుర ద్విస్ఫులింగ నిర్గమనానర్గళ భుగ భుగాయమాన మూర్తి విస్ఫూర్తి!
 నారాయణకరకమలవర్తి! గదాయుధోత్తమ! మదీయవైరి దండోపదండంబుల భండనంబునం
 జండ గతిం బిండిపిండిగాఁ గూశ్మాండ వైనాయక రక్షో భూత గ్రహంబులు చూర్ణంబులుగాఁ
 గొండొక వినోదంబు సలుపుము; ధరేంద్రంబ వైన పాంచజన్యంబ! సర్వలోక జిష్ణుండైన శ్రీకృష్ణునిఁ
 నిఖిల పుణ్యైక సదన వదన నిష్ఠూత నిష్కాసాధర వేణు పూరితంబవై యున్మత్త భూత, ప్రేత,
 పిశాచ, విప్ర గ్రహాది క్రూర దుర్గ్రహంబులు విద్రావణంబులుగా, నస్మ త్వరవీరమండ లంబుల
 గుండియలతోఁ దదీయమానినీ దుర్భర గర్భంబులు గర్భస్థార్భక వివర్జితంబులుగా నవియ,
 బ్రహ్మాండభాండ భీకరంబయిన భూరి నాదంబున మోదింపు; మతి తీవ్రధారా దళిత నిశాతకోటి
 కఠోర కంఠ కరాళ రక్తధారా ధౌత మలీమస విసరంబవయిన నందక మహాసి శేఖరంబ! జగదీశ
 ప్రేరితంబవై మద్విద్వేషి విషమ వ్యూహంబుల మెండు ఖండములుగ ఖండించి చెండాడుము;
 నిష్కళంక నిరాంతక సాంద్ర చంద్రమండల పరిమండిత సర్వాంగ లక్షణ విచక్షణ ధర్మనిరతం
 బవయిన చర్మంబ! దుర్మద మద్వైరిలోకంబులకు భీకరాలోకంబులను సమాకుల నిబిడ నిరీంద్ర
 నిష్ఠుర తమఃపటల పటు ఘటనంబులం గుటిల పలుపుము; నిఖిల పాపగ్రహంబుల వలనను
 సకల నర మృగ సర్ప క్రోడ భూతాదులవలనను నగు భయంబులు పొందకుండ భగవన్నామ
 రూప యాన దివ్యాస్త్రంబుల రక్షించుం గాక; బృహద్రథంతరాది సామంబులచేత స్తోత్రంబు చేయం
 బడుచున్న ఖగేంద్రుండు రక్షణ దక్షుండై నన్ను రక్షించుంగాక; శ్రీహరి నామ రూప వాహన

దివ్యాయుధ పారిషదోత్తమ ప్రముఖంబు లస్మదీయ బుద్ధింద్రియ మనఃప్రాణంబుల సంరక్షించు;
భగవంతుండయిన శేషుండు సర్వోపద్రవంబుల నాశంబు చేయు; జగ దైక్యభావంబయిన
ధ్యానంబు గలవానికి వికల్పరహితుండై, భూషణాయుధ లింగాఖ్యలగు శక్తులం దన మాయ చేత
ధరియించి తేజరిల్లు చుండు లక్ష్మీకాంతుండు వికల్ప విగ్రహంబులవలన నన్ను రక్షించుఁగాక;
లోకభయంకరాట్టహాస భాసుర వదనగహ్వరుం డగుచు, సమస్త తేజోహరణ ధురీణ తేజః పుంజ
సంజాత దివ్య నృసింహావతారుం డగు నప్పరమేశ్వరుండు సర్వ దిగ్భాగంబు వలన, సమస్త
బహిరంతరంబుల వలన నన్ను రక్షించుచుండుఁ గాత" మని నారాయణాత్మక కవచ ప్రభావం
బితిహాస రూపంబున నిందుండు దెలిసికొని, ధ్యానంబు చేసి, తద్విద్యాధారణ మహిమవలన
నరాతుల నిర్జించెం; గావున నెవ్వరేని నిర్మలాత్ము లగు వార లే తద్విద్యా ధారణులై
యనుదినంబును బరియించిన; నతి ఘోర రణంబుల నత్యుత్కట సంకటంబులను, సర్వ గ్రహ
నిగ్రహ కర్మ మారణకర్మాది దుష్కర్మ జన్య క్లేశంబులను వదలి, యవ్యాకుల మనస్కులై, విజయంబు
నొందుదురు; మఱియును, సర్వ రోగంబులకు నగమ్యశరీరులై సుఖంబు నొందుదు; రదియునుం
గాక.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; అఖిల = సర్వ; ప్రమాదంబులు = ప్రమాదకరములు; ఐన = అయిన;
అభిచారకర్మంబుల = చేతబడుల {అభిచారము - హింసార్థమైన మంత్ర తంత్ర రూపక కర్మము,
పంపు, చేతబడి}; వలన = వలన; నారాయణుండును = నారాయణుడు; గర్వంబు = గర్వము; వలన
= నుండి; నరుండును = నరుడు; యోగ = యోగాభ్యాసమునుండి; భ్రంశంబు = పతన మగుట;
వలన = నుండి; యోగనాథుడు = సకల యోగములకు ప్రభువు; అయిన = ఐన; దత్తాత్రేయుండును
= దత్తాత్రేయుడు; కర్మబంధంబుల = కర్మబంధముల; వలన = నుండి; గణేశుండు = గణాధిపతి; ఐన
= అయిన; కపిలుండును = కపిలుడు; కామదేవుని = మన్మథుని; వలన = నుండి; సనత్కుమారుండు
= సనత్కుమారుడు; మార్గంబులన్ = దారులమ్మట; దేవ = దేవతలను; హేళనంబు =
అవమానించుటలు; వలన = నుండి; శ్రీహయగ్రీవమూర్తి = హయగ్రీవుడు; దేవతా = దేవతలను;
నమస్కార = నమస్కరించుటను; తిరస్కార = చేయకపోవుట; దేవ = దేవుని; పూజ = పూజలను;
ఛిద్రంబుల = లోపముల; వలన = నుండి; నారదుండును = నారదుడు; అశేష = అంతులేని;
నిరయంబు = నరకముల; వలన = నుండి; కూర్మంబును = కూర్మావతారుడు; అపథ్యంబు =

తినరానిది తినుట; వలన = నుండి; భగవంతుండు = భగవంతుడు; ఐన = అయిన;
 ధన్వంతరియును = ధన్వంతరి; ద్వంద్వంబు = దోలాయమాన స్థితుల; వలన = నుండి; నిర్జిత =
 జయింపబడిన; ఆత్మండు = ఆత్మ గలవాడు; అయిన = ఐన; ఋషభుండును = ఋషభుడు; జన =
 లోకులచే; అపవాదంబు = నిందల; వలన = నుండి; అగ్నిదేవుండును = అగ్నిదేవుడు;
 జననమరణాదులు = పునర్జన్మ నొందుట; కలుగజేయు = కలిగించెడి; కర్మంబుల = కార్యముల;
 వలన = నుండి; బలభద్రుండును = బలభద్రుడు; కాలంబు = కాలప్రభావముల; వలన = నుండి;
 యముండును = యముడు; సర్ప = పాముల; గణంబుల = సమూహముల; వలన = నుండి;
 శేషుండును = ఆదిశేషుడు; అప్రబోధంబు = అజ్ఞాన జనితముల; వలన = నుండి;
 ద్వైపాయనుండును = కృష్ణద్వైపాయనుడు; పాపాండ = వేదవిద్యేతరుల; సమూహంబు =
 సమూహముల; వలన = నుండి; బుద్ధదేవుండును = బుద్ధదేవుడు; శనైశ్చరుని = శనీశ్చరుని; వలన
 = నుండి; కల్కియున్ = కల్కి; ఐ = అయ్యి; ధర్మ = ధర్మమును; రక్షణ = రక్షించుట యందు; పరుండు =
 లగ్నమైనవాడు; అయిన = ఐన; మహావతారుండు = గొప్ప అవతారములు దాల్చెడి వాడు; నన్ను =
 నన్ను; రక్షించుగాత = రక్షించుగాక; ప్రాతః = ఉదయము ప్రాత స్సంగమము - పొద్దు పొడుచుటకు
 ముందు మూడుగడియల కాలము, ఉదయసంధ్య; సంగమ = పగటి సంధ్యల; ప్రాహ్లాము =
 లేబగలు ప్రాహ్లాము - ఉదయము మొదలు పదిగడియలు వరకు గల కాలము, లేబగలు;
 మధ్యాహ్న = మధ్యాహ్నము; అపరాహ్న = మిట్టమధ్యాహ్నము; సాయంకాలంబులను =
 సాయంకాలము; ప్రదోష = మునిమాపువేళ; అర్ధరాత్రి = అర్ధరాత్రి; అపరాత్రి = అపరాత్రి; ప్రత్యాష =
 ప్రభాతము; అనుసంధ్యలను = ఉదయ సాయం సంధ్య లందు {అనుసంధ్యలు -
 1.పొద్దుపొడుచుటకు ముందు మూడుగడియల కాలము (ఉదయ సంధ్య) 2.పొద్దుకుంగిన
 తరువాత మూడు గడియల కాలము (సాయం సంధ్య)}; గద = గద; ఆది = మొదలగు;
 ఆయుధంబులు = ఆయుధములను; ధరియించి = ధరించి; కేశవ = కేశవుడు; నారాయణ =
 నారాయణుడు; గోవింద = గోవిందుడు; విష్ణు = విష్ణువు; మధుసంహార = మధుసంహారుడు;
 త్రివిక్రమ = త్రివిక్రముడు; వామన = వామనుడు; హృషికేశ = హృషికేశుడు; పద్మనాభ =
 పద్మనాభుడు; శ్రీవత్సధామ = శ్రీవత్సధాముడు; సర్వేశ్వరేశ = సర్వేశ్వరేశుడు; జనార్దన =
 జనార్దనుడు; విశ్వేశ్వర = విశ్వేశ్వరుడు; కాలమూర్తులు = కాలమూర్తులు; అను = అనెడి; నామ =
 పేర్లు; రూపంబులు = రూపములు; కల = కలిగిన; దేవుండు = భగవంతుడు; నన్ను = నన్ను;
 రక్షించుగాక = కాపాడుగాక; ప్రళయకాల = ప్రళయకాలము నందలి; అనల = అగ్నివలె; అతి =

మిక్కిల; తీక్ష = తీక్షణమైన; సంభ్రమ = అతివేగముగ; భ్రమణ = గిరగిరతిరుగు చున్న; నిర్వక్తమ =
 ఎదురులేని; విక్రమ = పరాక్రమము గల; వక్రీకృత = వంచబడిన; దనుజ = రాక్షసుల; చక్రంబు =
 గుంపులు గలది; ఐన = అయిన; సుదర్శన = సుదర్శనము అనెడి {విష్ణుమూర్తి సాధనములు -
 1చక్రము (సుదర్శనము) 2గద (కౌముదకీ) 3శంఖము (పాంచజన్యము) 4ఖడ్గము (నందకము)
 5చర్మము (డాలు) (శతచంద్రము) 6విల్లు (శార్ఙ్గము)}; నామ = పేరు గల; చక్రంబు = (విష్ణు) చక్రమా;
 మహా = గొప్ప; వాయు = వాయువులచే; ప్రేరితుండు = ప్రేరేపింపబడినవాడు; ఐ = అయ్యి;
 హుతాశనుండు = అగ్నిదేవుడు; నీరస = బలహీనమైన; తృణ = గడ్డిపరకల; అడవులన్ =
 అడవులను; భస్మీభూతంబున్ = కాలిపోయినవిగా; చేయు = చేసెడి; భంగిన్ = వలె; భగవత్ =
 విష్ణుమూర్తిచే; ప్రయుక్తంబవు = ప్రయోగింపబడిన దానవు; ఐ = అయ్యి; మత్ = నా యొక్క; వైరి =
 శత్రువుల; సైన్యంబులన్ = సైన్యములను; దగ్ధంబు = కాల్చివేయుట; కావింపుము = చేయుము; జగత్
 = భువనముల; సంహార = విలయ; కాల = సమయ మందలి; పటు = తీవ్రముగ; ఘటిత =
 కలుగజేయబడెడి; చటుల = భయంకరమైన; మహా = గొప్ప; ఉత్పాత = ఆపదల; గర్జ = గర్జించెడి; రవ
 = శబ్దములతో; తర్జనన్ = బెదిరింపులతో; దశదిశ = పదిదిక్కులను {దశదిశలు - 1తూర్పు
 2ఆగ్నేయము 3దక్షిణము 4నైర్వతి 5పడమర 6వాయవ్యము 7ఉత్తరము 8ఈశాన్యము 9పైన
 10కింద అనెడి 10 దిక్కులు}; అభివర్జిత = మిక్కిలి విడువబడిన; ఘన = గొప్పగొప్ప; ఘన =
 మేఘముల; అంతర = లోని; నిష్క్యాత = వెడలగ్రక్కబడిన; నిష్ఠుర = కఠినమైన; కోటి = అనేకమైన;
 శతకోటి = వజ్రాయుధములు; సంస్పర్శ = తగిలినట్లు; స్ఫురత్ = అనిపించెడి; విస్ఫులింగ =
 అగ్నికణములు; నిర్గమ = వెలువడుటచే; అనర్గళ = ఎడతెగని; భుగభుగాయమాన = భుగభుగ
 మనెడి; మూర్తి = స్వరూపము యొక్క; విస్ఫూర్తి = ప్రకాశము; నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; కర =
 చేతులు యనెడి; కమల = పద్మము లందు; వర్తి = ప్రవర్తించెడి; గదాయుధ = గదాయుధములలో;
 ఉత్తమ = ఉత్తమమా; మదీయ = నా యొక్క; వైరి = శత్రువుల; తండ = గుంపులు; ఉపతండంబులన్
 = ఉపగుంపులను; భండనంబునన్ = యుద్ధములో; చండ = భయంకరమైన; గతిన్ = విధముగ;
 పిండిపిండిగాన్ = పిండిపిండిగా నగునట్లు; కూష్మాండ = కూష్మాండములు {కూష్మాండములు -
 పిశాచబేధము, కూష్మాండములు}; వైనాయక = వైనాయక; రక్షః = రాక్షసులు; భూత = భూతములు
 {భూతములు - పిశాచబేధము}; గ్రహంబులు = గ్రహములు {గ్రహములు - పట్టడివి, పిశాచబేధము};
 చూర్ణంబులు = పిండి; కాన్ = అగునట్లు; కొండొక = ఒక విధమైన; వినోదంబున్ = వినోదమును;
 సలుపుము = చేయుము; దర = శంఖములలో; ఇంద్రంబవు = శ్రేష్ఠమైనవానివి; ఐన = అయిన;

పాంచజన్యంబ = పాంచజన్యము; సర్వలోకజిష్ణుండు = నారాయణుడు (సర్వ లోక జిష్ణుడు - సర్వ
 (అఖిలమైన) లోక (భువనములను) జిష్ణుండు (జయించెడి శీలము గలవాడు), విష్ణువు); ఐన =
 అయిన; శ్రీకృష్ణుని = శ్రీకృష్ణుని; నిఖిల = సమస్తమైన; పుణ్య = పుణ్యములకు; ఏక = ఏకైక; సదన =
 నివాసమైన; వదన = ముఖమునుండి; నిష్ఠూత = వెలువడెడి; నిశ్శ్వాస = నిశ్శ్వాసముతో; అధర =
 పెదవు లనెడి; వేణు = వేణువులచే; పూరితంబవు = ఊదబడెడిదానివి; ఐ = అయ్యి; ఉన్నత =
 వెత్తెత్తినట్టి; భూత = భూతములు (భూతములు - పిశాచబేధము); ప్రేత = ప్రేతములు (ప్రేతములు -
 పిశాచబేధము); పిశాచ = పిశాచములు (పిశాచములు - పిశాచబేధము); విప్రగ్రహ =
 విప్రగ్రహములు (విప్రగ్రహములు - పిశాచబేధము); ఆది = మొదలగు; క్రూర = క్రూరమైన; దుర్ =
 చెడ్డ; గ్రహంబులు = పిశాచములు (గ్రహములు - పట్టిడివి, పిశాచబేధము); విద్రావణంబుల =
 పారిపోవునవి; కాన్ = అగునట్లు; అస్మత్ = నా యొక్క; పర = శత్రు; వీర = వీరుల; మండలంబులన్
 = సమూహముల; గుండిల = గుండెల; తోన్ = తోపాటు; తదీయ = వారి యొక్క; మానినీ = స్త్రీల;
 దుర్భర = భరింపరాని; గర్భంబులు = కడుపులు; గర్భస్థ = కడుపులో నుండెడి; అర్భక = పిండములు;
 వివర్జితంబు = పోవునట్లు; కాన్ = అగునట్లు; అవియన్ = పగులునట్లు; బ్రహ్మాండభాండ =
 బ్రహ్మాండభాండమునకే (బ్రహ్మాండభాండము - సకల లోకములు కల బ్రహ్మాండాలు తనలో గల
 అతి పెద్దదైన అండ స్వరూప భాండము); భీకరంబు = భయంకరమైనది; అయిన = ఐన; భూరి =
 అతిపెద్ద; నాదంబునన్ = శబ్దమును; మోదింపుము = గట్టిగా చేయుము; అతి = మిక్కిలి; తీవ్ర =
 తీవ్రమైన; దారా = పదునుచే; దళిత = చీల్చబడిన; నిశాత = రాక్షస; కోటి = సమూహముల; కంఠ =
 కంఠములనుండి; కరాళ = వెరపు పుట్టించెడి; రక్త = రక్తపు; ధారా = ధారలచే; ధౌత = తడిసి;
 మలీమస = మాసి; విసరంబవు = వేయబడినదానివి; అయిన = ఐన; నందక = నందకము యనెడి;
 మహా = గొప్ప; అసి = కత్తులలో; శేఖరంబ = శ్రేష్ఠమైనదానా; జగదీశ = విష్ణుమూర్తిచే; ప్రేరితంబవు =
 ప్రేరేపింపబడిన దానివి; ఐ = అయ్యి; మత్ = నా యొక్క; విద్వేష = శత్రువుల; విషమ = కఠినమైన;
 వ్యూహంబులన్ = సైనికవ్యూహములను; మెండు = అనేకమైన; ఖండములుగ = ముక్కలుగ;
 ఖండించి = చీల్చి; చెండాడుము = చెండాడుము; నిష్కళంక = మచ్చలేని; నిరాంతక = నాశములేని;
 సాంద్ర = చిక్కటి; చంద్రమండల = చంద్రబింబములచే; పరిమండిత = చక్కగ యలంకరింపబడిన;
 సర్వ = అఖిల; అంగ = విభాగముల; లక్షణ = లక్షణములతో; విచక్షణ = విశిష్టతలుగల; ధర్మ =
 ధర్మబద్ధమైన; నిరతంబవు = శాశ్వతమైనది; అయిన = అయినట్టి; చర్మంబ = కవచమా; దుర్ = చెడ్డ;
 మద = గర్వము గల; మత్ = నా యొక్క; వైరి = శత్రువుల; లోకంబులు = సమూహముల; కు = కు;

భీకర = భయంకరమైన; ఆలోకంబులను = చూపులతో; సమ = మిక్కిలి; ఆకుల = చీకాకు పెట్టెడి;
 నిబిడ = దట్టమైన; నీరంధ్ర = చిక్కని; నిష్ఠుర = కఠినమైన; తమస్ = చీకటి; పటల = తెరల; పటు =
 గట్టి; ఘటనంబులన్ = కార్యములచే; కుటిల = వంచి; పలుపుము = వేయుము; నిఖిల =
 సమస్తమైన; పాప = చెడ్డ; గ్రహంబులు = పిశాచములు; వలనను = మూలమున; సకల =
 సమస్తమైన; నర = మానవులు; మృగ = జంతువులు; సర్ప = పాములు; క్రోడ = అడవి పండులు;
 భూత = భూతములు; ఆదుల = మొలైనవాని; వలనను = మూలమున; అగు = అయిన;
 భయంబులు = భయములను; పొందకుండ = పొందకుండగ; భగవత్ = భగవంతుని; నామ =
 నామముల; రూప = రూపములు; యాన = వాహనములు; దివ్య = దివ్యమైన; అస్త్రంబులన్ =
 అస్త్రములచే; రక్షించుగాక = కాపాడుగాక; బృహత్ = బృహత్తులు; రథాంతర = రథాంతరములు; ఆది
 = మొదలైన; సామంబుల = సామవేదస్తోత్రముల; చేత = చేత; స్తోత్రంబు = స్తోత్రములు;
 చేయంబడుచున్న = చేయబడుతున్నట్టి; ఖగేంద్రుండు = గరుత్మంతుడు {ఖగేంద్రుడు - ఖగము
 (పక్షులలో) ఇంద్రుడు (ఇంద్రుని వంటివాడు), గరుత్మంతుడు}; రక్షణ = కాపాడెడి; దక్షుండు =
 సమర్థుడు; ఐ = అయ్యి; నన్ను = నన్ను; రక్షించుగాక = కాపాడుగాక; శ్రీహరి = విష్ణుమూర్తి యొక్క;
 నామ = నామములు; రూప = రూపములు; వాహన = వాహనములు; దివ్య = దివ్యమైన; ఆయుధ =
 ఆయుధములు; పారిషత్ = సేవకులలో; ఉత్తమ = శ్రేష్టులు; ప్రముఖంబులు = మొదలగు ముఖ్యులు;
 అస్మదీయ = నా యొక్క; బుద్ధింద్రియ = మతి సమర్థత గల ఇంద్రియము {బుద్ధి - మతి (దీని
 లక్షణములు 1శుశ్రూష 2శ్రవణము 3గ్రహణము 4ధారణము 5ఊహము 6అపోహము
 7అర్థవిజ్ఞానము 8తత్త్వజ్ఞానము)}; మనస్ = మనస్సు; ప్రాణంబులన్ = ప్రాణములను; సంరక్షించు =
 కాపాడెడి; భగవంతుండు = భగవంతుడు; అయిన = అయిన; శేషుండు = ఆదిశేషుడు; సర్వ =
 అఖిలమైన; ఉపద్రవంబులన్ = హానులను; నాశంబు = నాశనము; చేయు = చేసెడి; జగత్ =
 జగత్తంతటి; ఐక్యభావము = సంతోష బుద్ధితో; ధ్యానంబుగల = ధ్యానము కలిగిన; వాని = వాని; కి =
 కి; వికల్పరహితుండు = భ్రాతులు లేనివాడు; ఐ = అయ్యి; భూషణ = ఆభరణములు; ఆయుధ =
 ఆయుధములు; లింగ = సంకేతములు; ఆఖ్యలు = అనబడెడివి; అగు = అయిన; శక్తులన్ = శక్తులను;
 తన = తన యొక్క; మాయ = మాయ; చేత = వలన; ధరియించి = ధరించి; తేజరిల్లుచుండు =
 విలసిల్లెడి; లక్ష్మీకాంతుండు = విష్ణుమూర్తి {లక్ష్మీకాంతుడు - లక్ష్మీదేవి యొక్క కాంతుడు (భర్త),
 విష్ణువు}; వికల్ప = భ్రాంతుల; విగ్రహంబుల = కలహముల; వలన = నుండి; నన్ను = నన్ను;
 రక్షించుగాక = కాపాడుగాక; లోక = లోకములకు; భయంకర = భయంకరములైన; అట్టహాస = వికట

హాసములచే; భాసుర = ప్రకాశించుతున్న; వదన = నోరు యనెడి; గహ్వరుండు = గుహ గలవాడు;
 అగుచు = అగుచు; సమస్త = సమస్తమైన; తేజస్ = తేజస్సులను; హరణ = నాశనము చేయగల;
 ధూరణ = మిక్కిలి నేర్పుగల; తేజస్ = తేజస్సుల; పుంజ = సమూహములను; సంజాత = పుట్టిన;
 దివ్య = దివ్యమైన; నృసింహ = నరసింహ; అవతారుండు = అవతారము దాల్చిన వాడు; అగు =
 అయిన; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుండు = విష్ణుమూర్తి; సర్వ = అఖిలమైన; దిగ్భాగంబు = దిక్కుల; వలన =
 వలన; సమస్త = సమస్తమైన; బహిర్ = బయటి; అంతరంగంబుల = లోనివాని; వలన = వలన; నన్ను
 = నన్ను; రక్షించుచుండుగాతము = కాపాడుగాక; అని = అని; నారాయణ = విష్ణుని; ఆత్మక =
 స్వరూపమైన; కవచ = కవచము యొక్క; ప్రభావంబు = ప్రభావమును; ఇతిహాస = కథా;
 రూపంబునన్ = రూపములో; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; తెలిసికొని = తెలిసికొని; ధ్యానంబు =
 ధ్యానము; చేసి = చేసి; తత్ = ఆ; విద్యా = విద్యను; ధారణ = ధరించుట యొక్క; మహిమ =
 మహాత్మ్యము; వలనన్ = మూలమున; అరాతులన్ = శత్రువులను; నిర్జించె = జయించెను; కావున =
 అందుచేత; ఎవ్వరేని = ఎవరైనను; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; ఆత్మలు = మనసు గలవారు; అగు =
 అయిన; వారలు = వారు; ఏతత్ = ఆ యొక్క; విద్య = విద్యను; ధారణలు = ధరించినవారు; ఐ =
 అయ్యి; అనుదినంబును = ప్రతిదినము; పరియించినన్ = చదివినచో; అతి = మిక్కిలి; ఘోర =
 భయంకరమైన; రణంబులన్ = యుద్ధములను; అతి = మిక్కిలి; ఉత్కట = తట్టుకొనలేని;
 సంకటంబులను = బాధలను; సర్వ = అఖిలమైన; గ్రహ = పట్టిపీడించెడివి; నిగ్రహకర్మ =
 అడ్డుకొనెడివి యైన హోమములు; మారణకర్మ = మరణ కారక మగు హోమములు; ఆది =
 మొదలగు; దుష్కర్మ = చెడు ప్రయోగముల; జన్య = కలిగెడి; క్లేశంబులు = చీకాకులు; వదలి =
 వదిలిపోయి; అవ్యాకుల = చీకాకులులేని; మనస్సులు = మనసులు గలవారు; ఐ = అయ్యి;
 విజయంబు = విజయములను; ఒందుదురు = పొందుదురు; మఱియును = ఇంకను; సర్వ =
 సమస్తమైన; రోగంబుల = జబ్బుల; కున్ = కును; అగమ్య = చేరని; శరీరులు = దేహములు
 గలవారు; ఐ = అయ్యి; సుఖంబున్ = సౌఖ్యములను; ఒందుదురు = పొందెదరు; అదియునున్ =
 అంతే; కాక = కాకుండగ.

భావము:

ఇంకా అన్ని ప్రమాదాలకు కారణాలైన అభిచార ప్రయోగాలనుండి నారాయణుడు నన్ను
 రక్షించునుగాక! గర్వపడడం నుండి నరుడు రక్షించునుగాక! యోగాభ్యాసం నుండి పతనం

కాకుండా యోగాలకు అధిపతి అయిన దత్తాత్రేయుడు నన్ను కాపాడుగాక! కర్మబంధాల నుండి
 గణాధిపతి అయిన కపిలుడు రక్షించుగాక! మన్మథుని నుండి సనత్కుమారుడు కాపాడుగాక!
 దారిలో వెళ్తూ దేవతలను అవహేళన చేసిన పాపం నుండి శ్రీహయగ్రీవుడు రక్షించుగాక!
 దేవతలకు నమస్కారం చేయకుండా తిరస్కరించినప్పుడు, దేవపూజలో లోపం జరిగినప్పుడు
 నారదుడు నన్ను కాపాడుగాక! అంతులేని నరకాలనుండి కూర్మమూర్తి నన్ను రక్షించుగాక!
 తినరానిది తిన్న దోషం నుండి భగవంతుడైన ధన్వంతరి నన్ను కాపాడుగాక! శీతోష్ణాది ద్వంద్వాల
 నుండి జితేంద్రియుడైన ఋషభుడు నన్ను రక్షించుగాక! లోకుల నిందల నుండి అగ్నిదేవుడు
 నన్ను కాపాడుగాక! చావు పుట్టుకలు కలిగించే అసత్యర్మల నుండి బలభద్రుడు నన్ను
 రక్షించుగాక! కాలప్రభావం నుండి యముడు కాపాడుగాక! సర్ప సమూహం నుండి ఆదిశేషుడు
 నన్ను రక్షించుగాక! అజ్ఞానం నుండి కృష్ణద్వైపాయనుడు నన్ను కాపాడుగాక! వేదవిద్యా విముఖుల
 నుండి బుద్ధదేవుడు నన్ను రక్షించుగాక! శనిపీడ నుండి కల్కి నన్ను కాపాడుగాక! ఈ విధంగా
 ధర్మరక్షణ పరాయణుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు ఆయా రూపాలలో నన్ను రక్షించుగాక! ఉదయం,
 మధ్యాహ్నం, పట్టపగలు, సాయంకాలం, మునిమాపువేళ, అర్ధరాత్రి, అపరాత్రి, పత్యాషకాలం,
 సంధికాలాలు, ప్రభాతం అనే సకల సమయాలలో గద మొదలైన ఆయుధాలను ధరించి కేశవుడు,
 నారాయణుడు, గోవిందుడు, విష్ణువు, మధుసూదనుడు, త్రివిక్రముడు, వామనుడు, హృషీకేశుడు,
 పద్మనాభుడు, శ్రీవత్సాంకుడు, సర్వేశ్వరుడు, జనార్దనుడు, విశ్వేశ్వరుడు, కాలమూర్తి అనే నామ
 రూపాలు కలిగిన దేవుడు నన్ను రక్షించుగాక! ప్రళయకాలపు అగ్నిజ్వాలలతో అతి తీవ్రంగా
 తిరుగుతూ అవక్రపరాక్రమంతో రాక్షస సమూహాన్ని చీకాకు పరచే సుదర్శన చక్రమా! పెనుగాలికి
 పెచ్చరిల్లిన అగ్ని ఎండుగడ్డితో నిండిన అడవులను భస్మం చేసినట్లు నీవు భగవంతునిచే
 ప్రయోగింపబడి నా శత్రువులను నిశ్శేషంగా దహించు. ప్రళయకాలంలో అమితోత్సాహంతో
 గర్జిస్తూ పదిదిక్కులలో క్రమ్మిన కారు మబ్బులు వెలిగిస్తే కోటానుకోట్ల పిడుగుల నుండి వెడలే
 అగ్నికణాల భుగభుగ ధ్వనులతో నిండి శ్రీమన్నారాయణుని కరకమలంలో చండప్రచండంగా
 వెలిగే కౌమోదకీ గదాదండమా! తండోపతండాలైన నా విరోధులను పిండి పిండి కావించు.
 కూశ్మాండాలు, వైనాయకాలు, యక్షులు, రక్షస్సులు, భూతాలు, గ్రహాలు మొదలైన దుష్టశక్తులను
 పొడిపొడి చేసి వినోదించు. సకలలోక జయశీలుడైన శ్రీకృష్ణుని పుణ్యసదనమైన వదనం నుండి
 పూరింపబడే పాంచజన్య శంఖమా! ఉన్మత్తాలైన భూతాలు, ప్రేతాలు, పిశాచాలు, బ్రహ్మరాక్షసులు
 మొదలైన వాటిని పారద్రోలు. నా విరోధి వీరుల గుండెలతోపాటు వారి ఇల్లాండ్ర కడుపులలోని

పిండాలు అవిసేటట్లు బ్రహ్మాండభాండం బ్రద్దలయ్యే విధంగా పెద్దగా ధ్వనించు. నారాయణుని చేత ప్రయోగింపబడి మిక్కిలి పదునైన అంచుతో రాక్షసుల కఠోర కంఠాలను తెగనరికి ఆ కరాళ రక్తధారలలో మునిగి తేలే నందక మహాఖడ్గమా! నా శత్రు వ్యూహాలను ఖండ ఖండాలుగా చించి చెండాడు. నిష్కళంకాలు, నిరాటంకాలు అయిన శత చంద్రమండలాలతో అలంకరింపబడి, శుభలక్షణాలతో విలక్షణంగా ఉండే ధర్మస్వరూపమైన ఓ కవచమా! దుర్మదులైన నా శత్రు సమూహాలను కన్నులు మిరుమిట్లు గొలిపే కాంతులను ప్రసరింపజేసి మిక్కిలి చిక్కని చిమ్మచీకట్లలో చిక్కుపడే విధంగా చెయ్యి. భగవంతుని నామాలు, రూపాలు, వాహనాలు, దివ్యాయుధాలు పాపగ్రహాల వలన, క్రూర మృగాల వలన, సర్పాల వలన, అడవి పండుల వలన సంభవించే ఉపద్రవాలను తొలగించి నన్ను రక్షించుగాక! నానా విధాలైన సామగానాలతో స్తోత్రం చేయబడే గరుత్మంతుడు రక్షాదక్షుడై నన్ను కటాక్షించుగాక! శ్రీమన్నారాయణుని నామ రూప వాహనాలు దివ్యాయుధాలు మొదలైనవి నా బుద్ధిని, ఇంద్రియాలను, మనస్సును, ప్రాణాలను సంరక్షించుగాక! భగవంతుడైన శేషుడు ఉపద్రవాల నన్నింటిని దూరంగా తొలగించుగాక! ఈ సమస్త విశ్వాన్ని భగవంతుని స్వరూపంగా భావించి ధ్యానించ బడే వాడు మాయామయుడు అయి, అలంకారాలు, ఆయుధాలు ధరించి తిరుగులేనివాడై విరాజిల్లే మహావిష్ణువు అవశ్యం కాపాడుగాక! సమస్తలోక భయంకరమైన అట్టహాసంతో ప్రకాశించే వదన గహ్వరంతో తేజోవిరాజమానుడై శ్రీ నృసింహదేవుడు లోపల, వెలుపల అన్ని దిక్కుల నుండి నన్ను రక్షించుగాక! ఈవిధంగా శ్రీమన్నారాయణ స్వరూపమైన కవచాన్ని విశ్వరూపుడు దేవేంద్రునికి ఉపదేశించాడు. ఇంద్రుడు ఆ కవచాన్ని గ్రహించి దాని ప్రభావంతో తన శత్రువులైన రాక్షసులను జయించాడు. లోకంలో ఎవరైనా సరే మాలిన్యంలేని మనస్సుతో ఈ నారాయణ కవచాన్ని స్వీకరించి ప్రతిదినం పఠిస్తున్నట్లయితే అతి భయంకరమైన యుద్ధాల వల్ల, అత్యంత దుర్భరాలైన కష్టాల వల్ల, ఘోరాతి ఘోరమైన దుష్టగ్రహాల వల్ల, క్రూరమైన మారణ కర్మల వల్ల ఏ విధమైన బాధలు పొందకుండా సుఖంగా ఉంటారు. ఎటువంటి మనోవ్యధలు లేకుండా విజయం సాధించి చక్కని ఆరోగ్యంతో ఆనందిస్తారు.

6-308-నీ.

అతిభక్తి గౌశికుం డ్రను బ్రాహ్మణుడు దొల్లి-

యీ విద్య ధరియించి యెలమి మించి

మరుభూమియందు నిర్మలచిత్తుడై యోగ-

ధారణంబున బిట్టు తనువు విడిచె

దానిపై నొకడు గంధర్వవరేణ్యుండు-

చిత్రరథాఖ్యుఁ డజ్జేయుఁ డొంటి

చదలఁ జనంగఁ దచ్చాయ తదస్థిపైఁ-

గదసిన నాతఁడు గ్రళవళించి

6-308.1-ఆ.

యువిద పిండుతోడ నవ విమానముతోడఁ

దనదు విద్యతోడ ధరణిఁ ద్రెళ్ళి

తిరిగి లేవలేక తికమక గుడువంగ

వాలఖిల్యమౌని వానిఁ జూచి.

టీకా:

అతి = మిక్కిలి; భక్తిన్ = భక్తితో; కౌశికుండు = కౌశికుడు; అను = అనెడి; బ్రాహ్మణుడు = బ్రహ్మణుడు;
తోల్లి = పూర్వము; ఈ = ఈ; విద్య = విద్యను; ధరియించి = ధరించి; ఎలమిన్ = వికాసముతో; మించి
= అతిశయించి; మరుభూమి = శ్మశానము; అందు = లో; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; చిత్తుడు = మనసు
గలవాడు; ఐ = అయ్యి; యోగధారణంబునన్ = యోగధారణ ద్వారా; బిట్టు = శ్రీఘ్రమే; తనువున్ =
దేహమును; విడిచె = వదలెను; దాని = దాని; పైన్ = మీద; ఒకడు = ఒకడు; గంధర్వ = గంధర్వులలో;
వరేణ్యుండు = శ్రేష్ఠుడు; చిత్రరథ = చిత్రరథుడు; ఆఖ్యుడు = అనబడెడివాడు; అజేయుడు =
జయింపరానివాడు; ఒంటిన్ = ఒంటరిగా; చదలన్ = ఆకాశమున; చనంగ = వెళుతుండగ; తత్ =
ఆ; ఛాయ = నీడ; తత్ = ఆ; అస్థి = ఎముక; పైన్ = మీద; కదిసిన = చేరగా; ఆతడు = అతడు;
కళవళించి = తొట్టుపడి;
ఉవిద = స్త్రీల; పిండు = గుంపు; తోడన్ = తోటి; నవ = కొత్త; విమానము = విమానము; తోడన్ =
తోటి; తనదు = తన యొక్క; విద్య = జ్ఞానము; తోడన్ = తోటి; ధరణిన్ = భూమిపైన; త్రెళ్ళి =
తూలిపడిపోయి; తిరిగి = మరల; లేవలేక = లేవలేక; తికమక = తొట్టుపాటు; కుడువంగ =
పడుతుండగ; వాలఖిల్య = వాలఖిల్యుడు యనెడి; మౌని = ముని; వానిన్ = వానిని; చూచి = చూసి.

భావము:

పూర్వం కౌశికుడనే బ్రాహ్మణుడు ఎంతో భక్తితో ఈ నారాయణ కవచాన్ని ఉపాసించి, నిర్మలమైన హృదయంతో యోగమార్గాన్ని అవలంబించి ఒక ఎడారి ప్రదేశంలో తన దేహాన్ని విడిచిపెట్టాడు. చిత్రరథుడు అనే గంధర్వరాజు తన రాణులతో కలిసి విమానంలో ఆకాశమార్గాన పోతుండగా ఆ విమానం నీడ కౌశికుని అస్థిపంజరం మీద పడగానే అది ముందుకు పోకుండా ఆగిపోయి నేల మీదకు వచ్చిపడింది. చిత్రరథుడు తన రాణులతో క్రింద పడిపోయాడు. అవయవాలు స్తంభించగా అతడు లేవలేక తికమక పడ్డాడు. ఆ సమయంలో వాలఖిల్యుడు అనే ముని ఆ గంధర్వునితో ఇలా అన్నాడు.

6-309-క.

"నారాయణ కవచ సమా

ధారణ పుణ్యాస్థి దీని దగ్గర నీకుం

గూరెడినె? విష్ణుభక్తుల

వారక చేరంగ నెట్టివారికి దరమే?

టీకా:

నారాయణకవచ = నారాయణకవచమును; సమ = మిక్కిలిగ; ధారణ = ధరించిన; పుణ్య = పుణ్యని; అస్థి = ఎముక; దీని = దీని; దగ్గర = వద్ద; నీ = నీ; కున్ = కు; కూరెడినె = ఘటించ సాధ్యమా; విష్ణు = విష్ణుమూర్తి యొక్క; భక్తులన్ = భక్తులను; వారక = విడువక; చేరంగ = దగ్గరకు వెళ్ళుటకు, దాటుటకు; ఎట్టి = ఎటువంటి; వారికిన్ = వారికైనను; తరమే = సాధ్యమా.

భావము:

"నారాయణ కవచాన్ని ధరించి దేహం విడిచిన పుణ్యాత్ముని అస్థికలివి. వీని దగ్గర నీ మహిమలు పని చేయవు. విష్ణుభక్తులను అతిక్రమించి వెళ్ళడం ఎవరికి సాధ్యం?

6-310-ఇం.

సంధించి నీ యంగక సంధులెల్లన్

బంధించి తన్మంత్రబలంబు పేర్చి

న్నందంబు మాన్సింపఁ దదన్యమేదీ?

సింధుప్రవాహోన్నతిచేతఁ దీరున్.

టీకా:

సంధించి = కూర్చి; నీ = నీ యొక్క; అంగక = దేహము యొక్క; సంధులు = సంధులు; ఎల్లను = అన్నిటిని; బంధించి = బంధించి; తత్ = ఆ; మంత్ర = మంత్రము యొక్క; బలంబు = బలము; పేర్చిన్ = అతిశయము; అందంబున్ = కూడిక; మాన్సింపన్ = ఆపుటకు; తత్ = దానికి; అన్యము = ఇతరము; ఏది = ఏదికలదు; సింధు = సింధునది; ప్రవాహ = ప్రవాహజలము యొక్క; ఉన్నతి = గొప్పదనముచేత; తీరున్ = తీరును.

భావము:

నారాయణ కవచ ప్రభావం వల్ల నీ అవయవ సంధులు బంధింపబడ్డాయి. ఈ ఆపద తొలగటానికి ఒక మార్గం ఉంది. ఈ పుణ్యాత్ముని ఎముకలను నీవు నదీజలాలలో కలిపితే నీ కష్టాలు తీరిపోతాయి.

6-311-వ.

కావున నీ పుణ్యశల్యంబులు భక్తియుక్తుండ వై కొనిపోయి ప్రాజ్ఞుఖంబునఁ బ్రవహించెడు సరస్వతీ జలంబుల నిక్షేపణంబు జేసి కృతస్నానుండవై యాచమనంబు చేసిన, నీ సర్వాంగబంధనంబు లుడుగు"ననిన నతం డట్ల చేసి, తన విమానం బెక్కి నిజస్థానంబున కరిగెఁ; గావున.

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; ఈ = ఈ; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన; శల్యంబులు = ఎముకలు; భక్తి = భక్తితో; యుక్తుండవు = కూడినవాడవు; ఐ = అయ్యి; కొనిపోయి = తీసుకు వెళ్ళి; ప్రాక్ = తూర్పు; ముఖంబున్ = వైపునకు; ప్రవహించెడు = ప్రవహించే టటువంటి; సరస్వతి = సరస్వతినది యొక్క;

జలంబులన్ = నీటిలో; నిక్షేపణంబు = నిమజ్జనము; చేసి = చేసి; కృత = చేసిన; స్నానుండవు = స్నానము చేసిన వాడవు; ఐ = అయ్యి; ఆచమనంబు = ఆచమనము {ఆచమనము - మంత్రపూర్వకముగ అరచేత జలము తీసుకొనెడి వైదిక ధర్మము}; చేసిన = చేసినచో; నీ = నీ యొక్క; సర్వ = అఖిలమైన; అంగ = అవయవముల; బంధనంబులు = బంధములు; ఉడుగును = విడుచును; అనినన్ = అనగా; అతండు = అతడు; అట్ల = ఆ విధముగ; చేసి = చేసి; తన = తన యొక్క; విమానంబు = విమానమును; ఎక్కి = అధిరోహించి; నిజ = తన; స్థానంబున్ = నివాస స్థానమున; కు = కు; అరిగెన్ = వెళ్ళెను; కావున = అందుచేత.

భావము:

కావున ఈ పవిత్రమైన అస్థికలను భక్తితో తీసికొని పోయి తూర్పుదిక్కుగా ప్రవహిస్తున్న సరస్వతీ నదిలో నిమజ్జనం చెయ్యి. ఆ నదీజలాలలో స్నానం చేసి ఆచమనం చెయ్యి. అప్పుడు నీ సర్వాంగ బంధాలు విడిపోతాయి" అని వాలఖిల్యుడు చెప్పగా విని ఆ చిత్రరథుడు ఆ విధంగానే ఆచరించి బంధవిముక్తుడై విమానమెక్కి తన లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.

6-312-క.

అనుదినము దీని నెవ్వరు

వినిరేనిఁ బరించిరేని విస్మయ మొదవన్

ఘన భూతజాల మెల్లను

మునుకొని వారలను గాంచి మ్రొక్కుచు నుండున్.

టీకా:

అనుదినము = ప్రతిదినము; దీనిన్ = దీనిన్; ఎవ్వరు = ఎవరైనా; వినిరేని = విన్నట్లయితే; పరించిరేని = చదివిరేని; విస్మయము = ఆశ్చర్యము; ఒదవన్ = కలుగునట్లు; ఘన = గొప్ప; భూత = జీవ; జాలము = సమూహములు; ఎల్లను = అన్నియును; మునుకొని = పూని; వారలను = వారిని; కాంచి = చూసి; మ్రొక్కుచునుండున్ = పూజించు చుండును.

భావము:

ఈ నారాయణ కవచాన్ని ఎవరైతే ప్రతినిత్యం వింటారో, పఠిస్తారో అటువంటి వారిని దర్శించగానే ఆశ్చర్యకరంగా సమస్త జీవకోటి భక్తితో నమస్కరిస్తారు.

6-313-ఆ.

విశ్వరూపువలన వైశ్వర్యకరమైన

యిట్టి విద్యఁ దాల్చి ఇంద్రుఁ డపుడు

మూఁడులోకములకు ముఖ్యమైనట్టి శ్రీ

ననుభవించి మించె నధికమహిమ.

టీకా:

విశ్వరూపు = విశ్వరూపుని; వలన = వలన; విశ్వర్య = విశ్వర్యమును; కరము = కలిగించెడిది; ఐన = అయిన; ఇట్టి = ఇటువంటి; విద్య = విద్యను; తాల్చి = ధరించి; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; అపుడు = అప్పుడు; మూడులోకముల్ = ముల్లోకముల; కున్ = కు; ముఖ్యము = కామింపదగినది; ఐనట్టి = అయినట్టి; శ్రీ = విశ్వర్యములను; అనుభవించి = అనుభవించి; మించెన్ = అతిశయించెను; అధిక = అధికమైన; మహిమ = గొప్పదనముతో.

భావము:

విశ్వరూపుడైన ఆ మహావిద్యను విశ్వరూపుని నుండి గ్రహించిన దేవేంద్రుడు ముల్లోకాలకు ప్రభువై మహాశ్వర్యాన్ని అనుభవించాడు.

6-314-నీ.

భూపాల! యా విశ్వరూపున కరుదైన-

తలలు మూఁ డనువొందఁ గలిగి యుండు;

సొరిది సురాపాన స్తోమపానంబులు-

నన్నాద మనఁగను నమరవరుల

తోఁగూడి భుజియించి తూకొని వారితో-

యజ్ఞభాగంబు ప్రత్యక్ష మొంది

కైకొనుచుండి దుష్టుర్ముడై యా యజ్ఞ-

భాగంబు రాక్షస ప్రవరులకును

6-314.1-ఆ.

దల్లిమీద గలుగు తాత్పర్యవశమున

దివిజవరుల మొఱిగి తెచ్చి యిచ్చు

నది యెఱింగి యింద్రుఁ డతిభీతచిత్తుడై

తనకుఁగాని యతని తలలు ద్రుంచె.

టీకా:

భూపాల = రాజా; ఆ = ఆ; విశ్వరూపున్ = విశ్వరూపుని; కు = కి; అరుదు = అద్భుతము; ఐన = అయిన; తలలు = శిరస్సులు; మూడున్ = మూడు (3); అనువొంద = అనుకూలముగ; కలిగి = ఉండి; ఉండున్ = ఉండును; సొరిదిన్ = వరుసగా; సుర = సుర; పాన = తాగుటకు; సోమ = సోమరసము; పానంబులున్ = తాగుటలు; అన్న = అన్నమును; ఆదమనన్ = తినుటకు; కను = కోసము; అమర = దేవతలలోని; వరుల = శ్రేష్ఠుల; తోన్ = తోటి; కూడి = కలిసి భుజియించి = తినుచు; తూకొని = పూని; వారి = వారి; తోన్ = తోటి; యజ్ఞ = యజ్ఞములలోని హవిస్ యందలి; భాగంబు = భాగమును; ప్రత్యక్షమున్ = ప్రత్యక్షముగ; ఒంది = పొంది; కైకొనుచుండి = స్వీకరించుతూ; దుష్ = చెడ్డ; కర్ముడు = పనులు చేయువాడు; ఐ = అయ్యి; ఆ = ఆ; యజ్ఞ = యజ్ఞములలోని హవిస్ యందలి; భాగంబు = భాగములను; రాక్షస = రాక్షసులలో; ప్రవరుల్ = శ్రేష్ఠుల; కును = కు; తల్లి = తల్లి; మీద = పైన; కలుగు = ఉండెడి;

తాత్పర్య = వాత్సల్యము; వశమున = మూలమున; దివిజ = దేవతా; వరులన్ = శ్రేష్ఠుల; మొఱిగి = కనుగొప్పి; తెచ్చి = తీసుకొని వచ్చి; ఇచ్చున్ = ఇచ్చును; అది = దానిని; ఎఱింగి = తెలిసి; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; అతి = మిక్కిలి; భీత = భయపడుతున్న; చిత్తుడు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; తన = తన; కున్ = కు; కాని = అంగీకారము కాని; అతని = అతని; తలలు = శిరస్సులను; ద్రుంచె = ఖండించెను.

భావము:

మహారాజా! విశ్వరూపునికి మూడు తలలు. వానిలో మొదటి తల సురాపానం చేస్తుంది. రెండవది సోమపానం చేస్తుంది. మూడవది అన్నం భుజిస్తుంది. విశ్వరూపుడు దేవతలకు ఆచార్యుడై వారితో కలసి మెలసి ఉంటూ యజ్ఞాలు చేయిస్తూ వారితో పాటు హవిర్భాగాలు అందుకొంటూ ఉండేవాడు. కొంతకాలానికి అతని బుద్ధి వక్రించి ఒక చెడ్డపని చేశాడు. (విశ్వరూపుని తల్లి రచన. ఆమె రాక్షసుల ఆడపడుచు). అతడు యజ్ఞాలలోని హవిర్భాగాలను దేవతల కళ్ళు గప్పి మోసగించి తన తల్లి మీద గల అభిమానంతో ఆమెవైపు వారైన రాక్షసముఖ్యులకు రహస్యంగా ఇవ్వడం మొదలుపెట్టాడు. అది తెలిసికొని ఇంద్రుడు భయపడి తన శ్రేయోభిలాషి కాని విశ్వరూపుని మూడు తలలను ఖండించాడు.

6-315-క.

భాసురుఁ డనక మహాత్మా

గ్రేసరుఁ డన కతఁడు పూర్వకృత కర్మగతిన్

వేసరుఁ డనక మహేంద్రుఁడు

భూసురు తల లపుడు రోషమునఁ దెగ నడిచెన్.

టీకా:

భాసురుడు = తేజస్సు గలవాడు; అనక = అని చూడక; మహాత్మా = మహాత్ములలో; అగ్రేసరుడు = బహు గొప్పవాడు; అనక = అని చూడక; అతడు = అతడు; పూర్వ = పూర్వము; కృత = చేసిన; కర్మ = కర్మముల; గతిన్ = వేగముచేత; వేసరుడు = బాధింపబడినవాడు; అనక = అని చూడక; మహేంద్రుడు = ఇంద్రుడు; భూసురు = భ్రాహ్మణుని; తలలు = తలలు; అపుడు = అప్పుడు; రోషమున = కోపముతో; తెగన్ = తెగునట్లు; అడిచెన్ = కొట్టెను.

భావము:

భ్రాహ్మణుడని, మహానుభావులలో మహనీయుడని ఆలోచించకుండా; విధి వైపరీత్యం వల్ల ఇలా జరిగిందని అనుకోకుండా ఇంద్రుడు కోపంతో విశ్వరూపుని తలలు ఖండించాడు.

ఇట్లయ్యింద్రుడు క్రోధంబు సహింపజాలక విశ్వరూపుతలలు ఖడ్గంబునం దెగనడచిన
 సోమపానంబు చేయు శిరంబు కపింజలం బయ్యె; సురాపానంబు చేయు శిరంబు కలవింకం
 బయ్యె; అన్నంబు భక్షించు శిరంబు తిత్తిరి యయ్యె; నిట్లు త్రివిధ పక్షిస్వరూపంబు దాల్చి, బ్రహ్మహత్య
 యేతెంచి యింద్రునిఁ జుట్టుకొని తమ్ముఁ బరిగ్రహింపు మని నిర్బంధింప నపు డింద్రు డతి
 భీతచిత్తుండై త్రిలోకనాయకుం డైనన్ దానిం దప్పించుకొనంజాలక యంజలి యొగ్గి, యమ్మహా
 దోషంబుఁ గైకొని, తద్దోషం బొక్క సంవత్సరం బనుభవించి, యంతం బాపుకొను వాఁడై భూ జల
 వృక్ష స్త్రీలం బ్రార్థించి, మద్దురితంబు చతుర్విధంబు కొలంబుచ్చికొనుం డనిన, భూమి తనయందుఁ
 జేయంబడిన ఖాతంబు తనంతన పూఁడునట్టి వరంబును, జలంబు సర్వంబు దనయందు
 బ్రక్షాళితంబైనం బావనం బగునట్టి వరంబును, వృక్షంబులు భేదింపం బడి పునఃపురోహంబు
 గలుగు వరంబును, స్త్రీ లెల్లపుడుం దమకు గామసుఖంబు గలుగునట్టి వరంబును గోరిన నతం
 డట్ల కా నొసంగిన నతని దుష్కృతంబు ధరణి నెఱియ లూషర క్షేత్రంబుల విధంబునను,
 నుదకంబు బుద్బుధ ఫేన రూపంబునను, మహీరుహంబులు నిర్యాస భావంబునను, నింతులు
 రజో వికారంబునను నిట్లు చతుర్భాగంబులం బంచికొనిరి; అంత.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగా; ఆ = ఆ; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; క్రోధంబు = కోపమును; సహింపజాలక =
 పట్టుకొనలేక; విశ్వరూపు = విశ్వరూపుని; తలలు = తలకాయలను; ఖడ్గంబునన్ = కత్తితో;
 తెగనడచిన = ఖండించివేయగా; సోమ = సోమమును; పానంబు = తాగుట; చేయు = చేసెడి;
 శిరంబు = తల; కపింజలంబు = వానకోయిల, కముజపిట్ట; అయ్యె = అయ్యెను; సుర = సుర;
 పానంబు = తాగుట; చేయు = చేసెడి; శిరంబు = తల; కలవింకంబు = ఊరపిచ్చుక; అయ్యె =
 అయ్యెను; అన్నంబు = ఆహారమును; భక్షించు = తినెడి; శిరంబు = తల; తిత్తిరి = తీతువు పిట్ట; అయ్యె
 = అయ్యెను; ఇట్లు = ఈ విధముగా; త్రి = మూడు; విధ = రకముల; పక్షి = పక్షుల; రూపంబు =
 రూపములను; తాల్చి = ధరించి; బ్రహ్మహత్య = బ్రహ్మహత్యాదోషము {బ్రహ్మహత్య - బ్రాహ్మణుని
 చంపిన పాతకము}; ఏతెంచి = వచ్చి; ఇంద్రుని = ఇంద్రుని; చుట్టుకొని = చుట్టుముట్టి; తమ్ము =
 తమను; పరిగ్రహింపుము = స్వీకరింపుము; అని = అని; నిర్బంధింపన్ = బలవంతపెట్టగా; అపుడు =

అప్పుడు; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; అతి = మిక్కిలి; భీత = భయపడినవాడు; ఐ = అయ్యి; త్రిలోక =
 ముల్లోకములకు; నాయకుండు = ప్రభువు; ఐనన్ = అయినప్పటికిని; దానిన్ = దానిని;
 తప్పించుకొనంజాలక = తప్పించుకోలేక; అంజలి = నమస్కారము; ఒగ్గి = చేసి; ఆ = ఆ; మహా =
 గొప్ప; దోషంబున్ = పాతకమును; కైకొని = చేపట్టి; తత్ = ఆ; దోషంబున్ = దోషమును; ఒక్క = ఒక;
 సంవత్సరంబు = సంవత్సరము; అనుభవించి = అనుభవించి; అంతం = తరువాత; పాపుకొనువాడు
 = పోగొట్టుకో గోరినవాడు; ఐ = అయ్యి; భూ = భూమిని; జల = నీటిని; వృక్ష = చెట్లను ; స్త్రీలన్ =
 స్త్రీలను; ప్రార్థించి = వేడుకొని; మత్ = నా యొక్క; దురితంబు = పాతకమును; చతుర్విధంబులన్ =
 నాలుగు భాగములుగా; పుచ్చుకొనుండు = తీసుకొనుడు; అనిన = అనగా; భూమి = భూమి; తన =
 తన; అందు = పైన; చేయంబడిన = చేసిన; ఖాతంబు = గొయ్యి; తనంతన = దానంతటదే; పూడున్ =
 పూడ్చుకుపోయే; అట్టి = అటువంటి; వరంబును = వరమును; జలంబు = నీరు; సర్వంబు =
 అఖిలమైనవి; తన = తన; అందు = లో; ప్రక్షాళితంబు = కడిగబడినవి; ఐనన్ = అయినచో;
 పావనంబు = పరిశుద్ధమైనవి; అగునట్టి = అయ్యెడి; వరంబును = వరమును; వృక్షంబులు = చెట్లు;
 భేదింపంబడి = కొట్టివేయబడినను; పునః = మరల; ప్రరోహంబు = చిగురించ; కలుగు = కలగెడి;
 వరంబును = వరమును; స్త్రీలు = స్త్రీలు; ఎల్లప్పుడు = అనవరతము; తమ = తమ; కు = కు;
 కామసుఖంబు = కామసుఖము; కలుగు = కలిగే; అట్టి = అటువంటి; వరంబును = వరమును; కోరిన
 = కోరుకొనగా; అతండు = అతడు; అట్ల = అలానే; కాన్ = అగునట్లు; ఒసంగినన్ = వరమియ్యగ;
 అతని = అతని యొక్క; దుష్కృతంబు = పాపము; ధరణిన్ = భూమిపై; నెఱియలు = బీటలు; ఊషర
 = చవిటి; క్షేత్రంబులు = పట్టలు; విధంబునను = రూపములోను; ఉదకంబు = నీరు; బుద్బుధ =
 బుడగలు; ఫేన = నురుగ; రూపంబునను = రూపములోను; మహీరుహంబులు = చెట్లు; నిర్యాస =
 మానిబంక, జిగురు; భావంబునను = రూపములోను; ఇంతులు = స్త్రీలు; రజోవికారంబునను =
 నెలసరి స్రావముల వలెను; ఇట్లు = ఈ విధముగా; చతుర్భాగంబులన్ = నాలుగు భాగములుగా;
 పంచికొనిరి = పంచుకొన్నారు; అంత = అంతట.

భావము:

ఈ విధంగా ఇంద్రుడు కోపాన్ని ఆపుకోలేక విశ్వరూపుని తలలు ఖండించగా సోమపానం చేసే
 తల కౌజపిట్టగా మారిపోయింది. సురాపానం చేసే తల ఊరబిచ్చుక అయింది. అన్నం భక్షించే తల
 తీతువుపిట్ట అయింది. ఈ విధంగా బ్రహ్మహత్యా పాతకం మూడు విధాలైన పక్షి రూపాలు ధరించి

ఇంద్రుణ్ణి చుట్టుముట్టి మమ్మల్ని పరిగ్రహించమని నిర్బంధించసాగాయి. ఇంద్రుడు భయపడి ముల్లోకాలకు అధిపతి ఐనా ఆ బ్రహ్మహత్యా పాతకం నుండి తప్పించుకొనలేక పోయాడు. చేతులు జోడించి ఆ మహాపాపాన్ని స్వీకరించాడు. అలా దానిని ఒక సంవత్సరం అనుభవించి ఆ తరువాత భరించలేక, దానిని వదిలించుకోవాలని నిశ్చయించి భూదేవిని, జలాలను, వృక్షాలను, స్త్రీలను పిలిచి ఆ పాపభారాన్ని నాలుగు భాగాలు చేసి మీరు పుచ్చుకోండి అని ప్రార్థించాడు. అందుకు బదులుగా భూమి తనపై చేయబడ్డ గోతులు వాటంతట అవే పూడిపోయేటట్లు, జలాలు సమస్తం తమలో కడగబడగానే పవిత్రం అయ్యేటట్లు, వృక్షాలు ఎన్నిసార్లు ఛేదించిన తిరిగి చిగురించేటట్లు, స్త్రీలు ఎల్లప్పుడు తమకు అధికంగా కామసుఖం ప్రాప్తించేటట్లు వరాలు కోరుకోగా ఇంద్రుడు అలాగే వరాలిచ్చాడు. అతని పాపాన్ని పొందిన భూమి చౌడౌటను పొందింది. జలాలు బుడగలు, నురుగును పొందాయి. వృక్షాలు జిగురు రూపాన్ని అందుకొన్నాయి. స్త్రీలు రజోవికారాన్ని పొందారు. ఆ విధంగా వారు ఇంద్రుని పాపంలో నాలుగవ వంతు చొప్పున పంచుకున్నారు. అప్పుడు...

షష్ఠ స్కంధము : వృత్రాసుర వృత్రాంతము

6-317-మ.

హతపుత్రం డగు విశ్వరూపజనకుం **దా** త్వష్ట దుఃఖాయతో

ధృత రోషానల దహ్యమానుఁ డగుచుం **దా** నిందుపై మారణ

క్రతు హోమం బొనరింప నందుఁ బొడమెం **గ**ల్పాంతకాకార వి

శ్రుత కీలానల నిష్ఠరేక్షణగుణ**క్షు**భ్యత్తిలోకోగ్రుడై.

టీకా:

హత = చంపబడ్డ; పుత్రుండు = కుమారుడు కలవాడు; అగు = అయిన; విశ్వరూపజనకుండు = విశ్వరూపుని తండ్రి అయినట్టి; ఆ = ఆ; త్వష్ట = త్వష్ట; దుఃఖ = దుఃఖముచే; ఆయత = కలిగిన; ఉద్ధతర = మిక్కిలి అతిశయించిన (ఉద్ధము - ఉద్ధతరము - ఉద్ధతమము); రోష = క్రోధము యనెడి; అనల = అగ్నిచే; దహ్యమానుడు = కాలిపోవువాడు; అగుచున్ = అగుచూ; తాన్ = తను; ఇంద్రు = ఇంద్రుని; పైన్ = మీద; మారణ = హింసించుటకై; క్రతు = చేసెడి; హోమంబు = హోమము; ఒనరింప =

చేయగా; అందున్ = దానిలో; పొడమెన్ = జనించెను; కల్పాంత = విలయము యొక్క; ఆకార = ఆకారము గల; విశ్రుత = ప్రసిద్ధమైన; కీల = మంటలతో కూడిన; అనల = నిప్పు వంటి; నిష్ఠుర = కఠినమైన; ఈక్షణ = చూచెడి; గుణ = గుణముచే; క్షుభ్యత్ = క్షోభింపజేసిన; త్రిలోక = ముల్లోకములకు; ఉగ్రుడు = క్రోధము గలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

కొడుకు మరణించడంతో విశ్వరూపుని తండ్రి త్వష్ట దుఃఖంతోను, రోషంతోను మండిపడ్డాడు. ఇంద్రుణ్ణి సంహరించడం కోసం మారణహోమం ప్రారంభించగా ఆ యజ్ఞకుండంలో నుంచి ప్రళయకాలంలోని అగ్నిజ్వాలల వంటి భయంకరమైన చూపులతో ముల్లోకాలకు భయంకరుడై (వృత్రాసురుడు) పుట్టాడు.

6-318-^{సీ}.

యుగము ధ్రుంగెడునాఁడు జగములు పొలియించు-

నంతకుమూర్తిపై నింత యగుచుఁ;

బలిపును బొడువును బ్రతిదినంబును నొక్క-

శరపాత మంగంబు విరివిగొనుచుఁ,

గడు దగ్ధ శైల సంకాశ దేహము నందుఁ-

గరము సంధ్యారాగకాంతి బెరయ;

మును గాఁక రాగిచేఁ గనుమించు మించులఁ-

గరికుమీసలు కచార్తములు మెఱయఁ;

6-318.1-^{తే}.

జండ మధ్యాహ్న మార్తాండ మండ లోగ్ర

చటుల నిష్ఠుర లోచనాంచల విధూత

దశ దిశాభాగుఁ డుజ్జ్వలతర కరాళ

భిదుర సునిశిత దంష్ట్రోరు వదనగుహుఁడు.

టీకా:

యుగము = యుగములు; త్రుంగెడు = అంత మగు; నాడు = సమయము నందు; జగములు = లోకములు; పొలియించు = నాశనము చేసెడి; అంతకుమూర్తి = హరుని, యముని {అంతకుమూర్తి - అంతకు (అంతము చేసెడి) మూర్తి (స్వరూపము), యముడు, హరుడు}; పైన్ = మీద; ఇంత = ఇంత పెద్ద; అగుచున్ = అగుచు; పఱపును = లావు; పొడువును = పొడుగు; ప్రతిదినము = దినదినమునకు; ఒక్క = ఒక శరపాతము = బాణముపడుదూరమంత; అంగంబు = దేహము; విరివిగొనుచున్ = పెద్దదగుచు; కడు = మిక్కిలి; దగ్ధ = కాలిబొగ్గయిన; శైల = కొండశిఖరము; సంకాశ = వంటి; దేహము = శరీరము; అందున్ = మీద; సంధ్యారాగ = సంధ్యారాగపు; కాంతి = ప్రకాశము; పెరయ = అతిశయించగా; మునున్ = ముందే; కాక = ఎఱ్ఱగాకాల్చిన; రాగి = రాగి; చే = చేత; కనుమించు = చూడ మిక్కిలి; మించులన్ = మెఱుపుతీగలవంటి; కలుకు = బిరుసైన; మీసలు = మీసములు; కచ = వెంట్రుకల; అగ్రములు = చివర్లు; మెఱయన్ = మెరుస్తుండగా; చండ = భయంకరమైన; మధ్యాహ్న = మధ్యాహ్నపు; మార్తాండ = సూర్యుని; మండల = మండలమువలె; ఉగ్ర = తీవ్రమైన; చటుల = భయంకరమైన; నిష్ఠుర = కఠినమైన; లోచన = కన్నుల; అంచల = అంచుల నుండి; కడ కన్నుల నుండి; విధూత = ఎగరగొట్టబడిన; దశదిశాభాగుండు = పది దిక్భాగములు కలవాడు; ఉజ్జ్వలతర = మిక్కిలి ఉజ్జ్వలమైన {ఉజ్జ్వలము - ఉజ్జ్వలతరము - ఉజ్జ్వలతమము}; కరాళ = భయంకరమైన; భిదుర = వజ్రాయుధము వంటి; దంష్ట్ర = దంతములు గల; ఉరు = పెద్ద; వదన = నోరు యనెడి; గుహుడు = గుహ గలవాడు.

భావము:

ప్రళయకాలంలో లోకాలను నాశనం చేసే యమధర్మరాజు కంటే భయంకరమైన స్వరూపంతో, ప్రతిదినమూ ఒక్కొక్క కోలవేటు (బాణాన్ని ప్రయోగిస్తే అది పోయే దూరాన్ని కోలవేటు అంటారు) ప్రమాణంలో పొడుగు, వెడల్పు పెరిగే అవయవాలతో, చెట్లు గుట్టలు కాలిపోయిన కొండ వంటి ఎఱ్ఱని సంధ్యాకాంతులు వెలువడుతుండగా, ఎఱ్ఱగా కాల్చిన రాగిరేకుల వంటి కరుకైన మీసాలు శిరోజాలు మెరుస్తుండగా, మధ్యాహ్న కాలంలో భగభగ మండే సూర్యమండలం వలె

భయంకరమైన కఠోరమైన చూపులతో పదిదిక్కులను బ్రద్దలు చేస్తూ ధగధగ మెరిసే వజ్రాయుధం వంటి పదునైన కోరలతో కూడిన గుహవంటి నోరుతో (వృత్రాసురుడు పుట్టాడు).

6-319-ఉ.

నింగికి నేలకుం బొడవు నిచ్చలమై శిఖలందుఁ బర్వు ను
ఉత్తంగత రాగ్నిజాలములఁ దొట్రిలుచున్ గ్రహపంక్తి జాఱ ని
స్సంగ కరాళ శాత ఘన స్పృణి మండల చండ శూలము
ప్రొంగుచుఁ గేల లీలఁ గొని భూమిచలింపఁగ సోలియాడుచున్.

టీకా:

నింగి = ఆకాశమున; కి = కు; నేల = భూమి; కున్ = కి; బొడవు = పొడుగు; నిచ్చలము = నిశ్చయముగ సరిపడెడి వాడు; ఐ = అయ్యి; శిఖలు = శిరసు నందలి జటలు; అందున్ = లో;
పర్వున్ = పరచుకొనెడి; ఉత్తంగతర = మిక్కిలి ఎత్తైన; అగ్ని = అగ్ని; జాలములు = మంటలు;
తొట్రిలుచున్ = తుళ్ళుతుండగా; గ్రహ = గ్రహముల; పంక్తి = సమూహము; జాఱన్ = జారిపోగా;
నిస్సంగ = చిందరవందరైన; కరాళ = వెఱపు పుట్టించే; శాత = పదునైన; ఘనసత్ = అతి గొప్ప;
ఘృణి = కాంతుల; మండల = సమూహములు గల; చండ = భయంకరమైన; శూలమున్ = శూలమును; ఉప్రొంగుచు = ఉత్సాహముతో; కేలన్ = చేతిలో; లీలన్ = క్రీడవలె; కొని = తీసుకొని;
భూమి = భూమి; చలింపగన్ = అదురిపోవునట్లు; సోలియాడన్ = ఊగిపోతూ.

భావము:

నేలనుండి ఆకాశానికి అంటుతున్న దేహంతో, శిఖల మీది భయంకరమైన అగ్నిజ్వాలలకు గ్రహాలు పెట్టిల్లుమని రాలి పడుతుండగా, చిందర వందరై మిక్కిలి కఠోరమైన పదునైన కాంతులతో మిలమిల మెరిసే శూలాన్ని అవలీలగా చేత ధరించి భూమి చలింపగా తూలి సోలి ఆడుతూ (వృత్రాసురుడు పెరిగాడు).

6-320-నీ.

వదలక విరివిగా వదనంబుఁ దెలుచుచు-

నాకాశమంతయు నప్పళించుఁ;

గడనాల్క నిగిడించి గ్రహతారకంబుల-

నయ మెల్ల దిగజాఱ నాకి విడుచు;

నలవోకయునుబోలె నట్టహాసము చేసి-

మెఱసి లోకములెల్ల మ్రింగఁ జూచుఁ;

దనరు దిగ్దంతి దంతములు చెక్కులువాఱ-

నుగ్రదంష్ట్రలు ద్రిప్పు నుక్కుమిగిలి;

6-320.1-తే.

తృష్ట బలితంపుఁ దపమునఁ బుష్టి నొంది

యఖిల లోకంబు లెల్లఁ దా నాక్రమించి

వృత్తనాముండు దేవతాశత్రుఁ డగుచు

దారుణాకారుఁ డఖిల దుర్లముండు మెఱసె.

టీకా:

వదలక = ఎడతెగకుండ; విరివిగా = పెద్దగా; వదనంబు = నోరు; తెలుచుచు = తెరుస్తూ; ఆకాశము = ఆకాశము; అంతయున్ = అంతటిని; అప్పళించున్ = చప్పరించును; కడన్ = చివరకు; నాల్కన్ = నాలుకను నిగిడించి = చాపి; గ్రహ = గ్రహముల; తారకంబుల = తారకల యొక్క; నయము = చక్కదనము; ఎల్ల = అంతయును; దిగజాఱ = తరిగిపోవునట్లు; నాకి = నాకి; విడుచున్ = విడిచిపెట్టును; అలవోకయును = అలవోకగా; పోలెన్ = చేసినట్లు; అట్టహాసము = భయంకరముగ నవ్వుట; చేసి = చేసి; మెఱసి = అతిశయించి; లోకములు = లోకములు; ఎల్లన్ = అఖిలమును; మ్రింగన్ = మింగేయాలని; చూచున్ = చూచును; దిగ్దంతి = దిగ్దంతముల; దంతములు = దంతములు; చెక్కులువాఱ = పగిలిపోవునట్లుగ; ఉగ్ర = భయంకరమైన; దంష్ట్రలు = దంతములు; త్రిప్పున్ = కదిలించును; ఉక్కుమిగిలి = అతిశయించి; తృష్ట = తృష్టమనువు యొక్క; బలితంపు = బలమైన; తపమునన్ = తపస్సువలన; పుష్టిన్ = బలమును; ఒంది = పొంది; అఖిల = సమస్తమైన; లోకంబుల = లోకములను; ఎల్లన్ = అన్నిటిని;

తాన్ = అతను; ఆక్రమించె = జయించెను; వృత్ర = వృత్రుడు; నాముండు = అనెడి పేరుగలవాడు;
 దేవతా = దేవతలకు; శత్రుడు = శత్రువు; అగుచున్ = అగుచు; దారుణ = భయంకరమైన; ఆకారుడు
 = ఆకారము గలవాడు; అఖిల = సర్వులకు; దుర్దముడు = జయింపరానివాడు; మెఱసి =
 అతిశయించెను.

భావము:

ఆ వృత్రాసురుడు తరచుగా నోరు తెరుస్తూ ఆవులించి ఆకాశాన్నంతా చప్పరిస్తాడు. పొడుగైన
 నాలుకను చాచి గ్రహాలను, నక్షత్రాలను క్రిందికి లాగి నాకి విడుస్తాడు. అలవోకగా అట్టహాసం చేసి
 లోకాలన్నిటినీ మింగబోతాడు. దిగ్గజాల దంతాలు పగిలి బీటలువారే విధంగా అహంకారంతో
 భీకరమైన కోరలను తిప్పుతాడు. త్వష్ట యొక్క తపశ్శక్తి వల్ల పుష్టిని పొంది లోకాలన్నిటినీ
 ఆక్రమించి భయంకరమైన ఆకారంతో ఎవరినీ లెక్క చేయకుండా సమస్త దేవతలకు శత్రువై
 మొక్కువోని పరాక్రమంతో విజృంభించాడు.

6-321-మత్త.

అట్టి వృత్రనిమీద దేవత **అల్క**తో బెనుమూక లై
చుట్టిముట్టి మహాస్తవిద్యలు **చూపి** యేపున నేయ నా
గొట్టువీరుడు వార లేసిన **క్రూర**శస్త్రము లన్నియుం
జుట్టిపట్టుక మ్రింగి శూరత **జోక** నార్చె మహోగ్రుడై.

టీకా:

అట్టి = అటువంటి; వృత్రని = వృత్రుడి; మీద = పైని; దేవతలు = దేవతలు; అల్క = కోపము; తోన్ =
 తోటి; పెను = పెద్దపెద్ద; మూకలు = గుంపులు కట్టినవారు; ఐ = అయ్యి; చుట్టిముట్టి = చుట్టిముట్టి;
 మహా = గొప్ప; అస్త్ర = అస్త్రముల; విద్యలు = విద్యలను; చూపి = ప్రదర్శించి; ఏపునన్ =
 విస్తారముగా; ఏయన్ = వేయగా; ఆ = ఆ; గొట్టు = దుష్ట; వీరుడు = వీరుడు; వారలు = వారు; ఏసిన
 = వేసిన; క్రూర = భయంకరమైన; శస్త్రములు = శస్త్రములు; అన్నియున్ = సర్వమును; చుట్టిపట్టుక =
 కలిపిచుట్టి; మ్రింగి = మింగేసి; శూరతన్ = శౌర్యముతో; జోకనార్చెన్ = గర్జించెను {జోకనార్చు -

జోకను (ఉత్సాహముతో) అర్చు (అరచుట), గర్జించు); మహా = గొప్ప; ఉగ్రుడు = భయంకరుడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

అటువంటి వృత్రాసురుని దేవతలంతా మూకుమ్మడిగా కోపంతో చుట్టుముట్టి దివ్యాస్త్రాలను ప్రయోగించారు. వీరాధివీరుడైన ఆ వృత్రాసురుడు ఆ అస్త్రాలను చుట్టచుట్టి నోటిలో పెట్టుకొని గుటుక్కున మ్రింగి మహా భయంకరంగా గర్జించాడు.

6-322-క.

భక్తితదివ్యాస్త్రం డగు

రక్షోనాయకుని నమరరాజప్రముఖుల్

వీక్షింప వెఱచి పఱచిరి

రక్షకుఁ జింతించు కొనుచు రయ మొప్పారన్.

టీకా:

భక్తిత = మింగిన; దివ్య = దివ్యమైన; అస్త్రండు = అస్త్రములు గలవాడు; అగు = అయిన; రక్షన్ = రాక్షస; నాయకుని = ప్రభువును; అమరరాజ = ఇంద్రుడు; ప్రముఖుల్ = మొదలగు ముఖ్యులు; వీక్షింప = చూడ; వెఱచి = భయపడి; పఱచిరి = పారిపోయిరి; రక్షకున్ = కాపాడేవానికై; చింతించుకొనుచు = ఆలోచించుకొనుచు; రయము = వేగమును; ఒప్పారన్ = ఒప్పుచుండగా.

భావము:

తమ అస్త్రాలను భక్షించిన రాక్షసరాజును దేవేంద్రుడు మొదలైన దేవతలు చూడడానికి కూడా భయపడి తమను రక్షించేవాడు ఎవరా అని చింతిస్తూ వేగంగా పారిపోయారు.

6-323-వ.

ఇట్లు సర్వసాధనంబులతోడ సాధుజనంబుల వృత్తాసురుండు మ్రింగిన, నచ్చరుపడి చేయునది లేక త త్తేజోవిశేష విభవంబునకు భయంబు నొంది, కందిన డెందంబునం గుందుచుం, బురందర ప్రముఖు లార్తరక్షకుండగు పుండరీకాక్షునకుం గుయ్యిడు వారలై.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; సర్వ = సమస్తమైన; సాధనంబుల = ఆయుధముల; తోడ = తోటి; సాధు = దేవతా; జనంబులన్ = జనులను; వృత్త = వృత్తుడు యనెడి; అసురుండు = రాక్షసుడు; మ్రింగినన్ = మింగివేయగా; అచ్చరుపడి = ఆశ్చర్యపోయి; చేయునది = చేయగలది; లేక = లేక; తత్తే = అతని; తేజః = తేజస్సు యొక్క; విశేష = విశిష్టమైన; విభవంబున్ = వైభవమున; కున్ = కు; భయంబున్ = భయమును; ఒంది = పొంది; కందిన = తపించిన; డెందంబునన్ = హృదయము నందు; కుందుచు = బాధపడుతు; పురందర = ఇంద్రుడు; ప్రముఖుల్ = మొదలగు ముఖ్యులు; ఆర్త = దుఃఖము చెందినవారిని; రక్షకుడు = కాపాడెడివాడు; అగు = అయిన; పుండరీకాక్షున్ = నారాయణుని; కున్ = కి; కుయ్యిడు = మొరపెట్టుకొను; వారలు = వారు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఈ విధంగా సర్వ శస్త్రాస్త్రాలతో దేవతలను వృత్తాసురుడు మ్రింగి వేయగా ఆశ్చర్యంతో ఏమీ చేయలేక, అతని తేజోవిశేషాన్ని చూచి బెదరి చెదరిన హృదయాలతో ఆర్తరక్షకుడైన శ్రీహరిని శరణు పొందుదా మనుకొని...

6-324-లగ్నా.

"**వీడు** కడు దుర్దముఁడు **వాఁడి** మన కైదువులు;

పోడి చెడఁగా మెసఁగి **యాడు** గనకున్నాఁ;

డేడ బ్రతుకింకఁ? బెను**కీడు** పొడమెన్ మనకుఁ;

దోడు పడ నొక్కరుఁడు **లేడు** హరి దక్కన్;

వేడు దము శ్రీధరునిఁ; **గూడు** దము సద్భటులఁ;

బాడు దము గీతముల; **జాడు** పడు నంతన్

వీడు చెడు త్రోవ దయ**తోడ** నెఱిగించు ఘనుఁ;

డోడక సురాలయము పాడుపడ దింకన్."

టీకా:

వీడు = ఇతడు; కడు = మిక్కిలి; దుర్దముడు = ఓడింపరానివాడు; వాడి = పదునైన; మన = మన
యొక్క; కైదువులు = ఆయుధముల; పోడి = గొప్పదనము; చెడగ = పాడైపోవునట్లు; మెసఁగి =
తినేసి; ఈడు = సరిసాటివారు; కనక = కనబడక; ఉన్నాడు = ఉన్నాడు; ఏడ = ఎక్కడ; బ్రతుకు =
బ్రతుకుటకు గలదు; ఇంక = ఇంక; పెను = పెద్ద; కీడు = ఆపద; పొడమెన్ = కలిగెను; మన = మన;
కున్ = కు; తోడుపడ = సహాయము చేయ; ఒక్కరుడున్ = ఇంకెవ్వరును; లేడు = లేరు; హరి =
నారాయణుడు; తక్కన్ = తప్పించి; వేడుదము = వేడుకొనెదము; శ్రీధరునిన్ = విష్ణుమూర్తిని {శ్రీ
ధరుడు - శ్రీ (లక్ష్మీదేవిని) (వక్షమున) ధరుడు (ధరించినవాడు), విష్ణువు}; కూడుదము = కలసెదము;
సద్భటులన్ = సుసేవకులను, మంచి విష్ణుభక్తులను; పాడుదము = ఆలపించెదము; గీతములన్ =
కీర్తనలను; జాడపడునంతన్ = కనబడువరకు; వీడు = ఇతడు; చెడు = నాశనమగు; త్రోవ = దారి;
దయ = కృప; తోడన్ = తోటి; ఎఱిగించు = తెలుపును; ఘనుడు = గొప్పవాడు (నారాయణుడు);
ఓడక = అవశ్యము; సురాలయము = స్వర్గము {సురాలయము - సురల (దేవతల) ఆలయము
(నివాసము), స్వర్గము}; పాడుపడదు = పాడైపోదు; ఇంకన్ = ఇక.

భావము:

"ఈ వృత్రాసురుడు మనకు అజేయుడు. మన పదునైన ఆయుధాలన్నీ మ్రింగివేశాడు. వీనికి సాటి
అయిన మేటి ఎక్కడా లేడు. ఇక మన బ్రతుకులు పాడైపోయాయి. మనకు కీడు మూడింది.
ఇప్పుడు శ్రీహరి తప్ప మనకు తోడుపడేవాడు ఎవ్వడూ లేడు. అందువల్ల ఆ శ్రీమన్నారాయణుని
రక్షింపమని వేడుకుందాము. ఆయన భక్తులతో చెలిమి చేద్దాము. ఆయనకు జాలి కలిగేటట్లు
సంకీర్తనలు చేద్దాము. మనం అలా చేస్తే ఆ స్వామి కరుణించి వీడు నాశనమయ్యే విధానం
మనకు దయతో వెల్లడిస్తాడు. అప్పుడు మన స్వర్గం పాడుపడకుండా ఉంటుంది".

అని తలపోయుచు దమలో

మునుకుచు దికమకలు గొనుచు మురరిపు కడకున్

గునుకుచు దినుకుచు నేగిరి

ఘనరాక్షసు గన్న కన్నుగవ బెగ్గిలగన్.

టీకా:

అని = అని; తలపోయుచున్ = అనుకొనుచు; తమలోన్ = తమలోతాము; మునుకుచున్ = సంతాపించుచు; తికమకలుగొనుచు = తిరమకపడుతు; మురరిపు = విష్ణుమూర్తి; కడ = వద్ద; కున్ = కి; కునుకుచున్ = తూగుతూ; తినుకుచున్ = ముక్కుతూ; ఏగిరి = వెళ్లిరి; ఘన = గొప్ప; రాక్షసు = రాక్షసుని; కన్న = చూసిన; కన్ను = కళ్ళు; గవ = రెండు; బెగ్గిలన్ = భీతిచెందగా.

భావము:

అని దేవతలు తమలో తాము తికమకలు పడుతూ సందేహిస్తూ ఎలాగో పోలేక పోలేక విష్ణువు సన్నిధికి వెళ్ళారు. దారి పొడవునా ఎక్కడ చూసినా వారి కన్నులకు వృత్రాసురుని భయంకర రూపమే కనిపించింది.

6-326-వ.

ఇట్లు భయార్తులై యమర్త్యవ్రాతంబు చనిచని ముందట నభంగ భంగ రంగ దుత్తుంగ డిండిర మండల సముద్ధండాడంబర విడంబిత నారాయణ నిరంతర కీర్తిలతా కుసుమగుచ్ఛ స్వచ్ఛంబును, అనవరత గోవింద చరణారవింద సేవా సమాకుల కలకలఫలిత మహాపుణ్య ఫలాయమాన సముద్ధీపితావర్తవర్తిత దక్షిణావర్త రుచిర శంఖమండల మండితంబును, నతినిష్ఠుర కఠిన పాఠీన పృథురోమ రాజిసంకుల తిమి తిమింగిల కర్కట కమర కచ్చప మకర నక్ర వక్రగ్రహ గ్రహణ ఘుమఘుమారావ దారుణగమన విషమిత విషమ తరంగఘట్టన ఘట్టిత సముద్ధాత శీకర నికర నీరంధ్ర తారకిత తారాపథంబును, మహోచ్చయ శిలోచ్చయ శిఖరాగ్ర ప్రవహిత దుగ్ధనిర్ద్ధర సమ్మార్జిత పురాణపురుష విశుద్ధ శుద్ధాంత విహరణధురీణ నవవసుధాధౌత ధావళ్య ధగద్ధగాయమాన రమ్య హర్య నిర్మాణ కర్మంబును, నతి పవిత్రగుణ విచిత్ర నిజకళత్ర ప్రేమానంద సందర్శిత ముకుంద పరిస్తవదంతరంగ కరుణారస పరిమిళిత భావబంధుర విద్రుమ వల్లీమతల్లి

కాంకుర శోభితంబును, ప్రసిద్ధ సిద్ధరసాంబువాహ సంగమ సముత్థిత గంభీర ఘోష పరిదూషిత
సకల రోదోంతరాళంబును, సముద్రమేఖలాఖిల ప్రదేశ విలసిత నవీన దుకూలాయమానంబును,
హరిహర ప్రముఖ దేవతానిచయ పరిలభ్యామృత మహైశ్వర్య దానధోరేయ మహానిధానంబును,
వైకుంఠపుర పౌరవర కామ్యఫలఫలిత మందార పారిజాత సంతాన కల్పవృక్ష హరిచందన ఘన
వనానుకూలంబు నునై యొప్పుచుఁ గుబేరు భాండాగారంబును బోలెఁ బద్మ, మహా పద్మ, శంఖ,
మకర, కచ్చప, ముకుంద, కుంద, నీల, వర సమగ్రంబై, విష్ణు కరకమలంబునుం బోలె సుదర్శనావర్త
ప్రగల్భంబై, కైలాస మహీధరంబునుం బోలె, నమృతకళాస్థాన శేఖరపదార్పణంబై, యింద్ర
వైభవంబునుం బోలెఁ గల్పవృక్ష, కామధేను, చింతామణి జనితంబై, సుగ్రీవసైన్యంబునుం బోలె
నపరిమిత నిబిడ హరిసంచారంబై, నారా యణోదరంబునుం బోలె నఖిల భువన భారభరణ
సమర్థంబై, శంకరు జటాజూటంబును బోలె గంగాతరంగిణీ సమాశ్రయం బై, బ్రహ్మలోకంబునుం
బోలె బరమహంసకుల సేవ్యంబై, పాతాళ లోకంబునుం బోలె ననంత భోగి భోగయోగ్యంబై,
నందనవనంబునుం బోలె నైరావత మాధవీ రంభాది సంజననకారణంబై, సౌదామినీ
నికరంబునుం బోలె నభ్రంకషంబై, విష్ణునామకీర్తనంబునుం బోలె నిర్మలస్వభావంబై, క్రతు
శతగతుండునుం బోలె హరిపదభాజనంబై యొప్పుచున్న దుగ్ధవారాశి డాసి, శ్వేతద్వీపంబున
వసీయించి, యందు సకల దిక్పాలకాది దేవతలు దేవదేవు నాశ్రయించి యిట్లని స్తుతియించి;
రంత.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; భయ = భయముచే; ఆర్తులు = బాధపడువారు; ఐ = అయ్యి; అమర్త్య = దేవతా
{అమర్త్యులు - మరణములేనివారు, దేవతలు}; వ్రాతంబు = సమూహము; చనిచని = వెళ్లి;
ముందటన్ = ఎదురుగ; అభంగ = భంగపాటునొందని; భంగ = అలలతో; రంగత్ = ఒప్పుతున్న;
ఉత్తంగ = ఎత్తైన; డిండిర = నురగల; మండల = ముద్దలతో; సమ = మిక్కిలి; ఉద్దండ = అధికమైన;
ఆడంబర = ఆడంబరముతో; విడంబిత = కలగలసిన; నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; నిరంతర =
ఎడతెగని; కీర్తి = యశస్సు యనెడి; లతా = లతల యొక్క; కుసుమ = పూల; గుచ్ఛ = గుత్తుల;
స్వచ్ఛంబును = స్వచ్ఛతయును; అనవరత = ఎల్లప్పుడు; గోవింద = విష్ణుమూర్తి యొక్క; చరణ =
పాదము లనెడి; అరవింద = పద్మములను; సేవా = సేవించుటల; సమాకుల = చక్కగా కలిగిన;
కలకల = కలకలములచే; ఫలిత = ఫలించినట్టి; మహా = గొప్ప; పుణ్య = పుణ్యము; ఫలాయమాన =

పరిపక్వతగల; సమ = మిక్కిలి; ఉద్ధిపిత = ప్రకాశించుతున్న; ఆవర్త = సుడులు తిరుగుతూ; వర్తిత =
 ప్రవర్తిల్లుతున్న; దక్షిణావర్త = కుడివైపునకు సుడి తిరిగి; రుచిర = వెలుగొందుతున్న; శంఖ =
 శంఖముల; మండల = మండలములచే; మండితంబునున్ = ప్రకాశించుతున్నదియు; అతి = మిక్కిలి;
 నిష్ఠుర = పరుషమైన; కఠిన = గట్టి; పాఠీన = వేయి కోరల చేపల; పృథు = బిరుసైన; రోమ =
 రోమముల; రాజి = సమూహముతో; సంకుల = వ్యాపించిన; తిమి = పెద్దచేప {తిమి - నూరు
 యోజనముల పొడవుగల చేప, పెద్దచేప; తిమింగల = తిమింగలము {తిమింగలము - తిమిని
 మింగెడు చేప; కర్కట = పీత, ఎండ్రకాయ; కమఠ = తాబేలు; కచ్చప = మెట్టతాబేలు; మకర =
 మొసలి; నక్ర = పెద్ద మొసలి; వక్రగ్రహ = సెలయేటి మొసళ్ళు; గ్రహణ = పట్టుటలతో; ఘుమఘుమ =
 ఘుమఘుమ యనెడి; ఆరావ = శబ్దములతో; దారుణ = భయంకరమైన; గమన = గమనములతో;
 విషమిత = మిక్కిలి చలిస్తున్న; విషమ = ఎత్తైన; తరంగ = అలల; ఘట్టన = తాకిడులచే; ఘట్టిత =
 కొట్టబడిన; సమ = మిక్కిలి; ఉద్ధూత = చిందుతున్న; శీకర = తుంపరల; నికర = గుంపులచే; నీరంధ్ర =
 దట్టమైన; తారకిత = తారకలదిగ జేయబడి నట్టి; తారాపథంబును = తారాపథమును; మహా =
 గొప్ప; ఉచ్చయ = ఉన్నతమైన; శిలోచ్చయ = బండరాళ్లమయమైన; శిఖర = కొండశిఖరముల; అగ్ర =
 పైన; ప్రవహిత = ప్రవహించెడి; దుగ్ధ = పాల; నిర్దుర = సెలయేర్లచే; సమ = చక్కగా; ఆర్జిత =
 సేవింపబడుతున్న; పురాణపురుష = నారాయణుని; విశుద్ధ = పరిశుద్ధమైన; శుద్ధాంత = అంతఃపుర;
 విహరణ = విహరించుటలో; ధురీణ = నేర్పరి; నవ = కొత్తగా; వసుధాధౌత = సున్నము కొట్టబడిన;
 ధావళ్య = తెల్లదనముతో; ధగధగాయమాన = తళతళలాడి పోతున్న; రమ్య = మనోహరమైన;
 హర్మ్య = భవనముల; నిర్మాణకర్మంబున = నిర్మించుటవలన; అతి = మిక్కిలి; పవిత్ర = పావన; గుణ =
 గుణములతో; విచిత్ర = విశిష్టముగ చిత్రింపబడినది; నిజ = తన; కళత్ర = భార్య; ప్రేమానంద = ప్రేమ
 ఆనందములను; సందర్శిత = చూసిన; ముకుంద = నారాయణుని; పరిస్తవత్ = కరగుతున్న;
 అంతరంగ = మనసు నందలి; కరుణా = దయా; రస = రసముచే; పరిమళిత = పరిమళిస్తున్న;
 భావబంధుర = భావములతో నిండిన; విద్రుమ = పగడాల; వల్లీమతల్లిక = లతల యొక్క; అంకుర =
 మొలకలచే; శోభితంబును = శోభించుతున్నది; ప్రసిద్ధ = ప్రసిద్ధమైన; సిద్ధరస = మంచినీటి;
 అంబువాహ = నదుల; సంగమ = సముద్రసంగమముచే; సమ = ఎక్కువగా; ఉత్థిత = పుట్టిన;
 గంభీర = గంభీరమైన; ఘోష = సముద్రపు ఘోషచే; పరిదూషిత = తిరస్కరింపబడిన; సకల =
 సమస్తమైన; రోదన్ = అంతరిక్షము; అంతరాళంబును = లోపలంతయు గలది; సముద్ర =
 సముద్రము యనెడి; మేఖల = మొలనూలుగాగల; అఖిల = సమస్తమైన; ప్రదేశ = భూప్రదేశముతో;

విలసిత = సుందరమైన; నవీన = కొత్త; దుకూలాయమానంబును = పట్టుబట్టల వంటిది; హరి =
 విష్ణుమూర్తి; హర = పరమశివుడు; ప్రముఖ = మొదలగు; దేవతా = దేవతల; నిచయ =
 సమూహమునకు; పరిలబ్ధ = చక్కగా లభించిన; అమృత = అమృతము యనెడి; మహా = గొప్ప;
 ఐశ్వర్య = ఐశ్వర్యమును; దాన = దక్కునట్లు చేసిన; ధౌరేయ = సామర్థ్యము యొక్క; మహా = గొప్ప;
 నిధానంబును = నిధియును; వైకుంఠపుర = వైకుంఠములో నుండెడి; పౌర = జనుల; వర =
 ఉత్తముల; కామ్య = కోరిన కోరికలు; ఫల = తీర్చెడి; ఫలిత = ఫలవంతమైన; మందార =
 మందారము; పారిజాత = పారిజాతము; సంతాన = సంతానము; కల్పవృక్ష = కల్పవృక్షము
 {కల్పవృక్షములలో రకములు - 1మందారము 2పారిజాతము 3సంతానము 4కల్పవృక్షము
 5హరిచందనము}; హరిచందన = మంచి గంధముల; ఘన = గొప్ప; వన = తోటలతో;
 అనుకూలంబును = అనుకూలముగా నున్నది; ఐ = అయ్యి; ఒప్పుచున్ = ఒప్పుతూ; కుబేరు =
 కుబేరుని; భాండాగారంబును = ధనాగారము; పోలె = వలె; పద్మ = పద్మము {నవనిధులు -
 1పద్మము 2మహాపద్మము 3శంఖము 4మకరము 5కచ్ఛపము 6ముకుందము 7కుందము
 8నీలము 9వరము}; పద్మ = పద్మరాగరత్నములు; మహాపద్మ = మహాపద్మము; మహాపద్మ =
 పెద్దపద్మ రాగ రత్నములు; శంఖ = శంఖము; శంఖ = శంఖములు; మకర = మకరము; మకర =
 మొసళ్ళు; కచ్ఛప = కచ్ఛపము; కచ్ఛప = తాబేళ్ళు; ముకుంద = ముకుందము; ముకుంద =
 ముకుందరత్నము; కుంద = కుందము; కుంద = కుందరత్నము; నీల = నీలము; నీల =
 నీలమణులతో; వర = వరములతో; వర = శ్రేష్ఠమై; సమగ్రంబు = సంపూర్ణమైనది; ఐ = అయ్యి; విష్ణు
 = నారాయణుని; కర = చేతులు యనెడి; కమలంబునున్ = పద్మములను; పోలెన్ = వలె; సుదర్శనా
 = సుదర్శనచక్రము యొక్క; సుదర్శనా = చక్కగా కనబడెడి; ఆవర్త = సుడి గలిగి వర్తించెడి; ఆవర్త =
 సుడిగుండములు కలిగి ఉండెడి; ప్రగల్భంబు = ప్రతిభగలది; ఐ = అయ్యి; కైలాస = కైలాసము
 యనెడి; మహీధరంబునున్ = పర్వతము {మహీధరము - మహి (భూమి)ని ధరము (ధరించెడిది),
 పర్వతము}; పోలెన్ = వలె; అమృతకళాస్థానశేఖర = పరమశివుని {అమృత కళాస్థాన శేఖరుడు -
 అమృత (అందమైన) కళా (కళలకు) ఆస్థాన (నివాసమైన చంద్రుని) శేఖరుడు (శిఖ యందు
 ధరించినవాడు), పరమశివుడు}; పద = పాదములకు; అర్పణంబు = అర్పింపబడినది; ఐ = అయ్యి;
 ఇంద్ర = ఇంద్రుని; వైభవంబు = వైభవము; పోలెన్ = వలె; కల్పవృక్ష = కల్పవృక్షము {కల్పవృక్షము -
 కల్ప (భావించిన వానిని యిచ్చెడి) వృక్షము (చెట్టు)}; కామధేను = కామధేనువు {కామధేనువు -
 కామ (కోరినవి యిచ్చెడి) ధేనువు (ఆవు)}; చింతామణి = చింతామణి {చింతామణి - చింత

(చింతించినవానిని యిచ్చెడి) మణి (రత్నము)); జనితంబు = కలిగినది; ఐ = అయ్యి; సుగ్రీవ =
 సుగ్రీవుని; సైన్యంబును = సైన్యము; పోలెన్ = వలె; అపరిమిత = లెక్కలేనన్ని; నిబిడ = దట్టమైన; హరి
 = కోతుల, నారాయణుని; సంచారంబు = సంచరించుటలు గలది; ఐ = అయ్యి; నారాయణ =
 విష్ణుమూర్తి యొక్క; ఉదరంబునున్ = కడుపును; పోలెన్ = వలె; అఖిల = సమస్తమైన; భువన =
 లోకములను; భువన = భూమి యొక్క; భార = బరువును; భరణ = భరించగల; సమర్థంబు = ప్రతిభ
 గలది; ఐ = అయ్యి; శంకరు = పరమశివుని; జటా = జటలు; జాటంబునున్ = చుట్టలను; పోలెన్ =
 వలె; గంగా = గంగానది యొక్క; గంగా = నీటి; తరంగణీ = అలలతో; సమాశ్రయంబు = మిక్కిలి
 చేరినది; ఐ = అయ్యి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; లోకంబునున్ = లోకమును; పోలెన్ = వలె;
 పరమహంస = పరమహంసల; పరమహంస = శ్రేష్ఠమైన హంసల; కుల = సమూహములచే; కుల
 = గుంపులచే; సేవ్యంబు = కొలువబడునది; సేవ్యంబు = తాగబడుతున్నది; ఐ = అయ్యి; పాతాళ =
 పాతాళము యనెడి; లోకంబునున్ = లోకమును; పోలెన్ = వలె; అనంత = ఆదిశేషుడు యనెడి;
 అనంత = అంతులేని; భోగి = సర్పము యొక్క; భోగి = భోగములను; భోగ = పడగలచే; భోగ =
 అనుభవించుటకు; యోగ్యంబు = యోగ్యత గలది; యోగ్యంబు = అనుకూలమైనది; ఐ = అయ్యి;
 నందన = నందనము యనెడి; వనంబునున్ = వనము; పోలెన్ = వలె; ఐరావత = నిమ్మచెట్టు;
 ఐరావత = ఇంద్రుని ఐరావతము; మాధవీ = మాధవీలతలు; మాధవీ = లక్ష్మీదేవి; రంభ =
 అరటిచెట్టు; రంభ = అప్పరస రంభ; ఆది = మొదలగువాని; ఆది = మొదలైనవారి; సంజనన =
 పుట్టుటకు; కారణంబు = కారణము; ఐ = అయ్యి; సౌదామినీ = మెరుపుతీగల; నికరంబు =
 సమూహముల; పోలెన్ = వలె; అభ్రంకషము = ఆకాశమును అంటునది; అభ్రంకషము =
 ఆకాశమునంటిడి అలలుగలది; ఐ = అయ్యి; విష్ణు = నారాయణుని; నామ = నామములను;
 కీర్తనంబునున్ = స్తుతించుటను; పోలెన్ = వలె; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; స్వభావంబున్ = లక్షణము
 గలది; ఐ = అయ్యి; క్రతు = యజ్ఞములు; శత = నూరింటిని; గతుండునున్ = చేసినవాని; పోలెన్ =
 వలె; హరి = ఇంద్రుని; హరి = నారాయణుని; పద = పదవికి; పద = పాదములను; భాజనంబు =
 యోగ్యత గలవాడు; భాజనంబు = నివాసమైనది; ఐ = అయ్యి; ఒప్పుచున్న = చక్కనైన;
 దుగ్ధవారాశిన్ = పాలసముద్రమును; డాసి = చేరి; శ్వేతద్వీపంబునన్ = శ్వేతద్వీపము నందు;
 వసియించి = చేరి; అందు = దానిలో; సకల = సమస్తమైన; దిక్పాలక = దిక్పాలకులు; ఆది =
 మొదలగు; దేవతలు = దేవతలు; దేవదేవున్ = విష్ణుమూర్తిని; ఆశ్రయించి = శరణుకొరి; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అని = అని; స్తుతియించిరి = కీర్తించిరి; అంత = అంతట.

భావము:

ఈ విధంగా భయకంపితులైన దేవతలు పోయి పోయి పాలసముద్రం చేరుకున్నారు. ఆ సముద్రమంతటా శ్రీమన్నారాయణుని కీర్తి లతలకు పూచిన తెల్లని పూల గుత్తుల వలె ప్రకాశిస్తున్న నురుగు ముద్దలు, ఎత్తుగా ఎగిరి పడుతున్న తరంగాలపై అంతటా కనిపిస్తున్నవి. నిరంతరం గోవిందుని పాదపద్మాల సేవలో అనురక్తులైన భక్తుల పుణ్యఫలాల వలె సుడులతో తిరుగుతున్న దక్షిణావర్త శంఖాలు విరాజిల్లుతున్నాయి. మిక్కిలి కఠినంగా ఉన్న వేయి కోరలు, పృథురోమాలు కలిగిన తిమి తిమింగిలాలు మొదలైన మహా మత్స్యాలు, పీతలు, తాబేళ్ళు, మొసళ్ళు మొదలైన జలచరాలు గిరిగిరా గుండ్రంగా తిరుగుతున్నాయి. వాటి వక్రగమనం ఏర్పడే సముద్ర తరంగాల పై ఎగిరిపడే పాల తుంపురులు ఆకాశం నిండా నక్షత్రాల వలె మెరుస్తున్నాయి. ఆ సముద్రంలో పెద్ద పెద్ద పర్వతాలున్నాయి. ఆ పర్వత శిఖరాలపై సముద్ర తరంగాలు ఎగిరిపడి క్రిందికి ప్రవహిస్తున్నాయి. అవి మిక్కిలి పరిశుద్ధమైన అంతఃపురాలలో విహారాలలో క్రొత్తగా సున్నం కొట్టబడిన తెల్లని కాంతులతో ధగధగలాడే అందమైన మేడల వలె, మందిరాల వలె ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఆ క్షీరసాగరంలో పగడాల తీగలున్నాయి. అవి తన రమణీమణులతో క్రీడించే గోవిందుని ఆనందాన్ని ప్రదర్శిస్తూ కరిగిపోయిన ఆయన అంతరంగం నుండి కరుణారసంతో కూడిన అనురాగ తరంగాల వలె అలరారుతున్నాయి. సిద్ధరసాలైన మేఘాలు ఆ సముద్రంలో నుండి నీరు నింపుకొంటున్నాయి. ఆ మేఘాలు పరస్పరం ఒరుసుకోవటం వల్ల సంభవించిన గంభీరమైన ఉరుములతో భూమ్యాకాశాలు దద్దరిల్లుతున్నాయి. భూమికి మేఖల అయిన ఈ సముద్ర జలాలు క్రొంగొత్త పట్టుచీర వలె ఒప్పుతున్నాయి. విష్ణువు, శివుడు మొదలైన దేవతలకు అమృతాన్ని అందించే మహేశ్వర్యంతో కూడిన ఔదార్యసంపదకు ఆ పాలసముద్రం నిధానంగా ఉన్నది. వైకుంఠనగర వాసుల కోరికలు తీర్చే మందారం, పారిజాతం, సంతానం, కల్పవృక్షం, హరిచందనం వంటి దేవతా వృక్షాలు ఆ సముద్రం ఒడ్డున కనువిందు చేస్తున్నాయి. ఆ సముద్రం పద్మం, మహాపద్మం, శంఖం, మకరం, కచ్చపం మొదలైన వాటితో కూడి నవనిధులతో కూడిన కుబేరుని ధనాగారం వలె ఉన్నది. మంచి దర్శనాన్ని ఇస్తూ శోభించే ఆ సముద్రం సుదర్శన చక్రంతో కూడిన విష్ణుదేవుని కరకమలం వలె ఉన్నది. అమృత కిరణుడైన చంద్రుని కళలకు ఆస్థానమైన ఆ సముద్రం చంద్రకళాశేఖరుని కైలాసం వలె ఉన్నది. కల్పవృక్షం, కామధేనువు, చింతామణి మొదలైన వానికి జన్మస్థానమైన ఆ సముద్రం దేవేంద్ర వైభవాన్ని పుణికి

పుచ్చుకున్నట్లున్నది. అపరిమితమైన హరి సంచారంతో కూడిన ఆ సముద్రం అపరిమిత హరి (కోతుల) సంచారం కలిగిన సుగ్రీవుని సైన్యం వలె ఉన్నది. సమస్త లోకాల భారాన్ని భరించటానికి సమర్థమైన ఆ సముద్రం విష్ణుదేవుని ఉదరం వలె ఉన్నది. పరమహంస సమూహాలకు సేవింపదగిన ఆ సముద్రం బ్రహ్మలోకం వలె ఉన్నది. అనంత భోగ భాగ్యాలకు యోగ్యమైన ఆ సముద్రం పాతాళలోకం వలె ఉన్నది. ఐరావతం, లక్ష్మీదేవి, రంభ మొదలైనవారి పుట్టుకకు కారణమైన ఆ సముద్రం మెరుపుతీగల సమూహం వలె మేఘాలను తాకుతున్నది. హరినామ సంకీర్తనం వలె నిర్మల భావం కలిగి ఉన్నది. నూరు యజ్ఞాలు చేసినవాని వలె దేవేంద్రపదవికి తగి ఉన్నది. అటువంటి పాల సముద్రాన్ని సమీపించి, శ్వేతద్వీపాన్ని చేరిన దిక్పాలకులు మొదలైన దేవతలు దేవదేవుడైన విష్ణువును ఆశ్రయించి ఈ విధంగా స్తుతించారు.

6-327-సీ.

"పంచమహాభూత పరినిర్మితంబైన-

ముజ్జగంబుల కెల్ల నొజ్జ యైన

బ్రహ్మయు నేమును బ్రరంగ నందఱుఁ గూడి-

యెవ్వనికై పూజలిత్తు మెపుడు

నట్టి సర్వేశ్వరుం ద్రాగమ వినుతుండు-

సర్వాత్మకుఁడు మాకు శరణ మగును

అతిపూర్ణకాము నహంకారదూరుని-

సముని శాంతునిఁ గృపాస్పదుని గురుని

6-327.1-తే.

మాని యన్యుని సేవింపఁ బూనునట్టి

కపటశీలుని నతి పాపకర్మబుద్ధి

శునక వాలంబు పట్టుక మునతరాభి

దరియఁ జూచుట గాదె? తాఁ ద్రామసమున.

టీకా:

పంచమహాభూత = పంచ మహా భూతములచే (పంచ మహా భూతములు - 1పుణివి 2అప్పు
3తేజస్సు 4వాయువు 5ఆకాశము); పరినిర్మితంబు = నిర్మాణముచేయబడినది; ఐన = అయిన;
ముజ్జగంబుల్ = ముల్లోకముల {ముల్లోకములు - 1స్వర్గము 2మర్త్యము 3పాతాళము}; కున్ = కు;
ఎల్ల = అన్నిటికిని; ఒజ్జ = గురువు; ఐన = అయిన; బ్రహ్మాయున్ = బ్రహ్మదేవుడు; నేమునున్ = నేను;
పరగన్ = ప్రసిద్ధముగ; అందఱున్ = అందరము; కూడి = కలిసి; ఎవ్వని = ఎవని; కై = కోసమై;
పూజలు = సేవించుటలు; ఇత్తుము = సమర్పించెదము; ఎప్పుడున్ = ఎల్లప్పుడును; అట్టి =
అటువంటి; సర్వేశ్వరుండు = విష్ణుమూర్తి (సర్వేశ్వరుడు - సర్వులకు (అందరకును) ఈశ్వరుడు
(ప్రభువు), విష్ణువు); ఆగమవినుతుండు = విష్ణుమూర్తి (ఆగమ వినుతుడు - ఆగమ (వేదముల)చే
వినుతుడు (కీర్తింపబడువాడు), విష్ణువు); సర్వాత్మకుడు = విష్ణుమూర్తి (సర్వాత్మకుడు - సర్వ (సమస్త
ప్రాణుల) ఆత్మకుడు (ఆత్మలలో యుండెడివాడు), విష్ణువు); మా = మా; కున్ = కు; శరణము = రక్ష;
అగును = అగుగాక; అతిపూర్ణకామున్ = నారాయణుని {అతి పూర్ణ కాముడు - పూర్తిగా తీరిన
కోరికలు గలవాడు, విష్ణువు); అహంకారదూరుని = నారాయణుని {అహంకార దూరుడు -
అహంకారము లేనివాడు, విష్ణువు); సముని = నారాయణుని {సముడు - సర్వము యెడల
సమమైన భావము గలవాడు, విష్ణువు); శాంతుని = నారాయణుని {శాంతుడు - శాంతమైన
స్వభావము గలవాడు, విష్ణువు); కృపాస్పదుని = నారాయణుని {కృపాస్పదుడు - దయకు
నివాసమైనవాడు, విష్ణువు); గురుని = నారాయణుని {గురుడు - పెద్దవాడు, విష్ణువు);
మాని = వదలి; అన్యుని = ఇతరుని; సేవింపన్ = పూజింప; పూను = పూనుకొను; అట్టి = అటువంటి;
కపట = కపటమైన; శీలుని = ప్రవర్తనము గలవాని; అతి = మిక్కిలి; పాప = పాపపు; కర్మ =
కార్యములు చేసెడి; బుద్ధిన్ = బుద్ధి గలవాని; శునక = కుక్క; వాలంబు = తోక; పట్టుక = పట్టుకొని;
ఘనతర = అతిపెద్దదైన {ఘన - ఘనతర - ఘనతమ}; అబ్ధిధి = సముద్రమును; తరియన్ =
దాటవలెనని; చూచుట = అనుకొనుట; కాదె = కాదా ఏమి; తాన్ = తను; తామసమునన్ = తామస
గుణముతో.

భావము:

పంచభూతాలతో నిర్మింపబడిన ఈ ముల్లోకాలకు గురువైన బ్రహ్మదేవుడు, మేము కలిసి ఎవరిని పూజిస్తామో ఆ సర్వేశ్వరుడు, సర్వాంతర్యామి, వేదవేద్యుడు మాకు శరుణు. పరిపూర్ణుడు, నిరహంకారుడు, సర్వసముడు, శాంతస్వరూపుడు, కరుణామయుడు అయిన ఆ జగద్గురువును కాదని అన్యులను సేవించేవాడు కపటశీలుడు, దొంగ. అటువంటి ధూర్తుడు కుక్కతోక పట్టుకొని మహాసముద్రాన్ని దాటడానికి ప్రయత్నించే బుద్ధిహీనుని వంటివాడు కదా!

6-328-చ.

ఉదకమయంబునన్ వసుధ ఓడగఁ జేసి తనర్చు కొమ్మునన్
పడలక యంటఁగట్టి మనువల్లభుఁ గాచిన మత్స్యమూర్తి స
మ్మదమున మమ్ము బ్రోచు ననుమానము మానఁగ వృత్తుచేతి యా
పద తొలగించి నేడు సురపాలుర పాలిటి భాగ్య దైవమై.

టీకా:

ఉదక = నీటితో; మయంబునన్ = నిండినదాని యందు; వసుధన్ = భూమండలమును; ఓడగన్ = పడవగా; చేసి = చేసి; తనర్చు = విజృంభించిన; కొమ్మునన్ = కొమ్ము నందు; పడలక = విడువక; అంటగట్టి = తగుల్చుకొని; మను = మనువైన (సత్యవ్రతుడు); వల్లభున్ = శ్రేష్ఠుని; కాచిన = కాపాడిన; మత్స్యమూర్తి = మత్స్యావతారుడు; సమ్మదమునన్ = సంతోషముతో; మమ్మున్ = మమ్మలను; ప్రోచున్ = కాపడును; అనుమానము = సందేహము; మానగన్ = పోవునట్లుగ; వృత్తు = వృత్తాసురుని; చేతి = చేతిలో; ఆపద = విపత్తులను; తొలగించి = పోగొట్టి; నేడు = ఈ దినమున; సుర = దేవతల; పాలురన్ = ప్రభువుల; పాలిటి = ఎడల; భాగ్య = భాగ్యముల నిచ్చెడి; దైవము = దేవుడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

సమస్త సృష్టి జలమయ మైనప్పుడు ఈ భూమిని ఓడగా చేసి తన ముట్టపై నున్న కొమ్ముకు కట్టుకొని సత్యవ్రతుడనే మనువును, మమ్మలను కాపాడిన మత్స్యమూర్తి అయిన శ్రీహరి మా

పాలిటి భాగ్యదేవతయై ఈనాడు ఈ వృత్రాసురుని బారినుండి సమ్మోదంతో మమ్ములను
రక్షించుగాక!

6-329-మత్త.

రంతు చేయుచు వాతధూత కరాళ భంగుర భంగ దు

ద్ధాంత సంతత సాగరోదక తల్ప మొంది వసించు బ

మ్మంతవానిని బొడ్డుదమ్మిని నాచి కాచిన నేర్పరిం

తంతవాఁ డనరాని యొంటరి యాదరించు మముం గృపన్.

టీకా:

రంతు = క్రీడించుట; చేయుచున్ = చేయుచూ; వాత = గాలిచే; ధూత = ఎగురగొట్టబడిన; కరాళ =
వెరపు పుట్టించెడి; భంగుర = విరిగిపడెడి; భంగ = అలలతో; దుద్ధాంత = దాటరాని, దుస్తరమైన;
సంతత = శాశ్వతముగ; సాగర = సముద్రపు; ఉదక = నీటి; తల్పము = పొన్ను, మంచము; ఒంది =
పొంది; వసించు = నివసించెడి; బమ్మ = బ్రహ్మ; అంతవానిని = అంతవాడిని; బొడ్డు = నాభి; తమ్మి =
కమలమున; ఆచి = ఉంచుకొని; కాచిన = కాపాడిన; నేర్పరిన్ = నేర్పరిని; ఇంతంతవాడు = ఇంతటి
వాడు; అనరాని = అనుటకు శక్యము కానివాడు; ఒంటరి = ఏకాత్మ; ఆదరించున్ = మన్నించును;
మమున్ = మమ్ములను; కృపన్ = దయతో.

భావము:

ప్రళయకాలంలో పెనుగాలులతో అల్లకల్లోలమైన సముద్ర తరంగాలను శయ్యగా చేసుకొని
పవళించినవాడు, ఆ మహాసాగరంలో పడిపోకుండా బ్రహ్మ అంతటివాణ్ణి తన నాభికమలంలో
దాచి రక్షించినవాడు, ఇంతటివాడు అంతటివాడు అనే నిర్ణయాలకు అందనివాడు అయిన
అద్వితీయుడు మమ్ములను దయతో ఆదరించుగాక!

6-330-తే.

దేవతలమైన మే మిట్టి **దేవదేవు**

సర్వలోక శరణ్యుని **శరణ** చొచ్చి

బలితమైనట్టి వీని యాపదలఁ బాసి

మీటి శుభములఁ జేకొనువారమిప్పుడు."

టీకా:

దేవతలము = వేల్పులము; ఐన = అయినట్టి; మేము = మేము; ఇట్టి = ఇటువంటి; దేవదేవున్ =
నారాయణుని (దేవ దేవుడు - దేవ (దేవుళ్ళ)కు దేవుడు, విష్ణువు); సర్వలోకశరణ్యుని =
నారాయణుని (సర్వ లోక శరణ్యుడు - సర్వ (సమస్తమైన) లోక (లోకములకు) శరణ్యుడు
(అభయము నిచ్చువాడు), విష్ణువు); శరణుచొచ్చి = రక్షణకోరి; బలితము = బలిష్ఠము; ఐనట్టి =
అయినట్టి; వీని = ఇతనివలన; ఆపదలను = కీడులను; పాసి = తొలగించుకొని; మీటి =
అతిశయించి; శుభములన్ = శుభములను; చేకొనువారము = పొందితిమి; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు.

భావము:

దేవతలమైన మేము ఇటువంటి దేవదేవుని, సర్వలోక శరణ్యుని శరణు జొచ్చి ఆ వృత్రాసురుని
ఆపదనుండి విముక్తి పొంది సకల శుభాలను అందుకోగలం."

6-331-వ.

ఇట్లు స్తుతియించుచున్న దేవతలకు భక్తవత్సలుండైన వైకుంఠుండు ప్రసన్నుం డయ్యె నప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; స్తుతియించుతున్న = కీర్తించుతున్న; దేవతల్ = దేవతల; కున్ = కు; భక్త =
భక్తుల యెడ; వత్సలుండు = వాత్సల్యము గలవాడు; ఐన = అయిన; వైకుంఠుండు = విష్ణుమూర్తి
(వైకుంఠుడు - వైకుంఠమున యుండువాడు, విష్ణువు); ప్రసన్నుండు = సంతృప్తుండు; అయ్యెన్ =
అయ్యెను; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

అని ఈ విధంగా పొగడుతున్న దేవతలకు భక్తవత్సలుడు, వైకుంఠవాసుడు అయిన శ్రీహరి ప్రసన్నుడైనాడు. అప్పుడు...

6-332-సీ.

తగు శంఖ చక్ర గదా ధరుం డగువానిఁ-

శ్రీవత్స కౌస్తుభ శ్రీల వానిఁ

గమనీయ మాణిక్య ఘన కిరీటమువాని-

దివ్యవిభూషణ దీప్తివాని

మండిత కేయూర కుండలంబులవాని-

సిరి యురస్థలమునఁ జెలఁగు వానిఁ

దనుఁబోలు సేవకతండంబు గలవానిఁ-

జిలుగైన పచ్చని వలువవాని

6-332.1-ఆ.

దెల్ల దమ్మివిరులఁ దెగడు కన్నులవాని

నవసుధాద్రవంపు నవ్వువానిఁ

గనియె వేల్పుపిండు కృష్ణరపాటుతోఁ

గన్నులందు నున్న కఱవు దీఱ.

టీకా:

తగు = యుక్త మగు; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రము; గద = గదలను; ధరుండు = ధరించినవాడు;

అగున్ = అయిన; వానిన్ = వాడిని (హరిని); శ్రీవత్స = శ్రీవత్సము; కౌస్తుభ = కౌస్తుభమణి; శ్రీల =

శోభలు గల; వానిన్ = వాడిని (హరిని); కమనీయ = అందమైన; మాణిక్య = మాణిక్యములు

పొదిగిన; ఘన = గొప్ప; కిరీటము = కిరీటము; వానిన్ = వాడిని (హరిని); దివ్య = దివ్యమైన;

విభూషణ = విశిష్టాలంకారముల; దీప్తి = ప్రకాశము గల; వానిన్ = వాడిని (హరిని); మండిత =

అలంకరింపబడిన; కేయూర = భుజకీర్తులు; కుండలంబుల = చెవికుండలములు గల; వానిన్ = వాడిని (హరిని); సిరి = లక్ష్మీదేవి; ఉరస్థలమునన్ = వక్షస్థలము నందు; చెలగు = వర్తించెడి; వానిన్ = వాడిని (హరిని); తనున్ = తనను; పోలు = పోలిన; సేవక = సేవకుల; తండంబు = సమూహము; కల = కలిగిన; వానిన్ = వాడిని (హరిని); జిలుగైన = మెరుపు గల; పచ్చని = పచ్చని; వలువ = వస్త్రములు గల; వానిన్ = వాడిని (హరిని); తెల్ల = తెల్లని; తమ్మి = పద్మము; విరులన్ = పువ్వులను; తెగడు = నిరసించెడి;

కన్నుల = కన్నులు గల; వానిన్ = వాడిని (హరిని); నవ = సరికొత్త; సుధాద్రవంపు = అమృతపు; నవ్వు = దరహాసము గల; వానిన్ = వాడిని (హరిని); కనియె = దర్శించెను; వేల్పు = దేవతల; పిండు = సమూహము; కప్పరపాటు = తొట్టుపాటు; తోన్ = తోటి; కన్నుల = కన్నుల; అందు = లో; ఉన్న = ఉన్నట్టి; కఱపు = కరువు; తీఱ = తీరిపోగా.

భావము:

శంఖ, చక్ర, గదలను ధరించినవాడు; శ్రీవత్సం, కౌస్తుభం శోభించే ఉరోభాగం కలవాడు; తలపై విరాజిల్లుతున్న రమణీయ కిరీటం కలవాడు; ప్రకాశిస్తున్న భుజకీర్తులు మకరకుండలాలు కలవాడు; లక్ష్మీదేవి విలసిల్లే వక్షస్థలం కలవాడు; తనతో సమానులైన సేవకుల సమూహం కలవాడు; వెలుగులు వెదజల్లే పట్టు పీతాంబరం కలవాడు; తెల్లతామర రేకుల సోయగాలు వెల్లివిరిసే కన్నులు కలవాడు; మధుర సుధారసాలు పొంగి పొరలే మందహాసం కలవాడు అయిన శ్రీహరి యొక్క దివ్య సుందర స్వరూపాన్ని దేవతల సమూహం కన్నుల కరువు తీరే విధంగా చూసింది.

6-333-సీ.

తన సేవకులలోనఁ దడఁబడు రూపంబు-

శ్రీవత్స కౌస్తుభ శ్రీలఁ దెలుప

వికచాబ్జములతోడ వీడ్పడు కన్నుల-

కడలు దైవాటెడు కరుణఁ దెలుప

నెల్ల లోకములకు వీలైన భాగ్యంబుఁ-

గాపురం బుండెడు కమల దెలుప

మూడుమూర్తులకును మొదలైన తేజంబు-

ధాతర బుట్టించిన తమ్మి దెలుప

6-333.1-ఆ.

బుద్ధిర బోల్పరాని పుణ్యంబుర దత్తాద

కమల జనిత యైన గంగ దెలుప

నప్రమేయుర డభవు డవ్యక్తుర డవ్యయు

డాదిపురుషుర డఖిలమోది యొప్పె.

టీకా:

తన = తన యొక్క; సేవకుల = భక్తుల; లోనన్ = మనములలో; తడబడు = చలించెడి; రూపంబు = స్వరూపము; శ్రీవత్స = శ్రీవత్సము; కౌస్తుభ = కౌస్తుభమణి; శ్రీలన్ = శోభలను; తెలుపన్ = తెలియజేయ; వికచ = వికసించిన; అబ్జముల = పద్మముల; తోడన్ = తోటి; వీడ్వడు = మారుపడగల; కన్నుల = కన్నుల యొక్క; కడలు = చివరలు; దైవాతెడు = పొంగిపొరలెడి; కరుణన్ = కృపను; తెలుపన్ = తెలియజేయ; ఎల్ల = సమస్తమైన; లోకముల్ = లోకముల; కున్ = కు; ఇల్లు = నివాసము; ఐన = అయినట్టి; భాగ్యంబున్ = భాగ్యమును; కాపురంబుండెడు = కాపురము చేస్తున్న; కమల = లక్ష్మీదేవి; తెలుపన్ = తెలియజేయ; మూడుమూర్తుల్ = త్రిమూర్తుల {త్రిమూర్తులు - 1బ్రహ్మ 2విష్ణు 3మహేశ్వరులు}; కును = కి; మొదలు = మూలము; ఐన = అయిన; తేజంబున్ = శక్తిని; ధాతన్ = బ్రహ్మదేవుని; పుట్టించిన = జనింపజేసిన; తమ్మి = పద్మము; తెలుపన్ = తెలియజేయ; బుద్ధిన్ = మనసుతో; పోల్పరాని = పోల్చుకొన శక్యము గాని; పుణ్యంబున్ = పుణ్య స్వరూపమును; తత్ = అతని; పాద = పాదములు యనెడి; కమల = పద్మము లందు; జనిత = పుట్టినట్టిది; ఐన = అయిన; గంగ = గంగానది; తెలుపన్ = తెలియజేయ; అప్రమేయుడు = హరి {అప్రమేయుడు - ప్రమేయములు (పరిమితులు) లేనివాడు, విష్ణువు}; అభవుడు = హరి {అభవుడు - భవము (పుట్టుక) లేనివాడు, విష్ణువు}; అవ్యక్తుడు = హరి {అవ్యక్తుడు - వ్యక్తము (తెలియ) శక్యము కానివాడు, విష్ణువు}; అవ్యయుడు = హరి {అవ్యయుడు - వ్యయము (నాశము) లేనివాడు, విష్ణువు}; ఆదిపురుషుడు = హరి {ఆదిపురుషుడు - సృష్టి మొదటి పరమాత్మ (కారకుడు), విష్ణువు}; అఖిలమోది = హరి {అఖిల మోది - అఖిల (అందరను) మోది (సంతోషింప జేయువాడు), విష్ణువు} ఒప్పె = చక్కకా నుండెను.

భావము:

రూపు రేఖలన్నీ ఒకే విధంగా ఉన్నా వక్షఃస్థలాన విలసిల్లే శ్రీవత్సం, కౌస్తుభం సేవకుల కంటే ఆయన ప్రత్యేకతను వెల్లిడిస్తున్నాయి; వికసించిన తామరల వలె ఉన్నా కన్నులు దయను కురిపిస్తూ తమ ప్రత్యేకతను తెలియజేస్తున్నాయి; లోకాలన్నింటికీ ఆలవాలమైన ఐశ్వర్యాన్ని అతనితో కాపురం చేసే లక్ష్మీదేవి తెలుపుతున్నది; ముమ్మూర్తులకు మూలభూతమైన అతని తేజస్సును బ్రహ్మను పుట్టించిన నాభి కమలం తెలియజేస్తున్నది; అతని పాదపద్మాల నుండి పుట్టిన గంగానది బుద్ధికి తోచని పుణ్యాన్ని వెల్లిడిస్తున్నది; ఈ విధంగా అభవుడు, అవ్యయుడు, అప్రమేయుడు, అవ్యక్తుడు, ఆది పురుషుడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుడు విలసిల్లాడు.

6-334-వ.

ఇట్లు జగన్మోహనాకారుండయిన నారాయణుని కృపావలోక నాహ్లాద చకిత స్వభావ చరితులై సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి ఫాలభాగ పరికీలిత కరకమలులై యిట్లనిరి.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; జగన్ = జగత్తు అంతటికిని; మోహన = మోహింప జేసెడి; ఆకారుండు = స్వరూపము గలవాడు; అయిన = ఐన; నారాయణుని = నారాయణుని; కృపా = దయామయమైన; అవలోకన = చూపులుచే; ఆహ్లాద = సంతోషపడిన; చకిత = సంభ్రమమైన; స్వభావ = తమ మనసులు; చరితులు = వర్తనలు గలవారు; ఐ = అయ్యి; సాష్టాంగదండప్రణామంబులు = సాష్టాంగ నమస్కారములు; ఆచరించి = చేసి; ఫాలభాగ = నుదిట; పరికీలిత = తగల్చబడిన; కర = చేతులు యనెడి; కమలులు = పద్మములు; ఐ = అయ్యి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనిరి = పలికిరి.

భావము:

ఈ విధంగా భువన మోహనాకారుడైన నారాయణుని కరుణా కటాక్ష వీక్షణలతో ఆశ్చర్యాన్ని పొందిన దేవతలు సాష్టాంగ నమస్కారాలు చేసి ఫాలభాగాన చేతులు జోడించి ఇలా అన్నారు.

6-335-ఆ.

"దుర్గమంబు లయిన స్వర్గాది ఫలములఁ

బుట్టఁజేయఁ జాలునట్టి గుణము

గలిగి మెలఁగుచున్న ఘనుడ వై నట్టి నీ

కరయ మ్రొక్కువార మాదిపురుష!

టీకా:

దుర్గమంబులు = దాటరానివి; అయిన = అయినట్టి; స్వర్గ = స్వర్గప్రాప్తి; ఆది = మొదలగు; ఫలములన్ = ఫలితములను; బుట్టన్ = జనించునట్లు; చేయ = చేయుటకు; చాలు = సామర్థ్యము గలిగిన; అట్టి = అటువంటి; గుణము = లక్షణములు; కలిగి = ఉండి; మెలుగుచున్న = ప్రవర్తిస్తున్న; ఘనుడవు = గొప్పవాడవు; ఐనట్టి = అయినట్టి; నీ = నీ; కున్ = కు; అరయ = మాటిమాటికిని; మ్రొక్కువారము = నమస్కరించెడివారము; ఆదిపురుష = విష్ణుమూర్తి.

భావము:

"ఆదిపురుషా! అందరాని స్వర్గాది పుణ్యఫలాలను ప్రాప్తింప జేసే సహజగుణం కలిగిన మహానుభావుడవు. నీకు మ్రొక్కుతున్నాము.

6-336-నీ.

దండంబు యోగీంద్రమండల నుతునకు-

దండంబు శార్ఙ్గకోదండనకును;

దండంబు మండిత కుండల ద్వయునకు-

దండంబు నిష్ఠుర భండనునకు;

దండంబు మత్తవేదండ రక్షకునకు-

దండంబు రాక్షసఖండనునకు;

దండంబు పూర్ణేందు మండల ముఖునకు-

దండంబు తేజః ప్రచండనకును;

6-336.1-తే.

దండ మద్భుత పుణ్యప్రధానునకును;
 దండ ముత్తమ వైకుంఠధామునకును;
 దండ మాశ్రిత రక్షణ తత్పరునకు;
 దండ మురు భోగినాయక తల్పునకును.

టీకా:

దండంబు = నమస్కారము; యోగి = యోగులలో; ఇంద్ర = శ్రేష్ఠుల; మండల = సమూహములచే;
 నుతున్ = స్తుతింపబడిడివాని; కున్ = కి; దండంబు = నమస్కారము; శార్ఙ్గ = శార్ఙ్గము అనెడి;
 కోదండున్ = విల్లుగలవాని; కును = కి; దండంబు = నమస్కారము; మండిత = అలంకరింపబడిన;
 కుండల = చెవికుండలముల; ద్వయున్ = జంటగలవాని; కు = కి; దండంబు = నమస్కారము;
 నిష్ఠుర = అతి కఠినమైన; భండనున్ = యుద్ధము చేయువాని; కు = కి; దండంబు = నమస్కారము;
 మత్తవేదండ = గజేంద్రమును; రక్షకున = కాపాడినవాని; కున్ = కి; దండంబు = నమస్కారము;
 రాక్షస = రాక్షసులను; ఖండనున్ = సంహరించినవాని; కు = కి; దండంబు = నమస్కారము; పూర్ణ =
 నిండు; ఇందు = చంద్ర; మండల = మండలమువంటి; ముఖున్ = ముఖము గలవాని; కు = కి;
 దండంబు = నమస్కారము; తేజస్ = తేజస్సు; ప్రచండున్ = అతి తీవ్రమైనది గలవాని; కున్ = కి;
 దండము = నమస్కారము; అద్భుత = అద్భుతమైన; పుణ్య = పుణ్యములను; ప్రధానున్ =
 ఇచ్చెడివాని; కును = కి; దండము = నమస్కారము; ఉత్తమ = శ్రేష్ఠమైన; వైకుంఠ = వైకుంఠము;
 ధామున్ = నివాసముగా గలవాని; కును = కి; దండము = నమస్కారము; ఆశ్రిత =
 ఆశ్రయించినవారిని; రక్షణ = కాపాడుట యందు; తత్పరున్ = లగ్నమగువాని; కు = కి; దండము =
 నమస్కారము; ఉరు = శ్రేష్ఠమగు; భోగినాయక = ఆదిశేషుని భోగి నాయకుడు - భోగి
 (సర్పము)లకు నాయకుడు, శేషుడు; తల్పున్ = పాన్పుగా గలవాని; కును = కి.

భావము:

యోగుల సమూహం చేత స్తుతింపబడే నీకు వందనం; శార్ఙ్గమనే ధనుస్సును ధరించినవానికి
 వందనం; ప్రకాశించే రెండు కుండలాలు గలవానికి వందనం; కఠినమైన కవచం కలవానికి
 వందనం; మదగజాన్ని రక్షించినవానికి వందనం; రాక్షసులను శిక్షించినవానికి వందనం; నిండు
 చంద్రుని వంటి ముఖం కలవానిని వందనం; గొప్ప తేజస్సు కలవానికి వందనం; అద్భుతమైన

పుణ్యాల నిచ్చేవానికి వందనం; ఉత్తమమైన వైకుంఠంలో నివసించేవానికి వందనం; ఆశ్రయించిన వారిని రక్షించేవానికి వందనం; శేషతల్పునకు వందనం.

6-337-ఉ.

చిక్కిరి దేవతావరులు చిందఱ వందఱలైరి ఖేచరుల్;
సుక్కిరి సాధ్యసంఘములు; సోలిరి పన్నగు లాజి భూమిలో;
మక్కిరి దివ్యకోటి; గడు మగ్గిరి యక్షులు వృత్రచేత నీ
చిక్కినవారి నైన దయచేయుము నొవ్వకయండ నో! హరీ!

టీకా:

చిక్కిరి = తగ్గిపోయినారు; దేవతా = దేవతలు యనెడి; వరులు = ఉత్తములు; చిందఱవందఱలు = చెల్లాచెదురులు; ఐరి = అయినారు; ఖేచరుల్ = ఆకాశ విహారులు; సుక్కిరి = కుంగిపోయినారు; సాధ్య = సాధ్యుల; సంఘములు = సమూహములు; సోలిరి = మూర్ఛిల్లినారు; పన్నగులు = సర్పములు; ఆజి = యుద్ధ; భూమి = భూమి; లోన్ = అందు; మక్కిరి = అవిసిపోయిరి; దివ్య = దేవతల; కోటి = పెద్దసమూహము; కడు = మిక్కిలి; మగ్గిరి = విహ్వలులైనారు; యక్షులు = యక్షులు; వృత్ర = వృత్రుని; చేతన్ = చేతిలో; ఈ = ఈ; చిక్కిన = మిగిలిన; వారిన్ = వారిని; ఐనన్ = అయినా; దయచేయుము = కృపచూడుము; నొవ్వక = బాధలు పొందక; ఉండన్ = ఉండునట్లు; ఓ = ఓ; హరీ = విష్ణుమూర్తి.

భావము:

శ్రీహరీ! ఆ వృత్రాసురుని వలన దేవతలు కృశించారు. కిన్నరులు చిందర వందర అయ్యారు. సాధ్యులు అలసిపోయారు. యుద్ధభూమిలో నాగులు సొమ్మసిల్లారు. సిద్ధులు వెలవెల బోయారు. యక్షులు విహ్వలులైనారు. ప్రాణాలతో బయట పడిన మమ్ములనైనా వాని బాధనుండి దయతో కాపాడు.

6-338-క.

మొదలాటిన రక్కసులకు

మొదలై మా కాపదలకు మూలం బగుచుం

దుద మొదలు లేని రక్కసు

తుది చూపగదయ్య! తుదకుఁ దుది యైన హరీ!

టీకా:

మొదలు = మూలము; ఆటిన = నశించిన; రక్కసుల్ = రాక్షసుల; కున్ = కు; మొదలు = మూలాధారము; ఐ = అయ్య; మా = మా; కున్ = కు; ఆపదల్ = విపత్తుల; కున్ = కు; మూలంబు = మూలకారణము; అగుచున్ = అగుచూ; తుద = అంతము; మొదలు = ఆది; లేని = లేనట్టి; రక్కసున్ = రాక్షసుని; తుది = మరణము; చూపగద = తెలుపుము; అయ్య = తండ్రీ; తుదకుఁదుది = అనంతమైనది {తుదకు తుది - అంతమునకు అంతమైనవాడు, అనంతమైనది}; ఐన = అయిన; హరీ = విష్ణుమూర్తి.

భావము:

శ్రీహరీ! అంతానికి అంతమైన అనంతమైన నీవు. మొదలంటా నశించిన దానవులకు వీడు మళ్ళి మొదలై మా కష్టాలకు కారణమైనాడు. తుదీ మొదలూ లేకుండా విజృంభిస్తున్న ఈ రాక్షసుణ్ణి తుదముట్టించు.

6-339-తే.

అకట! దిక్కుల కెల్ల దిక్ష్టైన మాకు

నొక్క దిక్కును లేదు కాలూనఁ నైన;

దిక్కుగావయ్య! నేఁడు మా దిక్కుఁ జూచి

దిక్కు లేకున్నవారల దిక్కు నీవ.

టీకా:

అకట = అయ్యో; దిక్కుల్ = దిక్కుల; ఎల్లన్ = అన్నిటికిని; దిక్కెన = అధినాయకులమైన; మా = మా;
కున్ = కు; ఒక్క = ఏ యొక్క; దిక్కు = మూలను కూడ; లేదు = లేదు; కాలూనన్ = నిలబడెడి
యాధారము; ఐనన్ = అయినప్పటికిని; దిక్కు = శరణిచ్చు వాడవు; కావుము = అగుము; అయ్య =
తండ్రి; నేడు = ఇప్పుడు; మా = మా; దిక్కు = వైపునకు; చూచి = చూసి; దిక్కు = ఆధారము; లేకున్న =
లేనట్టి; వారల = వారికి; దిక్కు = రక్షకుడవు; నీవ = నీవే.

భావము:

అయ్యో! దిక్కులకు అధిపతులమైన మాకు ఈనాడు కాలూని నిలబడటానికి కూడా దిక్కు
లేకుండా పోయింది. మా దిక్కు చూచి నీవే మా దిక్కు కావాలి. దిక్కులేని దీనులకు నీవే దిక్కు
కదా!

6-340-క.

నీ **దిక్కు** గానివారికి

నే **దిక్కు**ను లేదు వెదక **యి**హపరములకున్

మో**దింప** దలచువారికి

నీ **దిక్కే** దిక్కు సుమ్ము; **నీ**రజనాభా!

టీకా:

నీ = నీ; దిక్కు = వైపు; కాని = కానట్టి; వారి = వారి; కిన్ = కి; ఏ = ఏ విధమైన; దిక్కును = రక్షణయు;
లేదు = లేదు; వెదకన్ = ఎంత వెదికిననూ; ఇహపరముల్ = ఈలోక పైలోక ప్రయోజనముల; కున్ =
కు; మోదింపన్ = సంతోషింప; తలచు = కోరెడి; వారి = వారల; కిన్ = కి; నీ = నీ యొక్క; దిక్కే = రక్షణ
మాత్రమే; దిక్కు = శరణ్యము; సుమ్ము = సుమా; నీరజనాభా = విష్ణుమూర్తి {నీరజ నాభుడు -
నీరజము (పద్మము) నాభుడు (బొడ్డున గలవాడు), విష్ణువు}.

భావము:

ఓ పద్మనాభా! నీ దిక్కు చూచి నీవే దిక్కుని మొక్కుని వారికి ఈ ప్రపంచంలో ఏ దిక్కు లేదు.
ఇహపరాలలో కూడా వారు దిక్కుమాలినవారే. లోకంలో సురక్షితంగా ఉండి సుఖపడాలనుకొనే
వారికి నీ దిక్కే సరైన దిక్కు.

6-341-తే.

అరయ మాతేజములతోడ నాయుధములు

మింగి భువన త్రయంబును మింగుచున్న

భీకరాకారు వృత్రునిఁ బీచ మడచి

యెల్ల భంగుల మా భంగ మీగు మభవ!

టీకా:

అరయ = చూడగా; మా = మా యొక్క; తేజముల్ = శక్తిసామర్థ్యముల; తోడన్ = తోటి;
ఆయుధములున్ = ఆయుధములను కూడ; మింగి = మింగేసి, భక్షించి; భువనత్రయంబునున్ =
ముల్లోకములను; మింగుచున్న = భక్షిస్తున్న; భీకర = భయంకరమైన; ఆకారున్ = ఆకారము
గలవాడైన; వృత్రునిన్ = వృత్రుని; పీచము = గర్వము; అడచి = అణచివేసి; ఎల్ల = అన్ని; భంగుల =
విధముల; మా = మా యొక్క; భంగము = భంగపాటును; ఈగుము = పోగొట్టుము; అభవ = హరి
(అభవుడు - భవము (పుట్టుక) లేనివాడు, విష్ణువు).

భావము:

పుట్టుకయే లేని ఓ దేవా! భీకరాకారుడైన వృత్రాసురుడు మా తేజస్సులనే కాక ఆయుధాలను
కూడా మింగి ముల్లోకాలకు సైతం దిగమింగుతున్నాడు. ఈ రాక్షసుని అహంకారాన్ని అణచి మా
భంగపాటుకు ప్రతీకారం చేయాలి.

6-342-ఆ.

పరమపురుష! దుఃఖభంజన! పరమేశ!

భక్తవరద! కృష్ణ! భవవిదూర!

జలరుహాక్ష! నిన్ను శరణంబు వేడెద

మభయ మిచ్చి కావవయ్య! మమ్ము.

టీకా:

పరమపురుష = హరి {పరమ పురుషుడు - సర్వాతీతమైన పురుషుడు, విష్ణువు}; దుఃఖభంజన = హరి {దుఃఖ భంజనుడు - దుఃఖములను భంజన (నాశము చేయువాడు), విష్ణువు}; పరమేశ = హరి {పరమేశుడు - పరమ (అత్యున్నతమైన) ఈశుడు (ఈశ్వరుడు), విష్ణువు}; భక్తవరద = హరి {భక్త వరదుడు - భక్త (భక్తులకు) వరదుడు (వరములను యిచ్చువాడు), విష్ణువు}; కృష్ణ = హరి {కృష్ణుడు - నల్లనివాడు}; భవవిదూర = హరి {భవ విదూరుడు - భవ (సంసార బంధనములను) విదూరుడు (తొలగించెడివాడు), విష్ణువు}; జలరుహాక్ష = హరి {జలరుహాక్షుడు - జలరుహము (పద్మము) వంచి అక్షుడు (కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు}; నిన్ను = నిన్ను; శరణంబున్ = శరణమునకై; వేడెదము = ప్రార్థించెదము; అభయము = రక్షణ; ఇచ్చి = ఇచ్చి; కావు = కాపాడుము; అయ్య = తండ్రి; మమ్ము = మమ్ములను.

భావము:

ఓ పరమ పురుషా! దుఃఖనాశకా! పరమేశ్వరా! భక్తవత్సలా! కృష్ణా! భవబంధాలను దూరం చేసే పద్మాక్షుడవు. నిన్ను శరణు జొచ్చినాము. అభయమిచ్చి మమ్ము కాపాడు.

6-343-వ.

నమస్తే భగవన్నారాయణ! వాసుదేవ! యాదిపురుష! మహానుభావ! పరమమంగళ! పరమకళ్యాణ! దేవ! పరమకారుణికు లయిన పరమహంస లగు పరివ్రాజకులచేత నాచరితంబు లగు పరమసమాధి భేదంబులఁ బరిస్ఫుటం బయిన పరమహంస ధర్మంబుచేత నుద్ఘాటితం బగు తమః కవాటద్వారంబున రసావృతంబయిన యాత్మలోకంబున నుపలబ్ధమాత్రుండవై, నిజ సుఖానుభవుండ వై యున్న నీ వాత్మ సమవేతంబు లై యపేక్షింపఁ బడని శరీరంబులకు నుత్పత్తి స్థితి లయ కారణుండ వై యుండుదువు; గుణసర్గ భావితుండవై యపరిమిత గుణగణంబులుగల

నీవు, దేవదత్తుని మాడ్కి బారతంత్యంబున నబ్బిన కుశల ఫలంబుల ననుభవించి చింతింతువు;
షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుండవైన నీ వాత్మారాముండ వయి యుండుదువు; గుణసర్గ భావితండవయి
యపరిమిత గుణగణంబు లర్వాచీన వితర్క విచార ప్రమాణభావంబులగు తర్కశాస్త్రంబులఁ
గర్కశంబు లయిన ప్రజ్ఞలు గలిగి, దురవగ్రహవాదు లయిన విద్వాంసుల వివాదానుసరణంబుల
యందు నుపరతంబులగు నస్తినాస్తీత్యాది వాక్యంబుల సమస్త మాయామయుండ వై నిజ
మాయచేతఁ గానంబడక యుక్తిగోచరుండవై, సమస్త విషమ రూపంబులఁ బ్రవర్తింతువు; దేవా!
రజ్జువు నందు సర్పభ్రాంతి గలుగునట్లు ద్రవ్యాంతరంబులచేత బ్రహ్మం బయిన నీ యందుఁ బ్రపంచ
భ్రాంతి గలుగుచుండు సర్వేశ్వరా! సర్వజగత్కారణరూపం బైన నీవు సర్వభూత ప్రత్యగాత్మ
వగుటంజేసి సర్వగుణాభావభాసోపలక్షితుడవై కానంబడుదువు, లోకేశ్వరా! భవన్మహిమ
మహామృతసముద్ర విప్రుట్సకృత్వాన మాత్రంబున సంతృప్తచిత్తులై, నిరంతర సుఖంబున విస్ఫారిత
దృష్ట శ్రుత విషయ సుఖ లేశాభాసులైన పరమభాగవతులు భవచ్ఛరణకమల సేవాధర్మంబు
విడువరు; త్రిభువనాత్మభవ! త్రివిక్రమ! త్రినయన! త్రిలోక మనోహరానుభావ! భవదీయ వైభవ
విభూతి భేదంబు లైన దనుజాదులకు ననుపమక్రమ సమయం బెఱింగి, నిజమాయాబలంబున
సుర నర మృగ జలచరాది రూపంబులు ధరియించి, తదీయావతారంబుల ననురూపంబైన
విధంబున శిక్షింతువు; భక్తవత్సలా! భవన్ముఖ కమల నిర్గత మధుర వచనామృత కళావిశేషంబుల,
నిజ దాసులమైన మా హృదయతాపం బడంగింపుము; జగదుత్పత్తి స్థితి లయకారణ ప్రధాన దివ్య
మాయా వినోదవర్తివై సర్వజీవనికాయంబులకు బాహ్యభ్యంతరంబుల యందు బ్రహ్మ ప్రత్యగాత్మ
స్వరూప ప్రధానరూపంబుల దేశకాల దేహవస్థాన విశేషంబులఁ, దదుపాదాను భవంబులు గలిగి,
సర్వప్రత్యయసాక్షివై, సాక్షాత్పరబ్రహ్మస్వరూపుండవై యుండెడి నీకు నేమని విన్నవించువారము?
జగదాశ్రయంబై, వివిధ వృజిన సంసార పరిశ్రమోపశమనం బైన భవదీయ దివ్యచరణ
శతపలాశచ్ఛాయ నాశ్రయించెద," మని పెక్కువిధంబుల వినుతించి యిట్లనిరి.

టీకా:

నమస్తే = నమస్కారము; భగవన్నారాయణ = హరి {భగవన్నారాయణుడు - భగవంతుడు అయిన
నారాయణుడు, భగవాన్ వ్యు. భగము, అనగా సంపూర్ణమైన 1 ఐశ్వర్యము 2 ధర్మము 3 యశస్సు 4
లక్ష్మి 5 జ్ఞానము 6 వైరాగ్యములు ఆరు, రూపమగు వాడు కనుక భగవాన్ / భగవంతుడు అని
విష్ణుసహస్రనామ శ్రీశంకర భాష్యం నిర్వచనం, విష్ణువు}; వాసుదేవ = హరి {వాసుదేవుడు -

సర్వాత్మ లందు వసించెడి దేవుడు, విష్ణువు); ఆదిపురుష = హరి {ఆది పురుషుడు - సృష్టి ఆది
(మూలము) యైన పురుషుడు); మహానుభావ = హరి {మహానుభావుడు - గొప్పవాడు, విష్ణువు);
పరమమంగళ = హరి {పరమ మంగళుడు - పరమ (అత్యుత్తమమైన) మంగళుడు (శుభకరుడు),
విష్ణువు); పరమకళ్యాణ = హరి {పరమ కళ్యాణుడు - పరమ (అత్యున్నతమైన) కళ్యాణుడు (శ్రేయస్సు
కలిగించువాడు), విష్ణువు); దేవ = హరి; పరమ = అత్యధికమైన; కారుణికులు = కరుణ గలవారు;
అయిన = అయిన; పరమహంసలు = పరమోత్తమ సాధులు; అగు = అయిన; పరివ్రాజకుల్ =
సన్యాసులు; చేతన్ = చేత; ఆచరితంబులు = చేయబడినవి; అగు = అయిన; పరమ =
అత్యుత్కృష్టమైన; సమాధి = సమాధుల యందలి; భేదంబులన్ = రకములను; పరిస్ఫుటంబు =
మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైనది; అయిన = అయిన; పరమహంస = పరమహంసల యొక్క; ధర్మంబు =
ధర్మముల; చేతను = వలను; ఉద్ఘాటితంబు = గట్టిగా చెప్పబడెడిది; అగు = అయిన; తమన్ =
తమోరూపమైన; కవాట = గుమ్మము; ద్వారంబునన్ = వలన; అపావృతంబు = ముసుగు
తొలగింపబడినది; అయిన = ఐన; ఆత్మ = తన; లోకంబునన్ = సంపూర్ణ రూపమును;
ఉపలబ్ధమాత్రుండవు = పొందినవాడవు; ఐ = అయ్యి; నిజ = సత్యమైన; సుఖ = సుఖము;
అనుభవుండవు = అనుభవము పొందిన వాడవు; ఐ = అయ్యి; ఉన్న = ఉన్నట్టి; నీవు = నీవు; ఆత్మ =
ఆత్మతో; సమవేతంబులు = కూడి యున్నవి; ఐ = అయ్యి; అపేక్షింపబడని = కోరకపోయినను;
శరీరంబుల్ = దేహధారుల; కున్ = కు; ఉత్పత్తి = సృష్టి; స్థితి = స్థితి; లయ = లయములకు;
కారణుండవు = కారణమైన వాడవు; ఐ = అయ్యి; ఉండుదువు = ఉండెదవు; గుణ = గుణముల; సర్గ
= జననముతో; భావితుండవు = భావింపబడెడి వాడవు; ఐ = అయ్యి; అపరిమిత = అంతలేని; గుణ
= గుణముల; గణంబులు = సమూహములు; కల = కలిగిన; నీవు = నీవు; దేవదత్తుని = దేవతలకు
దత్తమైనవాని; మాడ్కి = వలె; పారతంత్యంబునన్ = ఇతరులపై ఆధారపడుట వలన; అబ్బిన =
కలిగిన; కుశల = శ్రేయో; ఫలంబులన్ = ప్రయోజనములను; అనుభవించి = అనుభవించి;
చింతింతువు = బాధపడెదవు; షడ్గుణ = ఆరుగుణములు {షడ్గుణములు - 1ఐశ్వర్యము 2వీర్యము
3యశము 4శ్రీ 5జ్ఞానము 6వైరాగ్యము}; ఐశ్వర్య = అష్టైశ్వర్యముల {అష్టైశ్వర్యములు - 1అణిమ
2మహిమ 3గరిమ 4లఘిమ 5ప్రాప్తి 6ప్రాకామ్యము 7ఈశత్వము 8వశత్వము}; సంపన్నుండవు =
సమృద్ధిగా గలవాడవు; ఐన = అయిన; నీవు = నీవు; ఆత్మా = ఆత్మ యందు; ఆరాముండవు =
ఆనందించెడివావు; అయి = అయ్యి; ఉండుదువు = ఉండెదవు; గుణ = గుణముల; సర్గ =
స్వభావములచే; భావితుండవు = భావింపబడెడివాడవు; అయి = అయ్యి; అపరిమిత = అంతలేని;

గుణ = గుణముల; గణంబులన్ = సమూహములచే; ఆర్వాచీన = తరువాత పుట్టిన వైన; వితర్క =
 విపరీతమైన తర్కముతో; విచార = చర్చించెడి; ప్రమాణ = ప్రమాణములచే; అభావంబులు =
 సరికాని ఆలోచనలు; అగు = అయిన; తర్కశాస్త్రంబులన్ = తర్కశాస్త్ర నియమములచే; కర్కశంబులు
 = కరుకైనవి; అయిన = అయినట్టి; ప్రజ్ఞలు = సామర్థ్యములు; కలిగి = కలిగి; దురవగ్రహవాదులు =
 తప్పుడు అవగాహనతో వాదించువారు; అయిన = అయిన; విద్వాంసులు = పండితులు; వివాద =
 సందర్భతలు; అనుసరణంబుల = అనుసరించు వాని; అందు = అందు; ఉపరతంబులు = ఉడిగినవి;
 అగు = అయిన; అస్తి = ఉన్నది; నాస్తి = లేనిది; ఇత్యాది = మొదలగు; వాక్యంబులన్ = వాదనలతో;
 సమస్త = అఖిలమైన; మాయా = మాయతో; మయుండవు = కూడినవాడవు; ఐ = అయ్యి; నిజ =
 తన; మాయ = మాయ; చేతన్ = వలన; కానంబడక = కనిపించకుండగ; యుక్తి = యోగ ప్రయుక్తము
 నందలి నేర్పునకు; గోచరుండవు = తెలియబడువాడవు; ఐ = అయ్యి; సమస్త = సమ; విషమ =
 విషమ; రూపంబులన్ = రూపములలో; ప్రవర్తింతువు = వర్తిల్లుచుండువు; దేవా = భగవంతుడా;
 రజ్జువు = తాడు; అందు = అందు; సర్ప = పాము యనెడి; భ్రాంతి = భ్రాంతి; కలుగున్ = కలిగెడి; అట్లు
 = విధముగ; ద్రవ్యాంతరంబుల = ఇతరవస్తువుల; చేత = వలన; బ్రహ్మంబు = పరబ్రహ్మము; అయిన
 = అయినట్టి; నీ = నీ; అందు = అందు; ప్రపంచ = ప్రపంచము యనెడి; భ్రాంతి = భ్రాంతి;
 కలుగుచుండు = కలుగుతుండును; సర్వేశ్వరా = హరి; సర్వ = అఖిల; జగత్ = లోకములకు;
 కారణరూపంబు = కారణభూతుడవు; ఐన = అయిన; నీవు = నీవు; సర్వ = సమస్తమైన; భూత =
 ప్రాణులకు; ప్రత్యగాత్మవు = ప్రత్యగాత్మవు (ప్రత్యగాత్మ - ప్రత్యక్ (ప్రత్యక్షముగ) ఆత్మవు (ఆత్మ)); అగుటన్
 = అగుట; చేసి = వలన; సర్వ = సమస్తమైన; గుణ = గుణముల; అభావ = లేకపోవుట; అభాస =
 లేనిది ఉన్నట్లు కనబడుట; ఉపలక్షితుడవు = ఆరోపింపబడినవాడవు; ఐ = అయ్యి; కానంబడుదువు
 = తెలియబడెదవు; లోకేశ్వరా = హరి; భవత్ = నీ యొక్క; మహిమ = మహత్వము యనెడి; మహా =
 గొప్ప; అమృత = అమృతపు; సముద్ర = సముద్రము యొక్క; విప్రుల్ = తుంపరలను; సకృత్ = ఏదో
 నొకమారు; పాన = తాగిన; మాత్రంబునన్ = మాత్రముచేతనే; సంతుష్ట = సంతృప్తిచెందిన; చిత్తులు =
 మనసులు గలవారు; ఐ = అయ్యి; నిరంతర = ఎడతెగని; సుఖంబునన్ = సుఖముతో; విస్మారిత =
 మరచిన; దృష్ట = చూసినవి; శ్రుత = విన్నవి; విషయ = ఇంద్రియార్థముల వలని; సుఖ = సౌఖ్యపు;
 లేశ = పిసర్లు; అభాసులు = అభాసములు గలవారు; ఐన = అయిన; పరమ = అత్యుత్తమ;
 భాగవతులు = భగవద్భక్తులు; భవత్ = నీ యొక్క; చరణ = పాదములు యనెడి; కమల =
 పద్మములను; సేవా = పూజించెడి; ధర్మంబున్ = విధానమును; విడువరు = వదలరు;

త్రిభువనాత్మభవ = హరి త్రిభువనాత్మభవుడు - త్రిభువన (ముల్లోకములును) ఆత్మన్ (తానే అయ్యి)
 భవ (దివ్యమైనవాడు), విష్ణువు; త్రివిక్రమ = హరి త్రివిక్రముడు - త్రివిక్రమ రూపము దరించిన
 వామనావతారుడు, విష్ణువు; త్రినయన = హరి త్రినయనుడు - శివస్వరూపుడు, విష్ణువు;
 త్రిలోకమనోహరానుభావ = హరి త్రిలోక మనోహరానుభావుడు - తిలోక (ముల్లోకములకు)
 మనోహరమైన అనుభవముల యిచ్చువాడు, విష్ణువు; భవదీయ = నీ యొక్క; వైభవ =
 వైభవముల; విభూతి = ఐశ్వర్యముల; భేదంబులు = రూపములు; ఐన = అయిన; దనుజ =
 రాక్షసులు; ఆదుల్ = మొదలగువారి; కున్ = కి; అనుపమక్రమ = విరామము చెందెడి; సమయంబు
 = కాలమును; ఎఱింగి = తెలిసి; నిజ = తన; మాయా = మాయ యొక్క; బలంబునన్ =
 సామర్థ్యముతో; సుర = దేవతలు; నర = మానవులు; మృగ = జంతువులు; జలచర = జలచరములు;
 ఆది = మొదలైన; రూపంబులున్ = స్వరూపములను; ధరియించి = ధరించి; తదీయ = అతని
 యొక్క; అవతారంబులన్ = అవతారములలో; అనురూపంబు = అనుకూలము; ఐన = అయిన;
 విధంబునన్ = విధముగ; శిక్షింతువు = శిక్షించెదవు; భక్తవత్సలా = హరి భక్త వత్సలుడు - భక్తుల
 యెడ వాత్సల్యముగలవాడు, విష్ణువు; భవత్ = నీ యొక్క; ముఖ = ముఖము యనెడి; కమల =
 పద్మములనుండి; నిర్గత = వెలువడు; మధుర = తీయని; వచన = మాటలు యనెడి; అమృత =
 అమృతము యొక్క; కళా = కళల; విశేషంబులన్ = విశిష్టతలచే; నిజ = సత్యమైన; దాసులము =
 భక్తులము; ఐన = అయిన; మా = మా యొక్క; హృదయ = హృదయములలోని; తాపంబున్ =
 తాపములను; అడంగింపుము = అణచివేయుము; జగత్ = జగత్తునకు; ఉత్పత్తి = సృష్టి; స్థితి = స్థితి;
 లయ = లయములకు; కారణ = కారణమును; ప్రధాన = ప్రధానము యనెడి; దివ్య = దివ్యమైన;
 మాయా = మాయ లందు; వినోదవర్తి = క్రీడించెడివాడవు; ఐ = అయ్యి; సర్వ = అఖిలమైన; జీవ =
 ప్రాణుల; నికాయంబుల్ = సమూహముల; కున్ = కు; బాహ్య = వెలుపలను; అభ్యంతరంబుల =
 లోపలను; అందున్ = అందును; బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మము; ప్రత్యగాత్మ = ప్రత్యగాత్మ; స్వరూప =
 స్వరూపముల; ప్రధాన = ముఖ్య; రూపంబులన్ = రూపములలో; దేశ = ప్రదేశము; కాల = కాలము;
 దేహ = శరీరము; అవస్థాన = అవస్థల; విశేషంబులన్ = విశిష్టతలచే; తత్ = వానికి; ఉపాదాన =
 కారణభూతములు; అనుభవంబులు = అనుభవములు; కలిగి = కలిగినట్టి; సర్వ = సమస్తమైన;
 ప్రత్యయ = ప్రత్యయములకు (ప్రత్యయములు - అనుభవమునకు వచ్చునవి); సాక్షివి =
 సాక్షిభూతుడవు; ఐ = అయ్యి; సాక్షాత్ = స్వయముగ; పరబ్రహ్మ = పరబ్రహ్మము యొక్క;
 స్వరూపుండవు = తన యొక్క రూపముగా గలవాడవు; ఐ = అయ్యి; ఉండెడి = ఉండునట్టి; నీ = నీ;

కున్ = కు; ఏమి = ఏమి; అని = అని; విన్నవించువారము = మనవిచేసుకొనగల వారము; జగత్ = జగత్తునకు; ఆశ్రయంబున్ = ఆశ్రయము యిచ్చునది; ఐ = అయ్యి; వివిధ = అనేక రకముల; వృజిన = క్లేశములుగల; సంసార = సంసారము యనెడి; పరిశ్రమ = బాధలనుండి; ఉపశమనంబున్ = శాంతి కలిగించెడిది; ఐన = అయిన; భవదీయ = నీ యొక్క; దివ్య = దివ్యమైన; చరణ = పాదములు యనెడి; శతపలాశ = కమలముల; ఛాయన్ = నీడను; ఆశ్రయించెదము = అండ చేకొనెదము; అని = అని; పెక్కు = అనేక; విధంబులన్ = రకములుగా; వినుతించి = స్తుతించి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనిరి = పలికిరి.

భావము:

భగవంతుడవైనా నారాయణా! వాసుదేవా! ఆదిపురుషా! మహానుభావా! సర్వ మంగళ స్వరూపా! కళ్యాణ మూర్తి! దేవా! నీకు నమస్కారం. దయా పరిపూర్ణులు, పరమహంసలు అయిన పరివ్రాజకులు సమాధి యోగాన్ని అనుష్ఠించినవారై చిత్తైకాగ్రతను సాధిస్తారు. అప్పుడు పరిశుద్ధమైన అంతఃకరణంలో పారమహంస్య ధర్మం ఆవిర్భవిస్తుంది. మనస్సులోని తమోరూపమైన తలుపు తెరుచుకుంటుంది. ఆత్మలోకం ప్రకాశితమౌతుంది. ఆ సమయంలో కలిగే ఆత్మసుఖ స్వరూపమైన ఆనందానుభూతి ఏదైతే ఉన్నదో అదే నీవు. నిర్గుణుడవు, బ్రహ్మస్వరూపుడవు అయినప్పటికీ నీవు అనంతమైన గుణగణాలతో కూడి దేవదత్తుని వలె కాలకర్మాదులకు అధీనుడవై స్వయంకృతాలైన శుభాశుభాలను అనుభవిస్తావు. షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడవైన నీవు ఆత్మారాముడవై కూడా అపరిమిత గుణగణాలకు ఆశ్రయమై ఉన్నావు. ఈశ్వరుడవైన నీ మాహాత్మ్యం ఇతరులకు అనూహ్యం, అనవగాహ్యం. ఆధునికాలైన వికల్పం, వితర్కం, విచారం మొదలైన ప్రమాణాభాసాలతో కూడి జటిలమైన కుతర్కాలలో పడి కర్కశబుద్ధులైన విద్వాంసులు వ్యర్థమైన శాస్త్రవాదాలలో క్రిందు మీదు లౌతుంటారు. దేవుడున్నాడు, లేడు అనే తెలిసి తెలియని వాదోపవాదాలతో కీచలాడుకుంటారు. మాయామయుడవైన నీవు నిజమాయా ప్రభావం వల్ల వారికి కనిపించవు. అంతర్యామివైన నీవు సమ విషమ రూపాలతో ప్రవర్తిస్తూ యుక్తిమాత్ర గోచరుడవు అవుతున్నావు. దేవా! త్రాడును చూచి పామను భ్రాంతి కలిగినట్లు అంతర్యామివైన నీయందు అన్యవస్తు భ్రాంతి కలుగుతున్నది. సర్వేశ్వరా! సమస్త విశ్వానికి కారణమైన నీవు సర్వభూతాలలో అంతర్యామిగా ఉన్నందువల్ల సకల గుణగణాలతో ప్రకాశిస్తున్నట్లు కనిపిస్తావు. జగదీశ్వరా! నీ మహిమ అపారమైన అమృత సముద్రం వంటిది. ఆ

అమృతసాగరంలోని ఒక చిన్న బిందువును రుచి చూచిన భాగవతోత్తములు సంతుష్టాంతరంగులై అఖండమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తారు. ఆ పరమ భాగవతులు ఆ ఆనందంతో పరవశించి చూచినవాటి వల్ల విన్నవాటి వల్ల కలిగే సుఖలేశాన్ని విస్మరిస్తారు. వారు నీ చరణ కమల సేవా వ్రతాన్ని వదిలిపెట్టరు. నీవు ముల్లోకాలలో నిండి ఉన్నావు. ముల్లోకాలను ఆక్రమించిన త్రివిక్రముడవు. ముల్లోకాలను దర్శించే త్రిలోచనుడవు. ముల్లోకాల ఆత్మలను ఆకర్షించే మహా మహిమాన్వితుడవు. నీ విభూతి భేదాలైన దానవులు మొదలైన వారికి అంత్యకాలం ఆసన్నం అయిందని తెలుసుకొని నీ మాయా ప్రభావం వల్ల వామనాది దేవతా రూపాలను, రామకృష్ణాది మానవ రూపాలను, వరాహాది మృగరూపాలను, మత్స్యకూర్మాది జలచర రూపాలను ధరించి తగిన విధంగా శిక్షిస్తూ ఉంటావు. భక్తవత్సలా! నీ ముఖ కమలం నుండి వెలువడిన వాక్కులనే అమృతతరంగాలతో మా అంతరంగాల్లోని సంతాపాన్ని చల్లార్చు. ఈ జగత్తు యొక్క సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణభూతమైన మూలప్రకృతి మాయ నీకు వశవర్తిని అయి ఉంటుంది. ఈ సృష్టిలోని సమస్త ప్రాణికోటికి లోపల బయట ప్రత్యగాత్మగా, పరమాత్మగా నీవు వర్తిస్తూ ఉంటావు. దేశం కాలం దేహం మొదలైన వాని స్థితిగతులకు, అనుభవాలకు, సర్వవిషయాలకు సాక్షివై సాక్షాత్ పరబ్రహ్మ స్వరూపుడవైన నీకు మా గోడు ఏమని విన్నవించుకోగలం? సమస్త విశ్వానికి ఆశ్రయమై, నానావిధ పాపాలను, సంసార తాపాలను ఉపశమింప జేసే నీ పవిత్ర పాదపద్మాల నీడను ఆశ్రయిస్తున్నాము" అని ఎన్నో విధాలుగా వినుతించి ఇలా అన్నారు.

6-344-క.

"తేజంబు నాయువును వి

భ్రాజిత దివ్యాయుధములుఁ బరువడి వృత్తుం

డాజి ముఖంబున మ్రింగెను

మా జయ మింకెందుఁ జెప్పుమా; జగదీశా!"

టీకా:

తేజంబున్ = తేజస్సులను; నాయువును = ప్రాణములను; విభ్రాజిత = విశిష్టముగా ప్రకాశించెడి;

దివ్య = దివ్యమైన; ఆయుధములున్ = ఆయుధములను; పరువడి = క్రమముగా; వృత్తుండు =

వృత్తుడు; ఆజి = యుద్ధ; ముఖంబునన్ = భూమిలో; మ్రింగెను = మింగివేసెను; మా = మా యొక్క;

జయము = విజయము; ఇంకెందు = ఇంకెక్కడిది; చెప్పుమా = చెప్పుము; జగదీశా = హరి
{జగదీశుడు - జగత్ (జగత్తునకు) ఈశుడు, విష్ణువు}.

భావము:

"ఓ జగదీశ్వరా! ఆ వృత్రాసురుడు మా తేజస్సును, ఆయుస్సును, గొప్ప గొప్ప ఆయుధాలను
యుద్ధరంగంలో బలవంతంగా కబళించి వేశాడు. ఇక మాకు గెలుపనేది ఎక్కడున్నది?"

6-345-వ.

అని యి ట్లతిమనోహర చతుర వచనంబుల భక్తిపరవశులయి వినుతి చేయుచున్న దేవతలం
జూచి, య ప్పరమేశ్వరుండమృత ప్రాయంబు లగు గంభీరభాషణంబుల ని ట్లనియె.

టీకా:

అని = అని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అతి = మిక్కిలి; మనోహర = రమణీయమైన; చతుర =
చమత్కారమైన; వచనంబులన్ = మాటలతో; భక్తి = భక్తితో; పరవశులు = పరవశించిపోయిన
వారు; అయి = అయ్యి; వినుతి = స్తుతులు; చేయుచున్న = చేస్తున్న; దేవతలన్ = దేవతలను; చూచి =
చూసి; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుండు = హరి; అమృత = అమృతమునకు; ప్రాయంబులు = సమానములు;
అగు = అయిన; గంభీర = గంభీరమైన; భాషణంబులన్ = మాటలతో; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె
= పలికెను.

భావము:

అని ఈ విధంగా మిక్కిలి రమణీయమైన మాటలతో భక్తి పరవశులై ప్రార్థిస్తున్న దేవతలను చూచి
శ్రీమన్నారాయణుడు అమృతం చిలికే మాటలతో గంభీరంగా ఇలా అన్నాడు.

6-346-క.

"మ **దు**పస్థానం బగు మీ

సదమల సుజ్ఞానమునకు **సం**తోషమునం

బొడలె మదిఁ బ్రీతి నొందితి

వడలక నా భక్తి పొడమి వ్యర్థం బగునే?

టీకా:

మత్ = నా యొక్క; ఉపస్థానంబు = సాన్నిధ్యము కల్పించుకొన్నది; అగు = అయిన; మీ = మీ; సత్ = మిక్కిలి; అమల = నిర్మలమైన; సు = మంచి; జ్ఞానమున్ = జ్ఞానమున; కున్ = కు; సంతోషమునన్ = సంతోషముతో; పొదలెన్ = ఉప్పొంగెను; మదిన్ = మనసులో; ప్రీతి = స్నేహభావము; ఒందితి = పొందితిని; వడలక = తప్పక; నా = నా యొక్క; భక్తి = భక్తి; పొడమి = పుట్టి; వ్యర్థంబు = వృథా; అగునే = అగునా ఏమి.

భావము:

"నా సాన్నిధ్యాన్ని సంపాదించుకొన్న మీ స్వచ్ఛమైన జ్ఞానానికి నా మనస్సు ఎంతో సంతోషించింది. తృప్తి చెందాను. నా యందలి ఎడతెగని భక్తి వ్యర్థం కాదు.

6-347-వ.

మఱియును, బ్రీతుండనైన నాయందు భక్తులకుం బొందరాని యర్థంబు లేదు, విశేషించి నాయందునేకాంతమతి యైన తత్త్వవిదుం డన్యంబులం గోరకుండు; గుణంబుల యందుఁ దత్త్వజ్ఞానగోచరుం డైన వాఁడు విషయనివృత్తచిత్తుండైన సంతార మార్గంబు నిచ్చింపడు; కావున మీకు శుభం బయ్యెడు; దధీచియను ఋషి సత్తముండు గలం డతని శరీరంబు మద్విద్యాతిశయ మహత్త్వంబునను దేజోవిశేషంబు నను సారవంతంబై యున్నయది; నతని నడిగి, తచ్ఛరీరంబుఁ బుచ్చుకొనుం; డతండు పూర్వకాలంబున యశ్వినీదేవతలకు నశ్వశిరోనామం బను బ్రహ్మస్వరూపం బగు నిష్కళంకం బయిన విద్య యుపదేశించిన; వారలు జీవన్ముక్తిత్వంబు నొందిరి మఱియు త్వష్ట పుత్రుండయిన విశ్వరూపునకు మదాత్మకం బయిన యభేద్య కవచంబు నిచ్చెఁ; గావున నతం డతివదాన్యుండు; దేహంబు వంచింపక మీకిచ్చు; నతని శల్యంబులు విశ్వకర్మ నిర్మితంబు లై, శతధారలు గల యాయుధ శ్రేష్ఠంబయి, మత్తేజోపబృంహితం బయి వృత్రాసురశిరోహరణ కారణం బయి యుండు; దానం జేసి మీరు పునర్లబ్ధ తేజోస్త్రాయుధ సంపదలు గలిగి వెలింగెదరు; విశేషించియు మద్భక్తవరులైన వార లే లోకంబుల నెవ్వరికి నజయులు; కావున మీకు భద్రం

బయ్యెడు" మని భూతభావనుం డైన భగవంతుం డదృశ్యుం డయ్యె; నప్పుడు దేవతలు దధీచిముని కడకుం జని; ర త్తటి నింధ్రుం డిట్లనియె.

టీకా:

మఱియునున్ = ఇంకను; ప్రీతుండను = సంతృప్తుండను; ఐన = అయిన; నా = నా; అందు = ఎడల;
భక్తుల్ = భక్తుల; కున్ = కు; పొందరాని = పొందలేని; అర్థంబున్ = ప్రయోజనము; లేదు = లేదు;
విశేషించి = ప్రత్యేకించి; నా = నా; అందు = ఎడల; ఏకాంత = ఏకాగ్రమైన, అనన్యమైన; మతి = బుద్ధి
గలవాడు; ఐన = అయిన; తత్త్వవిదుండు = తత్త్వము తెలిసినవాడు; అన్యంబులన్ = ఇతరములను;
కోరకుండు = కోరుకొనడు; గుణంబుల్ = గుణములు; అందున్ = అందు; తత్త్వజ్ఞాన = తత్త్వము
యొక్క జ్ఞానము; గోచరుండు = దర్శనమైనవాడు; ఐనవాడు = అయినట్టివాడు; విషయ =
ఇంద్రియార్థముల వలని; నివృత్త = మరలిన; చిత్తుండు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; సంసార =
సంసారము యొక్క; మార్గంబున్ = మార్గమును; ఇచ్చింపడు = ఇష్టపడడు; కావున = కనుక; మీ =
మీ; కున్ = కు; శుభంబు = శుభములు; అయ్యెడున్ = కలిగెడును; దధీచి = దధీచి; అను = అనెడి;
ఋషి = ఋషులలో; సత్తముండు = సమర్థుడు; కలండు = ఉన్నాడు; అతని = అతని యొక్క;
శరీరంబు = దేహము; మత్ = నా గురించిన; విద్యా = విద్యయందు; అతిశయ = ఆధిక్యత;
మహత్త్వంబునను = మహత్త్వము వలనను; తేజస్ = తేజస్సుయొక్క; విశేషంబునను =
విశిష్టతచేతను; సారవంతంబు = చేవదేరినది; ఐ = అయ్యి; ఉన్నయది = ఉన్నది; అతనిన్ = అతనిని;
అడిగి = అడిగి; తత్ = ఆ; శరీరంబున్ = దేహమును; పుచ్చికొనుడు = తీసుకొనుడు; అతండు =
అతడు; పూర్వ = ఇంతకు పూర్వపు; కాలంబునన్ = కాలములో; అశ్వినీదేవతల్ = అశ్వినీదేవతల;
కున్ = కు; అశ్వశిరోనామంబు = అశ్వశిరోనామము; అని = అనెడి; బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మ; స్వరూపంబు
= స్వరూపమైనది; అగు = అయిన; నిష్కళంకంబు = స్వచ్ఛమైనది; అయిన = ఐన; విద్యన్ = విద్యను;
ఉపదేశించిన = ఉపదేశించగా; వారలు = వారు; జీవన్ముక్తిత్వంబున్ = జీవన్ముక్తిని {జీవన్ముక్తి -
జీవించి యుండగనే కలిగెడు ముక్తి; ఒందిరి = పొందిరి; మఱియున్ = ఇంకను; తష్ట = తష్ట
యొక్క; పుత్రుండు = కుమారుడు; అయిన = అయిన; విశ్వరూపున్ = విశ్వరూపున; కున్ = కు; మత్
= నేనే; ఆత్మకంబు = ఆత్మగా గలది; అయిన = అయిన; అభేద్య = భేదింప శక్యము గాని; కవచంబున్
= కవచమును; ఇచ్చెన్ = ఇచ్చెను; కావునన్ = అందుచేత; అతండు = అతడు; అతి = గొప్ప;
వదాన్యుండు = దాత; దేహంబున్ = శరీరమును; వంచింపక = తిరస్కరించక; మీ = మీ; కున్ = కు;

ఇచ్చున్ = ఇచ్చును; అతని = అతని యొక్క; శల్యంబులు = ఎముకలు; విశ్వకర్మ = విశ్వకర్మచేత;
 నిర్మితంబులు = తయారుచేయబడినవి; ఐ = అయ్యి; శత = నూరు (100); ధారలు = పదునులు; కల
 = కలిగిన; ఆయుధ = ఆయుధములలో; శ్రేష్ఠంబు = ఉత్తమమైనది; అయి = అయ్యి; మత్ = నా
 యొక్క; తేజస్ = తేజస్సుచేత; ఉపబృంహితంబు = సంవృద్ధమైనది; అయి = అయ్యి; వృత్రాసుర =
 వృత్రుడు అనేది రాక్షసుని; శిరస్ = తలను; హరణ = నాశనము చేసిడి; కారణంబు =
 కారణభూతము; అయి = అయ్యి; ఉండున్ = అగును; దానన్ = దాని; చేసి = వలన; మీరు = మీరు;
 పునః = మరల; లబ్ధ = లబించిన; తేజస్ = తేజస్సులు; అస్త = అస్తములు; ఆయుధ = ఆయుధములు;
 సంపదలు = సంపదలు; కలిగి = పొంది; వెలింగెదరు = ప్రకాశించెదరు; విశేషించియు =
 విశేషముగా; మత్ = నా యొక్క; భక్త = భక్తులలో; వరులు = ఉత్తములు; ఐన = అయిన; వారలు =
 వారు; ఏ = ఏ; లోకంబులన్ = లోకము లందును; ఎవ్వరికిన్ = ఎవరికి కూడ; అజయ్యులు =
 జయింపరానివారు; కావున = కనుక; మీ = మీ; కున్ = కు; భద్రంబు = శ్రేయము; అయ్యెడుము =
 అగునుగాక; అని = అని; భూత = సర్వప్రాణులచే; భావనుండు = స్మరింపబడువాడు {భూతభావనః
 - విష్ణుసహస్రనామాలులో 9వ నామం, జీవులను కల్పన జేయువాడు, జీవులు పుట్టి పెరుగుటకు
 కారణమైన వాడు, విష్ణువు}; ఐన = అయిన; భగవంతుండు = హరి భగవంతుండు = హరి
 {భగవంతుడు వ్య. భగము, అనగా సంపూర్ణమైన 1 ఐశ్వర్యము 2 ధర్మము 3 యశస్సు 4 లక్ష్మీ 5
 జ్ఞానము 6 వైరాగ్యములు ఆరు, రూపమగు వాడు కనుక భగవాన్ / భగవంతుడు అని
 విష్ణుసహస్రనామ శ్రీశంకర భాష్యం నిర్వచనం, విష్ణువు}; అదృశ్యుండు = మాయమైనవాడు;
 అయ్యెన్ = అయ్యెను; అప్పుడు = అప్పుడు; దేవతలు = దేవతలు; దధీచి = దధీచి యనేడి; ముని =
 ముని; కడ = వద్ద; కున్ = కు; జనిరి = వెళ్ళిరి; ఆ = ఆ; తటిన్ = సమయము నందు; ఇంద్రుండు =
 ఇంద్రుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

నేను మిక్కిలిగా తృప్తి చెందితే భక్తులకు దుర్లభమైనది లేదు. విశేషంగా నాయందు అనన్యమైన
 చిత్తం కలిగిన తత్త్వవేత్త నన్ను తప్ప దేనిని కోరుకొనడు. తత్త్వజ్ఞునాన్ని దర్శించి తెలుసుకొన్నవాడు
 విషయ సుఖాలనుండి విరక్తుడై సంసార బంధాలను ఇష్టపడడు. మీకు శుభం కలుగుతుంది.
 దధీచి అనే మహర్షి ఉన్నాడు. అతని శరీరం నాదైన గొప్ప విద్యా ప్రభావం వల్ల మహాతేజస్సుతో
 సారవంతమై ఉన్నది. అతనిని అడిగి అతని శరీరాన్ని పుచ్చుకొనండి. అతడు పూర్వకాలంలో

అశ్వినీదేవతలకు బ్రహ్మస్వరూపం, నిష్కళంకం అయిన అశ్వశిరం అనే విద్యను ఉపదేశించగా వారు జీవన్ముక్తులైనారు. అంతేకాక త్వష్ట ప్రజాపతి కుమారుడైన విశ్వరూపునకు అభేద్యమై, నా పేర ప్రసిద్ధమైన నారాయణ కవచాన్ని ఇచ్చాడు. అతడు గొప్ప దాత. తన దేహాన్ని తప్పకుండా మీకిస్తాడు. అతని ఎముకలతో విశ్వకర్మ నూరంచుల ఆయుధాన్ని సిద్ధం చేస్తాడు. నా తేజోవిశేషంతో నిండిన ఆ వజ్రాయుధం వృత్రాసురుని శిరస్సును ఖండిస్తుంది. దానితో మీ తేజస్సులు, అస్త్రాలు, సంపదలు తిరిగి పొంది ప్రకాశిస్తారు. ముఖ్యంగా నా భక్తవరేణ్యులైన వారిని ఏలోకంలోను ఎవ్వరూ జయింపలేరు. మీకు శుభం కలుగుగాక!" అని సర్వ భూతాలచే స్మరింపబడే ఆ భగవంతుడు అదృశ్యమైనాడు. అప్పుడు దేవతలతో ఇంద్రుడు దధీచి మహర్షి వద్దకు వెళ్ళి ఇలా అన్నాడు.

6-348-ఆ.

"దేహీ సుఖము గోరి దేహంబు ఘటించి

దేహీ విడువ లేడు దేహ మెప్పుడు;

దేహీ! యస్మదీయ దేహంబుకొఱకునై

దేహ మీఁగదయ్య! దేవతలకు.

టీకా:

దేహీ = జీవుడు; సుఖమున్ = సుఖమును; కోరి = కోరుకొని; దేహంబున్ = శరీరమును; ఘటించి = ఏర్పరచుకొని; దేహీ = జీవుడు; విడువ = వదల; లేడు = లేడు; దేహమున్ = శరీరమును; ఎప్పుడున్ = ఎప్పుడును; దేహీ = ఇమ్ము; అస్మదీయ = మా యొక్క; దేహంబున్ = శరీరముల; కొఱకున్ = కోసము; ఐ = అయ్యి; దేహమున్ = శరీరమును; ఈగదు = ఇమ్ము; అయ్య = తండ్రి; దేవతల్ = దేవతల; కున్ = కు.

భావము:

"అయ్యా! జీవుడు సుఖాలను ఆశించి దేహాన్ని ధరిస్తాడు. అందువల్ల దేహీ తన దేహాన్ని విడువడానికి ఇష్టపడడు. ఇప్పుడు దేవతలమైన మేము "దేహీ!" అని నీ దేహాన్ని అడగటానికి వచ్చాము. నీ దేహాన్ని మాకు ఇవ్వు.

6-349-ఉ.

ఎక్కడ నెల్ల లోకముల నెవ్వరు గోరని కోర్కి, నేడు మా
తెక్కలిపాటునన్ దివిరి దేహము వేడగ వచ్చినార; మే
మెక్కడ? తీవ్ర కర్మగతి యెక్కడ? దైవకృతంబు గాక; యీ
రొక్కపు దాన మీ వరుస రోయక వేడుదురే జగంబులన్?

టీకా:

ఎక్కడన్ = ఎక్కడా; ఎల్ల = అఖిలమైన; లోకములన్ = లోకములను; ఎవ్వరున్ = ఎవరును; కోరని =
కోరనట్టి; కోర్కి = కోరికను; నేడు = ఈ దినమున; మా = మా యొక్క; తెక్కలిపాటునన్ = ఆపదవలన;
తివిరి = పూని; దేహమున్ = శరీరమును; వేడగన్ = కోరగా; వచ్చినారము = వచ్చితిమి; మేము =
మేము; ఎక్కడ = ఎక్కడ; తీవ్ర = తీవ్రమైన; కర్మగతి = కర్మముల ఆచరణములు; ఎక్కడ = ఎక్కడ; దైవ
= భగవంతునిచే; కృతంబు = చేసినది; కాక = కాకుండగ; ఈ = ఇలాంటి; రొక్కపు = ఒత్తిడి చేసెడి;
దానమున్ = దానమును; ఈ = ఈ; వరుసన్ = విధముగ; రోయక = అసహ్యపడక; వేడుదురే =
కోరుతారా ఏమి; జగంబులన్ = లోకములలో;

భావము:

ఎక్కడ కూడా ఏ లోకంలోను ఎవ్వరుకూడా కోరని కోరికతో నేడు మేము మా కష్టాలు
గట్టిక్కటానికి నీ శరీరాన్ని అర్థించటానికి వచ్చాము. దేవతలమైన మేము ఇటువంటి కోరరాని
కోరిక కోరుకునే గతికి దిగజారామంటే ఇదంతా విధివైపరీత్యం కాక మరేమిటి? లోకంలో ఎక్కడైనా
ఇటువంటి కక్కుర్తి దానాన్ని ఎవరైనా సిగ్గు విడిచి అడుగుతారా?

6-350-క.

నీచగతి యెల్లభంగుల
యాచన యని తెలిసి తగని ద్రుడుగుదు రేనిన్
యాచక వర్గము లోపల
నీచకులనఁ బడరె? యెంత నేర్పరులైనన్.

టీకా:

నీచ = నీచమైన; గతిన్ = విధము; ఎల్ల = అన్ని; భంగులన్ = రకములుగా; యాచన = యాచించుట;
అని = అని; తెలిసి = తెలిసి; తగనిది = యుక్తము కానిది; అడుగుదురేని = అడిగినను; యాచక =
యాచకుల; వర్గము = సమూహముల; లోపల = అందును; నీచకులు = అతి నీచులు; అనబడరె =
అనబడరా ఏమి; ఎంత = ఎంతటి; నేర్పరులు = నేర్పులు గలవారు; ఐనన్ = అయినను

భావము:

యాచన అన్ని విధాల నీచమైన కృత్యమని తెలిసికూడా తగనిదానిని అడగటానికి సిద్ధమైన
యాచకులు పరమ నీచులని అనటంలో సందేహం లేదు. ఈ విషయంలో ఎంత నేర్పరులైనా
యాచకులు నీచాతినీచులే!

6-351-క.

అడుగంగరాని వస్తువు

లడుగరు బతిమాలి యెట్టి యర్థులు నిను నే

మడిగితిమి దేహమెల్లను

గడు నడిగెడు వారికేడ కరుణ? మహాత్మా!"

టీకా:

అడుగంగరాని = కోరకూడని; వస్తువులున్ = వస్తువులను; అడుగరు = కోరరు; బతిమాలి =
బతిమాలి; ఎట్టి = ఎటువంటి; అర్థులున్ = వేడువారైనను; నిను = నిన్ను; నేము = మేము; అడిగితిమి
= కోరితిమి; దేహమున్ = శరీరము; ఎల్లన్ = అంతయును; కడున్ = మిక్కిలి; అడిగెడువారి =
కోరెడివాని; కిన్ = కి; ఏడన్ = ఎక్కడ యుండును; కరుణ = దయ; మహాత్మా = గొప్పవాడా.

భావము:

ఓ మహానుభావా! యాచకులు అర్థింపదగిన వస్తువునే అర్థిస్తారు కాని అడుగరాని వస్తువును బతిమాలి అడగరు. మేము నీ దేహం మొత్తాన్ని అడుగుతున్నాము. నిజానికి దాతలను అడిగేవారికి దయా దాక్షిణ్యాలు ఉండవు".

6-352-ఉ.

నావుడునా దధీచియు మనంబున సంతసమంది నవ్వి సం
భావిత వాక్య పద్ధతులఁ బలుకుచు నిట్లనెఁ బేర్చితోడ "నో!
దేవతలార! ప్రాణులకుఁ దెక్కలి మృత్యుభయంబు పూనుటే
భావములం దలంపరు కృపామతి నెన్నడు మీ మనంబులన్.

టీకా:

నావుడున్ = అనగా; ఆ = ఆ; దధీచియు = దధీచి; మనంబునన్ = మనసులో; సంతసము = సంతోషమును; అంది = పొంది; నవ్వి = నవ్వి; సంభావిత = యుక్తమైన; వాక్య = సంభాషణల; పద్ధతులన్ = రీతులలో; పలుకుచున్ = పలుకుచు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనెన్ = పలికెను; పేర్చి = కూరిమి; తోడన్ = తోటి; ఓ = ఓ; దేవతలారా = దేవతలూ; ప్రాణుల్ = ప్రాణులు; కున్ = కు; తెక్కలి = వంచకపు; మృత్యు = మరణ; భయంబున్ = భయమును; పూనుట = కలుగుట; ఏ = ఎట్టి; భావములన్ = ఆలోచనలలోను; తలంపరు = ఊహించరు; కృపా = దయగల; మతిన్ = బుద్ధితో; ఎన్నడున్ = ఎప్పుడును; మీ = మీ యొక్క; మనంబులన్ = మనసులలో.

భావము:

ఇంద్రుని మాటలు విని దధీచి లోలోపల సంతోషించి చిరునవ్వు నవ్వి గౌరవ పురస్కరంగా ఆప్యాయంగా ఇలా అన్నాడు "దేవతలారా! మానవులకు మృత్యుభయం సహజంగా ఉంటుంది. ఈ విషయాన్ని ఎన్నడూ మీ మనస్సులలో తలపోయరు.

6-353-ఆ.

ఎలమి బ్రదుక నిచ్చయించిన వారికి

దేహ మెల్లభంగిఁ దీపు గాదె?

యచ్యుతుండు వచ్చి యర్థించె నేనిని

దన్ను నిచ్చునట్టి దాత గలఁడె?

టీకా:

ఎలమిన్ = సంతోషముతో; బ్రతుకన్ = జీవించవలెనని; నిచ్చయించిన = నిశ్చయించుకొనిన; వారి = వారల; కిన్ = కి; దేహమున్ = శరీరము; ఎల్ల = అన్ని; భంగిన్ = విధములగను; తీపు = తీపి; కదె = కాదా ఏమి; అచ్యుతుండు = హరి; వచ్చి = వచ్చి; అర్థించెనేనినిన్ = అడిగినప్పటికిని; తన్నున్ = తనను, తన దేహమును; ఇచ్చునట్టి = ఇచ్చునట్టి; దాత = దానము చేయువాడు; కలఁడె = ఉన్నాడా ఏమి.

భావము:

జీవించాలనే నిశ్చయించుకొనిన వారికి తమ తమ శరీరమంటే ఎంతో తీపి. భగవంతుడు వచ్చి యాచించినా తన దేహాన్ని ఇచ్చే దాత ఎవడూ ఉండడు.

6-354-వ.

అదియునుం గాక

టీకా:

అదియునున్ = అంతే; కాక = కాకుండగ.

భావము:

అంతేకాక...

6-355-నీ.

అర్థంబు వేడెడు నర్థులు గలరు గా-

కంగంబు వేడెడి యర్థి గలడె?

తగు కోరికల నిచ్చు దానశీలుడు గల్గు-

దన దేహ మీ నేర్పు దాత గలడె?

యా నేర్పువాడు దన్నిచ్చిన రోయక-

చంపెడునట్టి యాచకుడు గలడె?

చంపియు బోవక శల్యంబు లన్నియు-

నేటి పంచుక పోవువారు గలరె?

6-355.1-ఆ.

రమణ లోకమెల్ల రక్షించు వారికి

హింస చేయుబుద్ధి యెట్లు పొడమె?

భ్రాంతి యైనయట్టి ప్రాణంబుపై దీపు

తమకు బోలె నెదిరి దలచ వలదె?"

టీకా:

అర్థంబున్ = ధనమును; వేడెడు = కోరెడు; అర్థులున్ = వేడెడివారు; కలరు = ఉన్నారు; కాక = అలాకాకుండ; అంగంబున్ = శరీరమును; వేడెడి = అర్థించెడి; అర్థి = కోరెడివాడు; కలడె = ఉన్నాడా ఏమి; తగు = యుక్తమైన; కోరికలన్ = అడిగినవాటిని; ఇచ్చు = ఇచ్చెడి; దానశీలుడు = దాన మిచ్చెడి వర్తన గలవాడు; దాత; కల్గున్ = ఉండును; తన = తన యొక్క; దేహమున్ = శరీరమును; ఈన్ = ఇచ్చెడి; నేర్పు = నేర్పు గల; దాత = దానము నిచ్చువాడు; కలడే = ఉండునా ఏమి; ఈన్ = ఇచ్చెడి; నేర్పు = నేర్పుగల; వాడు = వాడు; తన్నున్ = తనదేహమును; ఇచ్చినన్ = ఇచ్చి నప్పటికిని; రోయక = ఏహ్యపడక; చంపెడునట్టి = చంపివేసెడి; యాచకుడు = అర్థి; కలడె = ఉన్నాడా ఏమి; చంపియు = చంపేసి; పోవక = వెళ్ళిపోక; శల్యంబులు = ఎముకలు; అన్నియున్ = అన్నిటిని; ఏటి = ఏరుకొని; పంచుకపోవు = పట్టుకుపోయెడి; వారు = వారు; కలరె = ఉన్నారా ఏమి.

రమణన్ = మనోజ్ఞముగ; లోకము = లోకములు; ఎల్లన్ = అన్నిటిని; రక్షించు = పాలించెడి; వారు = వారల; కిన్ = కి; హింస = సంహారము; చేయు = చేసెడి; బుద్ధి = భావము; ఎట్లు = ఏ విధముగ;

పొడమె = పుట్టెను; భ్రాంతి = భ్రాంతి; ఐనన్ = అయిన; అట్టి = అటువంటి; ప్రాణంబు = ప్రాణముల; పై
= మీద; తీపు = తీపి; తమ = తమ; కున్ = కు; పోలెన్ = వలె; ఎదిరి = ఎదుటివారిని; తలప =
భావించ; వలదె = వద్దా.

భావము:

ఈ లోకంలో సంపద లిమ్మని అడిగే యాచకులు ఉంటారు కాని దేహం ఇమ్మని అర్థించేవాడు
ఉంటాడా? అడిగిన కోరికలను తీర్చే దాతలు ఉంటారు కాని దేహాన్ని దానంగా ఇచ్చే దాత
ఉంటాడా? ఒకవేళ దాత దేహమిచ్చినా కాదనక చంపే యాచకు ఉంటాడా? దాతను చంపినా
ఎముకలన్నీ ఏరి పంచుకొనే వారుంటారా? లోకాలను దయతో రక్షించే మీకు ఈ హింసాత్మకమైన
బుద్ధి ఎలా పుట్టింది? మీ ప్రాణాలు మీకెంత తీపో ఎదుటివాళ్ళ ప్రాణాలు కూడా వాళ్ళకు అంత
తీపి అన్న విషయం మీ ఆలోచనకు రాలేదా?

6-356-వ.

అనిన నింద్రుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అన్న దధీచి మాటలను విని దేవతలు ఇలా అన్నారు.

6-357-తే.

"సర్వ భూతదయాపర స్వాంతులకును
బుణ్యవర్తను లగు మిమ్ముబోటి వారి
కమిత సత్కీర్తి కాముల కలఘుమతుల
క్రియ్యరాని పదార్థంబు లైవ్వి గలవు?

టీకా:

సర్వ = సమస్తమైన; భూత = ప్రాణుల యెడ; దయ = కృప; అపర = అత్యంత; స్వాంతుల్ = సాధుస్వభావుల; కునున్ = కు; పుణ్య = పావన; వర్తనులు = నడవడిక గలవారు; అగు = అయిన; మిమ్ము = మీ; పోటి = వంటి; వారి = వారల; కిన్ = కు; అమిత = మిక్కిలి; సత్కీర్తి = మంచి యశస్సు; కాములు = కోరెడివారల; కున్ = కు; అలఘుమతుల్ = బుద్ధిమంతుల; కున్ = కు; ఇయ్యరాని = ఇవ్వలేనట్టి; పదార్థంబులు = వస్తువులు; ఎవ్వి = ఏమి; కలవు = ఉన్నవి.

భావము:

"సర్వ భూతాల పట్ల దయాదాక్షిణ్యాలు కలవారు, పుణ్యాత్ములు, కీర్తిని కోరేవారు, వివేకవంతులు అయిన మీవంటి వారికి ఈయరాని పదార్థాలంటూ ఏముంటాయి?

6-358-ఆ.

అడుగరాని సొమ్ము నడుగ రాదని మానఁ

డడుగువాని మాట లడుగ నేల?

భ్రాంతి నడుగుచోటఁ బ్రాణంబు లేనియు

నిచ్చువాఁడు దాఁపఁ డీచ్చుఁ గాని."

టీకా:

అడుగరాని = కోరకూడని; సొమ్మున్ = వస్తువును; అడుగ = కోర; రాదు = రాదు; అని = అని; మానడు = మానివేయడు; అడుగువాని = వేడెడివాని; మాటలు = వివరములను; అడుగన్ = విచారించుట; ఏల = ఎందుకు; భ్రాంతిన్ = భ్రాంతితో; అడుగుచోటన్ = కోరినప్పుడు; ప్రాణంబులు = ప్రాణములు; ఏనియున్ = అయినప్పటికిని; ఇచ్చువాడు = దాత; దాపడు = దాచుకొనడు; ఇచ్చున్ = ఇచ్చును; కాని = తప్పక.

భావము:

అడుగ వచ్చినవాడు అడుగరానిదని అడగడం మానుకొనడు. అడిగేవాని మాట లెలా ఉంటాయో వేరే అడగడం ఎందుకు? ఇచ్చే గుణం ఉన్న దాత ఆశపడి ఎవరైనా అడిగితే ప్రాణాలనైనా ఇస్తాడు."

6-359-వ.

అని పరసంకటంబు దలంపక నిలింపులు గార్యపరతన్ సవినయ వాక్యపరంపరలఁ బ్రార్థించిన, నతండు దరహాసితవదనుండై, యఖిల లోకధర్మం బెఱింగియు నొక్కింత కాలంబు ప్రతివాక్యం బిచ్చితి; దీని సహింపదగుదురు; మీయట్టి వారలకుం బ్రియం బగునేని నెప్పుడైన విడువందగిన శరీరంబు విడుచుట యేమి దుర్లభంబు? నధ్రువం బైన యీ దేహంబుచేతం గీర్తి సుకృతంబుల నెవ్వం డార్జింపకుండు నతండు పాషాణాదులకంటె నతి కఠినుండు; మీయట్టి పుణ్యశ్లోకులచేతఁ గాంక్షింపబడిన శరీరం బప్రమేయ ధర్మార్జితం; బే దేహంబుచేత సకలభూతంబులు శోకానుభవంబున శోకించు; హర్షానుభవంబున హర్షించునట్టి మహాకష్ట దైన్యాకరం బైన శరీరంబు కాక శునకస్పృగాలాదుల పాలు గాకుండ మేలయ్యె; నని నిశ్చితాత్ముం డయి దధీచి దత్త్వాలోకనంబుచేత నిరసిత బంధనుండై, బుద్ధీంద్రియ మానసంబు లతోఁ గూడిన క్షేత్రజ్ఞునిఁ బరబ్రహ్మస్వరూపంబైన భగవంతు నందు నేకీభూతంబు చేసి, యోగజ్ఞానంబున శరీరంబు విడిచె; నప్పుడింద్రుం డతని శల్యంబుల విశ్వకర్మ నిర్మితం బైన, నిశిత శతధారా సమావృతంబై వెలుంగు వజ్రాయుధంబుఁ గైకొని, భగవత్తేజోపబృంహితుం డై, యైరావతారూఢుండై, సకలదేవోత్తమ గరుడ గంధర్వ ఖచర కిన్నర కింపురుష సిద్ధ సాధ్య విద్యాధర పరిసేవితు డై సకల ముని జనంబులు వినుతింపఁ ద్రిలోక హర్షకారియై, భగవదనుగ్రహ సంప్రాప్త మహోత్సాహ వికసిత వదనారవిందుండై వృత్రాసురుపై నడచె; నప్పుడు.

టీకా:

అని = అని; పర = ఇతరుల; సంకటంబున్ = కష్టమును; తలంపక = లెక్కించక; నిలింపులున్ = దేవతలు; కార్యపరతన్ = పని సాధించుకొనుటకు; సవినయ = వినయ పూర్వకమైన; వాక్య = మాటల; పరంపరల = వరుసలతో; ప్రార్థించిన = వేడుకొనగా; అతండు = అతడు; దరహాసిత =

చిరునవ్వు గల; వదనుండు = మోము గలవాడు; ఐ = అయ్య; అఖిల = సర్వ; లోక = లోకముల;
 ధర్మంబు = ధర్మములు; ఎఱింగియు = తెలిసినప్పటికిని; ఒక్కంత = కొద్ది; కాలంబు = సమయము;
 ప్రతివాక్యంబిచ్చితి = ఎదురుమాటాడితి; దానిన్ = దీనిని; సహింపదగుదురు = సహింపగలరు; మీ =
 మీ; అట్టి = లాంటి; వారు = వారల; కున్ = కు; ప్రియంబు = ఇష్టుడను; అగునేని = అయినచో;
 ఎప్పుడైన = ఎప్పుడైన; విడువన్ = వదల; తగిన = వలసిన; శరీరంబున్ = దేహమును; విడుచుట =
 వదలుట; ఏమి = ఏపాటి; దుర్లభంబు = అసాధ్యము; అద్భుతంబు = స్థిరము కానిది; ఐనన్ =
 అయినట్టి; ఈ = ఈ; దేహంబున్ = శరీరము; చేతన్ = వలన; కీర్తి = యశస్సు; సుకృతంబులన్ =
 పుణ్యములను; ఎవ్వండు = ఎవడైతే; ఆర్జింపకుండున్ = సంపాదించడో; అతండు = అతడు; పాపాణ
 = బండరాయి; ఆదులు = మొదలగువాని; కంటెను = కంటెను; అతి = మిక్కిలి; కరినుడు = కరిన
 స్వభావము గలవాడు; మీ = మీ; అట్టి = లాంటి; పుణ్యశ్లోకులు = స్తుతింప దగిన పుణ్యులు; చేతన్ =
 చేత; కాంక్షింపబడిన = కోరబడిన; శరీరంబున్ = దేహము; అప్రమేయ = అపరిమితమైన; ధర్మ =
 ధర్మమున; ఆర్జితంబు = సంపాదించినది; ఏ = ఏ; దేహంబున్ = శరీరము; చేతన్ = చేత; సకల =
 సర్వ; భూతంబులు = ప్రాణములు; శోక = దుఃఖపు; అనుభవంబునన్ = అనుభవముతో; శోకించున్
 = దుఃఖించును; హర్ష = సంతోషపు; అనుభవంబునన్ = అనుభవముతో; హర్షించున్ =
 సంతోషించును; అట్టి = అలాంటి; మహా = గొప్ప; కష్ట = కష్టములను; దైన్య = దీనత్వములను;
 ఆకరంబు = కలిగించెడిది; ఐన = అయిన; శరీరంబున్ = దేహమును; కాక = కాకులు; శునక =
 కుక్కలు; సృగాల = నక్కలు; ఆదుల = మొదలగువాని; పాలుగాక = గురికాకుండగ; మేలు =
 మంచిది; అయ్యెన్ = అయినది; అని = అని; నిశ్చిత = నిశ్చయించుకొన్న; ఆత్మండు = మనసు
 గలవాడు; అయి = అయ్య; దధీచి = దధీచి; తత్త్వ = యోగ; ఆలోకనంబు = దృష్టి; చేతన్ = వలన;
 నిరసిత = తిరస్కరించిన; బంధనుండు = బంధనములు గలవాడు; ఐ = అయ్య; బుద్ధి = బుద్ధి;
 ఇంద్రియ = ఇంద్రియములు; మానసంబులు = మనసులు; తోన్ = తోటి; కూడిన = కలిసిన; క్షేత్రజ్ఞుని
 = జీవుని; పరబ్రహ్మ = పరబ్రహ్మయే; స్వరూపంబు = తనరూపము; ఐన = అయినట్టి; భగవంతున్ =
 భగవంతుని; అందు = అందు; ఏకీభూతంబు = ఏకీకృతము; చేసి = చేసి; యోగజ్ఞానంబునన్ =
 యోగవిద్యతో; శరీరంబున్ = దేహమును; విడిచెన్ = వదలివేసెను; అప్పుడు = అప్పుడు; ఇంద్రుండు
 = ఇంద్రుడు; అతని = అతని; శల్యంబులన్ = ఎముకలవలన; విశ్వకర్మ = విశ్వకర్మచేత; నిర్మితంబు =
 తయారుచేయబడినది; ఐన = అయిన; నిశిత = మిక్కిలి వాడియైన; శత = నూరు (100); ధార =
 పడునైన యంచులతో; సమావృతంబు = చక్కగా కూడియున్నది; ఐ = అయ్య; వెలుంగు =

ప్రకాశించెడి; వజ్ర = వజ్రము అనెడి; ఆయుధంబున్ = ఆయుధమును; కైకొని = చేపట్టి; భగవత్ = భగవంతుని; తేజస్ = తేజస్సుచేత; ఉపబృంహితుడు = సంవర్ధితుండు; ఐ = అయ్యి; ఐరావత = ఐరావతమును {ఐరావతము - ఇంద్రుని వాహనమైన తెల్లవనుగు}; ఆరూఢుండు = ఎక్కినవాడు; ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; దేవోత్తమ = ఉత్తములైన దేవతలు; గరుడ = గరుడులు; గంధర్వ = గంధర్వులు; ఖచర = ఖేచరులు; కిన్నర = కిన్నరులు; కింపురుష = కింపురుషులు; సిద్ధ = సిద్ధులు; సాధ్య = సాధ్యులు; విద్యాధర = విద్యాధరులుచేత; పరిసేవితండు = చుట్టూచేరి సేవింపబడువాడు; ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; ముని = మునుల; జనంబులు = సమూహములు; వినుతింపన్ = స్తుతించుచుండగ; త్రిలోక = ముల్లోకములకు; హర్ష = సంతోషమును; కారి = కలిగించెడిది; ఐ = అయ్యి; భగవత్ = భగవంతుని; అనుగ్రహ = అనుగ్రహము వలన; సంప్రాప్త = చక్కగా లభించిన; మహా = గొప్ప; ఉత్సాహ = ఉత్సాహముతో; వికసిత = వికసించిన; వదన = మోము యనెడి; అరవిందుడు = పద్మము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; వృత్రాసురు = వృత్రుడు అనెడి రాక్షసుని; పైన్ = మీదకు; నడచెన్ = దాడికి వెళ్ళెను; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

అలా అంటూ దేవతలు ఇతరుల ఇబ్బందులను ఆలోచించకుండా తమ పనులు నెరవేర్చుకోవాలనే భావం కలిగినవారై వినయంతో కూడిన మాటలతో దధీచి మహర్షిని ప్రార్థించగా అతడు ముఖంలో చిరునవ్వు చిందిస్తూ "నాకు లోక స్వభావం బాగా తెలిసి కూడా కొంచెంసేపు మీకు ఎదురు చెప్పాను. మరొక విధంగా అనుకోవద్దు. ఎప్పుడైనా విడువ వలసిన శరీరాన్ని మీవంటి వారు కోరుకున్నప్పుడు విడువడం కష్టమా? అశాశ్వతమైన ఈ దేహంతో శాశ్వతమైన కీర్తిని, పుణ్యాన్ని ఎవడు సంపాదించడో వాడు పాపాణం కంటే కఠినం. మీవంటి పుణ్యాత్ములు కోరుకున్న ఈ శరీరం అపరిమితమైన ధర్మాన్ని సంపాదిస్తుంది. లోకంలోని జీవులకు కష్టాలు సంభవించినప్పుడు ఈ దేహం దుఃఖిస్తుంది. సుఖాలు సంభవించినప్పుడు సంతోషిస్తుంది. ఇటువంటి కష్టాలకు, దైన్యాలకు నిలయమైన ఈ దేహం కాకుల, గ్రద్దల, నక్కల పాలు కాకుండా మీ వల్ల మేలైన స్థితిని పొందుతున్నది" అని మనస్సులో స్థిరమైన నిశ్చయానికి వచ్చి; ఆత్మావలోకనం చేసుకొని; సమస్త బంధాలు త్రొక్కుకొని; మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియాలతో కూడిన జీవుణ్ణి భగవంతునిలో ఐక్యం చేసి; యోగమార్గం ద్వారా శరీరాన్ని విడిచిపెట్టాడు. విశ్వకర్మ ధధీచి మహర్షి ఎముకలతో నూరంచులతో ప్రకాశించే పద్మనైన వజ్రాయుధాన్ని తయారు చేసాడు. ఇంద్రుడు

దాన్ని ధరించి దివ్యమైన తేజస్సుతో ఐరావతాన్ని ఎక్కి యుద్ధానికి బయలుదేరాడు. దేవతలు, గరుడులు, గంధర్వులు, ఖేచరులు, కిన్నరులు, కింపురుషులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, విద్యాధరులు మొదలైన వారంతా అతనిని అనుసరించారు. మునీంద్రులు కొనియాడారు. ముల్లోకాలు హర్షించాయి. ఈ విధంగా భగవంతుని అనుగ్రహం వల్ల ప్రాప్తించిన మహోత్సాహంతో వికసించిన ముఖారవిందం కల ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని మీద దండెత్తాడు. అప్పుడు...

6-360-ఉ.

వృత్రుడు దాన వాన్వయ ప**విత్రుడు** లోకజిఘాంసకక్రియా

సూత్రుడు నిగ్రహగ్రహణ **సుస్థిర** వాక్య వివేక మాన చా

రిత్రుడు దేవతోరగ ద**రీ**కృత వక్త్రుడు రోష దూషితా

మిత్రుడు శత్రురాకఁ గని **మి**క్కిలియైన యుగాంతకాకృతిన్.

టీకా:

వృత్రుడు = వృత్రుడు; దానవ = దానవుల; అన్వయ = వంశమును; పవిత్రుండు = పావనము చేయువాడు; లోక = లోకములను; జిఘాంసక = సంహరించ కోరెడి; క్రియా = కార్యము లందు; సూత్రుడు = కంకణము కట్టుకొన్నవాడు; నిగ్రహ = నిగ్రహింతుట యందు; ఆగ్రహణ = పట్టుపట్టుట యందు; సుస్థిర = గట్టి; వాక్య = మాటలను ప్రయోగించుట యందు; వివేకమాన = వివేకము కల; చారిత్రుడు = ప్రవర్తన గలవాడు; దేవత = దేవతలు; ఉరగ = సర్పములను; దరీకృత = హద్దులలో పెట్టగల (దరి = హద్దు, మేర); వక్త్రుడు = నోరు గలవాడు; రోష = కోపముతో; దూషిత = నిందింపబడిన; అమిత్రుడు = శత్రువులు గలవాడు; శత్రు = శత్రువుల; రాకన్ = వచ్చుటను; కని = చూసి; మిక్కిలి = పెద్దది; ఐన = అయిన; యుగాంత = ప్రళయము వంటి; ఆకృతిన్ = ఆకారముతో.

భావము:

దానవ వంశాన్ని పావనం చేసినవాడు, లోకాన్ని సంహరించటానికి కంకణం కట్టినవాడు, నిగ్రహానుగ్రహాలకు తగిన వాక్యాలను ప్రయోగించడంలో ఆరితేరిన ప్రవర్తన కలవాడు, దేవతలనే సర్పాలను మ్రింగే గుహవంటి నోరు కలవాడు అయిన వృత్రాసురుడు శత్రువులు దండెత్తి

వస్తున్నారని తెలుసుకొని, కోపవాక్కులతో దూషిస్తూ ప్రళయకాల యముని వలె
భయంకరాకారంతో...

6-361-క.

మెండు గల దనుజ నాయక

మండలములు గొల్వ నడచె మహితోద్ధతి వే

దండముల నడుమ జను నడ

గొండయునుం బోలె నిబిడ గ్రోపోద్ధతుడై.

టీకా:

మెండు = అధికముగా; కల = ఉన్నట్టి; దనుజ = రాక్షస; నాయక = ప్రభువుల; మండలములు =
సమూహములు; గొల్వ = సేవించుచుండగా; నడచెన్ = వెళ్ళెను; మహిత = గొప్ప; ఉద్ధతిన్ =
అతిశయముతో; వేదండముల = ఏనుగుల; నడుమ = మధ్యన; చనున్ = వెళ్ళెడి; నడగొండయునున్
= నడచి వచ్చెడి కొండను; పోలెన్ = వలె నిబిడ = దట్టమైన; కోప = కోపముచే; ఉద్ధతుడు =
అతిశయించినవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

రాక్షస నాయకుల పెక్కు సమూహాలు సేవిస్తూ తన వెంట రాగా, ఆగ్రహవేశంతో ఉద్ధతుడై
మదపుటేనుగుల మధ్య కదలి వస్తున్న మహాపర్వతం వలె బయలుదేరాడు.

6-362-క.

కాలగళుఁ డడిరి కడువడిఁ

గాలునిపైఁ గవయు మాడ్కి ఖరతర రవ సం

చాలిత పూర్వ దిగంతరుఁ

డైలీల మహేంద్రమీఁద నతఁ డరిగె నృపా!

టీకా:

కాలగళుడు = నీలకంఠుడు {కాలగళుడు - కాల (నల్లని) గళుడు (కంఠము గలవాడు), శివుడు};
అడరి = కోపించి; కడు = మిక్కిలి; వడిన్ = వేగముగా; కాలుని = యముని; పైన్ = మీద; కవయు =
కలియబడెడి; మాడ్కి = వలె; ఖరతర = అతి కఠినమైన; రవ = శబ్దములచే; సంచాలిత = మిక్కిలి
చలించిన; పూర్వ = తూర్పు; దిగంతరుండు = దిగంతము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; లీలన్ = క్రీడవలె;
మహేంద్రు = ఇంద్రుని; మీదన్ = పైకి; అతడు = అతడు; అరిగె = దాడికి వెళ్ళెను; నృపా = రాజా.

భావము:

రాజా! శివుడు రౌద్రావేశంతో యమధర్మరాజు మీదికి లంఘించినట్లు వృత్రాసురుడు తూర్పుదిక్కు
దద్దరిల్లేటట్లు గర్జిస్తూ ఇంద్రుని మీదికి దూకాడు.

6-363-వ.

ఇట్లు రుద్రగణంబులు, మరుద్గణంబులు, నాదిత్యగణంబులు, నశ్వినీదేవతలు, బిత్తదేవతలు,
విశ్వేదేవులు, వహ్ని, యమ, నైర్ఋతి, వరుణ వాయు, కుబే, రేశా నాదులు, సిద్ధ, సాధ్య, కిన్నర,
కింపురుష, గరుడ, గంధర్వ, భేచరప్రముఖంబు లగు నింద్ర సైన్యంబులతోడ నముచియు,
శంబరుండును, ననుర్వుండును, ద్విమూర్ధండును, వృషభుండును, నంబరుండును,
హయగ్రీవుండును, శంకుశిరుండును, విప్రచిత్తియు, నయోముఖుండును, బులోముండును,
వృషపర్వుండును, హేతియు, బ్రహేతియు, నుత్కటుండును, ధూమ్రకేశుండును, విరూపాక్షుండును,
గపిలుండును, విభావసుండును, నిల్వలుండును, బల్వలుండును, దందశూకుండును,
వృషధ్వజుండును, గాలనాభుండును, మహానాభుండును, భూతసంతాపనుండును, వృకుండును,
సుమాలియు, మాలియు మున్నగు దైతేయ దానవ యక్ష రాక్షసాద్యసంఖ్యంబు లగు వృత్రాసురు
బలంబు లంతం దలపడి, సమరంబు చేసి; రప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; రుద్రగణంబులు = రుద్రగణములు; మరుద్గణంబులు = మరుత్తులగణములు;
ఆదిత్యగణంబులు = ఆదిత్యగణములు; అశ్వినీదేవతలు = అశ్వినీదేవతలు; పితృదేవతలు =

పితృదేవతలు; విశ్వేదేవులు = విశ్వేదేవులు; వహ్ని = అగ్ని; యమ = యముడు; నైరృతి = నైరృతి;
 వరుణ = వరుణుడు; వాయు = వాయువు; కుబేర = కుబేరుడు; ఈశాన = ఈశానుడు; ఆదులు =
 మొదలగువారు; సిద్ధ = సిద్ధులు; సాధ్య = సాధ్యులు; కిన్నర = కిన్నరులు; కింపురుష = కింపురుషులు;
 గరుడ = గరుడులు; గంధర్వ = గంధర్వులు; ఖేచర = ఖేచరులు; ప్రముఖంబులగు = మొదలగు;
 ఇంద్ర = ఇంద్రుని; సైన్యంబు = సైన్యము; తోడన్ = తోటి; నముచియు = నముచి; శంబరుండును =
 శంబరుడు; అనుర్వుండును = అనుర్వుడు; ద్విమూర్ధుండును = ద్విమూర్ధుడు; వృషభుండును =
 వృషభుడు; అంబరుండును = అంబరుడు; హయగ్రీవుండును = హయగ్రీవుడు; శంకుశిరుండును =
 శంకుశిరుడు; విప్రచిత్తియున్ = విప్రచిత్తి; అయోముఖుండును = అయోముఖుడు; పులోముండును
 = పులోముడు; వృషపర్వుండును = వృషపర్వుడు; హేతియున్ = హేతి; ప్రహేతియును = ప్రహేతి;
 ఉత్కటుండును = ఉత్కటుడు; ధూమ్రకేశుండును = ధూమ్రకేశుడు; విరూపాక్షుండును =
 విరూపాక్షుడు; కపిలుండును = కపిలుడు; విభావసుండును = విభావసువు; ఇల్వలుండు =
 ఇల్వలుడు; బల్వలుండును = బల్వలుడు; దందశూకుండును = దందశూకుడు; వృషధ్వజుండును =
 వృషధ్వజుడు; కాలనాభుండును = కాలనాభుడు; మహానాభుండును = మహానాభుడు;
 భూతసంతాపనుండును = భూతసంతాపనుడు; వృకుండును = వృకుడు; సుమాలియున్ =
 సుమాలి; మాలియున్ = మాలి; మున్నగు = మొదలగు; దైతేయ = దైత్యులు; దానవ = దానవులు;
 యక్ష = యక్షులు; రాక్షస = రాక్షసులు; ఆది = మొదలగు; అసంఖ్యంబులు = సంఖ్యాతీతములు; అగు
 = అయిన; వృత్రాసురు = వృత్రాసురుని; బలంబులన్ = సైన్యములను; తలపడి = ఎదుర్కొని;
 సమరంబు = యుద్ధము; చేసిరి = చేసిరి; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా రుద్రగణాలు, మరుద్గణాలు, ఆదిత్యగణాలు, అశ్వినీదేవతలు, పితృదేవతలు,
 విశ్వేదేవుళ్ళు, అగ్ని, యముడు, నైరృతి, వరుణుడు, వాయుదేవుడు, కుబేరుడు, ఈశానుడు, సిద్ధులు,
 సాధ్యులు, కిన్నరులు, కింపురుషులు, గరుడులు, గంధర్వులు, ఖేచరులు మొదలైన వారున్న ఇంద్రుని
 సైన్యంతో నముచి, శంబరుడు, అనుర్వుడు, ద్విమూర్ధుడు, హేతి, ప్రహేతి, ఉత్కటుడు, ధూమ్రకేశుడు,
 విరూపాక్షుడు, కపిలుడు, విభావసుడు, ఇల్వలుడు, పల్వలుడు, దందశూకుడు, వృషధ్వజుడు,
 కాలనాభుడు, మహానాభుడు, భూతసంతాపనుడు, వృకుడు, సుమాలి, మాలి మొదలైన దైత్య

దానవ యక్ష రాక్షసులు అసంఖ్యాకంగా ఉన్న వృత్రాసురుని సైన్యం కలియబడి సంగ్రామం చేశారు.
అప్పుడు...

6-364-చ.

అసురులకున్ సురావళికి నయ్యె మహారణ మప్పు ఓండొరుల్
ముసల గదాసి కుంత శర ముద్గర తోమర భిందిపాల ప
ట్టిస పటుశూల చక్రముల రేవలు చూపి యదల్పి యార్చుచున్
మసలక కప్పి రస్త్రముల మార్కొని మంటలు మింట నంటగన్.

టీకా:

అసురుల్ = రాక్షసులు; కున్ = కి; సుర = దేవతా; ఆవళి = సమూహమున; కిన్ = కు; అయ్యెన్ =
జరిగెను; మహా = గొప్ప; రణము = యుద్ధము; అప్పుడు = అప్పుడు; ఓండొరుల్ = ఒకరినొకరు;
ముసల = రోకలివంటి ఆయుధము; గద = గద; అసి = కత్తి; కుంత = కుంతలము, ఈటెలు; శర =
బాణములు; ముద్గర = తవ్వగోల; తోమర = చిల్లగోల; భిందిపాల = భిండిపాల, గుదియలు; పట్టిస =
అడ్డకత్తులు; పటు = పటిష్ఠమైన; శూల = శూలములు; చక్రములన్ = చక్రములు; రేవలు =
ప్రయోగవిశిష్టతలు; చూపి = ప్రదర్శించి; అదల్పి = బెదిరించి; ఆర్చుచున్ = అరచుచు; మసలక =
వెనుదిరగక; కప్పిరి = కప్పివేసిరి; అస్త్రములన్ = ఆయుధములతో; మార్కొని = ఎదుర్కొని; మంటలు
= మంటలు; మింటన్ = ఆకాశమును; అంటగన్ = తగులునట్లుగ.

భావము:

రాక్షసులకు, దేవతలకు మధ్య భయంకరమైన మహాసంగ్రామం జరిగింది. ఆ యుద్ధంలో వాళ్ళు
రోకళ్ళతో, గదలతో, ఖడ్గాలతో, ఈటెలతో, బాణాలతో, తవ్వకొలలతో, చిల్లకొలలతో, గుదియలతో,
అడ్డకత్తులతో, శూలాలతో, చక్రాలతో గర్వంగా అరుస్తూ ఒకరినొకరు కొట్టుకున్నారు. ఒకరి పైకి
ఒకరు లంఘించి అగ్నిజ్వాలలు ఆకాశాన్ని అంటే విధంగా శస్త్రాస్త్రాలతో శత్రు సైన్యాలను
కప్పివేశారు.

6-365-క.

ఒండొరులఁ గడవ నేసిన

కాండము లాకాశపథముఁ గప్పి మహోల్కా

దండంబు లొలసి నిష్ఠుర

భండన ముఖ మొప్పెఁ జూడఁ బ్రళయోచితమై.

టీకా:

ఒండొరులన్ = ఒకరినొకరు; కడవన్ = సంహరించుటకు; ఏసిన = వేసినట్టి; కాండముల్ = బాణములు; ఆకాశపథమున్ = ఆకాశమార్గమును; కప్పి = కప్పివేసి; మహా = గొప్ప; ఉల్కాదండంబున్ = తోకచుక్కలతో; ఒలసి = కలసిపోయి; నిష్ఠుర = అతికఠినమైన; భండనముఖము = యుద్ధభూమి; ఒప్పెన్ = ఒప్పియున్నది; చూడన్ = చూచుటకు; ప్రళయ = ప్రళయము; ఉచితము = అనదగినది; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఒకరి నొకరు సంహరించడానికి ప్రయోగించిన బాణాలు ఆకాశ మార్గమంతా నిండి నిప్పులు చిమ్మగా యుద్ధరంగం మహాప్రళయంగా కనిపించింది.

6-366-చ.

సురవరు లేయు బాణములు చూడ్కి కగోచరమై నభస్థలం

బ్రతిముటి గప్పి రేసి దివసాంతముఁ జేసిన లీల నా సురే

శ్వర బలయాధ వీరులను సాయక పంక్తుల చేత వాని రూ

పతి శతధూళిఁ జేసి పతిష్టైన తమం బొనరించి రార్చుచున్.

టీకా:

సురవరులు = ఉత్తములైనదేవతలు; ఏయు = వేసెడి; బాణములు = బాణములు; చూడ్కి = చూపుల; కున్ = కు; అగోచరము = కనబడనివి; ఐ = అయ్యి; నభస్థలంబు = ఆకాశమండలము; అతిముటిన్ = కలతబడునట్లు; కప్పిరి = కప్పివేసిరి; ఏసి = విజృంభించి; దివసాంతమున్ = సాయంసంధ్యగా;

చేసినన్ = చేయగా; లీలన్ = క్రీడవలె; అసురేశ్వర = రాక్షసుల; బల = సైనిక; యూధ = సమూహముల; వీరులను = వీరులను; సాయక = బాణముల; పంక్తుల్ = సమూహముల; చేతన్ = వలన; వాని = వారి; రూపఱన్ = రూపుమాయునట్లుగ; శత = అనేక; ధూళిన్ = చిన్నముక్కలు; చేసి = చేసి; పఱపు = చిక్కని; ఐన = అయిన; తమంబున్ = చీకట్లను; ఒనరించి = ఏర్పరచి; ఆర్చుచున్ = కేకలుపెట్టుచు.

భావము:

దేవతలు ప్రయోగించే బాణాలు కంటికి కనిపించకుండా ఆకాశమంతా కప్పి సంధ్యాసమయాన్ని తలపింపజేశాయి. ఆ దానవ వీరులు తమ బాణాలతో దేవతల బాణాలను నుగ్గు నుగ్గు చేసి కేకలు వేస్తూ రణరంగమంతా దట్టమైన చీకట్లు క్రమ్మేటట్లు చేశారు.

6-367-చ.

సమరమదాంధు లై సుర నిశాచర వీరులు సైనికాంఘ్రి సం
క్రమిత మహీపరాగములు క్రమ్మిన ఉమ్మలికంపుఁ జీకటుల్
తమ కనుదోయి కడ్డముగఁ దార్కొనినం జల మేది పోరి రా
క్రమిత నిజాంతరంగ పరిఘట్టిత రోష మహాగ్ని పెంపునన్.

టీకా:

సమర = రణ; మద = ఆవేశముతో; అంధులు = కన్నులుకనబడినివారు; ఐ = అయ్యి; సుర = దేవతా; నిశాచర = రాక్షస; వీరులు = బలములు; సైనిక = సైనికుల; అంఘ్రి = పాదములచే; సంక్రమిత = కలిగిన; మహీపరాగములు = ధూళిధూసరితములు; క్రమ్మినన్ = కమ్ముకొనగా; ఉమ్మలికంపు = చిమ్మ; చీకటుల్ = చీకట్లు; తమ = తమ యొక్క; కను = కళ్లు; దోయిన్ = రెంటి; కిన్ = కి; అడ్డముగన్ = అడ్డముగ; తార్కొనినన్ = ముసురుకొనచుండ; చలము = పట్టుదలల; ఏది = పెంచుకొని; పోరిరి = పోరాటముచేసిరి; ఆక్రమిత = ఆక్రమింపబడిన; నిజ = స్వంత; అంతరంగ = మనసులలో; పరిఘట్టిత = ఉద్రేకపరచబడిన; రోష = రోషము యనెడి; మహా = గొప్ప; అగ్ని = అగ్ని యొక్క; పెంపునన్ = అతిశయమువలన.

భావము:

దేవ దానవ వీరులు ఆవేశంతో కన్నులు గానక పోరాడుతూ ఉంటే వారి కాళ్ళ త్రొక్కిళ్ళకు పైకి లేచిన దుమ్ముతో ఆ ప్రదేశమంతా అంధకారంతో నిండిపోయింది. ఆ చీకట్లలో తమకు ఏమీ కనిపించక పోయినా తమ హృదయాలలో చెలరేగిన కోపాగ్ని జ్వాలల బలంతో వారు పట్టు విడువకుండా యుద్ధం చేశారు.

6-368-క.

అతిగళిత రక్తధారా

క్షతములతోఁ గానఁబడిరి సైనికులు మహా

ధృత రోషవహ్ని కీలలు

వితతం బై పెల్లగిల్లి వెడలెడి భంగిన్.

టీకా:

అతి = మిక్కిలిగ; గళిత = కారుతున్న; రక్త = రక్తపు; ధార = ధారల; క్షతముల్ = గాయముల; తోన్ = తోటి; కానబడిరి = కనిపించుతున్నారు; సైనికులు = సైనికులు; మహా = గొప్ప; ఉద్ధతన్ = అతిశయించిన; రోష = రోషము యనెడి; వహ్ని = అగ్ని; కీలలు = మంటలు; వితతంబు = విస్తారించినవి; ఐ = అయ్యి; పెల్లగిల్లి = ఉవ్వెత్తుగ; వెడలెడి = లేస్తున్న; భంగిన్ = విధముగ.

భావము:

మిక్కిలి గాయపడిన వీరుల శరీరాలనుండి పొంగి ప్రవహించే రక్తధారలతో సైనికులు భగభగ మండుతూ ఉవ్వెత్తుగా లేచే కోపాగ్ని జ్వాలల వలె కనిపించారు.

6-369-సీ.

రవణించు శింజినీ టంకార రవములు-

భ్రట సింహనాదంబుఁ బరిధవింప

భీషణోత్తమ హయ హేపావిఘోషంబు-

కరి బృంహితస్ఫూర్తిఁ క్రందుకొలుప

సమర నిశ్శంకాంశ శంఖ నినాదంబు-

నేమి స్వనంబుల నిహ్నావింపఁ

దుములమై చెలఁగెడు దుందుభి ధ్వానంబు-

లట్టహాసంబుల నాక్రమింప

6-369.1-తే.

ఘటిత శస్త్రాస్త్ర నిష్ఠుర ఘట్టనోత్థ

ఖర కరో రోరు విస్ఫులింగంబు లడరి

దివ్య కోటీర మణిఘృణి దిక్కరింప

సమర మొనరించి రసురులు నమరవరులు.

టీకా:

రవణించు = కావించు; శింజినీ = అల్లెతాటి, వింటినారి; టంకార = టం యనెడి; రవములు = శబ్దములు; భట = భటుల యొక్క; సింహనాదంబున్ = అరుపులను; పరిధవింపన్ = అగ్గరించ, పెంపార; భీషణ = భయంకరమైన; ఉత్తమ = ఉత్తమమైన; హయ = గుఱ్ఱముల; హేషా = సకిలింపుల; విఘోషంబున్ = అధికమైన శబ్దములు; కరి = ఏనుగుల; బృంహిత = ఘీంకారముల; స్ఫూర్తిన్ = స్ఫూర్తిని; క్రందుకొలుపన్ = అతిశయించుతుండగ; సమర = రణమున; నిశ్శంకాంశ = అనుమానమేమి లేని; శంఖ = శంఖముల యొక్క; నినాదంబున్ = శబ్దములను; నేమి = రథచక్రముల ఇరుసుల; స్వనంబులన్ = శబ్దములను; నిహ్నావింపన్ = మరుగుపరచుచుండగ; తుములము = దొమ్మి యుద్ధము; ఐ = జరుగ; చెలగెడు = చెలరేగెడు; దుందుభి = యుద్ధభేరీల; ధ్వానంబులు = శబ్దములు; అట్టహాసంబులన్ = సైనికుల భీకరనవ్వులను; ఆక్రమింప = అతిక్రమించుతుండగా;

ఘటిత = పుట్టిన; శస్త్ర = శస్త్రములు; అస్త్ర = అస్త్రములు; నిష్ఠుర = మిక్కిలి గట్టిగ; ఘట్టన = గ్రుద్దుకొనుటచే; ఉత్థ = పుట్టిన; ఖర = వేడివేడి; కరోర = కఠినమైన; ఉరు = విస్తారమైన; విస్ఫులింగంబుల్ = నిప్పురవ్వలు; దివ్య = దేవతల; కోటీర = కిరీటము లందలి; మణి = మణుల;

ఘృణి = కాంతులను; ధిక్కరింపన్ = తిరస్కరించుచుండగ; సమరము = యుద్ధము; ఒనరించిరి = చేసిరి; అసురులున్ = రాక్షసులు; అమరవరులు = శ్రేష్ఠులైన దేవతలు;

భావము:

పెద్దగా ధ్వనించే వీరుల ధనుష్టంకారాలు వారి సింహనాదాలను మించుతుండగా, గుఱ్ఱాల భీషణ హేషారావాలు ఏనుగుల ఘీంకారాలను ఆక్రమిస్తుండగా, విశృంఖలంగా మ్రోగుతున్న శంఖధ్వనాలు రథచక్ర ధ్వనులను క్రిందు చేస్తుండగా, సంకులంగా చెలరేగిన దుందుభి నినాదాలు వీరుల వికటాట్టహాసాలను మరుగు పరుస్తుండగా, శస్త్రాస్త్రాల పరస్పర ఘర్షణ వల్ల ఉద్భవించిన అగ్నికణాల కాంతులు వారి కిరీటాలలోని రత్నాల కాంతులను తిరస్కరిస్తుండగా దేవ దానవులు యుద్ధం చేశారు.

6-370-వ.

ఇట్లు ప్రళయసంరంభ విజృంభిత సముత్తంగ రంగత్తరంగిత భైరవారావ నిష్క్యాత నిష్ఠుర మహార్ణవంబునుం బోలె యుగాంత సంక్రాంత ఝంఝాపవన పరికంపిత దీర్ఘ నిర్ఘాత నిబిడ నిష్ఠుర నీరదంబులుం బోలె, నుభయ సైన్యంబులు గలసి సంకుల సమరంబు సలుపు సమయంబున, యుగాంత కృతాంత సకలప్రాణి సంహార కారణలీలయుం బోలెఁ, బదాతిరాతి మావంత రథిక మహారథిక వీరు లొండురులు చండగతిం గాండంబులు పఱపుచు, గదలం జదుపుచు, గత్తులఁ గత్తళంబులఁ జినుఁగం బొడుచుచు, నడిదంబుల నఱకుచు, గుంతలంబులం గ్రుచ్చుచు, గుఠారంబుల వ్రచ్చుచు, ముసలంబుల మోఁదుచు, ముద్గరంబులం బాఁదుచు, జక్రంబులం ద్రుంచుచు, సబళంబుల నొంచుచు, చురియల మెఱుముచు, శూలంబులఁ దుఱుముచు, వాజల కుఱికియు, వాలంబుల నఱికియు, దొడలు తుండించియు, దొండంబులు ఖండించియు, మెడ లెడయించియు, మెదళ్ళు గెడయించియు, నములు ద్రుంచియు, నాసికలు ద్రైంచియు, బదంబుల విఱిచియు, బార్శ్వంబులం జఱిచియు, గజంబులఁ బఱిపియు, గాత్రంబుల మఱిపియు, గుంభంబులఁ బగిలించియు, గొమ్ములఁ బెకలించియు, హస్తంబులఁ దుండించియు, నంగంబులఁ జించియు, రథంబుల చలియించియు, రథికుల బొలియించియు, సారథుల జంపియు, సైన్యవంబులఁ దంపియు, శిరంబు నొగిలించియు, సీసకంబు లగిలించియు, ఛత్రంబుల నుఱుమాడియు, జామరంబులం దునుమాడియు, సైన్యంబులఁ జిదిపియు, సాహసుల

మెదిపియు, నడుములు ద్రుంచియు, మఱియును బరస్పర గుణవిచ్ఛేదనంబున, నన్యోన్య కోదండ
ఖండన పటుత్వంబు నుభయ సైంధవ ధ్వజ సారథి రథిక రథ వికలనంబును, నొండొరుల పాద
జాను జంఘా హస్త మస్తక నిర్దళనంబును, రక్త మాంస మేదః పంకసంకలిత
సమరాంగణంబునునై యతి ఘోర భంగిం బెనంగి; రప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; ప్రళయ = ప్రళయకాలపు; సంరంభ = ఆటోపముతో; విజృంభిత =
విజృంభిస్తున్న; సముత్తుంగ = ఉవ్వెత్తు; తరంగ = అలలచే; తరంగిత = అల్లకల్లోలపు; భైరవ =
భయంకరమైన; ఆరావ = శబ్దములు; నిష్ఠూత = వెలువడుతున్నట్టి; నిష్ఠుర = భీకరమైన;
మహార్ణవంబునున్ = సముద్రమును; పోలెన్ = వలె; యుగ = యుగము; అంత = అంత్యకాలమున;
సంక్రాంత = సంక్రమణపు, సంధ్యాకాల; ఝంఝాపవన = ఝంఝుని అతి వేగముగా వీచెడి; పవన
= గాలులచే; పరికంపిత = చలించిపోవు; దీర్ఘ = పెద్ద పెద్ద; నిర్ఘాత = పిడుగులచే; నిబిడ = దట్టమైన;
నిష్ఠుర = కఠినమైన; నీరదంబులున్ = మేఘములను; పోలెనున్ = వలె; ఉభయ = రెండు ప్రక్కల;
సైన్యంబులున్ = సైన్యములును; కలసి = కలిసి; సంకుల = దొమ్మి; సమరంబు = యుద్ధము; సలుపు
= చేసిడి; సమయంబున = సమయములో; యుగాంత = యుగము లంతం బగునప్పటి; కృతాంత =
యముని కృతాంతుడు - అంతము చేసిడివాడు, యముడు; సకల = సమస్తమైన; ప్రాణి = ప్రాణుల;
సంహార = సంహరించుట; కారణ = కోసమైన; లీలయున్ = కార్యముల; పోలెన్ = వలె; పదాతి =
కాల్బలము; రాతి = గుఱ్ఱపురౌతులు; మావంత = ఏనుగు మావటీలు; రథిక = రథులు {రథి -
రథముపైనుండి యుద్ధముజేయు వాడు}; మహారథిక = మహారథులు {మహారథి - రథముపైనుండి
పదకొండువేలమందితో యుద్ధము జేయగలవాడు}; వీరులు = వీరులు; ఒండొరులన్ = ఒకరి
నొకరు; చండ = భయంకరముగా; కాండంబులు = బాణములు; పఱపుచు = వేయుచు; గదలన్ =
గదలతో; చదుపుచున్ = నలగగొట్టుతు; కత్తులన్ = కత్తులతో; కత్తళంబులన్ = కవచములను;
చినుగన్ = చిరిగిపోవునట్లు; పొడుచుచున్ = పొడుచుచు; అడిదంబులన్ = ఖడ్గములతో;
నఱకుచున్ = నరకుచు; కుంతలంబులన్ = ఈటిలతో; గ్రుచ్చుచు = పొడుచుచు; కుఠారంబులన్ =
గొడ్డళ్ళతో; వ్రచ్చుచున్ = బద్దలుకొట్టుచు; ముసలంబులన్ = రోకళ్ళతో; మోదుచున్ = మొత్తుచు;
ముద్గరంబులన్ = గుదియలతో, సమ్మెటలతో; బాదుచున్ = బాదుచు; చక్రంబులన్ = చక్రములతో;
తుంచుచున్ = తుంచివేయుచు; సబళంబులన్ = వెడల్పైన ఈటిలతో, సబడి ఆయుధము;

ఒంచుచున్ = వంచుచు; చురియలన్ = సురకత్తులతో; మెఱముచు = పొడిచి తిప్పుచు;
 శూలంబులన్ = శూలములతో; తుఱుముచున్ = తురుముచు; వాజల్ = గుఱ్ఱముల; కున్ = కు;
 ఉఱికియున్ = ఉరుకుచు; వాలంబులన్ = కత్తులతో; నఱికియున్ = నరకుచు; తొడలున్ =
 తొడలను; తుండించియున్ = ఖండించి; తొండంబులున్ = తొండములను; ఖండించియున్ =
 ఖండించి; మెడలున్ = కంఠములను; ఎడయించియున్ = విరిచేసి; మెదళ్ళు = మెదళ్ళను;
 గెడయించియున్ = కెలికుచు; నడుములున్ = నడుములను; త్రుంచియున్ = విరగొట్టి; నాసికలు =
 ముక్కులను; త్రించియున్ = కోసి; పదంబులన్ = కాళ్ళను; విఱిచియున్ = విరిచేసి; పార్శ్వంబులన్ =
 పక్కలను; చఱిచియున్ = చరచి; గజంబులన్ = ఏనుగులను; పఱిపియున్ = పారదోలి;
 గాత్రంబులన్ = ఏనుగు కాలి ముందరి పిక్కలను; మఱిపియున్ = మడిచేసి, మాటుపరచి;
 కుంభంబులన్ = ఏనుగు కుంభస్థలములను; పగిలించియున్ = పగులగొట్టి; కొమ్ములన్ = ఏనుగు
 దంతములను; పెకలించియున్ = పీకివేసి; హస్తంబులన్ = తొండములను; తుండించియున్ =
 తునకలుచేసి; అంగంబులన్ = అవయవములను; చించియున్ = చించివేసి; రథంబులన్ =
 రథములను; చలియించియున్ = కుదిపేసి; రథికులన్ = రథములోని వీరులను; పొలియించియున్
 = చంపి; సారథులన్ = రథముల నడపెడివారిని; చంపియున్ = చంపి; సైంధవంబులన్ =
 గుఱ్ఱములను; చంపియున్ = చంపి; శిరంబున్ = తలలు; ఒగిలించియు = పగులగొట్టి;
 సీసకంబులున్ = కిరీటములను; అగిలించియున్ = ఊడగొట్టి; ఛత్రంబులన్ = గొడుగులను;
 ఉఱుమాడియున్ = విరగొట్టి; చామరంబులన్ = చామరములను; తునుమాడియున్ =
 ముక్కులుచేసి; సైన్యంబులున్ = సైనికుల సమూహములను; చిదిపియున్ = చిదిమేసి; సాహసులన్
 = వీరులను; మెదపియున్ = చంపి; నడుములున్ = నడుములను; త్రుంచియున్ = విరిచేసి;
 మఱియున్ = ఇంకను; పరస్పర = ఒకరి కొకరి; గుణ = విల్లుతాడు, అల్లెతాడు; విచ్చేదనంబునన్ =
 తెంపుటలు; అన్యోన్య = ఒకరి దొకరి; కోదండ = విల్లులను; ఖండన = విరగొట్టెడి; పటుత్వంబునన్ =
 గట్టిదనములు; ఉభయ = రెండు; సైంధవ = గుఱ్ఱములను; ధ్వజ = జండాకొయ్యలను; సారథి =
 రథసారథులను; రథిక = రథులను; రథ = రథములను; వికలనంబునన్ = వికలనముచేయుట;
 ఒండొరులన్ = ఒకరి నొకరు; పాద = కాళ్ళు; జాను = మోకాళ్ళు; జంఘ = పిక్కలు; హస్త = చేతులు;
 మస్తక = తలలు; నిర్దళనంబునన్ = తెగొట్టుట; రక్త = రక్తము; మాంస = మాంసపు ముద్దల; మేదస్
 = మెదళ్ళ ముద్దల; పంక = బురదలతో; సంకలిత = కూడిన; సమరాంగణంబును = యుద్ధభూమి; ఐ

= అయ్యి; అతి = మిక్కిలి; ఘోర = ఘోరమైన; భంగిన్ = విధముగ; పెనగిరి = దొమ్మి యుద్ధము చేసిరి; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా రణరంగమంతా పొంగి పొరలే ఉత్తుంగ తరంగాల భీషణ ఘోషలతో భయంకరమైన ప్రళయకాల మహాసముద్రం లాగా హోరెత్తుతున్నది. కల్పాంతకాలంలో విజృంభించి వీస్తున్న పెనుగాడ్పులకు కంపించి పోతూ పిడుగులు వర్షించే కారు మేఘాల వలె ఉభయ సైన్యాలు సంకుల సమరం సాగిస్తున్న ఆ దృశ్యం యుగాంత సమయంలో సమస్త ప్రాణులను సంహరించే యమధర్మరాజు క్రీడా విహారం లాగా ఉన్నది. ఆ యుద్ధభూమిలో కాలిబంట్లు, గుఱ్ఱపు రౌతులు, గజారోహకులు, రథికులు, మహారథికులు ఒకరిపై ఒకరు భయంకరంగా బాణాలను ప్రయోగిస్తూ, గదలతో కొట్టుకొంటూ, కత్తులతో కవచాలు చీలిపోయే విధంగా పొడుచుకొంటూ, ఖడ్గాలతో ఒకరినొకరు అణచివేస్తూ, ఈటెలను గ్రుచ్చుతూ, గొడ్డళ్ళతో నరుకుకుంటూ, రోకళ్ళతో బాదుతూ, ఇనుప గుదియలతో మోదుకుంటూ, చక్రాలను విరిచివేస్తూ, కుంతాలతో బాధిస్తూ, చురకత్తులతో నొప్పిస్తూ, శూలాలతో పొడుస్తూ, గుఱ్ఱాలపైకి ఉరికి తోకలు ఖండిస్తూ, ఏనుగుల మీదికి దూకి తొండాలను నరుకుతూ, మెడలు నరికి, మెదళ్ళు నేల రాల్చి, నడుములు విరుగగొట్టి, ముక్కులు కోసి, కాళ్ళు విరుగగొట్టి, ప్రక్కలు చీల్చి, ఏనుగులను పారద్రోలి, వాటి శరీరాలను చీల్చి, కుంభస్థలాలను పగులగొట్టి, దంతాలను పెకలించి, తొండాలను ముక్కులు చేసి, అవయవాలను చించివేసి, రథాలను కుదిపేసి, రథాలమీది వీరులను సారథులను చంపి, గుఱ్ఱాలను చంపి, తలలు పగులగొట్టి, కిరీటాలను ఎగురగొట్టి, గొడుగులను విరగొట్టి, చామరాలను ముక్కులు చేసి, సైన్యాలను చిదిమివేసి, వీరులను చంపి, నడుములు విరుగగొట్టి, ఒకరి అల్లెత్రాడులను ఒకరు త్రెంచివేసి, ధనుస్సులను విరగొట్టి, ఎదుటి పక్షంవారి గుఱ్ఱాలను, జెండాకొయ్యలను, సారథులను, రథులను, రథాలను ఛిన్నాభిన్నం చేసి, పరస్పరం కాళ్ళు, మోకాళ్ళు, పిక్కలు, చేతులు, తలలు తెగగొడుతూ, రక్తమాంసాల మెదళ్ళ బురదతో కూడిన యుద్ధభూమిలో భయంకరమైన యుద్ధాన్ని చేశారు. అప్పుడు...

సమజయమున్ సమాపజయ సామ్య పరిశ్రమమున్ సమోరు వి

క్రమము సమాస్తశస్త్రబల గర్వము నైకడు ఘోర భంగి నా

నముచి విరోధి సైన్య గణనాథులతోడ నిశాచరేశ్వ రో

త్తములు దురంబుజేసి రోగి ధారోని వృత్తుబలంబు ప్రాపునన్.

టీకా:

సమ = సరిసమానమైన; జయమున్ = గెలుపులు; సమ = సరిసమానమైన; అపజయ = ఓటములు; సామ్య = సమత్వము గల; పరిశ్రమమున్ = కష్టపడుటలు; సమ = సరిసమానమైన; ఉరు = అధికమైన; విక్రమము = పరాక్రమము; సమ = సరిసమానమైన; అస్త్ర = బాణముల; శస్త్ర = ఆయుధముల; బల = సైనికబలము యొక్క; గర్వమున్ = అతిశయమును; ఐ = అయ్యి; కడు = మిక్కిలి; ఘోర = భయంకరమైన; భంగిన్ = విధముగ; ఆ = ఆ; నముచివిరోధి = ఇంద్రుని; సైన్య = సైన్యపు; గణ = సమూహముల; నాథుల్ = నాయకుల; తోడన్ = తోటి; నిశాచర = రాక్షస; ఈశ్వర = ప్రభువులలో; ఉత్తములున్ = శ్రేష్ఠులు; దురంబు = యుద్ధములు; చేసిరి = చేసిరి; ఒగిన్ = పూని; తారోని = తాకి; వృత్తు = వృత్తుని; బలంబున్ = శక్తి; ప్రాపునన్ = చేరుటవలన.

భావము:

దేవ దానవుల సైన్యాలు జయాపజయాలలోను, పోరాడే పరిశ్రమలోను, పరాక్రమంలోను, శస్త్రాస్త్ర సముదాయంలోను, బలగర్వంలోను సరిసమానంగా ఉన్నాయి. ఇంద్రుని సేనానాయకులతో వృత్తాసురుని అండదండలు కలిగిన రాక్షస సైన్యాలు పోరాడసాగాయి.

6-372-వ.

అప్పుడు.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-373-లగ్నా.

మొత్తముగఁ బాటు పెనునెత్తురు మహానదులఁ;

దత్తరముతో నుటికి కుత్తుకలు మోవం

జిత్తముల నుబ్బి వెస నెత్తుకొను భూతముల;

నత్తుకొని శాకినులు జొత్తిలుచు మాంసం

బుత్తలముతో మెసఁగి నృత్తములు జేయు మద;

మత్తఘన థాకినులు వృత్తగతిఁ బ్రేవుల్

బిత్తరములం దిగిచి మెత్తమెదడుల్ మొనసి;

గుత్తగొనుచుండ భయవృత్తిఁగల నొప్పెన్.

టీకా:

మొత్తముగన్ = అధికముగ; పాటు = పారెడి; పెను = పెద్ద; నెత్తురు = రక్తపు; మహా = గొప్ప; నదులన్ = నదులందు; తత్తరము = సంభ్రమము; తోన్ = తో; ఉటికి = దూకి; కుత్తుకలుమోవన్ = పీకలదాకా; చిత్తములన్ = మనసులలో; ఉబ్బి = సంతోషించి; వెసనెత్తుకొను = వేగిరించెడి; భూతములన్ = భూతములను; అత్తుకొని = అంటుకొని; శాకినులున్ = ఒకరకము భూతములు; జొత్తిలుచున్ = రంజిల్లుతూ; మాంసంబున్ = మాంసమును; ఉత్తలము = ఆత్రము; తోన్ = తో; మెసగి = మెక్కి; నృత్తములు = నృత్యములు; చేయు = చేసెడి; మద = మదించిన; మత్త = మత్తెక్కిన; థాకినులున్ = ఒకరకపు భూతములు; వృత్తగతిన్ = గుండ్రముగ తిరుగుటలు; ప్రేవుల్ = పేగులను; బిత్తరములన్ = తొట్టుపాటులతో; తిగిచి = లాగుతూ; మెత్త = మెత్తటి; మెదడుల్ = మెదళ్ళను; మొనసి = పూని; గుత్తన్ = మొత్తముగ; కొనుచుండన్ = తినుచుండగ; భయవృత్తన్ = భీకరముగ; కలను = యుద్ధము; ఒప్పెన్ = ఒప్పియుండెను.

భావము:

రణరంగమంతా రక్తపుటీరులు ప్రవహించాయి. పెనుభూతాలు కుత్తుకలోతు నెత్తురు ప్రవాహాలలో
దుమికి విచ్చలవిడిగా విహరింపసాగాయి. శాకినులు మాంసపు కండలను కడుపునిండా
భుజిస్తూ నృత్యం చేశాయి. మదంతో మైమరచిన డాకినులు ప్రేవుల దండలను మెడలనిండా
ధరించి మెత్తని మెదళ్ళను తింటూ మిక్కిలి భయంకరంగా గంతులు వేశాయి.

6-374-వ.

ఇట్లు దేవదానవులు నర్మదాతీరంబునఁ గృతయుగంబునం దలపడి త్రేతాయుగంబు చొచ్చునంత
కాలంబుఁ బోరు దారుణంబుగాఁ జేయు చుండ; నంత వృత్రాసురు భుజబలంబు పెంపునఁ
దెంపుచేసి కంపిం పక నిలింపులపై రక్కసులు గుంపులై పెంపు చూపి మహా వృక్ష పాషాణ
గిరిశిఖరంబులు వర్షించిన.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; దేవ = దేవతలు; దానవులున్ = రాక్షసులు; నర్మదా = నర్మద యొక్క;
తీరంబునన్ = ఒడ్డున; కృతయుగంబునన్ = కృతయుగములో; తలపడి = మొదలు పెట్టి;
త్రేతాయుగంబున్ = త్రేతాయుగము; చొచ్చు = ప్రవేశించెడి; అంత = అంత; కాలంబున్ = కాలమును;
పోరు = యుద్ధము; దారుణంబుగా = భయంకరముగా; చేయుచుండన్ = చేయుచుండగా; అంత =
అంతట; వృత్ర = వృత్రుడు యనెడి; అసురు = రాక్షసుని; భుజబలంబు = బాహుబలము యొక్క;
పెంపునన్ = అతిశయమువలన; తెంపుచేసి = తెగించి; కంపింపక = భయపడక; నిలింపుల్ =
దేవతలు; పై = మీద; రక్కసులు = రాక్షసులు; గుంపులై = గుంపులుకట్టి; పెంపున్ = అతిశయమును;
చూపి = చూపి; మహా = పెద్దపెద్ద; వృక్ష = చెట్లు; పాషాణ = బండరాళ్లు; గిరిశిఖరంబులున్ =
కొండశిఖరములు; వర్షించినన్ = వర్షమువలె వేయగా.

భావము:

ఈ విధంగా దేవతలు, రాక్షసులు నర్మదానది ఒడ్డున కృతయుగంలో ప్రారంభించి యుద్ధం
చేస్తుండగా త్రేతాయుగం ప్రారంభమైనది. అప్పుడు వృత్రాసురుని బాహుబలంతో పెంపొందిన

రాక్షసులు గుంపులుగా తెగించి, చలించకుండా దేవతల మీద పెద్ద పెద్ద వృక్షాలను, బండలను, కొండ శిఖరాలను కురిపించారు.

6-375-మ.

గిరి పాషాణ మహీజముల్ గుఱియఁగా గీర్వాణులన్నింటి ని
ఘ్నర నారాచపరంపరల్ పఱపుచున్ జూర్ణంబుఁ గావింప ని
ర్భర లీలం దమచేయు సత్త్వములు దోర్భంగంబు లైపోవఁగాఁ
దెరలన్ రాక్షస యోధవీరుల మదోద్రేకంబు సంఛిన్నమై.

టీకా:

గిరి = కొండశిఖరములు; పాషాణ = బండరాళ్లు; మహీజముల్ = చెట్లు; కుఱియఁగా = వానజల్లులా పడగా; గీర్వాణులు = దేవతలు; అన్నింటిన్ = అన్నిటిని; నిఘ్నర = కఠినమైన; నారాచ = ఇనుప బాణముల (నారసము లేదా నారాచము అనగా అమ్మ, బాణము. అచ్చ యినుప బాణము, కృష్ణలోహ బాణము. నల్లని ఇనుప అమ్మ, నరుల ప్రాణములను హరించును కనుక నారసము); పరంపరలన్ = వరుసలను; పఱపుచు = వేయుచూ; చూర్ణంబున్ = నుజ్జనుజ్జగా; కావింపన్ = చేయగ; నిర్భర = భరింపలేని; లీలన్ = విధముగ; తమ = తాము; చేయు = చేసిడి; సత్త్వముల్ = ప్రయత్నములు; దోర్భంగంబులు = భుజబలములు విఫల మగుట; ఐపోవగాన్ = అయిపోగా; తెరలన్ = తొలగిపోయెను; రాక్షస = రాక్షసుల; యోధవీరుల = యుద్ధవీరుల; మద = మదము యొక్క; ఉద్రేకంబు = ఉద్రేకము; సంఛిన్నము = ముక్కలైపోయినది; ఐ = అయ్యి.

భావము:

దానవులు కొండలను, బండలను, చెట్లను తమమీద కురిపిస్తూ ఉండగా దేవతలు నిశితమైన బాణాలను ప్రయోగించి వాటిని ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించారు. ఈ విధంగా తమ బల ప్రయోగాలు విఫలం కావడంతో దానవవీరులు మదోద్రేకంతో మరింత చెలరేగారు.

6-376-క.

ప్రచురముగ రాక్షసావళి

ఖచరులపై నేయు నిబిడకాండావళి దు

ర్వచనుఁ డెడ నాడు మాటలు

సుచరిత్రుని యందుఁ బోలెఁ జొరవయ్యె నృపా!

టీకా:

ప్రచురముగన్ = అధికముగా; రాక్షస = రాక్షసుల; ఆవళి = సమూహములు; ఖచరుల్ = దేవతల;
పైన్ = మీద; ఏయు = వేసెడి; నిబిడ = దట్టమైన; కాండ = బాణముల; ఆవళి = సమూహములు;
దుర్వచనుడు = చెడు మాట్లాడెడివాడు; ఎడన్ = వ్యతిరేకముగ; ఆడు = పలికెడి; మాటలు =
మాటలు; సుచరిత్రుని = వంచివర్తన గలవాని; అందున్ = ఎడల; పోలెన్ = వలె; చొరవు =
ప్రవేశింపనివి; అయ్యెన్ = అయినవి; నృపా = రాజా {నృపుడు - నృ (నరులకు) అధిపుడు, రాజు}.

భావము:

రాజా! రాక్షసులు దేవతలపై ఎడతెరపి లేకుండా కురిపించిన బాణాలు సజ్జనుల విషయంలో
దుర్జనుల దూషణల వలె వృథా అయిపోయాయి.

6-377-వ.

అప్పుడు.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-378-వన.

అంత సురలేయు నిబిడాస్త్రములపాలై
పంతములు దక్కి హత పౌరుషముతో ని
శ్చింతగతి రక్కసులు సిగ్గుడిగి భూమిం
గంతుగొని పాటి రపకారపరు లార్వన్.

టీకా:

అంతన్ = అంతట; సురలు = దేవతలు; ఏయు = వేసెడి; నిబిడ = దట్టమైన; అస్త్రముల =
బాణములకు; పాలు = తగిలినవారు; ఐ = అయ్యి; పంతములు = పట్టుదలలు; తక్కి = తగ్గి; హత =
పోయిన; పౌరుషము = పౌరుషము; తోన్ = తో; నిశ్చింత = నిశ్చేష్టుల; గతిన్ = వలె; రక్కసులు =
రాక్షసులు; సిగ్గు = సిగ్గు; ఉడిగి = విడిచి; భూమిన్ = యుద్ధభూమిని; గంతుగొని = దాటివేసి; పాటిరి
= పారిపోయిరి; అపకారులు = శత్రువులు; అర్వన్ = అరచుచుండగ.

భావము:

దేవతలు నిర్విరామంగా శస్త్రాస్త్రాలు గుప్పించగా రాక్షసులు తట్టుకోలేక పంతాలు, పౌరుషాలు
వదలి సిగ్గు విడిచి తోకలు ముడిచి పరాజితులై పారిపోయారు. వారిని చూసి దేవతలు
అవహేళనగా కేకలు వేశారు.

6-379-క.

కొండలఁ బోలెడు రక్కసు
ఱొండొరులం గడవఁ బాటి రుక్కటి పటు కో
దండముఖ సాధనంబులు
భండనమున వైచి దివిజపతు లార్వంగన్.

టీకా:

కొండలన్ = పర్వతాలను; పోలెడు = వంటి; రక్కసులు = రాక్షసులు; ఒండొరులన్ = ఒకరినొకరు;
కడవన్ = దాటుకొంటు; పాటిరి = పారిపోయిరి; ఉక్కు = స్థైర్యము, బలము; అటి = నశించి; పటు =

బలిష్ఠమైన; కోదండ = విల్లులు; ముఖ = మొదలగు; సాధనంబులు = ఆయుధములు;
భండనమునన్ = యుద్ధభూమిలో; వైచి = పారవేసి; దివిజ = దేవతా; పతులు = నాయకులు;
ఆర్ఘంగన్ = అరచుచుండగ.

భావము:

కొండల వంటి ఉద్ధండులైన రాక్షసులు పౌరుషం కోల్పోయి ధనుర్బాణాలు విడిచి యుద్ధరంగం నుండి పారిపోవటం చూసి దేవతలు వేళాకోళం చేస్తూ పెద్దగా అట్టహాసాలు చేశారు.

6-380-వ.

ఇట్లు సమరతలంబువాసి తన ప్రాపుమాసి, తీసిపఱచుచుండు దండనాయకులం జూచి,
యకుటిలమతిం బకపక నగి వృత్రాసురుం, డిట్లనియె

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; సమరతలంబున్ = యుద్ధభూమిని; వాసి = విడిచిపెట్టి; తన = తన యొక్క;
ప్రాపున్ = ప్రాపకము, పొందును; మాసి = వదలి; తీసి = వేసి; పఱచుచుండు = పారిపోవు;
దండనాయకులన్ = సేనానాయకులను; చూచి = చూసి; అకుటిల = స్వచ్ఛమైన; మతిన్ =
మనసుతో; పకపక = పకపకమని; నగి = నవ్వి; వృత్ర = వృత్రుడు యనెడి; అసురుండు = రాక్షసుడు;
ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా తన అధీనంలోని దానవ సేనానాయకులు రణరంగాన్ని విడిచి పారిపోవటం చూచి
వృత్రాసురుడు పకపక నవ్వి ఇలా అన్నాడు.

6-381-ఉ.

"క్షుల్లకవృత్తి మీ కగునె? శూరుల కిమ్మెయిఁ గిర్తి భోగముల్

గొల్లగఁ జేయు చావు మదిఁ గోరినవారల కైనఁ గల్గునే?

తల్లడ మంది యీ సమరధర్మము మాని తలంగఁ బాడియే?

మల్లుడు దుర్దమప్రథనమత్తుడు వృత్తుని పాటిఱుంగరే?

టీకా:

క్షుల్లక = నీచపు; వృత్తి = ప్రవర్తన; మీ = మీ; కున్ = కు; అగునె = తగునా ఏమి; శూరుల్ = వీరుల; కిన్ = కి; ఈ = ఈ; మెయిన్ = విధమైన; కీర్తి = యశస్సులు; భోగముల్ = భోగములు; కొల్లగజేయు = పోవునట్లుచేసెడి; చావు = మరణము; మదిన్ = మనసున; కోరిన = కోరెడి; వారల్ = వారి; కైనన్ = కైనప్పటికిని; కల్గునే = లభించునే; తల్లడము = తల్లడిల్లి; అంది = చెంది; ఈ = ఈ; సమర = యుద్ధ; ధర్మమున్ = ధర్మమును; మాని = వదలి; తలంగన్ = తొలగిపోవుట; పాడియె = యుక్తమైనదా ఏమి; మల్లుడు = మల్లయోధుడు; దుర్దమ = దమింపరాని; ప్రథన = యుద్ధము చేయుట యందు; మత్తుడు = మదించినవాడు, అతి ఆసక్తి గల వాడు; వృత్తుని = వృత్తుని యొక్క; పాటు = సామర్థ్యము; ఎఱుంగరే = తెలియరా ఏమి.

భావము:

"వీరాధివీరులైన మీరు ఈ విధంగా పారిపోవటం నీచమైన కార్యం. ఇది మీకు తగని పని. కీర్తిని, సుఖాలను కొల్లలుగా ఇచ్చే ఇటువంటి వీరమరణం ధీరులకు మాత్రమే లభిస్తుంది. కోరుకున్న వారి కందరికీ ప్రాప్తిస్తుందా? యుద్ధధర్మాన్ని వదలి ఇలా పిరికిపందలై రణరంగం నుండి పారిపోవడం న్యాయమా? యుద్ధరంగంలో సాటిలేని మేటి వీరుడనైన ఈ వృత్తుని శక్తి సామర్థ్యాలు మీకు తెలియదా?

6-382-క.

చావు ధ్రువమైన ప్రాణికిఁ

జావులు రెం డరసికొనుఁడు సమరమునందున్

భావింప యోగమందును

జావంగా లేని చెడుగుచావుం జావే?"

టీకా:

చావు = మరణము; ధ్రువము = తప్పనిది; ఐన = అయినట్టి; ప్రాణి = జీవి; కిన్ = కి; చావులు = మరణములు; రెండు = రెండు (2); అరసికొనుడు = తెలిసికొనుడు; సమరమున్ = యుద్ధము; అందున్ = లోను; భావింపన్ = తరచిచూసిన; యోగము = యోగ మార్గము; అందునున్ = లోను; చావంగన్ = మరణించ; లేని = లేనట్టి; చెడుగు = చెడ్డ; చావున్ = చావు కూడ; చావే = ఒక చావా ఏమి.

భావము:

మరణం స్థిరమైన ప్రాణికి రెండు విధాలైన చావులే ఉత్తమమైనవి. రణరంగంలోను, యోగమార్గంలోను కాక మరొక విధంగా చావడం నీచమైనది".

6-383-వ.

అని వాసుదేవ తేజోవిశేష విశేషితులై దవానలకీలలం బోలె వెలుంగుచు వెఱచి వెన్నిచ్చి పాటెడు నసురుల వెనుకొని తఱుము సురవీరులం జూచి హంకరించి స్వర్గానుభవంబున నిచ్చలేకుండె నేని మదవలోకన స్పర్శన మాత్రంబు ముందర నిలుతురు గాక; యని యేచి కల్పాంతానల్ప ఘనఘనాటోపంబునుం బోలెఁ గఠోరకంఠ హంకార తర్జనంబులన్ గర్జిల్లుచుఁ బ్రళయకాల పవన పరిభావిత మహాశిఖిశిఖావళులఁ దృణీకరించు కుటిలావలోకనంబుల నాలోకించుచుం, గాల పరిపక్వ లీలాలోలుండయిన శూలి పోలిక నాభీలమూర్తి యై సకల జీవభార భరణ దుర్భర భగ్న బ్రహ్మాండ మహాధ్వానంబు భంగి నాస్పృశించిన.

టీకా:

అని = అని; వాసుదేవ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; తేజస్ = తేజస్సుయొక్క; విశేష = విశిష్టతవలన; విశేషితులు = అతిశయించినవారు; ఐ = అయ్యి; దవానల = అగ్ని; కీలలన్ = మంటల; పోలెన్ = వలె; వెలుంగుచున్ = ప్రకాశించుతు; వెఱచి = భయపడి; వెన్నిచ్చి = వెనుతిరిగి; పాటెడున్ = పారిపోవుచున్న; అసురులన్ = రాక్షసులను; వెనుకొని = వెన్నంటి; తఱుము = తరుముతున్న; సుర = దేవతా; వీరులన్ = వీరులను; చూచి = చూసి; హంకరించి = అట్టహాసముచేసి; స్వర్గ =

స్వర్గసుఖములను; అనుభవంబునన్ = అనుభవించుట యందు; ఇచ్చ = కోరిక; లేకుండెనేని = లేకపోయినచో; మత్ = నా యొక్క; అవలోకన = చూచుట; స్పర్శన = తాకుట; మాత్రంబు = మాత్రపు సమయము; ముందరన్ = ఎదుట; నిలుతురుగాక = నిలబడండి; అని = అని; ఏచి = విజృంభించి; కల్పాంత = ప్రళయకాలపు; అనల్ప = పెద్దవైనట్టి; ఘన = మేఘముల; ఘనాటోపంబునున్ = ఉరుముల; పోలెన్ = వంటి; కఠోర = కఠినమైన; కంఠ = గొంతు; హంకార = హంకారములు; తర్జనంబులన్ = బెదిరించుటలతో {తర్జనము - తర్జని (చూపుడువేలు) చూపి బెదిరించుట}; గర్జిల్లుచున్ = గర్జించుచు; ప్రళయకాల = ప్రళయకాలపు; పవన = వాయువులచే; పరిభావిత = రగులుతున్న; మహా = గొప్ప; శిఖి = అగ్ని; శిఖా = మంటల; ఆవళులన్ = సమూహములను; తృణీకరించి = తిరస్కరించెడి; కుటీల = వంకర; అవలోకనంబులన్ = చూపులతో; ఆలోకించుచున్ = చూచుచు; కాల = కాలము; పరిపక్వ = పరిపక్వము యగుట యనెడి; లీలన్ = క్రీడ యందు; ఆలోలుండు = ఆసక్తి గలవాడు; అయిన = ఐనట్టి; శూలి = శంకరుని; పోలికన్ = వంటి; ఆభీల = భయంకరమైన; మూర్తిన్ = స్వరూపము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; జీవ = ప్రాణుల; భార = బరువు; భరణ = భరించుటను; దుర్భర = భరింపలేక; భగ్న = పగిలిన; బ్రహ్మాండ = బ్రహ్మాండము యొక్క; మహా = గొప్ప; ధ్వానంబు = శబ్దము; భంగిన్ = వలె; ఆస్ఫోటించినన్ = భుజము చరచగ.

భావము:

అని చెప్పి వాసుదేవుని తేజోవిశేషం వల్ల దావాగ్ని జ్వాలలవలె వెలుగుతూ రాక్షస సైనికుల వెంటబడి తరుముతున్న అమర వీరులను చూచి వృత్రాసురుడు హంకరించి "స్వర్గ సుఖాలను ఇంకా అనుభవించాలనే కోరిక లేనివాళ్ళైతే నా కళ్ళముందు నిలబడండి" అని విజృంభించి కల్పాంత కాలపు కాలమేఘం వలె గంభీర కంఠస్వరంతో కఠోరంగా గర్జిస్తూ బెదిరిస్తూ, ప్రళయకాలపు వాయువువల్ల ఎగసిపడే అగ్నికీలలను తిరస్కరించే కఠిన వీక్షణాలను ప్రసరింపజేస్తూ లయకాల మహారుద్రుని వలె రౌద్రాకారం ధరించి మహోద్రేకంతో బ్రహ్మాండ భాండం బ్రద్ధలయ్యే విధంగా భుజాలను చరిచాడు. అప్పుడు...

6-384-ఉ.

కూడె జగంబు లన్నియును; **రుంకిరి** సూర్య సుధాంశు; లద్రు లూ

టూడె; నభస్థలం బగిలె; **నంబు**ధు లింకె; నుడుగ్రహళి ప

ట్టాడె; వడిం దిశల్ పగిలె; **నుర్వర** క్రుంగె; నజాండభాండ మ

ల్లాడె; విధాత బెగ్గడిలె; **నార్చు**చు వృత్తుడు బొబ్బపెట్టినన్.

టీకా:

కూడెన్ = కలసిపోయినవి; జగంబులు = లోకములు; అన్నియున్ = సర్వము; క్రుంకిరి = కూలిరి;
సూర్య = సూర్యుడు; సుధాంశులు = చంద్రులు {సుధాంశుడు - సుధ (అమృతము) అంశుడు
(అంశగా గలవాడు), చంద్రుడు}; అద్రులు = పర్వతములు; ఊటాడెన్ = ఊగిపోయెను; నభస్థలంబు
= ఆకాశము; పగిలెన్ = పగిలిపోయెను; అంబుధులు = సముద్రములు {అంబుధి - అంబు (నీటికి)
నిధి, సముద్రము}; ఇంకెన్ = ఇంకిపోయెను; గ్రహ = గ్రహముల; ఆళి = సమూహముల; పట్టు = పట్టు;
ఊడెన్ = జారెను; వడిన్ = వేగముగ; దిశల్ = దిక్కులు; పగిలెన్ = పగిలిపోయెను; ఉర్వర = భూమి;
క్రుంగెన్ = కుంగిపోయినది; అంజాండభాండము = బ్రహ్మాండభాండము {అంజాండభాండము - అంజ
(పుట్టుక లేని వాడైన బ్రహ్మ) అండ భాండము, బ్రహ్మాండభాండము}; అల్లాడె = ఊగిసలాడెను;
విధాత = బ్రహ్మదేవుడు; బెగ్గడిలెన్ = భయపడెను; ఆర్చుచున్ = అరచుచు; వృత్తుడు = వృత్తుడు;
బొబ్బ = కేక; పెట్టినన్ = పెట్టగా.

భావము:

వృత్తాసురుడు పెద్దగా బొబ్బ పెట్టగా మహాధ్వనికి లోకాలు చీకాకు పడ్డాయి. సూర్య చంద్రులు
అస్తమించారు. పర్వతాలు ఊగిసలాడాయి. ఆకాశం బ్రద్దలయింది. సముద్రాలు ఇంకిపోయాయి.
నక్షత్రాలు, గ్రహాలు పట్టు తప్పాయి. దిక్కులు పగిలిపోయాయి. భూమి క్రుంగిపోయింది.
బ్రహ్మాండభాండం అల్లాడిపోయింది. బ్రహ్మ తల్లడిల్లాడు.

6-385-లగ్నా.

"**కూలి**రి వియచ్చరలు; **నోలి**రి దిశాధిపులు;-

వ్రాలి రమరవ్రజము; **దూ**లి రురగేంద్రుల్;

ప్రేలిరి మరుత్తు; లేద **జా**లిగొని రాశ్వనులు;-

కాలుడిగి రుద్రు లవ**లీ**ల బడి రార్తిన్;

వేలిరి దినేశ్వరులు; **కీ**లెడలినట్లు సుర;-

జాలములు పెన్నిదుర పాలగుచు ధారా
భీలగతితోడఁ దమ కేలిధనువుల్ విడిచి;-
నేలఁబడి మూర్ఖులను దేలిరి మహాత్మా!"

టీకా:

కూలిరి = పడిపోయిరి; వియచ్చరలు = ఆకాశగమనులు; సోలిరి = నీరసించిరి; దిశాధిపులు =
దిక్పాలకులు {దిక్పాలకులు - అష్టదిక్కులను పాలించువారు}; వ్రాలిరి = పడిపోయిరి; అమర =
దేవతల {అమరులు - మరణములేనివారు, దేవతలు}; వ్రజమున్ = సమూహములు; తూలిరి =
తూలిపోయారు; ఉరగ = సర్ప {ఉరగము - ఉర (వక్షముతో) గము (కదులునది), పాము}; ఇంద్రుల్ =
శ్రేష్ఠులు; ప్రేలిరి = అరచిరి; మరుత్తులున్ = మరుద్దేవతలు; ఎదన్ = హృదయములో; జాలిగొనిరి =
భయపడిరి; అశ్వినులు = అశ్వినీదేవతలు; కాలుడిగి = నడవలేక; రుద్రులు = రుద్రగణములు;
అవలీలల్ = అవలీలగా; పడిరి = పడిపోయారు; ఆర్తిన్ = బాధలలో; వ్రేలిరి = వేళ్ళాడిపోయారు;
దినేశ్వరులు = ఆదిత్యులు; కీలు = శీల; ఎడలిన్ = ఊడిపోయిన; అట్లు = విధముగ; సుర = దేవతల;
జాలములు = సమూహములు; పెన్నిదుర = మరణము; పాలగుచు = పొందుచు; ధారా = ఎడతెగని;
ఆభీల = భయపడిన; గతిన్ = విధము; తోడన్ = తోటి; తమ = తమ యొక్క; కేలి = చేతులలోని;
ధనువుల్ = విల్లులను; విడిచి = వదలి; నేలన్ = నేలమీద; పడి = పడిపోయి; మూర్ఖులనున్ =
మూర్ఖులలో; తేలిరి = తేలిపోయిరి; మహాత్మా = గొప్పవాడా.

భావము:

మహాత్మా! ఆ వృత్రాసురుని పెడబొబ్బకు గంధర్వాదులైన వియచ్చరులు నేల కూలారు. దిక్పతులు
సోలిపోయారు. దేవతల సమూహం వ్రాలిపోయారు. నాగులు తూలిపోయారు. మరుత్తులు
ప్రేలిపోయారు. అశ్వినీ కుమారులు దిగులుపడ్డారు. రుద్రగణాలు కాలు జారి పడ్డారు.
ద్వాదశాదిత్యులు కీలూడి వ్రేలాడ బడ్డారు. సురసైనికులు పెద్ద నిద్దుర ఆవహించినట్లు చేతులలోని
విల్లములను జార విడిచి నేలమీద పడి మూర్ఛిల్లారు.

ఇట్లు కఠోర కంఠనాదం బొనర్చిన నశనిపాతంబునం గూలు ప్రాణిచయంబు భంగి నంగంబు
 లెఱుంగక రణరంగంబునం బడి బిట్టు మూర్ఖుల్లిన, దివిజరాజసైన్యంబుల వృత్రాసురుండు
 సంగరరంగ దుర్దముండై మహీవలయంబు పదాహతంబుల గడగడ వడంక, నిశితశూలంబు గేల
 నంకించుచు, మదించిన భద్రమాతంగంబు కమల వనంబు చొచ్చి, మట్టిమల్లాడు విధంబున
 నిమీలితాక్షుండయి, తన పదతలంబుల రూపంబులు మాయం జమురుచు, వెక్కసంబుగ
 గ్రీడించు వానింగని వజ్ర వజ్రశతోపమ నిష్ఠుర గదాదండం బాభీల భంగిఁ బ్రళయకాల మార్తాండ
 చండపరివేష ప్రేరితంబుగాఁ ద్రిప్పి వైచిన.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; కఠోర = కఠినమైన; కంఠ = గొంతుతో; నాదంబు = అరుపు; ఒనర్చిన =
 అరవగా; అశని = పిడుగు; పాతంబునన్ = పడుటవలన; కూలు = చనిపోయెడి; ప్రాణి = జీవి;
 చయంబున్ = కోటి; భంగిన్ = వలె; అంగంబులు = అవయవములుపై; ఎఱుంగక = తెలివి
 లేకుండగ; రణరంగంబునన్ = యుద్ధభూమి యందు; పడి = పడిపోయి; బిట్టు = మిక్కిలిగ;
 మూర్ఖుల్లిన = మూర్ఖుపోయిన; దివిజరాజ = దేవేంద్రుని (దివిజరాజ - దివి (స్వర్గమున) జులు
 (చెందినవారు) దేవతలు రాజు, ఇంద్రుడు); సైన్యంబులన్ = సైన్యములను; వృత్ర = వృత్రుడు యనెడి;
 అసురుండు = రాక్షసుడు; సంగరరంగ = యుద్ధభూమి యందు; దుర్దముండు =
 జయింపరానివాడు; ఐ = అయ్యి; మహీవలయంబున్ = భూమండలమును; పద = పాదముల;
 హతంబులన్ = తాకిడులచే; గడగడ = గడగడ అని; వడంక = వణకిపోగా; నిశిత = వాడియైన;
 శూలంబున్ = శూలమును; కేలన్ = చేత; అంకించుకొని = పట్టుకొని; మదించిన = మదించిన;
 భద్రమాతంగంబు = భద్రగజము, జాతి ఏనుగు (గజజాతులు - త్రివిధగజములు, 1 భద్రము
 2 మందము 3 వృగము); కమలవనంబు = పద్మముల చెరువు; చొచ్చి = ప్రవేశించి; మట్టిమల్లాడు =
 తొక్కి చిందరవందర చేసెడి; విధంబునన్ = విధముగ; నిమీలిత = అరమూసిన; అక్షుండు =
 కన్నులు గలవాడు; అయి = అయ్యి; తన = తన యొక్క; పదతలంబులన్ = అరికాళ్ళతో;
 రూపంబులన్ = స్వరూపములు; మాయన్ = మాసిపోవునట్లు; చమురుచున్ = చరుచుచు;
 వెక్కసంబుగ = సహింపరానివిధముగ; గ్రీడించు = లీలగాతిరుగు; వానిన్ = వాడిని; కని = చూసి;

వజ్ర = ఇంద్రుడు {వజ్ర - వజ్రాయుధము ధరించువాడు, ఇంద్రుడు}; వజ్ర = వజ్రములు; శత = సూరిటితో (100); ఉపమ = పోల్చదగిన; నిష్ఠుర = కఠినమైన; గదాదండంబున్ = గదాయుధముతో; ఆభీల = భయంకరమైన; భంగిన్ = విధముగ; ప్రళయకాల = ప్రళయకాలపు; మార్తాండ = సూర్యుని; చండ = తీవ్రమైన; పరివేష = సూర్యునిచుట్టుకట్టడి గుడిచే; ప్రేరితంబుగ = ప్రేరేపింపబడినట్లుగ; త్రిప్పి = గుండ్రముగతిప్పి; వైచినన్ = విసరగా.

భావము:

ఈ విధంగా కర్ణకఠోరంగా వృత్రాసురుడు పెడబొబ్బ పెట్టగా విని దేవేంద్రుని సైన్యాలు పిడుగుపాటుకు నేల కూలిన ప్రాణిసమూహం వలె ఒడలు తెలియక యుద్ధరంగంలో పడి మూర్ఛిల్లాయి. సాటిలేని సమర వీరుడైన వృత్రుడు చేతిలో శూలాన్ని ధరించి మదపుటేనుగు కమలవనంలోకి ప్రవేశించినట్లు కన్నులు మూసుకొని కదనభూమిలో తిరుగుతూ ఉండగా అతని పాదాల క్రింద పడి దేవతల దేహాలు నలిగిపోసాగాయి. ఈ విధంగా విశృంఖలంగా విహరిస్తున్న ఆ వీరుణ్ణి చూచి ఇంద్రుడు వంద వజ్రాయుధాల శక్తి కలిగిన తన గదాదండాన్ని గ్రహణకాలంలో సూర్యుని చుట్టూ వరదగూడు కట్టినట్లు గిరగిర త్రిప్పి వానిపై విసరివేయగా...

6-387-మ.

అది మింటం బెనుమంట లంటఁ బఱపై యాభీల వేగంబునం
గదియన్ వచ్చిన లీల వామకర సంక్రాంతంబు గావించి, బె
ట్టిదుండై చేరి సురారి దానిఁ గొని కాఠిన్యోరు పాతంబులం
జదియన్ మోఁదె గజేంద్ర మస్తకము నుత్సాహైక సాహాయ్యుడై.

టీకా:

అది = అది; మింటన్ = ఆకశము నందు; పెను = పెద్ద పెద్ద; మంటలు = మంటలు; అంటన్ = అంటుకొగా; పఱపు = మిక్కిలి విస్తారము గలది; ఐ = అయ్యి; ఆభీల = భయంకరమైన; వేగంబునన్ = వడితో; కదియన్ = చేరుటకు; వచ్చిన = రాగా; లీలన్ = క్రీడవలె; వామ = ఎడమ; కర = చేతి; సంక్రాంతంబున్ = ప్రవేశించినదిగ; కావించి = చేసి; బెట్టిదుడు = ఉద్ధతుడు; ఐ = అయ్యి; చేరి = చేరి; సురారి = రాక్షసుడు {సురారి - సుర (దేవతలకి) అరి (శత్రువు), రాక్షసుడు}; దానిన్ = దానిని; కొని =

తీసుకొని; కారిన్య = కరినమైన; ఉరు = పెద్ద; పాతంబులన్ = దెబ్బలతో; చదియన్ = చరచి; మోదెన్
= గట్టిగ కొట్టెను; గజేంద్ర = ఐరావతము (గజేంద్రము - గజము (ఏనుగు)లలో ఇంద్రము
(శ్రేష్ఠమైనది), ఐరావతము); మస్తకమునన్ = తలను; ఉత్సాహ = ఉత్సాహము; ఏక = మాత్రమే;
సాహాయ్యుడు = సహాయముగ గలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

ఆ ఇంద్రుని గదాదండం ఆకాశమంతా పెనుమంటలను క్రక్కుతూ మహావేగంతో వచ్చి
వృత్రాసురుని తాకగా వాడు దానిని ఎడమ చేతితో అవలీలగా పట్టుకొని ఇంద్రుని వాహనమైన
ఐరావతం కుంభస్థలం మీద గట్టిగా ఒక్క పెట్టు పెట్టాడు.

6-388-ఆ.

అగ్రజంబు గులిశహతిఁ గూలు కులమహీ

ధ్రంబుఁ బోలె రక్తధార లురల

మస్తకంబు పగిలి మదమఱి జిరజిరఁ

దిరిగి భీతితోడఁ దెరలి పఱచె.

టీకా:

ఆ = ఆ; గజంబున్ = ఏనుగు; కులిశ = వజ్రాయుధము యొక్క; హతిన్ = దెబ్బకు; కూలు =
కూలిపోయెడి; కులమహీధ్రంబు = కులపర్వతముల; పోలెన్ = వలె; రక్త = రక్తపు; ధారలు = ధారలు;
ఉరల = కారుతుండగ; మస్తకంబు = తలకాయ; పగిలి = పగిలిపోయి; మదము = మదము; ఆఱి =
పోయి; జిరజిరన్ = జిరజిర అని; తిరిగి = గుండ్రముగ తిరిగి; భీతి = భయము; తోడన్ = తోటి; తెరలి
= కళవెళపడి; పఱచె = పారిపోయెను.

భావము:

ఆ దెబ్బకు ఐరావతం వజ్రాయుధం దెబ్బ తిన్న పర్వతం వలె తల బ్రద్దలై నెత్తురు చిమ్మగా తల్లడిల్లి
గిరగిర తిరిగి భయంతో పరుగు తీసింది.

6-389-ఉత్సా.

గజము దెరలి దాని కొఱలి కంప మొంది పాఱగా
భజన నిండుఁ డంకుశమునఁ బట్టి బిట్టు నిల్పుచున్
నిజసుధారసైకపాన నిర్ణయార్థ కరమునన్
ఋజత మీఱ నిమిఱె నదియు రీతి మెఱసి క్రమ్మఱన్.

టీకా:

గజము = ఏనుగు; తెరలి = కళవళపడి; దాని = ఆ దెబ్బ; కి = కి; ఒఱలి = దెబ్బతిని; కంపము = ఒణుకు; ఒంది = పొంది; పారగా = పారిపోతుండగా; భజనన్ = ఓదార్పుగ; ఇందుడు = ఇందుడు; అంకుశమునన్ = అంకుశమును {అంకుశము - ఏనుగులను నడపుటకైన చిన్నగునపము వంటి సాధనము}; పట్టి = పట్టుకొని; బిట్టు = గట్టిగ; నిల్పుచున్ = నిలబెట్టుచు; నిజ = స్వంత; సుధారస = అమృతమును; ఏక = మఖ్యముగ; పాన = తాగుటకు; నిర్ణయార్థ = నిర్ణయింపబడిన; కరమునన్ = చేతితో; ఋజతన్ = చక్కదనము; మీఱన్ = అతిశయించగ; నిమిఱెన్ = నిమిరెను; అదియున్ = అదికూడ; రీతి = ఒడుపు; మెఱసి = సాధించి; క్రమ్మఱన్ = మరల.

భావము:

ఈ విధంగా దెబ్బతిని బెదరి గుండె చెదరి పారిపోతున్న ఐరావతాన్ని ఇందుడు అంకుశంతో అదుపులోకి తెచ్చి అమృతరసాన్ని ఆస్వాదించే తన చల్లని చేతితో దానిని మెల్లగా నిమిరాడు.

6-390-వ.

ఇవ్విధంబున నైరావతంబును సేదదేర్చుచు, నెదురనిలుచున్న భిదురపాణింగని, తోఁబుట్టువుఁ జంపిన తెంపుఁ దలంచి, మోహశోకంబున విపర్యాసంబుగా నవ్వుచు నాహవకామ్యార్థి యై వృత్రం డిట్లనియె.

టీకా:

ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధముగ; ఐరావతంబునున్ = ఐరావతమును; సేదదేర్చుచున్ = ఓదార్చుచు; ఎదురు = ఎదురుగ; నిలుచున్న = నిలబడిన; భిదురపాణిన్ = ఇంద్రుని భిదురపాణి - భిదురము (వజ్రాయుధము) పాణి (చేతపట్టినవాడు), ఇంద్రుడు; కని = చూసి; తోబుట్టువున్ = సోదరుని (విశ్వరూపుని); చంపిన = సంహరించిన; తెంపున్ = తెంపరిదనమును; తలంచి = తలచుకొని; మోహ = మోహము; శోకంబునన్ = దుఃఖములతో; విపర్యాసంబుగా = వికృతముగా; నవ్వుచున్ = నవ్వుచు; ఆహవ = యుద్ధమును; కామ్య = కార్యమును; అర్థి = కోరెడివాడు; ఐ = అయ్యి; వృత్రుండు = వృత్రుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా ఐరావతాన్ని సేద తీరుస్తూ ఎదుట నిలిచిన ఇంద్రుని చూచి వృత్రాసురుడు తన తోబుట్టువైన విశ్వరూపుని చంపినవాడు వీడే కదా అని పట్టరాని దుఃఖంతో, ఆగ్రహవేశాలతో వికటాట్టహాసం చేస్తూ ఇలా అన్నాడు.

6-391-శా.

"**నాకుం** పెద్దయు నీకు సద్గురువు దీ**న**వ్రాత రక్షున్ శుభా
లోకుం జంపితి విట్లు పాపమతివై **లోభంబుతో** నియ్యెడన్
లోకుల్ నవ్వగ మద్భుజాపటిమకున్ **లో**నైతి వీ శూలమం
దాకంపింపగ నిన్ను గుచ్చి ఋణము**క్తా**త్ముండనై పేర్చెదన్.

టీకా:

నా = నా; కున్ = కంటెను; పెద్దయున్ = పెద్దవాడు; నీ = నీ; కున్ = కు; సత్ = మంచి; గురువు = గురువు; దీన = దీనుల; వ్రాత = సమూహములను; రక్షున్ = కాపాడువానిని; శుభ = శుభకరమైన; ఆలోకున్ = చూపు గలవానిని; చంపితివి = చంపివేసితివి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; పాప = పాపపు; మతిన్ = ఆలోచన గలవాడవు; ఐ = అయ్యి; లోభంబున్ = లోభము; తోన్ = తోటి; ఈ = ఈ; ఎడన్ = సమయమున; లోకుల్ = లోకులు; నవ్వగ = నవ్వగా; మత్ = నా యొక్క; భుజా = బాహు; పటిమ =

బలమున; కున్ = కు; లోనైతివి = ప్రభావమున పడిన వాడివి; ఈ = ఈ; శూలము = శూలము;
అందు = పైని; ఆకంపింపగ = కంపించిపోగా; నిన్ను = నిన్ను; గుచ్చి = గుచ్చి; ఋణ = (భాత్రు)
ఋణమునుండి; ముక్త = విముక్తమైన; ఆత్మండను = ఆత్మ గలవాడను; ఐ = అయ్యి; పేర్చెదన్ =
అతిశయించెదను.

భావము:

"నాకు అన్న, నీకు గురువు, దీనజన రక్షకుడు, అందరికీ మేలు కూర్చే చల్లని చూపులవాడు అయిన
విశ్వరూపుని దుర్బుద్ధితో చంపిన పాపాత్ముడవు నీవు. ఈనాడు ఇక్కడ చేవ దక్కి నా
భుజబలానికి లొంగి నవ్వులపాలైనావు. ఈ నా శూలాన్ని దడదడ కొట్టుకుంటున్న నీ గుండెల్లో
గుచ్చి మా అన్న ఋణం తీర్చుకొంటాను.

6-392-క.

ఎట్టి తులు వయినఁ గానీ

నెట్టన తన బ్రదుకుకొఱకు నీవలె గురువుం

జుట్టమును బుణ్య బ్రాహ్మణుఁ

బట్టి వధింపంగఁ గలఁడె? పశువుం బోలెన్.

టీకా:

ఎట్టి = ఎటువంటి; తులువ = తుచ్చుడు; అయినగానిన్ = ఐనప్పటికిని; నెట్టన = తెగించి; తన = తను;
బ్రతుకు = జీవించుట; కొఱకు = కోసము; నీ = నీ; వలె = వలె; గురువున్ = గురువును; చుట్టమునున్
= బంధువును; పుణ్యన్ = పుణ్యాత్ముని; బ్రాహ్మణున్ = బ్రాహ్మణుని; పట్టి = పట్టుకొని; వధింపంగన్ =
సంహరించగ; కలడె = సమర్థుడా ఏమి; పశువున్ = పశువు; పోలెన్ = వలె.

భావము:

ఎటువంటి నీచుడైనా బ్రతుకు కోసం నీవలె కుటిల బుద్ధితో గురువును, అందులోను
ఆత్మబంధువును, పుణ్యమూర్తిని, బ్రాహ్మణుని పట్టుకొని పశువును కోసినట్లు గొంతు కోసి
చంపుతాడా?

6-393-చ.

దయయును సత్యమున్ విడిచి ధర్మముమాని యశంబుఁబాసి శ్రీ

జయములఁ బాఱఁదోలి పురుషత్వము గానక లోకనిందితా

హ్వాయుఁ డగువాని చావునకు నార్యులు గుందుదురే? సృగాలముల్

ప్రియమున నంటునే శవముఁ బ్రేలక చేరునె? కంకగృధ్రముల్.

టీకా:

దయయును = దయ; సత్యమున్ = సత్యము; విడిచి = వదలివేసి; ధర్మమున్ = ధర్మవర్తన; మాని =
వదలి; యశంబున్ = ప్రతిష్ఠని; పాసి = దూరమై; శ్రీ = శోభ; జయములన్ = జయకరములను;
పాఱఁదోలి = గెంటిసి; పురుషత్వమున్ = పౌరుషమును; కానక = చూడక; లోకనిందిత =
లోకనిందలకు; ఆహ్వాయుండు = పేరుగాంచిన వాడు; అగు = అయిన; వానిన్ = వాని యొక్క;
చావున్ = మరణమున; కున్ = కు; ఆర్యులు = పూజ్యులు; కుందుదురే = బాధపడతారా ఏమి;
సృగాలముల్ = నక్కలు; ప్రియమునన్ = ఇష్టపడి; అంటునే = ముట్టుకొనునా ఏమి; శవమున్ =
పీనుగను; ప్రేలక = వదరకుండగ; చేరునే = దగ్గరకు వచ్చునా ఏమి; కంక = రాబందులు; గృధ్రముల్
= గద్దలు.

భావము:

దయను, సత్యాన్ని విడిచి, ధర్మాన్ని మాని, కీర్తిని పొగొట్టుకొని, సిరి సంపదలను దూరం చేసుకొని,
పౌరుషాన్ని వదలి లోకం చీవాట్లు పెట్టి పాడు పని చేశావు. ఇటువంటి నీ చావుకు సజ్జనులైన
వారెవరైనా బాధ పడతారా? నీ శవాన్ని నక్కలు కూడా ముట్టుకోవు. కాకులు, గద్దలు సైతం
అంటవు.

6-394-క.

నిక్కమగు పాపములచేఁ

జిక్కితివి నిశాత శూల శిఖరాగ్రమునన్

మక్కించి నీదు మాంసము

నక్కలుఁ గుక్కలును జేరి నమల నొనర్తున్.

టీకా:

నిక్కము = సత్యము; అగు = అయిన; పాపముల్ = పాపముల; చేతన్ = వలన; చిక్కితివి =
దొరకిపోయావు; నిశాత = వాడి యైన; శూల = శూలము; అగ్రమునన్ = మొనతో; మక్కించి = చంపి;
నీదు = నీ యొక్క; మాంసమున్ = మాంసమును; నక్కలున్ = నక్కలు; కుక్కలునున్ = కుక్కలు; చేరి
= కూడి; నమలన్ = తినునట్లు; ఒనర్తున్ = చేసెదను.

భావము:

నిజమైన పాపఫలితంగా నాచేత చిక్కావు. ఈ పదునైన శూలంతో నిన్ను చంపి, నీ మాంసాన్ని
నక్కలు, కుక్కలు తినేటట్లు చేస్తాను.

6-395-ఉ.

దీకొని నీకు నేఁ డిచట దిక్కుని వచ్చినవారు గల్గిరే?

నేకమతిం బిశాచముల కెల్లను దృష్టిగ మన్నిశాత శూ

లైక మహాగ్ని కీలల ననేకవిధంబుల సోమయాజి నై

మేఁకల జేసి వ్రేల్చెద నమేయ మదోద్ధతి వ్రాలి యియ్యనిన్.

టీకా:

దీకొని = ఎదిరించి; నీ = నీ; కున్ = కు; నేడు = ఈ దినమున; ఇచటన్ = ఇక్కడ; దిక్కు = రక్షకుడను;
అని = అని; వచ్చిన = వచ్చెడి; వారు = వారు; కల్గిరే = ఉన్నారా; ఏన్ = నేను; ఏకమతిన్ =
ఏకాగ్రబుద్ధితో; బిశాచముల్ = భూతములలో ఒకరకము; కున్ = కు; ఎల్లనున్ = అన్నిటికి; తృప్తిగన్

= తృప్తి కలుగునట్లు; మత్ = నా యొక్క; నిశాత = వాడియైన; శూల = శూలమునుండి; ఏక = వెలువడిన; మహా = గొప్ప; అగ్ని = నిప్పు; కాలలన్ = మంట లందు; అనేక = అనేకమైన; విధంబులన్ = విధములుగ; సోమయాజిని = యజ్ఞము చేయువానిని; ఐ = అయ్యి; మేకలన్ = యజ్ఞ పశువులనుగా; చేసి = చేసి; వ్రేల్చెదన్ = హోమమున వ్రేల్చెదను; అమేయ = తిరుగులేని; మద = గర్వము యొక్క; ఉద్ధతిన్ = అతిశయముతో; వ్రాలి = ఒరిగి; ఈ = ఈ; అనిన్ = యుద్ధభూమి యందు.

భావము:

నన్నెదిరించి నీకు దిక్కుగా ఉంటానని వచ్చిన వాడెవడైనా ఉన్నాడా? దుర్వారమైన గర్వోద్రేకంతో యుద్ధరంగంలో దూకి నా పదునైన శూలం అంచున భగభగ మండే అగ్నిజ్వాలలలో సోమయాజి మేకలను వేల్చినట్లు నిన్ను వేల్చి పిశాచాల కన్నుంటికి తృప్తిగా విందు చేస్తాను

6-396-క.

కాక ననుఁ గులిశధారల

దీకొని నిర్జింపఁ గలిగి తేనిఁ బ్రభూతో

ద్రేకంబు చేసి శూరుల

ప్రాకట పదపద్మ ధూళి భాగంగగుదున్.

4-396/1-వ.

అని మఱియు వాసుదేవ కృపాలబ్ధదుర్నిరీక్ష్యం డైన వజ్రహస్తనిం గని యిట్లనియె.

- తంజనగరము - తేవప్పెరుమాల్లయ్య వారి ప్రతి

టీకా:

కాక = అలాకాకుండగ; ననున్ = నన్ను; కులిశ = వజ్రము యొక్క; ధారలన్ = పదునులతో; దీకొని = ఎదిర్చి; నిర్జింపన్ = సంహరింప; కలిగితేని = సమర్థుడవైనచో; ప్రభూత = చక్కగా పుట్టిన; ఉద్రేకంబు = ఉద్రేకము; చేసి = వలన; శూరుల = వీరుల; ప్రాకటన్ = ప్రసిద్ధముగ; పద = పాదములు యనెడి; పద్మ = పద్మములు; ధూళిన్ = ధూళిలోని; భాగంగన్ = భాగముగ; అగుదున్ = అవుతాను.

భావము:

అలా కాకుండా నీవు నన్ను వాడిగల వజ్రాయుధంతో ఓడించ గలిగితే ఈ పంచభూతాలలో కలిసిపోయి రణవీరుల పవిత్ర పాదపద్మ పరాగంలో భాగాన్ని సంపాదించుకొని కృతార్థుణ్ణి అవుతాను.

6-397-నీ.

సందేహ మేటికి జంభారి వేవేగ-
బిదురంబు వ్రేయు మాబీల భంగి
నతిలోభి నడిగిన యర్థరాశియుఁ బోలె-
గడపకు మిది వృథ గాదు సుమ్ము;
మురమర్దనుని తేజమున నా దధీచి వీ-
ర్యాతిశయంబున నధికమయిన
యదిగాన హరిచే నియంత్రితోన్నతుడ వై-
గెలుపుము శత్రుల గీ టడంచి

6-397.1-ఆ.

యెందుఁ గలఁడు విష్ణు డందు జయశ్రీలు
పొందు గాఁగ వచ్చి పొందుచుండు;
గాన భక్తవరదుఁ గమలాక్షు సర్వేశు
పదములందు మనముఁ బదిలపఱతు.

టీకా:

సందేహము = అనుమానము; ఏటికిన్ = ఎందులకు; జంభారి = ఇంద్రుడా {జంభారి -
జంభాసురుని సంహరించినవాడు, ఇంద్రుడు}; వేవేగ = వెంటనే; భిదురంబున్ = వజ్రాయుధమును;
వ్రేయుము = ప్రయోగింపుము; ఆభీల = భయంకరమైన; భంగిన్ = విధముగ; అతి = మిక్కిలి; లోభిన్
= పిసినారిని; అడిగిన = కోరిన; అర్థ = సంపదల; రాశియున్ = సమూహములను; పోలెన్ = వలె;
గడపకుము = దాటించివేయకుము; ఇది = ఇది; వృథా = వ్యర్థమైనది; కాదు = కాదు; సుమ్ము =
సుమా; మురమర్థనుని = విష్ణుమూర్తి యొక్క {మురమర్థనుడు - ముర యనెడి రాక్షసుని
సంహరించినవాడు, విష్ణువు}; తేజమునన్ = తేజస్సుచేతను; ఆ = ఆ; దధీచి = దధీచి యొక్క; వీర్య =
సామర్థ్యపు; అతిశయంబునన్ = గొప్పదనముతోను; అధికము = గొప్పది; అయినయది = ఐనది;
కాన = కనుక హరి = విష్ణుమూర్తి; చేన్ = చేత; నియంత్రిత = నియమింపబడిన; ఉన్నతుడవు =
గొప్పదనము గలవాడవు; ఐ = అయ్యి; గెలుపుము = జయింపుము; శత్రుల = శత్రువుల; కీటు =
గర్వమును; అడంచి = అణచివేసి;
ఎందున్ = ఎక్కడ; కలడు = ఉన్నాడో; విష్ణుడు = విష్ణుమూర్తి; అందున్ = అక్కడ; జయ = విజయము;
శ్రీలు = శుభములు; పొందుగాగ = చక్కగా; వచ్చి = వచ్చి; పొందుచుండున్ = చేరుచుండును; కాన =
కావున; భక్తవరదున్ = విష్ణుమూర్తి {భక్తవరదుడు - భక్త {భక్తులకు} వరదుడు {వరములను
యిచ్చువాడు}, విష్ణువు}; కమలాక్షున్ = విష్ణుమూర్తి {కమలాక్షుడు - కమలముల వంటి అక్షుడు
{కన్నులుగలవాడు}, విష్ణువు}; సర్వేశున్ = విష్ణుమూర్తి {సర్వేశుడు - సర్వులకు ఈశుడు, విష్ణువు};
పదముల్ = పాదముల; అందున్ = ఎడల; మనమున్ = మనసును; పదిల = స్థిరముగ; పఱితున్ =
ఉంచెదను.

భావము:

ఇంద్రా! అనుమాన మెందుకు? వెంటనే నీ వజ్రాయుధాన్ని భయంకరంగా ప్రయోగించు. మిక్కిలి
పిసినారిని అడిగిన అర్థరాశి వలె నీ వజ్రాయుధం వ్యర్థం కాదు. విష్ణుదేవుని తేజస్సుతోను, దధీచి
మహర్షి తపశ్శక్తితోను నీ వజ్రాయుధం శక్తి సంపన్నమై ఉన్నది. అందువల్ల శ్రీహరి ప్రోత్సాహంతో
పోటుబంటువై నీ శత్రువునైన నన్ను జయించు. విష్ణువు ఎక్కడ ఉంటాడో విజయలక్ష్మి అక్కడే

విరాజిల్లుతుంది. నేను భక్తవరదుడు, కమలలోచనుడు అయిన భగవంతుని పాదపద్మాల యందు నా హృదయాన్ని పదిలపరచుకొంటున్నాను.

6-398-వ.

ఇప్పుడు వజ్రధారలం త్రైపబడిన విషయ భోగంబులు గలవాడ నయి, శరీరంబు విడిచి, భగవద్ధామంబు నొందెద; నారాయణుని దాసుండ నైన నాకు స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులం గల సంపద్భోగంబులు నిచ్చగింపబడవు; త్రైవర్గికాయాస రహితంబైన మహేశ్వర్యంబు ప్రసాదించుం గావున ననుపమేయం బైన భగవత్ప్రసాదం బన్యుల కగోచరం; బద్ధేవుని పాదైక మూలంబుగా నుండు దాసులకు దాసానుదాసుండ నగుచున్నవాడ" నని యప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి.

టీకా:

ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; వజ్ర = వజ్రాయుధము యొక్క; ధారలన్ = పదునులచేత; త్రైపబడిన = త్రుంచబడిన; విషయ = ఇంద్రియార్థములను; భోగంబులు = అనుభవించుటలు; కల = కలిగిన; వాడను = వాడను; అయి = అయ్యి; శరీరంబు = దేహము; విడిచి = వదలి; భగవత్ = భగవంతుని; ధామంబున్ = పథమును; ఒందెదన్ = పొందెదను; నారాయణుని = విష్ణుమూర్తి యొక్క; దాసుండను = సేవకుడను; ఐన = అయిన; నా = నా; కున్ = కు; స్వర్గ = సర్గలోకము; మర్త్య = మానవలోకము; పాతాళంబులన్ = పాతాళలోకములలోను; కల = ఉన్నట్టి; సంపద = సంపదలు; భోగంబులున్ = భోగములను; ఇచ్చగింపబడవు = రుచించవు; త్రైవర్గిక = ధర్మార్థకామముల వలని; ఆయాస = ఆయాసము; రహితంబు = లేనట్టిది; ఐన = అయిన; మహా = గొప్ప; ఐశ్వర్యంబున్ = ఐశ్వర్యమును; ప్రసాదించున్ = దయచేయును; కావునన్ = అందుచేత; అనుపమేయంబు = సాటిలేనిది; ఐన = అయిన; భగవత్ = భగవంతుని; ప్రసాదంబు = ప్రసాదము; అన్యుల్ = ఇతరుల; కున్ = కు; అగోచరంబు = కనిపించనిది; ఆ = ఆ; దేవుని = భగవంతుని; పాద = పాదములు; ఏక = మాత్రమే; మూలంబున్ = ఆధారముగ; ఉండు = ఉండెడి; దాసుల్ = భక్తుల; కున్ = కు; దాస = సేవకుల; అనుదాసుండను = కింది సేవకుడను; అగుచున్నవాడను = అవుతున్నవాడను; అని = అని; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరున్ = నారాయణుని; ఉద్దేశించి = గురించి.

భావము:

ఇలా వజ్రాయుధం వ్రేటుకు నా సంసార బంధాలన్నీ తెగిపోయి, పాంచభౌతికమైన ఈ శరీరాన్ని విడిచి సర్వేశ్వరుని సన్నిధికి చేరుకుంటాను. నేను నారాయణ భక్తి పరాయణుడను. నాకు స్వర్గ మర్త్య పాతాళ లోకాలలో కల భోగభాగాలు ఏవీ ఇష్టం కావు. ధర్మార్థకామాల జంజాటాలు ఏమాత్రం లేని మహేశ్వర్యాన్ని ప్రసాదించే భగవంతుని అనుగ్రహం అనుపమాన మైనది. అన్యులకు అగోచరమైనది. నేను ఆ దేవాదిదేవుని పాదాలు సేవించే దాసులకు దాసానుదాసుడను" అని చెప్పి వృత్రాసురుడు పరమేశ్వరుని ఉద్దేశించి...

6-399-చ.

"అరయఁగ భక్తపాలనము లైన భవద్గుణజాల మాతృ సం
స్మరణము చేయ వాక్కు నిను సన్నుతి చేయ శరీరమెల్లఁ గిం
కర పరివృత్తి చేయ మదిఁ గాంక్ష యొనర్చెదఁ గాని యొల్ల నే
నరిది ధ్రువోన్నతస్థలము నబ్జజ పట్టణ మింద్ర భోగమున్.

టీకా:

అరయగన్ = తరచి చూసినచో; భక్త = భక్తులను; పాలనములు = పాలించెడివి; ఐన = అయిన;
భవత్ = నీ యొక్క; గుణ = సుగుణముల; జాలమున్ = సమూహమును; ఆత్మన్ = మనసు;
సంస్మరణము = చక్కగా స్మరించుటను; చేయన్ = చేయగా; వాక్కు = మాట; నినున్ = నిన్ను;
సన్నుతిన్ = స్తుతించుటను; చేయన్ = చేయగా; శరీరము = దేహము; ఎల్ల = సర్వ; భంగిన్ =
విధములగను; కింకర = సేవకుల యొక్క; పరివృత్తిన్ = చక్కగటి పనులను; చేయన్ = చేయగా;
మదిన్ = మనసున; కాంక్ష = గట్టికోరుటను; ఒనర్చెదన్ = చేసెదను; కాని = అంతేకాని; ఒల్లన్ =
ఒప్పుకొనను; నేన్ = నేను; అరిది = దుర్లభమైన; ధ్రువ = ధ్రువుని వంటి; ఉన్నత = ఉన్నతమైన;
స్థలమున్ = పథమును; అబ్జజ = బ్రహ్మదేవుని; పట్టణము = నగరిని; ఇంద్ర = ఇంద్రుని; భోగమున్ =
భోగములను.

భావము:

“నా హృదయం భక్తులను పాలించే నీ సద్గుణాలను స్మరించాలని, నా వాక్కు నిన్నే
సన్నుతించాలని, నా శరీరం నీకు సేవ చేయాలని కోరుకుంటున్నది. ఇంతకు మించి నేను
ధ్రువలోకాన్ని కాని, బ్రహ్మపదాన్ని కాని, ఇంద్రభోగాలను కాని ఇష్టపడను.

6-400-ఉ.

ఆకలి గొన్న క్రేపులు రయంబున నీకలురాని పక్షులున్

దీకొని తల్లికిన్ మఱి విదేశగతుండగు భర్త కంగజ

వ్యాకులచిత్త యైన జవరాలును దత్తఱ మందు భంగి నో!

శ్రీకర! పంకజాక్ష! నినుఁ జేరఁగ నామది గోరెడుం గదే.

టీకా:

ఆకలి = ఆకలి; కొన్న = వేస్తున్నట్టి; క్రేపులు = దూడలు; రయంబునన్ = శ్రీఘ్నముగను; ఈకలు =
రెక్కలు; రాని = రానట్టి; పక్షులున్ = పక్షిపిల్లలు; దీకొని = ఎదురుచూసెడి; తల్లి = తల్లి; కిన్ = కి; మఱి
= మఱి; విదేశ = పరాయి దేశములకు; గతుండు = వెళ్ళినవాడు; అగు = అయిన; భర్తన్ = భర్త; కున్
= కోసము; అంగజ = మన్మథుని వలన; వ్యాకుల = వ్యాకులమైన; చిత్త = మనసు గలది; ఐన =
అయిన; జవరాలునున్ = స్త్రీ; తత్తఱము = తొందర; అందు = పడెడి; భంగిన్ = వలెనే; ఓ = ఓ; శ్రీకర =
హరి {శ్రీకర - శ్రీ (శుభములను) కర (కలిగించెడివాడు), విష్ణువు}; పంకజాక్ష = హరి {పంకజాక్షుడు -
పంకజము (పద్మము) వంటి అక్షుడు (కన్నులుగలవాడు), విష్ణువు}; నినున్ = నిన్ను; చేరగన్ =
చేరవలెనని; నా = నా యొక్క; మదిన్ = మనసులో; కోరెడుంగదే = కోరెదనుగాక.

భావము:

శ్రీపతి! కమలాక్షా! ఆకలితో ఉన్న లేగదూడలు, ఈకలు రాని పక్షిపిల్లలు తల్లి రాకకోసం ఎదురు
చూసేవిధంగా, విరహ వ్యాకుల అయిన జవరాలు పరదేశ మేగిన భర్తకోసం ప్రతీక్షిస్తున్నట్లుగా నీ
సమాగమం కోసం నా హృదయం ఉవ్విళ్ళూరుతున్నది కదా!,
వృత్రాసుర వృత్రాంతం భాగవత అంతరార్థానికి ఒక చక్కటి ఉదాహరణ, విశిష్టమైన భక్తి

పరాకాష్ఠను వివరించే చక్కటి కథ. వృత్రాసురుడు అరివీర భయంకర ప్రతాపం తో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. భగవంతుని అనుగ్రహం సంపాదించిన ఇంద్రుడు అతనిని వజ్రాయుధంతో సంహారం చేయ బోతున్నాడు. అప్పుడు వృత్రాసురుడు భగవంతుని చేసిన ప్రార్థనలో ఒకటి ఈ పద్యం.

6-401-క.

నాకును సఖ్యము పుణ్య

శ్లోకులతోఁగాని తత్త్వశూన్యులు సంసార

రైక విమోహులతోడం

గాకుండనొనర్చుమయ్య కంజదళాక్షా"

టీకా:

నా = నా; కునున్ = కు; సఖ్యము = స్నేహము; పుణ్యశ్లోకులు = ఎవరిని కీర్తించినచో పుణ్యముకలుగునో వారి; తోన్ = తోటి; కాని = తప్పించి; తత్త్వ = తత్త్వజ్ఞానము; శూన్యులు = లేనివారు; సంసార = సంసారము నందు; ఏక = మాత్రమే; విమోహుల్ = మిక్కిలి మోహమున పడినవారి; తోడన్ = తోటి; కాకుండన్ = జరుగకుండగ; ఒనర్చుము = చేయుము; అయ్య = తండ్రి; కంజదళాక్ష = హరి {కంజదళాక్షుడు - కంజ (నీట పుట్టడి పద్మ) దళలముల వంటి అక్షుడు (కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు}.

భావము:

పద్మదళనేత్రా! నాకు పుణ్యాత్ములైన మహనీయులతో మాత్రమే తప్ప తత్త్వజ్ఞానం లేనివారితో, సంసార బంధాలలో చిక్కుకున్న వారితో సంబంధం లేకుండే విధంగా అనుగ్రహించు."

6-402-వ.

అని పలుకుచు.

టీకా:

అని = అని; పలుకుచున్ = అనుచు.

భావము:

అని చెప్పా...

6-403-మస్త.

హరిపై సర్వాత్మపై నత్యగణితగుణపై సంతరంగంబు పర్వన్
సరిమేనుప్పొంగఁ జావుంజయమును సరిగాసంతసంబందుచుం భీ
కరుడై కాలాగ్ని పోలెం గనులుచుఁ గవిసెన్ గర్వదుర్వారుడై దు
ర్భరలీలన్ భూమి గంపింపఁగ దిశల ద్రువన్ భండనోద్ధండవృత్తిన్.

టీకా:

హరి = నారాయణుని; పైన్ = మీద; సర్వాత్మన్ = నారాయణుని; పైన్ = మీద; అత్యగణితగుణ =
నారాయణుని; పైన్ = మీద; అంతరంగంబు = మనసు; పర్వన్ = లగ్నము కాగ; సరి = చక్కగ; మేను
= దేహము; ఉప్పొంగన్ = ఉప్పొంగుతుండగ; చావున్ = మరణము; జయమునున్ = విజయముల
యందును; సరిగా = సరిసమానముగా; సంతసంబు = సంతోషమును; అందుచున్ = పొందుతూ;
భీకరుడు = భయంకరుడు; ఐ = అయ్యి; కాలాగ్నిన్ = కాలాగ్నిని; పోలెన్ = వలె; కనలుచున్ =
కోపించుతూ; కవిసెన్ = తాకెను; గర్వ = మదమువలన; దుర్వారుడు = వారింపరానివాడు; ఐ =
అయ్యి; దుర్భర = భరింపరాని; లీలన్ = విధముగ; భూమి = భూమి; కంపింప = కంపించిపోగా;
దిశల్ = దిక్కులు; అద్రువన్ = చలించిపోగా; భండన = యుద్ధము యొక్క; ఉద్ధండ = దిట్టదనము
గల; వృత్తిన్ = విధముగ.

భావము:

వృత్రాసురుడు సర్వాంతర్యామి, అనంత గుణుడు అయిన శ్రీహరిపై తన మనస్సును లగ్నం చేసి
సంతోషంతో శరీరం పొంగిపోగా రణరంగంలో సంభవించే జయం, చావు సమానమే అని
భావించి, గర్వోద్ధేకంతో ప్రళయాగ్నిలాగా భగభగ మండిపోతూ భయంకరాకారంతో, భూమి
కంపించగా, దిక్కులు దద్దరిల్లగా యుద్ధరంగంలో దుమికాడు.

6-404-క.

దొరకొని ప్రళయోదకమున

హరిపైఁ కైటభుఁడు గవియు హంకారమునన్

సురనాథు మీద వృత్రా

సురుఁడు మదోద్వృత్తి నడచె శూలాయుధుఁడై.

టీకా:

దొరకొని = పూనుకొని; ప్రళయ = ప్రళయకాలపు; ఉదకమున = నీటిలో; హరి = నారాయణుని; పైన్ = మీద; కైటభుడు = కైటభుడు; కవియు = కలియబడెడి; హంకారమునన్ = అహంకారమువలె; సురనాథు = ఇంద్రుని (సుర నాథుడు - సుర (దేవతలకు)నాథుడు, ఇంద్రుడు); మీదన్ = పైన; వృత్రాసురుడు = వృత్రాసురుడు; మద = గర్వము యొక్క; ఉద్వృత్ = పెరిగిన; వృత్తిన్ = విధముగ; నడచె = వెళ్ళెను; శూల = శూలము; ఆయుధుడు = ఆయుధముగా గలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

కల్పాంత కాలంలో సముద్ర జలాలలో కైటభుడనే రాక్షసుడు శ్రీహరిపై దూకిన విధంగా వృత్రాసురుడు రోషావేశాలతో శూలాన్ని ధరించి ఇంద్రునిపైకి కుప్పించి దూకాడు.

6-405-శా.

కల్పాంతాగ్నియుబోలె నుల్కలెగయంగాఁ ద్రిప్పుచున్ "దీన నో!

యల్పా! చావు" మటంచు శూలము రయం బారంగఁ బైవైచినం

బోల్పు గోటిరవిప్రకాశత దివిం బోవంగ వీక్షించి యా

వేల్పుల్ పొంగఁగ వజ్రధారఁ దునిమెన్ విన్నాణ మొప్పారఁగన్.

టీకా:

కల్పాంత = ప్రళయకాలపు; అగ్నిన్ = అగ్ని; పోలెన్ = వంటి; ఉల్కలు = ఉల్కలు, అగ్నికణములు (ఉల్కలు - ఆకాశముననుండి పడెడి రేఖాకార తేజములు); ఎగయంగా = ఎగురునట్లుగా; త్రిప్పుచున్ = తిప్పుచు; దీనన్ = దీనితో; ఓ = ఓ; అల్పా = అల్పుడా; చావుము = మరణించుము;

అంచున్ = అనుచు; శూలమున్ = శూలమును; రయంబారంగన్ = వేగవంతముగా; పైన్ = మీద;
 వైచినన్ = వేయగా; పోల్పన్ = పోల్చిచూడగా; కోటి = కోటి (1,00,00,000); రవి = సూర్యుల;
 ప్రకాశతన్ = వెలుగులతో; దివిన్ = ఆకాశమున; పోవంగ = వెళుతుండగ; వీక్షించి = చూసి; ఆ = ఆ;
 వేల్పుల్ = దేవతలు; పొంగగన్ = ఉప్పొంగుతుండగ; వజ్ర = వజ్రాయుధము యొక్క; ధారన్ =
 అంచులతో; తునిమెన్ = తుంచివేసెను; విన్నాణము = నేర్పరితనము; ఒప్పారగన్ = ఒప్పునట్లుగా.

భావము:

వృత్రాసురుడు నిప్పులు చెరుగుతూ ప్రళయాగ్ని జ్వాలలను కక్కుతున్న శూలాన్ని గిరగిర త్రిప్పుతూ
 "ఓ ఇంద్రా! చావు" అంటూ ఇంద్రుని పైకి విసిరాడు. కోటి సూర్యుల కాంతితో తన పైకి వస్తున్న ఆ
 శూలాన్ని ఇంద్రుడు వజ్రాయుధంతో నేర్పుగా ఖండించాడు. అది చూచి దేవతలంతా
 పొంగిపోయారు.

6-406-ఆ.

శూల మప్పు డతడు స్రుక్కక ఖండించి

పూని తోన కదిసి భుజము ద్రుంచె;

నసుర గనలి యేకహస్తుడై పరిఘంబు

గొని మహేంద్రుఁ గిట్టి హనువు లడిచె.

టీకా:

శూలమున్ = శూలమును; అప్పుడు = అప్పుడు; అతడు = అతడు; స్రుక్కక = వెనుదీయక; ఖండించి
 = ముక్కలుచేసి; పూనిన్ = పూనిక; తోన = తోటి; కదిసి = సమీపించి; భుజమున్ = భుజమును;
 త్రుంచెన్ = ఖండించెను; అసుర = రాక్షసుడు; కనలి = కోపగించి; ఏక = ఒకటి; హస్తాడు = చేయి
 గలవాడు; ఐ = అయ్య; పరిఘంబున్ = పరిఘాయుధమును (పరిఘ - ఇనుపకట్ల గుదియ); కొని =
 తీసుకొని; మహేంద్రున్ = ఇంద్రుని; కిట్టి = సమీపించి; హనువుల్ = చెక్కిలిపైభాగమును; అడిచె =
 చరిచెను.

భావము:

ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని శూలాన్ని వజ్రాయుధంతో ఖండించి దానితోనే అతని హస్తాన్ని నరికివేశాడు. వృత్రుడు ఆగ్రహోదగుడై ఒంటిచేతితో పెద్ద ఇనుప గుదియను పట్టుకొని ఇంద్రుని పైకి ఉరికి దవడ మీద కొట్టాడు.

6-407-వ.

ఇట్లు ప్రళయకాల భీషణ పరివేష పోషంబుగా రోషంబునం బరిఘంబుఁ ద్రిప్పి కుప్పించి గజ కుంభస్థలంబు భగ్నంబు చేసి యింద్రు హనుప్రదేశంబును నిష్ఠరాహతి నొప్పించిన.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; ప్రళయకాల = ప్రళయకాలపు; భీషణ = భయంకరమైన; పరివేష = సూర్యునిచుట్టు కట్టెడి గుడిని; పోషకంబుగా = విస్తరింపజేయునదిగా; రోషంబునన్ = కోపముతో; పరిఘంబున్ = గొలుసుల గుదియను; త్రిప్పి = తిప్పి; కుప్పించి = గెంతి; గజ = ఐరావతము యొక్క; కుంభస్థలంబు = కుంభస్థలమును; భగ్నంబుచేసి = బద్దలుకొట్టి; ఇంద్రు = ఇంద్రుని; హనుప్రదేశంబునన్ = చెక్కిలిపైభాగమును; నిష్ఠర = గట్టి; ఆహతిన్ = దెబ్బతో; నొప్పించినన్ = కొట్టగా.

భావము:

ఈ విధంగా ప్రళయకాలంలో సూర్యమండలాన్ని చుట్టుకొని ఉన్న పరివేషం వలె ఇనుప గుదియను గిరగిర త్రిప్పుతూ దూకి ఐరావతం కుంభస్థలం మీద గట్టిగా ఒక్క పెట్టు పెట్టి ఇంద్రుని దవడ మీద పెద్దగా కొట్టి నొప్పించగా...

6-408-క.

గజము మద ముడిగి తిరుగుచు

గుజగుజనై గీఁకపెట్టఁ గులిశము నేలన్

భజన చెడి విడిచె నిందుడు

గజబిజితో బెగడె నసుర కడిమి జగంబుల్.

టీకా:

గజము = ఏనుగు; మదము = మదము; ఉడిగి = జారి; తిరుగుచున్ = గుండ్రముగ తిరుగుతూ;
గుజగుజన్ = పీడితము; ఐ = అయ్యి; గీకపెట్టన్ = బాధతో కేక పెట్టగ (గీక - ఏనుగు యొక్క అరుపు,
ఘీంకారము); కులిశము = వజ్రాయుధము; నేలన్ = భూమిపైన; భజనచెడి = వశముతప్పి,
పట్టుతప్పి; విడిచెన్ = పడవేసెను; ఇందుడు = ఇందుడు; గజబిజి = కలత; తోన్ = తోటి; బెగడెన్ =
అల్లాడెను; అసుర = రాక్షసులు; కడిమి = తప్పించి ఇతరమైన; జగంబుల్ = లోకములు.

భావము:

ఇనుప గుదియ దెబ్బకు ఇందుని ఐరావతం మదమణి గుండ్రంగా తిరుగుతూ తల్లడిల్లి గీ
పెట్టింది. ఇందుడు సొమ్మసిల్లి వజ్రాయుధాన్ని జార విడిచాడు. వృత్రాసురుని పరాక్రమానికి
రాక్షసులు తప్ప మిగిలిన జగాలు అల్లాడిపోయాయి.

6-409-క.

గరుడుడు పొదవిన నాగము

కరణిన్ వృత్రాసురేందు కడిమికి లోనై

తిరుగుడు పడ్డ హరిం గని

పురపుర నాహా! యటంచు బొగిలె జగంబుల్.

టీకా:

గరుడుడు = గరుత్మంతుడు; పొదవిన = పొదవిపట్టుకొన్న; నాగము = పాము; కరణిన్ = వలె; వృత్రా =
వృత్రుడు యనెడి; అసుర = రాక్షసులలో; ఇందు = శ్రేష్ఠుని; కడిమి = సామర్థ్యమున; కిన్ = కి; లోనై =
లోంగిపోయి; తిరుగుడుపడ్డ = తిరగబడిపోయిన; హరిన్ = ఇందుని; కని = చూసి; పురపురన్ =

పురపుర అని ఆపేక్షపడి; ఆహా = ఆహా; అటంచున్ = అనుచు; పొగిలెన్ = కుమిలిపోయినవి;
జగంబుల్ = లోకములు.

భావము:

గరుత్మంతుడు పట్టుకున్న కాలసర్పం వలె వృత్రాసురుని పరాక్రమానికి లోబడిన ఇంద్రుని చూచి
లోకాలన్నీ "అయ్యో" అని కుమిలిపోయాయి.

6-410-వ.

అప్పుడు.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-411-ఆ.

గజముపాటు చూచి కడు దీనగతిఁ జూచి

పరికరంబు జాటి పడుటఁ జూచి

యుద్ధధర్మ మెఱిఁగి యున్న శత్రునిఁ జూచి

సిగ్గుతోడ వజ్రి శిరము వాంచె.

టీకా:

గజము = ఐరావతము యొక్క; పాటు = పడిపోవుట; చూచి = చూసి; కడు = మిక్కిలి; దీన =

దీనమైన; గతిన్ = స్థితిని; చూచి = చూసి; పరికరంబు = ఆయుధము; జాటిపడుట =

జారిపడిపోవుటను; చూచి = చూసి; యుద్ధధర్మమున్ = యుద్ధనీతిని {యుద్ధధర్మము - ఆయుధము

జారిన లేదా దీనుడైన శత్రువుపైకి వెళ్ళరాదు అనెడిది ఒక యుద్ధనీతి; ఎఱిగి = తెలిసి; ఉన్న = ఆగినట్టి; శత్రుని = శత్రువును; చూచి = చూసి; సిగ్గు = సిగ్గు; తోడన్ = తోటి; వజ్ర = ఇంద్రుడు (వజ్ర - వజ్రము ఆయుధముగా గలవాడు, ఇంద్రుడు); శిరము = తల; వాంచె = వంచెను.

భావము:

తన వాహనమైన ఐరావతం భంగపాటును, తన దైన్యస్థిని, చేతిలోని ఆయుధం జారిపోవడం, యుద్ధ ధర్మాన్ని గుర్తించి తనపైకి రాకుండా నిబ్బరంగా నిలుచున్న శత్రువును చూసి ఇంద్రుడు సిగ్గుతో తల వంచుకున్నాడు.

6-412-వ.

ఇట్లు యుద్ధంబున శత్రు సన్నిధిం గరంబు జాఱిపడిన వజ్రంబుఁ బుచ్చికొనక నివ్వెఱపడి, లజ్జించి యున్న పాకశాసనుం జూచి వృత్రం డిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; యుద్ధంబునన్ = యుద్ధము నందు; శత్రు = శత్రువు; సన్నిధిన్ = సమీపములో; కరంబున్ = మిక్కిలి; జాఱిపడిన = జారిపడిపోయిన; వజ్రంబున్ = వజ్రాయుధమును; పుచ్చికొనక = తీసుకొనకుండ; నివ్వెఱపడి = నిశ్చేష్టుడై; లజ్జించి = సిగ్గుపడి; ఉన్న = ఉన్నట్టి; పాకశాసనున్ = ఇంద్రుని; చూచి = చూసి; వృత్రండు = వృత్రుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా యుద్ధభూమిలో శత్రువు ముందు చేజారి క్రిందపడిన తన వజ్రాయుధాన్ని తిరిగి అందుకోకుండా నివ్వెరపాటుతో, సిగ్గుతో ఉన్న ఇంద్రుని చూచి వృత్రాసురుడు ఇలా అన్నాడు.

6-413-క.

"దురమునఁ గైదువు వదలిన

శరణన్నను వైరిజనులఁ జంపరు వీరుల్

వెఱంగంద నేల? కులిశము

కర మరుదుగఁ బుచ్చికొనుము కాచితి నింద్రా!

టీకా:

దురమునన్ = యుద్ధము నందు; కైదువ = ఆయుధము; వదలిన = పడవేసిన; శరణు = కాపాడు;
అన్ననున్ = అనినను; వైరి = శత్రువులైన; జనులను = వారిని; చంపరు = సంహరింపరు; వీరుల్ =
వీరులైనవారు; వెఱగు = భయము; అందన్ = పడుట; ఏలన్ = ఎందులకు; కులిశమున్ =
వజ్రాయుధమును; కరమున్ = మిక్కిలి; అరుదుగ = అద్భుతముగ; పుచ్చికొనుము = తీసుకొనుము;
కాచితిన్ = ఆగితిని; ఇంద్రా = ఇంద్రుడా.

భావము:

"ఇంద్రా! రణరంగంలో ఆయుధం విడిచి ఉన్నప్పుడు, శరణు కోరినప్పుడు వీరులైనవారు శత్రువును
వధింపరు. నీకు అభయ మిస్తున్నాను. భయపడకు. నీ ఆయుధాన్ని నీవు తీసుకో.

6-414-నీ.

వజ్రంబుఁ గైకొని వైరి నిర్జింపు; మి-

ట్లడలంగ వేళ గా దమరనాథ!

యమర దేహాధీను లైన మూర్తుల కెల్ల-

నీశు లక్ష్మీశు సర్వేశుఁ బాసి

కడతేఱ జయములు గల్గునె యెందైనఁ?

దలపోసి చూడుమా; తత్త్వబుద్ధి

నీలోకపాలకు లెవ్వని వశగతి-

వలఁ బడ్డ పక్షుల వర్తనమునఁ

6-414.1-తే.

జిక్కి చేష్టలు చేయుచుఁ జింతగాంతు

రట్టి మృత్యు బలంబుల నాత్మజయము

తమదిగాఁ గోరి యజ్ఞాన తంత్రు లగుచుఁ

గ్రమలలోచను లీలా వికారములను.

టీకా:

వజ్రంబున్ = వజ్రాయుధమును; కైకొని = చేపట్టి; వైరిన్ = శత్రువును; నిర్జింపుము =
సంహరించుము; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అడలంగన్ = భీతిచెందుటకు; వేళ = సరియగు
సమయము; కాదు = కాదు; అమరనాథ = ఇంద్రుడా (అమరనాథుడు - అమర (దేవతలకు)
నాథుడు (ప్రభువు), ఇంద్రుడు); అమరన్ = అమరిన, సిద్ధించిన; దేహ = శరీరములపై; అధీనులు =
ఆధారపడెడివారు; ఐన = అయిన; మూర్తుల్ = వ్యక్తుల; కున్ = కి; ఎల్లన్ = అందరకును; ఈశున్ =
హరిని (ఈశుడు - ప్రభువు, విష్ణువు); లక్ష్మీశున్ = హరిని (లక్ష్మీశుడు - లక్ష్మీదేవి యొక్క ఈశుడు
(ప్రభువు), విష్ణువు); సర్వేశున్ = హరిని (సర్వేశుడు - సర్వుల(అందరి)కి ఈశుడు (ప్రభువు), విష్ణువు);
పాసి = దూరమై; కడతేఱన్ = చనిపోయినచో; జయముల్ = విజయములు; కల్గునే = లభించునా
ఏమి; ఎందైనన్ = ఎక్కడైనను; తలపోసి = ఆలోచించి; చూడుమా = చూడుము; తత్త్వ = సత్యమైనట్టి;
బుద్ధిన్ = బుద్ధితో; ఈ = ఈ; లోక = లోకములను; పాలకుల్ = పరిపాలకులు; ఎవ్వని = ఎవని
యొక్క; వశగతి = వశవర్తులై; వలన్ = వలలో; పడ్డ = పడిన; పక్షుల = పక్షుల యొక్క; వర్తనమున =
విధముగ; చిక్కి = తగుల్కొని;
చేష్టలు = చేష్టలు; చేయుచున్ = చేయుచు; చింతన్ = బాధలను; కాంతురు = పొందెదరు; అట్టి =
అటువంటి; మృత్యు = మృత్యువు యొక్క; బలంబులన్ = శక్తిని; ఆత్మ = తమ యొక్క; జయమున్ =
విజయములను; తమదిగాన్ = తమ సమర్థతగా; కోరి = అనుకొని; అజ్ఞాన = అజ్ఞానమునకు;
తంత్రులు = లోబడినవారు; అగుచున్ = అగుచు; కమలలోచను = నారాయణుని; లీలా = క్రీడల
యొక్క; వికారములను = ప్రభావముల వలన.

భావము:

ఇంద్రా! వజ్రాన్ని అందుకొని శత్రువును ఓడించు. ఈ విధంగా చింతించడానికి ఇది సమయం
కాదు. శరీరధారులైన జీవులు సమస్త భువనాధీశ్వరుడైన శ్రీమహావిష్ణువును కాదని స్వతంత్రించి
మిట్టిపడితే జయాన్ని పొందలేరు. నీవే ఆలోచించు. సత్యాన్ని గ్రహించు. ఈ లోకపాలకులందరూ ఆ
పరాత్పరునికి లోబడి వలలో చిక్కిన పక్షుల వలె వర్తిస్తున్నారు. చెప్పినట్లు చేస్తున్నారు. సుఖ

దుఃఖాలను, మృత్యుభయాన్నీ అనుభవిస్తున్నారు. ఇదంతా ఆ శ్రీహరి లీలావిలాసమన్న సంగతి మరిచిపోయి తమకు ప్రాప్తించిన విజయానికి తామే కారణ మనుకొని విట్టివీగుతూ అజ్ఞానంలో మునిగి తేలుతున్నారు.

6-415-తే.

మెఱయ యంత్రమయం బైన మృగము భంగి

దారునిర్మితమైనట్టి తరణిపోల్కి

శక్ర! యెఱుఁగుమ యీ భూతజాల మెల్ల

దళిత పంకేరుహాక్షు తంత్రంబు గాఁగ.

టీకా:

మెఱయ = ప్రకాశముగ; యంత్రమయంబు = యంత్రములతో చేయబడిన; ఐన = అయిన; మృగము = జంతువు; భంగిన్ = వలె; దారు = చెక్కతో; నిర్మితము = తయారైనట్టిది; ఐనట్టి = అయిన; తరణి = పడవ; పోల్కిన్ = వలె; శక్ర = ఇంద్రుడా; ఎఱుగుము = తెలియుము; ఈ = ఈ; భూత = జీవుల; జాలము = సమూహము; ఎల్లన్ = సర్వము; దళితపంకేరుహాక్షున్ = నారాయణుని (దళిత పంకేరుహాక్షుడు - దళిత (వికసించిన) పంకేరుహ (పద్మముల) వంటి అక్షుడు (కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు); తంత్రంబున్ = తంత్రము; కాగన్ = అయినట్లు.

భావము:

ఇంద్రా! యంత్ర నిర్మితమైన జంతువుల వలె, కొయ్యచెక్కతో చేసిన పడవల వలె ఈ ప్రపంచంలోని ప్రాణులందరూ మహావిష్ణువు మాయాతంత్రం వల్ల కదులుతున్న బొమ్మలని తెలుసుకో.

6-416-వ.

మఱియు; భూతంబులచేతను, నింద్రియంబులచేతను, నవశుండైన పురుషుండు ప్రకృతిచేత వేఱుచేయబడిన యాత్మం బరమేశ్వరానుగ్రహంబు వాసి సుఖించుచుండు; నవిద్వాంసుండైన వాఁ డనవరతంబుఁ దన్ను స్వతంత్రుంగాఁ దలంచుచుండు; భూతంబుల వలన భూతంబులు పుట్టుచుండును; నా భూతంబులు భూతంబులచేత భక్షింపబడుచుండు; పురుషున

కాయువు, శ్రీయును, గీర్తియు, నైశ్వర్యంబును మొదలైనవి యనుభవింప నెంతగాలంబు ప్రాప్తం
 బంత గాలంబు నివసించు, ప్రాప్తంబు దీతినఁ బురుషుండు జాలిం బొందిన నవి యుండక
 పోవుచుండును; కావున గుణంబును నవగుణంబును గీర్త్యప గీర్తులును, జయాపజయంబులును,
 సుఖదుఃఖంబులును, జావుబ్రతుకులును, సమంబులై కలుగుచుండు; నజ్ఞాని యైన వానికి
 సత్త్వరజస్తమో గుణంబులు గలిగి యుండు; నట్టివానికి గుణమయంబులైన యింద్రియాదులే
 యాత్మ యని తోచుచుండును; కావున వాఁ డా గుణంబులచేత బద్ధుం డగు; నా గుణంబులకు
 సాక్షి మాత్రంబగు శరీరంబు వేఱని యెవ్వఁ డెఱుంగనోపు, వాఁ డా గుణంబులచేత బద్ధుండు
 గాఁడు; కావున గుణంబులును, గుణియు, భోక్తయును, భోగ్యంబును, జయంబును, నపజయంబును,
 హర్తయును, హన్యంబును, నుత్పత్తిస్థితిలయకర్తయై, సర్వోత్కృష్టుండైన యప్పరమేశ్వరుండె కాని
 యన్యంబు లే; దిప్పు డొక్క హస్తంబు నాయుధంబునుం బోయినను భవత్పాణాహరణంబునకు
 సమర్థుండ నగుచున్న నన్నుం జూడు" మని వృత్రాసురుండు మఱియు నిట్లనియె.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; భూతంబుల్ = భూతముల; చేతనున్ = వలన; ఇంద్రియంబుల్ =
 ఇంద్రియముల; చేతనున్ = వలన; అవశుండున్ = వశము తప్పిన వాడు; ఐన = అయిన;
 పురుషుండు = జీవుడు; ప్రకృతి = ప్రకృతి; చేత = వలన; వేఱుచేయంబడిన = వేరు పరుప బడిన;
 ఆత్మన్ = ఆత్మతో; పరమేశ్వర = నారాయణుని; అనుగ్రహంబున్ = అనుగ్రహమును; వాసి =
 దూరమై; సుఖియించుచుండున్ = సుఖిస్తూ ఉండును; అవిద్వాంసుండు = అజ్ఞానుడు; ఐనవాడు =
 అయినవాడు; అనవరతంబున్ = ఎల్లప్పుడు; తన్ను = తనను తాను; స్వతంత్రున్ = స్వతంత్రుడు; కాన్
 = అగునట్లు; తలంచుచుండున్ = అనుకొనుచుండును; భూతంబుల్ = జీవుల; వలనన్ = వలన;
 భూతంబులున్ = జీవులు; పుట్టుచుండున్ = జనించుచుండును; ఆ = ఆ; భూతంబులున్ = జీవులు;
 భూతంబుల్ = జీవుల; చేత = వలన; భక్షింపబడుచుండున్ = తినివేయబడును; పురుషున్ =
 జీవుని; కిన్ = కి; ఆయువు = జీవితకాలము; శ్రీయును = శుభములు; కీర్తియున్ = యశస్సు;
 ఐశ్వర్యంబునున్ = సంపదలు; మొదలైనవి = మొదలగునవి; అనుభవింపన్ = అనుభవించుటకు;
 ఎంత = ఎంత; కాలంబున్ = కాలము; ప్రాప్తంబు = కూడుకొన్నచో; అంత = అంత; కాలంబున్ =
 కాలము; నివసించున్ = ఉండును; ప్రాప్తంబున్ = కూడుకొనుట; తీతినన్ = తీరిపోయినచో;
 పురుషుండు = జీవుడు; జాలిన్ = దుఃఖమును; పొందినన్ = పొందినచో; అవి = అవి; ఉండకన్ =

లేకుండగ; పోవుచుండును = పోవును; కావునన్ = అందుచేత; గుణంబునున్ = సుగుణములు;
 అవగుణంబునున్ = దుర్గుణములు; కీర్తి = కీర్తి; అపకీర్తులును = అపకీర్తి; జయ = విజయములు;
 అపజయంబులునున్ = ఓటములు; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబులును = దుఃఖములు; చావు =
 మరణములు; బ్రతుకులును = జీవించుటలు; సమంబులు = సరిసమానములు; ఐ = అయ్యి;
 కలుగుచుండున్ = లభించుచుండును; అజ్ఞాని = అవిద్యాంసుడు; ఐన = అయిన; వాని = వాని; కిన్
 = కి; సత్త్వ = సత్త్వగుణము; రజస్ = రజోగుణము; తమోగుణంబులు = తమోగుణములు; కలిగి =
 ఉండి; ఉండున్ = ఉండును; అట్టి = అటువంటి; వాని = వాడి; కిన్ = కి; గుణ = గుణముల;
 మయంబులు = తోకూడినవి; ఐన = అయిన; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములు {ఇంద్రియాదులు -
 ఇంద్రియములు మనసు దేహము}; ఆదులే = మొదలగునవే; ఆత్మ = తాను; అని = అని;
 తోచుచుండును = అనిపించుతుండును; కావునన్ = అందుచేత; వాడు = వాడు; ఆ = ఆ; గుణంబుల్
 = గుణముల; చేతన్ = వలన; బద్ధుండు = బంధింపబడినవాడు; అగున్ = అగును; ఆ = ఆ;
 గుణంబుల్ = గుణముల; కున్ = కు; సాక్షి = సాక్షి; మాత్రంబున్ = మాత్రమే; అగు = అయిన; శరీరంబు
 = దేహము; వేలు = ఇతరమైనది; అని = అని; ఎవ్వండు = ఎవడైతే; ఎఱుగన్ = తెలియ; ఓపున్ =
 సమర్థుడో; వాడు = వాడు; ఆ = ఆ; గుణంబుల్ = గుణముల; చేతన్ = వలన; బద్ధుండు =
 బంధింపబడినవాడు; కాడు = కాడు; కావునన్ = అందుచేత; గుణంబులునున్ = గుణములు;
 గుణియున్ = గుణములు గల వాడును; భోక్తయును = అనుభవించువాడు; భోగ్యంబును =
 అనుభవింపబడువాడు; జయంబును = విజయములు; అపజయంబును = అపజయములు;
 హర్తయును = సంహరించువాడు; హన్యంబునున్ = సంహరింపబడువాడు; ఉత్పత్తి = సృష్టి; స్థితి =
 స్థితి; లయ = లయములకు; కర్త = కారణము యైన వాడు; ఐ = అయ్యి; సర్వ = సమస్తమున
 కంటెను; ఉత్కృష్టుండు = శ్రేష్ఠమైనవాడు; ఐన = అయిన; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుండె = నారాయణుడే;
 కాని = తప్పించి; అన్యంబున్ = ఇతరమైనది; లేదు = లేదు; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; ఒక్క = ఒక;
 హస్తంబున్ = చేయి; ఆయుధంబునున్ = ఆయుధము; పోయిననున్ = పోయినప్పటికిని; భవత్ =
 నీ యొక్క; ప్రాణ = ప్రాణములను; హరణంబున్ = తీయుట; కున్ = కు; సమర్థుండను = శక్తి
 గలవాడను; అగుచున్న = అయివున్నట్టి; నన్నున్ = నన్ను; చూడుము = చూడుము; అని = అని;
 వృత్రాసురుండు = వృత్రాసురుడు; మఱియున్ = ఇంకను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఇంకా పంచభూతాలకు, పంచేంద్రియాలకు లోబడిన జీవుడు తనను తాను ప్రత్యేకంగా భావిస్తున్నాడు. త్రిగుణాత్మకమైన ప్రకృతి చేత వేరు చేయబడి అస్వతంత్రుడైన జీవుడు స్వతంత్రుడనని భావించి భగవంతుని అనుగ్రహానికి దూరమౌతున్నాడు. ఆ అజ్ఞానావస్థలోనే సుఖాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు. లోకంలో జీవుల నుండి జీవులు జన్మిస్తున్నవి. ఆ జీవులే జీవులను భక్షిస్తున్నవి. పురుషుడు ఆయుర్దాయం, సంపద, యశస్సు, ఐశ్వర్యం మొదలైన వాటిని ఎంతవరకు ప్రాప్తమో అంతవరకే అనుభవిస్తాడు. ప్రాప్తం తీరిపోగానే పురుషునితో పాటు అవి కూడా అంతరిస్తాయి. జనన మరణాలకు నడుమ ఉన్నదే జీవితం. అది ఉన్నంతవరకే సంపదలు, సౌఖ్యాలు. అది తీరిపోయాక సుఖాలు, ఐశ్వర్యాలు అన్నీ అదృశ్యమై పోతాయి. సుగుణాలు, దుర్గుణాలు, కీర్తులు, అపకీర్తులు, జయాపజయాలు, సుఖదుఃఖాలు, చావు బ్రతుకులు సమానంగానే సంభవిస్తుంటాయి. సత్త్వరజస్తమో గుణాలకు లోబడిన అజ్ఞాని అయిన పురుషుడు ఆ గుణాలతో కూడిన ఇంద్రియాలు, దేహం తానని భావించి బంధాలలో చిక్కుకుంటాడు. ఆ గుణాలకు సాక్షి మాత్రమేయైన ఆత్మయే తానని, దేహేంద్రియాదులు వేరని గ్రహించిన బుద్ధిమంతుడు ఆ గుణాలలో బద్ధుడు కాడు. అందువల్ల గుణాలు, గుణాలు కలవాడు, భోగ్య వస్తువు, జయం, అపజయం, చంపేవాడు, చంపబడేవాడు అన్నీ ఆ భగవంతుని స్వరూపాలే కాని వేరు కాదు. సృష్టి స్థితి లయాలకు హేతువైనవాడు, సర్వోత్కృష్టుడు అయిన ఆ పరాత్పరుని కంటే అన్యమైనది ఈ విశ్వంలో ఏదీ లేదు. నా ఆయుధం విరిగి పోయింది. నా చెయ్యి తెగిపోయింది. అయినా నీతో యుద్ధం చేయటానికి, నీ ప్రాణాలు తీయటానికి సంసిద్ధంగా ఉన్న నన్ను చూడు" అని వృత్రాసురుడు ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

6-417-తే.

"వాహనంబులు సారెలు వాఁడిశరము

లూర్జి తాక్షము లసువులె యొడ్డణములు

గ్రాగఁ బోరెడు నీ ద్యూతకర్మమందు

నెసఁగ జయమును నపజయ మెవ్వఁ డెఱుఁగు?"

టీకా:

వాహనంబులున్ = వాహనములు; సారెలు = పాచికలు; వాడి = పద్మనైన; శరములు = బాణములు; ఊర్జిత = దృఢమైన; అక్షములు = వ్యవహారములు; అసువులె = ప్రాణములే; ఒడ్డణములు = ఒడ్డెడి పందెములు; కాగన్ = అగునట్లు; పోరెడు = యుద్ధముచేసిడి; ఈ = ఈ; ద్యూతకర్మము = జూదము; అందున్ = లో; ఎసగన్ = అతిశయించి; జయమునున్ = విజయము; అపజయమున్ = అపజయములు; ఎవ్వడు = ఎవడు మాత్రము; ఎలుగు = తెలియగలడు.

భావము:

“వాహనాలే ఆటబల్లలు, వాడి బాణాలే పాచికలు, ప్రాణాలే పందాలు అయిన ఈ యుద్ధమనే జూదంలో జయాపజయాలు ఎవరివో ఎవరికి తెలుసు?”

6-418-చ.

అనవుడు వృత్తమాటలకు నద్భుత మంది సురేంద్రుఁ డెంతయుం
దన మదిఁ గుత్సితం బుడిగి దైవముగా నతనిన్ భజించి కై
కొనియెఁ గరంబునన్ దిగువఁ గూలిన వజ్రము, నప్పు డాత్మలోఁ
దనరె జగంబు లన్నియు ముదంబునఁ బొందిరి ఖేచరావళుల్.

టీకా:

అనవుడు = అనగా; వృత్త = వృత్తుని; మాటల్ = పలుకుల; కున్ = కు; అద్భుతము = ఆశ్చర్యమును;
అంది = పొంది; సురేంద్రుడు = దేవేంద్రుడు; ఎంతయున్ = ఎంతగానో; తన = తన యొక్క; మదిన్ =
మనసునందు; కుత్సితంబు = కుటిలత్వమును; ఉడిగి = వదలి; దైవముగా = దేమునిగా; అతనిన్ =
అతనిని; భజించి = పూజించి; కైకొనియెన్ = తీసుకొనెను; కరంబునన్ = చేతిలోనికి; దిగువన్ =
కింద; కూలిన = పడిపోయిన; వజ్రమున్ = వజ్రాయుధమును; అప్పుడు = అప్పుడు; ఆత్మ = మనసు;
లోన్ = అందు; తనరెన్ = అతిశయించినవి; జగంబులు = లోకములు; అన్నియున్ = సర్వము;
ముదంబునన్ = సంతోషమును; పొందిరి = పొందిరి; ఖేచర = దేవతల (ఖేచరులు - ఖః
(ఆకాశమున) చరులు (సంచరించెడివారు), దేవతలు; ఆవళుల్ = సమూహములు.

భావము:

ఆ వృత్రాసురుని మాటలకు ఇంద్రుడు మిక్కిలి ఆశ్చర్య చకితుడైనాడు. అతని మనస్సులోని మాత్స్యర్యం మాయమయింది. అతనికి వృత్రాసురుడు భగవంతుడుగా కనిపించాడు. ఇంద్రుడు వంగి నేలపై పడి ఉన్న వజ్రాయుధాన్ని మళ్ళీ అందుకున్నాడు. అది చూచి లోకాలన్నీ ఆనందించాయి. దేవతలు సంతోషించారు.

6-419-క.

రాహుగ్రహ వక్త గుహా

గేహాంతము వాసి వచ్చి కిరణావళి స

ద్భాహుళ్య మొప్ప వెలిగెడు

నాహరిదశ్వుండుఁ బోలె హరి యొప్పె నృపా!

టీకా:

రాహు = రాహువు యనెడి; గ్రహ = గ్రహము యొక్క; వక్తగుహా = నోటి యందలి; గేహాంతమున్ = నివాసమును; వాసి = వదలి; వచ్చి = బయటకువచ్చి; కిరణ = కిరణముల; ఆవళిన్ = సమూహములు; సత్ = చక్కటి; బాహుళ్యమున్ = విస్తారముతో; ఒప్పన్ = ఒప్పుతుండగా; వెలిగెడున్ = ప్రకాశించెడు; ఆ = ఆ; హరిదశ్వుండున్ = సూర్యుని (హరిదశ్వుడు - హరిత (పచ్చని) అశ్వుడు (అశ్వములు గలవాడు), సూర్యుడు); పోలెన్ = వలె; హరి = ఇంద్రుడు; ఒప్పెన్ = చక్కగా నుండెను; నృపా = రాజా (నృప - నృ (నరులను) ప (పరిపాలించువాడు), రాజు).

భావము:

రాజా! వజ్రాయుధం ధరించిన ఇంద్రుడు గ్రహణానంతరం రాహుగ్రహం ముఖం నుండి వెలువడి వేయి కిరణాలతో ప్రకాశించే సూర్యబింబం వలె విరాజిల్లాడు.

6-420-వ.

ఇట్లు కరకలిత వజ్రాయుధ రుజ్మండల మండిత దిజ్మండలుం ధైన జంభారి గంభీర వాక్యంబుల
విస్మయ మందస్మిత ముఖారవిందుం డయి వృత్రున కిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; కర = చేతిలో; కలిత = కలిగిన; వజ్రాయుధ = వజ్రాయుధము యొక్క; రుక్ =
ప్రకాశపు; మండల = వలయములచే; మండిత = అలంకరింపబడిన; దిజ్మండలుండు =
పరిసరములు గలవాడు; ఐన = అయిన; జంభారి = ఇంద్రుడు (జంభారి - జంభాసురుని అరి
(శత్రువు), ఇంద్రుడు); గంభీర = గంభీరమైన; వాక్యంబులన్ = పలుకులతో; విస్మయ =
ఆశ్చర్యకరమైన; మందస్మిత = చిరునవ్వుతో కూడిన; ముఖ = ముఖము యనెడి; అరవిందుండు =
పద్మము గలవాడు; అయి = అయ్యి; వృత్రున్ = వృత్రున; కున్ = కు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె =
పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా తన చేతిలోని వజ్రాయుధ కాంతులు దిక్కుల నిండా వెలుగులు వెదజల్లుతూ ఉండగా
ఇంద్రుడు ఆశ్చర్యంతో కూడిన చిరునవ్వు చిందే ముఖంతో వృత్రాసురుని చూచి గంభీరంగా ఇలా
అన్నాడు.

6-421-క.

"ఓ! దానవేంద్ర! నీ మతి

వేదాంతముఁ బోలెఁ దత్త్వ విజ్ఞాన కళా

మోదము నీ వతిభక్తుఁడ

వాదిమ పురుషునకు హరికి నబ్జాక్షునకున్.

టీకా:

ఓ = ఓ; దానవ = రాక్షసులలో; ఇంద్ర = శ్రేష్ఠమైనవాడు; నీ = నీ యొక్క; మతి = బుద్ధి; వేదాంతమున్ =
ఉపనిషత్తుల; పోలెన్ = వలె; తత్త్వ = తత్త్వము యొక్క; విజ్ఞాన = శాస్త్రపు; కళ = నేర్పుచే; ఆమోదము

= పరిమళభరితము; నీవున్ = నీవు; అతి = మిక్కిలి; భక్తుడవు = భక్తి గల వాడవు; ఆదిమపురుషున్
 = నారాయణుని (ఆదిమ పురుషుడు - సృష్ట్యాదినుండి గల పురుషుడు, విష్ణువు); కున్ = కి; హరి =
 నారాయణుని; కిన్ = కి; అబ్బాక్షున్ = నారాయణుని (అబ్బాక్షుడు - అబ్బము (పద్మము) వంటి అక్షుడు
 (కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు); కున్ = కి.

భావము:

"ఓ రాక్షసరాజా! నీ బుద్ధి ఉపనిషత్తుల వలె తత్త్వ విజ్ఞానంతో విరాజిల్లుతున్నది. పురాణపురుషుడు,
 పద్మాక్షుడు అయిన వాసుదేవునికి నీవు పరమ భక్తుడవు.

6-422-ఉ.

లోకములెల్ల నిండి తన లోనుగ సర్వముఁజేసి ప్రాణులన్
 దీకులఁ బెట్టి యెల్లడలఁ దీప్తులు చూపెడి విష్ణుమాయ నేఁ
 దేకమతిన్ దలంచి తిది యేల? మహాసురురూపు మాని సు
 శ్లోకుఁ బురాణపూరుషుని శోభనమూర్తి ధరింపు మింపునన్.

టీకా:

లోకముల్ = భువనములు; ఎల్లన్ = సమస్తమును; నిండి = నిండి; తన = తన; లోనుగన్ =
 లోబడియే, లోపలనే; సర్వమున్ = సమస్తమును; చేసి = సృష్టించి; ప్రాణులన్ = జీవులను; తీకులన్ =
 తీపులను, బంధనములలో; పెట్టి = బంధించి; ఎల్లన్ = అన్ని; ఎడలన్ = సమయ సందర్భములలోను;
 దీప్తులు = ప్రకాశములు; చూపెడి = ప్రదర్శించెడి; విష్ణు = విష్ణుమూర్తి యొక్క; మాయన్ = మాయను;
 నేడు = ఈనాడు; ఏక = ఏకాగ్ర; మతిన్ = బుద్ధితో; తలంచితి = స్మరించితివి; ఇది = ఇది; ఏల =
 ఎందులకు; మహా = పెద్ద; అసుర = రాక్షసుల; రూపు = స్వరూపము; మాని = వదలివేసి; సుశ్లోకున్
 = నారాయణుని (సుశ్లోకుడు - సు (మంచివారిచే) శ్లోకుడు (కీర్తింపబడువాడు), విష్ణువు);
 పురాణపూరుషుని = నారాయణుని (పురాణపూరుషుడు - పుర్వకాలము నుండి ఉన్న
 పూరుషుడు (కారణభూతుడు), విష్ణువు); శోభన = శుభకరమైన; మూర్తిన్ = స్వరూపమును;
 ధరింపుము = స్వీకరింపుము; ఇంపునన్ = చక్కగా.

భావము:

సమస్త లోకాలలో నిండి, సకల భువనాలను తనలో ఇముడ్చుకొని, ప్రాణులను చిక్కులు పెట్టి, అంతటా వింతలు చూపించే విష్ణుమాయను నీవు ఏకాగ్రబుద్ధితో తెలుసుకోగలిగావు. ఇంకా ఈ భీకరమైన రాక్షసాకారం నీకెందుకు? దీనిని పరిత్యజించి పరమ పవిత్రమైన పురాణ పురుషుని స్వరూపాన్ని స్వీకరించు.

6-423-ఉ.

ఏనియమంబు సల్పితివో? యెట్టి మహాతప మాచరించితిో

పూని రజోగుణాభిరతిఁ బొందిన నీ మతి శాంతి దాంతి స

మూనస మానసానుభవ మత్తమరాళుఁ డరోష భావ స

మూనుఁ డమేయుఁ డా దనుజమర్దను భక్తి పొసంగె నెంతయున్.

టీకా:

ఏ = ఏ విధమైన; నియమంబున్ = నియమములను; సల్పితివో = ఆచరించితివో; ఎట్టి = ఏ
విధమైన; మహా = గొప్ప; తపంబున్ = తపస్సును; ఆచరించితివో = చేసితివో; పూని = పూనికతో;
రజోగుణ = రజోగుణమునందు; అభిరతిన్ = ఆసక్తిని; పొందినన్ = పొందినట్టి; నీ = నీ యొక్క; మతి
= బుద్ధి; శాంతి = శాంతి; దాంతి = ఓర్పులు కలిగిన; సమూనస = మంచి మనసులు యనెడి; మానస
= మానససరోవరము యొక్క; అనుభవ = అనుభవముచే; మత్త = మత్తెక్కిన; మరాళుడు = హంస
యైనవాడు; అరోష = కోపములేని; భావ = స్వభావము గలవారిని; సమూనుడు =
సమాదరించెడివాడు; అమేయుడు = నారాయణుడు (అమేయుడు - మితి యిడ రానివాడు,
విష్ణువు); ఆ = ఆ; దనుజమర్దను = నారాయణుని (దనుజమర్దనుడు - దనుజ (రాక్షసులను)
మర్దనుడు (సంహరించెడివాడు), విష్ణువు); భక్తి = భక్తి; పొసంగెన్ = కుదిరెను; ఎంతయున్ = ఎంతో
ఎక్కువగా.

భావము:

ఏ నియమాలను పాటించావో? ఎటువంటి మహా తపస్సు చేశావో? రజోగుణంలో అనురక్తమైన నీ మనస్సు శమదమాది సద్గుణాలు కలిగిన మహాత్ముల మనస్సనే మానస సరస్సులో మైమరచి విహరించే రాజహంస అయినవాడు, రోష ద్వేషాలకు అతీతమైన భావాలంటే ఇష్టపడేవాడు, అనంతుడు, భగవంతుడు అయిన జగన్నాథుని భక్తి పట్ల ఆసక్త మయింది.

6-424-క.

నారాయణ రూ పామృత

పారావారమునఁ దేలు భక్తుఁడు దా భూ

దారకరఖాత కోదక

పూరంబులు నేల తృప్తిఁ బొందు మహాత్మా!"

టీకా:

నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; రూప = రూపము యనెడి; అమృత = అమృతపు;
పారావారమునన్ = సముద్రము నందు (పారావారము - పార (దాటుటకు) అవారము (రానిది), సముద్రము); తేలు = ఈదెడి; భక్తుడు = భక్తుడు; తాన్ = తను; భూదార = పంది యొక్క; కర = ముట్టెతో, తుండముతో; ఖాతక = తవ్విన; ఉదక = జల; పూరంబులున్ = ఊటలతో; ఏలన్ = ఏ విధముగ; తృప్తిన్ = సంతృప్తిని; పొందున్ = పొందగలడు; మహాత్మా = గొప్పవాడా.

భావము:

మహాత్మా! శ్రీమన్నారాయణుని ప్రేమ స్వరూపమనే అమృత మహాసాగరంలో ఓలలాడే భక్తుడు పంది ముట్టెలతో త్రవ్వబడ్డ పాటిగుంటలలోని మురికినీటితో ఎలా తృప్తి పడతాడు?

6-425-వ.

ఇట్లు పలుకుచున్న యిందు నుపలక్షించి, వృత్రాసురుం డా యోధన దుర్మర్షణ సంఘర్ష మానసుండై వైరిం బురికొల్పు కొని, వామహస్తంబునం బరిఘంబుఁ ద్రిప్పుచు నుప్పరంబునం గుప్పించుచు,

బ్రహ్మాండ కర్పరంబు నిష్ఠుర బైరవారావంబునం బగిలించుచు, సముత్తంగ మత్తమాతంగ
 పుంగవంబు వృషభంబుపైఁ గవియు భంగి సుర వృషభు పేరురంబుపలక్షించి, భీషణాశని నిపాత
 వేగంబునం గొట్టిన నింద్రుండు కులిశ ధార నప్పరిఘంబుఁ దునిమితోడన శేష ఫణా విశేష
 భాసురం బయిన బాహుదండంబు ఖండించె; నప్పుడు వృత్రుండు భిన్న బాహు ద్వయ మూలుండై
 రక్తధారలం దోఁగుచు వజ్రచేతఁ బక్షహతం బై దివంబుననుండి జాటుచున్న కులపర్వతంబునుం
 బోలెఁ జూపట్టి ప్రళయకాల సంహార నిటలచ్చటచ్చటార్భట కఠోర కీలా భీలాగ్ని సమాన క్రూర
 కుటిల నిరీక్ష దుర్నిరీక్షుండయి, భూనభో మండలంబులఁ గ్రింది మీఁది దౌడల హత్తించి,
 నభోమండలంబునుం బోలెఁ దుది మొద లెఱుంగ రాక, వికృతంబుగా వక్త్రంబు దెఱచి, మందర
 మథన మధ్యమాన విషధర విషమజిహ్వభీలం బగు నాలుక నభంబు నాకుచుఁ
 గాలసంహారకారణం డయిన కాలుని భుజదండ మండితంబగు దండంబునుం బోలిన
 దంష్ట్రలచేత జగత్త్రయంబును మ్రింగెడువాఁడునుం బోలె నతిమాత్ర మహాకాయుం డయి,
 పర్వతంబులం దలంగ మీటుచు నడగొండయుం బోలె నభోభాగ భూభాగంబుల నాక్రమించి;
 యప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; పలుకుచున్న = అనుచున్న; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని; ఉపలక్షించి = ఉద్దేశించి;
 వృత్రాసురుండు = వృత్రాసురుడు; ఆ = ఆ; యోధన = యుద్ధము యెడల; దుర్మర్షణ = వ్యసనము
 వలని; సంఘర్ష = తొందరపాటుతో కూడిన; మానసుండు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; వైరిన్ =
 శత్రువును; పురికొల్పుకొని = రెచ్చగొట్టుకొని; వామ = ఎడమ; హస్తంబునన్ = చేతితో; పరిఘంబున్
 = పరిఘాయుధమును; త్రిప్పుచున్ = తిప్పుతూ; ఉప్పరంబునన్ = ఆకాశమునకు; కుప్పించుచున్ =
 గెంతుతూ; బ్రహ్మాండ = బ్రహ్మాండము యొక్క; కర్పరంబున్ = కప్పును; నిష్ఠుర = కఠినమైన; బైరవ =
 బైరవుని వంటి; ఆరావంబునన్ = అరుపులతో; పగిలించుచున్ = బద్దలుకొడుతూ; సమ = మిక్కిలి;
 ఉత్తంగ = ఉన్నతమైన; మత్త = మదించిన; మాతంగ = ఏనుగు; పుంగవంబు = శ్రేష్ఠము;
 వృషభంబున్ = ఎద్దు; పైన్ = మీదికి; కవియు = కలియబడుట; భంగిన్ = వలె; సురవృషభున్ =
 ఇంద్రుని (సురవృషభుడు - సుర (దేవతలలో) వృషభుడు (శక్తి గలవాడు), ఇంద్రుడు); పేరు =
 విశాలమైన; ఉరంబున్ = వక్షమును; ఉపలక్షించి = గురిచూసి; భీషణ = భయంకరమైన; అశనిపాత
 = పిడుగుపాటు; వేగంబునన్ = వేగముతో; కొట్టిన = కొట్టగా; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; కులిశ =

వజ్రాయుధపు; ధారన్ = అంచులతో; ఆ = ఆ; పరిఘంబున్ = పరిఘను; తునిమి = తుంచేసి; తోడన
 = వెంటనే; శేష = మిగిలిన, ఆదిశేషుని; ఘణా = పడగవలె; విశేష = విశిష్టముగ; భాసురంబు =
 ప్రకాశించుతున్నది; అయిన = ఐనట్టి; బాహుదండంబున్ = భుజస్తంభమును; ఖండించెన్ =
 నరికివేసెను; అప్పుడు = అప్పుడు; వృత్రండు = వృత్రండు; భిన్న = విరిగిపోయిన; బాహు =
 భుజముల; ద్వయ = జంట యొక్క; మూలుండు = మొదళ్ళు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; రక్ష = రక్షపు;
 ధారలన్ = ధారలందు; తోగుచున్ = తడిసిపోతూ; వజ్ర = ఇంద్రుని; చేతన్ = వలన; పక్ష = రెక్కలు;
 హతంబు = విరగొట్టబడినది; ఐ = అయ్యి; దివంబున్ = ఆకాశమున; నుండి = నుండి; జాటుచున్న =
 జారిపడుతున్న; కులపర్వతంబునున్ = కులపర్వతము; పోలెన్ = వలె; చూపట్టి = కనబడి;
 ప్రళయకాల = ప్రళయకాల మందలి; సంహార = సంహారముచేయునట్టి; నిటల = నుదిటి;
 ఛటచ్చటత్ = ఛటఛటమని; ఆర్భాట = మోతలతో; కఠోర = భరింపరాని; కీల = మంటలు గల;
 ఆభీల = భయంకరమైన; అగ్ని = అగ్నితో; సమాన = సరిసమానమైన; క్రూర = క్రూరమైన; కుటిల =
 వంకర; నిరీక్ష = చూపులతో; దుర్నిరీక్షుండు = చూడరానివాడు; అయి = అయ్యి; భూ = భూమి; నభన్
 = ఆకాశముల; మండలంబులన్ = మండలములను; క్రింది = కింది; మీది = పై; దౌడలన్ = దౌడలచే;
 హత్తించి = నొక్కిపట్టి; నభన్ = ఆకాశ; మండలంబునున్ = మండలము; పోలెన్ = వలె; తుది =
 అంతము; మొదలు = ఆది; ఎఱుంగరాక = తెలియరాని; వికృతంబుగా = వికృతముగా; వక్తంబున్ =
 నోటిని; తెఱచి = తెరిచి; మందరమథన = మందరగిరి యనెడి కవ్వము; మధ్యమాన = నడమన
 ఉన్నట్టి; విషధర = సర్పము (ఆదిశేషుని); విషమ = విషపు; జిహ్వా = నాలుకవలె; ఆభీలంబు =
 భయంకరము; అగు = అయిన; నాలుకన్ = నాలుకతో; నభంబున్ = ఆకాశమును; నాకుచున్ =
 నాకుతూ; కాల = కాలానుసారము; సంహార = మరణమునకు; కారణండు = కారణము
 యైనవాడు; అయిన = అయిన; కాలుని = యమధర్మరాజు యొక్క; భుజదండ = చేతులలో;
 మండితంబు = అలంకరింపబడినది; అగు = అయిన; దండంబునున్ = దండమును; పోలిన =
 సరిపోలెడి; దంష్ట్రల్ = కోరలు; చేతన్ = తోటి; జగత్రయంబున్ = ముల్లోకములను (జగత్రయము -
 ముల్లోకములు, 1స్వర్గలోకము 2మర్త్యలోకము 3పాతాళలోకము); మ్రింగెడు = మింగేసే; వాడునున్ =
 వాని; పోలెన్ = వలె; అతిమాత్ర = పెద్దదైనట్టి; మహా = గొప్ప; కాయుండు = దేహము గలవాడు; అయి
 = అయ్యి; పర్వతంబులన్ = పర్వతములను; తలంగ = తొలగ; మీటుచున్ = తోయుచు; నడ =
 నడుస్తున్న; కొండయున్ = కొండ; పోలెన్ = వలె; నభోభాగ = ఆకాశప్రదేశము; భూభాగంబులన్ =
 నేల ప్రదేశములను; ఆక్రమించి = వ్యాపించి; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా పలుకుతున్న ఇంద్రుణ్ణి వృత్రాసురుడు యుద్ధానికి పురిగొల్పాడు. ఉత్సాహం ఉరకలు వేసే మనస్సుతో ఎడమ చేతిలోని పరిఘను గిరగిర త్రిప్పుతూ కుప్పించి ముందుకు దుమికాడు. బ్రహ్మాండ భాండం బ్రద్దలయ్యే విధంగా భయంకరంగా గర్జిస్తూ మదపుటేనుగు ఆబోతుపైకి దూకినట్లు ఇంద్రుని మీదికి లంఘించి తన ఇనుప గుదియతో అతని ఎదురు రొమ్మును గురిచూచి కొట్టాడు. పిడుగు పడినట్లు తన గుండెలపై పడుతున్న ఆ పరిఘాన్ని ఇంద్రుడు తన వజ్రాయుధంతో రెండుగా ఖండించాడు. వెనువెంటనే పడగ నెత్తిన ఆదిశేషుని వలె ఉన్న మిగిలి ఉన్న అతని బాహుదండాన్ని నరికివేశాడు. రెండు చేతులు మొదలంటా తెగిపోయి రక్తధారలు ప్రవిస్తున్న వృత్రాసురుడు, రెక్కలు నరుకగా ఆకాశం నుండి భూమిపైకి జారుతున్న కులపర్వతం వలె కనిపించాడు. ఆ రాక్షసరాజు ఆగ్రహంతో కనుబొమలు చిట్టించాడు. ప్రళయకాల మందలి భయంకర జ్వాలల వంటి క్రూర కఠోర దృక్కులతో తేరి చూడరానివాడై ఆకాశమంత నోరు తెరచి నింగికి నేలకూ రెండు దవడలను హత్తించాడు. సముద్ర మథన సమయంలో మందర పర్వతానికి చుట్టబడి విషం గ్రక్కుతున్న వాసుకి నాలుక వంటి నాలుకను చాచి ఆకాశాన్ని నాకుతూ ప్రళయకాల దండధరుని బాహుదండం వంటి దంష్ట్రలతో ముల్లోకాలను మ్రింగబోతున్నట్లు కనిపించాడు. ఆ మహాకాయుడు కొండలను ఎగుర మీటుతూ నడిచి వస్తున్న పెనుగొండ వలె భూమ్యాకాశాలను ఆక్రమించి పరాక్రమించాడు. అప్పుడు...

6-426-ఉ.

క్రాలమునాటి మృత్యువుముఖంబునఁ బోలెను విస్ఫులింగముల్
క్రాలగ దేవసంఘములు **గంపము**నొంద జగంబు లెల్ల నా
హాలురి తారవం బెసఁగ **నభ్రగ**జంబును నాయుధంబుతో
నాలుక జట్టి పట్టి సుర**నా**ధుని మ్రింగె మహద్భు తాకృతిన్.

టీకా:

కాలము = అంత్యకాలపు; నాటి = సమయమునందలి; మృత్యువు = మృత్యువు యొక్క;
ముఖంబునున్ = ముఖమును; పోలెను = వలె; విస్ఫులింగముల్ = నిప్పురవ్వలు; క్రాలగన్ =

చెలరేగుతుండగ; దేవ = దేవతల; సంఘములున్ = సమూహములు; కంపము = వణుకు; ఒందన్ = పొందగా; జగంబుల్ = లోకములు; ఎల్లన్ = అన్నియును; ఆహా = ఆహా యని; లురిత = పొర్రెడి; రావంబున్ = శబ్దములు; ఎసగన్ = అతిశయింపగా; అభ్రగజంబునున్ = ఐరావతమును {అభ్రగజము - అభ్ర (ఆకాశపు, స్వర్గలోకపు) గజము (ఏనుగు), ఐరావతము}; ఆయుధంబున్ = వజ్రాయుధము; తోన్ = తోటి; నాలుకన్ = నాలుకతో; చుట్టిపట్టి = చుట్టబెట్టి; సురనాథునిన్ = ఇంద్రుని; మ్రింగెన్ = మింగెను; మహా = గొప్ప; అద్భుత = ఆశ్చర్యకరమైన; ఆకృతిన్ = స్వరూపముతోటి.

భావము:

కల్పాంత కాలం నాటి మృత్యుదేవత నోరు వంటి ఆ వృణ్ణాసురుని నోటినుండి అగ్నికణాలు రాలాయి. అది చూచి దేవతలందరూ గడగడలాడారు. లోకాలన్నీ హాహాకారాలు చూస్తూ ఉండగా ఆ భయంకరాకారుడు నాలుక చాచి ఐరావతంతో, వజ్రాయుధంతో సహా చుట్టి పట్టి అమాంతంగా ఇంద్రుణ్ణి మ్రింగాడు.

6-427-ఆ.

లోక మెల్ల నపుడు చీకాకు పడెఁ దమం

బడరె నుడుగణంబు లవనిఁ బడియె;

సోనవాన గురిసె సూర్యచంద్రాగ్నుల

రశ్మి లడగె దిశలు రభస మయ్యె.

టీకా:

లోకముల్ = లోకములు; ఎల్లన్ = అన్నియును; అపుడు = అప్పుడు; చీకాకుపడెన్ = చీకాకుపడెను; తమంబు = చిమ్మచీకట్లు; అడరెన్ = అతిశయించెను; ఉడు = నక్షత్రముల; గణంబుల్ = సమూహములు; అవనిన్ = భూమిపై; బడియె = పడెను సోనవాన = జడివాన; కురిసెన్ = కురిసెను; సూర్య = సూర్యుడు; చంద్ర = చంద్రుడు; అగ్నుల = అగ్నుల యొక్క; రశ్మిలన్ = కాంతులు; అడగెన్ = అణగిపోయెను; దిశలు = దిక్కు లందు; రభసము = చీకాకు; అయ్యెన్ = కలిగెను.

భావము:

లోకమంతా చీకాకు పడింది. అంతటా చిమ్మచీకట్లు క్రమ్ముకున్నాయి. నక్షత్రాలు నేల రాలాయి. రక్తవర్షం కురిసింది. సూర్యచంద్రాగ్నులు తేజస్సులు కోల్పోయారు. దిక్కులు తారుమారైనాయి.

6-428-వ.

అప్పుడు.

టీకా:

అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఆ సమయంలో...

6-429-ఉ.

కందడు భీతి గుండడు ప్రకంపనమొందడు పెద్దనిద్దురం

జెందడు తత్తఱింపడు విశేషముఁ జొప్పడు వైష్ణవీ జయా

నందపరైక విద్యను మనంబునఁ దాల్చుచు నుండెఁ గాని సం

క్రందనుఁడా నిశాచరుని గర్భములో హరిరక్షితాంగుడై.

టీకా:

కందడు = కదిపోడు; భీతిన్ = భయముతో; కుందడు = కుంగిపోడు; ప్రకంపనము = వణకు;

అందడు = పొందడు; పెద్దనిద్దురన్ = మరణమును; చెందడు = పొందడు; తత్తఱింపడు =

కళవళపడడు; విశేషమున్ = విశిష్టతలను; చొప్పడు = కలిగించెడి; వైష్ణవీ = విష్ణుమూర్తి యొక్క;

జయ = జయమును; ఆనంద = ఆనందమును; పర = లక్షించెడి; ఏక = ముఖ్యమైన; విద్యను =

విద్యను; మనంబునన్ = మనసు నందు; తాల్చుచుచున్ = ధరించుచు; ఉండెన్ = ఉండెను; కాని =

అంతే తప్ప; సంక్రందనుడు = ఇంద్రుడు (సంక్రందనుడు - శత్రువును ఆక్రందనము (మొఱి) పెట్టించు

వాడు, దేవేంద్రుడు); ఆ = ఆ; నిశాచరుని = రాక్షసుని (నిశాచరుడు - నిశ (రాత్రులు) యందు చరుడు (చరించెడివాడు), రాక్షసుడు); గర్భము = కడుపు; లో = అందు; హరి = నారాయణునిచే; రక్షిత = కాపాడబడిన; అంగుడు = దేహము గలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

వృత్రాసురుని కడుపులోని ఇంద్రుడు కసుగందలేదు. భయపడలేదు. వణికిపోలేదు. ప్రాణాలు కోల్పోలేదు. తత్తర పడలేదు. ఆనందమయమైన వైష్ణవ విద్యను మనస్సులో ధ్యానిస్తూ శ్రీహరి వల్ల రక్షణ పొంది చెక్కు చెదరక నిశ్చలంగా నిర్భయంగా ఉన్నాడు.

6-430-వ.

ఇట్లు కవచరూప శ్రీనారాయణ కృపాపాలితుండై యోగబలంబున బలభేది యతని యుదరంబు వజ్రాయుధంబున భేదించి యైరావణ సహితుండై వెడలి, యతని కంధరంబు తెగనడువ వజ్రంబుఁ బ్రయోగించిన, నతి నిష్ఠురవేగంబున వృత్ర హరణార్థంబుగం దిరుగుచు సూర్యాది గ్రహ నక్షత్రంబులకు దక్షిణోత్తర గతి రూపంబయిన సంవత్సర సంధియందు నహోరాత్ర మధ్యంబున వృత్ర శిరంబు పర్వత శిఖరంబునుం బోలెఁ ద్రుంచి కూలంద్రోచె; నప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; కవచ = కవచము యొక్క; రూప = రూపములో యున్న; శ్రీ = శుభకరమైన; నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; కృపా = దయచే; పాలితుండు = పరిపాలింపబడువాడు; ఐ = అయ్యి; యోగ = యోగించిన; బలంబునన్ = శక్తితో; బలభేది = ఇంద్రుడు (బలభేది - బల (బలాసురుని) భేదించిన (సంహరించిన) వాడు, ఇంద్రుడు); అతని = అతని యొక్క; ఉదరంబున్ = కడుపును; వజ్ర = వజ్రము యనెడి; ఆయుధంబునన్ = శస్త్రముతో; భేదించి = చీల్చి; ఐరావణ = ఐరావతము; సహితుండు = కూడినవాడు; ఐ = అయ్యి; వెడలి = బయటపడి; అతని = అతని యొక్క; కంధరంబు = కంఠమును; తెగనడువ = ఖండించుటకు; వజ్రంబున్ = వజ్రాయుధమును; ప్రయోగించిన = ప్రయోగించగా; అతి = మిక్కిలి; నిష్ఠుర = భయంకరమైన; వేగంబునన్ = వేగముతో; వృత్ర = వృత్రాసురుని; హరణ = సంహరించుట; అర్థంబుగన్ = కోసము; తిరుగుచున్ = తిరుగుచు; సూర్య = సూర్యుడు; ఆది = మొదలగు; గ్రహ = గ్రహములు; నక్షత్రంబుల్ = నక్షత్రముల; కున్ = కు;

దక్షిణ = దక్షిణాయనము; ఉత్తర = ఉత్తరాయనము; గతిన్ = విధములైన; రూపంబున్ = స్వరూపములు; అయిన = కలిగిన; సంవత్సర = సంవత్సరపు; సంధి = సంధ్యా; అందున్ = సమయమందు; అహ = పగలు; రాత్రు = రాత్రుల; మధ్యంబునన్ = సాయం సంధ్యాసమయములో; వృత్తు = వృత్తాసురుని; శిరంబున్ = తలను; పర్వత = కొండ; శిఖరంబునున్ = శిఖరము; పోలెన్ = వలె; త్రుంచి = ఖండించి; కూలన్ = కూలిపోవునట్లు; త్రోచెన్ = తోసివేసెను; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా శ్రీమన్నారాయణ కవచ రూపంలో శ్రీమహావిష్ణువు దయచేత రక్షింపబడిన ఇంద్రుడు యోగబలంతో తన వజ్రాయుధంతో వృత్తాసురుని కడుపు భేదించాడు. ఐరావతంతో సహా బయటకు వచ్చి వృత్తుని కంఠాన్ని ఖండించడానికి వజ్రాయుధాన్ని ప్రయోగించాడు. అది అమిత వేగంతో గిరగిర తిరుగుతూ సూర్యాది గ్రహాలు, నక్షత్రాలు సంచరించే దక్షిణోత్తరాయనాల నడిమి కాలంలో సంవత్సర సంధిలో సాయం సంధ్యాసమయంలో వృత్తాసురుని తలను ఖండించింది. ఆ శిరస్సు ఒక పర్వత శిఖరం వలె నేలమీద పడింది. అప్పుడు...

6-431-మ.

మొరసెన్ దుందుభు లంబరంబునఁ గడున్ **మో**దించి గంధర్వులున్

సురలున్ సాధ్యులు సిద్ధులున్ మునివరుల్ **సొం**పార వృత్రఘ్ను భీ

కర తేజోవిభవప్రకాశకర విఖ్యాతైఃక మంత్రంబులం

దిర మొప్పం బరియించుచుం గురిసి రెం**తే**ఁగ్రొత్త పూ సోనలన్.

టీకా:

మొరసెన్ = మోగినవి; దుందుభులు = భేరీలు; అంబరంబునన్ = ఆకాశమున; కడున్ = మిక్కిలి; మోదించి = సంతోషము కలిగించి; గంధర్వులున్ = గంధర్వులు; సురలున్ = దేవతలు; సాధ్యులున్ = సాధ్యులు; సిద్ధులున్ = సిద్ధులు; ముని = మునులలో; వరుల్ = ఉత్తములు; సొంపార = చక్కగా; వృత్రఘ్నున్ = ఇంద్రుని; భీకర = భయంకరమైన; తేజస్ = తేజస్సు యొక్క; విభవ = వైభవమును; ప్రకాశకర = వెల్లడి చేసెడి; విఖ్యాత = ప్రసిద్ధమైన; ఏక = మిక్కిలి ఆపేక్షకలిగిన; మంత్రంబులన్ =

మంత్రములతో; తిరము = కుదురుగా; ఒప్పన్ = చక్కగా; పరియించుచున్ = చదువుతూ; కురిసిరి = కురిపించిరి; ఎంతేన్ = అధికముగా; క్రొత్త = సరికొత్త; పూ = పూవుల; సోనలన్ = వర్షములను.

భావము:

ఆకాశంలో దేవ దుందుభులు మ్రోగాయి. గంధర్వులు, దేవతలు, సాధ్యులు, సిద్ధులు, మునీంద్రులు మిక్కిలి ఆనందించి వృత్రాసురుని సంహరించిన ఇంద్రుని తేజో వైభవాన్ని ప్రకాశింప జేసే ప్రశస్తమైన మంత్రాలను పరిస్తూ పూలవానలు కురిపించారు.

6-432-ఆ.

ఏమి చెప్ప నప్పు డింద్రారి తనువున

నొక్క దివ్యతేజ ముబ్బి వెడలి

లోకమెల్లఁ జూడ లోకులు చూడని

లోక మరసి విష్ణులోను చొచ్చె.

టీకా:

ఏమిచెప్పన్ = విచిత్రముగ; అప్పుడు = అప్పుడు; ఇంద్రారి = వృత్రుని {ఇంద్రారి - ఇంద్రుని అరి (శత్రువు), వృత్రుడు}; తనువునన్ = దేహమునుండి; ఒక్క = ఒక; దివ్య = దివ్యమైన; తేజము = తేజస్సు; ఉబ్బి = వెలువడి; వెడలి = వెళ్ళి; లోకము = లోకము; ఎల్లన్ = అంతయు; చూడన్ = చూచుచుండగా; లోకులు = ప్రజలు; చూడని = చూడనట్టి; లోకమున్ = లోకమును; అరసి = కనుగొని; విష్ణు = విష్ణుమూర్తి; లోనున్ = అందు; చొచ్చె = లయమయినది.

భావము:

ఏమని చెప్పను? ఆ సమయంలో వృత్రాసురుని శరీరంలోనుండి ఒకానొక దివ్య తేజస్సు వెలువడి జనులందరూ చూస్తుండగా ఈ లోకంలో నుండి విష్ణులోకానికి వెళ్ళి విష్ణువులో లీనమయింది.

6-433-వ.

ఇట్లు లోకభీకరుండై వృత్రాసురుండు గూలిన, నఖిల లోకంబులు బరితాపంబు లుడిగి సుస్థితిం
బొందె; దేవర్షి పితృగణంబులు దానవుల తోడంగూడి, యింద్రునకు జెప్పక తమతమ
స్థానంబులకుం జని;" రనిన విని, పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; లోక = లోకములకు; భీకరుండు = భయంకరుడు; ఐన్ = అయిన;
వృత్రాసురుండు = వృత్రాసురుడు; కూలినన్ = చనిపోగా; అఖిల = సమస్తమైన; లోకంబులున్ =
లోకములు; పరితాపంబులు = బాధలు; ఉడిగి = తగ్గి; సుస్థితిన్ = మంచిదశను; పొందె = పొందెను;
దేవర్షి = దేవఋషులు; పితృగణంబులు = పితృదేవతలు; దానవుల = రాక్షసుల; తోడన్ = తోటి;
కూడి = కలిసి; ఇంద్రున్ = ఇంద్రున; కున్ = కు; చెప్పక = చెప్పకుండగ; తమతమస్థానంబులకున్ =
ఎవరి స్థానమునకు వారు; చనిరి = వెళ్ళిరి; అనినన్ = అని చెప్పగా; విని = విని; పరీక్షిత్ = పరీక్షిత్తు
యనెడి; నరేంద్రుండు = రాజు; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రున్ = శ్రేష్ఠున; కున్
= కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా లోకభయంకరుడైన వృత్రుడు మరణించడంతో సమస్త లోకాలు సంతాపాన్ని వీడి
సంతోషించాయి. దేవతలు, ఋషులు, పితృదేవతలు, దానవులు అందరు ఇంద్రునితో చెప్పకుండానే
తమ తమ ప్రదేశాలకు వెళ్ళిపోయారు" అని చెప్పగా విని పరీక్షిత్తు శుకమహర్షితో ఇలా అన్నాడు.

6-434-ఆ.

"ఏమి కారణమున నింద్రుతోఁ బలుకక

సురలు పోయి? రట్టి సురగణంబు

లెందుచేత సుఖముఁ జెందిరి? వజ్రికిఁ

జేటు గలుగు టెట్లు? చెప్పవయ్య!"

టీకా:

ఏమి = ఏ; కారణమునన్ = కారణముచేత; ఇంద్రుని = ఇంద్రుని; తోన్ = తోటి; పలుకక = చెప్పకుండగ; సురలు = దేవతలు; పోయిరి = వెళ్ళిరి; అట్టి = అటువంటి; సుర = దేవతల; గణంబులు = సమూహములు; ఎందుచేత = ఎందువలన; సుఖమున్ = సౌఖ్యములను; చెందిరి = పొందిరి; వజ్ర = ఇంద్రుని; కిన్ = కి; చేటు = దుర్దశ; కలుగుట = కలుగుట; ఎట్లు = ఎందువలన; చెప్పవా = చెప్పుము; అయ్య = తండ్రి.

భావము:

"అయ్యా! దేవతలు ఇంద్రుణ్ణి పలుకరించకుండా ఎందుకు వెళ్ళిపోయారు? అలా వెళ్ళటంలో వారికి కలిగిన సుఖ మేమిటి? ఇంద్రునికి అటువంటి దుర్దశ కలగడానికి కారణమేమిటి? నాకు వివరించు"

6-435-వ.

అనిన శుకుం డిట్లనియె "వృత్రపరాక్రమ చకితులయిన నిఖిల దేవతలును, మహర్షి గణంబులును, మున్ను వృత్రవధార్థం బింద్రునిం బ్రార్థించిన నతండు బ్రహ్మహత్యకుం జాలక, "తొల్లి విశ్వరూపునిం జంపిన పాపంబు స్త్రీలయందును, భూమియందును, జలంబులందును, ద్రుమంబులందును విభజించి పెట్టితిని; ఇప్పు డీ హత్య యేరీతిం బాపుకొనువాడ? నా కశక్యం" బనిన మహర్షు "లశ్వమేధ యజ్ఞంబు చేయించి, యజ్ఞపురుషుం డైన శ్రీ నారాయణదేవుని సంతుష్టునిం జేసి యీ హత్యం బాపంగలవారము; స్వభావంబున బ్రాహ్మణ పితృ గో మాతృ సజ్జన హంతలైనవార లే దేవునిం గీర్తించి శుద్ధాత్ము లగుదు; రద్దేవుని నశ్వమేధ మహామఖంబున శ్రద్ధాన్వితుండవై సేవించిన నీకు ఖలుండైన యిద్దురాత్ముని హింసించిన హత్య యేమి చేయంగల?" దని యొడంబఱచిన, నింద్రుండు వల్లె యని యివ్విధంబున మార్తునిం బరిమార్చి, బ్రహ్మహత్యం బొంది, యత్తాపంబు భరియింప నోపక దుర్దశం బొందె; నప్పుడు.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; వృత్ర = వృత్రాసురుని; పరాక్రమ = పరాక్రమముచేత; చకితులు = నిశ్చేష్టులు; అయిన = ఐన; నిఖిల = సర్వ;

దేవతలును = దేవతలు; మహా = గొప్ప; ఋషి = ఋషులు; గణంబులునున్ = సమూహములు;
 మున్ను = ఇంతకు పూర్వము; వృత్ర = వృత్రాసురుని; వధ = సంహరించెడి; అర్థంబున్ = కోసము;
 ఇంద్రునిన్ = ఇంద్రుని; ప్రార్థించినన్ = కోరగా; అతండు = అతడు; బ్రహ్మహత్య = బ్రాహ్మణ
 హత్యాదోషమున; కున్ = కు; చాలక = సమర్థుడుకాక; తొల్లి = ఇంతకు పూర్వము; విశ్వరూపునిన్ =
 విశ్వరూపుని; చంపిన = చంపిన; పాపంబున్ = పాపమును; స్త్రీల = స్త్రీలు; అందునున్ = లోను;
 భూమి = భూమి; అందునున్ = లోను; జలంబులన్ = నీటి; అందునున్ = లోను; ద్రుమంబులన్ =
 చెట్ల; అందునున్ = లోను; విభజించి = భాగములు పంచి; పెట్టితిని = పెట్టితిని; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు;
 ఈ = ఈ; హత్యన్ = బ్రాహ్మణ హత్యా పాతకమును; ఏ = ఏ; రీతిన్ = విధముగా; పాపుకొనువాడన్ =
 పోగొట్టుకొనగలవాడను; నా = నా; కున్ = కు; అశక్యంబు = సాధ్యము కాదు; అనినన్ = అనగా;
 మహర్షులు = మహర్షులు; అశ్వమేధ = అశ్వమేధ యనెడి; యజ్ఞంబున్ = యజ్ఞమును; చేయించి =
 చేయించి; యజ్ఞపురుషుండున్ = యజ్ఞములకు పతి, హరి; ఐన = అయిన; శ్రీనారాయణదేవుని =
 హరిని; సంతుష్టునిన్ = సంతృప్తిచెందినవానిగ; చేసి = చేసి; ఈ = ఈ; హత్యన్ =
 బ్రాహ్మణహత్యాపాతకమును; పాపన్ = పోగొట్టుట; కలవారము = చేసెదము; స్వభావంబునన్ =
 ప్రకృతి సిద్ధముగ; బ్రాహ్మణ = బ్రాహ్మణులను; పితృ = తండ్రిని; గో = ఆవులను; మాతృ = తల్లిని; సజ్జన
 = మంచివారిని; హంతలు = చంపినవారు; ఐన = అయిన; వారలు = వారు; ఏ = ఏ; దేవునిన్ =
 దేవుని యైతే; కీర్తించి = స్తుతించి; శుద్ధ = పరిశుద్ధమైన; ఆత్ములు = ఆత్మలు గలవారు; అగుదురు =
 అగుదురో; ఆ = అట్టి; దేవునిన్ = భగవంతుని; అశ్వమేధ = అశ్వమేధ యనెడి; మహా = గొప్ప;
 మఖంబున్ = యజ్ఞమును; శ్రద్ధ = శ్రద్ధతో; ఆన్వితుండవు = కూడినవాడవు; ఐ = అయ్యి; సేవించిన =
 పూజించిన; నీ = నీ; కున్ = కు; ఖలుండు = నీచుడు; ఐన = అయిన; ఈ = ఈ; దురాత్ముని =
 దుర్మార్గువు బద్ధి గలవానిని; హింసించినన్ = చంపిన; హత్యన్ = బ్రాహ్మణహత్యాపాతకము; ఏమి =
 ఏమి; చేయంగలదు = చేయగలదు; అని = అని; ఒడంబఱచినన్ = ఒప్పించగా; ఇంద్రుండు =
 ఇంద్రుడు; వల్లె = సరే; అని = అని; ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధముగా; మార్తునిన్ = శత్రువును;
 పరిమార్చి = సంహరించి; బ్రహ్మహత్యన్ = బ్రాహ్మణహత్యా పాతకమును; పొంది = పొంది; ఆ = ఆ;
 తాపంబున్ = బాధలను; భరియింపన్ = భరింప; ఓపక = లేక; దుర్దశన్ = దుర్దశను; పొందెన్ =
 పొందెను; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

పరీక్షిత్తు ప్రశ్న విని శుకమహర్షి ఇలా అన్నాడు "వృత్రాసురుని పరాక్రమానికి భయపడిన దేవతలు, మహర్షులు వృత్రుని సంహరించమని ఇంద్రుణ్ణి ప్రార్థించారు. అప్పుడు దేవేంద్రుడు బ్రహ్మహత్యా పాతకానికి భయపడి "నేను విశ్వరూపుని చంపి బ్రహ్మహత్యకు లోనై నానాకష్టాలు పడ్డాను. ఆ పాపాన్ని స్త్రీలకు, భూమికి, నీళ్ళకు, చెట్లకు పంచిపెట్టి ఎలాగో బయట పడ్డాను. మళ్ళీ ఇప్పుడు బ్రహ్మహత్య చేసి ఆ మహాపాపాన్ని ఎలా పోగొట్టుకొనేది? ఈ పని నా వల్ల కాదు" అన్నాడు. అందుకు మహర్షులు "నీచేత అశ్వమేధ యాగం చేయిస్తాము. యజ్ఞపురుషుడైన శ్రీమన్నారాయణ మూర్తికి తృప్తి కలిగించి ఆయన దయవల్ల నీకు ఈ బ్రహ్మహత్యాపాపం అంటకుండా చేస్తాము. వాస్తవానికి బ్రాహ్మణులను, తల్లిదండ్రులను, గోవులను, సాధువులను హింసించిన వారుకూడా ఆ దేవదేవుని స్తుతించి పాపవిముక్తులౌతారు. అశ్వమేధ మహాయజ్ఞం ద్వారా శ్రద్ధాభక్తులతో ఆ దేవాదిదేవుణ్ణి ఆరాధిస్తే దుర్మార్గుడైన వృత్రుణ్ణి సంహరించిన పాపం నిన్ను ఏమీ చేయలేదు" అని చెప్పి ఒప్పించారు. అప్పుడు ఇంద్రుడు సరే అని వృత్రుని చంపడానికి అంగీకరించాడు. ఇప్పుడు ఈ విధంగా శత్రువైన వృత్రుణ్ణి సంహరించినందుకు ఇంద్రునికి బ్రహ్మహత్యా పాతకం చుట్టుకొన్నది. ఆ పాపాన్ని భరించలేక ఇంద్రుడు దురవస్థల పాలైనాడు.

6-436-^{సీ}.

పాపంబుఁ జండాలరూపంబు గలదాని-

ముదిమిచే నొడలెల్ల గదలుదాని

క్షయకుష్ఠరోగ సంచయకృతం బగుదాని-

నురురక్తపూరంబు దొరఁగుదాని

నరసిన వెండుకల్ నెరసిన తలదాని-

నటఁ బోకుపో కుండు మనెడుదానిఁ

గదరు కంపునఁ బ్రేవు లద రఁజేసెడుదానిఁ-

దానెందుఁ బాటిన దటుముదాని

6-436.1-ఆ.

"నాగుణంబు లెల్ల భోగింప కేరీతి

నరుగ నెంతవాడ" వనెడుదాని

బిట్టు దిరిగి చూచి భీతిల్లి సిగ్గుతో

దేవనాయకుండు దెరలి పఱచె.

టీకా:

పాపంబున్ = పాపమును; చండాల = మిక్కిలి చెడ్డది యైన; రూపంబున్ = స్వరూపము; కల = ఉన్న; దానిన్ = దానిని; ముదిమి = ముసలితనముచేత; ఒడలు = ఒళ్ళు; ఎల్లన్ = అంతయు; కదలు = కదిలిపోతున్న; దానిన్ = దానిని; క్షయ = క్షయ; కుష్టు = కుష్టు; రోగ = రోగముల; సంచయ = సమూహములచే; కృతంబు = చేయబడినది; అగు = అయిన; దానిన్ = దానిని; ఉరు = అధికమైన; రక్త = రక్తపు; పూరంబున్ = ప్రవాహములు; తొరగు = స్రవించు; దానిన్ = దానిని; అరసిన = చూడగా; వెండ్రుకల్ = వెంట్రుకలు; నెరసిన = నెరిసిపోయిన; తల = తల గల; దానిన్ = దానిని; అటన్ = అక్కడకు; పోకుపోకుండుము = వెళ్ళనే వెళ్ళవద్దు; అనెడు = చెప్పెడు; దానిన్ = దానిని; కదురు = విజృంభించిన కంపునన్ = చెడువాసన వలన; ప్రేవులన్ = పేగులను; అదరజేసిడు = అదరగొట్టెడు; దానిన్ = దానిని; తాన్ = తను; ఎందున్ = ఎక్కడకు; పాఱినన్ = పారిపోయినను; తఱుము = వెంటపడు; దానిన్ = దానిని;

నా = నా యొక్క; గుణంబులు = లక్షణములు; ఎల్లన్ = అన్నిటిని; భోగింపక = అనుభవింపకుండగా; ఏ = ఏ; రీతిన్ = విధముగ; అరుగన్ = పోవుటకు; ఎంతవాడవు = సమర్థుడవు కావు; అనెడు = అనెడి; దానిన్ = దానిని బిట్టు = మిక్కిలి; తిరిగి = వెనుదిరిగి; చూచి = చూసి; భీతిల్లి = భయపడిపోయి; సిగ్గు = బిడియము; తోన్ = తోటి; దేవనాయకుండు = ఇంద్రుడు (దేవనాయకుడు - దేవతలకు నాయకుడు, ఇంద్రుడు); తెరలి = కళవళపడి; పఱచె = పరిగెట్టెను.

భావము:

బ్రహ్మహత్యా పాపం చండాలరూపాన్ని ధరించి ముసలితనంతో ఒడలంతా ముడతలు పడి గడగడ వణుకుతూ నడచి వచ్చింది. క్షయరోగంతో, కుష్టురోగంతో దాని శరీరమంతా నెత్తురులు చిమ్ముతున్నవి. నెరసిన జుట్టు విరబోసుకొని "పోకు! ఉండు" అంటూ ఉన్నది. దేహమంతా దుర్గంధంతో డోకు వచ్చి ప్రేగులు తరుక్కుపోయేట్లు కంపు కొడుతున్నది. ఇంద్రుడు ఎటు పోతే అటు

పరిగెత్తి వెంటబడి తరుముతున్నది. "నా గుణాలను అనుభవించకుండా ఎట్లా పోతావు? నాముందు నీవెంతవాడవు?" అంటున్నది. వెంట పరుగిడి వస్తున్న బ్రహ్మహత్యను తిరిగి తిరిగి చూస్తూ ఇంద్రుడు భయంతో, సిగ్గుతో పారిపోసాగాడు.

6-437-వ.

ఇట్లతి వికృతత్వంబుతో బ్రహ్మహత్య వెనుతగుల నిందుండు నభోభాగ భూభాగ దిగ్భాగంబు లెల్లం దిరిగి, చొరం దెరువులేక దీర్ఘ నిర్ఘాతాటోప నిశ్వాస దూషితుండై, యీశాన్య భాగంబునకుం బఱచె; యద్దెస నమేయపుణ్యగణ్యంబైన మానస సరస్సునం బ్రవేశించి, యం దొక్క కమలనాళంబు చొచ్చి తంతువులం గలసి రూపంబు లేక యలబ్ధభోగుం డై, బ్రహ్మహత్యా విమోచనంబుఁ జింతించికొనుచు, సహస్ర వర్షంబు లుండె నా చండాలియు నది పరమేశ్వర దిగ్భాగం బగుటం జేసి, యందు జొరరాక కాచియుండె, నంతకాలంబుఁ ద్రిదివంబున నహుషుండు విద్యాబల తపోబల యోగబలంబులం బాలించుచుండి, సంప దైశ్వర్య మదాంధుండై, యింద్ర పత్ని గోరి, యిందుండు వచ్చునందాక నాకుం బత్నివి గమ్మనిన, నా శచీదేవి బృహస్పతి ప్రేరితయై, బ్రహ్మార్షి వాహ్యాశిబిక నెక్కి వచ్చి, నన్ను భోగింపు మనిన నతం డట్ల చేసి, కుంభ సంభవ శాపహతుండై, యజగర యోనియందుఁ బుట్టి; నంత నిందుండు బ్రహ్మార్షి గణోపహాతుండై, త్రిదివంబునకు వచ్చె, నంత కాలంబు నారాయణ చరణారవింద ధ్యానపరుండై యుండుటం జేసియు, దిశాధినాథుం డైన శంకరుచేత రక్షింపఁబడ్డవాడై యుండుటం జేసియు, దద్దోష బలంబు దఱఁగి సహస్రాక్షుం బీడింప లే దయ్యె; నప్పు డిందుండు నిజైశ్వర్యంబునుం బొంది బ్రహ్మార్షి పరివృతుండై, మహాపురుషారాధనంబు చేసి, హయమేధాధ్వరంబునకు దీక్షఁ గైకొని, బ్రహ్మవాదులచేత నాదరింపఁ బడుచున్న వాడై, సర్వదేవతామయుండైన నారాయణుం బరితృప్తుం జేసి, మంచు విరయించు మార్తాండుని చందంబునఁ ద్వాష్ట్రవధరూప పాపంబు నాశంబు నొందించి, సకల దివిజ యక్ష గంధర్వ సిద్ధ మునిజన సంస్తూయ మానుండయి, త్రిభువనైశ్వర్య భోగభాగ్యంబులం గైకొనియె; నప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; అతి = మిక్కిలి; వికృతత్వంబు = వికారపు స్వరూపము; తోన్ = తోటి; బ్రహ్మహత్య = బ్రాహ్మణహత్యా దోషము; వెనుతగులన్ = తరుముచుండగా; ఇందుండు = ఇంద్రుడు;

నభో = ఆకాశ; భాగ = మండలము; భూ = భూమి; భాగ = మండలములు; దిక్ = దిక్కుల;
 భాగంబుల్ = ప్రదేశములు; ఎల్లన్ = అన్నియు; తిరిగి = తిరిగి; చొరన్ = దూరుటకు; తెరువు = దారి;
 లేక = లేకపోవుటచే; దీర్ఘ = పెద్ద; నిర్ఘాత = పిడుగుల; ఆటోప = మోతవంటి; నిశ్వాస = ఊపిరితీసెడి
 ధ్వనితో; దూషితుండు = దోషము అంటినవాడు; ఐ = అయ్యి; ఈశాన్య = ఈశాన్యపు; భాగంబున్ =
 మూల; కున్ = కి; పఱచె = పారిపోయెను; ఆ = ఆ; దెసన్ = వైపున గల; అమేయ = సాటిలేని; పుణ్య
 = పవిత్రతలు; అగణ్యంబు = లెక్కలేనన్ని గలది; ఐన = అయిన; మానస = మానసము యనెడి;
 సరస్సునన్ = సరోవరములో; ప్రవేశించి = ప్రవేశించి; అందు = దానిలోని; ఒక్క = ఒక; కమల =
 తామర; నాళంబున్ = తూడు, గొట్టము; చొచ్చి = దూరి; తంతువులన్ = దారములలో; కలిసి =
 కలిసిపోయి; రూపంబు = స్వరూపము; లేక = లేకుండగ; అలబ్ధ = పోయిన; భోగుండు = భోగములు
 గలవాడు; ఐ = అయ్యి; బ్రహ్మహత్య = బ్రహ్మహత్యాపాపమునుండి; విమోచనంబున్ = విడుదలను;
 చింతించికొనుచున్ = ఆలోచించుకొనుచు; సహస్ర = వేయి; వర్షంబులు = సంవత్సరములు; ఉండెన్
 = ఉండెను; ఆ = ఆ; చండాలియున్ = బహుచెడ్డది కూడ; అది = అది; పరమేశ్వర = పరమశివుని;
 దిగ్భాగంబున్ = దిక్కు; అగుటన్ = అగుట; చేసి = వలన; అందున్ = దానిలో; చొరరాక = దూరలేక;
 కాచి = కాచుకొని; ఉండెన్ = ఉండెను; అంతకాలంబు = అంతకాలము; త్రిదివంబునన్ = స్వర్గము
 నందు; నహుషుండు = నహుషుడు; విద్యా = వేదవిద్య యొక్క; బలంబునన్ = శక్తిచేతను; తపస్ =
 తపస్సు యొక్క; బల = శక్తిచేతను; యోగ = యోగము యొక్క; బలంబులన్ = శక్తులచేతను;
 పాలించుచుండి = పరిపాలించుతూ; సంపద = సంపదలు; ఐశ్వర్య = ఐశ్వర్యములచే; మద =
 గర్వము వలన; అంధుడు = కనులు కనిపించని వాడు; ఐ = అయ్యి; ఇంద్రపత్నిన్ = శచీదేవిని; కోరి
 = కోరి; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; వచ్చునందాక = వచ్చేవరకు; నా = నా; కున్ = కు; పత్నివి = భార్యవి;
 కమ్ము = అగుము; అనిన = అనగా; శచీదేవి = శచీదేవి; బృహస్పతి = బృహస్పతిచే; ప్రేరిత =
 ప్రేరేపింపబడినది; ఐ = అయ్యి; బ్రహ్మార్షి = బ్రహ్మఋషులు; వ్యాహ = మోసెడి; శిబిరన్ = పల్లకిని; ఎక్కి
 = ఎక్కి; వచ్చి = వచ్చి; నన్ను = నన్ను; భోగింపుము = అనుభవింపుము; అనినన్ = అనగా; అతండు
 = అతడు; అట్ల = ఆ విధముగ; చేసి = చేసి; కుంభసంభవ = అగస్త్య మహర్షి యొక్క; శాప =
 శాపముచే; హతుండు = మరణించినవాడు; ఐ = అయ్యి; అజగర = కొండచిలువ; యోని = గర్భము;
 అందున్ = అందు; పుట్టెన్ = పుట్టెను; అంత = అంతట; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; బ్రహ్మార్షి = బ్రహ్మ
 ఋషులచే; గణ = సమూహములచే; ఉపహరాతుండు = పీలువబడినవాడు; ఐ = అయ్యి;
 త్రిదివంబున్ = స్వర్గమున; కున్ = కు; వచ్చెన్ = వచ్చెను; అంతకాలంబున్ = అంతకాలము;

నారాయణ = హరి; చరణ = పాదములు యనెడి; అరవింద = పద్మములను; ధ్యాన = ధ్యానించుట
 యందు; పరుండు = లగ్నమైన; ఐ = అయ్యి; ఉండుటన్ = ఉండుట; చేసియున్ = వలన;
 దిశాధినాథుండు = దిక్పాలకుండు; ఐన = అయిన; శంకరున్ = పరమశివుని; చేత = వలన;
 రక్షింపబడ్డవాడు = కాపాడబడినవాడు; ఐ = అయ్యి; ఉండుటన్ = ఉండుట; చేసియున్ = వలన;
 తత్ = ఆ; దోషంబున్ = దోషము; తఱగి = తగ్గి; సహస్రాక్షున్ = ఇంద్రుని (సహస్రాక్షుడు - సహస్ర
 (వేయి 1,000) అక్షుడు (కన్నులుగలవాడు), ఇంద్రుడు); పీడింపన్ = బాధింప; లేదు = లేనిది; అయ్యెన్
 = అయ్యెను; అప్పుడు = అప్పుడు; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; నిజ = తన; ఐశ్వర్యంబున్ = ఐశ్వర్యమును;
 పొంది = పొంది; బ్రహ్మార్షి = బ్రహ్మ ఋషులచే; పరివృతుండు = చుట్టును చేరినవాడు; ఐ = అయ్యి;
 మహాపురుష = నారాయణుని; ఆరాధనంబున్ = పూజించుట; చేసి = చేసి; హయమేధా =
 అశ్వమేధ యనెడి; అధ్వరంబున్ = యాగమున; కున్ = కు; దీక్షన్ = దీక్షను; కైకొని = చేపట్టి;
 బ్రహ్మవాదుల్ = బ్రహ్మజ్ఞానముగలవారి; చేతన్ = చేత; ఆదరింపబడుతున్నవాడు =
 ఆదరింపబడెడివాడు; ఐ = అయ్యి; సర్వ = అఖిల; దేవతా = దేవత; మయుండున్ =
 స్వరూపమైనవాడు; ఐన = అయిన; నారాయణున్ = హరిని; పరితృప్తున్ = తృప్తిచెందినవానిగా;
 చేసి = చేసి; మంచు = మంచుతెరలను; విరియించు = విరిచేసి; మార్తాండుని = సూర్యుని;
 చందంబునన్ = వలె; త్వాష్ట్ర = త్వష్ట్ర యొక్క పుత్రుని; వధ = సంహారము యొక్క; రూప =
 రూపములోని; పాపంబు = పాపమును; నాశంబున్ = నాశనము; ఒందించి = చేసి; సకల =
 సమస్తమైన; దివిజ = దేవతలు; యక్ష = యక్షులు; గంధర్వ = గంధర్వులు; సిద్ధ = సిద్ధులు; మునిజన =
 మునులుచే; సంస్తూయమానుండు = స్తుతింపబడువాడు; ఐ = అయ్యి; త్రిభువన = ముల్లోకముల;
 ఐశ్వర్య = ఐశ్వర్యములు; భోగ = భోగములు; భాగ్యంబులన్ = భాగ్యములను; కైకొనియె = చేపట్టెను;
 అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా మిక్కిలి వికృతమైన స్వరూపంతో బ్రహ్మహత్యాపాపం వెంటబడి తరుముతుండగా
 ఇంద్రుడు ఆకాశం, భూమి, దిక్కులు అంతటా తిరిగాడు. ఎక్కడా నిలబడటానికి వీలు చిక్కలేదు.
 ఎటూ తట్టుకోలేక చిట్టచివరకు వేడి వేడి నిట్టార్పులు విడుస్తూ ఈశాన్యదిక్కుకు పరుగెత్తాడు. ఆ
 దిక్కున ఉన్న అత్యంత పవిత్రమైన మానస సరస్సులో ప్రవేశించాడు. ఆ సరోవరంలోని ఒక
 కమలనాళంలో దూరి, ఆ తామర తూడులోని సన్నని తంతువులో కలిసిపోయాడు. ఆ విధంగా ఆ

మృణాళనాళంలో అదృశ్యరూపంలో ఐశ్వర్యానికి దూరంగా ఉండి బ్రహ్మహత్యా పరిహారం కోసం విచారిస్తూ వెయ్యి సంవత్సరాలు గడిపాడు. ఈశాన్యం పరమేశ్వరునికి సంబంధించింది కనుక బ్రహ్మహత్య ప్రవేశించ లేక అల్లంత దూరంలో కాచుకొని కూర్చుంది. ఆ సమయంలో నహుషుడనే రాజు స్వర్గానికి అధిపతి అయ్యాడు. తన విద్యాబలం వల్ల, యోగబలం వల్ల సాధించుకొన్న స్వర్గరాజ్యాన్ని పరిపాలిస్తున్న నహుషుడు ఐశ్వర్య గర్వాంధుడై దేవేంద్రుని భార్య అయిన శచీదేవిని కాంక్షించాడు. "నీ భర్త వచ్చే వరకు నాకు భార్యగా ఉండు" అని ఆమెను కోరాడు. శచీదేవి దేవగురువైన బృహస్పతి సూచనానుసారం "నీవు బ్రహ్మర్షులు మోస్తున్న పల్లకీని ఎక్కి నా దగ్గరకు వస్తే నీ కోరిక నెరవేరుతుంది" అన్నది. నహుషుడు శచీదేవి చెప్పిన ప్రకారం బ్రహ్మర్షుల చేత తన పల్లకీ మోయించుకొని అగస్త్య మహర్షి శాపానికి గురియై అజగర రూపం ధరించి స్వర్గభ్రష్టు డైనాడు. అనంతరం ఇంద్రుడు బ్రహ్మర్షులు ఆహ్వానింపగా స్వర్గానికి తిరిగి వచ్చాడు. ఇంతకాలంగా శ్రీమన్నారాయణుని పాదపద్మాలను ధ్యానిస్తూ ఉండడం వల్ల, వేయి సంవత్సరాలు పరమేశ్వరుని దిగ్భాగంలో ఉండి ఆయన కరుణకు పాత్రుడవటం వల్ల బ్రహ్మహత్య క్రమంగా క్షీణించిపోయి ఇంద్రుణ్ణి స్పృశింపలేక పోయింది. అప్పుడు దేవేంద్రుడు ఎప్పటి వలె స్వర్గాధిపత్యం వహించి బ్రహ్మర్షు లందరిని ఆహ్వానించి, ఆరాధించి అశ్వమేధ యాగానికి దీక్ష స్వీకరించాడు. బ్రహ్మవేత్తలైన మహర్షులు చక్కగా జరిపించిన మహాయజ్ఞం చేత సకల దేవతా స్వరూపుడైన వాసుదేవుణ్ణి సంతృప్తుణ్ణి చేసాడు. ఇందువల్ల సూర్యుని కిరణాలకు మంచు కరిగిపోయినట్లుగా త్వష్ట కుమారుడైన వృత్రాసురుని చంపిన పాపం నశించిపోయింది. ఈ విధంగా ఇంద్రుడు సమస్త దేవతలు, యక్షులు, గంధర్వులు, సిద్ధులు స్తుతిస్తుండగా ముల్లోకాలకు అధీశ్వరుడైన సకల భోగభాగ్యాలు అనుభవించాడు. అప్పుడు...

6-438-చ.

సతత మరీచిముఖ్య ముని**సం**ఘముచేత యథోచితంబుగాఁ

గృత ఘన వాజిమేధమునఁ **రే**శవు నీశుఁ బురాణపూరుషున్

హితు జగదీశు యజ్ఞపతి **ని**ష్టఫలప్రదు నంతరంగ సం

గతు భజియించి వజ్రి గత**క**ల్మషుడై నెగడెన్ మహీశ్వరా!

టీకా:

సతత = ఎల్లప్పుడు; మరీచి = మరీచి; ముఖ్య = మొదలగు; ముని = మునుల; సంఘము = సమూహముల; చేత = చేత; యథోచితంబుగాన్ = తగినవిధముగా; కృత = చేయబడిన; ఘన = గొప్ప; వాజిమేధమునన్ = అశ్వమేధము వలన; కేశవున్ = నారాయణుని; ఈశున్ = నారాయణుని; పురాణపూరుషున్ = నారాయణుని {పురాణ పూరుషుడు - పురాణ (పురాతన కాలమునుండి) ఉన్న పూరుషుడు (ఉత్తమమైన పురుషుడు), విష్ణువు}; హితున్ = నారాయణుని {హితుడు - హితము కోరెడివాడు, విష్ణువు}; జగదీశున్ = నారాయణుని {జగదీశుడు - జగత్తునకు ఈశుడు (ప్రభువు), విష్ణువు}; యజ్ఞపతిన్ = నారాయణుని {యజ్ఞ పతి - యజ్ఞములకు పతి (ప్రభువు), విష్ణువు}; ఇష్టఫలప్రదున్ = నారాయణుని {ఇష్ట ఫల ప్రదుడు - ఇష్ట (కోరినకోరికలు) ఫల (తీరుటను) ప్రదుడు (కలిగించువాడు), విష్ణువు}; అంతరంగసంగతున్ = నారాయణుని {అంతరంగ సంగతుడు - అంతరంగ (ఆత్మలో) సంగతుడు (కూడి యుండువాడు), విష్ణువు}; భజించి = సేవించి; వజ్ర = ఇంద్రుడు; గత = పోయిన; కల్మషుడు = కల్మషములు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; నెగడెన్ = అతిశయించెను; మహీశ్వరా = రాజా {మహీశ్వరుడు - మహి (భూమి)కి ఈశ్వరుడు (ప్రభువు), రాజు}.

భావము:

రాజా! ఈ విధంగా ఇంద్రుడు మరీచి మొదలైన మహామునుల సహాయంతో యథావిధిగా అశ్వమేధయాగం చేసి యజ్ఞేశ్వరుడు, జగదీశ్వరుడు, పరమేశ్వరుడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుని సేవించి బ్రహ్మహత్యా పాతకాన్ని పోగొట్టుకొని పరిశుద్ధుడై ప్రకాశించాడు.

6-439-^{సీ}.

మఱియుఁ బుట్టింపంగ మనసు పెట్టిన యట్టి-

క్రూరకర్మాంబోధి కుంభజండు

అంగారములు చేయ నాహతిఁ గన నోపు-

బహు పాపకానన పావకుండు

కందక దిగ మ్రింగి గఱునఁద్రేపంగఁ-

గల్మషగరళ గంగాధరుండు

పునగుహంతరములఁ గాలూన నియ్యని-

కలుష దుస్తర తమో గ్రహ విధుండు

6-439.1-ఆ.

సకల ముక్తిలోక సామ్రాజ్య సమధిక

సహజ భోగ భాగ్య సంగ్రహైక

కారణప్రమేయ కంజాక్ష సర్వేశ

కేశవాది నామ కీర్తనంబు.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; పుట్టింపంగన్ = పునర్జన్మము కలుగునట్లు; మనసుపెట్టిన = తలపెట్టిన; అట్టి = అటువంటి; క్రూర = క్రూరమైన; కర్మ = కర్మములు యనెడి; అంబోధి = సముద్రమునకు (అంబోధి - అంబు (నీటికి) నిధి, సముద్రము); కుంభజండు = అగస్త్య మహర్షి (కుంభజండు - కుంభము నందు జడు (పుట్టినవాడు), అగస్త్యుడు); అంగారములు = బొగ్గులు; చేయన్ = చేయుటకు; ఆహతి = కాల్చుట; కననోపుడు = చేయ సమర్థుడు; బహు = అనేకమైన; పాప = పాపములు యనెడి; కానన = అడవులకు; పావకుండు = అగ్నిహోత్రుడు; కందక = కందిపోకుండగ; దిగమింగి = మింగేసి; గట్టిన = గర్భమని; త్రేపంగన్ = తేన్చ గలుగుటలో; కల్మష = పాపములు యనెడి; గరళ = విషమునకు; గంగాధరుండు = పరమశివుడు; ఘన = గొప్ప; గుహ = గుహల; అంతరములన్ = లోపల; కాలూననియ్యని = కాలుపెట్టనివ్వని; కలుష = పాపములు యనెడి; దుస్తర = దాటరాని; తమః = చీకటిని; గ్రహ = తాగివేయుటలో; విధుండు = చంద్రుడు; సకల = సమస్తమైన; ముక్తి = మోక్షముల; లోక = సర్వముయైన; సామ్రాజ్య = సామ్రాజ్యముయొక్క; సమధిక = మిక్కిలి అధికమైన; సహజ = సహజమైన; భోగ = భోగములు; భాగ్య = భాగ్యముల; సంగ్రహ = స్వీకరించుట; ఏక = ముఖ్యమైన; కారణ = కారణమైన; అప్రమేయ = విష్ణుమూర్తి; కంజాక్ష = విష్ణుమూర్తి; సర్వేశ = విష్ణుమూర్తి; కేశవ = విష్ణుమూర్తి; ఆది = మొదలగు; నామ = పేర్లుతో; కీర్తనంబు = స్తుతించుట.

భావము:

పునర్జన్మకు కారణాలైన క్రూరకృత్యా లనబడే సముద్రాన్ని త్రాగిన అగస్త్యుని వంటివాడు. మహా పాతకా లనబడే అరణ్యాలను భస్మం చేసే అగ్నిహోతుని వంటివాడు. భక్త జనుల కల్మషా లనబడే కాలకూటాన్ని అలవోకగా మ్రింగే పరమశివుని వంటివాడు. అంతులేని కలుష రాసు లనబడే కటిక చీకట్లను పటాపంచలు చేసే సూర్యుని వంటివాడు. ఆ నారాయణునికి గల కమలాక్షుడు, సర్వేశ్వరుడు, కేశవుడు మొదలైన నామాల సంకీర్తనం సమస్తమైన మోక్ష సామ్రాజ్యాన్ని సంపాదించి పెట్టి సకల భోగభాగ్యాలను సమకూరుస్తుంది.

6-440-సీ.

అఖిల దుఃఖైక సంహారాది కారణం-

బఖిలార్థ సంచ యాహ్లాదకరము

విమల భక్త్యద్రేక విభవ సందర్శనం-

బనుపమ భక్త వర్ణనరతంబు

విబుధహర్షానేక విజయ సంయుక్తంబు-

రస్తామరేంద్ర మోక్షక్రమంబు

బ్రహ్మహత్యానేక పాపనిస్తరణంబు-

గమనీయ సజ్జన కాంక్షితంబు

6-440.1-తే.

నైన యీ యితిహాసంబు నధిక భక్తి

వినినఁ జదివిన వ్రాసిన ననుదినంబు

నాయు రారోగ్య విజయ భాగ్యాభివృద్ధి

కర్మనాశము సుగతియుఁ గల్గు ననఘ!"

టీకా:

అఖిల = సమస్తమైన; దుఃఖ = దుఃఖములు; ఏక = అన్నిటిని; సంహార = నాశనము చేయుట; ఆది = మొదలగు; కారణంబు = కారణమైనది; అఖిల = సర్వమైన; అర్థ = ప్రయోజనముల; సంచయ = సమూహమునకు; ఆహ్లాద = సంతోషమును; కరము = కలిగించునది; విమల = స్వచ్ఛమైన; భక్త = భక్తుల; ఉద్రేక = అతిశయించిన; విభవ = వైభవమును; సందర్శనంబు = దర్శింపజేయునది; అనుపమ = సాటిలేనిది; భక్త = భక్తుల; వర్ణన = కీర్తించుటందు; రతంబు = ఆసక్తి గలది; విబుధ = దేవతలకు; హర్ష = సంతోషమును కలిగించి; అనేక = అనేకమైన; విజయ = విజయములతో; సంయుక్తంబు = కూడినది; గ్రస్తా = మింగబడినను; అమరేంద్ర = ఇంద్రుని; మోక్ష = విముక్తికి; క్రమంబు = కారణము; బ్రహ్మహత్యా = బ్రహ్మహత్యాదోషము; అనేక = మొదలగు; పాప = పాపములను; నిస్తరణంబు = తరింపజేయునది; కమనీయ = కోరదగినట్టి; సజ్జన = మంచివారిచేత; కాంక్షితంబున్ = కోరబడునది; ఐన = అయిన;

ఈ = ఈ; ఇతిహాసంబున్ = ఇతిహాసమును; అధిక = అధికమైన; భక్తిన్ = భక్తితో; వినినన్ = వినినప్పటికిని; చదివినన్ = చదివినప్పటికిని; వ్రాసినన్ = వ్రాసినప్పటికిని; అనుదినంబు = ప్రతిదినము; ఆయుష్ = జీవితకాలము; ఆరోగ్య = ఆరోగ్యము; విజయ = విజయములు; భాగ్య = భాగ్యముల; అభివృద్ధి = అభివృద్ధి; కర్మ = పూర్వకర్మఫలముల; నాశమున్ = నాశనము; సుగతి = ముక్తిపథము; కల్గును = కలుగును; అనఘ = పుణ్యుడా.

భావము:

ఓ పుణ్యాత్మా! వృత్రాసుర సంహారమనే ఈ ఇతిహాసం సమస్త దుఃఖాలను శమింప జేస్తుంది. కోరిన కోరిక లన్నింటినీ సమకూరుస్తుంది. అచంచలమైన భక్తిని అతిశయింప జేస్తుంది. మహా భక్తుల యందు ఆసక్తిని కలిగిస్తుంది. దేవతలందరికీ ఆనందాన్ని అందిస్తుంది. విజయాలను చేకూరుస్తుంది. బ్రహ్మహత్య మొదలైన పాపాలను సైతం పోగొడుతుంది. సత్పురుషులకు సర్వదా కాంక్షింప దగినట్టిది. శాపగ్రస్తుడైన ఇంద్రునికి సైతం విముక్తిని ప్రసాదించినట్టిది. ఇటువంటి ఇతిహాసాన్ని భక్తి పూర్వకంగా ప్రతిదినమూ పఠించినా, విన్నా, వ్రాసినా ఆయురారోగ్యాలు లభిస్తాయి. భోగ భాగ్యాలు ప్రాప్తిస్తాయి. విజయశ్రీ వరిస్తుంది. కర్మక్షయమై మోక్షాన్ని చేకూరుతుంది."

నావుడు "యోగీంద్ర! నామనం బీ వృత్తు-

వివరంబు నీచేత విన్న మొదలు

కడు నద్భుతంబునఁ గళవళం బందెడుఁ-

గోరి రజస్తమోగుణములందు

వర్తించు నీ పాపవర్తికి నే రీతి-

మాధవ పదభక్తి మది వసించె?

సత్త్వ స్వభావు లై సమబుద్ధు లై తపో-

నియమ ప్రయత్ను లై నిష్ఠచేత

6-441.1-తే.

నిర్మలాత్మకు లై నట్టి ధర్మపరుల

కమరులకుఁ బుణ్యమునులకు నంబుజాక్షు

భూరి కైవల్య సంప్రాప్తి మూలమైన

భక్తి వీనికిఁ బోలె నేర్పాటుగాదు.

టీకా:

నావుడు = అనగా; యోగి = యోగులలో; ఇంద్ర = శ్రేష్ఠుడ; నా = నా యొక్క; మనంబు = మనస్సు; ఈ = ఈ; వృత్తు = వృత్తుని; వివరంబున్ = వివరమును; నీ = నీ; చేత = వలన; విన్న = వినినది; మొదలు = మొదలు; కడున్ = మిక్కిలి; అద్భుతంబునన్ = ఆశ్చర్యముతో; కళవళన్ = కలత; అందెడున్ = చెందుతున్నది; కోరి = పూని; రజః = రజోగుణము; తమోగుణములు = తమోగుణములు; అందున్ = అందు; వర్తించున్ = ప్రవర్తించెడి; ఈ = ఈ; పాప = పాపపు మార్గమున; వర్తి = తిరిగెడువాని; కిన్ = కి; ఏ = ఏ; రీతిన్ = విధముగ; మాధవ = నారాయణుని; పద = పాదము లందలి; భక్తి = భక్తి; మదిన్ = మనసులో; వసించె = స్థిరపడెను; సత్త్వ = సత్త్వగుణ; స్వభావులు = స్వభావములు గలవారు; ఐ = అయ్యి; సమ = సమత్వ భావన గల; బుద్ధులు = భావములు గలవారు; ఐ = అయ్యి; తపన్ = తపస్సు; నియమ = నియమములతో; ప్రయత్నులు = ప్రవర్తించెడివారు; ఐ = అయ్యి; నిష్ఠ = పూనిక; చేత = వలన;

నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; ఆత్మకులు = ఆత్మలు గలవారు; ఐనట్టి = అయినటువంటి; ధర్మపరుల్ =

ధర్మనిష్ఠుల; కున్ = కు; అమరుల్ = దేవతల; కున్ = కు; పుణ్య = పుణ్యులు యైన; మునుల్ = మునుల; కున్ = కు; అంబుజాక్షు = నారాయణుని {అంబుజాక్షుడు - అంబుజము (పద్మము) వంటి అక్షుడు (కన్నులుగలవాడు)} భూరి = అతిగొప్ప; కైవల్య = మోక్షపథము; సంప్రాప్తి = లభ్యమగుటకు; మూలము = మూలకారణము; ఐన = అయిన; భక్తి = భక్తి; వీని = ఇతని; కిన్ = కి; పోలెన్ = వలె; ఏర్పాటు = సంభవింప; లేదు = లేదు.

భావము:

అని శుకమహర్షి చెప్పగా విని పరీక్షిత్తు “యోగీంద్రా! వృత్తుని వృత్తాంతం విన్నది మొదలు నా హృదయం ఆశ్చర్యంతో కళవళపడుతున్నది. రజోగుణం, తమోగుణం ప్రధానంగా ప్రవర్తించే పాపాత్ముడైన వృత్తునికి నారాయణుని పాదపద్మాలపై భక్తి ఎలా సంభవించింది? సత్త్వగుణ సంపన్నులు, సమబుద్ధులు, తపోనిష్ఠులు, నిర్మల స్వభావులు, ధర్మమూర్తులు అయిన మహానుభావులకు, దేవతలకు, మహర్షులకు సైతం లభించని మోక్షానికి మూలకారణమైన భగవద్భక్తి పరమ రాక్షసుడైన వీనికి ఎలా పట్టుబడింది?

6-442-నీ.

భూస్థలిఁ గల రేణు**వు**లకన్న దట్టమై-

కడు నొప్పు జీవసం**ఘ**ములు గలవు;

ఆజీవములలో న**న**రయ ధర్మాయత-

మతి వసించినవారు **మ**నుజజాతి;

ఆమనుష్యులలోనఁ **గ్రా**మంబుఁ బెడఁబాసి-

మోక్షార్థు లగువారు **మొ**దల నరిది;

మోక్షమార్గం బాత్మ**మూ**లంబుగా నుండు-

వారిలో ముక్తులు **లేరు** తఱచు;

6-442.1-తే.

ముక్తు లై నట్టి వారిలో **యు**క్తిఁ దలఁపఁ

జూల దుర్లభుఁ డమిత ప్ర**శా**ంతి పరుఁడు

పరమ సుజ్ఞాన నిరతుండు భద్రగుణుడు

రమణ శ్రీవాసుదేవపరాయణుండు.

టీకా:

భూస్థలిన్ = భూమండలమున; కల = ఉన్నట్టి; రేణువులు = ఇసుక రేణువులు; కన్నన్ = కంటెను;
దట్టము = సాంద్రత గలది; ఐ = అయ్యి; కడున్ = మిక్కిలి; ఒప్పు = ఒప్పెడి; జీవ = ప్రాణుల;
సంఘములు = జాతులు; కలవు = ఉన్నవి; ఆ = ఆ; జీవముల్ = ప్రాణుల; లోనన్ = అందు; అరయన్
= చూడగా; ధర్మ = ధర్మముతో; ఆయత = కూడిన; మతి = బుద్ధి; వహించిన = ధరించిన; వారు =
వారు; మనుజు = మానవ; జాతి = జాతి; ఆ = ఆ; మనుష్యుల్ = మానవుల; లోనన్ = అందును;
కామంబున్ = కామమును; ఎడబాసి = విడిచిపెట్టి; మోక్షార్థులు = ముక్తిని కోరెడివారు; అగు =
అయిన; వారు = వారు; మొదలన్ = ముందే; అరిది = దుర్లభము; మోక్ష = ముక్తి; మార్గంబున్ =
పథమును; ఆత్మ = తమకు; మూలంబుగాన్ = ముఖ్యమైనదిగా; ఉండు = ఉండెడి; వారి = వారి; లోన్
= అందు; ముక్తులు = మోక్షము సాధించినవారు; లేరు = లేరు; తఱచున్ = ఎక్కువగా;
ముక్తులు = మోక్షము సాధించినవారు; ఐనట్టి = అయినట్టి; వారి = వారి; లోన్ = అందు;
యుక్తిదలపన్ = తరచిచూసినచో; చాలన్ = మిక్కిలి; దుర్లభుడు = దొరకనివాడు; అమిత = మిక్కిలి;
ప్రశాంతి = అత్యంత శాంత గుణుడు; పరమ = అత్యుత్తమమైన; సు = మంచి; జ్ఞాన = జ్ఞానమున;
నిరతుండు = మిక్కిలి యాసక్తి గలవాడు; భద్ర = శుభములైన; గుణుడు = గుణములు గలవాడు;
రమణన్ = మనోజ్ఞముగా; శ్రీ = శోభనకరమైన; వాసుదేవ = నారాయణుని యెడల వాసుదేవ -
ఆత్మలందు వసించెడి దేవుడు, విష్ణువు; పరాయణుండు = లగ్నమైనవాడు.

భావము:

ఈ భూతలంపై రేణువుల కంటె అధిక ప్రమాణంలో ప్రాణి సముదాయం ఉన్నది. ఆ ప్రాణులలో
ధర్మమార్గాన్ని అతిక్రమించకుండా ఉండేవారు మానవులు. అటువంటి మనుష్యులలో కూడా కామ
ప్రవృత్తిని విడిచి మోక్షాన్ని కోరేవారు తక్కువగా ఉంటారు. అటువంటి మోక్షార్థులలో సైతం
మోక్షలక్ష్మిని కైవసం చేసుకున్నవారు అరుదు. ఆ విధంగా ముక్తులైన వారిలో కూడా శాంత
స్వభావం కలిగి జ్ఞానవంతుడై, సుగుణవంతుడై శ్రీమన్నారాయణ భక్తి పరాయణుడైనవాడు మిక్కిలి
దుర్లభుడు.

6-443-తే.

సకలలోకాపకారి దుస్సంగతుండు

వృత్తుఁ డే క్రియ సుజ్ఞాన వేది యయ్యె?

సమరమునఁ బౌరుషంబుచే నమరవిభుని

నెట్లు మెప్పించె? దీని నాకైఱుగఁ జెప్పుము."

టీకా:

సకల = సర్వ; లోక = లోకములకు; అపకారి = అపకారములు చేయువాడు; దుస్సంగతుండు = చెడ్డ సహవాసములు గలవాడు; వృత్తుడు = వృత్తుడు; ఏ = ఏ; క్రియన్ = విధముగ; సుజ్ఞాన = దివ్యజ్ఞానము; వేది = తెలిసినవాడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను; సమరమునన్ = యుద్ధభూమి నందు; పౌరుషంబునన్ = పౌరుషము చూపుటలో; అమరవిభుని = ఇంద్రుని {అమరవిభుడు - అమరుల (దేవతల) విభుడు (ప్రభువు), ఇంద్రుడు}; ఎట్లు = ఏ విధముగ; మెప్పించెన్ = మెప్పించెను; దీనిన్ = దీనిని; నా = నా; కున్ = కు; ఎఱుగన్ = తెలియునట్లు; చెప్పుము = చెప్పుము.

భావము:

సకల లోక కంటకుడు, దుస్సాంగత్యం కలవాడు అయిన వృత్రాసురునికి ఇంతటి దివ్యమైన జ్ఞానం ఎలా లభించింది? రణరంగంలో ధర్మయుక్తమైన పౌరుషంతో ఇంద్రుణ్ణి ఎలా మెప్పించ గలిగాడు? ఈ విషయమంతా నాకు వివరంగా చెప్పు"

షష్ఠ స్కంధము : చిత్రకేతోపాఖ్యానము

6-444-వ.

అని పరీక్షన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు నడిగె" నని సూతుండు శౌనకాది మునులకుం జెప్పి, మఱియు "నిట్లనియె నట్లు గజపుర వల్ల భుండు సంప్రశ్నంబు చేసిన, బాదరాయణి హరిస్మరణ శ్రద్ధాపరుం డయి "తొల్లి కృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల మహర్షులు నా కెఱింగించిన యితిహాసంబు గలదు; దాని నెఱింగించెద సావధానుండవై యాకర్ణింపు" మని యిట్లనియె.

టీకా:

అని = అని; పరీక్షత్ = పరీక్షిత్తు యనెడి; నరేంద్రుండు = రాజు; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రున్ = శ్రేష్ఠుని; అడిగెన్ = అడిగెను; అని = అని; సూతుండు = సూతుడు; శౌనక = శౌనకుడు; ఆది = మొదలగు; మునుల్ = మునుల; కున్ = కు; చెప్పి = చెప్పి; మఱియున్ = ఇంకను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; అట్లు = ఆ విధముగ; గజపురవల్లభుండు = పరీక్షిత్తు {గజపుర వల్లభుడు - గజపురము (హస్తినా పురము)నకు వల్లభుడు (రాజు), పరీక్షిత్}; సంప్రశ్నంబు = చక్కగా యడుగుట; చేసినన్ = చేయగా; బాదరాయణి = శుకుడు {బాదరాయణి - బాదరాయణుని కొడుకు, శుకుడు}; హరి = నారాయణుని; స్మరణ = స్మరించుకొనుట యందు; శ్రద్ధాపరుండు = శ్రద్ధ గలవాడు; అయి = అయ్యి; తొల్లి = పూర్వము; కృష్ణద్వైపాయన = వ్యాసుడు; నారద = నారదుడు; దేవల = దేవలుడు యనెడి; మహర్షులు = మహా ఋషులు; నా = నా; కున్ = కు; ఎఱింగించిన = తెలిపిన; ఇతిహాసంబు = జరిగిన కథ; కలదు = ఉన్నది; దానిన్ = దానిని; ఎఱింగించెద = తెలిపెదను; సావధానుండవు = శ్రద్ధ గలవాడవు; ఐ = అయ్యి; ఆకర్ణింపుము = వినుము; అని = అని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని పరీక్షిత్తు శుకమహర్షిని ప్రశ్నించాడు" అని చెప్పి సూతమహర్షి శౌనకాదులతో ఇంకా ఇలా అన్నాడు. "ఆ విధంగా హస్తినాపుర ప్రభువైన పరీక్షిత్తు ప్రశ్నించగా శుకమహర్షి శ్రద్ధాపూర్వకంగా శ్రీమన్నారాయణుని స్మరించి ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు. "పూర్వం వేదవ్యాసుడు, నారదుడు దేవల మహర్షి నాకు చెప్పిన వృత్తాంతం ఒకటున్నది. దానిని నీకు వినిపిస్తాను. సావధానంగా విను" అని చెప్పి ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

6-445-చ.

అమిత విభూతిఁ జాల నమరైధిపుఁ బోలుచు శూరసేన దే
శములకు భర్తయై ప్రజలు **సంత**స మందఁగ సార్వభౌముడై
క్షమ దమ కెల్ల కాలమును **రామ** దుహంబుగఁ జిత్తకేతు నా
మమునఁ బ్రసిద్ధి కెక్కె గుణమండనుఁ డంచిత కీర్తికాముడై.

టీకా:

అమిత = మిక్కిలి; విభూతిన్ = వైభవముతో; చాలన్ = అనేక రకములుగ; అమరాధిపున్ = ఇంద్రుని
{అమరాధిపుడు - అమర (దేవతల)కు అధిపుడు (రాజు), ఇంద్రుడు}; పోలుచు = సరితూగుతు;
శూరసేన = శూరసేన యనెడి; దేశముల్ = దేశముల; కున్ = కు; భర్త = రాజు; ఐ = అయ్యి; ప్రజలు =
పౌరులు; సంతసమున్ = సంతోషమును; అందగన్ = పొందగా; సార్వభౌముడు = చక్రవర్తి; ఐ =
అయ్యి; క్షమన్ = భూమి; తమ = తమ; కున్ = కు; ఎల్లకాలమును = ఎల్లప్పుడును;
కామదుహంబుగన్ = కామధానువు కాగ; చిత్రకేతు = చిత్రకేతుడు యనెడి; నామమునన్ = పేరుతో;
ప్రసిద్ధుడు = ప్రసిద్ధుడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను; గుణ = సుగుణములు; మండనుడు = అలంకారముగా
గలవాడు; అంచిత = పూజనీయమైన; కీర్తి = యశస్సు; కాముడు = కోరినవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

పూర్వం చిత్రకేతువనే మహారాజు అమితమైన ఐశ్వర్యంతో దేవేంద్రునితో సమానుడై, శూరసేన
దేశాలకు అధిపతియై, సుగుణ భూషణుడై, యశోవిశాలుడై, ఎల్లవేళలా భూమి తన కోరిన
కోరికలను తీరుస్తూ ఉండగా ప్రజారంజకంగా పరిపాలించేవాడు.

6-446-నీ.

మానిత తారుణ్య **మ**దనతురంగులు-

కందర్ప విజయైక **ఖ**డ్గలతలు

మదన సమ్మోహన **మ**ంత్రాధి దేవతల్-

పంచశిలీముఖ **బ**ందెకత్తె

లసమాస్త్రుఁ డఖిలంబు **న**డకించు బొమ్మలు-

నాత్మసంభవుని కట్టాయితములు

పుండ్రేక్షుకోదండు **భూ**రితేజంబులు-

శంబర విద్యేషి **సా**యకములు

6-446.1-తే.

నాగఁ బొలుపారు నొకకోటి నలినముఖులు

దనకుఁ బత్నులు గాఁగ నత్యంత విమల

కీర్తివైభవ సన్మార్గవర్తియగుచు

జగతిఁ బాలించుచుండె నా జనవిభుండు.

టీకా:

మానిత = గౌరవింపబడిన; తారుణ్య = తరుణవయసు గల; మదన = మన్మథుని; తురంగులు = గుఱ్ఱములు; కందర్ప = మన్మథుని; విజయ = విజయమునకు; ఏక = ముఖ్యమైన; ఖడ్గ = కత్తుల; లతలు = వరుసలు; మదన = మన్మథుని; సంమోహన = మిక్కిలి మోహపరచెడి; మంత్ర = మంత్రములకు; అధిదేవతలు = అధిదేవతలు; పంచశిలీముఖు = మన్మథుని (పంచ శిలీముఖుడు - పంచ (ఐదు, 5) శిలీముఖములు (బాణములు) గలవాడు, మన్మథుడు); బందెకత్తెలు = చెరసాలలోని స్త్రీలు; అసమాస్త్రుడు = మన్మథుడు; అఖిలంబు = సమస్తమును; అడకించు = అణచివేయుటకైన; బొమ్మలు = బొమ్మలు; ఆత్మసంభవుని = మన్మథుని (ఆత్మ సంభవుడు - ఆత్మలో సంభవుడు (పుట్టువాడు), మన్మథుడు); కట్టాయితములు = గట్టి సాధనములు; పుండ్రేక్షుకోదండు = మన్మథుడు (పుండ్రేక్షు కోదండుడు - పుండ్ర (నలుపు కలసిన ఎఱ్ఱ చెఱకు) ఇక్షు (చరకుగడ)ను కోదండుడు (విల్లుగా ధరించినవాడు, మన్మథుడు); భూరి = అత్యధికమైన; తేజంబులున్ = తేజస్సులు; శంబరవిద్యేషి = మన్మథుని (శంబర విద్యేషి - శంబరాసురుని విద్యేషి (శత్రువు), మన్మథుడు); సాయకములు = బాణములు; నాగ = మిక్కిలి; పొలుపారున్ = చక్కనైన; ఒకకోటి = చాలా మంది, కోటి మంది (1,00,00,000); నలినముఖులు = అందగత్తెలు (నలిన ముఖులు - నలిన (పద్మములవంటి) ముఖులు (ముఖములు గలవారు), స్త్రీలు); తన = తన; కున్ = కు; పత్నులు = భార్యలు; కాగన్ = అగునట్లు; అత్యంత = బహు మిక్కిలి; విమల = స్వచ్ఛమైన; కీర్తి = యశస్సు; వైభవ = వైభవములతో; సత్ = మంచి; మార్గ = విధమైన; వర్తి = నడవడిక గలవాడు; అగుచున్ = అగుచు; జగతిన్ = లోకమును; పాలించుచుండెన్ = పరిపాలించు చుండెను; ఆ = ఆ; జనవిభుండు = రాజ చిత్రకేతు (జన విభుడు - జన (ప్రజలకు) విభుడు(ప్రభువు), రాజ).

భావము:

మన్మథుని పందెపు గుఱ్ఱాలో, చిగురాకు బాకులో, విజయ పతాకలో, సమ్మోహన మంత్రాలో,
ఎక్కుపెట్టిన పుష్పబాణాలో, అందాల ఆటబొమ్మలో అన్నట్లున్న చక్కని చుక్కలైన ఎంతోమంది
భార్యలతో, అఖండ కీర్తివైభవంతో ఆ చిత్రకేతు మహారాజు రాజ్యం చేస్తున్నాడు.

6-447-తే.

కలిమి వేవేలు భార్యలు కలిగియుండఁ

బరగ సంతతి యొక్కందుఁ బడయ లేక

చిత్తమునఁ జాల బాయని చింత పొడమి

బడలఁ జొచ్చెను వేసవి మడువుఁ బోలె.

టీకా:

కలిమి = సంపదలు; వేవేలు = వేలకొలది; భార్యలున్ = భార్యలు; కలిగి = ఉండి; ఉండన్ = ఉండగా;
పరగన్ = వర్తిల్లెడి; సంతతి = సంతానము; ఒక్కందున్ = ఒకడు కూడ; పడయన్ = పొందగా; లేక =
లేకపోవుటచే; చిత్తమునన్ = మనసులో; చాలన్ = అధికమైన; పాయని = వదలని; చింత = బాధ;
పొడమి = పొంది; బడలజొచ్చెన్ = చిక్కిపోచుండెను; వేసవి = వేసవికాలపు; మడువున్ = చెరువు;
పోలెన్ = వలె.

భావము:

సిరిసంపదలు, వేలకొలది భార్యలున్నా ఆ చిత్రకేతు మహారాజుకు సంతానం లేదనే చింత
తప్పలేదు. ఆ దిగులుతో అతడు ఎండాకాలపు చెరువు వలె క్షీణించిపోసాగాడు.

6-448-ఉ.

రూపము సత్వతాపము మరుత్పతిభోగము యౌవనంబు సం

దీపిత చారువర్తనము దిగ్విజయంబును సత్యమున్ జగ

ద్యౌఃపిత కీర్తియున్ సతులు వైభవముఖ్యములెల్ల మాన్వగా
నోపక యుండె నా నృపతి నొందిన సంతతిలేని దుఃఖమున్.

టీకా:

రూపము = మంచి రూపము; సత్ = సత్యమైన; ప్రతాపము = పరాక్రమము; మరుత్పత్తి = ఇంద్రుని
యొక్క {మరుత్పత్తి - మరుత్తుల(మరుద్గణముల) పతి(ప్రభువు)}, ఇంద్రుడు; భోగము = భోగము;
యౌవనంబు = యౌవనము; సందీపిత = ప్రకాశమానమైన; చారు = అందమైన; వర్తనము =
ప్రవర్తన; దిగ్విజయంబునున్ = దిగ్విజయము; సత్యమున్ = నిజాయితీ; జగత్ = లోకమంతటను;
వ్యాపిత = వ్యాపించిన; కీర్తియున్ = యశస్సు; సతులు = భార్యలు; వైభవ = వైభవములు;
ముఖ్యములు = మొదలైనవి; ఎల్లన్ = అన్నియును; మాన్వగన్ = తగ్గించుటకు; ఓపక = సమర్థతలేక;
ఉండెన్ = ఉండెను; ఆ = ఆ; నృపతి = రాజు; ఒందిన = పొందిన; సంతతి = సంతానము; లేని =
లేనట్టి; దుఃఖమున్ = దుఃఖమును.

భావము:

చక్కని రూపం, సాటిలేని ప్రతాపం, దేవేంద్ర భోగం, నిండు యౌవనం, మంచి నడవడి, దిగ్విజయాలు,
సత్యహృదయం, సువిశాల యశస్సు, ఎంతోమంది రాణులు, లెక్కలేనన్ని సంపదలు ఉన్నా ఇవేవీ ఆ
మహారాజుకు సంతతి లేని లోటును తీర్చలేకపోయాయి.

6-449-వ.

ఇట్లు, సంతతి లేక అతి దుఃఖమానసుండయిన యా నరేంద్రుని మందిరంబున కంగిరస
మహాముని వచ్చి, యతనిచేత నతిథి సత్కారంబులు బడసి, కుశలం బడిగి "రాజ్యంబు భవద
ధీనంబ కదా! పృథి వ్యప్తేజో వాయ్వాకాశ మహదహంకారంబు లనియెడి యేడింటిచేత
రక్షింపంబడ్డ జీవుండునుం బోలె నమాత్య జనపద దుర్గ ద్రవిణ సంచయ దండ మిత్రంబు లనెడి
సప్తప్రకృతులచేత రక్షితుండ వై, ప్రకృతి పురుషుల యందు భారంబు పెట్టి, రాజ్యసుఖంబు
లనుభవించువు గదా? మఱియు దార ప్రజా మాత్య భృత్య మంత్రి పౌర జానపద భూపాలురు నీకు
వశవర్తులుగదా? సర్వంబునుం గలిగి సార్వభౌముండ వైన నీ వదనంబున విన్నదనంబు గలిగి
యున్నయది; కతంబేమి?"యనిన నా మునిప్రవరునకు నతం డిట్లనియె; "మీ తపోబలంబున మీకు

నెఱుంగరాని యదియుం గలదే?" యని తలవంచి యూరకున్న, నతని యభిప్రాయం బెఱింగి యా భగవంతుం డైన యంగిరసుండు దయాళుండై, పుత్రకామేష్ఠి వ్రేల్చి యజ్ఞశేషం బతని యగ్ర మహిషి యయిన కృతద్యుతి కిచ్చి "నీకుం బుత్రుండు గలిగెడి, నతని వలన సుఖదుఃఖంబు లనుభవింపగల"వని చెప్పి యమ్మహాత్ముండు చనియె; నా కృతద్యుతి యనుదేవి గర్భంబు ధరియించి, నవమాసంబులు నిండినం గుమారునిం గనియె; నా కాలంబున రాజును, సమస్త భృత్యామాత్య జనంబులుఁ బరమానందంబుఁ బొంది; రపుడు చిత్రకేతుండు కృతస్నానుండై, సకల భూషణ భూషితుండై, సుతునకు జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి, బ్రాహ్మణులకు నపరిమిత హిరణ్య రజత దానంబులును, వస్త్రాభరణంబులును, గ్రామంబులును, గజంబులును, వాహనంబులును, ధేనువులును నాతేసి యర్బుదంబుల ద్రవ్యంబును దానంబు చేసి, ప్రాణిసముదాయంబునకుం బర్జన్యుండునుం బోలెఁ దక్కిన వారలకు నిష్ఠకామంబులు వర్షించి, పరమానంద హృదయుండై యుండెఁ; గుమారుండును మాతృపితృ జనంబులకు సంతోషము చేయుచు, దినదినప్రవర్ధమానుండై పెరుగుచుండె; నంతం బుత్రమోహంబునం గృతద్యుతి యందు బద్ధానురాగుండై మహీధవుండు వర్తించుచుండఁ; దక్కిన భార్యలు సంతాన సంతోష వికలలై, యీ మోహంబునకుం గారణంబు పుత్రుండ యని యీర్ష్యం జేసి, దారుణ చిత్తలై, కుమారునకు విషం బిడిన సుఖనిద్రితుండునుం బోలె బాలుండు మృతి బొందె; నప్పుడు వేగుటయు దాది బోధింపం జని యా కుమారుని వికృతాకారంబుఁ జూచి, విస్మయ శోకభయార్త యై పుడమింబడి యాక్రందించె; నప్పుడు.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; సంతతి = సంతానము; లేక = లేకపోవుటచే; అతి = మిక్కిలి; దుఃఖ = దుఃఖమును చెందిన; మానసుండు = మనసు గలవాడు; అయిన = ఐనట్టి; ఆ = ఆ; నరేంద్రుని = రాజు చిత్రకేతుని (నరేంద్రుడు - నరులకు ఇంద్రుడు (ప్రభువు), రాడు); మందిరంబున్ = నివాసమున; కున్ = కు; అంగిరస = అంగిరసుడు యనెడి; మహా = గొప్ప; ముని = ముని; వచ్చి = వచ్చి; అతని = అతని; చేతన్ = వలన; అతిథి = అతిథికి చేసెడి; సత్కారములు = గౌరవ మర్యాదలు; పడసి = పొంది; కుశలంబున్ = క్షేమసమాచారములు; అడిగి = అడిగి; రాజ్యంబున్ = రాజ్యాధికారము; భవత్ = నీ యొక్క; అధీనంబు = ఆధీనములో నున్నది; కదా = కదా; పృథ్వి = భూమి; అప్ = నీరు; తేజస్ = కాంతి; వాయుః = గాలి; ఆకాశ = ఆకాశము; మహత్ = మహత్త్వము; అహంకారంబులు =

అహంకారములు; అనియెడి = అనెడి; ఏడింటి = ఏడింటి (7) (సప్తప్రకృతులు - 1 పృథివి 2 అప్పు
 3 తేజస్ 4 వాయుః 5 ఆకాశః 6 మహత్ 7 అహంకారములు); చేతన్ = వలన; రక్షింపబడ్డ =
 పాలింపబడెడి; జీవుండునున్ = మానవుని; పోలెన్ = వలె; అమాత్య = అమాత్యులు; జనపద =
 ఊళ్ళు; దుర్గ = కోటలు; ద్రవిణ = ధనము; సంచయ = వస్తు సంపదలు; దండ = దండనము;
 మిత్రంబులు = స్నేహములు; అనెడి = అనెడి; సప్త = ఏడు (7) (సప్తప్రకృతులు - 1 అమాత్యులు
 2 జనపద 3 దుర్గ 4 ద్రవిణ 5 సంచయ 6 దండ 7 మిత్రములు); ప్రకృతుల్ = ప్రకృతుల; చేతన్ = వలన;
 రక్షితుండవు = కాపాడబడెడి వాడవు; ఐ = అయ్యి; ప్రకృతి = ప్రకృతి; పురుషుల = పురుషుల;
 అందున్ = అందు; భారంబున్ = బాధ్యతలను; పెట్టి = అప్పగించి; రాజ్య = రాజ్యాధికారమువలన
 కలిగెడి; సుఖంబులన్ = సౌఖ్యములను; అనుభవించువు = అనుభవించు తుంటివి; కదా = కదా;
 మఱియున్ = ఇంకను; దార = భార్యలు; ప్రజ = ప్రజలు; అమాత్య = పురోహితులు; భృత్య = సేవకులు;
 మంత్రి = మంత్రులు; పౌర = పౌరులు; జానపద = ఊళ్ళు; భూపాలురు = సామంతులు; నీ = నీ; కున్
 = కు; వశవర్తులు = వశములో తిరిగెడివారు; కదా = కదా; సర్వంబు = సమస్తమును; కలిగి =
 ఉన్నను; సార్వభౌముండవు = చక్రవర్తివి; ఐన = అయినట్టి; నీ = నీ యొక్క; వదనంబునన్ =
 ముఖమున; విన్నదనంబు = చిన్నబోవుట; కలిగి = కలిగి; ఉన్నయది = ఉన్నది; కతంబు = కారణము;
 ఏమి = ఎందులకు; అనినన్ = అనగా; ముని = మునులలో; ప్రవరున్ = ఉత్తమున; కున్ = కు;
 అతండు = అతడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; మీ = మీ యొక్క; తపన్ = తపస్సు
 యొక్క; బలంబునన్ = బలమున; మీ = మీ; కున్ = మీకు; ఎఱుంగరాని = తెలియని; అదియున్ =
 అట్టిది; కలదే = ఉన్నదా ఏమి; అని = అని; తలవంచి = తలవంచుకొని; ఊరకున్న = ఊరకుండగా;
 అతని = అతని; అభిప్రాయంబున్ = ఉద్దేశ్యము; ఎఱింగి = తెలిసి; ఆ = ఆ; భగవంతుండు =
 మహిమాన్వితుండు; ఐన = అయినట్టి; అంగిరసుండు = అంగిరసుడు; దయాళుండు =
 కృపామయుడు; ఐ = అయ్యి; పుత్రకామేష్ఠి = పుత్రకామేష్ఠి అనెడి యాగము; వ్రేల్చి = నిర్వహించి;
 యజ్ఞశేషంబు = యజ్ఞప్రసాదము; అతని = అతని యొక్క; అగ్ర = పెద్ద; మహిషి = భార్య; అయిన =
 ఐనట్టి; కృతద్యుతి = కృతద్యుతి; కిన్ = కి; ఇచ్చి = ఇచ్చి; నీ = నీ; కున్ = కు; పుత్రుండు = కుమారుడు;
 కలిగెడిన్ = కలుగును; అతని = అతని; వలన = మూలమున; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబులన్ =
 దుఃఖములను; అనుభవింపగలవు = అనుభవించెదవు; అని = అని; చెప్పి = చెప్పి; ఆ = ఆ;
 మహాత్ముండు = గొప్పవాడు; చనియె = వెళ్ళును; ఆ = ఆ; కృతద్యుతి = కృతద్యుతి; అను = అనెడి; దేవి
 = స్త్రీ; గర్భంబున్ = గర్భమును; ధరియించి = ధరించి; నవ = తొమ్మిది (9); మాసంబులున్ = నెలలు;

నిండినన్ = నిండగా; కుమారునిన్ = పుత్రునికీ; కనియెన్ = జన్మనిచ్చెను; ఆ = ఆ; కాలంబునన్ =
 సమయములో; రాజునున్ = రాజు; సమస్త = సమస్తమైన; భృత్య = సేవకులు; అమాత్య =
 పురోహితులు; జనంబులున్ = ప్రజలు; పరమానందంబున్ = మిక్కిలి ఆనందమును; పొందిరి =
 పొందిరి; అప్పుడు = అప్పుడు; చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; కృతస్నానుండు = స్నానము చేసినవాడు;
 ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; భూషణ = అలంకారములతోను; భూషితుండు =
 అలంకరింపబడినవాడు; ఐ = అయ్యి; సుతున్ = పుత్రున; కున్ = కు; జాతకర్మంబు = పుట్టినప్పుడు
 చేసెడి క్రియ {పోడశకర్మలు - 1గర్భాదానము 2పుంసవనము 3సీమంతము 4జాతకర్మము
 5నామకరణము 6అన్నప్రాసనము 7చౌలము 8ఉపనయనము 9ప్రాజాపత్యము 10సౌమ్యము
 11ఆగ్నేయము 12వైశ్వాదేవము 13గోదానము 14సమావర్తనము 15వివాహము 16అంత్యకర్మము};
 నిర్వర్తించి = చేయించి; బ్రాహ్మణుల్ = బ్రాహ్మణుల; కున్ = కు; అపరిమిత = లెక్కలేనంత; హిరణ్య =
 బంగారము; రజత = వెండి; దానంబులునున్ = దానములు; వస్త్ర = బట్టలు; ఆభరణంబులును =
 భూషణములు; గ్రామంబులునున్ = ఊళ్లు; గజంబులునున్ = ఏనుగులు; వాహనంబులునున్ =
 వాహనములు; ధేనువులునున్ = గోవులు; ఆతేసి = ఆరేసి (6) చొప్పున; అర్బుదంబులు = వేయికొట్ట
 (1 తరువాత 10 సున్నాలు); ద్రవ్యంబును = ధనమును; దానంబుచేసి = దానముగా ఇచ్చి; ప్రాణి =
 జీవ; సముదాయంబున్ = జాలమున; కున్ = కు; పర్జన్యండును = వర్షాధిదేవత, మేఘుడు; పోలెన్
 = వలె; తక్కిన = మిగిలిన; వారల్ = వారి; కున్ = కిని; ఇష్ట = కోరిన; కామంబులున్ = కోరికలను;
 వర్షించి = ఎక్కువగా ఇచ్చి; పరమానందంబున్ = మిక్కిలి ఆనందమును చెందిన; హృదయండు
 = హృదయము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; ఉండెన్ = ఉండెను; కుమారుండును = పుత్రుడు కూడ;
 మాతృ = తల్లి; పితృ = తండ్రి; జనంబుల్ = ప్రజల; కున్ = కు; సంతోషము = సంతోషమును;
 చేయుచున్ = కలుగజేయుచు; దినదిన = దినమువారి; ప్రవర్ణమానుండు = వృద్ధి
 పొందుతున్నవాడు; ఐ = అయ్యి; పెరుగుచుండెన్ = పెరుగుచుండెను; అంతన్ = అంతట; పుత్ర =
 కొడుకు నందలి; మోహంబునన్ = మోహమువలన; కృతద్యుతి = కృతద్యుతి; అందున్ = ఎడల;
 బద్ధానురాగుండు = మిక్కిలి ప్రేమ గలవాడు; ఐ = అయ్యి; మహీధవుండు = రాజు చిత్రకేతువు
 {మహీధవుడు - మహి (భూమికి) ధవుడు (ప్రభువు), రాజు}; వర్తించుచుండన్ = తిరుగుతుండగా;
 తక్కిన = మిగిలిన; భార్యలున్ = భార్యలు; సంతాన = సంతాన ముండుట వలని; సంతోష =
 సంతోషము; వికలలు = విచ్ఛేదము చెందినవారు; ఐ = అయ్యి; ఈ = ఈ; మోహంబున్ =
 మోహము; కున్ = కు; కారణంబున్ = మూలము; పుత్రుండ = కుమారుడే; అని = అని; ఈర్ష్యన్ =

ఈర్ష్యః చేసి = వలన; దారుణ = భయంకరమైన; చిత్తలు = మనసులు గలవారు; ఐ = అయ్యి;
 కుమారున్ = పుత్రుని; కున్ = కి; విషంబున్ = విషమునప; ఇడినన్ = ఇవ్వగా; సుఖ = సుఖముగ;
 నిద్రితుండునున్ = నిద్రించెడివాని; పొలెన్ = వలె; బాలుండు = పిల్లవాడు; మృతిన్ = మరణమును;
 పొందెన్ = పొందెను; అప్పుడు = అప్పుడు; వేగుటయున్ = తెల్లవారుతుండగా; దాది = సేవకురాలు;
 బోధింపన్ = నిద్రలేపుటకు; చని = వెళ్ళి; ఆ = ఆ; కుమారునిన్ = పుత్రుని; వికృత = వికృతమైన;
 ఆకారంబున్ = స్వరూపమును; చూచి = చూసి; విస్మయ = ఆశ్చర్యము; శోక = దుఃఖము; భయ =
 భయము; ఆర్త = బాధలు కలది; ఐ = అయ్యి; పుడమిన్ = నేలపై; పడి = పడిపోయి; ఆక్రందించెన్ =
 ఏడ్చెను; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా సంతానం లేక మిక్కిలి చింతాక్రాంతుడై ఉన్న ఆ రాజు చిత్తకేతుడు మందిరానికి
 ఒకనాడు అంగిరసుడనే మహాముని వచ్చాడు. చిత్తకేతుడు అతనికి అర్హ్య పాద్యాదులతో అతిథి
 సత్కార్యాలు చేసాడు. ఆ మునీంద్రుడు రాజును కుశలం అడుగుతూ ఇలా అన్నాడు "రాజా! నీ
 రాజ్యమంతా నీ అధీనంలో ఉన్నది కదా! పృథ్వి, జలం, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం, మహత్తు,
 అహంకారం అనే ఏడింటి చేత జీవుడు రక్షింపబడుతున్నట్లు ప్రభువైన నీవు అమాత్యులు,
 జానపదులు, దుర్గం, కోశం, వస్తుసంపద, దండనం, మిత్రులు అనే సప్తాంగాల చేత సురక్షితంగా
 ఉన్నావు కదా! నీ రాజ్యభారాన్ని నీ మంత్రులపై ఉంచి నీవు రాజభోగాలను అనుభవిస్తున్నావు
 కదా! నీ భార్యాపుత్రులు, సామంతరాజులు అందరూ నీకు వశవర్తులై నీవు చెప్పినట్లు
 నడచుకొంటున్నారు కదా! సర్వ సంపదలతో తులతూగే సార్వభౌముడవైన నీ ముఖం ఈ విధంగా
 చింతాక్రాంతమై ఉండటానికి కారణమేమిటి?" అని ప్రశ్నించగా చిత్తకేతుడు "మహానుభావా! మీరు
 తపస్సంపన్నులు. మీకు తెలియరానిది ఏముంటుంది?" అని తలవంచి మౌనం వహించాడు.
 సర్వజ్ఞుడైన అంగిరసుడు మహారాజు అభిప్రాయాన్ని గ్రహించి దయతో అతని చేత పుత్రకామేష్టి
 యజ్ఞాన్ని చేయించాడు. ఆ యజ్ఞశేషాన్ని రాజుగారి పెద్ద భార్య అయిన కృతద్యుతికి అనుగ్రహించి
 "నీకు కుమారుడు జన్మిస్తాడు. అతని వల్ల నీవు సుఖదుఃఖాలను అనుభవిస్తావు" అని చెప్పి
 వెళ్ళిపోయాడు. కృతద్యుతి గర్భం ధరించి నవమాసాలు నిండిన తరువాత కుమారుణ్ణి కన్నది.
 మహారాజు, మంత్రులు, సేవకులు, ప్రజలు అందరూ ఎంతో ఆనందించారు. చిత్తకేతుడు స్నానం చేసి
 సకలాభరణాలు అలంకరించుకొని పుత్రునికి జాతకర్మ మహోత్సవం నిర్వహించాడు. బ్రాహ్మణులకు

అపరిమితంగా బంగారం, వెండి, నూతన వస్త్రాలు, ఆభరణాలు, గ్రామాలు, ఏనుగులు, వాహనాలు, గోవులను పంచిపెట్టాడు. అంతేకాక ఒక్కొక్కరికి ఆరేసి అర్బుదాల చొప్పున ద్రవ్యాన్ని దానం చేసాడు. ప్రాణి సముదాయానికి వర్షాధినేత అయిన పర్జన్యుడు వలె ఆ మహారాజు తన రాజ్యంలోని ప్రజలకు కోరిన కోరికలు తీర్చి పరమానంద భరితుడయ్యాడు. రాజకుమారుడు తల్లిదండ్రులకు, బంధువులకు సంతోషాన్ని సమకూరుస్తూ దినదిన ప్రవర్ధమాను డౌతున్నాడు. చిత్రకేతు మహారాజు తన కుమారుని మీది వ్యామోహంతో పట్టపురాణి అయిన కృతద్యుతి పట్ల బద్ధానురాగుడై ఉండటం మిగిలిన భార్యలు సహించలేక పోయారు. మహారాజు తమకు దూరం కావటానికి కారణం ఈ కుమారుడే కదా అని భావించి ఈర్ష్యతో నిండిన కర్కశ హృదయాలతో వారు అతనికి విషప్రయోగం చేశారు. పిల్లవాడు నిద్రించినవాడు నిద్రించినట్లే మరణించాడు. ఉదయాన నిద్ర లేపుదామని వెళ్ళిన దాసికి మంచంమీద రాజకుమారుని శవం కనిపించింది. ఆ వికృత దృశ్యాన్ని చూచి దాసి ఆశ్చర్యంతో, దుఃఖంతో, భయంతో క్రిందపడి దొర్లుతూ పెద్దగా ఏడ్చింది. అప్పుడు...

6-450-త.

పుడమి నిట్టక నిల్వనం బడి పొక్కుచుం గడు దీన యై
యడకు వేమియు లేని వాక్కుల నావు రంచు విలాపము
దెడరు దోచ భృశాతురోన్నతి నేడ్చినన్ విని భీతితోఁ
గడుపు బిట్టవియంగ భూపతి కాంత గ్రక్కున నేగుచున్.

టీకా:

పుడమిన్ = నేలపై; నిట్టకనిల్వనన్ = నిట్టనిలువుగా; పడి = పడిపోయి; పొక్కుచున్ = దుఃఖించుచు;
కడు = మిక్కిలి; దీన = దీనమైనది; ఐ = అయ్యి; అడకువ = అణకువ; ఏమియున్ = ఏమియును; లేని
= లేనట్టి; వాక్కులన్ = పలుకులతో; ఆవురంచున్ = ఆవురుమని బొబ్బలపెడుతూ; విలాపము =
ఏడ్పుట; అందున్ = లో; ఎడరు = ఆపడ; తోపన్ = తోచగా; భృశ = మిక్కిలి; ఆతుర = ఆతృత యొక్క;
ఉన్నతిన్ = అధిక్యముతో; ఏడ్చినన్ = ఏడువగా; విని = విని; భీతి = భయము; తోన్ = తోటి; కడుపు =
కడుపు; బిట్టు = మిక్కిలి; అవియంగన్ = అవిసిపోవునట్లు; భూపతికాంత = రాణి భూపతి కాంత -

భూ (భూమికి) పతి (ప్రభువు యొక్క) కాంత (భార్య), రాణి; క్రక్కునన్ = శ్రీఘ్నముగా; ఏగుచున్ = వెళుతూ;

భావము:

నిట్ట నిలువుగా నేలమీద పడి దీనురాలి వలె నోట మాట రాక గొంతెత్తి బావురు మంటూ ఏడుస్తున్న ఆ దాది కేకలు విని భయవిహ్వలయై చిత్రకేతుని పట్టపు రాణి కృతద్యుతి పరుగెత్తుకొని అక్కడికి వచ్చింది.

6-451-ఆ.

బాలుఁ డొక్కరుండు పరిణామశీలుండు

వంశకర్త తపసి వరము వలనఁ

బుట్టి మిన్న కట్లు పొలిసి యున్నట్టి యా

కొడుకుఁ జూచి తల్లి యడలఁ జొచ్చె

టీకా:

బాలుడు = పిల్లవాడు; ఒక్కరుండు = ఒకడు; పరిణామశీలుండు = పెరుగుతున్నవాడు; వంశకర్త = వంశమును నిలబెట్టువాడు; తపసి = ముని యొక్క; వరము = వరము; వలనన్ = వలన; పుట్టి = పుట్టి; మిన్నక = మాట్లాడక; అట్లు = ఆ విధముగ; పొలిసి = చనిపోయి; ఉన్నట్టి = ఉన్నట్టి; ఆ = ఆ; కొడుకున్ = పుత్రుని; చూచి = చూసి; తల్లి = తల్లి; అడలన్ = తల్లడిల్ల; చొచ్చెన్ = తొడగెను.

భావము:

ఒక్కగానొక్క కుమారుడు, పెరిగి పెద్దవుతున్నవాడు, వంశోద్ధారకుడు, మహర్షి వరంవల్ల జన్మించినవాడు ఈ విధంగా మరణించి ఉండడం చూచి తల్లి గుండె తల్లడిల్లగా పెద్దగా శోకించసాగింది.

6-452-ఉ.

కుంకుమరాగ రమ్య కుచకుంభములం గడుఁ గజ్జలంబుతోఁ

బంకిలమైన బాష్పముల పాల్పడ మజ్జన మాచరించుచుం

గంకణపాణి పల్లవయుగంబున వక్షము మోదికొంచు నా

పంకరుహాక్షి యేడ్చెఁ బరిభ్రావిత పంచమ సుస్వరంబునన్.

టీకా:

కుంకుమ = కుంకుమ యొక్క; రాగ = రంగుచే; రమ్య = అందముచెందినట్టి; కుచ = స్తనములు
యనెడి; కుంభములన్ = కుంభములు; కడు = మిక్కిలి; కజ్జలంబు = కాటుక; తోన్ = తోటి; పంకిలము
= బురద; ఐన = అయినట్టి; బాష్పములన్ = కన్నీటికి; పాల్పడన్ = పాల్పడినట్లు; మజ్జనము =
స్నానము; ఆచరించుచున్ = చేయుచుండగ; కంకణ = కంకణములు ధరించిన; పాణి = చేతులు
యనెడి; పల్లవ = చిగురుల; యుగంబునన్ = జంటతో; వక్షమున్ = వక్షస్థలమును; మోదికొంచున్ =
బాదుకొనుచూ; ఆ = ఆ; పంకరుహాక్షి = స్త్రీ {పంకరుహాక్షి - పంకరుహము(పద్మము) వంటి
అక్షి(కన్నులు గలమె), స్త్రీ}; ఏడ్చెన్ = ఆక్రందించెను; పరిభ్రావిత = భంగపాటుతో; సు = చక్కటి;
స్వరంబునన్ = గొంతుతో.

భావము:

కుంకుమ పూతతో ఎఱ్ఱనై మిక్కిలి చక్కని వక్షోజాలు కాటుక కన్నీళ్ళతో తడిసి పంకిలం కాగా
కృతద్యుతి కంకణాలు ఘల్లుఘల్లుమని మ్రోగగా చిగురాకులవంటి చేతులతో రొమ్మ
బాదుకుంటూ కోకిల కంఠస్వరంతో గొంతెత్తి గోడుగోడున ఏడ్చింది.

6-453-క.

ఆ యార్ధరవమునకు భూ

నాయకుఁడు భయంబు నొంది నయ ముడిగి సుతున్

డాయఁగ వేగంబునఁ జని

పాయని మోహంబు తోడ బ్రాలుని మీదన్.

టీకా:

ఆ = ఆ; ఆర్తా = దుఃఖపూరిత, బాధాపూరిత; రావమున్ = శబ్దమున; కున్ = కు; భూనాయకుడు = రాజు {భూనాయకుడు - భూమి (రాజ్యమువ)కు నాయకుడు, రాజు}; భయంబునున్ = భయమును; ఒంది = పొంది; నయము = వశము; ఉడిగి = తప్పి; సుతున్ = పుత్రుని; డాయగన్ = చేర; వేగంబునన్ = తొందరగా; చని = వెళ్లి; పాయని = విడువని; మోహంబు = మోహము; తోడన్ = తోటి; బాలుని = పిల్లవాని; మీదన్ = పైన.

భావము:

ఆమె ఆర్తనాదాన్ని విని మహారాజు భయపడి, వశం తప్పినవాడై కొడుకు దగ్గరకు పరుగెత్తుకొని వచ్చి మోహంతో ఆ శవం మీద....

6-454-స్రగ్వి.

"వ్రాలి యో పుత్ర! నీ వార్త దంభోళియై
కూలగా వ్రేయ కీ కొల్లి నన్నేటికిన్
జాలి నొందించె? నా జాడ యింకెట్టిదో?
తూలు మీ తల్లికిన్ దుఃఖ మెట్లాలునో?"

టీకా:

వ్రాలి = పడిపోయి; ఓ = ఓ; పుత్రా = కొడుకా; నీ = నీ యొక్క; వార్త = సమాచారము; దంభోళి = పిడుగుపాటు; ఐ = అయ్యి; కూలగావ్రేయక = కూలదోయకుండగ; ఈ = ఇంత; కొల్లి = మాత్రమునకు; నన్నున్ = నన్ను; ఏటికిన్ = ఎందులకు; జాలిన్ = విచారమును; ఒందించెన్ = చెందించెను; నా = నా యొక్క; జాడ = దారి; ఇంక = ఇంకను; ఎట్టిదో = ఎలాగ యున్నదో; తూలు = చలించిపోవుచున్న; మీ = మీ యొక్క; తల్లి = తల్లి; కిన్ = కి; దుఃఖమున్ = శోకము; ఎట్లు = ఏ విధముగ; ఆలునో = తగ్గునో.

భావము:

(చిత్రకేతుడు కొడుకు శవం మీద) పడి "నాయనా! పిడుగువంటి నీ మరణవార్త ఒక్కసారిగా నన్ను కూల్చి వేయకుండా ఎందుకు బ్రతికించింది? నా గతి ఏమిటి? నీ కన్నతల్లి దుఃఖం ఎట్లా చల్లారుతుంది?"

6-455-వ.

అని తలమొల యెఱుంగక పలవించుచు, భృత్యామాత్య బంధుజనంబులం గూడి యడలుచు నున్న యా రాజు దుఃఖం బెఱింగి, అంగిరసుండు నారదునితోడం గూడి చనుదెంచి, మృతుండైన పుత్రుని పదతలంబున మృతుండునుం బోలెఁ బడియున్న యా రాజుం గనుంగొని, యిట్లనియె

టీకా:

అని = అంటూ; తలమొలయెఱుంగక = తుది మొదలు తెలియకుండా, అంతలేకుండా;
పలవించుచు = దుఃఖిస్తూ; భృత్య = సేవకులు; అమాత్య = మంత్రులు; బంధుజనంబులన్ = బంధువు లందరితో; కూడి = కలిసి; అడలుచున్ = రోదిస్తూ; ఉన్న = ఉన్నట్టి; ఆ = ఈ; రాజు = ఏలిక;
దుఃఖంబు = దుఃఖమును; ఎఱింగి = తెలిసి; అంగిరసుండు = ముని అంగిరసుడు; నారదుని = నారదమునీశ్వరుని; తోడన్+కూడి = తోసహా; చనుదెంచి = వచ్చి; మృతుండు = మరణించినవాడు;
ఐన = అయిన; పుత్రుని = కొడుకు; పద = కాళ్ళ; తలంబున = ప్రాంతమున; మృతుండునున్ = మరణించినవాని; పోలెన్ = వలె; పడియున్న = కూలబడి ఉన్నట్టి; యా; రాజున్ = నరేంద్రుని;
కనుంగొని = చూసి; యిట్లు = ఇలా; అనియె = చెప్పెను.

భావము:

అని అంతూపొంతూ లేకుండా దుఃఖిస్తూ సేవకులతో, మంత్రులతో, బంధువులతో కలిసి ఆక్రోశిస్తున్న మహారాజు శోకవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకొని అంగిరసుడు నారదునితో పాటు వచ్చి మరణించిన కుమారుని కాళ్ళ దగ్గర నిశ్చేష్టుడై కూలబడి ఉన్న చిత్రకేతును చూచి ఇలా అన్నాడు.

6-456-నీ.

"నీకు వీర డెవ్వడు? నీ వెవ్వనికి శోక-

సంతాప మందెదు? సార్వభౌమ!

పుత్ర మిత్రాదులు పూర్వజన్మంబున-

నెవ్వని వారలో యెఱుంగర గలవె?

మొదల నదీవేగమున నాడ కాడకు-

సికతంబు గూడుచుఁ జెదరుచుండు;

నారీతిఁ బ్రాణుల క్రికాల గతిచేతఁ-

బుట్టుట చచ్చుట పొసగుచుండుఁ;

6-456.1-ఆ.

గాన భూతములకుఁ గలుగు భూతంబులు

మమత తోడ విష్ణుమాయఁ జేసి

దీని కడల నేల? ధృతిఁ దూలఁగా నేల?

బుద్ధిఁ దలఁప వలదె? భూత సృష్టి.

టీకా:

నీ = నీ; కున్ = కు; వీడు = ఇతడు; ఎవ్వడు = ఎవడు; నీవున్ = నీవు; ఎవ్వని = ఎవని; కిన్ = కై; శోక =
దుఃఖము; సంతాపమున్ = మిక్కిలి బాధను; అందెదు = చెందెదవు; సార్వభౌమ = చక్రవర్తి
{సార్వభౌముడు - సర్వ భూములకు ప్రభువు, చక్రవర్తి}; పుత్ర = కొడుకులు; మిత్ర = స్నేహితులు;
ఆదులు = మొదలగువారు; పూర్వ = ఇంతకు ముందటి; జన్మంబునన్ = జన్మలలో; ఎవ్వని =
ఎవనికి; వారలో = చెందినవారో; ఎఱుంగన్ = తెలియ; కలవె = సమర్థుడవా ఏమి; మొదలన్ =
ముందర; నదీ = నది యొక్క; వేగమునన్ = వడివలన; ఆడకాడకు = అక్కడికక్కడ; సికతంబున్ =
ఇసుక; కూడుచుండున్ = మేటవేయును; చెదురుచుండున్ = చెదిరిపోవుచుండును; ఆ = ఆ; రీతిన్
= విధముగ; ప్రాణుల్ = జీవుల; కున్ = కి; అతి = తీవ్రమైన; కాల = కాలము యొక్క; గతి =
వేగమువలన; పుట్టుట = జన్మించుట; చచ్చుట = మరణించుట; పొసగుచున్ = సంభవించుచు;
ఉండున్ = ఉండును; కాన = కావున;
భూతముల్ = జీవుల; కున్ = కు; కలుగు = పుట్టును; భూతంబులున్ = జీవులు; మమత = ఆపేక్ష;

తోడన్ = తోటి; విష్ణు = నారాయణుని; మాయన్ = మాయ; చేసి = వలన; దీని = ఇంతోటిదాని; కిన్ = కోసము; అడలన్ = దుఃఖించుట; ఏల = ఎందులకు; ధృతిన్ = ధైర్యమును; తూలగాన్ = తొలగించుకొనుట; ఏలన్ = ఎందులకు; బుద్ధిన్ = బుద్ధితో; తలపన్ = ఆలోచించుకొన; వలదే = వద్దా ఏమి; భూత = జీవ; సృష్టిన్ = సృష్టిని;

భావము:

"సార్వభౌమా! నీకు వీనికి సంబంధమేమిటి? ఇతడు నీకు ఏమౌతాడని ఇతనికోసం నీవు ఇంతగా దుఃఖిస్తున్నావు? ఈ పుత్రులు, మిత్రులు మొదలైన మొదలైన వారంతా పూర్వజన్మలో ఎవరికి మిత్రులో నీకు తెలుసా? నదిలో ప్రవాహ వేగానికి ఇసుక రేణువులు కొట్టుకొని పోతూ అక్కడక్కడ కుప్పలు కుప్పలుగా కలుస్తూ మళ్ళీ చెదరిపోతుంటాయి. అదే విధంగా ప్రాణులు కాలప్రవాహంలో కలుస్తూ విడిపోతూ ఉంటారు. పుడుతూ చస్తూ మళ్ళీ పుడుతూ ఉంటారు. దేహధారులకు జనన మరణాలు తప్పవు. ఇదంతా భగవంతుని మాయా విలాసం. ఆ మాయవల్లనే జీవులకు జీవులు జన్మిస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది. ఈ విషయంలో దైన్యం పొందడం కాని, ధైర్యం కోల్పోవడం కాని సముచితం కాదు. ఈ సృష్టి రహస్యాన్ని గుర్తించు.

6-457-వ.

మఱియు నేము, నీవును దక్కినవారలును బ్రవర్తమాన కాలంబునం గలిగిన జన్మంబు నొంది, మృత్యువువలన విరామంబు నొందంగల వారమై యిపుడ లేకపోవుదము; చావు పుట్టువులకు నిక్కువంబు లేదు; ఈశ్వరుండు దన మాయచేత భూతజాలంబుల వలన భూతంబులం బుట్టించు, వాని నా భూతంబులచేతన రక్షించు; వాని నా భూతంబులచేతన హరించు; స్వతంత్రంబు లేని తన సృష్టిచేత బాలుండునుం బోలె నపేక్షలేక యుండు; దేహి యైన పితృదేహంబు చేత దేహి యైన పుత్రదేహంబు మాతృదేహంబు వలనం గలుగుచుండు నా ప్రకారంబున బీజంబు వలన బీజంబు పుట్టుచుండు; దేహికి నివి శాశ్వతంబై జరుగుచు నుండు; పూర్వకాలంబున సామాన్య విశేషంబులు సన్మాత్రంబైన వస్తువులం దే విధంబునం గల్పింపంబడియె నా ప్రకారంబున దేహంబునకు జీవునకు నన్యోన్య విభాగంబు పూర్వకాలంబున నజ్ఞాన కల్పితం బయ్యె; జన్మఫలంబులను జూచుచున్నవారికి దహనక్రియల నగ్ని పెక్కురూపంబులం గానంబడు భంగి, నొక్కండైన జీవుండు పెక్కు భంగుల వెలుంగుచుండు; నివి యన్నియు నాత్మజ్ఞానంబు చాలక

దేహిదేహ సంయోగంబున స్వప్నంబునందు భయావహం బైన ప్రయోజనంబు నడుపుచుండి,
 మేల్కొంచి, యా స్వప్నార్థంబైన ప్రయోజనంబు తనదిగాదని యెఱుంగు భంగి, జీవుండే తానని
 జ్ఞానగోచరుండైన వాఁడెఱుంగుం గావున; నన్నియును మనోమాత్రం బని తెలిసి, మోహతమంబు
 వాసి, భగవంతుండైన వాసుదేవుని యందుఁ జిత్తంబు పెట్టి, నిర్మలాత్మకుండ వగు" మని
 బోధించినఁ జిత్తకేతుండు లేచి వారల కిట్లనియె.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; ఏము = మేము; నీవునున్ = నీవు; తక్కిన = మిగిలిన; వారలును =
 వారుకూడ; ప్రవర్తమాన = వర్తమానపు; కాలంబునన్ = కాలములో; కలిగినన్ = సంభవించిన;
 జన్మంబునన్ = పుట్టుకలను; ఒంది = పొంది; మృత్యువు = మరణము; వలనన్ = వలన; విరామంబు
 = ఎడబాటును; ఒందంగల = పొందబోవు; వారము = వారిమే; ఐ = అయ్యి; ఇప్పుడ = ఇప్పుడే; లేక =
 లేకుండగా; పోవుదము = పోయెదము; చావు = మరణము; పుట్టువుల్ = జన్మముల; కున్ = కు;
 నిక్కువంబు = సత్యము; లేదు = లేదు; ఈశ్వరుండు = భగవంతుడు; తన = తన యొక్క; మాయ =
 మాయ; చేతన్ = వలన; భూత = జీవ; జాలంబుల = సమూహముల; వలనన్ = వలన;
 భూతంబులన్ = జీవులను; పుట్టించున్ = పుట్టించును; వానిన్ = వాటిని; ఆ = ఆ; భూతంబుల్ =
 జీవుల; చేతన = వలననే; రక్షించున్ = కాపాడును; వానిన్ = వాటిని; ఆ = ఆ; భూతంబుల = జీవుల;
 చేతన = వలననే; హరించున్ = సంహరించును; స్వతంత్రంబు = స్వాతంత్ర్యము; లేని = లేనట్టి; తన =
 తన యొక్క; సృష్టి = సృష్టి; చేత = వలన; బాలుండున్ = పిల్లవాని; పోలెన్ = వలె; ఆపేక్ష = ఆసక్తి; లేక
 = లేకుండగా; ఉండున్ = ఉండును; దేహి = దేహధారి; ఐన = అయినట్టి; పితృ = తండ్రి యొక్క;
 దేహంబు = శరీరము; చేత = వలన; దేహి = శరీరము గలవాడు, జీవుడు; ఐన = అయినట్టి; పుత్ర =
 కొడుకు; దేహంబున్ = శరీరమును; మాతృ = తల్లి యొక్క; దేహంబు = శరీరము; వలనన్ = వలన;
 కలుగుచుండు = పుట్టుచుండును; ఆ = ఆ; ప్రకారంబునన్ = విధముగ; బీజంబు = విత్తు; వలనన్ =
 వలన; బీజంబు = విత్తు; పుట్టుచుండు = పుట్టుచుండును; దేహి = దేహము ధరించువాని; కిన్ = కి;
 ఇవి = ఇట్టివి; శాశ్వతంబు = ఎల్లప్పుడును నుండునవి; ఐ = అయ్యి; జరుగుచున్ = జరుగుచు;
 ఉండున్ = ఉండును; పూర్వ = ఇంతకు ముందటి; కాలంబునన్ = కాలములో; సామాన్య =
 సామాన్యమైన; విశేషంబులు = విశిష్టతలు; సత్ = అస్థిత్య; మాత్రంబు = మాత్రమే; ఐన = అయినట్టి;
 వస్తువులన్ = వస్తువుల; అందున్ = అందు; ఏ = ఏ; విధంబునన్ = విధముగానైతే;

కల్పింపబడియెన్ = ఏర్పరుపబడెనో; ఆ = ఆ; ప్రాకారంబునన్ = విధముగ; దేహంబున్ =
 శరీరమున; కున్ = కు; జీవున్ = జీవుని; కున్ = కి; అన్యోన్య = ఒకదానికొకటి; విభాగంబున్ =
 పంపకమును; పూర్వ = పూర్వపు; కాలంబునన్ = కాలమునందే; అజ్ఞాన = అజ్ఞానముచేత;
 కల్పితంబు = ఏర్పరుపబడినవి; అయ్యెన్ = అయ్యెను; జన్మ = పుట్టుకలలోని; ఫలంబులన్ =
 ఫలితములను; చూచుచున్న = చూచుచున్నట్టి; వారి = వారి; కిన్ = కి; దహన = మందెడి; క్రియలన్
 = విధానములను బట్టి; అగ్ని = అగ్ని; పెక్కు = అనేకమైన; రూపంబులన్ = రూపములలో; కానంబడు
 = కనబడెడి; భంగిన్ = విధముగ; ఒక్కండు = ఒకడే; ఐన = అయినట్టి; జీవుండు = ప్రాణి; పెక్కు =
 అనేకమైన; భంగులన్ = విధములుగా; వెలుంగుచుండున్ = ప్రకాశించుచుండును; ఇవి = ఇది;
 అన్నియున్ = అంతయు; ఆత్మ = ఆత్మ యొక్క; జ్ఞానంబు = విజ్ఞానము; చాలక = తెలియక; దేహి =
 జీవుని; దేహ = దేహపు; సంయోగంబునన్ = కలిసిపోవుటవలన; స్వప్నంబున్ = కల; అందున్ =
 లో; భయ = భయము; ఆవహంబు = కలిగించెడిది; ఐన = అయినట్టి; ప్రయోజనంబున్ =
 వ్యవహారమును; నడపుచుండి = నిర్వహించుచు; మేల్కొంచి = మెలుకువలోకి వచ్చి; ఆ = ఆ; స్వప్న
 = కలలోని; అర్థంబు = విషయము; ఐన = అయినట్టి; ప్రయోజనంబున్ = వ్యవహారమును; తనది =
 తనకు చెందినది; కాదు = కాదు; అని = అని; ఎఱుంగు = తెలియు; భంగిన్ = విధముగ; జీవుండే =
 జీవుడు మాత్రమే; తాను = తాను; అని = అని; జ్ఞాన = విజ్ఞానమువలన; గోచరుండు =
 తెలిసుకొన్నవాడు; ఎఱుగున్ = తెలియును; కావునన్ = అందుచేత; అన్నియున్ = సర్వము; మనస్
 = మనసుచే కల్పితంబులు; మాత్రంబు = మాత్రమే; అని = అని; తెలిసి = తెలిసికొని; మోహ =
 మోహము యనెడి; తమంబు = చీకటిని; వాసి = విడిచిపెట్టి; భగవంతుండు = భగవంతుడు; ఐన =
 అయినట్టి; వాసుదేవుని = నారాయణుని; అందున్ = అందు; చిత్తంబున్ = మనసును; పెట్టి = పెట్టి;
 నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; ఆత్మకుండవు = మనసు గలవాడవు; అగుము = అగుము; అని = అని;
 బోధించిన = తెలియజెప్పగా; చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; లేచి = లేచి; వారల్ = వారి; కిన్ = కి; ఇట్లు
 = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

మేము, నీవు, ఇక్కడ ఉన్నవారు అందరం ప్రస్తుత కాలంలో జన్మించి కలిసి ఉన్నాము. భవిష్యత్తులో
 మృత్యువు అందరినీ కబళిస్తుంది. ఇప్పుడు కలిసి ఉన్నవాళ్ళం అప్పుడు కలిసి ఉండము. కావున
 జనన మరణాలు అనేవి యథార్థాలు కావు. భగవంతుడు తన మాయా ప్రభావంతో జీవులనుండి

జీవులను పుట్టిస్తూ ఉంటాడు. జీవుల చేతనే జీవులను రక్షింప జేస్తుంటాడు. చివరకు ఆ జీవుల చేతనే జీవులను సంహరింప జేస్తుంటాడు. ఈశ్వరుడు స్వతంత్రుడు. సృష్టిలోని జీవులు అస్వతంత్రులు. బాలుడు బొమ్మలతో ఆడుకొన్నంత సేపు ఆడుకొని మరుక్షణంలో వాటిమీద అపేక్ష మాని మరొక ఆట ఆడుకుంటాడు. అలాగే భగవంతుడు కూడా జీవుల విషయంలో క్రీడిస్తూ ఉంటాడు. దేహధారి అయిన తండ్రి దేహం వల్ల తల్లి దేహంనుండి పుత్ర దేహం పుడుతుంది. ఒక విత్తనం వల్ల మరొక విత్తనం పుట్టటం ప్రకృతి ధర్మం. అదే విధంగా దేహధారులైనవారి విషయంలో ఈ ధర్మం శాశ్వతంగా జరుగుతూ ఉంటుంది. పూర్వకాలంలో సద్వస్తువుల యందు సామాన్య విశేష భావాలు కల్పితా లైనట్లుగానే దేహానికి, జీవునికి పరస్పర భేదం కల్పింపబడింది. మండుతున్న అగ్ని ఆయా స్థానాలను బట్టి మనకు వేరువేరు రూపాలతో కనిపిస్తుంది. అలాగే ఒకే జీవుడు అనేక రీతులుగా మనకు గోచరిస్తూ ఉంటాడు. దేహికి, దేహానికి ఉన్న భేదం అజ్ఞాన కల్పితం. మనం కలలు కంటూ ఉంటాము. ఆ కలలో ఏదో భయంకరమైన దృశ్యాన్ని చూస్తాము. భయకంపితుల మౌతాము. మెలకువ రాగానే అది పీడకల అని తెలుసుకుంటాము. ఆ భయంకర దృశ్యాలు మనకు సంబంధించినవి కావని గుర్తిస్తాము. అదే విధంగా జ్ఞానవంతుడు చుట్టరికాలు, సంబంధాలు నిజం కావని తెలుసుకుంటాడు. కనుక ఈ జనన మరణాలన్నీ మనోభావాలే కాని వాస్తవాలు కావని గుర్తించి అజ్ఞానాంధకారం నుండి బయటపడి నిర్మలాత్ముడవై నీ మనస్సును శ్రీహరిపై లగ్నం చెయ్యి" అని ప్రబోధించిన అంగిరసుని మాటలను విని చిత్రకేతుడు ఊరడిల్లి లేచి వారిని చూచి ఇలా అన్నాడు.

6-458-నీ.

"యతివేషములు పూని యతి గూఢగతి నిందు-

నేతెంచినట్టి మీ రెవ్వరయ్య?

కడఁగి నన్ బోలిన గ్రామ్యబుద్ధుల నెల్ల-

బోధింప వచ్చిన పుణ్యమతులొ?

రమణఁ గుమార నారద ఋషభాదులొ?-

దేవ లాసితు లను ధీరమతులొ?

వ్యాస వసిష్ఠ దూర్వాస మార్కండేయ-

గౌతమ శుక రామ కపిల మునులొ?

యాజ్ఞవల్క్యుండుఁ దరణియు నారుణియును

చ్యవన రోమశు లాసురి జాతుకర్ణ

దత్త మైత్రేయ వర భరద్వాజ బోధ్య

పంచశిఖిలో? పరాశర ప్రభృతి మునులో?

టీకా:

యతి = యతుల యొక్క; వేషములున్ = వేషములను; పూని = ధరించి; అతి = మిక్కిలి; గూఢ = రహస్యమైన; గతిన్ = విధముగ; ఏతెంచిన = వచ్చిన; అట్టి = అటువంటి; మీరు = మీరు; ఎవ్వరు = ఎవరు; అయ్య = తండ్రి; కడగి = పూని; నన్ = నా; పోలిన = వంటి; గ్రామ్య = మూర్ఖపు; బుద్ధుల = బుద్ధులు గలవారకు; ఎల్లన్ = అందరకును; బోధింపన్ = తెలియపరచుటకొరకు; వచ్చిన = వచ్చినట్టి; పుణ్యమతులో = పుణ్యాత్ములో; రమణన్ = చక్కటి; కుమార = కుమార చతుష్కయము {కుమార చతుష్కయము - సనకాదులు, 1సనకుడు 2సనందనుడు 3సనత్కుమారుడు 4సనత్కుజాతుడు}; నారద = నారదుడు; ఋషభ = ఋషభుడు; ఆదులో = మొదలగవారో; దేవల = దేవలుడు; అసీతులు = అసీతుడు; అను = అనెడి; ధీరమతులో = విజ్ఞానులో; వ్యాస = వ్యాసుడు; వసిష్ఠ = వసిష్ఠుడు; దూర్వాస = దూర్వాసుడు; మార్కండేయ = మార్కండేయుడు; గౌతమ = గౌతముడు; శుక = శుకుడు; రామ = పరశురాముడు; కపిల = కపిలుడు; మునులో = మునులో; యాజ్ఞవల్క్యుండు = యాజ్ఞవల్క్యుడు; తరణియున్ = తరణి; ఆరుణియును = ఆరుణి, ఉద్ధాలకుడు; చ్యవన = చ్యవనుడు; రోమశులు = రోమశుడు; ఆసురి = ఆసురి; జాతకర్ణ = జాతకర్ణుడు; దత్త = దత్తుడు; మైత్రేయ = మైత్రేయుడు; వర = శ్రేష్ఠులైన; భరద్వాజ = భరద్వాజుడు; బోధ్య = బోధింపబడిన; పంచశిఖిలో = పంచశిఖిలో; పరాశర = పరాశరుడు; ప్రభృతి = మొదలైన; మునులో = మునులో.

భావము:

“అయ్యలారా! ముని వేషాలు ధరించి రహస్యంగా ఇక్కడికి వచ్చిన మీరెవ్వరు? నావంటి మందబుద్ధులైన పామరులకు జ్ఞానాన్ని బోధించడానికి వచ్చిన పుణ్యమూర్తులారా? సనత్కుమారాదులారా? నారద ఋషభులారా? అసీత దేవలులారా? వ్యాస వసిష్ఠులారా? దూర్వాస

మార్కండేయులా? శుక గౌతములా? కపిల పరశురాములా? లేక యాజ్ఞవల్క్యుడు, తరణి, అరుణి,
చ్యవనుడు, రోమశుడు, ఆసురి, జాతుకర్ణుడు, దత్తాత్రేయుడు, మైత్రేయుడు, భరద్వాజుడు,
పంచశిఖుడు, పరాశరుడు మొదలైన మహర్షుల లోనివారా?

6-459-క.

వీరలలో నెవ్వరు? సుర

చారణ గంధర్వ సిద్ధ సంఘంబులలో

వారలొ? యీ సుజ్ఞానము

కారణమై యెవరి యందు కలదు తలంపన్?

టీకా:

వీరలలోనన్ = వీరిలో; ఎవ్వరు = ఎవరు; సుర = దేవతలు; చారణ = చారణులు; గంధర్వ =
గంధర్వులు; సిద్ధ = సిద్ధుల; సంఘంబుల = సమూహముల; లో = లోని; వారలొ = వారో; ఈ = ఇట్టి;
సుజ్ఞానము = మంచి విజ్ఞానపు; కారణము = విధానము; ఐ = అయ్యి; ఎవరి = ఎవరి; అందున్ =
అందు; కలదు = ఉండగలుగును; తలంపన్ = ఆలోచించినచో.

భావము:

సుర సిద్ధ చారణ గంధర్వ సముదాయాలకు చెందినవారా? అటువంటి వారు కాకపోతే ఇంతటి
గొప్పజ్ఞానం మరెవ్వరికి ఉంటుంది?

6-460-క.

పొందుగ గ్రామ్య పశుత్వముఁ

బొంది మహాశోకతమముఁ బొందిన నాకున్

ముందఱ దివ్యజ్ఞానముఁ

జెందించినవారి మిమ్ముఁ జెప్పుడు తెలియన్."

టీకా:

పొందుగన్ = చక్కగా; గ్రామ్య = మూర్ఖపు; పశుత్వమున్ = జంతు లక్షణములను; పొంది = పొంది;
మహా = గొప్ప; శోక = దుఃఖము యనెడి; తమమున్ = చీకటిని; పొందిన = పొందినట్టి; నా = నా;
కున్ = కు; ముందఱ = ఎదుట; దివ్య = దివ్యమైన; జ్ఞానమున్ = జ్ఞానమును; చెందించిన =
కలిగించిన; వారిన్ = వారైనట్టి; మిమ్మున్ = మీరెవరో; చెప్పుడు = చెప్పండి; తెలియన్ =
తెలియునట్లు.

భావము:

పశుత్వంతో కూడిన మొరటువాడినై పెనుశోకపు చీకటిలో చీకాకు పడుతున్న నాకు దివ్యజ్ఞానాన్ని
బోధింప వచ్చిన మీ రెవ్వరో తెలియజెప్పండి"

6-461-వ.

అనిన నంగిరసుం డిట్లనియె "నేను బుత్రకాంక్షివైన నీకుఁ బుత్రుం బ్రసాదించిన యంగిరసుండ;
నితండు బ్రహ్మపుత్రుం డైన నారదభగవంతుండు; దుస్తరంబైన పుత్రశోకంబున మగ్నుండ వైన
నిను ననుగ్రహించి, పరమజ్ఞానం బుపదేశింప వచ్చితిమి; నీ దుఃఖం బెఱింగి, పుత్రు నిచ్చితిమేనిఁ
బుత్రవంతులైన వారి తాపంబు నీ చేత ననుభవింపం బడు; నీ ప్రకారంబున లోకంబున
సతులును, గృహంబులును, సంపదలును, శబ్దాదులైన విషయంబులును, రాజ్యవైభవంబును
జంచలంబులు; మఱియు రాజ్యంబును, భూమియును, బలంబును ధనంబును, భృత్యామాత్య
సుహృజ్ఞానంబులును మొదలైనవి శోక మోహ భయ పీడలం జేయుచుండు; గాని సుఖంబుల నీ
నేరవు గంధర్వ నగరంబునుం బోలె స్వప్నలబ్ధ మనోరథంబునుం బోని యర్థంబుఁ బాసి
కానంబడుచు, మనోభవంబులయిన యర్థంబులం గూడి, స్వార్థంబులై కానంబడ నేరవు;
కర్మంబులచేత ధ్యానంబులు చేయుచుండు మనంబులు నానాకర్మంబు లగుచు నుండు నీ దేహి
దేహంబు ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబై దేహికి వివిధ క్లేశసంతాపంబులం జేయుచుండు; గావున నీవు
నిర్మలంబైన మనంబు చేత నాత్మగతి వెదకి ధ్రువం బయిన పదవి నొందు" మనియె; అప్పుడు
నారదుం డిట్లనియె "ఉపనిషద్గోప్యంబగు నే నిచ్చుమంత్రం బెవ్వడేని సప్తరాత్రంబులు పఠియించు,
నతండు సంకర్షణుండైన భగవంతునిం జూచును; ఎవ్వని పాదమూలంబు సర్వాశ్రయంబై యుండు

నట్టి శ్రీమన్నారాయణుని పాదంబులు సేవించి, యీ మోహంబు వదలి యతి శ్రీఘంబున నుత్తమ పదంబు నొందు; మిప్పు డిక్కుమారునకు నీకును బ్రయోజనంబు గలదేనిం జూడు" మని నారదుండు మృతబాలకుని కళేబరంబుఁ జూచి "యో జీవుండ! నీకు శుభం బయ్యెడు; నిందుఁ బ్రవేశించి మీ తల్లిదండ్రుల బంధుజనులం జూచి వీరల దుఃఖంబు లార్చి యీ కళేబరంబునందుఁ బ్రవేశించి యాయుశ్శేషంబు ననుభవించి పితృధీనం బైన రాజ్యాసనంబునఁ గూర్చుండు" మనిన నబ్బాలుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; అంగిరసుండు = అంగిరసుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; నేను = నేను; పుత్ర = కొడుకులు; కాంక్షివి = కావలెనని కోరినవాడవు; ఐన = అయిన; నీ = నీ; కున్ = కు; పుత్రున్ = కొడుకును; ప్రసాదించిన = దయచేసిన; అంగిరసుండన్ = అంగిరసుడను; ఇతండు = ఇతడు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; పుత్రుండు = కుమారుడు; ఐన = అయిన; వారద = నారదుడు యనెడి; భగవంతుండు = మహిమాన్వితుడు; దుస్తరంబు = దాటరానిది; ఐన = అయిన; పుత్రశోకంబునన్ = పుత్రశోకమునందు; మగ్నుండవు = ములిగినవాడవు; ఐన = అయిన; నినున్ = నిన్ను; అనుగ్రహించి = అనుగ్రహించి; పరమ = అతిపవిత్రమైన; జ్ఞానంబున్ = జ్ఞానమును; ఉపదేశింపన్ = ఉపదేశించుటకై; వచ్చితిమి = వచ్చితిమి; నీ = నీ యొక్క; దుఃఖంబున్ = దుఃఖమును; ఎఱింగి = తెలిసికొని; పుత్రున్ = కుమారుని; ఇచ్చితిమేని = ఇచ్చినచో; పుత్రవంతులు = పుత్రులుగలవారు; ఐన = అయిన; వారి = వారి యొక్క; తాపంబున్ = బాధలను; నీ = నీ; చేతన్ = వలన; అనుభవింపంబడున్ = అనుభవింపవలసి యుండును; ఈ = ఈ; ప్రకారంబునన్ = విధముగ; లోకంబునన్ = లోకములో; సతులును = భార్యలు; గృహంబులునున్ = ఇళ్ళు వాకిళ్ళు; సంపదలును = సంపదలు; శబ్దాదులు = శబ్దాదులు {శబ్దాదులు - పంచతన్మాత్రలు, 1శబ్దము 2స్వర్గ 3రూప 4రుచి 5వాసనలు}; ఐన = అయినట్టి; విషయంబులును = ఇంద్రియార్థములును; రాజ్య = రాజ్యమువలని; వైభవంబును = వైభవములును; చంచలంబులు = అశాశ్వతములు; మఱియున్ = ఇంకను; రాజ్యంబును = రాజ్యము; భూమియును = పొలములు; బలంబును = సైన్యములు; ధనంబును = ధనము; భృత్య = సేవకులు; అమాత్య = పురోహితాదులు; సుహృత్ = స్నేహితులు; జనంబులును = ప్రజలు; మొదలైనవి = మొదలైనవి; శోక = దుఃఖము; మోహ = మోహము; భయ = భయము; పీడలన్ = పీడలను; చేయుచుండున్ = కలిగించుచుండును; కాని = అంతేకాని;

సుఖంబులన్ = సుఖములను; ఈనేరవు = ఇవ్వలేవు; గంధర్వనగరంబునున్ = ఆకాశములోని
 మేడలు (మేఘములు); పోలెన్ = వలె; స్వప్న = కలలో; లబ్ధ = ఈడేరిన; మనోరథంబునున్ =
 కోరికలను; పోని = పోలిన; అర్థంబున్ = ప్రయోజనములను; పాసి = విడిచిపెట్టి; కానంబడుచు =
 కనపడుతూ; మనః = మనసున; భవంబులు = పుట్టినవి; అయిన = ఐనట్టి; అర్థంబులన్ =
 ప్రయోజనములతో; కూడి = కలిసి; స్వార్థంబులు = తనకు మేలుచేసిడివి; ఐ = అయ్యి;
 కానంబడనేరవు = కనబడలేవు; కర్మంబుల్ = వేదకర్మములచేత; ధ్యానంబులు = ధ్యానములు;
 చేయుచుండు = చేసిడి; మనంబులు = మనసులు; నానా = వివిధములైన; కర్మంబుల్ = కర్మలు;
 కర్మంబులన్ = కర్మలలోను; అగుచుండున్ = కలుగుచుండును; ఈ = ఇట్టి; దేహి = జీవుని; దేహంబు
 = శరీరము; ద్రవ్య = వస్తువులు; జ్ఞాన = జ్ఞానము; క్రియ = క్రియలుతో; ఆత్మకంబు = కూడినది; ఐ =
 అయ్యి; దేహి = జీవుని; కిన్ = కి; వివిధ = అనేక రకములైన; క్లేశ = చిక్కులు, సంతాపములు;
 సంతాపంబులన్ = మనస్తాపములను; చేయుచుండున్ = కలిగించును; కావునన్ = అందుచేత;
 నీవు = నీవు; నిర్మలంబు = స్వచ్ఛము; ఐన = అయిన; మనంబు = మనసు; చేతన్ = తోటి; ఆత్మగతిన్
 = ఆత్మ జ్ఞాన మార్గమును; వెదికి = సోధించి; ధ్రువంబు = స్థిరమైనది; అయిన = ఐనట్టి; పదవిన్ =
 స్థితిని; ఒందుము = పొందుము; అనియె = అనెను; అప్పుడు = అప్పుడు; నారదుండు = నారదుడు;
 ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తులందు; గోప్యంబున్ =
 దాచబడినది; అగు = అయిన; నేను = నేను; ఇచ్చు = ఇచ్చెడి; మంత్రంబున్ = మంత్రమును; ఎవ్వడేని
 = ఎవడు అయినను; సప్త = ఏడు (7); రాత్రంబులున్ = రాత్రులు, దినములు; పరియించున్ =
 చదువునో; అతండు = అతడు; సంకర్షణుండు = సంకర్షణుడు; ఐన = అయిన; భగవంతునిన్ =
 భగవంతుని; చూచును = దర్శించును; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; పాదమూలంబు = పాదములు;
 సర్వ = సర్వ విధముల; ఆశ్రయంబున్ = ఆశ్రయింపదగినవి; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండునో; అట్టి
 = అటువంటి; శ్రీమన్నారాయణుని = విష్ణుమూర్తి యొక్క; పాదంబులున్ = పాదములను; సేవించి =
 కొలిచి; ఈ = ఈ; మోహంబున్ = మోహమును; వదలి = విడిచిపెట్టి; అతి = మిక్కిలి; శ్రీఘంబునన్ =
 వేగముగా; ఉత్తమ = ఉత్తమమైన; పదంబున్ = స్థితిని; ఒందుము = పొందుము; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు;
 ఈ = ఈ; కుమారున్ = బాలుని; కున్ = కి; నీ = నీ; కునున్ = కు; కలదేని = ఉన్నదేమో; చూడుము =
 పరిశీలింపుము; అని = అని; నారదుండు = నారదుడు; మృత = మరణించిన; బాలకుని = పిల్లవాని;
 కళేబరంబున్ = కళేబరమును; చూచి = చూసి; ఓ = ఓ; జీవుండ = జీవుడా; నీ = నీ; కున్ = కు;
 శుభంబున్ = శుభములు; అయ్యెడున్ = అగును; ఇందున్ = దీనిలో; ప్రవేశించి = చేరి; మీ = మీ

యొక్క; తల్లిదండ్రులన్ = తల్లిదండ్రులను; బంధు = బంధువులైన; జనులన్ = వారిని; చూచి = చూసి; వీరల = వీరి యొక్క; దుఃఖంబున్ = శోకమును; ఆర్చి = తీర్చి; ఈ = ఈ యొక్క; కళేబరంబున్ = కళేబరము; అందున్ = లో; ప్రవేశించి = చేరి; అయున్ = జీవితకాలములో; శేషంబునున్ = మిగిలినదానిని; అనుభవించి = అనుభవించి; పితృ = తండ్రి యొక్క; అధీనంబు = ఆధీనములో యున్నది; ఐన = అయిన; రాజ్యాసనంబునన్ = రాజ్యాధికారమున; కూర్చుండుము = వసింపుము; అనినన్ = అనగా; ఆ = ఆ; బాలుండున్ = పిల్లవాడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని అడిగిన చిత్రకేతుతో అంగిరసుడు ఇలా అన్నాడు. "నీవు పుత్రసంతానం కావాలని కోరినపుడు నీకు పుత్రుణ్ణి ప్రసాదించిన అంగిరసుణ్ణి నేను. ఈయన బ్రహ్మ మానస పుత్రుడైన నారద మహర్షి. తరింప శక్యం కాని పుత్రశోకంలో మునిగి ఉన్న నిన్ను అనుగ్రహించి నీకు పరమ జ్ఞానాన్ని ఉపదేశించడానికి వచ్చాము. నీ దుఃఖాన్ని తెలుసుకొని ఇప్పుడు మళ్ళీ నీకు కుమారుణ్ణి ప్రసాదించినా బిడ్డలు గలవారికి కలిగే దుఃఖం నీకు మళ్ళీ కలుగుతుంది. ఈ లోకంలో భార్యలు, గృహాలు, సంపదలు, శబ్ద స్పర్శ రూపాలైన విషయ సుఖాలు, రాజ్య వైభవాలు అన్నీ అశాశ్వతాలు. చివరకు దుఃఖాన్నే కలిగిస్తాయి. ఇంతేకాదు, భోగ భాగ్యాలు, పొలం, బలం, ధనం, సేవకులు, మంత్రులు, మిత్రులు మొదలైన సంబంధాలన్నీ శోకాన్నీ మోహాన్నీ భయాన్నీ బాధనూ కలిగిస్తాయే కాని సుఖాన్ని చేకూర్చలేవు. ఆకాశంలో కనిపించే గంధర్వ నగరం వలె, కలలో కనిపించే వస్తువుల వలె ఈ సంబంధాలన్నీ మాయమౌతూ మళ్ళీ కనిపిస్తూ ఉంటాయి. మన మనస్సులలో ధ్యానించే భావాలే మనకు స్వప్నంలో కనిపించి మాయమౌతూ ఉంటాయి. జీవి యొక్క దేహం ద్రవ్యం, జ్ఞానం, క్రియ అనే మూడు విధాలైన సంబంధాలతో కూడి ఉంటుంది. అటువంటి దేహం దేహధారి అయినవానికి నానావిధాలైన క్లేశాలను కలిస్తుంది. ఎన్నెన్నో చిక్కులను తెచ్చి పెడుతుంది. అందువల్ల రాజా! నీవు నీ మనస్సును ఈ బంధాలలో చిక్కుకోకుండా నిశ్చలం చేసుకో. అటువంటి నిర్మలమైన మనస్సుతో ఆత్మజ్ఞానాన్ని అలవరుచుకో. శాశ్వతమైన పదవిని అందుకో" అని అంగిరసుడు పలికిన తరువాత నారదుడు చిత్రకేతుతో ఇలా అన్నాడు. "రాజా! ఉపనిషత్తులలో రహస్యంగా నిక్షిప్తమై ఉన్న ఒక మంత్రాన్ని నేను నీకు ఉపదేశిస్తాను. ఈ మంత్రాన్ని ఏడు రాత్రులు జపించిన వానికి భగవంతుడైన సంకర్షణుని దర్శనం లభిస్తుంది. సమస్త విశ్వానికి ఆశ్రయమైన శ్రీమన్నారాయణుని పాదాలను సేవించి అతడు మోహబంధాలను ఛేదించి అతి శీఘ్రంగా ఉత్తమ

గతిని పొందుతాడు. ఈ కుమారునికి, నీకు ఎటువంటి సంబంధమూ లేదు. ఒకవేళ ఏదైనా ప్రయోజనం ఉన్నదనుకుంటావేమో? అయితే ఇప్పుడే పరీక్షించుకో" అని నారదుడు చనిపోయిన బాలుని కళేబరం వైపు చూచి "ఓ జీవుడా! నీకు శుభం కలుగుగాక! నీవు మళ్ళీ ఈ దేహంలో ప్రవేశించు. మీ తల్లిదండ్రులను, బంధు మిత్రులను ఒక్కసారి చూడు. వాళ్ళ దుఃఖాన్ని పోగొట్టు. మిగిలిన ఆయుర్ధాయమంతా ఈ శరీరంలోనే ఉండి నీ తండ్రి సింహాసనాన్ని అధిష్టించు" అన్నాడు. అప్పుడా బాలుడు ఇలా అన్నాడు.

6-462-తే.

"కర్మవశమున నెందు సుఖంబు లేక
దేవతిర్యజ్ఞు యోనులఁ దిరుగు నాకు
వెలయ నే జన్మమందునో వీరు తల్లి
దండ్రు లయినారు చెప్పవే తాపసేంద్ర!

టీకా:

కర్మ = భౌతిక కర్మలకు; వశమునన్ = వశమగుటలో; ఎందున్ = ఎక్కడను; సుఖంబున్ = సుఖము;
లేక = లేకుండగ; దేవ = దేవతల; తిర్యక్ = జంతువుల; నృ = మానవ; యోనులన్ = గర్భములలో;
తిరుగు = తిరుగుచుండెడి; నా = నా; కున్ = కు; వెలయన్ = ప్రసిద్ధముగా; ఏ = ఏ యొక్క; జన్మము =
పుట్టువు; అందునో = లోనో; వీరు = వీరు; తల్లిదండ్రులున్ = తల్లిదండ్రులు; అయినారు = అయితే;
చెప్పవే = చెప్పుము; తాపస = ఋషి; ఇంద్రా = శ్రేష్ఠుడా.

భావము:

"ఓ మునీంద్రా! నేను పూర్వకర్మవశం చేత ఎన్నో జన్మలు ఎత్తి ఎన్నో కష్టాలు పడి దేవతల, మానవుల, పశుపక్ష్యాదుల గర్భాలలో జన్మించాను. ఆయా జన్మలలో నా తల్లిదండ్రులు ఎందరెందరో ఉన్నారు కదా! మరి ఈ తల్లిదండ్రుల దుఃఖం తీరిస్తే ఆ తల్లిదండ్రుల సంగతి ఏమిటి? వీరు ఏనాటి తల్లిదండ్రులు?

6-463-తే.

బాంధవజ్ఞాతిసుతులును బగతు రాత్మ
వరు లుదాసీన మధ్యస్థ వర్గములును
సరవిఁ గనుచుందు రొక్కక్క జన్మమునను
నెఱయఁ బ్రాణికి నొక వావి నిజము గలదె?

టీకా:

బాంధవ = బంధువులు; జ్ఞాతి = జ్ఞాతులు; సుతులున్ = పుత్రులును; పగతురు = తనకు
చెడుచేసెడివారు; ఆత్మవరులు = తనకు మేలుచేసెడివారు; ఉదాసీన = మేలుకాని కీడకాని చేయక
నుండెడి వారు; మధ్యస్థ = మధ్యస్థముగా నుండెడి; వర్గములును = సమూహములును; సరవిన్ =
వరుసగా; కనుచుందురు = పొందెదరు; ఒక్కొక్క = వేరువేరు; జన్మమునను = జన్మల యందును;
నెఱయన్ = విశేషించి; ప్రాణి = జీవుని; కిన్ = కి; ఒక = ఒక; వావి = బంధుత్వము; నిజముగన్ =
నిజమునకు; కలదె = ఉన్నదా ఏమి.

భావము:

జీవునికి ప్రతిజన్మలోను బంధువులుగా, దాయాదులుగా, కుమారులుగా, శత్రువులుగా, మిత్రులుగా,
నిర్లిప్తులుగా, తటస్థులుగా అనేకులు అనేక సంబంధాలను కలిగినవారు ఉంటారు. వాస్తవానికి
జీవునికి వీరెవ్వరితోను ఎటువంటి సంబంధమూ లేదు.

6-464-తే.

రత్నములు హేమములు ననురాగలీల
నమ్మకంబుల నీవల నావల నగు
భంగి నరులందు జీవుండు ప్రాప్తుఁ డగుచు
నెలమిఁ దిరుగుచు నుండుఁ; దా నెందుఁ జెడఁడు.

టీకా:

రత్నములున్ = మణులు; హేమములున్ = బంగారు ఆభరణములు; అనురాగ = ఆసక్తుల; లీలన్ = ప్రకారమును; అమ్మకంబులన్ = అమ్మకములతో; ఈవలన = ఇటుపక్క; ఆవలనన్ = అటుపక్క; అగు = అయ్యెడి భంగిన్ = విధముగనే; నరులు = మానవుల; అందు = అందు; జీవుండు = జీవుడు; ప్రాప్తుండు = పొందినవాడు; అగుచున్ = అగుచు; ఎలమిన్ = పొందుతూ; తిరుగుచున్ = తిరుగుతూ; ఉండున్ = ఉండును; తాన్ = తను; ఎందున్ = ఏవిధముగను; చెడడు = పాడైపోడు.

భావము:

రత్నాలు, బంగారు నగలు, మన ఆసక్తివల్ల క్రయవిక్రయాలలో ఏ విధంగా అటూ ఇటూ చేరుతూ ఉంటాయో అదే విధంగా జీవుడు తన కర్మానుసారంగా సంచరిస్తూ ఉంటాడే కాని అతనికి ఏ బంధమూ అంటదు. అతనిలో ఎటువంటి మార్పు ఉండదు.

6-465-నీ.

ఒక్కడై నిత్యుడై యొక్కడఁ గడలేక-

సొరిది జన్మాదుల శూన్యఁ డగుచు

సర్వంబు నందుండి సర్వంబుఁ దనయందు-

నుండంగ సర్వాశ్రయుండనంగ

సూక్ష్మమై స్థూలమై సూక్ష్మాధికములకు-

సామ్యమై స్వప్రకాశమున వెలిగి

యఖిలంబుఁ జూచుచు నఖిల ప్రభావుడై-

యఖిలంబుఁ దనయందు నడచి కొనుచు

6-465.1-తే.

నాత్మమాయాగుణంబుల నాత్మమయము

గాఁగ విశ్వంబుఁ దనసృష్టి ఘనతఁ జెందఁ

జేయుచుండును సర్వసంజీవనుండు

రమణ విశ్వాత్ముఁ డయిన నారాయణుండు.

టీకా:

ఒక్కడు = అనితరుడు; ఐ = అయ్యి; నిత్యుడు = శాశ్వతుడు; ఐ = అయ్యి; ఎక్కడన్ = ఎక్కడను; కడ = అంతము; లేక = లేకుండగ; సొరిదిన్ = వరుసగా; జన్మాదులన్ = జన్మించుటాది; శూన్యుడు = లేనివాడు; అగుచున్ = అగుచు; సర్వంబున్ = సమస్తము; అందున్ = అందును; ఉండి = ఉండి; సర్వంబున్ = సమస్తము; తన = తన; అందున్ = అందును; ఉండగన్ = ఉండగా; సర్వాశ్రయుండు = సర్వమునకు ఆశ్రయమైనవాడు; అనంగ = అనగా; సూక్ష్మము = అతి సూక్ష్మము; ఐ = అయ్యి; స్థూలము = స్థూలము; అయ్యి = ఐ; సూక్ష్మ = సూక్ష్మము; అధికములు = మొదలగువాని; కున్ = కి; సామ్యము = సమత్వము కలది; ఐ = అయ్యి; స్వ = తన యొక్క; ప్రకాశమునన్ = ప్రకాశముచేతనే; వెలిగి = ప్రకాశించుచు; అఖిలంబున్ = సమస్తమును; చూచుచున్ = చూచుచు; అఖిల = సర్వ; ప్రభావుడు = ప్రభావములు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; అఖిలంబున్ = సమస్తమును; తన = తన; అందున్ = అందే; అడచికొనుచున్ = అణచికొనుచు; ఆత్మ = తన; మాయా = మాయ యొక్క; గుణంబులన్ = గుణములను; ఆత్మ = ఆత్మలచే; మయము = నిండినది; కాగన్ = అగునట్లు; విశ్వంబున్ = జగత్తును; తన = తన; సృష్టి = సృష్టి యొక్క; ఘనతన్ = గొప్పదనముతో; చెందజేయుచుండును = కలుగ జేయుచుండును; సర్వ = సమస్తమునకు; సంజీవనుండు = జీవింప జేయువాడు; రమణన్ = చక్కగా; విశ్వాత్ముడు = విశ్వమే తానైన వాడు; అయిన = అయినట్టి; నారాయణుండు = విష్ణుమూర్తి.

భావము:

సర్వాంతర్యామి, సర్వేశ్వరుడు, పరమాత్ముడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుడు తన మాయా గుణాలతో ప్రపంచమంతటా తానే నిండి ఉన్నాడు. ఆయన శాశ్వతుడు, అనన్యుడు, అనంతుడు. ఆయన సర్వవ్యాపి. ఆయన ఈ జగత్తుకే ఆత్మ అయినవాడు. ఎన్ని జన్మలెత్తినా అవి ఆయనకు అంటవు. ఆ పరాత్పరుడు అన్నిటిలోను ఉన్నాడు. అన్నీ ఆయనలో ఉన్నాయి. ఆయన సమస్తానికి ఆశ్రయమైనవాడు. స్థూల సూక్ష్మ భేదాలకు అతీతుడు. స్వయం ప్రకాశుడు. ఆయన తన సృష్టిని దీప్తిమంతం చేస్తూ ఉంటాడు. సమస్తాన్నీ తనలో దాచుకుంటాడు.

6-466-క.

సతు లెవ్వరు? సుతు లెవ్వరు?

పతు లెవ్వరు? మిత్రశత్రు బంధుప్రియ సం

గతు లెవ్వరు? సర్వాత్మక

గతుడై గుణసాక్షి యైన ఘనుఁ డొక్కనికిన్.

టీకా:

సతులు = భార్యలు; ఎవ్వరు = ఎవరు; సుతులు = పుత్రులు; ఎవ్వరు = ఎవరు; పతులు = భర్తలు;
ఎవ్వరు = ఎవరు; మిత్ర = మిత్రులు; శత్రు = శత్రువులు; బంధు = బంధువులు; ప్రియసంగతులు =
స్నేహితులు; ఎవ్వరు = ఎవరు; సర్వ = అఖిలమైన; ఆత్మక = ఆత్మల యందు; గతుడు = తిరిగెడివాడు;
ఐ = అయ్యి; గుణ = సర్వగుణములు; సాక్షి = సాక్షిభూతుండు; ఐన = అయినట్టి; ఘనుడు =
గొప్పవాడు; ఒక్కని = ఒకని; కిన్ = కి.

భావము:

సర్వాత్ముడు, సర్వసాక్షి అయిన ఆ మహనీయునకు సతులు, సుతులు, అధిపతులు, మిత్రులు,
శత్రువులు, ప్రియులు, అప్రియులు అంటూ ఎవరూ లేరు.

6-467-వ.

మఱియు సుఖదుఃఖంబులం బొందక సర్వోదాసీనుండై పరమాత్మ యై యుండు న పురమేశ్వర
రూపుండు నయిన, నాకును మీకు నెక్కడి సంబంధంబు? మీకు దుఃఖంబునకుం బని లేదని
పలికి యా జీవుండు పోయినం జిత్రకేతుండును బంధువులు నతి విస్మిత చిత్తులై శోకంబులు
విడిచి మోహంబులం బాసి యమునా నది యందు న కృమారునకు నుత్తరకర్మంబులు
నిర్వర్తించిరి చిత్రకేతుండు గాఢ పంకంబునంబడిన యెనుంగునుం బోలె గృహంధకూపంబు నం
దుండి వెడలి కాళిందీనదికిం బోయి యందు విధిపూర్వకంబుగఁ గృతస్నానుండై, మౌనంబుతోడ
నారదునకు నమస్కరించిన, నతండు ప్రసన్నుండై భగవన్మంత్రంబు విధిపూర్వకంబుగా నతనికిం
నుపదేశించి యంగిరసుతోడం గూడి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె; చిత్రకేతుండును నార దోపదేశ

మార్గంబున నిరాహారుండై సమాధినియతుండై నారాయణ రూపంబయిన యా విద్య నారాధించి
సప్తరాత్రంబున నప్రతిహతం బయిన విద్యాధరాధిపత్యంబును భాస్వద్రత్న దివ్య విమానంబును
బడసి, నారాయణానుగ్రహంబును బొంది, మనోగమనంబునం ద్రిజగంబులం
జరియించుచుండఁ గొన్ని దినంబులకు నొక్కచోట.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; సుఖ = సుఖములను; దుఃఖంబులన్ = దుఃఖములను; పొందక =
పొందకుండగ; సర్వ = అఖిల మందును; ఉదాసీనుండు = నిర్లిప్తత చెందినవాడు; ఐ = అయ్యి;
పరమాత్మ = పరమాత్మ; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండెడి; ఆ = ఆ; పరమేశ్వర = పరమేశ్వరుని;
రూపుండు = స్వరూప మైనవాడు; అయిన = అయినట్టి; నా = నా; కునున్ = కు; మీ = మీ; కున్ = కు;
ఎక్కడి = ఎక్కడ గలదు; సంబంధంబు = సంబంధము; మీ = మీ; కున్ = కు; దుఃఖంబున్ =
దుఃఖమున; కున్ = కు; పనిలేదు = అవుసరములేదు; అని = అని; పలికి = పలికి; ఆ = ఆ; జీవుండు =
జీవుడు; పోయినన్ = వెళ్ళిపోగా; చిత్రకేతుండును = చిత్రకేతుడు; బంధువులును = బంధువులు; అతి
= మిక్కిలి; విస్మిత = ఆశ్చర్యము చెందిన; చిత్తులు = మనసులు గలవారు; ఐ = అయ్యి; శోకంబులు =
దుఃఖములను; విడిచి = వదలివేసి; మోహంబులన్ = మోహములను; పాసి = విడిచిపెట్టి;
యమునా = యమున యనెడి; నదిన్ = నది; అందున్ = లో; ఆ = ఆ; కుమారున్ = పుత్రున; కున్ =
కు; ఉత్తరకర్మంబులు = ఉత్తరక్రియలు {ఉత్తరకర్మలు - మరణము తరువాత చేసెడి క్రియలు};
నిర్వర్తించిరి = కావించిరి; చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; గాఢ = తీవ్రమైన; పంకంబునన్ = బురదలో;
పడిన = పడినట్టి; ఏనుగునున్ = ఏనుగు; పోలెన్ = వలె; గృహ = ఇల్లు యనెడి; అంధ = చిమ్మచీకటి;
కూపంబున్ = బావిలో; అందుండి = నుండి; వెడలి = బయలుదేరి; కాళిండి = యమునా; నది = నది;
కిన్ = కి; పోయి = వెళ్ళి; అందున్ = దానలో; విధిపూర్వకంబుగన్ = పద్ధతి ప్రకారముగ;
కృతస్నానుండు = స్నానము చేసినవాడు; ఐ = అయ్యి; మౌనంబున్ = మౌనము; తోడన్ = తోటి;
నారదున్ = నారదుని; కున్ = కి; నమస్కరించినన్ = నమస్కరించగా; అతండు = అతడు;
ప్రసన్నుండు = ప్రసన్నమైనవాడు; ఐ = అయ్యి; భగవత్ = భగవంతుని; మంత్రంబున్ = మంత్రమును;
విధిపూర్వకంబుగాన్ = విధివిధానములతో కలిపి; అతని = అతని; కిన్ = కి; ఉపదేశించి =
ఉపదేశించి; అంగిరసు = అంగిరసుని; తోడన్ = తో; కూడి = కలిసి; బ్రహ్మలోకంబున్ =
బ్రహ్మలోకమున; కున్ = కు; చనియె = వెళ్ళెను; చిత్రకేతుండును = చిత్రకేతుడు; నారద = నారదుడు;

ఉపదేశ = ఉపదేశించినట్టి; మార్గంబునన్ = దారిలో; నిరాహారుండు = ఆహారములను
 విసర్జించినవాడు; ఐ = అయ్యి; సమాధి = సమాధిస్థితి యందు; నియతుండు = నిష్ఠ గలవాడు; ఐ =
 అయ్యి; నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; రూపంబున్ = రూపము; అయిన = అయిన; ఆ = ఆ;
 విద్యన్ = మంత్రమును; ఆరాధించి = సేవించి; సప్త = ఏడు (7); రాత్రంబునన్ = రాత్రులలో;
 అప్రతిహతంబు = ఎదురులేనిది; అయిన = ఐన; విద్యాధర = విద్యాధరు లందు; అధిపత్యంబును =
 ఏలుబడిని, ప్రభుత్వమును; భాస్వత్ = మెరుస్తున్న; రత్న = రత్నములు పొదిగిన; దివ్య = దివ్యమైన;
 విమానంబునున్ = విమానమును; పడసి = పొంది; నారాయణ = విష్ణుని; అనుగ్రహంబునున్ =
 అనుగ్రహమును; పొంది = పొంది; మనః = సంకల్పమాత్ర; గమనంబున్ = చరించుటలను;
 త్రిజగంబులన్ = ముల్లోకములు (త్రిజగంబు - 1స్వర్గ 2మానవ 3పాతాళలోకములు);
 చరియించుచుండన్ = తిరుగుతుండగ; కొన్ని = కొన్ని; దినంబుల్ = దినముల; కున్ = కు; ఒక్క = ఒక;
 చోటన్ = స్థలమున.

భావము:

ఇంకా సుఖదుఃఖాలను పొందకుండా అన్నిటియందు నిర్లిప్తుడనై, పరమాత్మ స్వరూపుడనైన
 నాకు, మీకు సంబంధమెక్కడిది? మీరు నాకోసం దుఃఖింపవలసిన అవసరం లేదు" అని పలికి ఆ
 బాలునిలోని జీవుడు వెళ్ళిపోయాడు. చిత్రకేతుడు, అతని బంధువులు ఆశ్చర్య చకితులై దుఃఖాన్నీ
 వ్యామోహాన్నీ విడిచిపెట్టి, యమునానది వద్ద ఆ బాలుని అంత్యక్రియలు చేశారు. చిత్రకేతుడు
 దట్టమైన బురదలోనుండి బయటపడిన ఏనుగు వలె సంసారమనే చీకటి బావినుండి
 బయటపడ్డాడు. యమునానదిలో శాస్త్రోక్తంగా స్నానం చేసాడు. మౌనంగా నారదునికి
 నమస్కరించాడు. నారదుడు ప్రసన్నుడై చిత్రకేతునకు నారాయణ మంత్రాన్ని ఉపదేశించి
 అంగిరసునితో పాటు బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు. చిత్రకేతుడు నారద మహర్షి బోధించిన
 విధంగా నారాయణ రూపమైన విద్యను నిరాహారుడై, సమాధి నిష్ఠుడై ఏడు రాత్రులు అత్యంత
 దీక్షతో ఆరాధించి చివరకు అనన్య సామాన్యమైన విద్యాధర చక్రవర్తిత్వాన్ని, రత్నఖచితమైన దివ్య
 విమానాన్ని పొందాడు. శ్రీమన్నారాయణుని అనుగ్రహం చేత మనోవేగం కలిగిన విమానంలో
 ముల్లోకాలలో సంచరిస్తూ కొన్ని రోజుల తర్వాత ఒకచోట...

తార హార పటీర ధవళ దేహమువాని-

రమణీయ నీలాంబరంబువాని;

మణికిరీటస్ఫురన్మస్తకంబులవాని-

గంకణ కేయూర కరమువాని;

గర్భరమయదీప్త కటిసూత్రములవాని-

దరళ యజ్ఞోపవీతములవాని;

నతి సుప్రసన్న వక్త్రాంబుజంబులవాని-

దరుణవివృత నేత్రములవాని;

6-468.1-ఆ.

సిద్ధమండలంబు సేవింపఁ బుణ్యప్ర

సిద్ధి వెలసినట్టి యుద్ధచరితుఁ;

బద్మలోచనునకుఁ బాదపీఠంబైన

పునునిఁ, బన్నగేంద్రుఁ గాంచె నతఁడు.

టీకా:

తార = తారకల; హార = ముత్యాలహారపు; పటీర = మంచిగంధములవలె; ధవళ = తెల్లని;

దేహమువాని = శరీరము గలవాని; రమణీయ = మనోజ్ఞమైన; నీలాంబరంబువాని = నీలపురంగు

వస్త్రము గలవాని; మణి = మణులు పొదిగిన; కిరీట = కిరీటములతో; స్ఫురత్ = తళుక్కు మంటున్న;

మస్తకంబుల = శిరస్సులు కలవాని; కంకణ = చేతి కంకణములు; కేయూర = భుజకీర్తులు కల;

కరమువాని = చేతులవాని; కర్పూర = బంగారముతో; మయ = చేయబడిన; దీప్త = ప్రకాశవంతమైన;

కటిసూత్రముల = మొలనూలులు గలవాని; తరళ = ప్రకాశవంతమైన; యజ్ఞోపవీతములవాని =

జంధ్యములు గలవాని; అతి = మిక్కిలి; ప్రసన్న = ప్రసన్నమైన; వక్త్ర = ముఖము యనెడి;

అంబుజంబులవాని = పద్మములవాని; తరుణ = కుబ్జపుష్పములు; వివృత = వికసించి నట్లు గల;

నేత్రములవాని = కన్నులు గలవాని;

సిద్ధ = సిద్ధుల; మండలంబు = సమాహములు; సేవింప = కొలచుతుండగ; పుణ్య = పవిత్రమైన;

ప్రసిద్ధిన్ = ప్రసిద్ధితో; వెలసినట్టి = విలసిల్లినట్టి; ఇద్ధ = ప్రశస్తమైన; చరితున్ = వర్తనలు గలవాని;

పద్మలోచనున్ = నారాయణుని; కున్ = కి; పాదపీఠంబు = కాలానుపీఠ; ఐన = అయిన ఘనునిన్
= గొప్పవానిని; పన్నగేంద్రున్ = ఆదిశేషుని; కాంచెన్ = దర్శించెను; అతడు = అతడు.

భావము:

చిత్రకేతుడు పరమపావనుడు, సచ్చరిత్రుడు, మహావిష్ణువునకు పాదపీఠం అయిన ఆదిశేషుణ్ణి
కన్నులవిందుగా చూశాడు. ఆ ఆదిశేషుడు నక్షత్రాల వలె, ముత్యాలహారాల వలె, చందనం వలె
తెల్లనైన దేహం కలిగి ఉన్నాడు. సుందరమైన నల్లని వస్త్రాలు ధరించాడు. రత్న కిరీటాలతో అతని
శిరస్సులు విరాజిల్లుతున్నవి. చేతులకు కంకణాలు, కేయూరాలు అలంకరించుకొని ఉన్నాడు.
తళతళ ప్రకాశించే మొలనూలు ధరించి ఉన్నాడు. నిగనిగ మెరిసే యజ్ఞోపవీతంతో
అలరారుతున్నాడు. ఆయన ముఖకమలాలు ఎంతో ప్రసన్నంగా ఉన్నాయి. ఆయన నేత్రాలు
గుండ్రంగా దీప్తివంతాలై మెరుస్తున్నాయి.

6-469-ఆ.

కన్నమాత్ర నతఁడు కల్మషంబులఁ బాసి

విమలచిత్తుఁ డగుచు విశదభక్తి

నిట్టరోమములకుఁ బట్టగు చానంద

బాష్పనేత్రుఁ డగుచుఁ బ్రణతి చేసె

టీకా:

కన్న = దర్శించిన; మాత్రనన్ = మాత్రముచేతనే; అతడు = అతడు; కల్మషంబులన్ = పాపములను;
పాసి = విడిచి; విమల = నిర్మలమైన; చిత్తుడు = మనసు గలవాడు; అగుచు = అగుచు; విశద =
స్వచ్ఛమైన; భక్తిన్ = భక్తితో నిట్ట = గగుర్పాటు చెందిన; రోమముల్ = వెంట్రుకల; కున్ = కు; పట్టు =
నివాసము; అగుచున్ = అగుచు; ఆనంద = ఆనందముతో; బాష్ప = కన్నీటి; నేత్రుడు = కన్నులు
గలవాడు; అగుచున్ = అగుచు; ప్రణతి = నమస్కారములు; చేసె = చేసెను.

భావము:

ఆదిశేషుణ్ణి చూడగానే చిత్రకేతుని పాపాలన్నీ తొలగిపోయాయి. అతని మనస్సు నిర్మలమై భక్తితో నిండిపోయింది. ఒడలు పులకించింది. కన్నులలో ఆనందబాష్పాలు పొంగి పొరలాయి. ఆ విధమైన తన్మయత్వంతో చిత్రకేతుడు ఆదిశేషునకు నమస్కరించాడు.

6-470-క.

సంతోషాశ్రులచేత న

నంతుని బరిషిక్తుఁ జేసి యతఁడు ప్రమోదం

బెంతయు నరికట్టిన నొక

కొంతయుఁ బలుకంగలేక కొండొక వడికిన్.

టీకా:

సంతోష = సంతోషము వలన కలిగెడి; అశ్రుల = కన్నీటి; చేతన్ = వలన; అనంతుని = అదిశేషుని; పరిషిక్తున్ = తడసినవాని, అభిషిక్తుని; చేసి = చేసి; అతడు = అతడు; ప్రమోదంబున్ = సంతోషమును; ఎంతయున్ = మిక్కిలి; అరికట్టినన్ = ఆపుకొనినను; ఒకకొంతయున్ = కొంచము కూడ; పలుకంగలేక = పలుక లేకుండి కొండొక = మరికొంత; వడి = సమయమున; కిన్ = కు.

భావము:

చిత్రకేతుడు ఆనంద బాష్ప ధారలతో ఆదిశేషుని అభిషేకించాడు. పట్టరాని ఆనందంతో గద్గద కంఠుడై ఒక్క మాటకూడా పలుకలేక కొంత సేపటికి...

6-471-చ.

మదినొక యింతమాత్రన సమంబుగఁ జేయుచు బాహ్యవర్తనం

గదినైన యింద్రియంబుల నొకతకుఁ దెచ్చి మనంబు వాక్కునుం

గుదురుగఁ ద్రోచి తత్వమునఁ గూర్చుచు శాశ్వత విగ్రహంబు నా

సదయుఁ బ్రశాంతు లోకగురు సన్నతి చేయఁ దొడంగె నిమ్ములన్.

టీకా:

మదిన్ = మనసున; ఒకయింత = కొంత; మాత్రన = వరకు; సమంబుగన్ = స్థిరపడినదిగ;
చేయుచున్ = చేయుచు; బాహ్య = బయటకు; వర్తనన్ = తిరుగుటకు; కదిసిన = పూనుకొన్న;
ఇంద్రియంబులన్ = ఇంద్రియములను; ఒకంత = కూడుకొనుట; కున్ = కు; తెచ్చి = తెచ్చుకొని;
మనంబున్ = మనసును; వాక్కునున్ = వాక్కును; కుదురుగద్రోచి = కుదుటపడునట్లు చేసి;
తత్వమునన్ = ఆత్మజ్ఞానమున; కూర్చుచున్ = చేర్చుచు; శాశ్వతవిగ్రహంబున్ = శాశ్వత స్వరూపుని,
శేషుని; ఆ = ఆ; సదయున్ = దయామయుని; ప్రశాంతున్ = ప్రశాంతమైనవాని; లోకగురు =
జగద్గురుని; సన్నతి = స్తుతించుట; చేయన్ = చేయ; తొడంగెన్ = సాగెను; ఇమ్ములన్ =
కుతూహలముతో.

భావము:

అతడు తన హృదయాన్ని కొంత కుదుట పరచుకొని, ఇంద్రియాలను వశపరచుకొని, మనస్సునూ
మాటనూ సరి చేసుకొని శాశ్వతుడు, దయామయుడు, శాంతమూర్తి, జగద్గురువు అయిన
ఆదిశేషుణ్ణి ఇలా స్తుతించసాగాడు.

6-472-క.

"అజితుడవై భక్తులచే

విజితుం డైనాడ విపుడు వేడుక వారున్

విజితులు నీచే గోర్కులు

భజియింపనివారు నిన్ను బడయుదురె? హరీ!

టీకా:

అజితుడవు = జయింపరానివాడవు; ఐ = అయ్యి; భక్తుల్ = భక్తుల; చేన్ = చేత; విజితుడు =
జయింపబడినవాడు; ఐనవాడవు = అయితివి; ఇపుడు = ఇప్పుడు; వేడుకన్ = వేడుకగా; వారున్ =
వారుకూడ; విజితులు = జయింపబడిరి; నీ = నీ; చేన్ = వలన; కోర్కులు = కోరి; భజియింపని =
కొలువని; వారున్ = వారు; నిన్నున్ = నిన్ను; పడయుదురే = పొందగలరా ఏమి; హరీ = ఆదిశేషుడా.

భావము:

“ఓ ఆదిశేషా! పరులచేత జయింప శక్యం కాని వాడవైన నీవు భక్తులచేత ఇప్పుడు జయింప బడినావు. ఆ భక్తులు కూడా నీచేత జయింపబడిన వారై నీకు వశులై వర్తిస్తున్నారు. కోరికలను జయింపలేనివాడు నీ కరుణకు పాత్రుడు కాలేడు.

6-473-ఉ.

నీ విభవంబు లీ జగము నిండుట యుండుట నాశ మొందుటల్

నీ విమలాంశజాతములు నెమ్మి జగంబు సృజించువార, లో

దేవ! భవద్గుణాంబుధుల తీరముఁ గానక యీశ! బుద్ధితో

వావిరిఁ జర్చ చేయుదురు వారికి వారలు దొడ్డవారలై.

టీకా:

నీ = నీ యొక్క; విభవంబులు = వైభవములే; ఈ = ఈ; జగము = జగత్తు; నిండుట = సృష్టిచేత
నిండుట; యుండుట = స్థితి; నాశమున్ = లయము; ఒందుటల్ = పొందుటలు; నీ = నీ యొక్క;
విమల = నిర్మలమైన; అంశ = అంశచేత; జాతములు = పుట్టినవి; నెమ్మి = కుతూహలముతో;
జగంబు = జగత్తు; సృజించు = సృష్టించెడి; వారలు = వారు; ఓ = ఓ; దేవ = భగవంతుడ; భవత్ = నీ
యొక్క; గుణ = సుగుణముల; అంబుధుల = సముద్రముల; తీరమున్ = హద్దును; కానక = చూడలేక;
ఈశ = భగవంతుడ; బుద్ధి = బుద్ధి; తోన్ = తోటి; వావిరిన్ = అత్యధికముగ; చర్చన్ = చర్చించుట;
చేయుదురు = చేసెదరు; వారి = వారి; కిన్ = కి; వారలు = వారు; దొడ్డవారలు = గొప్పవారు; ఐ =
అయ్యి.

భావము:

దేవా! ఈ లోకాలు పుట్టడం, పెరగడం, నశించడం అనేవి నీ లీలా విలాసాలు మాత్రమే. లోక
కర్తలైనవారు నిర్మలమైన నీ అంశంవల్ల జనించినవారే. వీరందరూ నీ గుణ సముద్రంలో మునిగి
తేలుతూ తీరాలు చేరలేక తమకు తామే ప్రభువులమనే భావంతో వాదులాడుకుంటూ ఉంటారు.

6-474-క.

పరమాణువు మొదలుగఁ గొని

పరమము దుదిగాఁగ మధ్యపరికీర్తనచే

స్థిరుడవు త్రయీవిదుడవై

సరి సత్వాద్యంత మధ్య సదృశగతుడవై.

టీకా:

పరమాణువు = పరమాణువు (అతి చిన్నది); మొదలుగఁగొని = మొదలు పెట్టి; పరమమున్ = పరము (అతి పెద్దది); తుది = వరకు; కాగన్ = కలిగిన; మధ్య = అంతర్భాగము నందు; పరికీర్తన = మిక్కిలి విస్తరించుట; చేన్ = వలన; స్థిరుడవు = శాశ్వతుడవు; త్రయీ = వేదములు; విదుడవు = తెలిసినవాడు; ఐ = అయ్యి; సరి = సమానముగ; సత్వ = జీవజాలమునకు; ఆది = పుట్టుక; అంత = మరణము; మధ్య = మనుగడల యందు; సదృశ = అంతర్యామిగ; గతుడవు = చరించెడి వాడవు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

నీవు పరమాణువు మొదలుకొని పరమోత్కృష్టమైన పదార్థం వరకు వ్యాపించి ఉన్న శాశ్వతుడవు. ఆది మధ్యాంతాలను నీ వశంలో ఉంచుకున్న వేదవేత్తవు.

6-475-తే.

ఉర్వి మొదలైన యేడు నొండొకటికంటె

దశగుణాధికమై యుండు; దాని నండ

క్రోశమందురు; నా యండక్రోటి యెవ్వఁ

డందు నణమాత్రమగు ననంతాఖ్యుఁ డతఁడు.

టీకా:

ఉర్విమొదలైన = భూమి మొదలగు పంచభూతాలు, మహత్తు, అహంకారం అని ఆవరణలు; ఏడున్ = ఏడు (7); ఒండొంటికంటె = ఒకటికంటె నొకటి; దశ = పది; గుణ = రెట్లు; అధికము = ఎక్కువది; ఐ

= అయ్య; ఉండు = ఉండును; దానిన్ = దానిని; అండకోశము = అండకోశము; అందురు = అనెదరు;
 ఆ = ఆ; అండ = అండకోశములు; కోటిన్ = అనేకమును; ఎవ్వడి = ఎవని; అందున్ = అందు; అణు =
 అణువు; మాత్రము = అంత; అగున్ = అగునో; అనంత = అనంతుడు; ఆఖ్యుడు = పేర ప్రసిద్ధుడు;
 అతడు = అతడు.

భావము:

భూమి, జలం, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశం అనే పంచభూతాలు మహత్తు, అహంకారం అనే ఏడు
 (సప్తావరణలు) ఒకదాని కంటే మరొకటి పదిరెట్టు పెద్దవిగా కూర్చబడి ఉన్నాయి. దీనినే
 అండకోశం అంటారు. ఇటువంటి బ్రహ్మాండాలు నీలో లెక్కలేనన్ని అణువులుగా ఏర్పడి ఉన్నాయి.
 ఈ విధంగా అంతు తెలియరాని అనంతుడవు నీవు.

6-476-వ.

మఱియు, నొక్కచోట విషయతృష్ణాపరులైన నరపశువులు పరతత్త్వంబవైన నిన్ను మాని
 యైశ్వర్యకాములై తక్కిన దేవతల భజియింపుదురు; వారిచ్చు సంపదలు రాజకులంబునుంబోలె
 వారలంగూడి నాశంబునం బొందుచుండు; విషయకామములేని నిన్ను సేవించినవారు వేచిన
 విత్తనంబునుంబోలె దేహాంతరోత్పత్తి నొందకుండుదురు; నిర్గుణుండవై జ్ఞానవిజ్ఞాన రూపంబు
 నొందియున్న నిన్ను గుణసమేతునిగా జ్ఞానులు భావింపుదురు; నీ భజనం బే రూపున నయిన
 మోక్షంబు ప్రసాదించు; జితమతివైన నీవు భాగవత ధర్మం బే ప్రకారంబున నిర్ణయించితి; వా
 ప్రకారంబున సర్వోత్కృష్టుండ వైన నిన్ను సనత్కుమారాదులు మోక్షంబు కొఱకు సేవించుచున్నా; రీ
 భాగవత ధర్మంబునందు జ్ఞానహీనుం డొక్కండును లే; డన్య కామ్యధర్మంబులందు
 విషమబుద్ధిచేత నేను నీవు నాకు నీకు నని వచియించుచున్నవాఁ డధర్మనిరతుండై
 క్షయించుచుండు; స్థావర జంగమ ప్రాణిసమూహంబునందు సమంబైన భాగవతధర్మంబుల
 వర్తించుచున్న మనుజునికి భవద్ధర్మనంబువలనఁ బాపంబు క్షయించుట యేమి చిత్రం; బిపుడు
 భవత్పాదావలోకనంబున నిరస్తాశుండ నైతి; మూఢుండ నయిన నాకుఁ బూర్వ కాలంబున
 నారదుం డనుగ్రహించి, భగవద్ధర్మంబు దయచేసి; నది నేఁడు నాకు వరదుండ వయిన నీ
 కతంబున దృష్టంబయ్యె; ఖద్యోతంబులచేత సూర్యుండు గోచరుండు గానిమాడ్కి

జగదాత్మకుండవయిన నీ మహత్త్వంబు మనుజులచేత నాచరింపబడి ప్రసిద్ధంబైనది గాదు; అందుత్పత్తి స్థితి లయ కారణుండవై భగవంతుండ వైన నీకు నమస్కరించెద; నని మఱియును.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; ఒక్కచోటన్ = ఒక్కొక్కచోట; విషయ = విషయము లందలి; తృష్ణ = లాలస
యందు; పరులు = లగ్నమైనవారు; ఐన = అయిన; నరపశువులు = నరరూప జంతువులు;
పరతత్త్వంబు = పరతత్త్వ మైనవాడవు; ఐన = అయిన; నిన్ను = నిన్ను; మాని = వదలి; ఐశ్వర్య =
ఐశ్వర్యములను; కాములు = కోరువారు; ఐ = అయ్యి; తక్కిన = ఇతర; దేవతలన్ = దేవతలను;
భజియింపుదురు = పూజించెదరు; వారు = వారు; ఇచ్చు = ఇచ్చెడి; సంపదలు = సంపదలు;
రాజకులంబునున్ = రాజవంశముల; పోలెన్ = వలె; వారలన్ = వారితో; కూడి = కూడి;
నాశంబునన్ = నాశనమును; పొందుచుండు = పొందుచుండును; విషయ = విషయము లందు;
కామము = ఆపేక్ష; లేని = లేనట్టి; నిన్ను = నిన్ను; సేవించినవారు = కొలిచెడివారు; వేచిన =
వేయించిన; విత్తనంబునున్ = విత్తనము; పోలెన్ = వలె; దేహంతరోత్పత్తిన్ = పునర్జన్మను
{దేహంతరోత్పత్తి - దేహము (శరీరము) అంతర (మరియొక దానిలో) ఉత్పత్తి(పుట్టుట), పునర్జన్మ};
ఒందకుండుదురు = పొందరు; నిర్గుణుండవు = త్రిగుణరహితుడవు; ఐ = అయ్యి; జ్ఞాన =
ఆత్మజ్ఞానము యొక్క; విజ్ఞాన = విజ్ఞానమే; రూపంబున్ = స్వరూపము; ఒందియున్న = పొంది
యున్నట్టి; నిన్ను = నిన్ను; గుణ = సుగుణములతో; సమేతునింగా = కూడినవానిగా; జ్ఞానులు =
బుధులు; భావింపుదురు = భావించెదరు; నీ = నీ యొక్క; భజనంబున్ = సేవ; ఏ = ఏ; రూపునన్ =
రూపములోను; అయినన్ = ఐనప్పటికి; మోక్షంబున్ = ముక్తిని; ప్రసాదించు = ఇచ్చును; జితమతివి
= మనసును జయించినవాడవు; ఐన = అయిన; నీవు = నీవు; భాగవత = భాగవతుల యొక్క;
ధర్మంబున్ = సిద్ధాంతములను; ఏ = ఏ; ప్రకారంబునన్ = విధముగ; నిర్ణయించితివి =
నిర్ణయించినావో; ఆ = ఆ; ప్రకారంబునన్ = విధముగ; సర్వ = అందరికంటెను; ఉత్కృష్టుండవు =
మేలుచేసెడి వాడవు; ఐన = అయిన; నిన్ను = నిన్ను; సనత్కుమారాదులు = సనకాదులు
{సనత్కుమారాదులు - సనకాదులు, 1సనకుడు 2సనందనుడు 3సనత్కుమారుడు
4సనత్కుజాతుడు}; మోక్షంబున్ = ముక్తి నొందుట; కొఱకున్ = కోసము; సేవించుచున్నారు =
కొలచుచున్నారు; ఈ = ఈ; భాగవత = భాగవతుల యొక్క; ధర్మంబున్ = మార్గము; అందున్ =
అందు; జ్ఞాన = ఆత్మజ్ఞానము; హీనుండు = లేనివాడు; ఒక్కండును = ఒకడు కూడ; లేడు = లేడు;

అన్య = ఇతరమైన; కామ్యధర్మంబుల్ = కోరికలకైన ధర్మముల; అందున్ = లో; విషమ = సమముగా
 ప్రసరించని; బుద్ధి = బుద్ధి; చేత = వలన; నేను = నేను; నీవు = నీవు; నా = నా; కున్ = కు; నీ = నీ; కున్
 = కు; అని = అని; వచియించుచున్న = పలికెడి; వాడు = వాడు; అధర్మ = అధర్మము నందు;
 నిరతుండు = నిష్ఠగలవాడు; ఐ = అయ్యి; క్షయించుచుండున్ = నశించుచుండును; స్థావర =
 చరించలేని; జంగమ = చరించగలిగిన; ప్రాణి = జీవుల; సమూహంబున్ = సమూహముల;
 అందున్ = ఎడలను; సమంబున్ = సమత్వము గలది; ఐన = అయిన; భాగవత = భాగవతుల
 యొక్క; ధర్మంబులన్ = మార్గములో; వర్తించుచున్న = నడచెడి; మనుజున్ = మానవున; కిన్ = కి;
 భవత్ = నీ యొక్క; దర్శనంబు = దర్శించుట; వలనన్ = వలన; పాపంబు = పాపములు;
 క్షయించుట = నశించుట; ఏమి = ఏమి; చిత్తంబు = విచిత్రము; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; భవత్ = నీ
 యొక్క; పాద = పాదములను; అవలోకనంబునన్ = దర్శనమువలన; నిరస్త = తిరస్కరింపబడిన;
 ఆశుండను = ఆపేక్షలు గలవాడను; ఐతి = అయితిని; మూఢుండను = మూర్ఖుడను; అయిన = ఐన;
 నా = నా; కున్ = కు; పూర్వకాలంబున = ఇంతకు పూర్వము; నారదుండు = నారదుడు;
 అనుగ్రహించి = కరుణించి; భగవత్ = భాగవత; ధర్మంబున్ = ధర్మమును; దయచేసెన్ = దయతో
 ఇచ్చెను; అది = దానిని; నేడు = ఇప్పుడు; నా = నా; కున్ = కు; వరదుండవు = వరముల
 నిచ్చెడివాడవు; అయిన = అయిన; నీ = నీ; కతంబునన్ = వలన; దృష్టంబు = నిరూపింపబడినది;
 అయ్యె = అయినది; ఖద్యోతంబులు = మిణుగురుల; చేతన్ = చేత; సూర్యుండు = సూర్యుడు;
 గోచరుండు = తెలియబడనివాడు; కాని = కానట్టి; మాడ్కిన్ = విధముగనే; జగత్ = భువనమే;
 ఆత్మకుండవు = తానైనవాడవు; అయిన = ఐన; నీ = నీ యొక్క; మహత్త్వంబు = గొప్పదనము;
 మనుజుల = మానవులచేత; ఆచరింపబడి = అనుసరింపబడి; ప్రసిద్ధంబు = ప్రసిద్ధమైనది; కాదు =
 కాదు; అందున్ = అట్టి; ఉత్పత్తి = సృష్టి; స్థితి = స్థితి; లయ = లయములకు; కారణుండవు =
 కారణమైనవాడవు; ఐ = అయ్యి; భగవంతుండవు = భగవంతుడవు; ఐన = అయిన; నీ = నీ; కున్ =
 కు; నమస్కరించెదన్ = నమస్కరించెదను; అని = అని పలికి; మఱియును = ఇంకను.

భావము:

విషయసుఖాలకు మరిగిన నర పశువులు పరమేశ్వరుడవైన నిన్ను విడిచి ఐశ్వర్య వాంఛతో
 ఇతర దైవాలను ఆరాధిస్తారు. ఆ దేవతలిచ్చే సంపదలు రాజులిచ్చే మడి మాన్యాల వంటివి.
 మడిమాన్యాలు ఆ రాజులతోపాటు నశించిపోయే విధంగా ఆ చిల్లర దేవతలిచ్చే సంపదలు

వారితో పాటు నష్టమై పోతాయి. విషయ వాంఛలను విడనాడి నిన్ను ఆరాధించేవారు వేయించిన విత్తనాల వంటివారు. వారికి దేహాంతాలలో మొలకెత్తే ప్రసక్తి ఉండనే ఉండదు. నిర్గుణుడవై కూడా జ్ఞాన విజ్ఞాన రూపాలతో విరాజిల్లే నిన్ను జ్ఞానవంతులైనవారు గుణవంతునిగానే భావిస్తారు. ఏ విధంగా ఆచరించినప్పటికీ నీ సేవ మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. నీవు నిర్ణయించిన భాగవత ధర్మానుసారంగా సనత్కుమారుడు మొదలైన మహానుభావులు మోక్షాన్ని కాంక్షించి సర్వేశ్వరుడవైన నిన్ను సంసేవిస్తారు. భాగవత ధర్మాన్ని అవలంబించిన మహానుభావు లందరూ జ్ఞానవంతులే. వారిలో జ్ఞానహీనుడంటూ ఉండడు. మనసులోని కోరికలను తీర్చుకోవాలనే తహతహతో కామ్యకర్మల వెంట పరుగెత్తుతూ 'నేను నీవు నాకు నీకు' అనే విషమ బుద్ధి కలవాడు అధర్మపరుడై అధోగతి పాలవుతాడు. చరాచరాలైన సమస్త జీవులయందు సమదృష్టి కలిగి భాగవత ధర్మానుసారం సర్వత్ర భగవంతుణ్ణి సందర్శించే వానికి పాపం పరిహారం కావటంలో ఆశ్చర్య మేముంది? ఇప్పుడు భగవంతుడవైన నీ పాద సందర్శనం వల్ల నాలోని దోషాలన్నీ పూర్తిగా నశించాయి. మందబుద్ధి నైన నన్ను నారద మహర్షి అనుగ్రహించి భాగవత ధర్మాన్ని నాకు ఉపదేశించాడు. అందువల్ల ఇప్పుడు భగవంతుణ్ణి దర్శింపగలిగాను. మిణుగురు పురుగులకు సూర్యుడు గోచరించనట్లు సామాన్య మానవులకు జగదంతర్యామివైన నీ మహత్త్వం గోచరించదు. సృష్టిస్థితిలయాలకు హేతుభూతుడవై భగవంతుడవైన నీకు నమస్కరిస్తున్నాను" అని చెప్పి ఇంకా (ఇలా అన్నాడు).

6-477-తే.

అరయ బ్రహ్మదు లెవ్వని ననునయించి

భక్తియుక్తుల మనమునఁ బ్రస్తుతింతు?

రవని యెవ్వని తలమీద నావగింజఁ

బోలు? నా వేయుశిరముల బోగిఁ గొల్తు."

టీకా:

అరయ = కోరి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆదులు = మొదలగువారు; ఎవ్వని = ఎవనిని; అనునయించి = స్తుతించి; భక్తి = భక్తి యనెడి; యుక్తులన్ = ఉపాయములచేత; మనమునన్ = మనసులో;
ప్రస్తుతింతురు = కీర్తించెదరు; అవనిన్ = భూమిపైన; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; తల = శిరస్సు; మీద =

పైన; ఆవగింజన్ = ఆవగింజ; పోలున్ = వలెనుండునో; ఆ = ఆ; వేయుశిరములభోగిన్ = ఆదిశేషుని
{వేయు శిరముల భోగి - వేయు (వెయ్యి (1,000)) శిరముల (తలల) భోగి (పడగల వాడు, దేహము
కల వాజు, భోగించువాడు), ఆదిశేషుడు}; కొల్లు = కొలచెదను.

భావము:

బ్రహ్మాది దేవతలు వినయ వినములై ఎవరిని ఆశ్రయించి భక్తితో స్తోత్రం చేస్తారో, ఈ సమస్త
భూమండలం ఎవరి శిరస్సు మీద ఆవగింజ వలె ఉంటుందో అటువంటి వేయిపడగల మహా
భోగివైన నిన్ను సేవిస్తాను"

6-478-క.

ఈ విధమున వినుతింపఁగ

నావిద్యాధరుల భర్త క్షనియె ననంతుం

"దో! విమలబుద్ధి! నీ దగు

ధీవిభవంబునకు మెచ్చితిం బ్రియమారన్.

టీకా:

ఈ = ఈ; విధమున = విధముగ; వినుతింపగన్ = స్తుతించగా; ఆ = ఆ; విద్యాధరుల = విద్యాధరుల;
భర్త = నాయకుని; కిన్ = కి; అనియెన్ = పలికెను; అనంతుండు = ఆదిశేషుడు; ఓ = ఓ; విమల =
నిర్మలమైన; బుద్ధి = బుద్ధిగలవాడు; నీది = నీది; అగున్ = అయిన; ధీ = బుద్ధి; విభవంబున్ =
గొప్పదనమున; కున్ = కు; మెచ్చితిన్ = మెచ్చుకొనుచున్నాను; ప్రియము = ఇష్ట; ఆరన్ =
పూర్వకముగా.

భావము:

అని ఈ విధంగా విద్యాధర చక్రవర్తి అయిన చిత్రకేతుడు సంస్తుతించగా ఆదిశేషుడు అతనితో
ఇలా అన్నాడు "ఓ బుద్ధిమంతుడా! నిర్మలమైన నీ బుద్ధి వైభవానికి మెచ్చుకున్నాను.

6-479-ఆ.

అరయ నారదుండు నంగిరసుండును

దత్త మొసఁగినారు; దాని కతన

నన్ను జూడఁగల్గె నా భక్తి మదిఁ గల్గె

నా పథంబు నీకు నమ్మఁ గలిగె.

టీకా:

అరయ = కోరి; నారదుండున్ = నారదుడు; అంగిరసుండునున్ = అంగిరసుడు; తత్త్వమున్ = తత్త్వజ్ఞానమును; ఒసఁగినారు = ప్రసాదించిరి; దాని = దాని; కతన = కారణముచేత; నన్నున్ = నన్ను; చూడన్ = దర్శించ; కల్గె = సాధ్యమైనది; నా = నా యెడల; భక్తి = భక్తి; మదిన్ = మనసులో; కల్గె = పుట్టెను; నా = నా యొక్క; పథంబున్ = మార్గము; నీ = నీ; కున్ = కు; నమ్మన్ = నమ్మిక; కలిగి = కలిగినది.

భావము:

నారదుడు, అంగిరసుడు నా యథార్థ స్వరూపాన్ని నీకు తెలియజేశారు. అందువల్ల నీవు నన్ను దర్శింపగలిగావు. నీ హృదయంలో నా భక్తి భావాన్ని పదిలపరచుకున్నావు. నా మార్గం మీద నీకు నమ్మకం కలిగింది.

6-480-⁵న్.

పూని నా రూపంబు భూతజాలంబులు-

భూతభావనుడ నేఁ బొందుపడఁగ;

బ్రహ్మంబు మఱియు శబ్దబ్రహ్మమును శాశ్వ-

తంబైన తనువులు దగిలె నాకు;

నఖిలలోకంబులు ననుగతంబై యుండు-

లోకంబు నాయందు జ్ఞోక జెందు;

నుభయంబు నా యందు నభిగతంబై యుండు-

యభిలీనమయ్యె న య్యుభయమందు;

వెలయ నిద్రించువాఁ డాత్మ విశ్వమెల్ల

జూచి మేల్కొంచి తా నొక్క చోటివానిఁ

గావివేకించు మాడ్కినీ జీవితేశ

మాయ దిగనాడి పరమధర్మంబుఁదెలియు.

టీకా:

పూని = ధరించి; నా = నా యొక్క; రూపంబున్ = స్వరూపము; భూత = జీవుల; జాలంబులున్ = సమూహములు; భూత = జీవులను; భావనుడన్ = నిర్దేశించెడివాడను; ఏన్ = నేను; పొందుపడగ = అనుకూలముగ; బ్రహ్మంబున్ = పరబ్రహ్మమును; మఱియున్ = ఇంకను; శబ్దబ్రహ్మమునున్ = శబ్దబ్రహ్మమును; శాశ్వతంబు = శాశ్వతము; ఐన = అయిన; తనువులున్ = దేహములు; తగిలెను = కలిగినవి; నా = నా; కున్ = కు; అఖిల = సర్వ; లోకంబులున్ = లోకములు; అనుగతంబు = అనుసరించునవి; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండును; లోకంబు = లోకములు; నా = నా; అందున్ = లోన; జోకజెందు = అందగించును; ఉభయంబున్ = రెండును (2) (బ్రహ్మశబ్దబ్రహ్మలు); నా = నా; అందున్ = లో; అభిగతంబున్ = పొందబడినవి; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండును; అభిలీనంబు = మిక్కిలి లీనమైపోయినవి; ఆ = ఆ; ఉభయము = రెంటి (2); అందున్ = లోను; వెలయన్ = ప్రసిద్ధముగా; నిద్రించువాడు = నిద్రించెడివాడు; ఆత్మన్ = తనలో; విశ్వము = జగత్తు; ఎల్లన్ = అంతటి యందు; చూచి = చూసి; మేల్కొంచి = నిద్రనుండి లేచి; తాను = తను; ఒక్క = ప్రస్తుత; చోటిన్ = ప్రదేశములో యున్న; వానిగా = వాడినిగా; వివేకించున్ = తెలిసుకొను; మాడ్కిన్ = విధముగ; జీవితేశ = భగవంతుని (జీవితేశుడు - జీవితమునకు ఈశుడు (ప్రభువు), భగవంతుడు); మాయన్ = మాయను; దిగనాడి = విడిచిపెట్టి; పరమధర్మంబున్ = పరమధర్మమును; తెలియు = తెలియును.

భావము:

సమస్త జీవరాసులు నా స్వరూపాలు. నేను భూతభావనుడను. ఈ సృష్టిలోని సమస్త రూపాలను నిర్దేశించేవాడను నేను. బ్రహ్మమూ శబ్దబ్రహ్మమూ రెండూ శాశ్వతమైన నా దేహాలు.

ఆత్మస్వరూపుడ నైన నేను అఖిల లోకాలలో నిండి ఉన్నాను. ఈ సమస్త జగత్తులు నాలో ఇమిడి ఉన్నాయి. ఈ రెండు స్థితులు నాకు అనుకూలంగా నడుస్తూ ఉంటాయి. నేను ఈ రెండింటిలో అంతర్లీనంగా ఉంటాను. నిద్రించేవాడు స్వప్నావస్థలో సమస్త విశ్వాన్ని సందర్శించి మేలుకొన్న తరువాత తాను ఎక్కడ ఉన్నాడో తెలుసుకుంటాడు. అదే విధంగా జీవుడు ఈ విశాల సృష్టి యందు విహరించి విహరించి ఏదో ఒకనాడు భగవంతుని మాయనుండి విడివడి పరమార్థాన్ని తెలుసుకుంటాడు.

6-481-ఆ.

నిద్రపోవు వేళ నిరతుడై దేహిదా

నెట్టి గుణముచేత ఇంద్రియముల

కడచినట్టి సుఖము కను నట్టి బ్రహ్మంబు

కడిమి మెరియ నన్ను కా నెఱుంగు.

టీకా:

నిద్రపోవు = నిద్రించెడి; వేళన్ = సమయములో; నిరతుడు = మిక్కిలి ఆపేక్ష గలవాడు; ఐ = అయ్యి;

దేహి = జీవుడు; తాన్ = తను; ఎట్టి = ఎటువంటి; గుణము = గుణముల; చేత = వలన;

ఇంద్రియములన్ = ఇంద్రియములను; కడచిన = దాటిన; అట్టి = అటువంటి; సుఖమున్ =

సుఖమును; కనున్ = చూచునో; అట్టి = అటువంటి; బ్రహ్మంబున్ = బ్రహ్మమును; కడిమిన్ =

చివరకు; మెరియన్ = ప్రకాశముగా; నన్నున్ = నన్ను; కాన్ = అగునట్లు; ఎఱుంగున్ = తెలియుము.

భావము:

జీవుడు నిద్రించే సమయంలో ఇంద్రియాలకు అతీతుడై ఉంటాడు. అతనిని ఏ గుణాలూ

స్పృశింపవు. అటువంటి ఇంద్రియాతీతమైన ఆనందస్థితినే బ్రహ్మంగా గుర్తించు. ఆ బ్రహ్మ

స్వరూపమే నేనుగా తెలుసుకో.

6-482-ఆ.

స్వప్న మందు నెట్లు సంచార మొనరించు

మేలుకాంచి దృష్ట మోలి నెఱుగు

నుభయ మెఱుగునట్టి యుత్తమ జ్ఞానంబు

తత్త్వ; మట్టిదైన తలపు నేను

టీకా:

స్వప్నము = కల; అందున్ = లో; ఎట్లు = ఏ విధముగ; సంచారము = సంచరించుటను; ఒనరించున్ = చేయునో; మేలుకాంచి = నిద్రలోంచి లేచి; దృష్టమున్ = చూడబడినదానిని; ఓలీన్ = క్రమముగ; ఎఱుగున్ = తెలియును; ఉభయమున్ = రెండును (2) (కలలోనిది మెలుకవలోనిది); ఎఱుగున్ = తెలియు; అట్టి = అట్టి; ఉత్తమ = ఉత్తమమైన; జ్ఞానంబున్ = జ్ఞానము; తత్త్వమున్ = తత్త్వజ్ఞానము; అట్టిది = అటువంటిది; ఐన = అయినట్టి; తలపు = భావము; నేను = నేను.

భావము:

జీవుడు స్వప్నంలో ఎక్కడెక్కడో ఎట్టెట్టో సంచరిస్తాడు. మేలుకొన్న తరువాత తాను చూచిన వాటిని అవగతం చేసుకుంటాడు. ఈ రెండు స్థితులనూ చక్కగా సమన్వయించుకొని ఒకటిగా గ్రహించడమే ఉత్తమ జ్ఞానం. అటువంటి జ్ఞానమే నేనుగా గుర్తించు.

6-483-⁵న్.

అరయంగ నెవ్వని కలవిగానట్టి యీ-

సలలిత మానుషజాతిఁ బుట్టి

యాత్మతత్త్వజ్ఞాన హతుడైన వానికిఁ-

గలుగునె యెందు సుఖం బొకింత?

వెలయఁ బ్రవృత్తి నివృత్తి మార్గంబుల-

సుఖదుఃఖచయముల సారిదిఁ దెలిసి

పనిచెడి సంకల్పఫలమూలమునఁ బాటు-

కడు సుఖదుఃఖ మోక్షములకొఱకు

దంపతిక్రియామతంబు వర్తింతురు

దాన మోక్ష మేల దక్కి యుండు?

నఖిల దుఃఖహేతు వయిన యీ కర్మంబు

నెఱిగి నన్ను దలచ రిచ్చలోన.

టీకా:

అరయగన్ = తరచి చూసిన; ఎవ్వని = ఎవని; కిన్ = కిని; అలవి = సాధ్యము; కానట్టి = కానిది; ఈ = ఈ; సలలిత = చక్కదనము గలది; మానుష = మానవ; జాతిన్ = జాతిలో; పుట్టి = జన్మించి; ఆత్మ = పరమాత్మ యొక్క; తత్త్వజ్ఞాన = తత్త్వజ్ఞానము; హేతుడు = నశించినవాడు; ఐన = అయినట్టి; వాని = వాని; కిన్ = కి; కలుగునె = పొందునా ఏమి; ఎందున్ = ఎక్కడైనా; సుఖంబున్ = సుఖము; ఒకింత = కొంచమైనను; వెలయన్ = ప్రసిద్ధముగ; ప్రవృత్తి = కర్మమార్గము; నివృత్తి = ముక్తి; మార్గంబులన్ = మార్గములలో; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖ = దుఃఖముల; చయములన్ = సమూహములను; సొరిదిని = క్రమముగ; తెలిసి = తెలిసికొని; పనిచెడి = నియోగించిన; సంకల్ప = సంకల్పముల; ఫల = ఫలితముల; మూలమునన్ = కొరకు; పాటు = పరుగులుతీయును; కడు = మిక్కిలి; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖ = దుఃఖములు; మోక్షముల = మోక్షముల; కొఱకున్ = కోసము; దంపతిక్రియ = దాంపత్యజీవన; మతంబున్ = విధానమును; వర్తింతురు = ప్రవర్తించెదరు; దానన్ = దానివలన; మోక్షము = ముక్తిపథము; ఏల = ఎందులకు; దక్కి = లభించి; ఉండున్ = ఉండును; అఖిల = సర్వ; దుఃఖ = దుఃఖములకు; హేతువు = కారణభూతము; అయిన = అయిన; ఈ = ఈ; కర్మంబున్ = కర్మమార్గము; ఎఱిగి = తెలిసి; నన్నున్ = నన్ను; తలపరు = స్మరించరు; ఇచ్చ = కోరికల; లోనన్ = అందు.

భావము:

పరమ దుర్లభమూ ఉత్తమమూ అయిన నరజన్మనెత్తి కూడా ఆత్మస్వరూపం తెలుసుకోకుండా తప్పు మార్గంలో పడినవానికి సుఖమెలా లభిస్తుంది? మానవులు సుఖప్రాప్తి కోసం, దుఃఖ నివృత్తి కోసం ప్రయత్నిస్తుంటారు. ప్రవృత్తి మార్గాన్నీ నివృత్తి మార్గాన్నీ అవలంబిస్తారు. కాని వారి సంకల్పం

కోరికతో కూడినందువల్ల వారికి సుఖం లభించరు. దుఃఖం తొలగిపోదు. కొందరు సుఖంకోసం దాంపత్య ధర్మాన్ని ఆశ్రయిస్తారు. దానిలో కూడా పరస్పరం వియోగం కలిగినప్పుడు విషాదం తప్పదు. అందువల్ల సంసార సంబంధంలో కూడా సుఖదుఃఖాలు ప్రాప్తిస్తూనే ఉంటాయి. నన్ను విస్మరించి దుఃఖకారణమైన ఈ బంధాలలో చిక్కుకున్నవారికి మోక్షం ఎలా దక్కుతుంది?

6-484-వ.

మఱియు విజ్ఞానాభిమాను లైన మనుష్యులకు నతిసూక్ష్మం బైన యాత్మగతి
నిజస్థానత్రయలక్షణంబునఁ జతుర్థాంశంబు నెఱింగి యైహికాముష్మిక విషయంబులచేతను
వివేకబలంబులచేతను నియుక్తుండై జ్ఞానవిజ్ఞాన సంతృప్తుండైన పురుషుండు నాకు భక్తుం డగు;
నీ విధంబులు గలవారలు యోగనైపుణ్యబుద్ధిగలవారలునై స్వార్థంబయిన యాత్మచేతం
బరమాత్మను దెలియుచుందురు; నీవు నీ క్రమంబున మద్భక్తిశ్రద్ధాపరుండవై విజ్ఞాన
సంపన్నంబులైన వాక్కులచేత నన్ను స్తోత్రంబు చేసి ముక్తుండ వైతి" వని యా శేషభగవంతుండు
విద్యాధరపతి యైన చిత్రకేతుం బలికి యతని కదృశ్యుం డైపోయె; నే దిక్కున సర్వాత్మకుండైన
యనంతుం డంతర్ధానంబు నొందె. నా దిక్కునకు విద్యాధర భర్త నమస్కరించి గగనచరుండై చని
లక్షలసంఖ్య లైన దివ్యవర్షంబు లవ్యాహత బలేంద్రియుండై పరమయోగిపురుషులును,
దివ్యమునీంద్రులును, సిద్ధ చారణ గంధర్వులును, వినుతి చేయం గులద్రోణాదిశైలంబులను
రమ్యప్రదేశంబులను సంకల్పసిద్ధ ప్రదేశంబులను వినోదించుచు, శ్రీనారాయణదత్తంబగు
దివ్యవిమానంబునందుఁ జరియించుచునుండి.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; విజ్ఞాన = విజ్ఞానము నందు; అభిమానులు = ఆపేక్ష గలవారు; ఐన =
అయిన; మనుష్యుల్ = మానవుల; కున్ = కు; అతి = మిక్కిలి; సూక్ష్మంబు = సూక్ష్మమైనది; ఐన =
అయిన; ఆత్మగతి = తత్త్వమార్గము; నిజ = తన యొక్క; స్థానత్రయ = అవస్థాత్రయము యొక్క
{అవస్థాత్రయము - 1జాగ్రత్ 2స్వప్న 3సుషుప్తి}; లక్షణంబునన్ = తత్త్వములను; చతుర్థాంశంబు =
పరమపదము, తురీయమును; ఎఱింగి = తెలిసికొని; ఐహిక = ఇహలోకపు; ఆముష్మిక = పరలోకపు;
విషయంబుల = విషయముల; చేతను = వలన; వివేక = యుక్తాయుక్తజ్ఞానము యొక్క; బలంబుల =
శక్తుల; చేతను = వలన; నియుక్తుండు = కూడినవాడు; ఐ = అయ్యి; జ్ఞాన = పరతత్త్వము; విజ్ఞాన =

విజ్ఞానములచే; సంతృప్తుండు = సంతృప్తుండు; ఐన = అయిన; పురుషుండు = పురుషుడు; నా = నా;
 కున్ = కు; భక్తుండు = భక్తుడు; అగున్ = అగును; ఈ = ఈ; విధంబులు = విధములు; కల = ఉన్నట్టి;
 వారు = వారు; యోగ = యోగము యొక్క; నైపుణ్య = నిపుణతగల; బుద్ధి = బుద్ధి; కల = కలిగిన;
 వారలున్ = వారు; ఐ = అయ్యి; స్వార్థంబు = ఆత్మజ్ఞానమే ప్రయోజనముగా గలది; అయిన =
 అయిన; ఆత్మ = ఆత్మ; చేతన్ = వలన; పరమాత్మను = పరమాత్మను; తెలియుచుందురు =
 తెలిసికొనుచుందురు; నీవున్ = నీవుకూడ; ఈ = ఈ; క్రమంబునన్ = విధముగనే; మత్ = నా యొక్క;
 భక్తి = భక్తి యందు; శ్రద్ధా = శ్రద్ధతో; పరుండవు = నిష్ఠగలవాడవు; ఐ = అయ్యి; విజ్ఞాన = విజ్ఞానముచే;
 సంపన్నంబులు = అతిశయించినవి; ఐన = అయిన; వాక్కుల = పలుకుల; చేత = వలన; నన్నున్ =
 నన్ను; స్తోత్రంబున్ = స్తుతించుట; చేసి = చేసి; ముక్తుండవు = ముక్తిచెందినవాడవు; ఐతివి =
 అయినావు; అని = అని; ఆ = ఆ; శేష = ఆదిశేషుడు యైన; భగవంతుడు = భగవంతుడు; విద్యాధర =
 విద్యాధర; పతి = నాయకుడు; ఐన = అయిన; చిత్రకేతున్ = చిత్రకేతునికి; పలికి = చెప్పి; అతని =
 అతని; కిన్ = కి; అదృశ్యుండు = అంతర్ధానుండు; ఐపోయె = ఐపోయెను; ఏ = ఏ; దిక్కునన్ =
 దిక్కునందైతే; సర్వాత్మకుండు = సర్వ ఆత్మలలోను యుండెడివాడు; ఐన = అయిన; అనంతండు =
 శేషుడు; అంతర్ధానంబు = అదృశ్యము; ఒందెన్ = ఆయెనో; ఆ = ఆ; దిక్కున్ = వైపున; కున్ = కు;
 విద్యాధర = విద్యాధరుల; భర్త = నాయకుడు; నమస్కరించి = నమస్కరించి; గగనచరుండు =
 ఆకాశమార్గమున వెళ్ళువాడు; ఐ = అయ్యి; చని = వెళ్ళి; లక్షల = లక్షలకొలది; సంఖ్యలు = సంఖ్యలు;
 ఐన = అయిన; దివ్యవర్షంబులు = దివ్యసంవత్సరములు {దివ్య సంవత్సరము - 360 మానవ
 సంవత్సరములుకు సమానము}; అవ్యాహత = అడ్డులేని; బల = బలము; ఇంద్రియుండు = ఇంద్రియ
 పటుత్వములు గలవాడు; ఐ = అయ్యి; పరమ = అత్యుత్తమమైన; యోగి = యోగి; పురుషులును =
 పుంగవులు; దివ్య = దేవతా; ముని = మునులలో; ఇంద్రులును = శ్రేష్ఠులును; సిద్ధ = సిద్ధులు; చారణ
 = చారణులు; గంధర్వులును = గంధర్వులు; వినుతి = స్తోత్రము; చేయన్ = చేయుచుండగా; కుల =
 కులపర్వతము; ద్రోణ = ద్రోణాచలము; ఆది = మొదలైన; శైలంబులను = పర్వతములను; రమ్య =
 మనోహరమైన; ప్రదేశంబులను = ప్రదేశములను; సంకల్ప = సంకల్పములు; సిద్ధ = సిద్ధించెడి;
 ప్రదేశంబులను = ప్రదేశములను; వినోదించుచు = విహరించుచు; శ్రీ = శుభకరుడైన; నారాయణ =
 విష్ణుమూర్తిచే; దత్తంబున్ = ఇవ్వబడినది; అగు = అయిన; దివ్య = దివ్యమైన; విమానంబున్ =
 విమానము; అందున్ = అందు; చరియించుచునుండి = తిరుగుతుండి.

భావము:

విజ్ఞానాన్ని అభిమానించే మానవులు జాగ్రత్త స్వప్న సుషుప్తులనే మూడు అవస్థలకు అతీతమూ నాలుగవదీ అయిన ఆత్మస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవాలి. అలా తెలుసుకున్న పురుషుడు ఇహపరాలను చక్కగా గుర్తించినవాడై, యుక్తాయుక్త వివేకంతో కూడినవాడై, జ్ఞాన విజ్ఞానాలతో సంతృప్తుడై నాకు భక్తుడౌతాడు. ఇటువంటి వారే యోగవిద్యలో నైపుణ్యం సంపాదించి ఆత్మను దర్శిస్తారు. ఆ ఆత్మానుభూతితో పరమాత్మను సందర్శిస్తారు. నీవు అదే విధంగా నాయందు శ్రద్ధాభక్తులు కలవాడవై విజ్ఞాన సంపన్నులైన వాక్కులతో నన్ను స్తుతించి ముక్తుడవైనావు" అని ఆ ఆదిశేషుడు విద్యాధర చక్రవర్తి అయిన చిత్రకేతునితో పలికి అంతర్ధానం చెందాడు. చిత్రకేతుడు ఆదిశేషుడు అదృశ్యమైన దిక్కుకు నమస్కరించి ఆకాశమార్గాన పయనించి అవ్యాహతమైన బలమూ, ఇంద్రియ పటుత్వమూ కలవాడై పరమయోగి పుంగవులూ, దివ్య మునీంద్రులూ, సిద్ధ చారణ గంధర్వులూ కొనియాడుతుండగా లక్షల కొలది దివ్య సంవత్సరాలు రమణీయ ప్రదేశాలలో సంచరిస్తూ, సంకల్ప సిద్ధులైన మహానుభావులు నివసించే స్థలాలలో వినోదిస్తూ, శ్రీమన్నారాయణుడు అనుగ్రహించిన దివ్య విమానంలో విహరిస్తూ...

6-485-శా.

ఆడించున్ హరి దివ్యనాటక గుణవ్యాపార నృత్యంబులం;

పాడించున్ జలజాతనేత్ర బిరుదప్రఖ్యాత గీతంబులం;

గూడించున్ సతతంబు జిహ్వలతుదిన్ **గ్రో**విందనామావళుల్

క్రీడం గిన్నర యక్ష కామినులచేఁ **ర్మ**ప్హార్పితస్వాంతుడై.

టీకా:

ఆడించున్ = ఆడించును; హరి = నారాయణుని; దివ్య = దివ్యమైన; నాటక = నాటకములు; గుణ = గుణములు; వ్యాపార = వర్తనల గురించిన; నృత్యంబులన్ = నృత్యములను; పాడించున్ = పాడించును; జలజాతనేత్ర = నారాయణుని {జలజాతనేత్రుడు - జలజాతము (పద్మముల)వంటి నేత్రములు గలవాడు, విష్ణువు}; బిరుద = వైభవములను తెలిపెడి; ప్రఖ్యాత = ప్రసిద్ధమైన; గీతంబులన్ = పాటలను; కూడించున్ = కలిగించును; సతతంబున్ = ఎల్లప్పుడు; జిహ్వల =

నాలుకల; తుదిన్ = చివరల యందు; గోవింద = గోవిందుని; నామ = నామముల; ఆవళున్ = సమూహములను; క్రీడన్ = లీలలుగా; కిన్నర = కిన్నరలు; యక్ష = యక్షులు; కామినుల్ = స్త్రీల; చేన్ = చేత; కృష్ణ = కృష్ణునికి; అర్పిత = సమర్పింపబడిన; స్వాంతుడు = మనసు గలవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

చిత్రకేతుడు కిన్నరకాంతల చేత, యక్షకాంతల చేత జగన్నాటక సూత్రధారి అయిన శ్రీహరి దివ్య లీలలను గానం చేయించాడు. నాట్యం చేయించాడు. ఆ పుండరీకాక్షుని నామాలను నిరంతరం నాలుకలపై పలికించాడు. ఈ విధంగా కృష్ణుని యందే లగ్నమైన మనస్సుతో చిత్రకేతుడు ప్రవర్తించాడు.

6-486-నీ.

వాసింఁచు నాత్మఁ బో వైష్ణవజ్ఞానంబు-

నాశించు భాగవతార్చనంబు;

భూషించు నే ప్రొద్దుఁ బుండరీకాక్షుని-

భూషించు హరికథాప్రాధి మెఱసి;

మూషించు హరినామగుణనికాయంబులు-

పోషించుఁ బరతత్త్వ బోధ మరసి;

సేవించు శ్రీకృష్ణ సేవక నికరంబు-

సుఖమునఁ జేయు నీశునకు బలులు;

6-486.1-తే.

పాదుఁ బాడించు వైకుంఠభర్త నటన

రూప వర్తన గుణ నామ దీప్తితోరు

గీతజాత ప్రబంధ సంగీత విధుల

గేశవప్రీతిగాఁ జిత్రకేతుఁ డపుడు.

టీకా:

వాసించున్ = వసించును; ఆత్మన్ = తనలో; పో = అవశ్యము; వైష్ణవ = వైష్ణవధర్మమునకు చెందిన;
జ్ఞానంబున్ = జ్ఞానమును; ఆశించున్ = కోరుకొనును; భాగవత = భగవంతుని యొక్క;
అర్చనంబున్ = పూజలను; భూషించున్ = కొనియాడుచుండును; ఏ = ఏ; ప్రొద్దున్ = వేళనైనను;
పుండరీకాక్షుని = నారాయణుని (పుండరీకాక్షుడు - పుండరీకములు (తెల్లకలువలు) వంటి అక్షుడు
(కన్నులు గలవాడు), విష్ణువు); భూషించున్ = చెప్పుచుండును; హరి = నారాయణుని; కథా =
కథలను; ప్రౌఢి = నేర్పరితనము; మెఱసి = అతిశయించి; ఘోషించున్ = చాటించుచుండును; హరి =
నారాయణుని; నామ = నామములు; గుణ = సుగుణముల; నికాయంబులున్ = సమూహములను;
పోషించున్ = పెంచుకొనుచుండును; పరతత్త్వ = పరమాత్మనుగూర్చిన; బోధము = జ్ఞానమును;
అరసి = తెలిసికొనుచు; సేవించున్ = కొలుచును; శ్రీకృష్ణ = శ్రీకృష్ణుని; సేవక = భక్తుల; నికరంబున్ =
సమూహములను; సుఖమునన్ = చక్కగా; చేయున్ = చేయును; ఈశున్ = భగవంతుని; కున్ = కి;
బలులు = ప్రసాదములు;
పాడున్ = పాడును; పాడించున్ = పాడించును; వైకుంఠభర్త = నారాయణుని (వైకుంఠ భర్త -
వైకుంఠమునకు భర్త (ప్రభువు), విష్ణువు); నటన = లీలలు; రూప = స్వరూపములు; వర్తన =
నడవడికలు; గుణ = సుగుణముల; నామ = నామములుతో; దీపిత = ప్రకాశించెడి; ఉరు = గొప్ప;
గీత = గీతముల; జాత = సమూహములను; ప్రబంధ = ప్రబంధములను; సంగీత = పాటల; విధులన్
= విధానములందు; కేశవ = నారాయణుని; ప్రీతిగా = ఇష్టమగునట్లుగా; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

చిత్రకేతుడు తన మనస్సులో ఎల్లప్పుడు వైష్ణవ జ్ఞానాన్ని నిలుపుకొంటాడు. భగవత్సంబంధమైన
అర్చనలను కోరుకుంటాడు. ఎల్లప్పుడు పుండరీకాక్షుడైన విష్ణువును కొనియాడుతుంటాడు. శ్రీహరి
కథలను చక్కగా వక్కాణిస్తుంటాడు. విష్ణువు సుగుణాలను ఎలుగెత్తి చాటుతూ ఉంటాడు. పరతత్త్వ
జ్ఞానాన్ని పెంచుకొంటాడు. శ్రీకృష్ణుని సేవకులను సేవిస్తుంటాడు. నారాయణునకు నైవేద్యాలు
సమర్పిస్తూ ఉంటాడు. గోవిందుని లీలలను, రూపాన్ని, విలాసాలను, సుగుణాలను, నామాలను
వెల్లడి చేసి గొప్ప పాటలను పాడుతూ పాడిస్తూ ఉంటాడు. అప్పుడు...

హరిఁ గీర్తించుచు నల్లనల్ల మదిలో నబ్జాక్షు సేవించుచుం

బరమానందము నొందుచున్ జగములం బ్రఖ్యాతి వర్తించుచున్

సురరాజోపమమూర్తి యక్షగణముల్ సొంపార విద్యాధరా

ప్సరసల్ గొల్వఁగఁ బాడఁగా సితగిరిప్రాంతంబునన్వేగుచున్.

టీకా:

హరిన్ = నారాయణుని; కీర్తించుచున్ = శ్లాఘించుచు; అల్లనల్లన్ = మెల్లిమెల్లిగా; మదిలోన్ = మనసులో; అబ్జాక్షున్ = నారాయణుని; సేవించున్ = కొలుచుచు; పరమానందమున్ = పరమానందమును; ఒందుచున్ = పొందుచు; జగములన్ = లోకములలో; ప్రఖ్యాతిన్ = ప్రసిద్ధిని; వర్తించుచున్ = తిరుగుతుండి; సురరాజు = దేవేంద్రునితో; ఉపమ = పోల్చదగిన; మూర్తిన్ = స్వరూపముతో; యక్ష = యక్షుల; గణముల్ = సమూహములు; సొంపార = చక్కగా; విద్యాధర = విద్యాధరులు; అప్సరసల్ = అప్సరసలు; కొల్వఁగాన్ = సేవించుచుండగా; పాడగా = కీర్తించుచుండగా; సితగిరి = కైలాసపర్వతపు (సితగిరి - సిత (తెల్లని) గిరి (పర్వతము), కైలాసపర్వతము); ప్రాంతంబునన్ = ప్రదేశము నందు; ఏగుచున్ = వెళ్ళు.

భావము:

చిత్రకేతుడు విష్ణుదేవుని వినుతిస్తూ, సేవిస్తూ పరమానందాన్ని పొందుతూ లోకంలో పేరెన్నిక గన్నాడు. ఇంద్రునితో సమానుడై యక్షులు, విద్యాధరులు, అప్సరసలు సేవిస్తూ ఉండగా హిమాలయ ప్రాంతంలో సంచరిస్తూ...

6-488-శా.

ఆ విద్యాధరభర్త గాంచె హరనీహరామృతాహసమున్

శ్రీవిభ్రాజితమున్ నిరస్త గిరిజా సేవాగతాయాసమున్

దేవానీక వికాసమున్ శుభమహాదేవాంఘ్రి సంవాసమున్

భూవిఖ్యాత విలాసముం ద్రిభువనీ పూతంబుఁ గైలాసమున్.

టీకా:

ఆ = ఆ; విద్యాధర = విద్యాధరుల; భర్త = నాయకుడు; కాంచెన్ = చూచెను; హర = పరమశివుని;
నీహర = మంచువంటి; అమృతా = అమృతమువంటి; హసమున్ = చిరునవ్వులు గలది; శ్రీ =
శుభకరమైన; విభ్రాజితమున్ = మిక్కిలి ప్రకాశించుతున్నది; నిరస్త = పోగొట్టబడిన; గిరిజా =
పార్వతీదేవి; సేవా = సేవ చేయుట వలన; ఆగత = వచ్చిన; ఆయాసమున్ = ప్రయాసలు గలది; దేవ
= దేవతలు; అనీక = సర్వులకు; వికాసమున్ = వికాసము నిచ్చునది; శుభ = శుభమైన; మహాదేవ =
పరమశివుని; అంఘ్రి = పాదముల; సంవాసమున్ = చక్కటి నివాసము; భూ = భూలోక మంతను
వ్యాపించిన; విఖ్యాత = యశస్సు యొక్క; విలాసమున్ = శోభ గలది; త్రిభువనీ = ముల్లోకములను;
పూతంబున్ = పవిత్రము చేసెడిది అగు; కైలాసమున్ = కైలాసపర్వతమును.

భావము:

ఆ విద్యాధర చక్రవర్తి అక్కడ కైలాస పర్వతాన్ని చూశాడు. అది శివుని వలె, మంచు వలె, అమృతం
వలె తెల్లగా శోభిస్తున్నది. సిరి సంపదలతో విరాజిల్లుతున్నది. పార్వతీ దేవిని సేవించడానికి వచ్చిన
భక్తుల శ్రమను తొలగిస్తున్నది. దేవతలకు వికాసాన్ని సమకూరుస్తున్నది. మహాశివుని పాద
స్పర్శచే పునీతమైనది. విశ్వవిఖ్యాతి గన్నది. లోకాలను పవిత్రం చేస్తున్నది.

6-489-క.

ఆ రజత భూధరంబున

నీరేజభవామరాది నికరము గొల్వం

బేరొలగమున నుండిన

గౌరీయుతుఁ డయిన హరునిఁ గనియె నరేంద్రా!

టీకా:

ఆ = ఆ; రజతభూధరంబునన్ = కైలాసపర్వతము నందు {రజత భూధరము - రజత (వెండి, తెల్లని)
భూధరము (కొండ), కైలాసపర్వతము}; నీరేజభవ = బ్రహ్మదేవుడు {నీరేజ భవుడు - నీరేజము
(పద్మము) నందు భవ (పుట్టినవాడు), బ్రహ్మ}; అమర = దేవతలు; ఆది = మొదలగువారి; నికరము =

సమూహములు; కొల్వన్ = సేవించుచుండగా; పేరు = పెద్ద, గొప్ప; ఓలగమునన్ = సభలో; ఉండిన =
కొలుపుతీరిన గౌరీ = పార్వతీదేవితో; యుతుడు = కలిసి యున్నవాడు; అయిన = ఐన; హరునిన్ =
శంకరుని; కనియెన్ = దర్శించెను; నరేంద్రా = రాజా.

భావము:

రాజా! ఆ వెండికొండపై బ్రహ్మాది దేవతలు సేవిస్తుండగా పార్వతీ సమేతుడై కొలువు తీర్చి ఉన్న
పరమేశ్వరుని చిత్రకేతుడు చూశాడు.

6-490-సీ.

తన దగు రూప మింతయు నేని దెలియక-

వాదంబు చేసెడు వేదరవముఁ

గరుణావలోకనాకాంక్షితులై యున్న-

బ్రహ్మాది సనకసంప్రణతిరవము

సారశివానందస్థలాపముల నొప్పు-

ప్రమథగణాళి యార్ఘ్యటరవంబు

డమరుమృదంగాది డ్రమధమధ్వనితోడి-

పటుభృంగి నాట్య విస్ఫారరవము

6-490.1-తే.

మానుగాఁ జామరులు వీచు మాతృకాది

కామినీజన మహిత కంక్షణరవంబు

మైండుఁ జెలఁగంగఁ గన్నుల పండు వయ్యెఁ

గొండరాచూలి పెనిమిటి నిండుకొల్వు.

టీకా:

తనది = తనది; అగు = అయిన; రూపము = స్వరూపము; ఇంతయునేని = కొంచము కూడ;

తెలియక = తెలియకుండగనే; వాదంబున్ = వాదములను; చేసెడున్ = చేయుచున్నవి; వేద =

వేదముల; రవమున్ = శబ్దము; కరుణ = దయతో కూడిన; అవలోకన = చూపుల; ఆకాంక్షితులు = అపేక్షించెడివారు; ఐ = అయ్యి; ఉన్న = ఉన్నట్టి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలు; సనక = సనకాదుల యొక్క; సంప్రణతి = చక్కటి స్తోత్రముల; రవమున్ = శబ్దములు; సార = సారవంతములైన; శివ = పరమశివుని గూర్చిన, శుభమైన; ఆనంద = ఆనందపు; సల్లాపములన్ = సంభాషణములతో; ఒప్పు = ఒప్పుచుండెడి; ప్రమథగణ = ప్రమథగణముల; ఆళి = సమూహముల యొక్క; ఆర్భట = ఆర్భటముల; రవమున్ = శబ్దములు; డమరు = డమరుకలు; మృదంగ = మృదంగములు; ఆది = మొదలగువాని; ధమధమ = ధమధమ మనియెడి; ధ్వని = శబ్దము; తోడి = తోటి; పటు = బహుచక్కని; భృంగి = భృంగి యొక్క భృంగి - శివుని ప్రమథగణములలో ఒకడు; నాట్య = నాట్యముల; విస్ఫార = మిక్కిలి అధికమైన; రవమున్ = శబ్దములు; మానుగా = మనోజ్ఞముగా; చామరులు = చామరములను; వీచు = వీచెడి; మాతృక = మాతృకలు; ఆది = మొదలగు; కామినీజన = స్త్రీల; మహిత = గొప్ప; కంకణ = చేతి కంకణముల; రవంబున్ = శబ్దములు; మెండున్ = మిక్కిలిగా; చెలంగంగన్ = చెలరేగుచుండగ; కన్నుల = కన్నులకు; పండువ = పండుగ; అయ్యెన్ = అయ్యెను; కొండరాచూలిపెనిమిటి = పరమశివుని (కొండ రాచూలి పెనిమిటి - కొండ (పర్వత) రా(రాజు) చూలి(పుత్రిక యైన పార్వతి) యొక్క పెనిమిటి(భర్త)); నిండుకొల్వు = నిండైన కొలువు.

భావము:

అక్కడ భగవంతుని యథార్థ స్వరూపాన్ని తెలుసుకోలేక వేదాలు వాదించుకుంటున్నాయి. పరమశివుని దయావీక్షణం కోసం నిరీక్షిస్తూ బ్రహ్మాది దేవతలు, సనకుడు మొదలైన దేవర్షులూ స్తోత్రాలు చేస్తున్నారు. సదాశివుని సల్లాపాలను చెప్పుకుంటూ ప్రమథగణాలు ఆనందంతో కేకలు వేస్తున్నారు. డమరుకం, మృదంగం మొదలైన వాద్యాల ధమధమ ధ్వనులకు అనుగుణంగా భృంగి నాట్యం చేస్తున్నాడు. వింజామరలు వీస్తున్న సప్తమాతృకల చేతి మణికంకణ నిక్వాణాలు వినిపిస్తున్నాయి. ఆ విధంగా పరమేశ్వరుని నిండు కొలువు కన్నుల పండుగ చేసింది.

ఇట్లు బ్రహ్మాది సురనికర సేవితుండై యూరుపీఠంబుననున్న భవానిం గౌగిటం జేర్చుకొని
యొడ్డోలగంబున నున్న పరమేశ్వరుం జూచి చిత్రకేతుండు పకపక నగి యద్దేవి వినుచుండ
నిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలగు; సుర = దేవతల; నికర =
సమూహములచే; సేవితుండు = కొలిచెడివాడు; ఐ = అయ్యి; ఊరు = తొడలు యనెడి; పీఠంబునన్
= పీఠముపైన; ఉన్న = ఉన్నట్టి; భవానిన్ = పార్వతీదేవితో; కౌగిటన్ = కౌగిట్లో; చేర్చుకొని = చేర్చుకొని;
ఒడ్డోలగంబునన్ = నిండుసభలో {ఒడ్డోలగము - ఒడ్డు (నిండైన) ఓలగము (సభ)}; ఉన్న = ఉన్నట్టి;
పరమేశ్వరున్ = శంకరుని; చూచి = చూసి; చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; పకపక = పకపక యని; నగి
= పరిహసించి; ఆ = ఆ; దేవి = పార్వతీదేవి; వినుచుండన్ = వినుచుండగ; ఇట్లు = ఈ విధముగ;
అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా బ్రహ్మాది దేవతా సమూహం సేవిస్తుండగా, తొడమీద కూర్చున్న పార్వతీదేవిని
ఆదరంతో ఆలింగనం చేసుకొని నిండు కొలువున్న పరమేశ్వరుణ్ణి చూచి చిత్రకేతుడు పకపక
నవ్వాడు. పార్వతి వినేటట్లు ఈ విధంగా అన్నాడు.

6-492-సీ.

"కొమరొప్పుగా లోకగురుండును గడలేని-

ధర్మస్వరూపంబుఁ దాన యగుచు

జడలు ధరించియు సరిలేని తపమునఁ-

బొడవైన యీ యోగిపుంగవులును

బ్రహ్మవాదులుఁ గొల్ప బ్రాసిల్లు కొల్వులో-

మిథునరూపంబున మెలఁతతోడఁ

బ్రాకృతుండునుబోలె బద్ధానురాగుడై -

లాలితుం డయ్యె నిర్లజ్జత నిట;

నకట! ప్రకృతిపురుషుఁ డైనఁ దా నేకాంత

మందు సతులతోడ నలరుఁగాని

యిట్లు ధర్మసభల నింతులతోఁగూడి

పరిధవింపలేడు భ్రాంతి నొంది."

టీకా:

కొమరు = మనోజ్ఞము; ఒప్పగా = ఒప్పుతుండగ; లోక = లోకములకు; గురుడునున్ = పెద్దవాడు;
కడలేని = అనంతమైన; ధర్మ = ధర్మము యొక్క; స్వరూపంబున్ = స్వరూపమును; తాన = తను;
అగుచున్ = అగుచు; జడలు = జటలు; ధరించియున్ = ధరించి; సరిలేని = సాటిలేని; తపమునన్ =
తపస్సుచేత; పొడవు = గొప్పవారు; ఐన = అయిన; ఈ = ఈ; యోగి = యోగులలో; పుంగవులును =
శ్రేష్ఠులు; బ్రహ్మవాదులున్ = వేదవిజ్ఞానులు; కొల్వ = సేవించుతుండగ; భాసిల్లు = ప్రకాశించెడి; కొల్వ
= సభ; లోన్ = అందు; మిథున = దంపతుల; రూపంబునన్ = వలె; మెలత = భార్య; తోడన్ = తోటి;
ప్రాకృతుండునున్ = సామాన్యుని; పోలెన్ = వలె; బద్ధానురాగుండు = ప్రేమతో వివశుండు; ఐ =
అయ్యి; లాలితుండు = లాలించుచున్నవాడు; ఐ = అయ్యి; నిర్లజ్జతన్ = సిగ్గు లేకుండగా; ఇటన్ =
ఇక్కడ;

ప్రకృతి = ప్రకృతి; పురుషుడున్ = పురుషుడును; ఐనన్ = అయినను; తాను = తను; ఏకాంతము =
ఏకాంతము; అందున్ = లో; సతుల = భార్యల; తోడన్ = తోటి; అలరు = సంతోషించును; కాని =
కాని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; ధర్మసభలన్ = ధర్మసభ లందు; ఇంతుల = స్త్రీల; తోన్ = తోటి; కూడి =
కలిసి యుండి; పరిధవింపన్ = అతిశయించ; లేడు = లేడు; భ్రాంతిన్ = భ్రమలో; ఒంది = పడిపోతూ.

భావము:

"అయ్యో! సకలలోక జనకుడు, సర్వధర్మ స్వరూపుడు అయిన పరమేశ్వరుడు జటాధారులు, మహా
తపస్సంపన్నులు, యోగిపుంగవులు, బ్రహ్మవేత్తలు పరివేష్టించి సేవిస్తున్న ఈ మహాసభలో
మామూలు మానవునిలాగా ప్రేమకు వివశుడై సిగ్గు లేకుండా భార్యను కౌగిలించుకొని

కూర్చున్నాడు. పామరుడు సైతం కాంతలతో ఏకాంతంగా విహరిస్తాడు. కాని ఈ విధంగా ధర్మసభలలో నెచ్చెలులతో కూడి విచ్చలవిడిగా ప్రవర్తించడు".

6-493-క.

అన విని సర్వేశ్వరుఁ డా

తన నేమియు ననక నవ్వెఁ దత్సభవారుం

గనుగొని యూరక యుండిరి

మనుజేశ్వర! యీశుధైర్య మది యెట్టిదియో?

టీకా:

అనన్ = అనగా; విని = విని; సర్వేశ్వరుడు = పరమేశ్వరుడు; ఆతనిన్ = అతనిని; ఏమియున్ = ఏమి; అనక = అనకుండగ; నవ్వెన్ = నవ్వెను; తత్ = ఆ; సభ = సభలోని; వారున్ = వారు; కనుంగొని = చూసి; యూరకయుండిరి = ఊరుకొంటిరి; మనుజేశ్వర = రాజా; ఈశున్ = శంకరుని; ధైర్యము = ధైర్యము; అది = అది; ఎట్టిదియో = ఎంతగట్టిదో కదా.

భావము:

అని పలుకగా విని శివుడు అతన్ని ఏమీ అనకుండా చిరునవ్వు నవ్వాడు. ఆ సభలోని వారంతా మౌనంగా ఉండిపోయారు. రాజా! శంకరుని ధైర్యం ఎంతటిదో కదా!

6-494-వ.

ఇట్లు దన పూర్వకర్మశేషంబున నింద్రియ జయుండ నని పుట్టిన యహంకారంబున, జగద్గురువుం బెక్కు ప్రల్లదంబు లాడుచున్న చిత్రకేతుం జూచి భవాని యిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; తన = తన; పూర్వ = ఇంతకు పూర్వము చేసిన; కర్మశేషంబునన్ = మిగిలిన కర్మల ఫలితము వలన; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములను; జయుండను = జయించినవాడను; అని = అనుకొనుటవలన; పుట్టిన = పుట్టిన; అహంకారంబునన్ = అహంకారమువలన; జగద్గురువున్ =

శంకరుని {జగధురువు - జగత్తునకే గురువు యైనవాడు, శివుడు}; పెక్కు = అనేకమైన;
ప్రల్లదంబులు = పౌరుషపు మాటలు; ఆడుచున్న = పలుకుతున్న; చిత్రకేతున్ = చిత్రకేతుని; చూచి =
చూసి; భవాని = పార్వతీదేవి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికినను.

భావము:

ఈ విధంగా పూర్వజన్మలో చేసిన కర్మల ప్రభావం వల్లనో, జితేంద్రియుడనన్న అహంకారం వల్లనో
జగజ్జనకుడైన పరమేశ్వరుణ్ణి పరిహసిస్తున్న చిత్రకేతును చూచి పార్వతి ఇలా అన్నది.

6-495-క.

"మముబోటి లజ్జలుడిగిన

కుమతులకుం గర్తయగుచుఁ గోపింపంగా

నమితాజ్ఞానిపుణుం డగు

శమనుండా నేడు వీడు జగముల కెల్లన్?

టీకా:

మమున్ = మమ్ములను; పోటి = వంటి; లజ్జలు = సిగ్గులు; ఉడిగిన = వదలిన; కుమతుల్ =
దుర్బుద్ధుల; కున్ = కు; కర్త = కల్పించుకొన్నవాడు; అగుచున్ = అగుచు; కోపింపగాన్ =
దండించుటకు; అమిత = మిక్కిలి; ఆజ్ఞా = ఆజ్ఞాపించుటలో; నిపుణుండు = నేర్పరి; అగు = అయిన;
శమనుండా = యమధర్మరాజా ఏమి; నేడు = ఇప్పుడు; వీడు = ఇతడు; జగముల్ = లోకముల; కున్
= కు; ఎల్లన్ = అన్నిటికిని.

భావము:

"మావంటి వారిని సిగ్గుమాలిన వారనీ, మతిమాలిన వారనీ ఆక్షేపించడానికి, ఆజ్ఞాపించడానికి
తెగించిన మొనగాడా వీడు? లోకాలకు నియంతనా వీడు?

6-496-క.

భృగు నారద కపిలాదులు

నిగమాంతజ్ఞులును యోగనిర్ణయ నిపుణుల్

త్రిగుణాతీతు మహేశ్వరు

నగరెన్నడు వారు ధర్మవయ మెఱుగరొకో?

టీకా:

భృగు = భృగువు; నారద = నారదుడు; కపిల = కపిలుడు; ఆదులు = మొదలగువారు; నిగమాంత = వేదాంతము నందు; జ్ఞులు = మిక్కిలి జ్ఞానులు; యోగ = యోగవిద్యా లక్షణములను; నిర్ణయ = నియమించెడి; నిపుణుల్ = నిపుణులు; త్రిగుణ = గుణత్రయమునకు; అతీతున్ = అతీతమైనవాడైన; మహేశ్వరున్ = శంకరుని; నగరు = పరిహసింపరు; ఎన్నడున్ = ఎప్పుడును; వారున్ = వారు; ధర్మ = ధర్మము యొక్క; నయమున్ = పద్ధతి; ఎఱుగరొకో = తెలియరేమో.

భావము:

భృగువు, నారదుడు, కపిలుడు మొదలైన వేదాంత వేత్తలు, యోగవిద్యా విశారదులు సైతం త్రిగుణాతీతుడైన త్రినేత్రుని ఎప్పుడూ పరిహసించి ఎరుగరే! వారు ఉచితానుచితాలు తెలియనివారా?

6-497-సీ.

ఎవ్వని పదపద్మ మింద్రాది విబుధుల-

చూడారపంక్తుల నీడఁ జూచు,

నెవ్వని తత్త్వంబ దెనయంగ బ్రహ్మాది-

యోగిమానసపంక్తి నోలలాడు,

నెవ్వని రూపంబు నేర్పాటు గానక-

వేదంబు లందంద వాద మడఁచు,

నెవ్వని కారుణ్య మీలోకముల నెల్లఁ-

దనిపి యెంతయు ధన్యతములఁ జేయు,

నట్టి సర్వేశుఁ బాపసంహారు ధీరు

శాశ్వతైశ్వర్య నాత్మసంసారు నీశు

నెగ్గు పల్కిన పాపాత్ముఁ డెల్ల భంగి

దండనార్హుండు గాకెట్లు దలఁగఁ గలడు?

టీకా:

ఎవ్వని = ఎవని; పద = పాదములు యనెడి; పద్మమున్ = పద్మమును; ఇంద్ర = ఇంద్రుడు; ఆది = మొదలగు; విబుధుల = దేవతల యొక్క; చూడార్ = కిరీటముల; పంక్తుల = వరుసల; నీడన్ = నీడలను; చూచున్ = చూచునో; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; తత్త్వంబున్ = తత్త్వమంటే; అది = అది; ఎనయంగన్ = అతిశయించగ; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలగువారు; యోగి = యోగుల; మానస = మనసుల; పంక్తిన్ = సమూహము లందు; ఓలలాడన్ = తేలియాడుతుండగా; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; రూపంబున్ = స్వరూపమును; ఏర్పాటున్ = సమగ్రముగా; కానక = అంతుపట్టలేక; వేదంబుల్ = వేదములు; అందందన్ = ఆయా; వాదమున్ = వాదములను; అడంచున్ = తమలోనే అణచుకొనును; ఎవ్వని = ఎవని యొక్క; కారుణ్యము = దయ; ఈ = ఈ; లోకములన్ = లోకములను; ఎల్లన్ = సమస్తమును; తనిపి = సంతృప్తిపరచి; ఎంతయున్ = మిక్కిలి అధికమైన; ధన్యతములన్ = అత్యంత ధన్యమైన వారిగా {ధన్యులు - ధన్యతరులు - ధన్యతములు}; చేయున్ = చేయునో; అట్టి = అటువంటి; సర్వేశున్ = సర్వులకును ఈశ్వరుని {సర్వేశుడు - సర్వులకును ఈశుడు (ప్రభువు), శంకరుడు}; పాపసంహారున్ = పాపములను నశింపజేయువాని; ధీరున్ = విజ్ఞానిని; శాశ్వతైశ్వర్యున్ = శాశ్వతమైన ఐశ్వర్యములు గలవాని; ఆత్మసంసారున్ = ఆత్మ యందే నివసించు వానిని; ఈశున్ = శంకరుని; ఎగ్గుపల్కిన = పరిహసించినట్టి; పాపాత్ముడు = పాపి; ఎల్లన్ = అన్ని; భంగిన్ = విధములుగ; దండన = దండించుటకు; అర్హుడు = తగినవాడు; కాక = కాకుండగ; ఎట్లు = ఏ విధముగ; తలగగలడు = తప్పించుకొనగలడు.

భావము:

ఎవని పాదపద్మాలు ఇంద్రాది దేవతల కిరీట కాంతులతో శోభిల్లుతుంటాయో, ఎవని
సత్యస్వరూపాన్ని తెలుసుకోడానికి బ్రహ్మాది మహాయోగుల మనస్సులు
తహతహలాడుతుంటాయో, ఎవని స్వరూపాన్ని నిరూపించలేక వేదాలు వాదులాడుతుంటాయో,
ఎవని కరుణా కటాక్ష వీక్షణం ఈ లోకాలన్నింటికీ రక్షణ కల్పిస్తూ ఉంటుందో అటువంటి
సర్వేశ్వరుడు, పాపసంహారకుడు, ధీరుడు, నిత్యకళ్యాణుడు, జగత్కుటుంబి అయిన జగదీశ్వరుణ్ణి
పరిహసించిన ఈ పాపాత్ముడు అన్నివిధాల శిక్షార్హుడు కాకుండా ఎలా ఉంటాడు?

6-498-తే.

నిఖిలలోకాశ్రయంబు సన్నిహితసుఖము
సకలభద్రైక మూలంబు సాధుసేవ్య
మైన కంజాక్షపాదపద్మార్చనంబు
ననుసరింపంగ ఖలుడు వీడ డర్హుడగునె?

టీకా:

నిఖిల = సమస్తమైన; లోక = లోకములకు; ఆశ్రయంబున్ = ఆశ్రయించ దగినది; సన్నిహిత =
దగ్గరైన; సుఖము = సుఖము గలది; సకల = సర్వ; భద్ర = క్షేమములకును; ఏక = ముఖ్యమైన;
మూలంబున్ = మూలాధారమైనది; సాధు = సాధుజనులచే; సేవ్యము = కొలువబడునది; ఐన =
అయిన; కంజాక్షన్ = నారాయణుని (కంజాక్షుడు - కంజము (పద్మము) వంటి అక్షుడు(కన్నులు
గలవాడు), విష్ణువు); పాద = పాదములను; అర్చనంబున్ = అర్చించుటను; అనుసరింపంగ =
పాటించుటకు; ఖలుడు = దుష్టుడు; వీడు = ఇతడు; అర్హుడు = తగినవాడు; అగునె = అగునా ఏమి.

భావము:

సకల లోకాలకు ఆధారమైనది, సుఖాలను కలిగించేది, సర్వ శుభాలకు మూలకారణమైనది,
సజ్జనులకు సేవింపదగినది అయిన విష్ణుదేవుని పాదపద్మపూజ చేయటానికి దుష్టుడైన వీడు
అర్హుడెలా అవుతాడు?

కావున, నోరి! దురాత్మక! యీ పాపంబునం బాపస్వరూపంబైన రాక్షసయోనిం బుట్టు"మని శపియించి "యింతనుండి మహాత్ములకు నవజ్ఞ చేయకుండు"మని పలికినఁ జిత్రకేతుండు విమానంబు డిగ్గి వచ్చి, యద్దేవికి దండప్రణామంబు లాచరించి కరకమలంబులు దోయిలించి యిట్లనియె "నో జగన్మాతా! భవచ్ఛాప వాక్యంబు లట్ల కైకొంటి ప్రాచీన కర్మంబులం బ్రాప్తం బైన సంసార చక్రంబు చేత నజ్ఞాన మోహితులై తిరుగుచున్న జంతువులకు సుఖదుఃఖంబులు నైజంబులై ప్రవర్తిల్లుచుండు; నిందులకుఁ బరతంత్రులైనట్టి వా రాత్మ సుఖదుఃఖంబులకు నెవ్వరు కర్త; లీ గుణంబుల నిమిత్తమై శాపానుగ్రహంబులును స్వర్గ నరకంబులును, సుఖదుఃఖంబులును సమంబులు; భగవంతుం డొక్కండ తన మాయ చేత జగంబులు సృజించుచు వారి వారికి బద్ధానురాగంబులు గలుగం జేయుచుఁ దాను వానికి లోను గాక నిష్కళుండై యుండు; నీ విధంబునం బుట్టుచున్న నరునకుం బత్ని బంధు శత్రు మిత్రోదాసీనత్వంబు లెక్కడివి? వారివారి కర్మ వశంబునం బరమేశ్వరుండు కల్పించుచు సర్వసముండై యుండు; నప్పరమేశ్వరునకు సుఖదుఃఖంబుల చేత రాగంబు లేదు రాగానుబంధంబైన రోషంబును లే; దతని మాయా గుణవిసర్గంబు జంతువులకు సుఖదుఃఖంబులను, బంధమోక్షంబులను గల్పించుచుండును; కావున, నీకు నమస్కరించుచున్న నన్ను ననుగ్రహింపుము; శాపభయశంకితుండంగాను; జగన్మాతవైన నిన్నుఁ బలికిన దోషంబునకు శంకించుచున్నవాఁడ"నని దండప్రణామంబు లాచరించి పార్వతీ పరమేశ్వరులం బ్రసన్నులం జేసి తన విమానం బెక్కి చనియె; నప్పుడు పరమేశ్వరుండు బ్రహ్మాది దేవర్షి దైత్య దానవ ప్రమథ గణంబులు వినుచుండఁ బార్వతికి నిట్లనియె "నీకు నిప్పుడు దృష్టం బయ్యెఁ గదా నారాయణదాసానుచరుల నిస్పృహభావంబు; హరి తుల్యార్థదర్శనమై నిస్పృహులైన భాగవతులకు స్వర్గాపవర్గ నరక భేదభావంబులు లేవు; ప్రాణులకు దేహసంయోగంబు వలన నారాయణలీలం జేసి యుండి ద్వంద్వాది సుఖదుఃఖంబు లాత్మ యందు నజ్ఞానంబున భేదంబు చేయం బడియె; నట్టి విపర్యయంబులు భగవంతుండైన వాసుదేవునిభక్తి గలవారిం జెందవు; మఱియును.

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; ఓరి = ఓరి; దురాత్మక = దుష్ట ఆత్మ గలవాడ; ఈ = ఈ; పాపంబునన్ = పాపమువలన; పాప = పాపము యొక్క; స్వరూపంబున్ = స్వరూపము; ఐన = అయిన; రాక్షస = రాక్షసుల; యోనిన్ = గర్భమున; పుట్టుము = జన్మించుము; అని = అని; శపించి = శపించి; ఇంతనుండి = ఇటుపైన; మహాత్ముల్ = గొప్పవారి; కున్ = కి; అవజ్ఞ = అవమానము; చేయకుండుము = చేయవలదు; అని = అని; పలికినన్ = పలుకగా; చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; విమానంబున్ = విమానమును; డిగ్గివచ్చి = దిగివచ్చి; ఆ = ఆ; దేవి = దేవి; కిన్ = కి; దండప్రణామంబులు = దండప్రణామములు {దండప్రణామము - దండము (కట్టవలె పడి) చేసెడి ప్రణామము }; ఆచరించి = చేసి; కర = చేతులు యనెడి; కమలంబులు = పద్మములను; దోయిలించి = జోడించి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; ఓ = ఓ; జగన్మాతా = పార్వతీదేవి {జగన్మాత - జగత్తు (లోకముల)కు మాత (తల్లి), పార్వతి}; భవత్ = నీ యొక్క; శాప = శాప మిచ్చెడి; వాక్యంబులన్ = పలుకులను; అట్ల = అటులనే; కైకొంటి = స్వీకరించితిని; ప్రాచీన = పూర్వకాలమున; కర్మంబులన్ = చేసిన కర్మల వలన; ప్రాప్తంబున్ = లభించెడివి; ఐన = అయిన; సంసార = సంసారము యనెడి; చక్రంబున్ = చక్రము; చేతన్ = వలన; అజ్ఞాన = అజ్ఞానముచే; మోహితులు = మోహింపబడినవారు; ఐ = అయ్యి; తిరుగుచున్న = ప్రవర్తిస్తున్న; జంతువుల్ = జీవుల; కున్ = కు; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబులన్ = దుఃఖములు; నైజంబులు = సహజమైనవి; ఐ = అయ్యి; ప్రవర్తిల్లుచుండున్ = జరుగుచుండును; ఇందుల = దాని; కున్ = కి; పరతంత్రులు = స్వతంత్రత లేనివారు; ఐన = అయిన; అట్టివారి = అటువంటివారి యొక్క; ఆత్మ = ఆత్మల; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబుల్ = దుఃఖములు; కున్ = కు; ఎవ్వరు = ఎవరు; కర్తలు = బాధ్యులు; ఈ = ఈ; గుణముల = గుణముల; నిమిత్తము = వలన; ఐన్ = ఐన; శాప = శాపములు; అనుగ్రహంబులు = అనుగ్రహములు; స్వర్గ = స్వర్గలోకప్రాప్తి; నరకంబులు = నరకలోకప్రాప్తి; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబులును = దుఃఖములు; సమంబులు = సమానమైనవి; భగవంతుడు = భగవంతుడు; ఒక్కండ = ఒక్కడే; తన = తన యొక్క; మాయ = మాయ; చేతన్ = వలన; జగంబులన్ = లోకములను; సృజించుచున్ = సృష్టించుచు; వారివారి = వారిలో వారి; కిన్ = కి; బద్ధానురాగంబులు = గట్టి అనురాగములను; కలుగన్ = కలుగునట్లు; చేయుచున్ = చేయుచు; తాను = తను; వాని = వాని; కిన్ = కి; లోను = వశము; కాక = కాకుండగ; నిష్కళుండు = కళలులేనివాడు, వికారరహితుడు; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండును; ఈ = ఈ; విధంబునన్ =

విధముగ; పుట్టుచున్న = జన్మించుచున్న; నరున్ = మానవున; కున్ = కు; పత్ని = భార్య; బంధు =
 బంధువులు; శత్రు = శత్రువులు; మిత్ర = మిత్రులు; ఉదాసీనత్వంబులు = తటస్థతలు; ఎక్కడివి = ఎక్కడ
 యున్నవి; వారివారి = వారివారి; కర్మ = చేసుకొన్న కర్మల; వశంబునన్ = అనుసరించి;
 పరమేశ్వరుండు = భగవంతుడు; కల్పించుచు = ఏర్పరచుచు; సర్వసముండు = అందరి యెడల
 సమత్వ భావము గలవాడు; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండెడి; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరున్ = భగవంతుని;
 కున్ = కి; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబుల = దుఃఖముల; చేతన్ = వలన; రాగంబున్ = అనురక్తి;
 లేదు = లేదు; రాగ = అనురక్తికి; అనుబంధంబు = అనువర్తించెడిది; ఐన = అయిన; రోషంబును =
 రోషము కూడ; లేదు = లేదు; అతని = అతని; మాయా = మాయ యొక్క; గుణ = గుణముల;
 విసర్గంబు = విశిష్టసృష్టి; జంతువుల్ = జీవుల; కున్ = కు; సుఖ = సుఖములను; దుఃఖంబులను =
 దుఃఖములను; బంధ = బంధములను; మోక్షంబులను = మోక్షములను; కల్పించుచుండును =
 కలిగించుచుండును; కావునన్ = అందుచేత; నీ = నీ; కున్ = కు; నమస్కరించుచున్న =
 నమస్కారము చేయుచున్న; నన్నున్ = నన్ను; అనుగ్రహింపుము = అనుగ్రహింపుము; శాప =
 శాపమునకు; భయ = భయముచెంది; శంకితుండన్ = చిన్నబోయినవాడను; కాను = కాను;
 జగన్మాతవు = లోకములకు తల్లివి; ఐన = అయిన; నిన్నున్ = నిన్ను; పలికిన = పరిహసించినట్టి;
 దోషంబున్ = పాపమున; కున్ = కు; శంకించుచున్నవాడన్ = భయపడుతున్నాను; అని = అని;
 దండప్రణామంబులు = దండప్రణామములు; ఆచరించి = చేసి; పార్వతీ = పార్వతీదేవి;
 పరమేశ్వరులన్ = శంకరులను; ప్రసన్నులన్ = ప్రసన్నమైనవారిగా; చేసి = చేసి; తన = తన యొక్క;
 విమానంబున్ = విమానమును; ఎక్కి = ఎక్కి; చనియెన్ = వెళ్ళిపోయెను; అప్పుడు = అప్పుడు;
 పరమేశ్వరుండు = శంకరుడు; బ్రహ్మాది = బ్రహ్మదేవుడు మొదలగువారు; దేవర్షి = దేవ ఋషులు;
 దైత్య = రాక్షసులు; దానవ = దానవులు; ప్రమథగణంబులు = ప్రమథగణములు; వినుచుండన్ =
 వినుచుండగా; పార్వతి = పార్వతీదేవి; కిన్ = కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; నీ = నీ;
 కున్ = కు; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; దృష్టంబు = నిరూపితము; అయ్యన్ = అయినది; కదా = కదా;
 నారాయణ = విష్ణు; దాస = సేవకులు; అనుచరులు = భక్తుల యొక్క; నిస్పృహ = నిర్లిప్త; భావంబున్
 = స్వభావము; హరి = నారాయణుని; తుల్య = సమానమైన; అర్థ = భావముననే; దర్శనులు =
 చూచెడివారు; నిస్పృహులు = నిస్సంగులు; ఐన = అయినట్టి; భాగవతుల్ = భాగవతుల; కున్ = కు;
 స్వర్గ = స్వర్గము; అపవర్గ = మోక్షము; నరక = నరకము; భేదభావంబులు = వేరు యనెడి
 భావములు; లేవు = లేవు; ప్రాణుల్ = జీవుల; కున్ = కు; దేహ = శరీరముతో; సంయోగంబునన్ =

సంబంధము; వలన = వలన; నారాయణ = విష్ణు; లీలన్ = లీల; చేసి = వలన; ఉండి = కలిగి;
 ద్వంద్వాది = ద్వంద్వభావము మొదలగు; సుఖ = సుఖములు; దుఃఖంబులు = దుఃఖములు; ఆత్మ =
 మనసు; అందున్ = లో; అజ్ఞానంబునన్ = అజ్ఞానమువలన; భేదంబున్ = వ్యత్యాసములుగ;
 చేయంబడియెన్ = చేయబడినవి; ఇట్టి = ఇటువంటి; విపర్యయంబులు = వ్యత్యాసములు;
 భగవంతుండు = భగవంతుడు; ఐన = అయిన; వాసుదేవుని = నారాయణుని; భక్తి = భక్తి; కల =
 ఉన్న; వారిన్ = వారిని; చెందవు = చెందవు; మఱియును = ఇంకను.

భావము:

ఓరీ దురాత్ముడా! నీవు చేసిన ఈ పాపకార్యానికి ఫలంగా పాపాలకు నెలవైన రాక్షసజాతిలో
 జన్మించు" అని శపించి "ఇకముందైనా మహానుభావులైన వారిని అవమానించకు" అని చెప్పింది.
 అప్పుడు చిత్రకేతుడు విమానం దిగి పార్వతీదేవికి సాష్టాంగనమస్కారం చేసి చేతులు జోడించి
 ఇలా అన్నాడు "ఓ జగజ్జననీ! నీ శాపాన్ని స్వీకరించాను. పూర్వజన్మంలో చేసిన కర్మల వల్ల
 సంప్రాప్తించే సంసారచక్రంలో పడి అజ్ఞానంతో ప్రవర్తించే జీవులకు సుఖదుఃఖాలు సహజంగానే
 సంక్రమిస్తుంటాయి. ఈ విషయంలో అస్వతంత్రులైనవారు తమ సుఖ దుఃఖాలకు కర్తలు కారు.
 అందువల్ల ఆగ్రహం కాని, అనుగ్రహం కాని, స్వర్గం కాని, నరకం కాని, సుఖం కాని, దుఃఖం కాని
 సమానమైనవే. భగవంతుడు మాత్రమే తమ మాయతో లోకాలను సృష్టించి జీవులకు
 రాగద్వేషాలు కల్పిస్తూ ఉంటాడు. ఆయన సర్వ సముడు. ఆ పరాత్పరునకు సుఖదుఃఖాల వల్ల
 కలిగే రాగద్వేషాలు అంటవు. ఆయన తన మాయావిలాసంతో ఈ లోకంలోని ప్రాణులకు
 సుఖదుఃఖాలు, బంధమోక్షాలు కల్పిస్తూ ఉంటాడు. నీకు నమస్కరిస్తున్నాను. నన్ను అనుగ్రహించు.
 నీ విచ్చిన శాపానికి నేను భయపడటం లేదు. జగజ్జననివైన నిన్ను నిందించిన పాపానికి
 భయపడుతున్నాను" అని పలికి చిత్రకేతుడు పార్వతీ పరమేశ్వరులకు దండప్రణామం చేసి, వారిని
 ప్రసన్నులను చేసికొని, తన విమానాన్ని ఎక్కి వెళ్ళిపోయాడు. అప్పుడు బ్రహ్మాది దేవతలు, దేవర్షులు,
 దైత్య దానవులు, ప్రమథగణాలు వింటూ ఉండగా పరమేశ్వరుడు పార్వతితో ఇలా అన్నాడు "దేవీ!
 విష్ణుభక్తులైన వారి దాసానుదాసుల నిర్లిప్త స్వభావం నీకు అర్థమయింది కదా! విష్ణుభక్తులు
 సర్వత్రా నారాయణ స్వరూపాన్నే దర్శిస్తారు. నిస్సంగులైన భగవద్భక్తులకు స్వర్గం, నరకం, మోక్షం
 అనే భేదభావాలు ఉండవు. జీవులకు దేహ సంయోగం వల్ల, విష్ణుమాయా విలాసం వల్ల
 ద్వంద్వాది భావాలు కలుగుతుంటాయి. అజ్ఞానం వల్ల సుఖ దుఃఖాలు విడివిడిగా కనిపిస్తూ

ఉంటాయి. ఈ విధమైన ఎగుడు దిగుడులు, హెచ్చుతగ్గులు భగవంతుడైన వాసుదేవుని భక్తులకు అంటవు. ఇంకా...

6-500-ఉ.

నేను, కుమారనారదులు, **నీ**రజగర్భుడు, దేవసంఘమున్,
మానిత యోగివర్య ముని **మం**డల, మిట్లగు వార మందఱున్
దానవవిద్విడంశ జని**తం**బులమయ్యుఁ దదీయ తత్త్వముం
గానగ నేర; మీశు ఘన**గ**ర్వమునం దలపోసి చూచుచున్.

టీకా:

నేనున్ = నేను; కుమార = కుమారస్వామి; నారద = నారదుడు; ఆదులు = మొదలైనవారు;
నీరజగర్భుడు = బ్రహ్మదేవుడు; దేవ = దేవతల యొక్క; సంఘమున్ = సమూహము; మానిత =
గౌరవనీయమైన; యోగి = యోగులలో; వర్య = శ్రేష్ఠులు; ముని = మునుల; మండలము =
సమూహము; ఇట్లగు = ఇలాంటి; వారము = వారులము; అందఱున్ = అందరు; దానవవిద్విట్ =
దైవ {దానవవిద్విట్ - దానవులు(రాక్షసులు) విద్విట్ (దేవీషించువాడు), విష్ణుమూర్తి}; అంశ = అంశ;
జనితంబులము = సంభూతులము; అయ్యున్ = అయినప్పటికిని; తదీయ = అతని యొక్క;
తత్త్వమున్ = తత్త్వమును; కననేరము = తెలియలేము; ఈశు = భగవంతుని; ఘన = అత్యధికమైన;
గర్వమునన్ = గర్వముతో; తలపోసి = భావించి; చూచుచున్ = చూచుచును.

భావము:

నేను, కుమారస్వామి, నారదుడు, బ్రహ్మదేవుడు, సమస్త దేవతలు, యోగివరేణ్యులు, మునీశ్వరులు
అందరమూ శ్రీమన్నారాయణుని అంశ వల్ల జన్మించిన వాళ్ళమే. అయినా ఆ విష్ణుతత్వాన్ని
తెలుసుకోలేక పోతున్నాము. ఇందుకు కారణం అధికమైన ఆత్మాభిమానమే.

6-501-క.

ఆ**త**నికింబ్రియుఁ డప్రియుఁ

దేతెఱఁగున లేడు నిఖిల **మె**ల్లను దానై

భూతముల కాత్మ యగుటయు

భూతప్రియుఁ డొక్కఁ డాదిపురుషుఁడు తన్వీ!

టీకా:

అతని = అతని; కిన్ = కి; ప్రియుండు = ఇష్టుడు; అప్రియుడు = అయిష్టుడు; ఏ = ఏ; తెఱగునన్ = విధముగను; లేడు = లేడు; నిఖిలము = సమస్తమైనది; ఎల్లను = అంతయు; తాను = తానే; ఐ = అయ్యి; భూతముల్ = జీవుల; కున్ = కు; ఆత్మ = ఆత్మ; అగుటయున్ = అగుటవలన; భూత = జీవులకు; ప్రియుడు = కోరదగినవాడు; ఒక్కడు = ఒకడే; ఆదిపురుషుడు = మూలపురుషుడు, విష్ణువు; తన్వీ = పార్వతీదేవీ, స్త్రీ {తన్వీ - మంచి తనువు గలమె, స్త్రీ, (తన్వీ - తనివి, తృప్తి)}.

భావము:

పార్వతీ! ఆ నారాయణునకు ఇష్టమైనవాడు, ఇష్టం కానివాడు అంటూ ఎవడూ ఉండడు. ఆయన సర్వాంతర్యామి. సమస్తమూ తానే అయినవాడు. సర్వజీవులకు ఆత్మ అయినవాడు. సకల జీవులకు ప్రియమైన ఆదిపురుషుడు ఆయన ఒక్కడే.

6-502-ఆ.

అరయఁ జిత్రకేతుఁ డతిశాంతుఁ డతిలోక

సముఁడు విష్ణుభక్తి సంగతుండు

నితని నేమిచెప్ప? నీశుండ నగు నేను

నువిద! యచ్యుతప్రియుండఁ జమ్మి.

టీకా:

అరయ = తరచి చూసినచో; చిత్రకేతుడు = చిత్రకేతుడు; అతి = మిక్కిలి; శాంతుడు = శాంతస్వభావుడు; అతిలోకా = లోకాతీతులకు; సముడు = సమానమైన వాడు; విష్ణు = నారాయణుని; భక్తి = భక్తి యందు; సంగతుండు = కూడినవాడు; ఇతనిన్ = ఇతనినిగూర్చి;

ఏమిచెప్ప = చెప్పుట యెందుకు; ఈశుండను = ఈశ్వరుడను; అగు = అయిన; నేనున్ = నేను కూడ;
ఉవిద = సతీదేవీ, స్త్రీ; అచ్యుత = నారాయణుని; ప్రియుండన్ = ఇష్టపడువాడను; చుమ్మీ = సుమా;

భావము:

పార్వతీ! చిత్రకేతుడు శాంతస్వభావం కలవాడు. లోకాతీతులైన మహానుభావులతో సమానుడు.
విష్ణుభక్తుడు. ఇతని గురించి ఏమని చెప్పను? ఈశ్వరుడనైన నేను కూడా అచ్యుతుడైన శ్రీహరిని
ఇష్టపడుతుంటాను సుమా!

6-503-క.

కావున భగవద్భక్తుల

భావమునకు విస్మయంబు పనిలేదు మహా

ధీ విభవశాంత చిత్తులు

పావన పరతత్త్వనిపుణ భవ్యులు వారల్."

టీకా:

కావునన్ = అందుచేత; భగవత్ = నారాయణుని; భక్తుల = భక్తుల యొక్క; భావమున్ =
వైభవమున; కున్ = కు; విస్మయంబు = ఆశ్చర్యపోవలసిన; పనిలేదు = పనిలేదు; మహా = గొప్ప; ధీ =
బుద్ధి; విభవ = వైభవము; శాంత = శాంతమైన; చిత్తులు = మనసు గలవారు; పావన = పవిత్రమైన;
పరతత్త్వ = ఆత్మజ్ఞానమున; నిపుణ = నైపుణ్యము గల; భవ్యులు = యోగులు; వారల్ = వారు;

భావము:

కావున భగవద్భక్తులైన వారి స్వభావానికి ఆశ్చర్యపడ వలసిన పనిలేదు. వారు ఎంతో
బుద్ధిమంతులు, ప్రశాంత చిత్తులు. పరమ పవిత్రమైన భగవత్తత్వాన్ని బాగా అవగతం చేసుకొన్న
పావన చరిత్రులు వారు".

6-504-వ.

అనిన విని యద్రితనయ విస్మయంబు మాని శాంతచిత్త యయ్యె; నట్లు పరమభాగవతుండయిన
 చిత్రకేతుం డద్దేవికిం బ్రతిశాపం బియ్య సమర్థుం డయ్యును, మరల శపింపక యతి
 శాంతరూపంబున శాపంబు శిరంబున ధరియించె; నిట్టి సాధులక్షణంబులు నారాయణ
 పరాయణులైన వారలకుం గాక యెరులకుం గలుగ నేర్చునే? యట్లు శాపహతుడైన
 చిత్రకేతుండు త్వష్ట చేయు యజ్ఞంబున దక్షిణాగ్ని యందు దానవ యోనిం బుట్టి వృత్రాసురుం డన
 విఖ్యాతుం డయి భగవద్జ్ఞాన పరిణతుం డయ్యె; గావున.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; విని = విని; అద్రితనయ = పార్వతీదేవి (అద్రితనయ - అద్ర (పర్వతరాజు యొక్క)
 తనయ (పుత్రిక), పార్వతి); విస్మయంబున్ = ఆశ్చర్యపోవుటను; మాని = వదలి; శాంత = శాంతించిన;
 చిత్త = మనసు గలామె; అయ్యెన్ = అయినది; అట్లు = ఆ విధముగ; పరమ = అత్యుత్తమమైన;
 భాగవతుండు = భాగవతుడు; అయిన = ఐన; చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; ఆ = ఆ; దేవి = దేవి; కిన్ =
 కి; ప్రతి = తిరిగి; శాపంబున్ = శాపమును; ఇయ్యన్ = ఇచ్చుటకు; సమర్థుండు = శక్తి గలవాడు;
 అయ్యున్ = అయినప్పటికిని; మరల = తిరిగి; శపింపక = శపించకుండగ; అతి = మిక్కిలి; శాంత =
 శాంతమైవ; రూపంబునన్ = విధముగ; శాపంబున్ = శాపమును; శిరంబునన్ = తలపై;
 ధరియించెన్ = తాల్చెను; ఇట్టి = ఇటువంటి; సాధు = సాధు; లక్షణంబులు = స్వభావములు;
 నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యందు; పరాయణులు = భక్తి నిష్ఠులు గలవారు; ఐన = అయిన; వారల్ =
 వారి; కిన్ = కి; కాక = కాకుండగ; ఒరుల్ = ఇతరుల; కున్ = కు; కలుగ = కలుగుట; నేర్చునే =
 సాధ్యమా ఏమి; అట్లు = ఆ విధముగ; శాపహతుండు = శపింపబడినవాడు; ఐన = అయిన;
 చిత్రకేతుండు = చిత్రకేతుడు; త్వష్ట = త్వష్ట; చేయు = చేసెడి; యజ్ఞంబునన్ = యజ్ఞములో; దక్షిణాగ్ని =
 దక్షిణాగ్ని; అందున్ = అందు; దానవ = రాక్షస; యోనిన్ = గర్భమున, జన్మమున; పుట్టి = జనించి;
 వృత్రాసురుండు = వృత్రాసురుడు; అనన్ = అనగా; విఖ్యాతుండు = ప్రసిద్ధుడు; అయి = అయ్యి;
 భగవత్ = భగవంతునికి చెందిన; జ్ఞాన = జ్ఞానము నందు; పరిణతుండు = పరిపక్వము చెందిన
 వాడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను; కావునన్ = అందుచేత;

భావము:

అని శివుడు చెప్పగా విని పార్వతి ప్రసన్నురాలయింది. పరమ భాగవతుడైన చిత్రకేతుడు శపించడానికి సమర్థుడైనా తిరిగి శపించక శాంతచిత్తంతో ఆ దేవి శాపాన్ని శిరసా వహించాడు. ఇటువంటి ఉత్తమ లక్షణాలు నారాయణ సేవా పరాయణులైన మహాత్ములకు తప్ప ఇతరులకు సంభవిస్తాయా? ఈ విధంగా శాపోపహతుడైన చిత్రకేతుడు త్వష్ట అనే ప్రజాపతి చేస్తున్న యజ్ఞంలో దక్షిణాగ్ని నుండి దానవుడుగా జన్మించి, వృత్రాసురుడనే పేరుతో ప్రసిద్ధి గాంచి, పరిణతమైన భగవత్తత్వంతో ప్రకాశించాడు. కనుక...

6-505-సీ.

నరనాథ! యీ వృత్రనకు రాక్షసాకృతి-

గలిగిన యీ పూర్వకారణంబు

చిరపుణ్యుఁ డయినట్టి చిత్రకేతు మహాను-

భావంబు భక్తితోఁ బరగ విన్న

చదివినవారికి సకల దుష్కర్మముల్-

శిథిలంబులై కడుఁ జెదరిపోవు

సకలవైభవములు సమకూరుఁ దనయంతఁ-

దొల్కాడు కోర్కులతోడఁ గూడి

6-505.1-ఆ.

నిర్మలాత్మ లగుచు నిత్యసత్యజ్ఞాన

నిరతు లగుచు విగత దురితు లగుచు

బంధు మిత్ర పుత్ర పౌత్రాదులను గూడి

యనుభవించుచుందు రధిక సుఖము.

టీకా:

నరనాథ = రాజా; ఈ = ఈ; వృత్రున్ = వృత్రాసురుని; కున్ = కి; రాక్షస = రాక్షస; ఆకృతి = స్వరూపము; కలిగిన = పొందిన; ఈ = ఈ; పూర్వ = మూల; కారణంబు = కారణమైనట్టి; చిర = మిక్కిలి; పుణ్యుడు = పుణ్యాత్ముడు; అయినట్టి = అయిన; చిత్రకేతు = చిత్రకేతుడు యనెడి; మహానుభావంబున్ = మహానుభావుని చరితంబు; భక్తి = శ్రద్ధ; తోన్ = తో; పరగన్ = ప్రవర్తిల్లగా; విన్న = వినిన; చదివిన = చదివిన; వారి = వారల; కిన్ = కు; సకల = సర్వ; దుష్కర్మముల్ = పాపములు; శిథిలంబులు = నాశనమైనవి; ఐ = అయ్యి; కడున్ = మిక్కిలి; చెదరిపోవు = చెదిరిపోవును; సకల = సమస్తమైన; వైభవములున్ = వైభవములు; సమకూరున్ = సిద్ధించును; తనయంత = వాటంతట అవే; తొల్కాడు = నెరవేరిన; కోర్కుల = కోరికల; తోడన్ = తోటి; కూడి = కలిగి;

నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; ఆత్ములు = మనసులు గలవారు; అగుచున్ = అగుచు; నిత్య = శాశ్వతమైన; సత్య = సత్యమైన; జ్ఞాన = జ్ఞానమునందు; నిరతులు = నిష్ఠ గలవారు; అగుచున్ = అగుచు; విగత = పోయిన; దురితులు = పాపములు; అగుచున్ = అగుచు; బంధు = బంధువులు; మిత్ర = మిత్రులు; పుత్ర = కుమారులు; పౌత్ర = మనుమలు; ఆదులన్ = మొదలగువారిని; కూడి = కలిసి; అనుభవించుచుందురు = అనుభవించుచుందురు; అధిక = ఎక్కువ; సుఖమున్ = సుఖమును.

భావము:

రాజా! వృత్రాసురునికి రాక్షసాకారం కలిగిన పూర్వజన్మ వృత్తాంతాన్ని, చిత్రకేతుని పవిత్ర చరిత్రను భక్తితో విన్నవారికి, చదివిన వారికి పాపాలన్నీ నాశనమై చెదరిపోతాయి. సమస్త వైభవాలు సమకూరుతాయి. కోరిన కోరికలు తమంత తామే తీరుతాయి. వారు నిర్మల హృదయులై, నిత్య సత్య వ్రతులై, తొలగిన పాపాలు కలవారై బంధువులతోనూ మిత్రులతోనూ పుత్రులతోనూ, పౌత్రులతోనూ కూడి ఉండి అధిక సుఖాలను అనుభవిస్తారు.

షష్ఠ స్కంధము : సవిత్యవంశ ప్రవచనాది కథ

"వినవయ్య! నరనాథ! విశదంబుగాఁ ద్వష్ట-

వంశంబు చెప్పితి; వాని వెనుక

సవితృండు పృశ్నియు సావిత్రి వ్యాహృతి-

యను భార్యలందు నింపారు వేడ్క

నగ్ని హోత్రంబుల నరయంగఁ బశుసోమ-

పంచయజ్ఞంబులఁ బరఁగఁ గనియె;

భగుఁడు సిద్ధిక యను భార్యకు మహిమాను-

భవుల విభవులఁ దాఁ బడసె మువురఁ;

6-506.1-ఆ.

దనయ నొకతెఁ గాంచెఁ దదనంతరమున నా

తరళనేత్ర సద్యతస్వధామ

పుణ్యశీల సుగుణ పూరిత చారిత్ర

యఖిలలోకపూజ్య యాశిషాఖ్య.

టీకా:

వినవు = వినుము; అయ్య = తండ్రీ; నరనాథ = రాజా పరీక్షిత్తు; విశదంబుగాన్ = వివరముగా; త్వష్ట = త్వష్ట యొక్క {త్వష్ట - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; వంశంబున్ = వంశమును; చెప్పితి = చెప్పితిని; వాని = అతని; వెనుక = తరువాత; సవితృండు = సవితృడు {సవితృడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; పృశ్నియున్ = పృశ్ని; సావిత్రి = సావిత్రి; వ్యాహృతి = వ్యాహృతి; అను = అనెడి; భార్యలు = భార్యలు; అందున్ = అందు; ఇంపారు = చక్కటి; వేడ్కన్ = ఉత్సాహముతో; అగ్నిహోత్రంబులన్ = అగ్నిహోత్రములను; అరయంగన్ = చూడగా; పశు = పశుయజ్ఞము; సోమ = సోమయజ్ఞము; పంచయజ్ఞంబులన్ = పంచయజ్ఞములను; పరగన్ = ప్రసిద్ధముగా; కనియెన్ = పుట్టించెను; భగుడు = భగుడు {భగుడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; సిద్ధిక = సిద్ధిక; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; కు = కు; మహిమా = మహిముడు; అనుభవుల = అనుభవుడు; విభవులన్ = విభవుడు; పడసె = పుట్టించెను; మువురన్ = ముగ్గురను (3); తనయన్ = పుత్రికను; ఒకతెన్ = ఒకామెను; కాంచెన్ = పుట్టించెను;

తదనంతరంబునన్ = తరువాత; ఆ = ఆ;

తరళనేత్ర = స్త్రీ (తరళనేత్ర - తళుక్కుమనె డి నేత్రములు గలామె, స్త్రీ); సత్ = మంచి; వ్రత = నిష్ఠ;
స్వధామ = స్థిరత్వము; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన; శీల = వర్తన గలామె; సుగుణ = సుగుణములు;
పూరిత = నిండిన; చారిత్ర = నడవడిక గలామె; అఖిల = సర్వ; లోక = లోకములకు; పూజ్య =
పూజ్యనీయురాలు; ఆశిష = ఆశిష యనెడి; ఆఖ్య = పేరు గలామె.

భావము:

“పరీక్షిన్నరేంద్రా! విను. నీకు త్వష్ట ప్రజాపతి వంశాన్ని వివరించాను. ఇక సవిత్రుని వంశాన్ని
వినిపిస్తాను. అదితికి జన్మించిన పన్నెండుమంది ఆదిత్యులలో అయిదవవాడైన సవిత్రుడు పృశ్ని,
సావిత్రి, వ్యాహృతి అనే భార్యలందు అగ్నిహోత్రాలను, పశుయాగము, సోమయజ్ఞము
పంచమహాయజ్ఞము అనే కుమారులను కన్నాడు. అదితి కుమారులలో ఆరవవాడైన భగుడు
సిద్ధిక అనే భార్య వల్ల మహిముడు, అనుభవుడు, విభవుడు అనే ముగ్గురు కుమారులను, ఆశిష
అనే కుమార్తెను కన్నాడు. ఆ కుమార్తె తళతళ మెరిసే కన్నులు కలది, సువ్రత, పుణ్యశీలీ, సుగుణవతి,
సుచరిత్ర, అఖిల లోకాలకు ఆరాధ్యురాలు.

6-507-వ.

మఱియు, ధాతకుఁ గల కుహరా సినీవాలీ రాకానుమతు లనియెడు నలువురు భార్యలలోఁ
గుహరాదేవి సాయమను సుతునిం గాంచె; సినీవాలి దర్భాఖ్యునిం బడసె; రాక ప్రాతరాఖ్యునిఁ
గాంచె; ననుమతి పూర్ణిమాఖ్యునిఁ బడసె; విధాత క్రియ యను భార్యయందు నగ్నిపురీష్యాదులం
గనియె; వరుణునకుఁ జర్విణి యను భార్యయందుఁ బూర్వకాలంబున బ్రహ్మపుత్రుం డయిన
భృగువును వల్మీకంబునం జనియించిన వాల్మీకియు నుదయించిరి; మిత్రావరుణులకు నూర్వశి
యందు రేతోద్ధమంబైన, దానిఁ గుంభంబునం బ్రవేశింప జేయ నందు నగస్త్యుండును,
వసిష్ఠుండును జనియించిరి; ప్రత్యేకంబ మిత్రునకు రేవతియందు నుత్సర్గ సంభవులైన
యరిష్ఠయుఁ, బిష్పలుండును నను వారలు జనియించిరి; శక్రునకుఁ బౌలోమి యందు జయంత
ఋషభ విదుషులన ముగ్గురు పుట్టిరి; వామనుం డయిన యురుక్రమ దేవునకుఁ గీర్తి యను
భార్యయందు బృహశ్లోకుండు పుట్టి; నా బృహశ్లోకునకు సౌభగాదులు పుట్టిరి; మఱియు,
మహానుభావుం డయిన కశ్యపప్రజాపతికి నదితి యందు శ్రీమన్నారాయణుం డవతరించిన

ప్రకారంబు వెనుక వివరించెద; దితిసుతులైన దైతేయుల వంశంబు చెప్పెదను; ఏ దైతేయ
 వంశంబు నందు బ్రహ్మద బలులు పరమ భాగవతులై దైత్యదానవవందితులై వెలసిరి; దితి
 కొడుకులు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షులనఁ బ్రసిద్ధి నొంది; రందు హిరణ్యకశిపునకుఁ జంభాసుర
 తనయ యైన దత్తకుఁ బ్రహ్మదానుష్ఠాద సంహ్లాద హ్లాదులను నలుగురు గొడుకులును సింహిక
 యను కన్యకయు జన్మించి; రా సింహికకు రాహువు జనియించె; నా రాహువు శిరం
 బమృతపానంబు చేయ, హరి దన చక్రంబునం ద్రుంచె; సంహ్లాదునకు గతి యను భార్య యందుఁ
 బంచజనుండు పుట్టి; హ్లాదునకు దమని యను భార్య యందు వాతాపీల్వలులు పుట్టిరి; వారల
 నగస్త్యుండు భక్షించె; ననుహ్లాదునకు సూర్మి యను భార్యయందు బాష్కల మహిషులు గలిగిరి;
 ప్రహ్లాదునకు దేవి యను భార్యయందు విరోచనుండు పుట్టి; నతనికి బలి జన్మించె; నా బలికి
 నశన యను భార్య యందు బాణుండు జ్యేష్ఠుండుగా నూర్వురు గొడుకులు పుట్టి; రా బలి
 ప్రభావంబు వెనుక వివరించెద; బాణాసురుండు పరమేశ్వరు నారాధించి ప్రమథగణంబులకు
 ముఖ్యుం డయ్యెను; మఱియు, నా దితి సంతానంబులగు మరుత్తు లేకోనపంచదశకంబులు
 గలవార లందఱు ననపత్నులై యింద్రుతోఁ గూడి దేవత్వంబు నొంది" రనిన విని
 పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; ధాత = ధాత {ధాత - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; కున్ =
 కు; కల = కలిగిన; కుహూ = కుహూ {కుహూ - చంద్రకళ కానరాని అమావాస్య; సినీవాలీ =
 సినీవాలి {సినీవాలి - చంద్రకళ కాన వచ్చెడి అమావాస్య; రాక = రాక {రాక - నిండుపున్నమి నాటి
 పౌర్ణమి}; అనుమతులు = అనుమతులు {అనుమతి - ఒక కళ తక్కువైన చంద్రుడుగల పౌర్ణమి};
 అనియెడు = అనెడి; నలువురు = నలుగురు; భార్యల = భార్యల; లోన్ = అందలి; కుహూదేవి =
 కుహూదేవి; సాయము = సాయము {సాయము - సాయంకాలము}; అను = అనెడి; సుతునిన్ =
 పుత్రుని; కాంచెన్ = పుట్టించెను; సినీవాలి = సినీవాలి; దర్శ = దర్శ {దర్శము - అమావాస్య};
 ఆఖ్యునిన్ = పేరు గలవానిని; పడసెన్ = పొందెను; రాక = రాక; ప్రాతః = ప్రాతః {ప్రాతః - ఉదయము};
 ఆఖ్యునిన్ = పేరు గలవానిని; కాంచెన్ = పుట్టించెను; అనుమతి = అనుమతి; పూర్ణిమ = పూర్ణిమ
 {పూర్ణిమ - పున్నమి}; ఆఖ్యునిన్ = పేరు గలవానిని; పడసెన్ = పొందెను; విధాత = విధాత {విధాత
 - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; క్రియ = క్రియ; అను = అనెడి; భార్య = భార్య;

అందున్ = అందు; అగ్ని = అగ్ని; పురీష్ = పురీష; ఆదులన్ = మొదలగువానిని; కనియె =
 పుట్టించెను; వరుణున్ = వరుణుడు {వరుణుడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు};
 కున్ = కు; చర్షిణి = చర్షిణి; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; పూర్వకాలంబునన్ =
 పూర్వకాలము నందు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; పుత్రుండు = కుమారుడు; అయిన = ఐన; భృగువును =
 భృగువు; వల్మీకంబునన్ = పుట్ట యందు; జనియించిన = పుట్టినట్టి; వాల్మీకియున్ = వాల్మీకి;
 ఉదయించిరి = పుట్టిరి; మిత్ర = మిత్రుడు {మిత్రుడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు};
 వరణుల్ = వరుణుల {వరుణుడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; కున్ = కు;
 ఊర్వశి = ఊర్వశి; అందున్ = అందు; రేతస్ = రేతస్సు; ఉద్గమంబున్ = వెలువడినది; ఐన = అయిన;
 దానిన్ = దానిని; కుంభంబునన్ = కుండలో; ప్రవేశింపజేయన్ = చేరునట్లుచేయగా; అందున్ =
 దానిలో; అగస్త్యుండును = అగస్త్యుడు; వసిష్ఠుండును = వసిష్ఠుడును; జనియించిరి = పుట్టిరి;
 ప్రత్యేకంబ = విడిగా; మిత్రున్ = మిత్రున; కున్ = కు; రేవతి = రేవతి; అందున్ = అందు; ఉత్సర్గ =
 శుక్తస్థలనము వలన; సంభవులు = పుట్టినవారు; ఐన = అయిన; అరిష్టయున్ = అరిష్ట;
 పిప్పలుండును = పిప్పలుడు; అను = అనెడి; వారలు = వారు; జనియించిరి = పుట్టిరి; శక్రున్ =
 ఇంద్రుని {ఇంద్రుడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; కున్ = కి; పౌలోమి = శచీదేవి
 {పౌలోమి - పులోముని పుత్రిక, శచీదేవి}; అందున్ = అందు; జయంత = జయంతుడు; ఋషభ =
 ఋషభుడు; విదుషుల్ = విదుషులు; అను = అనెడి; ముగ్గురు = ముగ్గురు (3); పుట్టిరి = పుట్టిరి;
 వామనుండు = వామనావతారుండు; అయిన = అయిన; ఉరుక్రమదేవున్ = ఉరుక్రమదేవుని
 {ఉరుక్రముడు - అదితి సంతానము పన్నెండుగురులో ఒకడు}; కున్ = కి; కీర్తి = కీర్తి; అను = అనెడి;
 భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; బృహశ్లోకుండు = బృహశ్లోకుడు; పుట్టెన్ = పుట్టెను; ఆ = ఆ;
 బృహశ్లోకున్ = బృహశ్లోకుని; కున్ = కి; సౌభగ = సౌభగ; ఆదులు = మొదలగువారు; పుట్టిరి =
 పుట్టిరి; మఱియున్ = ఇంకను; మహానుభావుండు = గొప్పవాడు; అయిన = అయిన; కశ్యప =
 కశ్యపుడు యనెడి; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; కిన్ = కి; అదితి = అదితి; అందున్ = అందు;
 శ్రీమన్నారాయణుండు = విష్ణుమూర్తి {శ్రీమన్నారాయణుడు - శ్రీమత్ (శుభవంతము అయిన)
 నారాయణుడు, విష్ణుమూర్తి}; అవతరించిన = పుట్టిన; ప్రకారంబున్ = విధానము; వెనుక =
 తరువాత; వివరించెదన్ = వివరముగా చెప్పెదను; దితి = దితి యొక్క; సుతులు = పుత్రులు; ఐన =
 అయిన; దైతేయుల = దైత్యుల; వంశంబున్ = వంశమును; చెప్పెదను = చెప్పెదను; ఏ = ఏ; దైతేయ =
 దైత్య; వంశంబునన్ = వంశములో; అందున్ = అందు; ప్రహ్లాద = ప్రహ్లాదుడు; బలులు = బలియును;

పరమ = అత్తుత్తమ; భాగవతులు = భాగవతులు; ఐ = అయ్య; దైత్య = దైత్యుల; దానవ =
 దానవులచేతను; వందితులు = కీర్తింపబడువారు; ఐ = అయ్య; వెలసిరి = పుట్టిరి; దితి = దితి యొక్క;
 కొడుకులు = పుత్రులు; హిరణ్యకశిపు = హిరణ్యకశిపుడు; హిరణ్యాక్షులు = హిరణ్యాక్షులు; అనన్ =
 అనగా; ప్రసిద్ధిన్ = ప్రసిద్ధిని; ఒందిరి = పొందిరి; అందున్ = వారిలో; హిరణ్యకశిపున్ =
 హిరణ్యకశిపుని; కున్ = కు; జంభాసుర = జంభాసురుని; తనయ = పుత్రిక; ఐన = అయిన; దత్త =
 దత్త; కున్ = కు; ప్రహ్లాద = ప్రహ్లాదుడు; అనుహ్లాద = అనుహ్లాదుడు; సంహ్లాద = సంహ్లాదుడు; హ్లాదులు
 = హ్లాదులు; అను = అనెడి; నలుగురు = నలుగురు (4); కొడుకులును = కుమారులు; సింహిక =
 సింహిక; అను = అనెడి; కన్యకయున్ = కుమార్తె; జన్మించిరి = పుట్టిరి; ఆ = ఆ; సింహిక = సింహిక;
 కున్ = కు; రాహువు = రాహువు; జనియించెన్ = పుట్టెను; ఆ = ఆ; రాహువు = రాహువు; శిరంబు =
 తల; అమృత = అమృతమును; పానంబున్ = తాగుట; చేయన్ = చేయగా; హరి = నారాయణుడు;
 తన = తన యొక్క; చక్రంబునన్ = చక్రముతో; త్రుంచెన్ = తెంచివేసెను; సంహ్లాదున్ = సంహ్లాదుని;
 కున్ = కు; గతి = గతి; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; పంచజనుండు =
 పంచజనుడు; పుట్టెన్ = పుట్టెను; హ్లాదున్ = హ్లాదుని; కున్ = కి; దమని = దమని; అను = అనెడి;
 భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; వాతాపి = వాతాపి; ఇల్వలులు = ఇల్వలుడు; పుట్టిరి = పుట్టిరి;
 వారలన్ = వారిని; అగస్త్యుండు = అగస్త్యుడు; భక్షించెన్ = తినివేసెను; అనుహ్లాదున్ = అనుహ్లాదుని;
 కున్ = కి; సూర్మి = సూర్మి; అను = అనెడి; భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; బాష్కల = బాష్కలుడు;
 మహిషులు = మహిషులు; కలిగిరి = పుట్టిరి; ప్రహ్లాదున్ = ప్రహ్లాదుని; కున్ = కి; దేవి = దేవి; అను =
 అనెడి; భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; విరోచనుండు = విరోచనుడు; పుట్టెన్ = పట్టెను; అతని =
 అతని; కిన్ = కి; బలి = బలి; జన్మించెన్ = పుట్టెను; ఆ = ఆ; బలి = బలి; కిన్ = కి; అశన = అశన; అను
 = అనెడి; భార్య = భార్య; అందున్ = అందు; బాణుండు = బాణుడు; జ్యేష్ఠుండుగా = పెద్దవాడుగా;
 నూర్వురు = వందమంది (100); కొడుకులు = పుత్రులు; పుట్టిరి = పుట్టిరి; ఆ = ఆ; బలి = బలి;
 ప్రభావంబున్ = ప్రభావమును; వెనుక = తరువాత; వివరించెదన్ = వివరముగా చెప్పెదను;
 బాణాసురుండు = బాణాసురుడు; పరమేశ్వరున్ = పరమశివుని; ఆరాధించి = కొలిచి;
 ప్రమథగణంబుల్ = ప్రమథగణముల; కున్ = కు; ముఖ్యుండు = నాయకుడు; అయ్యెను = అయ్యెను;
 మఱియున్ = ఇంకను; ఆ = ఆ; దితి = దితి యొక్క; సంతానంబులు = సంతానములు; అగు =
 అయిన; మరుత్తులు = మరుత్తులు; ఏకోనపంచదశకంబులు = నలభైతొమ్మిది మంది; కల = ఉన్న;
 వారలు = వారు; అందఱున్ = అందరు; అనపత్యులు = సంతతి లేనివారు; ఐ = అయ్య; ఇంద్రు =

ఇంద్రుని; తోన్ = తోటి; కూడి = కలిసి; దేవత్వంబున్ = దేవతలుగా నుండుటను; ఒందిరి = పొందిరి;
అనినన్ = అనగా; విని = విని; పరీక్షిత్ = పరీక్షితు అనెడి; నరేంద్రుండు = రాజు; శుక = శుకుడు
అనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రున్ = శ్రేష్ఠున; కు = కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అదితి సంతానమైన పన్నెండుగురిలో ఏడవవాడైన ధాతకు కుహువు (చంద్రకళ కనిపించని అమావాస్య), సినీవాలి (చంద్రకళ కనిపించే అమావాస్య), రాక (పౌర్ణమి), అనుమతి (ఒక కళ తక్కువైన చంద్రుడున్న పౌర్ణమి) అని నలుగురు భార్యలు. వారిలో కుహూదేవికి సాయం(కాలం), సినీవాలికి దర్శ (అమావాస్య), రాకకు ప్రాతఃకాలం, అనుమతికి పూర్ణిమ అనే కుమారులు జన్మించారు. అదితి కుమారులలో ఎనిమిదవవాడైన విధాత క్రియ అనే భార్య వల్ల అగ్ని, పురీషాదులను కన్నాడు. తొమ్మిదవ ఆదిత్యుడైన వరుణుడు చర్విణి అనే భార్య వల్ల పూర్వం బ్రహ్మ కుమారుడైన భృగువును, వల్మీకం నుండి పుట్టిన వాల్మీకిని కన్నాడు. అదితి కుమారులలో పదవవాడు మిత్రుడు. మిత్రుని, వరుణిని కలిపి మిత్రావరుణు లంటారు. ఈ మిత్రావరుణులకు ఊర్వశి వల్ల రేతస్సు స్థలనం కాగా దానిని ఒక కుండలో ఉంచగా అందులోనుండి అగస్త్యుడు, వసిష్ఠుడు జన్మించారు. ప్రత్యేకంగా మిత్రునకు రేవతి అనే భార్య వల్ల శుక్రస్థలనం జరిగి అరిష్ట, పిప్పలుడు అనేవారు జన్మించారు. ఆదిత్యులలో పదకొండవవాడైన ఇంద్రునికి శచీదేవి వల్ల జయంతుడు, ఋషభుడు, విదుషుడు అనే కుమారులు కలిగారు. పన్నెండవవాడైన వామనావతారుడైన త్రివిక్రమునికి కీర్తి అనే భార్యవల్ల బృహశ్లోకుడు పుట్టాడు. ఆ బృహశ్లోకునికి సౌభగుడు మొదలైనవారు జన్మించారు. మహానుభావుడైన కశ్యప ప్రజాపతికి అదితి వల్ల శ్రీమన్నారాయణుడు వామనుడై అవతరించిన వృత్తాంతాన్ని తరువాత వివరిస్తాను. ఇప్పుడు దితి కుమారులైన దైతేయుల వంశాన్ని చెప్తాను. ఆ దైత్యవంశంలో ప్రహ్లాదుడు, బలి చక్రవర్తి పరమ భాగవతులై దేవ దానవులకు వందనీయులైనారు. దితికి హిరణ్యకశిపుడు, హిరణ్యాక్షుడు అనే ఇద్దరు కుమారులు కలిగి ప్రసిద్ధులయ్యారు. వారిలో హిరణ్యకశిపునకు జంభాసురుని కుమార్తె అయిన దత్తకు ప్రహ్లాదుడు, అనుహ్లాదుడు, సంహ్లాదుడు, హ్లాదుడు అనే నలుగురు కుమారులు, సింహిక అనే కుమార్తె జన్మించారు. ఆ సింహికకు రాహువు పుట్టాడు. ఆ రాహువు శిరం అమృతాన్ని పానం చేయడంతో శ్రీహరి తన చక్రంతో దానిని ఖండించాడు. సంహ్లాదునకు గతి అనే భార్య యందు పంచజనుడు పుట్టాడు. హ్లాదునికి దమని అనే భార్యయందు వాతాపి, ఇల్వలుడు

జన్మించారు. వారిద్దరినీ అగస్త్యుడు భక్షించాడు. అనుష్ఠాదునికి సూర్యు అనే అనే భార్య యందు బాష్పాలుడు, మహిషుడు పుట్టారు. ప్రహ్లాదునికి దేవి అనే భార్య వల్ల విరోచనుడు కలిగాడు. విరోచనునికి బలి జన్మించాడు. ఆ బలికి అశన అనే భార్య యందు బాణుడు పెద్దవాడుగా వందమంది కుమారులు పుట్టారు. బలి చక్రవర్తి గొప్పతనాన్ని తరువాత వివరిస్తాను. బాణాసురుడు శివుణ్ణి ఆరాధించి ప్రమథ గణాలకు నాయకుడయ్యాడు. ఇంకా దితి సంతానమైన నలభైతొమ్మిదిమంది మరుత్తులు ఉన్నారు. వారు సంతానం లేనివారై ఇంద్రునితో ఉంటూ దేవత్వాన్ని పొందారు" అని చెప్పగా విని పరీక్షిత్తు శుకమహర్షితో ఇలా అన్నాడు.

షష్ఠ స్కంధము : మరుద్గణంబుల జన్మంబు

6-508-ఆ.

"ఏమి కారణమున నింద్రునికిని మరు
 చ్ఛయము లాప్తు లగుచు శాంతి నొంది?
 ర్రయఁ దత్సమాను లగుచు వర్తించిరి?
 దీని వినఁగవలయుఁ దెలుపవయ్య!"

టీకా:

ఏమి = ఏమి; కారణమునన్ = కారణముచేత; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని; కిని = కి; మరుత్ = మరుత్తులు;
 చయములు = గణములు; ఆప్తులు = ఇష్టులై; అగుచున్ = అగుచు; శాంతిన్ = శాంతిని; ఒందిరి =
 పొందిరి; తత్ = అతనికి; సమానులు = సమానమైనవారు; అగుచున్ = అగుచు; వర్తించిరి =
 ప్రవర్తించిరి; దీని = దీనిని; వినఁగవలయున్ = వినవలెను; తెలుపు = చెప్పుము; అయ్య = తండ్రి.

భావము:

"ఏ కారణం వల్ల ఇంద్రునికి మరుద్గణాలు ఆప్తులై, శాంతిని పొంది, దేవత్వాన్ని సంపాదించ గలిగారు? ఈ వృత్తాంతాన్ని వినాలనుకుంటున్నాను. అయ్యా! నాకు వినిపించు".

6-509-వ.

అనిన శుకుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అని ప్రశ్నించగా శుక్రుడు ఇలా అన్నాడు.

6-510-⁵సీ.

"నరనాథ! విను తన నందను లందఱు-

నమరేంద్రుచే హతు లగుచు నుండఁ

గోపశోకంబులఁ గ్రుళ్ళుచుఁ దనలోన-

మండుచు దితి చాల ముఱుఁగఁ దొడఁగె;

భ్రాతృ హంతకుఁ డతి పాతకుం డీ యింద్రుఁ-

జంపక నా కేల సొంపు గలుగు?

వీని భస్మము చేయువానిఁగా నొక సుతుఁ-

బడసెద నని చాల భర్తఁ గోరి

6-510.1-ఆ.

ప్రియము చేయఁదొడఁగెఁ బెక్కు భావంబుల

భాషణముల నధికపొషణముల

భక్తియుక్తిచేతఁ బరిచర్యగతిచేత

నుతులచేత నతుల రతులచేత.

టీకా:

నరనాథ = రాజా; విను = వినుము; తన = తన యొక్క; నందనులు = పుత్రులు; అందఱున్ =

అందరు; అమరేంద్రున్ = దేవేంద్రుని; చేన్ = చేత; హతులు = మరణించినవారు; అగుచునుండ =

అగుచుండగ; కోప = కోపము; శోకంబులన్ = శోకములతో; క్రుళ్ళుచున్ = దుఃఖించుచు; తన = తన
 మనసు; లోనన్ = అందు మండుచున్ = తపించుచు; దితి = దితి; చాలన్ = మిక్కిలి; మఱుగన్ =
 దుఃఖించుచుండెను; భ్రాత్రు = సోదరులను; హంతకుండు = సంహరించెడివాడు; అతి = మహా;
 పాతకుండు = పాపి; ఈ = ఈ; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని; చంపక = సంహరించక; నా = నా; కున్ = కు;
 ఏల = ఎందులకు; సొంపు = సుఖము; కలుగు = కలుగును; వీనిన్ = వీనిని; భస్మము = నాశనము;
 చేయు = చేసెడి; వానిగా = వాడిని; ఒక = ఒక; సుతున్ = పుత్రుని; పడసెదను = పొందెదను; అని =
 అని; చాలన్ = మిక్కిలి; భర్తన్ = భర్తను; కోరి = కోరి;
 ప్రియము = ప్రీతి; చేయ = చేయ; తొడగెన్ = సాగెను; పెక్కు = అనేక; భావములన్ = విధములుగ;
 భాషణములన్ = మాటలతోను; అధిక = మిక్కిలిగా; పోషణములన్ = పోషించుటచేత; భక్తి =
 భక్తిచేత; యుక్తి = నేర్పుల; చేతన్ = చేత; పరిచర్య = సేవించెడి; గతి = విధముల; చేతన్ = వలన;
 నుతుల = స్తుతుల; చేతన్ = వలన; అతుల = సాటిలేని; రతుల = సంభోగసుఖముల; చేతన్ = వలన.

భావము:

“రాజా! విను. తన కుమారులైన దైత్యులందరూ ఇంద్రునిచేత సంహరింప బడటం చూచి దితి
 హృదయం కోపతాపాలతో క్రుళ్ళిపోయి, లోలోపల ఎన్నో విధాలుగా పరితపించింది.” ఈ ఇంద్రుడు
 సోదర ఘాతకుడైన మహాపాపి. ఇతనిని హతమార్చేస్తే కాని నా హృదయానికి శాంతి లేదు. ఈ
 పరమ దుర్మార్గుణ్ణి భస్మం చేయగల కొడుకును కనాలి” అని ఆమె నిశ్చయించుకొని, తన భర్త
 అయిన కశ్యప ప్రజాపతిని అనేక విధాల హావభావాలు ప్రదర్శిస్తూ, మృదుమధుర భావాలతో, భక్తి
 ప్రపత్తులతో కూడిన పరిచర్యలతో, పొగడ్తలతో, సరస సంభోగ క్రీడలతో రంజింపసాగింది.

6-511-చ.

క్రలికి కటాక్షవీక్షణ వి**క్ర**రములన్ హృదయానురాగ సం
క్రలిత విశేషవాఙ్మధుర **గ**ర్జనలన్ లలితాననేందు మం
డల పరిశోభితామృత వి**డ**ంబిత సుస్మిత సుప్రసన్నతా
ప్రల రుచిరప్రదానముల **భ్రా**మిని భర్తమనంబు లోఁగొనెన్.

టీకా:

కలికి = మనోహరమైన; కటాక్ష = కడగంటి; వీక్షణ = చూపులలోని; వికారములన్ = కదలికలచేత;
హృదయ = హృదయ మందలి; అనురాగ = ప్రేమతో; సంకలిత = కూడిన; విశేష = విశిష్టమైన; వాక్
= పలుకులు; మధుర = తీయని; గర్జనలన్ = ధ్వనులతో; లలిత = మనోజ్ఞమైన; ఆనన = ముఖము
యనెడి; ఇందు = చంద్ర; మండల = మండలముచే; పరి = మిక్కిలి; శోభిత = శోభించుచున్న; అమృత
= అమృతమును; విడంబిత = అనుకరించునట్టి; సుస్మిత = చిరునవ్వుతో కూడిన; సుప్రసన్నతా =
మంచి ప్రసన్నతతో; ఫల = ఫలములను; రుచిర = మనోహరముగా; ప్రదానములన్ =
అందించుటతోను; భామిని = స్త్రీ; భర్తన్ = భర్త యొక్క; మనంబున్ = మనసును; కొనెన్ = వశము
చేసికొనెను.

భావము:

ఆ యొక్క దితి తన కడకంటి చూపులతో, అనురాగం పొంగి పొరలే శృంగార చేష్టలతో,
చందమామ వంటి అందమైన ముఖంలో చిందే అమృతం వంటి చిరునవ్వులతో, ప్రసన్నమైన
ముచ్చట్లతో, అపురూపాలైన సేవలతో మగని మనస్సును లొంగదీసుకొన్నది.

6-512-తే.

అఖిల మెఱిగిన కశ్యపు నంతవాని
హితవు తలకెక్కు రతుల సంగతులచేత
నవశుఁ గావించె వ్రేల్కిడి నబ్జవదన
పతుల భ్రమియింప నేరని పతులు గలరె?

టీకా:

అఖిలము = సమస్తమును; ఎఱిగిన = తెలిసిన; కశ్యపున్ = కశ్యపుని; అంతవానిన్ = అంతవాడిని;
హితవు = నచ్చచెప్పుటలు; తలకెక్కు = తలకెక్కిడి; రతుల = అనురాగపు; సంగతుల = చేరికల; చేతన్
= చేత; అవశున్ = వివశుని; కావించె = చేసెను; వ్రేల్కిడిన్ = త్రుటిలో (వ్రేల్కిడి - చిటికవేసినంత
తొందరగా, త్రుటి); అబ్జవదన = అందగత్తె (అబ్జవదన - అబ్జము (పద్మము)వంటి వదన

(మోముగలామె), అందమైన స్త్రీ; పతులన్ = భర్తలను; భ్రమియింపన్ = భ్రమించుట; నేరని = చేతగాని; సతులు = భార్యలు; కలరె = ఉన్నారా ఏమి.

భావము:

పద్మమువంటి అందమైన ముఖం కలిగిన దితి సర్వజ్ఞుడైన కశ్యప ప్రజాపతి అంతటివాణ్ణి తన లీలా విలాసాలతో మురిపించి మైమరపించింది. భర్తలను భ్రమింప జేయలేని భార్యలుంటారా?

6-513-క.

ఏ తలఁ పెఱుగక నిలిచెడు

భూతంబులఁ జూచి ధాత పురుషుల మనముల్

భీతి గొలుపంగ యువతి

వ్రాతంబు సృజించెఁ; బతులు వారల కరుదే?

టీకా:

ఏ = ఏ విధమైన; తలపు = ఆలోచనలు; పెఱుగక = తెలియక; నిలిచెడు = ఉండెడు; భూతంబులన్ = జీవులను; చూచి = చూసి; ధాత = బ్రహ్మదేవుడు; పురుషుల = పురుషుల యొక్క; మనముల్ = మనసులలో; భీతిన్ = భయమును; కొలుపన్ = కలుగునట్లు; యువతి = స్త్రీ; వ్రాతంబున్ = సమూహమును; సృజించెన్ = సృష్టించెను; పతులు = భర్తలు; వారల = వారి; కిన్ = కి; అరుదే = అరుదా ఏమి.

భావము:

బ్రహ్మ నిశ్చల చిత్తులైన పురుషులను చూచి వారి మనస్సులను వెఱపు కలుగ జేయటానికి స్త్రీలను పుట్టించాడు. స్త్రీలకు మగవారిని లొంగదీసుకొనడం ఏమైనా కష్టమా?

6-514-వ.

ఇట్లు నిజసతిచేత నుపలాలితుండై కశ్యపప్రజాపతి యా సతికిం బరమప్రీతుం డై యిట్లనియె "నో తన్వీ! నీకుఁ బ్రసన్నుండ నైతి; వరంబు గోరు మిచ్చెద; నాథుండు ప్రసన్నుండైన స్త్రీలకుం గోరిక

సంభవించుట కేమి గొఱంత? సతికిం బతియె దైవంబు సర్వభూతంబుల మానసంబులకు
 వాసుదేవుండె భర్త; నామరూప కల్పితులైన సకల దేవతామూర్తులచేతను ఋషులచేతను
 భర్తరూపధరుం డయిన భగవంతుండు సేవింపబడుచుండు; స్త్రీలచేతఁ బతిరూపంబున
 భజియింపబడుఁ; గావునం బతివ్రత లైన సుందరులు శ్రేయస్కామలై యేక చిత్తంబున
 నాత్మేశ్వరుం డయిన యప్పరమేశ్వరుని భర్తృభావంబున సేవించుచుండుదురు; నేనును నీదు
 భావంబున వరదుండ నైతి; దుశ్శీల లయిన వనితలకుం బొందరాని వరంబు నీ కిచ్చెద; వేఁడు"
 మనిన నా కశ్యపునకు దితి యిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; నిజ = తన; సతి = భార్య; చేతన్ = వలన; ఉపలాలితుండు =
 బుజ్జగింపబడినవాడు; ఐ = అయ్యి; కశ్యప = కశ్యపుడు యనెడి; ప్రజాపతి = ప్రజాపతి; ఆ = ఆ; సతి =
 భార్య; కిన్ = కి; పరమ = అత్యధికముగ; ప్రితుండు = సంతోషము చెందినవాడు; ఐ = అయి; ఇట్లు =
 ఈ విధముగ; అనియెన్ = పలికెను; ఓ = ఓ; తన్వీ = అందమైన దేహము గలదానా; నీ = నీ; కున్ =
 కు; ప్రసన్నుడను = ప్రసన్నమైన వాడను; ఐతి = అయితిని; వరంబున్ = వరమును; కోరుము =
 కోరుకొనుము; ఇచ్చెద = ఇచ్చెదను; నాథుండు = భర్త; ప్రసన్నుండు = ప్రసన్నమైన వాడు; ఐన =
 అయిన; స్త్రీల్ = స్త్రీల; కున్ = కు; కోరిక = కోరికలు; సంభవించుట = కలుగుట; కున్ = కు; ఏమి =
 ఏమి; కొఱంత = కొరత లుండును; సతి = భార్య; కిన్ = కి; పతియె = భర్త; దైవంబు = దైవము; సర్వ =
 అఖిలమైన; భూతంబులన్ = జీవుల; మానసంబుల్ = మనసుల; కున్ = కు; వాసుదేవుండె =
 శ్రీకృష్ణుడే {వాసుదేవుడు - వసుదేవుని కుమారుడు, కృష్ణుడు}; భర్తన్ = భర్త; నామ = పేర్లు; రూప =
 స్వరూపములచేత; కల్పితంబులు = ఏర్పడిడివి; ఐన = అయిన; సకల = సమస్తమైన; దేవతా =
 దేవతల; మూర్తుల = స్వరూపముల; చేతను = చేతను; ఋషుల = ఋషుల; చేతను = చేతను; భర్త =
 భర్త యొక్క; రూప = రూపము; ధరుండు = ధరించినవాడు; అయిన = ఐన; భగవంతుండు =
 భగవంతుడు; సేవింపబడుచుండున్ = కొలువబడుచుండును; స్త్రీల్ = స్త్రీల; చేతన్ = చేత; పతి =
 భర్త; రూపంబునన్ = స్వరూపముతో; భజియింపబడున్ = పూజింపబడును; కావునన్ =
 అందుచేత; పతివ్రతలు = పతివ్రతలు; ఐన = అయిన; సుందరులు = అందగత్తెలు; శ్రేయస్ =
 శ్రేయస్సును; కామలు = కోరెడివారు; ఐ = అయ్యి; ఏక = ఏకాగ్రమైన; చిత్తంబునన్ = మనసుతో; ఆత్మ
 = తమ; ఈశ్వరుండు = భర్త; అయిన = ఐన; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుని = భగవంతుని; భర్త = భర్త

యనెడి; భావంబునన్ = భావముతో; సేవించుచుండుదురు = కొలిచెదరు; నేనునున్ = నేనుకూడ;
 నీదు = నీ యొక్క; భావంబునన్ = ఎడల; వరదుండన్ = వరముల నిచ్చెడి వాడను, హరిని; ఐతి =
 అయితిని; దుశ్శీలలు = చెడు వర్తన గలవారు; అయిన = ఐన; వనితలు = స్త్రీల; కున్ = కి;
 పొందరాని = పొందటకు శక్యము గాని; వరంబున్ = వరములు; నీ = నీ; కున్ = కు; ఇచ్చెదన్ =
 ఇచ్చెదను; వేడుము = కోరుకొనుము; అనిన = అనగా; ఆ = ఆ; కశ్యపున్ = కశ్యపుని; కున్ = కి; దితి =
 దితి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియెన్ = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా తన భార్య చేస్తున్న సేవలకు కశ్యప ప్రజాపతి ఎంతో సంతోషించి ఆమెతో ఇలా
 అన్నాడు "దేవీ! నేను నీ ప్రవర్తనతో తృప్తి పడ్డాను. నీకు కావలసిన వరం కోరుకో. భర్త సంతోషిస్తే
 భార్యలకు కొరత ఏముంటుంది? సతులకు భర్తయే దైవం. సమస్త జీవరాసులకు వాసుదేవుడే పతి.
 నామ రూపాలు కల్పించబడ్డ ఇతర దేవతామూర్తులు, పురుషులు భర్త రూపంలో ఉన్న
 భగవంతునే ఆరాధిస్తూ ఉంటారు. అందువల్ల పతివ్రతలైన సతీమణులు శ్రేయస్సును
 కోరుకున్నవారై ఏకాగ్రభావంతో పతిదేవుని సేవిస్తుంటారు. అటువంటి భావం నీలో కలిగినందుకు
 నేను నీకు వరమిస్తున్నాను. చెడు నడత గల స్త్రీలకు దుర్లభమైన వరాన్ని నేను నీకు
 అనుగ్రహిస్తాను. కోరుకో" అని చెప్పగా ఆ కశ్యపునితో దితి ఇలా అన్నాది.

6-515-ఆ.

"వరము గోర నాకు వరదుండ వేనిని

నిందుఁ ద్రుంచునట్టి యిద్ధబలుని

నమిత తేజఁ దనయు నమరత్వసంప్రాప్తు

నెందుఁ జెడనివాని నిమ్ము నాథ!"

టీకా:

వరమున్ = వరము; కోరన్ = కోరుకొనుటకు; నాకు = నాకు; వరదుండవు = నారాయణుడవు
 {వరదుడు - వరములను ఇచ్చువాడు, విష్ణువు}; ఏనినే = ఐతే; ఇందున్ = ఇందుని; త్రుంచునట్టి =
 సంహరించెడి; ఇద్ధ = ప్రసిద్ధ; బలునిన్ = బలము గలవానిని; అమిత = అపరిమితమైన; తేజన్ =

తేజస్సు గలవానిని; అమరత్వ = మరణము లేకపోవుట, దైవత్వము; సంప్రాప్తున్ = పొందువానిని;
ఎందున్ = ఏ విధముగను; చెడని = మరణించని, పాడైపోని; వానిన్ = వానిని; ఇమ్ము = ఇమ్ము;
నాథ = భర్త.

భావము:

"నాథా! నేను కోరుకున్న వరాన్ని ప్రసాదించేవాడవే అయితే ఇంద్రుణ్ణి చంపగలిగే
పరాక్రమవంతుడు, తేజోవిరాజితుడు, అమరత్వాన్ని పొందినవాడు, దేనివల్లను నాశనం
లేనివాడును అయిన ఒక కొడుకును నాకు అనుగ్రహించు".

6-516-వ.

అనవుడు

టీకా:

అనవుడు = అనగా.

భావము:

అని చెప్పగా...

6-517-క.

ఉట్టిపడునట్టి వర మీ

కట్టడి నన్నెట్టు వేడె? గట్టకట! యనుచున్

మిట్టిపడి యతఁడు మదిలో

బుట్టిన తల్లడముతోడఁ బొక్కుచు నుండెన్.

టీకా:

ఉట్టిపడునట్టి = ఉలిక్కిపడునట్టి, ఉన్నట్టుండి కలిగెడి నట్టి; వరమున్ = వరమును; ఈ = ఈ; కట్టడి = కరినురాలు; నన్ను = నన్ను; ఎట్టు = ఎలా; వేడెన్ = కోరెను; కటకట = అయ్యో; అనుచున్ = అనుకొనుచు; మిట్టిపడి = తుళ్ళిపడి; అతడు = అతడు; మది = మనసు; లోన్ = అందు; పుట్టిన = పుట్టిన; తల్లడమున్ = క్షోభ; తోడన్ = తోటి; పొక్కుచునుండెన్ = దుఃఖింతుచుండెను.

భావము:

కశ్యపుడు తుళ్ళిపడి "అయ్యో! ఉన్నట్టుండి ఈ కరినురాలు ఇటువంటి క్రూరమైన వరాన్ని నన్నెలా కోరిందో?" అని లోలోపల తల్లడిల్లాడు.

6-518-చ.

ప్రకృతిని గర్మపాశముల బద్ధుడ నైతి గదయ్య! నేడు నే
వికటసతీ స్వరూపమున వేడులు గొల్పిన మాయ నింద్రియా
ధికమతి యైనవాడు దన తెంపునఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి పా
తకములఁ గూలకున్నె? నను దైవము నవ్వదె లోలితాత్మునిన్?

టీకా:

ప్రకృతిన్ = స్వభావమువలన; కర్మ = కర్మముల యొక్క; పాశములన్ = బంధనములవలన;
బద్ధుడను = బంధింపబడిన వాడను; ఐతి = అయిపోతిని; కద = కదా; అయ్య = తండ్రీ; నేడు =
ఇప్పుడు; నేన్ = నేను; వికట = పెడబుద్ధి గల; సతి = భార్య; స్వరూపమున = స్వరూపమున; వేడులు
= వెట్టితనము; కొల్పిన = పట్టించిన; మాయన్ = మాయవలన; ఇంద్రియ = ఇంద్రియములకు;
అధికమతి = మిక్కిలి లొంగినవాడు; ఐనవాడు = అయినట్టివాడు; తన = తన యొక్క; తెంపునన్ =
తెగువవలన; చిత్తము = మనసును; వెచ్చపెట్టి = వేడెక్కించి; పాతకములన్ = మిక్కిలి పాపము
లందు; కూలకున్నె = కూలిపోదా ఏమి; నను = నన్ను; దైవము = దైవము; నవ్వదె = పరిహాసించదా
ఏమి; లోలిత = చంచలమైన; ఆత్మునిన్ = మనసు గలవానిని.

భావము:

నేను కర్మపాశానికి బద్ధుడనై, వికట స్వభావం కలిగిన ఈమె మాయకు లోనై వెణ్ణివాడ నయ్యాను.
ఇంద్రియలోలుడైన మానవుడు మనస్సును మలినం చేసుకొని పాపకూపంలో పడిపోక తప్పదు.
నా చంచలత్వాన్ని చూసి దైవం పరిహసిస్తుంది.

6-519-సీ.

ఖండ శర్కరతోడఁ గలహించు పలుకులుఁ-

బద్ధవిలాస మేర్పఱచు మోముఁ,

దుహినాంశు కళలతోఁ దులఁదూఁగు చెయ్యులుఁ-

జెమటఁ గ్రొన్నెత్తురు చేయు మేను,

నిలువెల్లఁ గరఁగించు నేర్పుల యింపులుఁ-

బువ్వుల కరుదైన ప్రోది చేత,

తమకంబు రెట్టించు తరితీపు తలఁపులు-

నైనసిన మదిలోని యుచ్చగింత,

6-519.1-ఆ.

గలిగి కఱవనున్న కాలాహిపోలికిఁ

జెలఁగుచున్న సతుల చిత్తవృత్తిఁ

దెలియవశమె? యెంత ధృతి గలవారికి

నాక కాదు నిఖిలలోకములకు.

టీకా:

ఖండశర్కర = కలకండ; తోడన్ = తోటి; కలహించు = పోటీపడగల; పలుకులున్ = మాటలు; పద్మ =
పద్మమువంటి; విలాసము = శోభని; ఏర్పరచు = ప్రకటించెడు; మోమున్ = ముఖము; తుహినాంశు
= చంద్రుని; కళల = కళల; తోన్ = తోటి; తులదూగు = సాటివచ్చు; చెయ్యులున్ = చేష్టలు; చెమటన్
= చెమటలను; క్రొన్నెత్తురు = ఉడుకునెత్తురు; చేయు = కలిగించు; మేను = శరీరము; నిలువెల్ల =

నిలువెల్లను; కరగించు = కరిగించెడి; నేర్పుల = నేర్పులు గల; ఇంపులు = చక్కదనములు; పువ్వుల్ = పువ్వుల; కున్ = కంటి; అరుదు = అపూర్వము; ఐన = అయిన; ప్రోదిచేత = ఉపచారములు; తమకంబున్ = వ్యామోహమును; రెట్టించు = రెట్టిపు చేసెడి; తరితీపు = సంతృప్తి, ఆపేక్ష; తలపులు = భావములు; ఎనసిన = అతిశయించిన; మది = మనసు; లోని = అందలి; ఇచ్చగింత = ప్రీతి; కలిగి = ఉన్నట్టి;

కఱవనున్న = కరవబోతున్న; కాలాహి = కాలసర్పము; పోలికిన్ = వలె; చెలగుచున్న = చెలరేగుచున్న; సతుల = స్త్రీల; చిత్తవృత్తి = తలపులు; తెలియ = తెలిసికొనుట; వశమె = సాధ్యమై; ఎంత = ఎంత; ధృతి = ధైర్యము; కలవారి = కలిగినవారి; కిన్ = కైనను; నాక = నాకే; కాదు = కాదు; నిఖిల = సమస్తమైన; లోకముల = లోకముల; కున్ = కును.

భావము:

స్త్రీల విలాసాలు బహు చిత్రమైనవి. కలకండ పలుకుల వంటి తీయని పలుకులతో, కమలంవంటి ముఖశోభతో, చంద్రకళలవంటి చిత్రమైన చేష్టలతో, నెత్తురు ఉడుకెత్తించే నెమ్మేనులతో, నిలువెల్ల కరగించి మైమరపించే మురిపాలతో, పువ్వులవంటి సుతిమెత్తని వలపులతో, మైకాన్ని రెట్టింపుచేసే తీయని తలపులతో, అందరాని గుండెలోతులతో, ఎటువంటి ధీరులనైనా వీరు సాధించి తీరుతారు. నాకే కాదు, ఈ సమస్త లోకానికీ కాంతల చిత్తవృత్తి అంతుచిక్కనిదే. అది కాటువేయటానికి కాచుకుని ఉన్న కాలసర్పం వంటిది. 6-520-ఆ.

6-520-ఆ.

కోరి సతుల కెల్లఁ గూర్చువా రెవ్వరు?

పతులనైన సుతుల హితులనైన

బలిమిఁ జెలిమి నైనఁ బరహస్తముననైన

హింసబటతు రాత్మ హితము కొఱకు.

టీకా:

కోరి = పూని; సతుల్ = భార్యల; ఎల్లన్ = సర్వమును; కూర్చువారు = కావలసినవారు; ఎవ్వరు = ఎవరు; పతులన్ = భర్తలను; ఐనన్ = అయినను; సుతుల్ = పుత్రులను; హితులన్ = స్నేహితులను;

ఐనన్ = అయినను; బలిమిన్ = బలముతోను; చెలిమిన్ = స్నేహముతోను; ఐనన్ = అయినను; పర
= శత్రువు; హస్తమునన్ = చేతితోను; ఐనన్ = అయినను; హింసపఱతురు = బాధించెదరు; ఆత్మ =
తమ; హితము = ఇష్టపూర్తి; కొఱకు = కోసము.

భావము:

అతివలకు ఆత్మీయులంటూ ఎవరూ ఉండరు. అవసరమైతే సతులు తమ పతులని అయినా,
హితులను అయినా బలవంతంగా వేధించి బాధించి, తమ పనులు సాధించుకుంటారు. పరుల
నుండి సాయం తీసుకుని అయినా సరే హింసపెట్టి మరీ తమ పని నెరవేర్చుకుంటారు.

6-521-వ.

అని చింతించి; "దీనికి నేమని ప్రతివాక్యం బిచ్చువాడ? మద్వచనం బెందు నమోఘంబు;
త్రిలోకపరిపాలనశీలుం డయిన భిదురపాణి వధార్థుండె? యేను దీనికి నైనది యొకటి గల్పించెద"
నని దితిం జూచి, "యో! తనుమధ్య! నీకు నట్ల దేవబాంధవుండయిన యింద్రహాంత యగు
పుత్రుండు గలిగెడు; నొక్క సంవత్సరంబు వ్రతంబునం జరియింపుము; దాని ప్రకారంబెల్ల నేను
జెప్పెద, విను; మెల్ల జీవులవలన హింసాభావంబు లేక, యతిధ్వనివాక్యంబు లుడిగి, కోపంబు
మాని, యన్యతంబులు పలుకక, నఖరోమచ్ఛేదనంబు చేయక, యస్థికపాలాదు లయిన
యమంగళంబుల నంటక, నదీతటాకాదులన కాని ఘటోదక కూపోదకంబుల స్నానంబు చేయక,
దుర్జన సంభాషణంబు వర్జించి, కట్టిన కోకను ముడిచిన పువ్వులను గ్రమ్మఱ ధరియింపక,
భోజనంబుల యందు నుచ్చిష్టాన్నంబును జండికా నివేదితాన్నంబును కేశ శునక మార్జార కంక
క్రిమి పిపీలికాది విదూషితాన్నంబును నామిషాన్నంబును వృషలాహితాన్నంబును నను నీ
పంచవిధ నిషిద్ధాన్నంబులు వర్జించి, దోయిట నీళ్ళు ద్రావక, సంధ్యాకాలంబుల ముక్తకేశిగాక,
మితభాషిణియై, యలంకారవిహీనగాక, వెలుపలం దిరుగక, పాదప్రక్షాళనంబు చేసికొని కాని
శయనింపక, యార్థపాదయై పవ్వళింపక, పశ్చిమ శిరస్కయయును నగ్నయయును
సంధ్యాకాలంబులను నిద్రింపక, నిత్యంబును ధౌతవస్త్రంబులుగట్టి, శుచియై, సర్వమంగళ
సంయుక్తయై, ప్రాతఃకాలంబున లక్ష్మీనారాయణల నారాధించి, యావాహనార్హ్యపాద్యోపస్పర్శన
సుస్నాన వాసోపవీత భూషణ పుష్ప ధూప దీపోపహారాద్యుపచారంబుల నర్చించి, హవిశ్శేషంబు
ద్వాదశాహతుల వేల్చి దండప్రణామంబు లాచరించి, భగవన్మంత్రంబును దశవారంబు

లనుసంధించి స్తోత్రంబు చేసి, గంధ పుష్పాక్షతంబుల ముత్తైదువలం బూజించి, పతిని సేవించి, పుత్రుం గుక్షిగతుంగా భావించి యివ్విధంబున మార్గశీర్ష శుద్ధ ప్రతిపదారంభంబుగా నొక్క సంవత్సరంబు సలిపి, యా ద్వాదశ మాసాంత్యదివసంబున విధుక్తంబుగా నుద్యాపనంబు చేయవలయును; నీ వీ పుంసవనం బనియెడి వ్రతంబు ద్వాదశమాస పర్యంతం బేమణిక సల్పిన, నీవు గోరిన కుమారుండు గలిగెడు" ననిన దితి యా వ్రతంబుతోడనే గర్భంబు ధరియించి వ్రతంబు సలుపుచునుండ నిందుండు మాత్రభిప్రాయం బెఱింగి, యా యమ్మ నహరహంబును రహస్యంబున సేవించుచు; వ్రతంబునకుం దగిన పుష్ప ఫల సమిత్తుశ పత్రాంకురంబులు మొదలయిన వస్తు వితతిం ద్రికాలంబులం దెచ్చి యిచ్చుచు, బుండరీకంబు హరిణికిం బొంచి యున్న భంగి నా యమ్మ వ్రత భంగంబునకై కాచి శుశ్రూష చేయుచు నా యమ్మ ధరియించిన తేజో విశేషంబునకు బెగ్గలించుచు గృశించుచు నుండె; నంత నొక్కనాడు.

1)

2)

టీకా:

అని = అని; చింతించి = విచారించి; దీని = ఈమె; కిన్ = కును; ఏమని = ఏమని; ప్రతివాక్యం బిచ్చువాడన్ = బదు లివ్వగలను; మత్ = నా యొక్క; వచనంబు = పలుకులు; ఎందున్ = ఏ విధముగను; అమోఘంబు = తిరుగులేనివి; త్రిలోక = ముల్లోకములను; పరిపాలన = పరిపాలించెడి; శీలుండు = నడవడిక గలవాడు; అయిన = ఐన; భిదురపాణి = ఇంద్రుడు {భిదురపాణి - భిదురము (వజ్రాయుధము) పాణి (చేపట్టినవాడు), ఇంద్రుడు}; వధ = సంహరించుటకు; అర్హుడె = తగినవాడా ఏమి; ఏను = నేను; దీని = దీని; కిన్ = కోసము; ఐనది = అవసరమైనది; ఒకటి = ఏదో ఒకటి; కల్పించెదను = చేసెదను; అని = అని; దితిన్ = దితిని; చూచి = చూసి; ఓ = ఓ; తనుమధ్య = అందగత్తె {తను మధ్య - సన్నని నడుము గలమె, స్త్రీ}; నీ = నీ; కున్ = కు; అట్ల = ఆ విధముగ; దేవ = దేవతలకు; బాంధవుడు = బంధువు; అయిన = అయినట్టివాడు; ఇంద్ర = ఇంద్రుని; హంత = అంతము చేయగలవాడు; అగు = అయిన; పుత్రుండు = కుమారుడు; కలిగెడున్ = కలుగును; ఒక్క = ఒక; సంవత్సరంబు = సంవత్సరము; వ్రతంబునన్ = నిష్ఠతో; చరియింపుము = నడుపుము; దాని = దాని యొక్క; ప్రకారంబు = విధానము; ఎల్లన్ = అంతయు; నేను = నేను; చెప్పెదన్ = తెలియజెప్పెదను; వినుము = వినుము; ఎల్లన్ = సమస్తమైన; జీవుల = ప్రాణుల; వలన = ఎడల;

హింసా = బాధించెడి; భావంబు = బుద్ధి; లేక = లేకుండగ; అతిధ్వని = గట్టిగా, పెద్ద ధ్వనితో;
 వాక్యంబులు = మాట్లాడుటలు; ఉడిగి = విడిచిపెట్టి; కోపంబు = కోపమును; మాని = మానివేసి;
 అన్యతంబులు = అబద్ధములు; పలుకక = చెప్పక; నఖ = గోర్లు; రోమ = శిరోజముల; ఛేదనంబు =
 కత్తిరించుట; చేయక = చేయకుండ; అస్థి = అస్థికలు; కపాల = కపాలములు; ఆదులు = మొదలైనవి;
 అయిన = ఐన; అమంగళంబులన్ = అశుభకరములను; అంటక = ముట్టకుండ; నదీ = నదులు;
 తటాక = చెరువులు; ఆదులన = మొదలగువానిలో మాత్రమే; కాని = తప్ప; ఘట = కుండలలోని;
 ఉదక = నీరు; కూప = నూతులలోని; ఉదకంబులన్ = నీటిలోను; స్నానంబు = స్నానములు; చేయక
 = చేయకుండ; దుర్జన = చెడ్డవారితో; సంభాషణంబున్ = మాటలను; వర్జించి = విడిచిపెట్టి; కట్టిన =
 ఒకమారు కట్టుకొనిన; కోకను = బట్టను; ముడిచిన = ఒకసారి ధరించిన; పువ్వులను = పువ్వులను;
 క్రమ్మట = మరల; ధరియింపక = ధరించకుండ; భోజనంబుల = ఆహారము తినుట; అందు = అందు;
 ఉచ్చిష్ట = భుజింపగా మిగిలిన, ఎంగిలి; అన్నంబును = ఆహారములను; చండికా = కాళికాదేవికి;
 నివేదిత = నైవేద్యము పెట్టిన; అన్నంబును = ఆహారము; కేశ = వెంట్రుకలు; శునక = కుక్క; మార్జాల
 = పిల్లి; కంక = పక్షి; క్రిమి = పురుగు; పిపీలిక = చీమలు; ఆది = మొదలగు వానిచే; విదూషిత =
 అపరిశుభ్రమైన; అన్నంబును = అన్నమును; ఆమిషాన్నంబును = మాంసాహారమును; వృషల =
 శూద్రులు {వృషలుడు - శూద్రునికి బ్రాహ్మణస్త్రీ యందు పుట్టినవాడు}; ఆహిత = తెచ్చిన;
 అన్నంబును = అన్నమును; అను = అనెడి; ఈ = ఈ; పంచ = ఐదు; విధ = విధముల; నిషిద్ధ =
 నిషిద్ధమైన; అన్నంబులు = ఆహారములు; వర్జించి = విడిచిపెట్టి; దోయిట = దోసిళ్ళతో; నీళ్ళు =
 నీళ్ళు; త్రావక = తాగకుండగ; సంధ్యాకాలంబులన్ = సంధ్యాసమయములలో; ముక్త =
 విరబోసుకొన్న; కేశ = శిరోజములు గలామెగా; కాక = కాకుండగ; మిత = పరిమితముగ; భాషిణి =
 మాట్లాడెడి యామె; ఐ = అయ్యి; అలంకార = అలంకారములు; విహీన = లేని యామె; కాక =
 కాకుండగ; వెలుపలన్ = బయట; తిరుగక = చరించకుండగ; పాద = పాదములను; ప్రక్షాళనంబు =
 కడుకొనుట; చేసికొని = చేసుకొని; కాని = తప్ప; శయనింపక = పండుకొనక; ఆర్ద్ర = తడిగా ఉన్న;
 పాద = పాదములు గలామె; ఐ = అయ్యి; పవ్వళింపక = పండుకొనక; పశ్చిమ = పడమర దిక్కునకు;
 శిరస్య = తల కలామె; అయ్యున్ = అయ్యి; నగ్న = వివస్త్ర; అయ్యున్ = అయ్యి; సంధ్యాకాలంబులన్ =
 సంధ్యాసమయముల లోను; నిద్రింపక = నిద్రపోవకుండ; నిత్యంబును = ఎల్లప్పుడు; ధౌత = ఉతికిన;
 వస్త్రంబులన్ = బట్టలనే; కట్టి = కట్టుకొని; శుచి = శుభ్రముగా నున్నామె; ఐ = అయ్యి; సర్వ = అన్ని;
 మంగళ = తిలకాదుల {మంగళాభరణములు - నుదుట తిలకము, చేతులకు గాజులు, కాళ్ళకి

పట్టిలు, కాలి వేళ్ళకి మట్టిలు, మెడలో మంగళసూత్రములు మొదలగు శుభకరమైన స్త్రీలు
 ధరించెడి ఆభరణములు; సంయుక్తము = చక్కగా గలమె; ఐ = అయ్యి; ప్రాతఃకాలమున =
 తెల్లవారగట్ల; లక్ష్మీ = లక్ష్మీదేవి; నారాయణులన్ = నారాయణులను; ఆరాధించి = పూజించి;
 ఆవాహన = ఆవాహన చేయుట; అర్ఘ్య = అర్ఘ్యము సమర్పించుట; పాద్య = పాద్యము సమర్పించుట;
 ఉపస్పర్శన = ఆచమనము సమర్పించుట; సుస్నాన = సుస్నానము సమర్పించుట; వాసః =
 వస్త్రము సమర్పించుట; ఉపవీత = ఉపవీతము సమర్పించుట; భూషణ = అలంకారములు
 సమర్పించుట; పుష్ప = పువ్వులను సమర్పించుట; ధూప = ధూపము చూపుట; దీప = దీపము
 చూపుట; ఉపహార = నైవేద్యము పెట్టుట; ఆది = మొదలగు; ఉపచారంబులన్ = ఉపచారములతో;
 అర్చించి = పూజించి; హవిన్ = హవిస్సు; శేషంబున్ = మిగిలినదానిని; ద్వాదశాహతులన్ =
 ద్వాదశాగ్నులలో (12); వేల్చి = వేల్చి; దండప్రణామంబులు = దండ నమస్కారములు; ఆచరించి =
 చేసి; భగవత్ = భగవంతుని; మంత్రంబును = మంత్రమును; దశ = పది; వారంబులు = సార్లు,
 పర్యాయములు; అనుసంధించి = నిష్ఠగాచేసి; స్తోత్రంబున్ = స్తోత్రములను; చేసి = చేసి; గంధ =
 మంచిగంధము; పుష్ప = పువ్వులు; అక్షతంబులన్ = అక్షితలతో; ముత్తైదువులన్ = పునిస్తీలను;
 పూజించి = సేవించి; పతిని = భర్తను; సేవించి = కొలిచి; పుత్రున్ = కుమారుని; కుక్షి = కడుపు; గతున్
 = లో ఉన్నవాని; కాన్ = అగునట్లు; భావించి = అనుకొని; ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధముగ;
 మార్గశీర్ష = మార్గశిరమాసము; ప్రతిపత్ = పాడ్యమి తిథినాటితో; ఆరంభంబు = ప్రారంభించినది;
 కాన్ = అగునట్లు; ఒక్క = ఒక; సంవత్సరంబు = సంవత్సరము; సలిపి = ఆచరించి; ఆ = ఆ యొక్క;
 ద్వాదశ = పన్నెండవ; మాస = నెల; అంత్య = ఆఖరి; దివసమున = దినమున; విధ్యుక్తంబుగా =
 పద్ధతిప్రకారము; ఉద్యాపనంబు = ఉద్యాపనము; చేయవలెయును = చేయవలెను; నీవు = నీవు; ఈ
 = ఈ; పుంసవనంబు = పుంసవనము {పుంసవనము - పుత్ర సంతానము గావలె నని చేసెడి
 యజ్ఞము (శుభకార్యము)}; అనియెడి = అనెడి; వ్రతంబున్ = వ్రతమును {వ్రతము - నిష్ఠ ధరించి
 చేసెడిది}; ద్వాదశ = పన్నెండు; మాస = నెలల; పర్యతంబు = వరకు; ఏమఱక = మరచి కూడ
 పొరపాటు చేయక; సల్పిన = ఆచరించినచో; నీవు = నీవు; కోరిన = కోరినట్టి; కుమారుండు =
 పుత్రుడు; కలిగెడున్ = పుట్టును; అనినన్ = అనగా; దితి = దితి; ఆ = ఆ; వ్రతంబు = వ్రతము; తోడనె =
 మొదలిడగనె; గర్భంబున్ = గర్భమును; ధరియించి = తాల్చి; వ్రతంబు = వ్రతమును;
 సలుపుచునుండన్ = ఆచరించుచుండగా; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; మాతృ = తల్లి యొక్క;
 అభిప్రాయము = ఉద్దేశము; ఎఱింగి = తెలిసికొని; ఆ = ఆ; అమ్మనున్ = తల్లిని; అహరహంబును =

ప్రతి దినమునను; రహస్యంబునన్ = రహస్యముగ; సేవించుచున్ = కొలుచుచు; వ్రతంబున్ = వ్రతమున; కున్ = కు; తగిన = తగినట్టి; పుష్ప = పువ్వులు; ఫల = పండ్లు; సమిత్ = సమిధలు; కుశ = దర్భలు; పత్ర = ఆకులు; అంకురంబులున్ = చిగురుటాకులు; మొదలయిన = మొదలగు; వస్తు = వస్తువుల; వితతిన్ = సమూహములను; త్రికాలంబున్ = ముప్పొద్దులను; తెచ్చి = తీసుకువచ్చి; ఇచ్చుచున్ = ఇచ్చుచు; పుండరీకంబున్ = పులి; హరిణి = ఆడు లేడి; కిన్ = కోసము; పొంచి = దాగి; ఉన్న = ఉన్న; భంగిన్ = విధముగ; ఆ = ఆ; అమ్మ = తల్లి; వ్రత = వ్రతము యొక్క; భంగంబున్ = భంగపాటు; కై = కోసము; కాచి = కాచుకొని; శుశ్రూష = సేవ; చేయుచున్ = చేయుచు; ఆ = ఆ; అమ్మ = తల్లి; ధరియించిన = ధరించిన; తేజన్ = తేజస్సు యొక్క; విశేషంబున్ = విశిష్టత; కున్ = కు; బెగ్గలించుచున్ = భయపడుతూ; కృశించుచునుండె = చిక్కిపోవుచుండె; అంతన్ = అంతట; ఒక్క = ఒక; నాడు = దినమున.

భావము:

అని తలపోసి కశ్యప ప్రజాపతి "ఈమెకు ఏమని సమాధానం చెప్పను? నా మాట పొల్లు పోరానిది. ముల్లోకాలకు అధినాథుడైన ఇంద్రుడు చంపదగినవాడా? ఇప్పుడు ఈమె కుటీలబుద్ధికి తగినట్లు ఒక ఉపాయం కల్పిస్తాను" అనుకొని దితిని చూచి "తలోదరీ! నీ కోరిక ప్రకారం ఇంద్రుని సంహరించగల కొడుకు జన్మించడానికి నీవు ఒక సంవత్సరం నియమంతో ఒక వ్రతాన్ని ఆచరించాలి. దాని విధివిధానాలు చెప్తాను విను. అన్ని జీవులపట్ల హింసాభావం విడిచి పెట్టాలి, పెద్దగా మాట్లాడరాదు, అసత్యం పలుకకుండా ఉండాలి, గోళ్ళను వెంట్రుకలను కత్తిరించుకోరాదు, ఎముకలు కపాలాలు మొదలైన అమంగళ వస్తువులను తాకరాదు, నదులలో సరస్సులలో తప్పించి కుండలోని బావిలోని నీళ్ళతో స్నానం చేయరాదు, దుష్టులతో ముచ్చటలాడరాదు, విడిచిన చీర కట్టుకొనకుండా, ముడిచిన పూలు పెట్టుకొనకుండా ఉండాలి. ఎంగిలి అన్నం, కాళికి నివేదించిన అన్నం, కోతులు కుక్కలు పిల్లులు పక్షులు చీమలు ముట్టిన అన్నం, మాంసంతో కూడిన అన్నం, శూద్రులు తెచ్చిన అన్నం అనే ఈ ఐదు నిషిద్ధాహారాలను తినరాదు. దోసిళ్ళతో నీళ్ళు త్రాగరాదు. సంధ్యాసమయాలలో జుట్టు విరబోసుకొని తిరుగరాదు. అతిగా మాట్లాడరాదు. అలంకారాలు లేకుండా ఉండరాదు. ఆరుబయట సంచరించరాదు. కాళ్ళు కడుగుకొనకుండా పడుకొనరాదు. సంధ్యావేళల్లో నిద్రించరాదు. ఎల్లప్పుడు ఉతికిన వస్త్రాలు కట్టుకొని, మంగళ ద్రవ్యాలు ధరించి శుచిగా ఉండాలి. ప్రాతఃకాలంలో తూర్పుముఖంగా కూర్చోని

లక్ష్మీనారాయణులను ఆరాధించాలి. ఆవాహనం, అర్ఘ్యం, పాద్యం, స్నానం, వస్త్రం, యజ్ఞోపవీతం, అలంకారం, పుష్పం, ధూపం, దీపం మొదలైన ఉపచారాలతో పూజించాలి. పన్నెండు ఆహుతులతో హోమకార్యం నెరవేర్చి నమస్కరించాలి. పదిసార్లు భగవంతుని మంత్రాన్ని జపించి స్తుతించాలి. గంధ పుష్పాక్షతలతో ముత్తైదువులను పూజించాలి. భర్తను భక్తితో సేవిస్తూ పుత్రుడు గర్భంలో ఉన్నట్లు భావించాలి. ఈ విధంగా మార్గశిర శుద్ధ పాడ్యమి మొదలుకొని ఒక సంవత్సరం ఈ వ్రతాన్ని ఆచరించి చిట్టచివరినాడు యథావిధిగా ఉద్యాపనం తీర్చుకోవాలి. పుంసవనం అనే ఈ వ్రతాన్ని ఈ విధంగా పన్నెండు నెలల పాటు పొరపాటు వాటిల్లకుండా ఆచరిస్తే నీవు కోరిన కుమారుడు నీకు జన్మిస్తాడు" అని కశ్యపుడు చెప్పగా దితి వ్రతాన్ని అవలంబించి గర్భవతి అయింది. ఇంద్రుడు పినతల్లి అభిప్రాయాన్ని తెలుసుకొని ఆమెను సేవిస్తూ, ప్రతిదినమూ వ్రతానికి కావలసిన పూలు, పండ్లు, సమిధలు, పత్రాలు, పల్లవాలు తెచ్చి ఇస్తూ లేడికోసం పొదలో దాగి ఉన్న పులివలె ఆమె వ్రతభంగం కోసం కాచుకొని ఉన్నాడు. ఆమె గర్భంలోని తేజోవిశేషానికి దిగులు పడి కృశించసాగాడు. అంతలో ఒకరోజు...

6-522-సీ.

వామాక్షి యనుదిన వ్రతధార ణోన్నత-

ప్రచర్య విధులచే బడలి యలసి

యొంటి సంధ్యావేళ నుచ్చిష్ట యై పద-

ప్రక్షాళ నాదులఁ బాసి మఱచి

తనకర్మ మోహంబు ద్రవిలి నిద్రింపంగ-

నిండు సయ్యన నెడరు గాంచి

యోగమాయా బలోద్యుక్తుడై యా యింతి-

యుదరంబుఁ జొరఁబడి యుగ్రుఁ డగుచుఁ

6-522.1-తే.

దివిరి దేదీప్యమానమై తేజరిల్లు

నర్భకుని వజ్రధారల నడిచె నేడు

దునుకలుగ వాడు దునిసియుఁ దునుక దునుక

చెడక యొక్కక్క బాలుడై చెలగుచున్న.

టీకా:

వామాక్షి = స్త్రీ {వామాక్షి - చక్కటి కన్నులు గలమె, స్త్రీ}; అనుదిన = ప్రతిదినము; వ్రత = వ్రతము;
ధారణ = ధరించుట; ఉన్నత = అధికమైన; పరిచర్య = సేవించెడి; విధుల్ = కార్యక్రమముల; చేన్ =
వలన; బడలి = శ్రమపడి; అలసి = అలసిపోయి; ఒంటిన్ = ఒంటరిగా; సంధ్యవేళన్ =
సంధ్యాసమయమున; ఉచ్చిష్ట = ఉచ్చిష్టమును భుజించినామె; ఐ = అయ్యి; పద = కాళ్లు;
ప్రక్షాళనంబున్ = కడుకొనుట; పాసి = విడిచిపెట్టి; మఱిచి = ప్రమాదవశాత్తు; తన = తన యొక్క; కర్మ
= ప్రారబ్ధకర్మ వలన కలిగిన; మోహంబున్ = మోహము నందు; తవిలి = తగులుకొని, పడిపోయి;
నిద్రింపంగన్ = నిద్రపోగా; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు; సయ్యన్ = చటుక్కున; ఎడరు = అవకాశము;
కాంచి = చూసి; యోగమాయ = యోగమాయ యొక్క; బల = బలముతో; ఉద్యుక్తుడు =
సంకల్పించుకొన్నవాడు; ఐ = అయ్యి; ఆ = ఆ; ఇంతి = స్త్రీ; ఉదరంబున్ = కడుపులో; చొరబడి =
ప్రవేశించి; ఉగ్రుడు = భయంకరుడు; అగుచున్ = అగుచు; తివిరి = కోరి;
దేదీప్యమానము = మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్నది; ఐ = అయ్యి; తేజరిల్లున్ = విలసిల్లెడి; అర్భకుని =
పిల్లవానిని; వజ్ర = వజ్రాయుధపు; ధారలన్ = పదునులతో; అడిచెన్ = నరికెను; ఏడు = ఏడు (7);
తునుకలుగ = ముక్కలుగా; వాడున్ = వాడు; తునిసియున్ = ముక్క లయ్యి కూడ; తునుకదునుకన్
= ముక్క ముక్కకి; చెడక = మరణించ కుండా; ఒక్కొక్క = ఒక్కొక్క; బాలుడు = పిల్లవాడు; ఐ = అయ్యి;
చెలగుచున్న = చెలరేగుచుండగ.

భావము:

ప్రతిదినమూ దీక్షతో నియమపూర్వకంగా వ్రతాన్ని చేస్తున్న దితి ఒకనాడు పని బడలికతో అలసి
సంధ్యాసమయంలో ఉచ్చిష్టం భుజించి, కాళ్ళు కడుగుకొనకుండా మరచిపోయి, కర్మ వశాత్తు
నిద్రపోయింది. సమయం కోసం ఎదురు చూస్తున్న ఇంద్రుడు సందు చూసుకొని యోగమాయతో
ఆమె గర్భంలో జొరబడి అందులో దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్న బాలుణ్ణి కోపావేశంతో తన
వజ్రాయుధంతో ఏడు ముక్కలు చేశాడు. ఆ శిశువు ముక్కలై కూడా ఒక్కొక్క ముక్క ఒక్కొక్క బాలుడై
ప్రకాశిస్తుండగా....

6-523-క.

వా డేర్వు రగుచుఁ గుయ్యడ

నోరి యివ కనుచుఁ ద్రుంచె నొక్కక్కని నా

శూరుం డేడ్డరఁ దునుకలు

గాఁ రయమున వారు చెడక ఖండితు లయ్యున్.

టీకా:

వాడున్ = వాడు; ఏడ్వరు = ఏడుగురు (7); అగుచున్ = అగుచు; కుయ్యడన్ = ఏడ్చుచుండగా; ఓరి = ఓరి; అివక = అరవకండి; అనుచున్ = అని పలుకుచు; త్రుంచెన్ = నరికెను; ఒక్కక్కనిన్ = ఒక్కొక్కడిని; ఆ = ఆ; శూరుండు = వీరుడు; ఏడ్డరన్ = ఏడుగురు (7) చొప్పున; తునుకలుగా = ముక్కలుగా; రయమునన్ = శ్రీఘ్రమే; వారున్ = వారు; చెడక = మరణించకుండగ; ఖండితులు = నరకబడినవారు; అయ్యున్ = అయినప్పటికిని.

భావము:

ఆ ఏడుగురు బాలురు గొత్తెత్తి బిగ్గరగా అరవసాగారు. "ఓరీ అరవకండి" అంటూ ఇంద్రుడు ఒక్కొక్క బాలుణ్ణి మళ్ళీ ఏడేడు ముక్కలుగా ఖండించాడు. అయినా వాళ్ళు నాశనం కాలేదు.

6-524-క.

ఖండము లన్నియు నందఱుఁ

జండాంశు సమప్రకాశ శాశ్వతు లగుచున్

మెండుకొని నిల్చి యని రా

ఖండలునకుఁ గరుణ పుట్టురతి మతిఁ దోపన్.

టీకా:

ఖండములు = ముక్కలు; అన్నియున్ = అన్ని; అందఱున్ = అంతమంది కూడ; చండాంశున్ = సూర్యునితో (చండాంశుడు - చండ (భయంకరమైన) అంశుడు (కిరణములు గలవాడు),

సూర్యుడు; సమ = సమానమైన; ప్రకాశ = ప్రకాశము గలవారు; శాశ్వతులు = శాశ్వతమైన
 స్వరూపము గలవారు; అగుచున్ = అగుచు; మెండుకొని = గుంపుగూడి; నిల్చి = ఉండి; అనిరి =
 పలికిరి; ఆఖండలున్ = ఇంద్రుని; కున్ = కి; కరుణ = దయ; పుట్టు = కలుగు; గతిన్ = విధముగ;
 మతిన్ = మనసున; తోపన్ = హత్తుకొనునట్లు.

భావము:

నలభై తొమ్మిది ఖండాలు సూర్యునితో సమానమైన కాంతి కల బాలురుగా అయ్యారు. వారందరూ
 ఒక్కటిగా చేరి ఇంద్రుని మనస్సుకు జాలి పుట్టి విధంగా...

6-525-వ.

అందఱు ముకుళిత కరకమలలై "నీకుం దోడుబుట్టువులము; మమ్ము హింసింపంబనిలేదు; నీకుం
 బారిషదులమై మరుద్గణములమై నిన్ను సేవించెదము; మమ్ము రక్షింపు" మనిన నారాయణ
 ప్రసాదంబునం జెడని మరుద్గణంబుల పలుకులం గృపాళుండై, యింద్రుండు వారల
 సహోదరులంగాఁ గైకొని మఱి హింసింపక మానె; అశ్వత్థామశరాగ్నివలన నారాయణ రక్షితుండ
 వయిన నీవునుం బోలెఁ గులిశధారల శకలంబు లయిన కుమారుం డన్నిరూపంబులై
 సంవత్సరంబునకు నొక్కొక కడమగా హరి బూజించినవారు గావున, నింద్రుతోడం గూడ
 బంచాశద్దేవత లయిన మరుద్గణంబులు దితి గర్భంబు వెలువడి; రంత దితి మేల్కాంచి
 యనలప్రకాశులై యింద్రు తోడం గూడి వెలుంగుచున్న కుమారులం జూచి, సంతోషింపక
 యింద్రుంజూచి నీకు "మృత్యురూపంబయిన పుత్రుం గోరి దుష్టరంబయిన వ్రతంబు సలిపితి;
 సంకల్పించిన పుత్రుం డొక్కరుం డీ సప్త సంఖ్య గల కుమారు లగుట కేమి కతంబు? నీ వెఱింగిన
 భంగిన తథ్యంబు పలుకు" మనిన నింద్రుం డిట్లనియె "తల్లీ భవద్యతంబుఁ జింతించి సమయ
 విచ్ఛేదనంబున గర్భంబుఁ జొచ్చి పాప చిత్తుండనై వజ్రధారల గర్భంబు విదళనంబు చేసిన నా
 శకలంబులు చెడక మహాశ్చర్యంబుగా నిష్పిథంబునం గుమారు లైరి; మహాపురుష పూజాసంసిద్ధి
 కార్యానుషంగి కాకుండునే? భగవదారాధనంబు గోరికలఁ బాపి యెవ్వరు గావించురు;
 వారిహపరంబుల సర్వార్థకుశలు లగుదు; రమ్మహాపురుష వ్రతసముత్పన్న తేజంబు నడంప
 నెవ్వం డోపు? గావున దుర్మదంబున బాలిశ స్వభావుండనై దోషంబు చేసిన నా దౌర్జన్య కర్మంబు
 సహింపఁ దల్లికన్న నెవ్వరు సమర్థులు? పాపాత్ముండ నగు నన్నుం గావుము; నేను

వీరలతోడివాడ నని నిష్కపటంబుగాఁ బ్రార్థించిన నద్దేవి "యట్టకాక" యని శాంతచిత్త యయ్యె;
నిందుండును వారలం గూడి త్రిదివంబునకుం బోయి సోమపాన హవిర్భాగంబులు వారలకుం
బంచెపెట్టి సుఖంబుండె"నని చెప్పి పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుండు వెండియు నిట్లనియె.

టీకా:

అందఱున్ = అందరును; ముకుళిత = ముడిచిన; కర = చేతులు యనెడి; కమలులు = పద్మములు
గలవారు; ఐ = అయ్యి; నీ = నీ; కున్ = కు; తోడుబుట్టువులము = సోదరులము; మమ్మున్ =
మమ్ములను; హింసింపన్ = సంహరించవలసిన; పనిలేదు = అవసరములేదు; నీ = నీ; కున్ = కు;
పారిషదులము = పరిచరులము; ఐ = అయ్యి; మరుత్ = మరుత్తుల; గణములము = సమూహముల
వారము; ఐ = అయ్యి; నిన్ను = నిన్ను; సేవించెదము = కొలిచెదము; మమ్మున్ = మమ్ములను;
రక్షింపుము = కాపాడుము; అనిన్ = అనగా; నారాయణ = హరి; ప్రసాదంబునన్ =
అనుగ్రహమువలన; చెడని = మరణించని; మరుద్గణంబులన్ = మరుద్గణముల యొక్క;
పలుకులన్ = మాటలను; కృపాశుండు = దయ గలవాడు; ఐ = అయ్యి; ఇంద్రుడు = ఇంద్రుడు;
వారలన్ = వారిని; సహోదరులున్ = సోదరులుగా; కైకొని = చేపట్టి; మఱి = ఇంక; హింసింపక =
చంపక; మానెన్ = మానివేసెను; అశ్వత్థామ = అశ్వత్థామ; శర = బాణముల; అగ్నిన్ = అగ్ని; వలన =
వలన; నారాయణున్ = హరిచే; రక్షితుడవు = కాపాడబడిన వాడవు; అయిన = అయినట్టి; నీవునున్
= నీ; పోలెన్ = వలెనే; కులిశ = వజ్రాయుధపు; ధారలన్ = పదునులతో; శకలంబులు = ముక్కలు;
అయిన = అయినట్టి; కుమారుండు = పుత్రుడు; అన్ని = అన్ని; రూపంబులు = స్వరూపములు
గలవారు; ఐ = అయ్యి; సంవత్సరంబున్ = సంవత్సరము; కున్ = కు; ఒక్కొక్కత = కొంచము; కడమగా
= తక్కువగా, ముందుగా; హరిన్ = నారాయణుని; పూజించినన్ = పూజించిన; వారున్ = వారు;
కావునన్ = అగుటచే; ఇంద్రు = ఇంద్రుని; తోడన్ = తోటి; కూడన్ = కలిసి; పంచాశత్ = ఏభైమంది
(50); దేవతలు = దేవతలు; అయిన = కాగా; మరుద్గణంబులు = మరుద్గణములు; దితి = దితి యొక్క;
గర్భంబున్ = కడుపునుండి; వెలువడిరి = బయటపడిరి; అంతన్ = అంతట; దితి = దితి; మేల్కొంచి =
మేలుకొని; అనల = అగ్ని వలె; ప్రకాశులు = ప్రకాశించెడివారు; ఐ = అయ్యి; ఇంద్రు = ఇంద్రుని; తోడన్
= తోటి; కూడి = కలిసి; వెలుంగుచున్న = ప్రకాశించుతున్న; కుమారులన్ = పుత్రులను; చూచి =
చూసి; సంతోషింపక = సంతోషించకుండగ; ఇంద్రున్ = ఇంద్రుని; చూచి = చూసి; నీ = నీ; కున్ = కు;
మృత్యు = మరణము యొక్క; రూపంబు = రూపము; అయిన = కలిగిన; పుత్రున్ = కుమారుని; కోరి

= కోరి; దుస్తరంబు = తరించరానిది; అయిన = అయినట్టి; వ్రతంబున్ = వ్రతమును; సలిపితిన్ =
 ఆచరించితిని; సంకల్పించిన = కోరిన; పుత్రుండు = కుమారుడు; ఒక్కరుండ = ఒకడు మాత్రమే; ఈ =
 ఈ; సప్తసంఖ్య = ఏడుగురేసి; కల = కలిగిన; కుమారుల్ = పుత్రులు; అగుట = పుట్టుట; కున్ = కు;
 ఏమి = ఏమిటి; కతంబు = కారణము; నీవున్ = నీవు; ఎఱింగిన = తెలిసికొన్న; భంగినన్ =
 విధముగా; తథ్యంబున = తప్పక; పలుకుము = చెప్పుము; అనినన్ = అనగా; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు;
 ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; తల్లి = అమ్మా; భవత్ = నీ యొక్క; వ్రతంబున్ = వ్రతమును;
 చింతించి = తలచుకొని; సమయ = ఆచార, వ్రత నియమ; విచ్ఛేదనంబునన్ = భంగము నందు;
 గర్భంబున్ = కడుపులో; చొచ్చి = ప్రవేశించి; పాప = పాపపు; చిత్తుండను = బుద్ధి గలవాడను; ఐ =
 అయ్యి; వజ్ర = వజ్రాయుధపు; ధారలన్ = అంచులతో; గర్భంబున్ = గర్భస్థ పిండమును; విదళనంబు
 = నరకివేయుట; చేసినన్ = చేయగా; ఆ = ఆ; శకలంబులు = ముక్కలు; చెడక = మరణించకుండగ;
 మహా = మిక్కిలి; ఆశ్చర్యంబుగాన్ = అద్భుతముగా; ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధమైన; కుమారులు
 = పుత్రులు; ఐరి = పుట్టిరి; మహాపురుష = నారాయణుని; పూజా = పూజవలన కలిగెడి; సంసిద్ధి =
 చక్కటి ఫలితము; కార్య = కార్యమునకు; అనుషంగి = అనుకూలమైనది; కాకుండునే = కాకపోవునా
 ఏమి; భగవత్ = భగవంతుని; ఆరాధనంబున్ = పూజలను; కోరికలన్ = కోరికలను; పాపి =
 విడిచిపెట్టి; ఎవ్వరున్ = ఎవరైతే; కావించురు = చేసెదరో; వారున్ = వారు; ఇహ = ఈలోకము;
 పరంబులన్ = పరలోకములందు; సర్వ = సమస్తమైన; అర్థ = ప్రయోజనములు; కుశలులు =
 క్షేమములు పొందినవారు; అగుదురు = అగుదురు; ఆ = ఆ; మహాపురుష = నారాయణుని; వ్రత =
 వ్రతమువలన; సముత్పన్న = చక్కగా కలిగిన; తేజంబున్ = తేజస్సును; అడంపన్ =
 అణచివేయుటకు; ఎవ్వండు = ఎవరు; ఓపున్ = సమర్థు డగును; కావునన్ = అందుచేత;
 దుర్మదంబునన్ = అధికమైన గర్వమువలన; బాలిశ = మూర్ఖపు; స్వభావుండను = స్వభావము
 గలవాడను; ఐ = అయ్యి; దోషంబున్ = తప్పు; చేసినన్ = చేసినట్టి; నా = నా యొక్క; దౌర్జన్య =
 దుర్మార్గపు; కర్మంబున్ = పనిని; సహింపన్ = ఓర్చుకొనుటకు; తల్లి = తల్లి; కన్నన్ = కంటెను;
 ఎవ్వరున్ = ఎవరు; సమర్థులు = శక్తి గలవారు; పాప = పాపపు; ఆత్ముండు = మనసు గలవాడు;
 అగు = అయిన; నన్నున్ = నన్ను; కావుము = కాపాడుము; నేను = నేను; వీరల = వీరి; తోటివాడన్ =
 సోదరుడను; అని = అని; నిష్కపటంబుగాన్ = మాయలేకుండగ; ప్రార్థించినన్ = వేడుకొనగా; ఆ =
 ఆ; దేవి = స్త్రీ; అట్లు = ఆ విధముగనే; కాక = అగుగాక; అని = అని; శాంత = శాంతించిన; చిత్త =
 మనసు గలమె; అయ్యెన్ = అయినది; ఇంద్రుండును = ఇంద్రుడుకూడ; వారలన్ = వారితో; కూడి =

కలిసి; త్రిదివంబున్ = స్వర్గమున; కున్ = కు; పోయి = వెళ్ళి; సోమపాన = సోమపానము; హవిస్ = హవిస్సు నందలి; భాగంబులు = భాగములు; వారల = వారి; కున్ = కు; పంచిపెట్టి = పంచిపెడుతూ; సుఖంబున్ = సుఖముగా; ఉండెన్ = ఉండెను; అని = అని; చెప్పి = చెప్పి; పరీక్షితే = పరీక్షితు యనెడి; నరేంద్రున్ = రాజున; కున్ = కు; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; వెండియున్ = ఇంకను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

వారందరూ చేతులు జోడించి “మేము నీకు తోడబుట్టినవాళ్ళము. మమ్మల్ని హింసించవద్దు. మేమంతా మరుద్గణాలమై, నీ పరివారంలోని వాళ్ళమై నిన్ను సేవిస్తాము. మమ్మల్ని రక్షించు” అని వేడుకున్నారు. నారాయణుని దయ వల్ల చెక్కు చెదరక యున మరుద్గణాల మాటలకు ఇంద్రుడు దయ పుట్టినవాడై వారిని సోదరులుగా స్వీకరించి హింసించడం మానుకున్నాడు. పరీక్షిన్నరేంద్రా! అశ్వత్థామ బాణాగ్నినుండి శ్రీకృష్ణుని వల్ల నీవు రక్షింపబడినట్లే వజ్రధారల వల్ల ముక్కలైన ఆ కుమారులు పూరుషోత్తముని పూజించినందువల్ల నలభై తొమ్మిది మంది మరుద్గణాలుగా మారి దేవత్వాన్ని పొంది ఇంద్రునితో పాటు సంవత్సర కాలానికి కొంచెం ముందుగా మాతృగర్భంనుండి బయటికి వచ్చారు. దితి మేలుకొని అగ్నితేజస్సుతో విరాజిల్లుతూ ఇంద్రుని వెంట ఉన్న తన బిడ్డలను చూచి సంతోషించకుండా అతనితో “నిన్ను చంపే కొడుకు కావాలని కోరి కఠినమైన వ్రతాన్ని ఆచరించాను. నేను కోరుకున్న కుమారుడు ఒక్కడే అయితే ఈ నలభై తొమ్మిది రూపాలలో ఉండడానికి కారణమేమిటి? నీకు తెలిసింది ఉన్న దున్నట్టుగా చెప్పు” అన్నది. ఇంద్రుడు ఇలా అన్నాడు “అమ్మా! నా క్షేమం కోరుకొని నీకు వ్రతభంగం జరిగిన సమయంలో నీ గర్భంలో ప్రవేశించి పాపాత్ముడనై నా వజ్రధారలతో నీ గర్భంలోని శిశువును ఖండించాను. ఆ ముక్కలు నాశనం కాకుండా ఈవిధంగా కుమారులైనారు. మహాత్ముల పూజాప్రభావం కార్యసిద్ధిని కలిగించకుంటుందా? ఎవరు నిష్కామ బుద్ధితో భగవంతుణ్ణి ఆరాధిస్తారో వారు ఇహ పరాలలో సర్వార్థాలను పొందుతారు. పురుషోత్తముని వ్రతం వల్ల పుట్టిన ఈ తేజస్సును అణచడం ఎవరికి సాధ్యం? గర్భంతో పాపచిత్తుణ్ణి తప్పు చేసిన నా దుర్మార్గాన్ని మన్నించేవాళ్ళు తల్లికంటే ఎవరుంటారు? పాపాత్ముడినైన నన్ను కాపాడు. నేను కూడా వీరితో పాటు నీ బిడ్డనే” అని ప్రార్థించాడు. దితి “సరే! అలాగే కానీ” అని శాంతించింది. ఇంద్రుడు మరుద్గణాలతో కూడ స్వర్గానికి

వెళ్ళి సోమపానాన్నీ, హవిర్భాగాలనూ వారికి పంచిపెట్టి సుఖంగా ఉన్నాడు" అని చెప్పి శుకమహర్షి పరీక్షిత్తుతో ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

6-526-క.

"హరి వరదుఁ డయిన వ్రతమట;

హరి యంశజు లగుచు నెగడు నమరుల జన్మ

స్ఫురణం బఁట; పరియించిన

నరయఁగ నురుదీర్ఘపాప హరమగు టరుదే."

టీకా:

హరి = విష్ణుమూర్తి; వరదుడు = వరములనిచ్చువాడు; అయిన = ఐన; వ్రతము = వ్రతము; అట = అట; హరి = నారాయణుని; అంశజులు = అంశతో పుట్టినవారు; అగుచున్ = అగుచు; నెగడు = వర్ధిల్లెడి; అమరుల = దేవతల; జన్మ = పుట్టుక; స్ఫురణంబు = తోచెడిది; అట = అట; పరియించినన్ = చదివిన; అరయగను = చూడగా; ఉరు = అధికమైన; దీర్ఘ = పెద్దవైన, జన్మజన్మల; పాప = పాపమును; హరము = నాశనము; అగుట = అగుట; అరుదే = ఆశచర్యమాఅరుదా ఏమి.

భావము:

"ఇది వరాలను ప్రసాదించే శ్రీహరి వ్రత కథ అట! అతని అంశతో పుట్టిన మరుద్గణాలకు అమరత్వం లభించిన వృత్తాంతమట! ఇటువంటి పుణ్యకథను చదివినవారి పాపాలు నాశనం కావటంలో ఆశ్చర్యమేమున్నది?"

6-527-వ.

అని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుఁ జెప్పి"నని విష్ణుకథాశ్రవణ కుతూహలాయమాన మానసులైన శౌనకాది మహామునులకు సూతుండు చెప్పి ననుటయు.

టీకా:

అని = అని; శుక = శుకుడు యనెడి; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; పరీక్షిత్ = పరీక్షితు యనెడి; నరేంద్రున్ = నరేంద్రుని; కున్ = కి; చెప్పెన్ = చెప్పెను; అని = అని; విష్ణు = నారాయణుని; కథా = కథను; శ్రవణ = వినుట యందు; కుతూహలాయమాన = ఆసక్తి గల; మానసులు = మనసులు గలవారు; ఐన = అయిన; శౌనక = శౌనకుడు; ఆది = మొదలగు; మహా = గొప్ప; మునుల్ = మునుల; కున్ = కు; సూతుండు = సూతుడు; చెప్పెన్ = చెప్పెను; అని = అని; అనుటయు = అనుట.

భావము:

ఇలా శుకమహర్షి పరీక్షితుతో చెప్పాడని విష్ణు కథలను వినాలని కుతూహల పడుతున్న శౌనకాది మహర్షులకు సూతమహర్షి చెప్పాడు.

షష్ఠ స్కంధము : పూర్ణి

6-528-క.

రాజీవరాజపూజ్య

శ్రీజిత గోపీకటాక్ష సేవాంతర వి

భ్రాజితమూర్తి! మదోద్ధత

రాజకులోత్సాద రామరాజాఖ్యనిధి!

టీకా:

రాజీవ రాజ పూజ్య శ్రీజిత గోపీ కటాక్ష సేవాంతర విభ్రాజిత మూర్తి = నారాయణ {రాజీవరాజ పూజ్య శ్రీజిత గోపీ కటాక్ష సేవాంతర విభ్రాజిత మూర్తి - రాజీవ (తామరపూలలో) రాజ (శ్రేష్ఠమైనవానిచే) పూజ్య (అర్చించగిన) శ్రీ (వైభవమును) జిత (నెగ్గెడి) గోపీ (గోపికల) కటాక్ష (కడగంటి చూపు లనెడి) సేవ (సేవించుట యందలి) అంతరము (గొప్పదనముచే) విభ్రాజిత (ప్రకాశించెడి) మూర్తి (స్వరూపము), విష్ణువు} మదోద్ధత రాజ కులోత్సాద = నారాయణ {మదోద్ధత

రాజ కులోత్సాద - మద (గర్వముతో) ఉద్ధత (అతిశయించిన) రాజ (రాజుల) కుల (వంశములను) ఉత్సాద (పెల్లగించి వేయువాడు), విష్ణువు); రామరాజాఖ్యనిధి = నారాయణ {రామరాజాఖ్యనిధి - రామరాజ (రామరాజు) ఆఖ్య (పేరును) నిధి (ఆశ్రితులకు నిధిగా ఇచ్చినవాడు), విష్ణువు}.

భావము:

శ్రేష్ఠమైన పద్మాల శోభ కల గోపికల కడగంటి సేవలతో ప్రకాశించే రూపం కలవాడా!
మదోన్మత్తులైన రాజుల వంశాలను రూపుమాపినవాడా! రామనామాన్ని నిధిగా ఇచ్చినవాడా!

6-529-త.

మురవిదారణ ముఖ్యకారణ! **మూ**లతత్త్వవిచారణా!

దురితతారణ దుఃఖవారణ! **దుర్మ**దాసురమారణా!

గిరివిహారణ! కీర్తిపూరణ! **కీర్త**నీయమహారణా!

ధరణిధారణ! ధర్మతారణ **తా**పసంస్తుతిపారణా!

టీకా:

మురవిదారణ = నారాయణ {ముర విదారణుడు - ముర యనెడి అసురుని విదారణ (సంహరించిన వాడు), విష్ణువు); ముఖ్యకారణ = నారాయణ {ముఖ్య కారణుడు - సమస్త విశ్వమునకు ప్రధానమైన కారణమైనవాడు, విష్ణువు); మూల తత్త్వవిచారణా = నారాయణ {మూల తత్త్వవిచారణుడు - ఆదిమూల తత్త్వవిచారణకి స్వరూపమైనవాడు, విష్ణువు); దురితతారణ = నారాయణ {దురిత తారణుడు - పాపములనుండి తరింపజేయువాడు, విష్ణువు); దుఃఖవారణ = నారాయణ {దుఃఖ వారణుడు - దుఃఖములను నివారించెడివాడు, విష్ణువు); దుర్మ దాసుర మారణా = నారాయణ {దుర్మ దాసుర మారణుడు - దుర్మద (అదికమైన గర్వముగల) అసురులను మారణ (సంహరించెడివాడు), విష్ణువు); గిరివిహారణ = నారాయణ {గిరి విహారణుడు - గిరి (పర్వతమును) విహారణుడు (ఎత్తి రక్షించినవాడు), కృష్ణుడు); కీర్తి పూరణ = నారాయణ {కీర్తి పూరణుడు - తన కీర్తిచే విశ్వమంతను పూరణుడు (నింపినవాడు), విష్ణువు); కీర్తనీయ మహా రణా = నారాయణ {కీర్తనీయ మహా రణుడు - కీర్తనీయ (ప్రశంసనీయమైన) మహా (గొప్ప) రణుడు (యుద్ధము చేయువాడు), విష్ణువు); ధరణి ధారణ = నారాయణ {ధరణి ధారణుడు - ధరణిన్

(భూమిని) ధారణుడు (ధరించినవాడు), విష్ణువు); ధర్మతారణ = నారాయణ {ధర్మతారణుడు - ధర్మమును తారణుడు (కాపాడెడివాడు), విష్ణువు); తాపస స్తుతి పారణా = నారాయణ {తాపస స్తుతి పారణుడు - తాపసుల యొక్క స్తుతులకు పారణుడు (పాత్రమైనవాడు), విష్ణువు}.

భావము:

మురాసురుని సంహరించినవాడా! సమస్త విశ్వానికి కారణమైనవాడా! ఆదిమూలమైన తత్త్వస్వరూపుడా! పాపాలనుండి తరింపజేసేవాడా! దుఃఖాలను దూరం చేసేవాడా! గర్వాంధులైన రాక్షసులను సంహరించేవాడా! గోవర్ధన పర్వతాన్ని పైకిత్తినవాడా! స్వకీర్తితో జగత్తునంతా నింపినవాడా! గొప్ప యుద్ధాలలో కొనియాడదగిన వీరుడవైనవాడా! భూభారాన్ని వహించేవాడా! ధర్మాన్ని రక్షించేవాడా! తాపసుల స్తోత్రాలకు అర్ఘ్యుడవైనవాడా!

6-530-తో.

కరుణాకర! శ్రీకర! **కంబుకరా!**

శరణాగతసంగతజాడ్యహరా!

పరిరక్షితశిక్షితభక్తమురా!

కరిరాజశుభప్రద! కాంతిధరా!

టీకా:

కరుణాకర = నారాయణ {కరుణాకరుడు - దయామయుడు, విష్ణువు); శ్రీకర = నారాయణ {శ్రీ కరుడు - శుభములను కలిగించెడివాడు, విష్ణువు); కంబుకరా = నారాయణ {కంబు కరుడు - కంబు (పాంచజన్యము యనెడి శంఖమును) కరుడు (చేత ధరించెడివాడు), విష్ణువు); శరణాగత సంగత జాడ్యహరా = నారాయణ {శరణాగత సంగత జాడ్యహరుడు - శరణ (శరణని) ఆగత (వచ్చినవారికి) సంగత (కలిగిన) జాడ్య (కష్టములను) హరుడు (నశింపజేసెడివాడు), విష్ణువు); పరిరక్షిత శిక్షిత భక్త మురా = నారాయణ {పరిరక్షిత శిక్షిత భక్త మురా - పరిరక్షిత(చక్కగా కాపాడ బడెడి) శిక్షిత (శిక్షింప బడిన) భక్త (భక్తులు) ముర (మురాసుర ఆదులు) గల వాడు,, విష్ణువు); కరిరాజ శుభ ప్రద = నారాయణ {కరిరాజ శుభ ప్రదుడు - కరిరాజ (గజేంద్రుని)కి శుభ (శుభములు) ప్రదుడు

(ఇచ్చెడివాడు), విష్ణువు); కాంతిధరా = నారాయణ {కాంతిధరుడు - కాంతి (ప్రకాశమును) ధరుడు (ధరించువాడు), విష్ణువు}.

భావము:

కరుణకు ఆలవాలమైనవాడా! సంపదలను సమకూర్చేవాడా! పాంచజన్య శంఖాన్ని చేతిలో ధరించినవాడా! శరణు జొచ్చిన భక్తుల కష్టాలను కడతేర్చేవాడా! భక్తులను రక్షించి ముర అనే రాక్షసుని శిక్షించినవాడా! గజరాజుకు మేలు చేకూర్చినవాడా! కాంతిమయమైన రూపాన్ని ధరించినవాడా!

6-531-గ.

ఇది సకల సుకవి జనమిత్ర శ్రీవత్సగోత్ర పవిత్ర కసువయామాత్య పుత్ర బుధజనప్రసంగానుషంగ సింగయ నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీ మహాభాగవత పురాణంబునందు నజామిళోపాఖ్యానంబును, బ్రచేతసులఁ జంద్రు డామంత్రణంబు చేయుటయు, దక్షోత్పత్తియు, ప్రజాసర్గంబును, దక్షుండు శ్రీహరింగూర్చి తపంబు చేయుటయు, నతనికి నప్పరమేశ్వరుండు ప్రత్యక్షం బగుటయు, హర్యశ్వ శబళాశ్వుల జన్మంబును, వారలకు నారదుండు బోధించుటయు, నారదు వచన ప్రకారంబునవారు మోక్షంబు నొందుటయు, దద్వత్తాంతంబు నారదు వలన విని దక్షుండు దుఃఖాక్రాంతం డగుటయు, దదనంతరంబు బ్రహ్మవరంబున దక్షుండు శబళాశ్వసంజ్ఞల సహస్ర సంఖ్యాకు లగు పుత్రులం గాంచుటయును, సృష్టినిర్మాణేచ్ఛా నిమిత్తంబున దక్షు పంపున వార లగ్రజన్ములు సిద్ధింబొందిన తీర్థరాజంబైన నారాయణ సరస్సునకుం జనుటయు, వారికి నారదభగవంతుండు బ్రహ్మజ్ఞానంబు నుపదేశించుటయు, వారు పూర్వజు లేగిన ప్రకారంబున మోక్షంబు నొందుటయు, దద్వత్తాంతంబును దక్షుండు దివ్యజ్ఞానంబున నెఱింగి నారదోపదిష్టం బని తెలిసి నారదుని శపించుటయు, నారదుండు దక్షుశాపంబు ప్రతిగ్రహించుటయు, దక్షునకు బ్రహ్మవరంబున సృష్టివిస్తారంబు కొఱకుఁ గూతులఱువదండ్రు జనియించుటయు, నందు గశ్యపునకు నిచ్చిన పదమువ్వురు వలన సకల లోకంబులు నిండుటయు, దేవాసుర నర తిర్యజ్మృగ ఖగాదుల జన్మంబులును, దేవేంద్ర తిరస్కారంబున బృహస్పతి యధ్యాత్మమాయచేతం గాన రాకుండుటయు, దద్వత్తాంతంబు రాక్షసులు విని శుక్రోపదిష్టులై దేవతలపై నెత్తివచ్చుటయు, దేవాసుర యుద్ధంబును, నాచార్యతిరస్కారంబున దివిజరాజపలాయనంబును, బలాయమానులైన

దేవతలు బ్రహ్మసన్నిధికి జనుటయును, బ్రహ్మవాక్యంబునఁ ద్వష్ట కుమారుండయిన విశ్వరూపు నాచార్యునింగా దేవతలు వరించుటయును, విశ్వరూపు ప్రసాదంబున నిందుండు నారాయణ వర్మం బను మంత్రకవచంబు ధరియించి రాక్షసుల జయించుటయుఁ, బరోక్షంబున రాక్షసులకు ననుకూలుం డయిన విశ్వరూపు నిందుండు వధియించుటయు, విశ్వరూపు వధానంతరంబున నిందునకు బ్రహ్మ హత్య సంప్రాప్తం బయిన నిందుండు స్త్రీ భూ జల ద్రుమంబుల యందుఁ బంచిపెట్టుటయు, విశ్వరూపుండు హతుండగుటకుఁ ద్వష్ట గోపించి యింద్రవదార్థంబు మారణహోమంబు చేయ వృత్రాసురుండు జనించుటయు, వృత్రాసుర యుద్ధంబునఁ బరాజితులై యింద్ర సహితు లయిన దేవతలు శ్వేతద్వీపంబునకుం జనుటయు, నందు శ్రీహరి ప్రసన్నుండయి దధీచి వలన భిదురంబు గైకొన; నుపదేశించుటయు, నిందుండు వజ్రాయుధంబున వృత్రుని సంహరించుటయు, నిందుండు బ్రహ్మహత్యా పీడితుండయి మానససరస్సు ప్రవేశించుటయును, నహుషుండు శతాశ్వమేధంబులం జేసి యింద్రాధిపత్యంబు బడయుటయు, నహుషుండు డగన్త్యశాపంబున సురరాజ్యచ్యుతుండై యజగర యోనిం బుట్టుటయు, యింద్రాగమనంబును, యశ్వమేధంబును, యిందుండు మరలఁ ద్రిలోకాధిపత్యంబు బడయుటయును, జిత్రకేతూపాఖ్యానంబును, మరుద్గణంబుల జన్మప్రకారంబును నను కథలు గల షష్ఠస్కంధము సమాప్తము.

టీకా:

ఇది = ఇది; శ్రీ = శుభకరమైన; సకల = సర్వ; సుకవిజన = మంచికవుల; మిత్ర = స్నేహితుడైన; శ్రీవత్స = శ్రీవత్స; గోత్ర = గోత్రమువాడు; పవిత్ర = పావనమైన; కసువయామాత్య = కసువయ అమాత్యుని; పుత్ర = కుమారుడు; బుధజన = పండితులతో; ప్రసంగ = సంభాషించుట యందు; అనుషంగ = ఆసక్తిగల; సింగయ = సింగయ యనెడి; నామధేయ = పేరుగలవానిచే; ప్రణీతంబు = సంస్కరింపబడినది; ఐన = అయిన; శ్రీ = శుభకరమైన; మహాభాగవత = మహాభాగవతము యనెడి; పురాణంబున్ = పురాణము; అందున్ = అందలి; అజామిళోపాఖ్యానంబున్ = అజామిళోపాఖ్యానము; ప్రచేతసులన్ = ప్రచేతసులను; చంద్రుడు = చంద్రుడు; ఆమంత్రణంబు = సంభాషించుట; చేయుటయున్ = చేయుట; దక్ష = దక్షుని; ఉత్పత్తియున్ = సృష్టి; ప్రజా = సంతానము; సర్గంబును = పుట్టించుట; దక్షుండు = దక్షుడు; శ్రీహరిన్ = నారాయణుని; గూర్చి = గురించి; తపంబున్ = తపస్సును; చేయుటయున్ = చేయుట; అతని = అతని; కిన్ = కి; ఆ = ఆ;

పరమేశ్వరుండు = భగవంతుడు; ప్రత్యక్షంబగుటయున్ = సాక్షాత్కరించుట; హర్యశ్వశబళాశ్వుల =
 హర్యశ్వశబళాశ్వుల; జన్మంబును = పుట్టుక; వారల = వారి; కున్ = కి; నారదుండు = నారదుడు;
 బోధించుటయున్ = ఉపదేశించుట; నారదు = నారదుని; వచన = ఉపదేశించిన; ప్రకారంబునన్ =
 విధముగ; మోక్షంబున్ = ముక్తిని; ఒందుటయున్ = పొందుట; తత్ = అతని; వృత్తాంతంబున్ =
 వృత్తాంతమును; నారదు = నారదుని; వలన = ద్వారా; విని = విని; దక్షుండు = దక్షుడు; దుఃఖ =
 దుఃఖముచే; ఆక్రాంతుండు = ఆక్రమింపబడినవాడు; అగుటయున్ = అగుట; తదనంతరంబ =
 తరువాత; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; వరంబునన్ = వరమువలన; దక్షుండు = దక్షుడు; శబళాశ్వ =
 శబళాశ్వులను; సంజ్ఞలన్ = పేర; సహస్ర సంఖ్యాకులగు = వేయమందిని; పుత్రులన్ = కుమారులను;
 కాంచుటయున్ = పుట్టించుట; సృష్టి = సృష్టి; నిర్మాణ = చేయవలె ననెడి; ఇచ్చన్ = కోరిక;
 నిమిత్తంబున = కొరకు; దక్షు = దక్షుని; పంపునన్ = ఆజ్ఞమేరకు; వారలు = వారు; అగ్రజన్ములు =
 అన్నలు; సిద్ధిన్ = సిద్ధిని; పొందిన = పొందినట్టి; తీర్థ = తీర్థములలో; రాజంబు = శ్రేష్ఠమైనది; ఐన =
 అయిన; నారాయణ = నారాయణ యనెడి; సరస్సున్ = సరస్సున; కున్ = కు; చనుటయున్ =
 వెళ్లుట; వారి = వారి; కిన్ = కి; నారద = నారదుడు యనెడి; భగవంతుండు = భగవంతుడు;
 బ్రహ్మజ్ఞానంబున్ = బ్రహ్మజ్ఞానమును; ఉపదేశించుటయున్ = ఉపదేశించుట; వారు = వారు;
 పూర్వజులు = అగ్రజులు; ఏగిన = నడచి; ప్రకారంబునన్ = విధముగ; మోక్షంబున్ = ముక్తిని;
 ఒందుటయున్ = పొందుట; తత్ = ఆ; వృత్తాంతంబును = వృత్తాంతమును; దక్షుండు = దక్షుడు;
 దివ్యజ్ఞానంబునన్ = దివ్యదృష్టిచేత; ఎఱింగి = తెలిసికొని; నారద = నారదునిచే; ఉపదిష్టంబు =
 ఉపదేశింపబడినది; అని = అని; తెలిసి = తెలిసికొని; నారదుని = నారదుని; శపించుటయున్ =
 శపించుట; నారదుండు = నారదుడు; దక్షు = దక్షుని; శాపంబున్ = శాపమును;
 ప్రతిగ్రహించుటయున్ = స్వీకరించుట; దక్షున్ = దక్షుని; కున్ = కి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; వరంబునన్
 = వరమువలన; సృష్టి = సృష్టిని; విస్తారంబున్ = విస్తరింపజేయుటకు; కూతులు = పుత్రికలు;
 అఱువంద్రు = అరవైమంది; జనియించుటయున్ = పుట్టుట; అందున్ = వారిలో; కశ్యపున్ =
 కశ్యపుని; కున్ = కి; ఇచ్చిన = ఇచ్చినట్టి; పదమువ్వురు = పదముగ్గురు; వలన = వలన; సకల =
 సమస్తమైన; లోకంబులు = లోకములు; నిండుటయున్ = నిండిపోవుట; దేవ = దేవతలు; అసుర =
 రాక్షసులు; నర = మానవులు; తిర్యక్ = చరించగలవి; మృగ = జంతువులు; ఖగ = పక్షులు; ఆదులన్
 = మొదలగువాని; జన్మంబులును = పుట్టుకలు; దేవేంద్ర = దేవేంద్రుని; తిరస్కారంబునన్ =
 తిరస్కారమువలన; బృహస్పతి = బృహస్పతి; అధ్యాత్మ = యోగ; మాయ = మాయ; చేతన్ = వలన;

కానరాకుండుటయున్ = అదృశ్య డగుట; తత్ = ఆ; వృత్తాంతంబున్ = వృత్తాంతమును; రాక్షసులు
 = రాక్షసులు; విని = విని; శుక్ర = శుక్రనిచే; ఉపదిష్టులు = ఉపేశింపబడినవారు; ఐ = అయ్యి; దేవతల్
 = దేవతల; పైన్ = పైకి; ఎత్తివచ్చుట = దండెత్తివచ్చుట; దేవ = దేవతల; అసుర = రాక్షసుల;
 యుద్ధంబును = యుద్ధము; ఆచార్య = గురువు యొక్క; తిరస్కారంబునన్ = తిరస్కారమువలన;
 దివిజరాజ = ఇంద్రుని {దివిజరాజ - దివిజల (దేవతల) రాజ, ఇంద్రుడు}; పలాయనంబును =
 పారిపోవుట; పలాయమానులు = పారిపోవువారు; ఐన = అయిన; దేవతలు = దేవతలు; బ్రహ్మ =
 బ్రహ్మదేవుని; సన్నిధికిన్ = వద్దకు; చనుటయున్ = వెళ్ళుట; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; వాక్యంబున్ =
 మాట ప్రకారము; త్వష్ట = త్వష్టుని; కుమారుండు = పుత్రుడు; అయిన = అయినట్టి; విశ్వరూపున్ =
 విశ్వరూపుని; ఆచార్యునిన్ = గురువు; కాన్ = అగునట్లు; దేవతలు = దేవతలు; వరించుటయును =
 వరించుట; విశ్వరూపు = విశ్వరూపునిచే; ప్రసాదంబునన్ = ప్రసాదించబడుటవలన; ఇంద్రుండు =
 ఇంద్రుడు; నారాయణవర్మంబు = నారాయణ కవచము; అను = అనెడి; మంత్ర = మంత్రరూపక;
 కవచంబున్ = కవచమును; ధరియించి = ధరించి; రాక్షసులన్ = రాక్షసులను; జయించుటయున్ =
 జయించుట; పరోక్షంబునన్ = పరోక్షముగా; రాక్షసుల్ = రాక్షసుల; కున్ = కు; అనుకూలుండు =
 అనుకూలముగా వర్తించెడివాడు; అయిన = అయిన; విశ్వరూపున్ = విశ్వరూపుని; ఇంద్రుండు =
 ఇంద్రుడు; వధియించుటయున్ = సంహరించుట; విశ్వరూపు = విశ్వరూపుని; వధ = సంహారము;
 అనంతరంబునన్ = తరువాత; ఇంద్రుని = ఇంద్రుని; కున్ = కి; బ్రహ్మహత్య = బ్రహ్మహత్యాపాపము;
 సంప్రాప్తంబు = కలుగట; అయిన = సంభవించిన; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; స్త్రీ = స్త్రీ; భూ = భూమి;
 జల = నీరు; ద్రుమంబుల = చెట్లు; అందున్ = అందు; పంచిపెట్టుటయున్ = పంచిపెట్టుట;
 విశ్వరూపుండు = విశ్వరూపుడు; హతుండు = చంపబడినవాడు; అగుట = అగుట; కు = కు; త్వష్ట =
 త్వష్ట; కోపించి = కోపించి; ఇంద్ర = ఇంద్రుని; వధ = సంహరించుట; అర్థంబున్ = కోసము;
 మారణహోమంబున్ = మారణహోమమును; చేయన్ = చేయగా; వృత్రాసురుండు = వృత్రాసురుడు;
 జనియించుటయున్ = పుట్టుట; వృత్రాసుర = వృత్రాసురుని; యుద్ధంబును = యుద్ధములో;
 పరాజితులు = ఓడిపోయినవారు; ఐ = అయ్యి; ఇంద్ర = ఇంద్రునితో; సహితులు = కూడినవారు;
 అయిన = ఐన; దేవతలు = దేవతలు; శ్వేతద్వీపంబున్ = శ్వేతద్వీపమున; కున్ = కు; చనుటయున్ =
 వెళ్ళుట; అందున్ = అక్కడ; శ్రీహరిన్ = విష్ణుమూర్తి; ప్రసన్నుండు = ప్రసన్నమైనవాడు; అయి =
 అయ్యి; దధీచి = దధీచి; వలన = వలన; భిదురంబున్ = వజ్రాయుధమును; కైకొనన్ = తీసుకొనమని;
 ఉపదేశించుటయున్ = ఉపదేశించుట; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; వజ్రాయుధమున =

వజ్రాయుధముతో; వృత్రునిన్ = వృత్రుని; సంహరించుటయున్ = సంహరించుట; ఇంద్రుండు =
 ఇంద్రుడు; బ్రహ్మహత్యా = బ్రహ్మహత్యాపాతకముచే; పీడితుండు = పీడింపబడినవాడు; అయి =
 అయ్యి; మానససరస్సు = మానససరోవరము నందు; ప్రవేశించుటయును = ప్రవేశించుట;
 నహుషుండు = నహుషుడు; శత = నూరు; అశ్వమేధంబులన్ = అశ్వమేధయాగములను; చేసి =
 చేసి; ఇంద్రాధిపత్యంబున్ = ఇంద్రపదవిని; పడయుటయును = పొందుట; నహుషుండు =
 నహుషుడు; అగస్త్య = అగస్త్యుని; శాపంబునన్ = శాపమువలన; సురరాజ్య = స్వర్గ రాజ్యాధికారము
 నుండి; చ్యుతుండు = పతనము యైనవాడు; ఐ = అయ్యి; అజగర = కొండచిలువ; యోనిన్ =
 గర్భమున; పుట్టుటయున్ = పుట్టుట; ఇంద్ర = ఇంద్రుని; ఆగమనంబును = వచ్చుట;
 అశ్వమేధంబునున్ = అశ్వమేధయాగము వలన; ఇంద్రుండు = ఇంద్రుడు; మరల = మరల; త్రిలోక =
 ముల్లోకముల; అధిపత్యంబున్ = అధికారమును; పడయుటయును = పొందుట;
 చిత్రకేతోపాఖ్యానంబును = చిత్రకేతోపాఖ్యానము; మరుద్గణంబుల = మరుద్గణముల; జన్మ =
 పుట్టుక; ప్రకారంబునన్ = విధము; అను = అనెడి; కథలు = కథలు; కల = కలిగిన; షష్ఠ = ఆరవ (6);
 స్కంధము = స్కంధము; సమాప్తము = సమాప్తము.

భావము:

ఇది సకల సుకవి జనులకు మిత్రుడు, పవిత్రమైన శ్రీవత్స గోత్రం కలవాడు, కసువయామాత్యుని
 పుత్రుడు, పండితుల ప్రసంగాలతో సంబంధం కలవాడు అయిన సింగయ అనే పేరు కలవానిచే
 రచింపబడిన శ్రీ మహాభాగవతం అనే పురాణంలో అజామిళోపాఖ్యానం, ప్రచేతసులను చంద్రుడు
 శాంతింపజేయడం, దక్ష ప్రజాపతి జననం, ప్రజాసృష్టి, దక్షుడు శ్రీహరిని గురించి తప్పస్సు చేయడం,
 అతనికి ఆ పరమేశ్వరుడు ప్రత్యక్షం కావటం, హర్యశ్వ శబళాశుల పుట్టుక, వారికి నారదుడు
 బోధించడం, నారదుని మాటల ప్రకారం వారు మోక్షాన్ని పొందడం, ఆ వృత్తాంతాన్ని నారదుని
 వలన విని దక్షుడు దుఃఖించడం, తరువాత బ్రహ్మ వరం వల్ల దక్షుడు శబళాశులనే పేరు గల
 వేయిమంది కొడుకులను కనడం, సృష్టి చేయాలనే కోరికతో దక్షుని ఆజ్ఞ మేరకు వారు తమ
 అన్నలు సిద్ధి పొందిన తీర్థశ్రేష్ఠమైన నారాయణ సరస్సుకు పోవడం, వారికి నారదుడు
 బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని ఉపదేశించడం, వారు తమ అన్నల అడుగుజాడలలో నడచి మోక్షాన్ని పొందడం,
 ఆ వృత్తాంతాన్ని దక్షుడు దివ్యజ్ఞానంతో తెలిసికొని నారదుని శపించడం, నారద మహర్షి దక్షుని
 శాపాన్ని స్వీకరించడం, బ్రహ్మ వరం చేత సృష్టిని విస్తరింప జేయడానికి దక్షునకు అరవై మంది

కుమార్తెలు పుట్టడం, అందులో కశ్యప ప్రజాపతికి ఇచ్చిన పదముగ్గురు కుమార్తెల సంతానం వల్ల సకల లోకాలు నిండడం, దేవ రాక్షస మానవ మృగ పక్ష్యాదుల జననం, దేవేంద్రుని తిరస్కారాన్ని సహింపలేక బృహస్పతి అదృశ్యం కావడం, ఆ వృత్తాంతాన్ని రాక్షసులు విని శుక్రుని చేత ప్రేరేపింపబడి దేవతలపై యుద్ధానికి రావడం, దేవ రాక్షస యుద్ధం, గురు తిరస్కార ఫలంగా ఇంద్రుడు ఓడి పారిపోవడం, దేవతలు బ్రహ్మ దగ్గరకు వెళ్ళడం, బ్రహ్మ మాట ప్రకారం త్వష్ట కుమారుడైన విశ్వరూపుని గురువుగా దేవతలు స్వీకరించడం, విశ్వరూపుని దయ వల్ల ఇంద్రుడు నారాయణ కవచం అనే మంత్ర కవచాన్ని ధరించి రాక్షసులను ఓడించడం, పరోక్షంగా రాక్షసులకు అనుకూలుడైన విశ్వరూపుణ్ణి ఇంద్రుడు సంహరించడం, విశ్వరూపుణ్ణి చంపడం వల్ల ఇంద్రునకు బ్రహ్మహత్య పాతకం సంప్రాప్తించడం, ఆ పాపాన్ని ఇంద్రుడు భూ, జల, వనిత, వృక్షాలకు పంచి పెట్టడం, విశ్వరూపుణ్ణి చంపినందుకు త్వష్ట కోపించి ఇంద్రుణ్ణి వధించే నిమిత్తం మారణహోమం చేయడం, వృత్రాసురుని జననం, వృత్రాసురుని చేత ఓడింపబడిన దేవతలు ఇంద్రునితో కూడి శ్వేతద్వీపానికి పోవడం, శ్రీహరి దయ గలవాడై దధీచి మహర్షిని ప్రార్థించి ఆయన వల్ల వజ్రాయుధాన్ని తీసుకోమని చెప్పడం, ఇంద్రుడు వజ్రాయుధాన్ని సంపాదించి వృత్రుణ్ణి సంహరించడం, ఇంద్రుడు బ్రహ్మహత్యచే వీడింపబడి మానస సరస్సులో ప్రవేశించడం, నహుషుడు నూరు అశ్వమేధ యజ్ఞాలు చేసి ఇంద్ర పదవిని పొందడం, నహుషుడు అగస్త్యుని శాపంతో సురరాజ్య భ్రష్టుడై కొండచిలువగా మారిపోవడం, ఇంద్రుడు స్వర్గంలో ప్రవేశించి అశ్వమేధ యాగం చేసి మళ్ళీ త్రిలోకాధిపత్యాన్ని అందుకొనడం, చికేతోపాఖ్యానం, మరుద్గణాల జన్మక్రమం అనే కథలతో కూడిన షష్టస్కంధం సంపూర్ణం.

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ!!

ఓం! ఓం! ఓం!

ఓం! శాంతి! శాంతి! శాంతి!

సర్వే జనా స్సుఖినో భవతు!!